

שמואל ב (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד

שמואל ב פרק-א

א ויהי אחריו מות שאול ודוד נשב מהכות את-העמלק וישב דוד בצקלג ימים שנים:

מלבי"ם אחרי מות שאול ודוד שב בעת שקע שמשו של שאול, ובני ישראל לא עצרו כח לפני אויביהם, זרח שמשו של דוד והוא וארבע מאות איש נצחו מחנה גדול וכבד מאד: (מלבי"ם)

ב ויהי | ביום השלישי והנה איש בא מן-המחנה מעם שאול ובגדיו קרעים ואדמה על-ראשו ויהי בבאו אל-דוד ויפל ארצה וישתחו:

רש"י והנה איש בא מן המחנה. יש בפסיקתא קזה דואג. ואינו מיושז על לבי: (רש"י)

מצודת ציון **ואדמה.** עפר : (מצודת ציון)

ג ויאמר לו דוד אי מזה תבוא ויאמר אליו ממחנה ישראל נמלטתי:

מצודת ציון **אי מזה**. איה המקום שתאמר מזה אני בא : **נמלטתי**. ענין השמטה והצלה : (מצודת ציון)

זד ויאמר אליו דוד מה-היה הדבר הגד-נא לי ויאמר אשר-נס העם מן-המלחמה וגם-הרבה נפל מן-העם וימתו וגם שאול ויהונתן בנו מתו:

רלבי"ג אשר נס העם מן המלחמה. ספר מקרה הרע שקרה בהדרגה כראוי כדי שלא יגיע ההפעלות לשמוע כי אם בהדרגה כי זה ממה שיישיר אל סבל הרע ההוא בזולת הפעלות גדול מאד והמשל כי מי שימות אוהבו בזולת חולי קודם ידאג לו יותר ממה שידאג אם היה לו חולי קודם ויעתק אל הרע בהדרגה ולזה ספר בזה המקום ניסת העם ראשונה ואחר זה ספר מיתת קצתם יותר קשה מהניסה ואחר ספר מיתת ראשי העם בהם שאול ויהונתן בנו שהוא יותר קשה ממיתת העם : (רלבי"ג)

מלבי"ם אשר נס העם ספר לו כסדר, תחלה נס העם וזה היה סבת מפתם, ואחר כך נפל מהם הרבה ואחר כך מתו שאול ויהונתן:(מלבי"ם)

זה ויאמר דוד אל-הנער המגיד לו איך ידעת כי-מת שאול ויהונתן בננו:

מצודת דוד איך ידעת. שמא מאומד, או מפי השמועה : (מצודת דוד)

מלבי"ם איך ידעת אם על ידי ראיה או על ידי שמיעה:(מלבי"ם)

זו ויאמר הנער | המגיד לו נקרא נקריתי בְּהַר הַגְּלִבְעַ וְהִנֵּה שָׂאוֹל נֹשֵׁן עַל-חֲנִיתוֹ וְהִנֵּה הַרְכָּב וּבְעָלֵי הַפָּרָשִׁים הַדְּבָקָהוּ:

מצודת דוד נקרא נקריתי. במקרה באתי להר הגלבוע : נשען. על כי הפיל עצמו על חרבו וכמו שכתוב בשמואל אי (לא ד), נחלה מן המכה והיה נשען על חניתו, ואנשי הרכב באו קרוב אליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקרא נקריתי. מלשון מקרה : נשען. נסמך : ובעלי הפרשים. הם הרגילים הרבה ברכיבה : הדביקוהו. רצה לומר באו קרוב לו : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה שאול נשען על חניתו. ידמה שאחר שנפל על חניתו וראה

שלא דקרהו היה שאול נשען עליו בכח להשלים הדקירה וכאשר ראה כי לא יכול על זה אמר לנער העמלקי שימותתהו : (רלבי"ג)

מלבי"ם נשען על חניתו הוא החרב שנדקר בו: (מלבי"ם)

וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵנִי וַיִּקְרָא אֵלַי וְאָמַר הִנְנִי: וַיֹּאמֶר לִי מִי-אַתָּה (וַיֹּאמֶר)
וְאָמַר אֵלַי עֲמֶלְקִי אֲנִי:

מצודת דוד מי אתה. מאיזה עם : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲמֶד-נָא עָלַי וּמִתַּתִּנִּי כִּי אֲחַזְנִי הַשֶּׁבֶץ כִּי-כָל-עוֹד נַפְשִׁי בִּי:

רש"י אחזני השבץ. (תרגום:) אחדני רתיתא. ומדרכ אגדה (ראה ילקוט שמעוני רמז קמא): משום עון הכהנים שהרג, וכתוב בהן (שמות כח ז): כתנת השבץ: כי כל עוד נפשי בי. מהר ומותתני, טוב לי שתמותתני אתה, ואל יהרגוני אלה ויתעללו בי: (רש"י)

מצודת דוד כי כל עוד. רצה לומר, כל הנשאר בי עוד, הוא רק אשר עדיין נפשי בי ולא יותר, כי כבר הלכו ממנו ההרגשות כולם, ואם כן בוודאי אמות, ולזה השלם המיתה, לבל יתעללו בי הערלים טרם אמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון השבץ. חולי הרתת, כן תרגם יונתן : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי אחזני השבץ כי כל עוד נפשי בי. הרצון בזה לפי מה שאחשוב שהלבוש שהיה לבוש היה משובץ להוסיף לו חוזק באופן שלא יוכל החרב לחתכו בקלות ואמר שאול שהחנית שנפל עליו אחז לו השבץ ולזה לא היה יכול לעבור לדקרו וכאשר אמר שהוא חי עדיין ובקש ממנו שימיתתהו שלא יתעללו הערלים בו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ומותתני, גדר פעל מותת (במרובע) הוא שגומר המיתה, ופי' כי כבר אחזני השבץ שהוא רעת המות, ובכל זה כל עוד נפשי קשורה בי ומתקשה לצאת ובה שתקרב מיתתי לא תהיה כרוצח כי גברא קטילא תקטל רק תקצר יסוריי: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר וְאֶעֱמַד עָלָיו וְאֶמְתַּתְּהוּ כִּי יִדְעֵתִי כִּי לֹא יִחְיֶה אַחֲרַי נִפְלוּ וְאָקַח הַנֶּזֶר | אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁוֹ וְאֶצְעָדָה אֲשֶׁר עַל-זָרְעוֹ וְאָבִיָּאם אֶל-אֲדֹנָי הַנָּה:

רפ"י ואלעדה אָשֶׁר עַל זָרְעוֹ. (תרגום): ומוטפתא דעל דרעיה: (רפ"י)

מצודת דוד **כי לא יחיה**. אי אפשר לו להשאר חי אחרי ההפלה שנפל על חרבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנזר**. העטרה : **ואצעדה**. שם העדי שעל הזרוע, וכן (במדבר לא נ) : אצעדה וצמיד : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו**. ר"ל שלא התיר לעצמו הריגת שאול אלא מפני שנתברר לו שאי אפשר שיחיה אחרי נפלו על חרבו אם מצד המכה שהוכה בו אם מפני שלא יוכל לנוס ולהמלט מן שונאיו שהשיגוהו : (רלב"ג)

מלבי"ם **ואמותתהו** גמרתי מיתתו (שכבר הומת על ידי החרב שנפל עליה) ובאר שעשיתי זה **כי ידעתי שבל"ז לא יחיה אחרי נפלו**, וגם הרוחתי על ידי כן שלקחתי הנזר מעל ראשו ואביאם אל אדוני שהוא הראוי ללבשם תחתיו: (מלבי"ם)

יא וַיִּחַזַק דָּוִד (בבגדו) בַּבְּגָדָיו וַיִּקְרַעַם וְגַם כָּל-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

מלבי"ם (יא-יב) **ויקרעם** פירשו חכמינו זכרונם לברכה כפי ההלכה שקורעים על נשיא ועל אב בית דין ועל צרת ישראל, וזה שכתוב על שאול שהיה נשיא ועל יהונתן שהיה אב בית דין ועל עם ה' הם הסנהדרין ועל בית ישראל כולו שנפלו בחרב: (מלבי"ם)

יב וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכוּ וַיֵּצְמוּ עַד-הָעֶרֶב עַל-שְׂאוֹל וְעַל-יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל-עַם יְהוָה וְעַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְלוּ בַּחֶרֶב: (ס)

מצודת דוד ועל עם ה'. אלו הגדולים שבהם : **ועל בית ישראל**. הם יתר העם : (מצודת דוד)

רלב"ג **על שאול ועל יהונתן בנו**. ספר זה בהדרגה בגדול החל ובקטן כלה כן הוא בענין ההספד והבכי : (רלב"ג)

יג וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-הַנָּעַר הַמַּגִּיד לוֹ אִי מִזֶּה אֶתָּה וַיֹּאמֶר בֶּן-אִישׁ גֵּר עַמְלֵקִי אֲנִכִּי:

מצודת דוד **אי מזה אתה.** מאיזה מקום אתה, אם עודך עדיין יושב בארץ עמלק, או אתה גר בארץ ישראל, רצה לומר, אם נתגיירת : **בן איש גר עמלקי.** עוד אבי בא לגור בארץ ישראל, והוא נתגייר : (מצודת דוד)

יד וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד אֵיךְ לֹא יֵרָאֵת לְשָׁלַח יָדְךָ לְשַׁחַת אֶת-מְשִׁיחַ יְהוָה:

מצודת דוד **איך לא יראת.** רצה לומר : הואיל ואתה ישראל ומלידה, איך לא יראת מה' לשלוח יד במשיחו, עם כי צוה לך והיה קרוב למות, מכל מקום חטאת לה' : (מצודת דוד)

רלב"ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד אֵיךְ לֹא יֵרָאֵת לְשַׁחַת יָדְךָ. יש לתמוה מדוע צוה דוד להרגו והנה עשה זה ברצון שאול ובקשתו, אלא שהתשובה בזה איננה ממה שיקשה וזה שהאומר לחברו חבול בי וחבל בו כמו שהתבאר בגמרא כ"ש בהמתת המלך ואין מצות המלך ממה שתפטר בהו בזה כי דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין והנה הזהירה תורה על דבר ההמתה כ"ש על המתת המלכים ואעפ"י שלא היו שם עדים והיה מרשיע את עצמו והיה מפני זה פטור בדין הנה עשה דוד זה להוראת שעה שלא יקלו האנשים לשלוח ידם במלכות ולזאת הסבה בעינה נזהר משלוח יד בשאול כשהיה במערה ואעפ"י שהיה רודפו והיה מותר להרגו, וידמה שזה הנער המבשר לא היה גר צדק ואעפ"י שאמר בן איש גר עמלקי כבר אמר זה להורות שאינו עמלקי באמת אבל אביו התגורר בארץ עמלק וזאת היתה תשובתו לדוד כי כבר ידע דוד מפיו כי עמלקי הוא אבל שאל לו על המקום שהיה חונה בו והוא השיב כי בעבור המקום נקרא עמלקי לא שהיה ממשפחת עמלק : (רלב"ג)

טו וַיִּקְרָא דָּוִד לְאֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר גֵּשׁ פָּגַע-בּוֹ וַיַּכְהוּ וַיָּמָת:

מצודת ציון **פגע.** ענין מכת מות, כמו (שמואל א כב יח) : ופגע בכהנים : (מצודת ציון)

טז וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד (דמיר) דְּמָךְ עַל-רֹאשְׁךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְּךָ לֵאמֹר אֲנִכִּי מִתַּתִּי אֶת-מְשִׁיחַ יְהוָה: (o)

רש"י **למך על ראשך.** (תרגום:) חובת הטולך תהי צרישך, אין עונש

מצודת דוד דמך על ראשך. רצה לומר : עון מיתתך על עצמך, כי אתה בעצמך העדת בך שאתה הרגתו, ואף אם אין האמת אתך, וכל דבריך המה בחושבך שבזה תמצא חן בעיני על שהיה מעולם לי לאויב, מכל מקום פיך ענה בך, ודמך על ראשך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ענה. העיד כמו (שמות כ יג) : לא תענה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: איך הרגו על פי הודאת עצמו ואין עדים והתראה? :

דמך על ראשך אם נאמר שהיה עמלקי ממש, שכן נח נהרג בלא התראה, ונהרג אף על הטריפה, ונהרג בדיין אחד ובעד אחד, י"ל שהוא הדין שנהרג בהודאת עצמו כמו שנהרג על פי קרוב (וצ"ע בזה לדינא), ועל זה אמר פיך ענה בך. ואם נאמר שהיה ישראל, נהרג מדין המלכות כמ"ש כי פיך ענה בך לאמר אנכי מותתי את משיח ה' כדי שלא יזידו להרים יד במלך, ולקבלת חכמינו זכרונם לברכה שהיה דואג שהיה חייב מיתה מכבר על נוב עיר הכהנים, שעל זה אמר דמך בלשון רבים, רמז לו שהגם שעל הריגת שאול אין אדם נאמן על עצמו, בכל זה פיך ענה בך, כי כבר היית הגורם על הריגת הכהנים והכהן המשיח, שזה רמז באמרו אנכי מותתי את משיח ה': (מלבי"ם)

ללמד ויקנן דוד את-הקִינָה הזאת על-שֹׁאוֹל וְעַל-יְהוֹנָתָן בְּנוֹ: **ויאמר** ללמד בְּנֵי-יְהוּדָה קִשֶׁת הַנָּה כְּתוּבָה עַל-סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל:

כ"ז ויאמר ללמד בני יהודה קשת. ויאמר דוד, מעתה שנפלו גבורי ישראל, כריכין בני יהודה ללמד מלחמה ולמשוך בקשת: הנה כתובה על ספר הישר. הלל היא כתובה על ספר בראשית שהיא ספר ישרים, אברהם יצחק ויעקב, והיכן רמיזא, (בראשית מט ח): ידך בעורף אויביך, איזו היא מלחמה שמכוין זה ידו כנגד פדתו שהוא מול ערפו, הוי אומר זה קשת: (כ"ז)

מצודת דוד ויאמר. טרם התחיל לקונן, ראה לאמץ לבות אנשיו לבל ירד לבבם להתייאש מלהרים ראש מול פלשתים, ואמר להם : הנה באה העת ללמד את בני יהודה קשת מלחמה, שהם יתגברו על פלשתים : הנה כתובה. הלא הדבר ההוא הנה כתובה על ספר הישר, והוא התורה שנאמר בה (בראשית מט ח) : יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך וגוי, ונאמר (דברים לג ז) : ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה, וכן היה, כי דוד

הכניעם, וגם מלכי יהודה אחריו : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויאמר ללמד את בני יהודה קשת וגו'. בעבור שראה כי מיתת שאול היתה בסבת יראתו מהמורים בקשת ולא היו בישראל מי שיהיה בקי בזה אמר דוד ללמד את בני יהודה קשת כי הוא מהנבחרים שבכלי המלחמה, והנה ספר הישר לפי מה שאחשב ספר היה מפורסם אצלם וכבר אמרו ספר הישר שהוא ספר בראשית : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: בקינה הזאת שלש פעמים איך נפלו גבורים, מהו הספר הישר, ולמה כפל בפסוק ב' ובפסוק ד' את דבריו במלות שונות, ואיך יתבארו המליצות האלה כפי הדרכים אשר סוללתי למליצת הנביאים בהקדמתי לבאורי על ישעיה :

ללמד את בני יהודה קשת כבר בארנו (ביהושע סי' י') מש"ש שמש בגבעון דום הלא היא כתובה על ספר הישר, שכיון על הספר הנזכר בפרשת כי תשא, שאמר שם (שמות ל"ד) כתוב לך כל הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית, והם הדברים הנזכר שם למעלה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות וכו' השמר לך פן תכרות ברית ליושב הארץ וכו', שהבטיחם הקב"ה לגרש מפניהם ז' עממין כמ"ש שם הנני גורש מפניך את האמורי וכו' בתנאי שלא יכרתו עמהם ברית. והבטיחם שיהיה זה בדרך הנסיי עד שלא יצטרכו לקשת ומלחמה כמו שהיה במלחמת גבעון, שעל זה אמר נגד כל עמך אעשה נפלאות, ובאר בספר שופטים שעל ידי שלא שמרו ישראל את התנאי הזה הכתוב בספר הישר (שהוא הפ' הנ"ל בכי תשא) הוצרכו למלחמה, וה' הניח מן העמים שלא כבשום כמ"ש (שם ג) ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל רק למען דעת דורות הבאים ללמדם מלחמה רק אשר לפנים לא ידעו, חמשת סרני פלשתים וכו', מבואר שפלשתים נשארו אז למען יצטרכו ישראל ללמוד קשת, יען שלא שמרו את התנאי הכתוב בספר הישר, וזה שכתוב בקינתו ללמד רצה לומר מה שיצטרך ללמד את בני יהודה קשת זה אין מן התימה כי הלא היא כתובה על ספר הישר (והוא המקביל לעומת שאמר ביהושע שעת שמרו מ"ש בספר הישר עמד השמש עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר ולא הוצרכו לקשת), אבל זה תימה איך. (מלבי"ם)

יט הַצְבִּי יִשְׂרָאֵל עַל-צְמוֹתֶיךָ חָלַל אֵיךָ נָפְלוּ גִבּוֹרִים:

רס"י הצבי ישראל על צמותיך חלל. מצנן של ישראל, על תוקף מעוזכם נפלתם חללים, כן תרגם יונתן: (רס"י)

מצודת דוד **הצבי ישראל**. כאומר ; אולם עתה עת לקונן במר נפש לומר :

הצבי ישראל, רצה לומר : את ארץ ישראל החמודה, וכי ראוי שיהיה חלל על במותיך הם הרי גלבו, ואיך נפלו שם גבורים, ורצה לומר : הלא אף החלשים יתחזקו בעמדם על ההר, ועל במותיך נפלו אף הגבורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הצבי. ארץ ישראל קרויה ארץ צבי, כמו שכתוב (יחזקאל כו) : צבי היא לכל הארצות, והוא ענין פאר וחמוד, כמו (ישעיהו כח ה) : **לעטרת צבי.** והה"א של הצבי, היא ה"א הקריאה, כמו (ירמיהו ב לא) : הדור אתם ראו : **במותיך.** ענינו מקומות גבוהים והרים, כמו (דברים לב יג) : ירכיבהו על במתי ארץ : (מצודת ציון)

רלבי"ג הצבי ישראל וגו'. מכאן התחלת הקינה ואמר זה על ארץ ישראל שנקרא ארץ הצבי וענינו הצבי צבי ישראל כמו הארון הברית שהרצון בו הארון ארון הברית : **על במותיך חלל.** אמר זה בעבור הר הגלבו שנפלו בו שאל ובניו : (רלבי"ג)

מלבי"ם הצבי וכו', רצה לומר הלא הגם שהוצרכו ללמוד קשת בכ"ז פה היה להם לנצוח גם בדרך הטבע מצד שני טעמים, **א.** מצד המקום שמשם לחמו, שהיה בהר שאפילו חלש למעלה וכו' ראוי שינצח, וזה שכתוב איך **צבי ישראל** ותפארתם **על במותיך חלל,** איך נעשה חלל על במותיך והלא נלחם על הבמה, **ב.** מצד גבורתם, שעל זה אמר **איך נפלו גבורים.** ולפי זה מבואר שלא לבד שלא עזרם ה' בדרך השגחי, אבל להפך כי בהשגחתו נלחם בס, ע"ד כי צורם מכרם וה' הסגירם : (מלבי"ם)

כז אל-תגידו בגת אל-תבשרו בחוצת אשקלון פן-תשמחנה בנות פלשתים פן-תעלזנה בנות הערלים:

מצודת דוד אל תגידו בגת. ממינת שאל ויהונתן, ועם כי בודאי ידעו בלא הם, אמר כן למליצת הקינה, וכן (מיכה א י) : בגת אל תגידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תעלזנה. אף הוא ענין שמחה, כמו (תהלים צו ב) : **יעלו שדי.** וכפל הדבר במלות שונות כדרך המקונן : (מצודת ציון)

רלבי"ג אל תגידו בגת. ידוע כי גת ואשקלון היו יושבים בהם פלשתים : (רלבי"ג)

מלבי"ם אל תגידו אל תודיעו דבר זה שהיה מפלתם השגחיית פן ישמחו על שעזב ה' את עמו, ויש הבדל בין הגדה לבשורה, שהמבשר הוא המכוין לפרסם הדבר כדי שיעשו משתה וששון בפרהסיא, אבל המגיד אינו מיוחד לבשר ולהודיע, והוא או שלא ראה הדבר בעיניו רק שמע, או שמגיד שלא על הכוונה לבשר ולפרסם. והנה בגת שהיא עיר המלוכה שם

הגיד המגיד את הדבר ומשם שלחו לבשר בכל הערים כדי שיעשו משתה וששון, והשלוחים האלה היו מבשרים, כי יצאו בכוונה כדי לבשר ולפרסם. ויש הבדל בין שמח ובין עלז, שהעלז הוא המרקד מרוב השמחה, והשמח הוא בלב, והמאמרים מקבילים, אל תגידו בגת פן תשמחנה בנות פלשתים, וגם אחר שהגיד המגיד בעיר המלוכה, על כל פנים אל תבשרו בחוצות אשקלון, אל תשלחו מבשרים לבשר את העם פן תעלזונה ברקוד ומחול ויעשו משתה וששון: (מלבי"ם)

כא הָרִי בַגְּלִבֵּעַ אֶל-טַל וְאֶל-מָטָר עֲלֵיכֶם וְשָׂדֵי תְרוּמַת כִּי שָׁם נִגְעַל מִגֵּן גְּבוּרִים מִגֵּן שְׂאוֹל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשֵׁמֶן:

כ"י הרי בגלבווע. ההרים שבגלבווע: ושדי תרומות. (תרגום:) לא תהי זכון עלללא כמיסת דיעצדון מניה חלתא: כי שם נגעל מגן גבורים. מגיני עור היו להם, וכסיוואים למלחמה מושחין אותן בשמן, כדי שיהא כלי זיין המכה עליו מחליק, כמה דאת אמר (ישעיהו כא ה): קומו השרים משחו מגן. וכאן כד היה מקונן הקינה, שם נגעל מגן גבורים, פלט שומנו ולא נדבק בו, ונעקה כאלו לא נמשח בשמן. כל 'הגעלה' לשון דבר הפולט מה שנותניו בו, כמו (איוב כא י): שורו עזר ולא יגעיל: (כ"י)

מצודת דוד ושדי תרומות. מלת 'ואל' שאמר, משמשת בשתים, כאלו נאמר ואל מטר עליכם, ואל שדי תרומות, וכאלו קלל ההרים, שלא ירד עליהם טל ומטר, ולא יהיה בהם שדה לתת ממנו תרומה לה', שלא יצמח בהן דבר מה להיות מהן חלק לגבוה, יען וביען עליהם באה התקלה, כי שם נגעל ונמאס מגן גבורים, ונעשה שם מגן של שאול כאלו היה בלי משוח בשמן להחליק מעליו מכת החרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרי בגלבווע. כמו הרים בגלבווע : נגעל. ענין מאוס ותעוב, כמו (ויקרא כו ל) : וגעלה נפשי : מגן. הוא כעין מלבוש עשוי מעור שלוק, ומשוח בשמן להחליק מעליו מכת חרב וחנית, ולובשים אותו במלחמה להגן : (מצודת ציון)

רלב"ג הרי בגלבווע. קלל ההרים ההם בעבור שקרה בהם מה שקרה מהמקרה הרע הזה : ושדי תרומות. ר"ל שלא יהיה שם שדה שיעשה פרי שלם באופן שיפרשו ממנו תרומות : כי שם נגעל מגן גבורים. ר"ל נמאס והושלך כאילו לא היה בו פרי להיות מגן והנה אמר זה כי שאול לא המתין ביאת אנשי המלחמה עליו לראותם אם מגנו יגן עליו מהמורים אבל חשב עצמו כאילו אין לו מגן עם היותו גבור מאד ויהונתן לא הועיל לו מגנו שלא יפול ביד פלשתים : והנה התחיל לשבח מגן שאול ואמר

שהוא בלתי משוח בשמן ואולם אמר זה לפי מה שאחשוב כי מגן אשר לא ישתמשו בו כי אם לעתים רחוקים יצטרך למשחו בשמן וכן הכונה לפי מה שאחשוב במה שאמר הנביא על מיתת בלשאצר קומו השרים משחו מגן ר"ל שעתה יצטרכו למשוח המגן כי לא יצאו למלחמה תמיד כמו שהיו עושים קודם זה ואחר זה שב לשבח יהונתן ושאל בענין הגבורה ולזה אמד כי קשת יהונתן לא נסוג אחר מדם החללים מחרב גבורים כי לעולם הכל היה מנצח וחרב שאול לא היתה שבה ריקם שלא ינצח אויביו במלחמה : **ובמותם לא נפרדו**. אמר זה מפני מותם יחד במלחמה (רלב"ג)

מלבי"ם הרי יקונן כי בהעדר זכות שאול ובניו תעדר מהם השפע השמימיית, ושעורו אתם הרי בגלבווע ושדי תרומות (רצה לומר שדות המובחרים שעומדים ברום הרים ורום המעלה) אל טל ואל מטר עליכם הלא מעתה יסולק מאתכם שפע הטל והמטר, אחר כי שם נגעל מגן גבורים, ובאר דבריו כי לא כיון במגן זה על מגן ממש המשוח בשמן, רק על מגן מליציי שהוא זכות שאול ובניו שהיה זכותו מגן לעמו וסתר לעדתו. וזה שכתוב מגן שאול בלי משוח בשמן, מגן הבלתי משוח בשמן, רצה לומר לא מגן של עור רק מגן של זכות ומעשים טובים נגעל, כי לא הועיל להם זכותו, אין זה כי אם נסתלק השפע מלמעלה:(מלבי"ם)

נכב מדם חללים מחלב גבורים קשת יהונתן לא נשוג אחר וחרב שאול לא תשוב

רש"י לא נשוג אחר. לא היה רגיל להיות נסוג אחר: (רש"י)

מצודת דוד לא נשוג אחר. חזר קשתו לאחור, מבלי לרוות חציו מדם וחלב שונאיו : לא תשוב ריקם. אל נדנה, מבלי להרוג הרג רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשוג. כמו נסוג בסמ"ך, וענינו החזרה לאחור, כמו (ישעיהו נט יג) : ונסוג מאחר אלהינו : (מצודת ציון)

מלבי"ם מדם חללים דלתות הכתוב מקבילים מדם חללים קשת יהונתן לא נשוג אחר, ומחלב גבורים חרב שאול לא תשוב ריקם. מצייר שיהונתן היה רובה קשת (כמ"ש י"ח א') עד חרבו עד קשתו ושם (כ) שלשת החצים צדה אורה, ושאל לא היה לו קשת רק לחם בחרב וחנית. ושניהם צריכים במלחמה, הרובה קשת הורג מרחוק, והאותו חרב יפיל חללים בקרוב. והנה הרובה קשת יסוג לפעמים אחר אם רואה שכבר שפך דם הרבה אז ירד לבבו, ולעומת זה אמר כי מדם חללים קשת יהונתן לא נסוג אחר, והלוחם בחרב לפעמים ישוב ריקם, בקרבו אל גבור וחלב גוייתו יעצור בעדו כי לא יוכל לדקרו בחרבו, אבל חרב שאול לא תשוב

ריקם מסבת חלב גבורים. ורצה לומר שלפעמים יפלו גבורים מצד חסרון הלימוד והאומנות של המלחמה וזה לא היה פה, שהיו מלומדי מלחמה זה בקשתו וזה בחרבו. **ב**. עוד יאמר שלפעמים יכשלו הגבורים בשאין אהבה ביניהם ואינן עוזרים זה לזה, שיאמר לאחיו חזק, אבל פה לא כן היה, כי: (מלבי"ם)

לכג שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ מִנְּשָׂרִים קָלוּ מֵאֲרִיּוֹת גָּבְרוּ:

רש"י מנשרים קלו. לעשות ללון בורחם: (רש"י)

מצודת דוד בחייהם. עודם בחיים היו נאהבים ונעימים לכל בני אדם, רצה לומר : מאוד היו מקובלים על הבריות, וחביבים בעיני כולם : **ובמותם לא נפרדו**. אף אחר מותם לא נפרדו מן האהבה והנעימה, כי עד עולם לא תשכח כי רבה היא, על כי היו קלים מנשרים וגבורים מאריות, ללחום מלחמות ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון והנעימים. ענין אהוב וחביב וערב, כמו (משלי ב י) : ודעת לנפשך ינעם : **נפרדו**. מלשון פרוד ופרישה : (מצודת ציון)

מלבי"ם שאל ויהונתן הנאהבים וכו' עד שגם במותם לא נפרדו, ג. גם מצד עצמם היה בהם הקלות כנשרים והגבורה כאריות, ששני אלה סימני הגבורה והחיל (כמ"ש דה"א י"ב) ופני אריה פניהם וכצבאים על ההרים למהר: (מלבי"ם)

לכד בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶל-שְׂאוּל בְּכִינָה הַמְּלִבְשָׁכֶם שְׁנֵי עַם-עַדְנִים הַמְּעֵלָה עֲדֵי זָהָב עַל לְבוּשָׁן:

רש"י המלבישכם שני עם עדנים. (תרגום:) דהוה מלביש ללון לבושין לזעונין ומוזיל ללון תפנוקין (לשון תרגום יונתן): (רש"י)

מצודת דוד המלבישכם שני. כי התגבר במלחמה, וחלק שלל האויב לאנשיו להלביש איש אשתו ובנותיו, וכאלו הוא המלביש : **עם עדנים**. רצה לומר : שאר מלבושי פאר, המעדין גוף הלובשן : **על לבושן**. כי כן הדרך להעלות עדי הזהב ממעל על הלובש, להיות נראה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל שאל בכינה. מלשון בכי : שני. תולעת שני, והוא צמר

צבוע אדום : **עדנים**. כל דבר המפנק, בין מאכלים טובים, בין מלבושי פאר וכדומה, יקראו עדן, וכן (משלי כט יז) : ויתן מעדנים לנפשך : **עדי**. ענין קשוט, כמו (ירמיהו ד ל) : תעדי עדי זהב : (מצודת ציון)

רלב"ג **בנות ישראל אל שאול בכינה**. אמר זה כי מרוב הצלחתו על הפלשתים היו ישראל בשלוח בימיו ולא שללו אותם אויביהם בימיו ולזה היה זה אל שילבשו בנות ישראל שני עם עדנים ויעלו עדי זהב על לבושן : (רלב"ג)

מלבי"ם **בנות ישראל** אחר שבשני פסוקים הקודמים קונן על שאול ויהונתן ביחד, יתחיל לקונן על כל אחד בפני עצמו, ויאמר **על שאול** (שעליו לא יבכה הוא בהיותו רודף אחריו) **עליו יבכו בנות ישראל**, מצד התועלת שהשיגו ממנו, **המלבישכם שני וכו'** : (מלבי"ם)

כנה **אִיךָ נָפְלוּ גְבֻרִים בְּתוֹךְ הַמְּלָחָמָה יְהוֹנָתָן עַל-בְּמוֹתֶיךָ חָלַל** :

רש"י **על צמותיך חלל**. (תרגום) : על צית תוקפך איתקטלתא : (רש"י)

מצודת דוד **איך נפלו גבורים**. כפל הדבר פעמים ושלוש, כדרך המקונן : **יהונתן על במותיך חלל**. אתה יהונתן, גבור שכמותך, תהיה חלל על במותיך, הלא אף החלש יחשב לגבור כשעומד בהר, ומכל שכן גבור כמותך, ובהר שעוד אתה רגיל בו לדעת מוצאיו ומבואיו, וכאומר : הנה הצרה ההיא נפלאה הפלא ופלא : (מצודת דוד)

רלב"ג **יהונתן על במותיך חלל**. ר"ל איך היה זה שיהיה על במותיך חלל עם רוב גבורתך : (רלב"ג)

מלבי"ם **איך**. יתחיל לקונן על יהונתן, כי בנפלו נפלו עמו גם מחנה גבורים שהיו עוטרים אותו, וכבר אמר בתחלה על שאול הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים, כי גבורי שאול נפלו אחרי המלחמה, אולם גבורי יהונתן שנפלו תחלה שעדיין לא נסו ועדן לחמו, אמר **איך נפלו גבורים בתוך המלחמה**, ועליהם יהונתן קשר עליהם **על במותיך חלל** : (מלבי"ם)

כנז **צַר-לִי עֲלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן נְעִמְתָּ לִי מְאֹד נִפְלְאָתָה אֶהְבֶּתְךָ לִי מְאֹד** :
נשים

מצודת דוד **צר לי עליך**. מאוד אני מיצר בעבורך, כי נעמת לי מאוד : **נפלאתה**. האהבה שאהבתיך היא אהבה נפלאה, והיא יותר מאהבת הנשים אשר המה נאהבות אהבה רבה למי שחושק אליהן : (מצודת דוד)

מצודת ציון צר. מלשון צרה ודאגה : אחי. חביב כאח : **נפלאתה.** ענינו דבר אשר תקשה השגתו ותמוה, כמו (שמות טו יא) : עשה פלא : (מצודת ציון)

רלב"ג **נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים.** ר"ל שיותר חזקה ויותר נפלאתה היתה אהבת יהונתן לדוד מאהבת הנשים לאהוביהן שהיא אהבה חזקה מאד עד שכבר יכה אותה ויקללה ולא תפיל מפני זה מאהבתו לו דבר : (רלב"ג)

מלבי"ם **צר** לעומת שאמר שעל שאול בנות ישראל יבכו, אומר שעל יהונתן יבכה הוא בעצמו, כי **צר לי עליך אחי יהונתן,** ומבאר שזה משני פנים, **א.** מצד טובו וצדקתו וזה שכתוב **נעמת לי מאד, ב.** מצד גודל אהבתו שלא היתה דומה לאהבת נשים שהיא אהבת הערב או המועיל רק אהבה עצמיית, ועל זה אמר **נפלאת לי מאד מאהבת נשים,** וזה לעומת שאמר שעל שאול יבכו הנשים מצד המועיל, שני עם עדנים שהשיגו ממנו, אבל האהבה אל יהונתן נפלאת ונעלה מאד על אהבה זו : (מלבי"ם)

כז **אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדוּ כָּלִי מִלְחָמָה: (פ)**

רס"י **כלי מלחמה. שאלו ויהונתן, שהיו כלי זיון של ישראל: (רס"י)**

מצודת דוד **ויאבדו כלי מלחמה.** כי המה כאלו היו כלי מלחמתן של ישראל : (מצודת דוד)

רלב"ג **איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה.** ר"ל שבאבדן שאול ויהונתן כאילו אבדו כלי מלחמה כי הם היו כלי מלחמת ישראל על שונאיהם או רצה בזה איך נפלו גבורים ותקיפים כשאול ויהונתן ואיך אבדו כלי המלחמה אשר בידם שלא השתמשו בהם להשחית בשונאיהם ולא להגן על עצמם, והתועלות המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא במדות, והוא שראוי לאדם שלא ימסור עצמו לסכנות הלא תראה כי יונתן בהכותו נציבי פלשתים אשר בגבע בנימין כמעט שסכן כל ישראל לולי ה' שהיה לו ואין ראוי לאדם לסמוך על הנס כל שכן עם מה שהיה רואה מהפקד כלי המלחמה מישראל עד שלא נמצא חרב וחנית כי אם ביד שאול ויהונתן, השני הוא להודיע כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט הלא תראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו נצחו כל מחנה פלשתים והחרידוהו באופן שהיתה חרב איש באחיו, השלישי הוא במצות והוא להודיע שאין ראוי לעבור על דברי הנביא הלא תראה כי שאול מפני שעבר על דברי שמואל נענש בשלא נתקיימה לו המלוכה כי אם זמן קצר, הרביעי והוא בדעות הוא להודיע כי ההודעה בדברים העתידים תגיע גם

להמון אבל באופן חלוש ולזה ילקח ראייה מספוריהם ודבריהם על העתיד להיות ובוזה האופן לקח יהונתן ראייה מדברי הפלשתים באמרם עלו אלינו על מה שעתיד לבא על הפלשתים מישראל ובוזה האופן ג"כ באר הש"י לגדעון מה שעתיד לבא על מחנה מדין כמו שצוהו שירד הוא ופודה נערו אל המחנה וישמע מה ידבד, החמישי הוא במדות הוא שראוי לאדם שינהג זריזות בפעולותיו בעת המצאו נעזר בהם מהש"י ולזה תראה שהשביע שאול את העם שלא יאכלו לחם עד הערב כדי שינהגו בזריזות להכניע הפלשתים בהיות לאל ידם וכבר נמצא שהסכים הש"י בזאת ההשבעה ולזה לא ענהו בשאלו בה' מצד מה שעבר יהונתן על זאת השבועה, הששי הוא להודיע כי בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו ולזה נמצא בו מן האמת מה שנתפרסם מזה הספור ובזולתו וזה כי כבר נפל הגורל על יהונתן שהיה החוטא בזה הענין, השביעי להודיע כי השליט על המשפט והוא המלך ראוי שלא ישא פנים לשום אדם עד שיאמר לבניו שלא ידעם ולזה תמצא שנשבע שאול כי מות יומת יהונתן ולולי יד ישראל עמו היה ממית אותו שאול, השמיני הוא להודיע עוצם רצון הש"י לכלות את עמלק בהיות לאל יד ישראל לנצחו כי גלוי לש"י עוצם שנאת העם הזה את ישראל וזה אולי יהיה סבה במוט רגלי ישראל שישחיתום ולזה התחכם הש"י להשחיתם בעת הצלחת ישראל ולזאת הסבה צותה התורה שזכור את אשר עשה לנו עמלק מצורף לזה מה שרצה הש"י לכלות בעלי האמונות הנפסדות הרעות כדי שלא נלמד ממעשיהם ולשתי אלו הסבות צוה השם שלא ישאירו מהם שריד ופליט ושלא יהנו כלל מנכסיהם ברוך אשר לו נתכנו עלילות הלא תראה מחשבת המן האגגי להשחית כל ישראל במוט רגליהם והנה היה כפשע בינם ובין המות לולי ה' שהיה להם, התשיעי הוא להודיע בכל עוז ולהציל מי שגמל לאדם חסד באופן שלא יגיעהו נזק ולזה ספר שהשתדל שאול שיסור הקיני שהיה מבני חותן משה מתוך עמלק שמא בעת המלחמה יזוקו במקרה עם העמלקים, העשירי הוא להודיע שאין ראוי לעבור על מצות הש"י על ידי נביאו הלא תראה איך נענש שאול במה שעבר על דברי שמואל בדבר עמלק שהיה זה סבה להמיתו כלא עתו, האחד עשר הוא להודיע שאין הש"י חפץ בזבחים ועולות אך רצונו שישמעו אל דבריו ולא יצטרכו אל הקרבנות כ"ש שאין רצונו שיחטא האדם למען מצא מה שיזבח ממנו לה' כמו הענין במה שעשה שאול וישראל במה שלקחו משלל עמלק כי שמוע בקול השם יתברך הוא יותר טוב מהקרבת זבח כמו שאמר הנה שמוע מזבח טוב, השנים עשר הוא בדעות והוא להודיע על צד הרמז מאי זה צד בא החסרון בקסם ותרפים והוא דבר עמוק מאד לפי מה שהתבאר מדברינו בשני מספר מלחמות ה', השלשה עשר הוא בדעות והוא להודיע עוצם אבירות לב שמואל וגבורתו עד שלא ירא מלדבר קשות כאלה לשאול עם היותו מלך והרג אגג בדרך אכזריות באופן הנזכר פה לשלם לו מדה כנגד מדה ולמלא את מצות הש"י כי אלו התכונות ראוי שתהיינה לנביא ר"ל שלא יירא משום אדם אך יכנע למלאת מצות השם בכל עוז, הארבעה עשר והוא במדות הוא להודיע שאין חסרון לנביא אם יאמר כזב בצד מה למלט נפשו הלא תראה שהש"י נתן עצה לשמואל שיאמר לזבוח

לה' באתי ואף על פי שאמר שלא בא כי אם למשוך למלך אחד מבני ישי, החמשה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיסמוך על הנס ואף על פי שהוא שלם מאד והוא דבק בש"י הלא תראה כי שמואל עם גודל מעלתו ירא שיהרגהו שאול ולקח עצות איך ימלט מזה במה שאמר איך אלך ושמע שאול והרגני ולא נסמך על הנס אף על פי שהיה הולך במצות הש"י כי רצון השם יתברך שישתדל האדם בסבות הראויות בהצלתו כי המופת לא יעשהו הש"י כי אם במקומות ההכרחיים ולזה אמרו ז"ל למען יברכך ה' אלהיך יכול בטל ת"ל בכל אשר תעשה וכבר הרחבנו המאמר בזה בבאורנו לדברי התורה ובספר מלחמות ה', הששה עשר הוא להודיע כי לא אשר יראה האדם הוא האמת כי ישי לא חשב שיהיה ראוי למלוך בנו קטן ולזה לא הביאו הביתה להעבירו לפני שמואל והוא אשר בחרו השם לבד ולזה אמר אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, השבעה עשר הוא להודיע שהוא ראוי למי שימלוך שיהיה תארו נאות לאדנות כדי שיחזו עיני כל איש ביופיו ויהיה מפני זה נכבד בעיניהם יאהבוהו ויכנעו לעבודתו ואילו היה מאוס בעיניהם ימאסוהו ולא יראו ממנו ותפסד הכונה אשר בעבורה היתה המלוכה ולזה ספר בשאול שכבר היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם וספר בדוד שכבר היה אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי ולזה היה תארו נאות לאדנות, השמנה עשר הוא להודיע הרושם הנפלא שיקח האדם בהפך ענינו אל שיהיה מלך כ"ש בהמשחו על יד נביא הלא תראה כי שאול תכף שנמשח למלך נהפך לאיש אחר וכן הענין בדוד שכבר ספר ואמר ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה וזה דבר ראוי לפי שרשי התורה כי פעלות המלך מסודרות באופן מה מהש"י ולזה אמר שלמה פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו כי אין מן הראוי שיהיה בבחיר' המלך להשחית עמו אם ירצה כי גבוה מעל גבוה שומר, התשעה עשר הוא להודיע איך עמקו מחשבות השם שסבב בהבאתו רוח רעה על שאול שיתקרב דוד למלכות והיה זה סבה להביא עליו המלוכה בקלות מצד מה שראו ישראל טוב הצלחת דוד במלחמות ובכל עניניו ולזה הוא המוציא והמביא את ישראל גם בהיות שאול מלך, העשרים הוא להודיע כי מברכת האיש המושגת מהשם יתברך אדניו כי רצון האיש המשרת ותשוקתו הוא שיתברך אדניו ומזה הצד תבא הברכה לאדון מצד המשרת ולזה ספר בענין שאול כשהיתה רוח אלהים רעה מבעתו כי דוד הוא מושגח מהש"י ולזה יתכן שבסבתו תסור מעל שאול זאת הרעה ולזה ספרו מענין דוד עם היותו יודע לנגן שהוא איש מצליח והש"י עמו, העשרים ואחד הוא להודיע שאין ראוי לבא לפני המלכים והסגנים בידיים ריקניות ולזה ספר ששלח ישי לשאול ביד דוד בנו חמור לחם ונאד יין וגדי עזים ולזה צותה התורה לפרסם לאנשים ממשלת השם עליהם שבבואם לראות פניו לא יבאו בידיים ריקניות אמר יתברך לא יראו את פני ה' ריקם, העשרים ושנים הוא להודיע שהשולח מנחה אל המלכים אין ראוי שיבזבז בה מאד מממונו למען תהיה מנחה ראויה אל המלך אבל יספיק שתהיה המנחה מאד ראויה ביחס אל הנותן ולזה ספר ענין זאת המנחה שהיתה קטנת השיעור ביחס אל המלך וכן תמצא ביעקב ששלח ביד בניו למצרים לאדני הארץ

מנחה מעוטה אך היתה מהמשובחים שבמינים ואם היה בזה תועלת אחר גם כן כמו שבארנו שם בבאורנו לדברי התורה, העשרים ושלושה הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיסמך על כחו וגבורתו כי לא בכח יגבר איש אך מה' מצעדי הנצח כוננו הלא תראה כי גלית הפלשתי עם רוב גבורתו וחוזק כלי מלחמתו נפל בעזר השם ביד דוד שהיה נער ובזולת כלי מלחמה, העשרים וארבעה הוא להודיע עוצם אבירות לב דוד וקנאתו לה' על דבר גלית ואיך שם נפשו ככפו לנקום את נקמת ה' כי זאת התכונה ראוי שתהיה לשלם, העשרים וחמשה הוא להודיע כי הבוטח בה' ישוגב ולזה תמצא כי כששמע שאול עוצם בטחון דוד בה' בטח שינצח דוד הפלשתי ולזה אמר לו שאול לך וה' יהיה עמך, העשרים וששה הוא להודיע שעם הבטחון בשי"י ראוי לעשות מה שאפשר שיגיע בו התכלית המכוון ביותר שלם שאפשר ולזה תמצא שהשתדל שאול שילבש דוד כלי המלחמה באופן ראוי להלחם עמו וגם דוד הסכים בזה עד שראה כי לא יועילו לו כי לא נסה ללכת באלה וההשתמשות באותם הכלים יצטרך להרגל ולזה לקח דוד מה שנסה ללכת בו עם שיתכן לו בו יותר להכות את גלית מרחוק עם שכבר שם בה' מבטחו שיהיה לו לעזר בהכאת גלית, העשרים ושבעה הוא להודיע כי להמון קצת השפעה אלהית בידיעת העתידות וזה אמנם יהיה במה שיסכימו בו רבים מהדברים העתידיים ולזה תמצא שכבר התפעל שאול זה האופן מההפעלות מדברי הנשים שהיו אומרות באלו השירים שיורה מה שכבר תהיה לדוד המלוכה והוא אמרם הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו ולזה לא הוכיחן שאול על זה המאמר אבל היה שונא את דוד ואורב לו להפילו בדרך שלא יעשוק המלוכה ממנו ומזרעו והנה זאת המדרגה מההודעה יקראו רז"ל בת קול ואחשוב שהיא חלק מה מהקסם השלם ומהיותר צודק ממנו וזה יתבאר עם קצת עיון ממה שבארנו בשני ממלחמות ה' מענין הקסם, העשרים ושמונה הוא להודיע כי אשר יאהב ה' יוכיח כי הוא הנאהב והנשמר הלא תראה איך היה מצליח דוד בכל עניניו ואיך שמרהו השי"י מכל מה שחשב להפילו בו שאול מהרע לא הועילו לשאול בתחבולותיו, העשרים ותשעה הוא להודיע כי עצת ה' היא תקום עד שכל מה שיעשהו האדם לחלוק עליה יהיה כלי להגעתה ולזה תמצא שכמעט כל מה שעשה שאול כנגד דוד היה כלי אל שתהיה לדוד המלוכה בקלות יותר כי מה ששמהו לשר אלף יוצא ובא לפני העם היה סבה אל שאהבו אותו מאד כל ישראל ויהודה בראותם טוב הצלחתו וזה היה סבה אל שהגיע אל דוד המלוכה בקלות במעט סבה אחרי מות איש בושת בן שאול כמו שנתבאר שם ואין ספק במה שחשב להפילו ביד פלשתים כי כבר נתברר ממנו טוב הצלחתו של דוד על אויביו והנה מה שהרג שאול נוב עיר הכהנים בעבור דוד היה גם כן סבה להוסיף שמירה לדוד כי זה היה סבה שבא אביתר הכהן לדוד עם האורים והתומים והיה דוד נשאל בה' בכל מעשיו ולשאול לא היה דרך אל שיהיה נשאל בה' וכן מה שהוכרח דוד לברוח מפני שאול ולבא בארץ פלשתים כי מפני זה נשתלשל הענין שהיה לדוד צקלג והיו נלחמים תמיד דוד ואנשיו עם אויבי ה' והיה דוד שולח מהשלל לישראל והנה המלחמות ההם היו כלי להגיע לדוד המלוכה כי אז נתברר לישראל טוב

הצלחתו עד שבמתי מעט נצח רבים ושאלו וזרעו נפלו ביד פלשתים עד היות יד כל ישראל עמו וכן מה שנתן מיכל בתו לדוד לאשה להפילו ביד פלשתים היה כלי אל מה שנשמר דוד מנפול ביד שאול כמו שנתבאר בזה הספור, וראוי לכל אדם להתנהג במדת הענוה והשפלות הלא תראה כי דוד היה משפיל עצמו מאד ואומר שאינו ראוי לקחת בת מלך ואע"פ שכבר היתה לו מן הדין מפני הכותו את גלית והנה טען תחלה מפני שפלות מדרגתו ושפלות משפחתו ואחר זה טען מצד היותו עני ולא יוכל לתת מוהר ומתן לבת המלך לפי הראוי לה, השלשים הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה מסרב מאד במה שיבקשו ממנו הגדולים ולזה תמצא כי דוד היה מסרב תחלה לקחת את בת המלך מצד מה שזכר שהוא בלתי ראוי לה וכאשר ראה שעם כל זה היה חפץ המלך שיתחתן בו נתרצה להתחתן בו והראה לשאול טוב הצלחתו עד כי הביא לו מאתים ערלות פלשתים תחת מאה ששאל כדי שיתרצה בו שאול יותר השלשים ואחד הוא להודיע שראוי למי שיבקש תכלית מה שלא יקצר בהגעתו בכל הסבות אשר ישלם בהם התכלית ההוא ביותר שלם שבפנים ולזה תמצא שלא הספיק במיכל מאמר שהורידה דוד בעד החלון כדי שימלט מיד אביה בשיברח כי אולי יצוה המלך וירדפוהו וישיגוהו אבל חברה אל זה סבות אחרות והם שכבר שמה התרפים אל המטה וכביר העזים מראשותיו כדי שבבא עבדי שאול אליה תוכל לומר להם כי חולה הוא ויניחוהו זמן מה או אולי יתפייס שאול בזה ולא ישתדל עוד להרגו כי אז יראה כי אזלת יד ואולי ה' יגפנו או אולי יתחרט שאול על החמה הזאת ויניחוהו ובין כך ובין כך יהיה פנאי לדוד לברוח ולהרחיק מהמקום ההוא בדרך שלא יפול ביד שאול וינצל ולזאת הסבה גם כן תמצא שלא הספיק ליהונתן במה שרצה לגלות לדוד אם דעת אביו להמיתו אלא אם לא שיתחקה עמו הענין ואחר כך יגלהו לדוד כי אולי לא ימצא דרך שיוכל לדבר בסוף עם דוד להודיע אליו תשובת אביו לו ולזה תמצא כי בפעם הראשונה יעץ יהונתן לדוד שיסתר בשדה אחד וישתדל יהונתן לדבר עם אביו בשדה ההוא בעצמו מענין דוד לבקש מלפניו כי לא ימיתוהו בדרך שיוכל דוד לשמוע הדברים ההם ואם לא יוכל לדבר עמו במקום שישמע דוד דבריהם יקל ליהונתן ללכת במקום שנסתר בו דוד להסך את רגליו ואז יודיע לדוד כל כונת אביו ובפעם שנית לא הספיק ליהונתן זה כי ראה שאם היה אמת מה שספר לו דוד לא יוכל יהונתן לבטוח שלא יהרוג שאול כשיבטיח אותו שלא יהרגו כי כבר הבטיחו על זה הענין תחלה ולזה התחכם יהונתן למצוא דרך יוכל בה להודיע לדוד כונת אביו מה היא ולזה עשה התחבולה מענין יריית החצים אשר יתבאר לנערו אם יצטרך דוד לברוח ולמלט את נפשו אם לא כי אולי לא ימצא דרך יוכל להודיע לדוד כונת שאול אביו מה היא ולזה עשה התחבולה מענין לבא אל דוד לדבר עמו מזה הענין ולזאת הסבה גם כן תמצא שהעלים דוד היותו בורח גם מאחימלך הכהן ואע"פ ששאל לו באלהים אם יצליח דרכו כי אולי אם יגלה לו זה יהיה סבה שיפול דוד ביד המלך ולזאת הסבה לא לקח דוד עמו אחד מאנשיו בברחו, השלשים ושנים והוא במצות והוא שאע"פ שכל מצוה נדחית מפני פקוח נפש הנה אם לא היה מפני הדחות המצוה

סבה בעצמותה להציל העובר עליה מן הסכנה אף על פי שתהיה סבה לה במקרה אין ראוי לדחותה בזה האופן ולזה לא התיר אחימלך לדוד ולנעריו לאכול לחם קדש בטומאה כמו שבארנו במה שקדם, השלשים ושלשה הוא להודיע כי ראוי לאדם שיעשה כל התחבולות שאפשר להציל עצמו ולזה תמצא שהתהולל דוד ביד עבדי אכיש מלך גת והוריד רירו על זקנו כדי שיחשבו שכבר נשתגע ולא יחשדוהו כמרגל גם לא ישתדלו לתפשו מפני היותו שר וגדול בישראל כי יחשבו בראותם שגעונותיו שלסכלותו נטרד ממעלתו ולזה היה סבה אל שיציל דוד נפשו מיד אכיש מלך גת ועבדיו, השלשים וארבעה הוא לבאר שכבר נתקיים ייעוד הש"י לבית עלי בהריגת נוב עיר הכהנים עם שזה היה כלי שסרה הכהונה הגדולה מבית עלי כי לא נשאר מזרעו כי אם אביתר ובו סרה הכהונה מבית עלי ונתנה לצדוק כמו שנתבאר בספר מלכים ולזה לא מצאנו שנענש שאול בהריגת נוב עיר הכהנים אעפ"י שלא היתה שם סבה תביא להרגם בזה האופן כי גם אחימלך לא חטא כנגד שאול כמו שספר לו כ"ש שלא חטאו לו כל בית אביו שהרג עמו ולזה תמצא שלא נזכר זה החטא עם החטאים שזכר שחטא בהם שאול כי ה' הסיתהו בו לקיים ייעודו, השלשים וחמשה הוא להודיע עוצם קנאת דוד בעושי החמס עד שעם היותו ירא מאד מפני שאול התעורר להציל יושבי קעילה מיד שוסיהם כי זאת התכונה ראוי שתהיה לשלם ולמנהיג, השלשים וששה הוא להודיע עוצם השגחת השם באהוביו וזה שכאשר היה שאול ואנשיו עוטרם אל דוד ואל אנשיו לתפשם תכף סבב השם שהוכרח שאול לסור מעל דוד למלט הארץ מיד פלשתים ואחר זה כאשר ירדפו שאול סבב הש"י שנפל ביד דוד בדרך שהיה דוד יכול להזיק לו וזה היה בהיותו שאול במערה ואחרי כן בהיותו שוכב ישן במעגל השלשים ושבעה הוא להודיע שראוי לאדם שלא יהיה דוחק את השעה אבל ימתין העת הראוי ולזה תמצא שאעפ"י שכבר נפל שאול ביד דוד והיה רודפו לא הסכים דוד להרגו אבל קוה שאיש אחר ינקום נקמתו ממנו או הש"י או יבא יומו למות וימלוך דוד, השלשים ושמנה הוא להודיע שראוי למי שהוא חושק תכלית מה שלא ישתדל בהגעתו במה שאפשר שיקרה לו ממנו נזק ולזה תמצא כי דוד אעפ"י שהיה מותר לו להרוג שאול כי כבר היה רודפו והיה זה כלי אל שתהיה המלוכה לדוד לא הסכים בהריגתו פן יהיה זה מביא האנשים להקל בהריגת המלכים ויביא זה להגיע נזק לדוד או לזרעו כי כבר משחו הש"י למלך על ישראל על יד שמואל נביאו ולזאת הסבה הרג דוד האיש העמלקי באמרו שכבר הרג שאול והרג הורג איש בשת בן שאול, השלשים ותשעה הוא להודיע שאין ראוי שיתנהג האדם במדת הכילות והכלביות ר"ל ההדמות לתמונת הכלב שלא יניח שאר הכלבים להשאר בבית אשר הוא בו פן ימעיטו מזונו הלא תראה מה שקרה לנבל מעוצם הכילות שהיו לו אשר כמעט היה סבה לאסוף נפשו ונפש ביתו לולי היתה חכמת אביגיל, הארבעים הוא להודיע שראוי למי שיפחד מיד שתקיף ממנו לפייסו ברבוי הדורון כמו שעשה יעקב לפייס עשו וכן עשתה אביגיל לפייס דוד כי הפליגה מאד בזה הדורון מפני ידיעתה חוזק הכעס שהיה ראוי שיהיה לדוד על דבר בעלה כי הוא שלם לו רעה תחת טובה וחרפו

וגדפו מאד ולזה אמרה אכפרה פניו במנחה הגדולה הזאת ואחר כן אבקש ממנו זה דרך תחנה ובקשה, הארבעים ואחד הוא להודיע שמי שירצה לפייס מי שתקיף ממנו לעת כעסו חזק ראוי לו שיתחיל דבריו בדרך מן הפיוס שיתרצה הכועס להטות אזניו אל דבריו ושיסדר דבריו באופן מן החכמה שתשלם לו ההצלה מהרע שחשב לעשות לו הכועס עליו ולזה התחילה אביגיל דבריה בזה האופן שהיא אמרה שבה העון הזה כדי שיתפייס דוד קצת פיוס בהודאתה זאת שהודת שחטאה לו כי מודה ועוזב ירוחם ואחר כן בארה לו שאין ראוי שיתפעל כל זה ההפעלות מאיש פחות כנבל אם הטית דברים כנגדו כי רוע תכונת לבו ופחיתותו סבבו זה והנה היה בזה המאמר מהפיוס לדוד מה שלא יעלם ואחר זה התנצלה לדוד ובארה לו שלא היה לה אשם בזה ונשבעה בשם יתברך כדי שיאמין לדבריה יותר והנה היה מהחכמה עוד בדבריה אלא שהיא לא רצתה להראות לדוד שתירא ממנו שישחית נבל וביתו אבל הניחה הענין דרך הנחה שהשם יתברך שמר דוד מעשות זה החטא רוצה לומר שיבא בדמים לשפך דם חנם ולהראות שהוא סומך על גבורתו בדרך שתושיע ידו לו לפי מחשבתו כי זה על האמת חטא עצום ונכלל עוד מהפיוס בדבריה אשר זכרה מרדפי דוד דרך כלל שהש"י יקלע נפשם בכף הקלע ונפש דוד תהיה צרורה בצרור החיים עם הש"י לפי שלא תמצא הרעה מימיו וכאילו הזהירה בזה עוד דוד שלא יאבד ממנו המלוכה שנתן לו הש"י מפני חטא כזה כמו שעשה שאול שהסיר ממגו המלוכה מפני החטאים שחטא כמו שזכר במה שקדם ולהראות עוד שהיא לא היתה יראה מדוד שיעשה זה הרע שאלה ממנו שיזכר לה זה החסד שעשתה לו בעת שייטיב ה' לו והיתה לו המלוכה כי אז תהיה לאל ידו לשלם לה גמול כעל כל אשר גמלתהו ולזה נתן דוד תודה לש"י אשר שלחה לפניו למנעו מזה החטא וברך טוב טעמה כי כבר סדרה דבריה בתכלית השלמות כמו שבארנו, הארבעים ושנים הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיסמך על הנס אף על פי שרואה תמיד עיני אלהיו בו לשמרו אבל ראוי שירחק מן הסכנה לפי מה שאפשר ולזה ספר שברח דוד בארץ פלשתים מפני ראותו שאי אפשר שתשלם לו השמירה בארץ ישראל בזולת סכנה כי תמיד היה שאול רודפו. הארבעים ושלושה הוא להודיע עוצם אהבת דוד עמו כי גם בעת שברח מארץ ישראל והיה בארץ פלשתים היה נלחם מלחמות ה' בשונאי ישראל והיה מכלה אותם לא יחיה איש מהם והיה מחכמת דוד שעשה הענין באופן שחשב אכיש כי דוד היה רודף ישראל והורגם ובזה בטח בו יותר לחשבו כי הבאש הכאיש בעמו ישראל ולזאת הסבה השתדל דוד שלא ישב את אכיש בעיר המלוכה, הארבעים וארבעה הוא בדעות והוא להודיע כי הודעת העתידות תגיע לאדם מצד ההשגחה האלהית ולזה ספר שלחטא שאול לא ענהו ה' אפ"י על יד אחד מבני הנביאים וכל שכן שלא ענהו בחלומות הצודקים ולא באורים כי אף על פי הנודע שהיו שם אורים ותומים הנה לא היה שם כהן ראוי שיהיו נשאלים באורים ותומים כי כבר המית שאול השלמים מהכהנים אשר היתה להם הכהונה הגדולה בהרגו נוב עיר הכהנים ולא היה שם כהן גדול כל שכן שלא היה שם כהן גדול שרוח הקדש שורה עליו שיתכן שיהיו נשאלים באורים

ותומים ולזאת הסבה תמצא שלחטא יהונתן בעברו על שבועת אביו לא ענה השם יתברך אל שאול בהיותו נשאל באורים ותומים ושאל הרגיש אז כי החטא גרם לו שלא יענהו ה' ולזה חקר על פי הגורל במה היתה החטאת הזאת היום ומזה המקום התבאר שהוא אפשר שיעלים השם יתברך מהנביא קצת העתידות מצד האנשים אשר יקחו תועלת בהודעה ההיא הארבעים וחמשה הוא להודיע איך שלם השם יתברך לשאול את גמולו הוא הרג נוב עיר הכהנים ובא עת שהרגיש במה שנפקד ממנו בהריגתם עד שהוכרח לנטות אחר הדברים הפחותים והם האובות אחר שכבר הרחיקם ובערם מן הארץ למען תגיע לו איזו הודעה בענין המלחמה, הארבעים וששה הוא להודיע שאין דאוי שיתחבר האדם עם הרשעים הלא תראה כי בהתחבר דוד עם פלשתים למלחמה פרץ השם יתברך מעשיו והיה זה סבה אל שנשרפה צקלג ונשבו הנשים והטף אשר בה והנה להשגחה על דוד סבב השם יתברך שלא הסכימו סרני פלשתים שילך אתם דוד במלחמה כי יראו פן יעשה תחבולה להפילם ביד שאול למען יתרצה בזה אל אדניו והיה זה סבה אל שהציל דוד כל אשר לקח עמלק ממנו ולקח מהם שלל רב והנה היה בזה הישרה אל שתגיע המלוכה לדוד בראות ישראל הצלחתו כמו שזכרנו במה שקדם, הארבעים ושבעה הוא להודיע שראוי לאדם שישלח לחמו על פני המים להטיב לדלים הרעבים כי בזה מקנין התכונה הטובה בענין החמלה מה שלא יעלם עם שכבר יקרה שיגיע לנותן מהמקבל גמול טוב על זה הלא תראה כי דוד בחמלתו על האיש המצרי שמצאוהו בדרך רעב וצמא האכילהו והשקהו ונתן לו פלח דבלה ושני צמוקים והיה זה סבה אל שהורהו מקום הגדוד שפשטו על צקלג והיה זה סבה אל שהציל דוד כל אשר לקחו עמלק, הארבעים ושמונה הוא להודיע שלא היה ראוי שיבטח האדם על מי שלא היה מעמו הלא תראה כי הנער המצרי שהיה עבד לאיש עמלקי היה נקל בעיניו להפיל אדניו ביד דוד אחר שנשבע לו דוד שלא יסגירנו ביד אדניו ולזאת הסבה גם כן לא הסכימו סרני פלשתים לבטוח בדוד, הארבעים ותשעה הוא להודיע שלא היה ראוי לאדם שיהיה אכזרי למשרתיו ועבדיו לעזוב אותם כשיחלו אבל ראוי שישתדל ברפואתם ובשמירתם כחזקת היד הלא תראה מה שקרה לזה האיש העמלקי בעבור עזבו הנער המצרי בחלותו, החמשים הוא להודיע כי בתחבולות יעשו להם החכמים מלחמה ולזה השתדל דוד לבא אל הגדוד תכף בעמדם בטח עד שנפלו בידם כלם זולתי מתי מעט שרכבו על הגמלים וינוסו, החמשים ואחד הוא להודיע למושל למשוך לב העם אליו בדרך שיאהבהו וגם בעת שיחטאו לו יראה להם שאין בלבו עליהם דבר כי בזה יקח הנפשות וימשכם לעבודתו הלא תראה כי דוד הקדים לשאול בשלום מאתים האנשים אשר פגרו מעבור את נחל הבשור להראות להם שאין בלבו עליהם דבר ואף על פי שלא הסכימו ללכת עמו להלחם עם הגדוד אשר השחית צקלג ולא די לו בזה אבל הסכים גם כן שיקחו מן השלל חלקם ולזאת הסבה גם כן שלח דוד מהשלל לזקני יהודה עם שכבר נתפרסם להם בזה טוב הצלחתו והיתה בזה הישרה נפלאה להגיע המלוכה לדוד, החמשים ושנים הוא להודיע איך הפליג הש"י אשר לו נתכנו עלילות להמציא הסכות שיגיעו דוד אל

שתהיה לו המלוכה בקלות כמו שגזרה חכמתו ורצונו כי אם היה נהרג שאול לבדו הנה לחוזק אהבת דוד אל יהונתן לא היה יכול להסכים בעצמו לעשוק הממלכה ממנו ולזה מת יהונתן עמו וכבר נפלו גם כן עמו קצת ישראל להראות להם אי זה הבדל יש בין דוד לשאול כי שאול עם היות מלך נפל הוא ועמו ביד פלשתים ודוד נצח במתי מעט עם רב כי זה ממה שיישיר ישראל אל שיתנו לדוד המלוכה, החמשים ושלושה הוא להודיע שאין ראוי לאדם שישמח בנפול אויביו אבל ראוי שיהיה חרד בנפילת שר וגדול ויזכרו כי כבר יתכן שיקרה לו כך ולזה תמצא שקרע דוד את בגדיו ויספוד ויבכה וצם עד הערב על שאול תחלה להיותו היותר נכבד ואחר זה על יהונתן ואחר עם ה' שהם בית ישראל ויקונן על שאול ועל יהונתן קינה נפלאה החמשים וארבעה הוא להודיע שראוי לאדם שילמד דעת ממה שיכשיל זולתו ולזה תמצא כי מפני שראה דוד שנפלו שאול ובניו על יד המורים אמר ללמד את בני יהודה קשת כי הוא כלי נפלא מאד בענין המלחמה : (רלב"ג)

מלבי"ם איך. מסיים בקינתו, כי לפעמים יפלו גבורים וישארו גבורים אחרים תחתם, שאז הגם שנפלו גבורים לא אבדו כלי מלחמה שלהם כי ישתמש בהם הגבור רעהו הבא תחתיו, אבל פה איך נפלו גבורים בכלל כי לא נשאר עד אחד, ועל ידי כן אבדו כלי מלחמה, כי אין מי שישתמש בם: (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-ב

א וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה | לֵאמֹר הֲאֶעֱלֶה בְּאֶחָת עֲרֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו עֲלֵה וַיֹּאמֶר דָּוִד אָנֹכִי אֶעֱלֶה וַיֹּאמֶר חֲבַלְנָה:

מצודת ציון אנה. לאוזה מקום, כמו (דברים א כח) : אנה אנחנו עולים : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי אחרי כן וישאל דוד בה' לאמר וגוי' עד וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת. זכר שאחרי כן שאל דוד בה' אם יעלה באחת ערי יהודה ובאתהו התשובה בסוף שיעלה לחברון ושם משחווהו בית יהודה למלך עליהם וכבר אמר דוד לאנשי יבש גלעד שישׁיב להם גמול טוב תחת החסד אשר גמלו לאדניהם לשאול להשתדל לקחת גויתו וגוית בניו מחומת בית שן וקברו אותם וזרזם שיחזקו ידיהם ויהיו לבני חיל למה שיצום דוד מהמלחמות : (רלב"ג)

מלבי"ם וישאל דוד אחר שספר עד הנה כי דוד לא החזיק מלכות בחזקה כעבד מורד באדוניו לא בתחלתו כי נמשח על פי נביא, ולא בחיי שאול שהיה נכנע לפניו כעבד נאמן, ולא ברדפו אותו כי נפל אויבו שני פעמים בידו ולא שלח ידו במשיח ה', ולא גם אחרי מותו כי הרג את המבשר מיתתו וספד גם קונן עליו, יספר כי גם עתה לא היה בדעתו לשוב ולבקש עטרה, וחשב אולי יגיע המלכות לבן שאול, ואולי לא הגיע עדיין הזמן שימלוך, ואז הלא יהיה בסכנה בשובו לארץ, ולא עשה דבר עד נמלך באלהים, ושאל אם ישוב ולאיזה מקום ישוב, ולא סמך על עצתו ושכלו, כי זה היה מעלת דוד נגד שאול, שהשליך על ה' יהבו: (מלבי"ם)

ב ויעל שם דוד וגם שתי נשיו אחינעם היזרעלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי:

מלבי"ם (ב-ג) השאלות: מה החדוש שלקח נשיו, ולמה לא התישבו אנשיו בחברון עצמה?:

ויעל סיפר כי אחר שהגיעהו דבר ה' לא פחד מאומה ולקח עמו תיכף את נשיו, מה שלא היה עושה זה אם היה עוד איזה ספק ופחד בלבו: (מלבי"ם)

ג ואנשיו אשר-עמו העלה דוד איש וביתו וישבו בערי חברון:

מצודת דוד בערי חברון. בהערים הסמוכים לחברון. (ד) אנשי וגוי אשר קברו. הוא הפוך, וכמו אשר אנשי יבש גלעד קברו את שאול: (מצודת דוד)

מלבי"ם וכן את אנשיו שהיו עמו לא העלה עמו בדרך גדוד שיעטרוהו סביב כאילו דעתו להיות מוקף מאנשי חיל לעת הצורך, רק הושיבם בערי חברון רצה לומר בערים הסמוכים לחברון הושיבם מפוזרים, באופן שהוא נשאר בחברון לבדו כי בטח באלהי מעוזו: (מלבי"ם)

ד ויבאו אנשי יהודה וימשחו-שם את-דוד למלך על-בית יהודה ויגדו לדוד לאמר אנשי יבש גלעד אשר קברו את-שאול: (o)

מלבי"ם (ד-ז) השאלות: למה מספר מה ששלח לאנשי יבש גלעד ואין בזה דבר רשום, ולשון גם אני אעשה אתכם הטובה הזאת מה ירמוז במלת זאת, ולמה אמר שיתחזקו ושבני יהודה משחיהו?:

ויבואו והנה נתקיים דבר ה', כי אנשי יהודה משחו אותו למלך, כי מלכות הכללי לא היה עדיין זמנו כי היה ראוי לצאת שני מלכים מבנימין כמ"ש ומלכים מחלצין יצאו כדברי חכמינו זכרונם לברכה. ויספר עוד, כי בצדקו לא נהג כיתר שרים המולכים תחת אדוניהם שדרכם להרוג כל אוהבי מלכם ולמחות כל זכר למו למען תתקיים מלכותם (בשגם שהרגיש שלא נמשח רק מיהודה לא מישראל: נהפוך הוא כי אז הגידו לו שאנשי יביש גלעד הם קברו את שאול ומסרו נפשם לקחת גוייתו מחומת בית שן (בזכרם החסד שעשה להם בתחלת מלכותו נגד נחש העמוני) וזה סימן שהם אוהבי שאול וביתו גם אחר מותו, בכ"ז לא קצף עליהם כי שלח לברכם: (מלבי"ם)

ה וישלח דוד מלאכים אל-אנשי יביש גלעד ויאמר אליהם ברכים אתם ליהוה אשר עשיתם החסד הזה עם-אדניכם עם-שאול ותקברו אתו:

מלבי"ם עם אדוניכם שזה היה מחויב, **א**. מצד היותו אדוניכם, **ב**. מצד היותו שאול בחיר ה': (מלבי"ם)

ו ועתה יעש-יהוה עמכם חסד ואמת וגם אנכי אעשה אתכם הטובה הזאת אשר עשיתם הדבר הזה:

מצודת דוד הטובה הזאת. גמול הטובה הזאת: (מצודת דוד)

מצודת ציון ואמת. ענינו כמו חסד, וכן (לקמן טו כ): והשב וגוי חסד ואמת: (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה יעש ה' אחר שבמדה שאדם מודד מודדים לו, בודאי יעש ה' עמכם חסד נגד החסד שעשיתם, ואחר שהי משלם שכר הטוב יעשה עמכם אמת. וגם אנכי וכו' הודיעם בל יפחדו על הסכנה שיגיעם על זה בקל מן הפלשתים, כי גם אנכי מוכן לעשות אתכם הטובה הזאת אשר בעבורו עשיתם את הדבר הזה, רצה לומר אחר שהדבר שעשו למסור נפשם על קבורת שאול נמשך על ידי הטובה שעשה שאול עמהם להצילם מנחש העמוני, כן גם הוא יעשה עמהם הטובה להצילם מאויביהם אם יהיו בסכנה עבור דבר זה: (מלבי"ם)

ז ועתה | תחזקנה ידיכם והיו לבני-חיל כי-מת אדניכם שאול וגם-אתי משחו בית-יהודה למלך עליהם: (פ)

מצודת דוד תחזקנה ידיכם. רצה לומר : התחזקו בעצמם והיו לבני חיל ללחום מלחמתכם : **כי מת אדוניכם שאול**. שהיה לכם מאז לעזר ללחום בעבורכם : **גם אותי משחו**. כאומר לא נופל אנכי ממנו, ואהיה גם אני לכם לעזר (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה רצה לומר עתה כי מת אדוניכם שאול ואין מי שילחם בעדכם צריכים אתם להתחזק בעצמכם, ובכ"ז בל תתיאשו לחשוב שאין מגן בעדכם, כי גם **אותי משחו בית יהודה** ואהיה לכם למשגב בצר: (מלבי"ם)

ח ואבנר בן-נר שר-צבא אשר לשאול לקח את-איש בִּשְׁת בן-שאול מִחֲבָרָהוּ:

רש"י לקח את איש בושת. מקרא היה דורש שעתידין שני מלכים לעמוד מצנימן, שאמר לו הקב"ה ליעקב (בראשית לה יב) ומלכים מחלצך ילאו, וכבר נולדו כל בניו חוץ מצנימן: (רש"י)

מצודת דוד ויעבירוהו מחנים. שם היה מקום מוכשר להמליכו : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה אבנר בן נר המליך איש בושת על שאר השבטים זולתי שבט יהודה שהיו אחרי דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם (ח-ט) ואבנר וכו' וימליכהו תחלה על הגלעד שבאמת אנשי יביש גלעד היו אוהבי שאול ואחר כך המליכו על האשורי וכו', עד שהמליכו על ישראל כולו: (מלבי"ם)

ט וימלכהו אל-הגלעד ואל-האשורי ואל-יזרעאל ועל-אפריים ועל-בנימן ועל-ישראל כלה: (פ)

מצודת דוד ועל ישראל כלה. רצה לומר : בתחילה המליכו על אלו המקומות שזכר אחת לאחת, עד שבאחרונה המליכו על כל ישראל, זולת יהודה (מצודת דוד)

י בן-ארבעים שנה איש-בִּשְׁת בן-שאול במלכו על-ישראל ושתיים שנים מלך אף בית יהודה היו אחרי דוד:

מצודת דוד על ישראל. רצה לומר : על כל ישראל, ומלך על כולם שתי שנים, וחמשת השנים וששת החדשים הקודמים, לא מלך עדיין על כל ישראל כי אם על המקומות שזכר למעלה, ועוד אחת לאחת על מה מהמקומות, וכל ימי משך מלכותו היה כחשבון שמלך דוד בחברון : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה זכר כי בן ארבעים שנה היה איש בשת בן שאול במלכו ושתיים שנה מלך והנה אם לא מלך כי אם שתי שנים יחוייב אחד משלשה דברים אם שימתין אבנר להמליכו אחרי מות שאול חמש שנים וחצי תכף מיתת שאול כדי שלא יחזיק דוד בכל ממלכות ישראל והענין השני הוא שימתינו ישראל להמליך דוד עליהם אחרי מות איש בושת חמש שנים וחצי וזה גם כן רחוק מאד בעיני עם שכבר מצאנו גם כן שכבר נתרצו ישראל להמליך דוד עליהם גם בחיי איש בושת ולזה לא יתכן שימתינו להמליכו אחרי איש בשת והענין השלישי הוא שיהיה קצת זה הזמן בין מיתת שאול ובין מלכות איש כשת ובין מלכות כל ישראל את דוד עליהם וזה ג"כ רחוק מפני הסבות הנזכרות בענינים הקודמים וידמה בעיני שאמרו ושתיים שנה מלך הוא להעיר שמה שספר אחר זה מענין אבנר ויואב לא היה כי אם אחרי שמלך שתי שנים ולזה יהיה דבק אמרו ושתיים שנה מלך לאמרו ויצא אבנר בן נר ועבדי איש בשת בן שאול וגוי' והנה בשתי השנים הראשונים לא היתה מלחמה כלל בין דוד ובין זרע שאול וגם עתה לא היתה שם מלחמה זולתי מה שהעיר אבנר מענין המלחמה וזה לאות כי דוד לא הסכים לרדוף בית שאול וזרעו אך שמר לו השבועה שנשבע לו שלא ישמיד את שמו עם שכבר היה דוד מתעסק במה שהגיע לו מן ההצלחה ולא רצה למהר את הקץ להגיע לו במהירות המלוכה עד שרצה השם יתברך אשר לו נתכנו עלילות, והנה הקל אבנר בהריגת הנערים והיה גמולו מדה כנגד מדה והוא שכבר נפל בחרב בסוף הענין : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** מ"ש שאיש בושת מלך שתיים שנה, פליאה מאד, הלא תיכף אחרי מות שאול מלך איש בושת ואחרי מותו משחו כל ישראל את דוד ודוד מלך על בית יהודה שבע שנים ואם כן מלך איש בושת שבע שנים לא שתיים :

ושתיים שנה מלך, אך בית יהודה פ"י הכתוב לדעתי, שתיים שנה מלך מלכות כזה שאך בית יהודה היו אחרי דוד, ויתר העם היו תחת מלכותו, מלכות כזה לא מלך רק שתי שנים, כי באמת מלך שבע שנים (אחרי שתיכף במותו המליכו את דוד על כלל ישראל, ודוד מלך על יהודה שבע שנים, שאז מלך איש בושת על ישראל) רק בשתיים שנים הראשונים היה מלך על כל ישראל ולא היה לדוד רק שבט יהודה לבדו ובחמש שנים האחרונים מעת שהתחילה המלחמה בין בית שאול ודוד שמאז היו בית שאול הולכים ודלים בכל עת (שמדי יום יום נפלו מישראל אל דוד אחד אחד כמבואר (בדה"א י"ב) כי לעת יום ביום יבואו אל דוד לעזרו וכו')

ואלה מספרי ראשי החלוץ וכוי רצה לומר שאלה באו כסדרן בחמש שנים האחרונים זה אחר זה עד שבאו כל ישראל הנשארים במות איש בושת, שעל זה אמר שם וגם כל שארית ישראל לב אחד להמליך את דוד) מעת ההיא שהתחילה המלחמה ביניהם הגם שלדוד לא נחשב לו עדיין שהוא מלך ישראל רק שהוא מלך יהודה כי לא המליכוהו עדיין רוב ישראל (ולכן חשב שמלך שבע שנים על יהודה) בכל זאת מאז לא מלך איש בושת על כל ישראל, ולא נחשב לו גם כן רק שתי שנים:(מלבי"ם)

יא וַיְהִי מִסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה דָּוִד מֶלֶךְ בְּחֶבְרוֹן עַל-בֵּית יְהוָה שֶׁבַע שָׁנִים וְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים: **יב** וַיֵּצֵא אַבְנֵר בֶּן-נֵר וְעַבְדֵי אִישׁ-בְּשֹׁת בֶּן-שָׁאוּל מִמַּחֲנֵי:

מלבי"ם ויצא עתה יספר הסבה שהתעוררו מלחמות ביניהם אחרי שתי שנים למלכות איש בושת שאז יצא אבנר לגבעון שהיה מבנימין:(מלבי"ם)

יג וַיֹּאבֵב בֶּן-צְרוּיָה וְעַבְדֵי דָּוִד יָצְאוּ וַיִּפְגְּשׂוּם עַל-בְּרַכַּת גִּבְעוֹן יַחְדָּו וַיֵּשְׁבוּ אֵלֶּה עַל-הַבְּרָכָה מִזֶּה וְאֵלֶּה עַל-הַבְּרָכָה מִזֶּה:

מצודת דוד ויפגשום. פגעו אלו באלו, סמוך לברכת גבעון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפגשום. פגעו אלה באלה : ברכת. הוא מקום הבנוי באבנים ובסיד, ושם מתכנסים המים, וכן (ישעיהו לו ב) : הברכה העליונה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויואב וכוי ויפגשום במקרה, וישבו שבת אחים גם יחד:(מלבי"ם)

יד וַיֹּאמֶר אַבְנֵר אֶל-יֹאבֵב יְקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ וַיֹּאמֶר יֹאבֵב יְקוּמוּ:

מצודת דוד וישחקו לפנינו. רצה לומר : יתגרו מלחמה אלה באלה דרך שחוק, לראות מי מהם יותר מלומד מלחמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יד-יז) השאלות: איך אמר יקומו הנערים וישחקו, וכי זה שחוק לשפוך דם ולגרות מדון ומלחמה ללא צורך, ולמה לא אמר ויעברו במספר שנים עשר מעבדי שאול כמ"ש ושנים עשר מעבדי דוד :

ויאמר אבנר היה המתחיל והגורם לזה, ותחלה היה דעתו רק לשחוק בלבד להראות כחם בהאבקם יחד:(מלבי"ם)

טו וַיִּקְמוּ וַיַּעֲבְרוּ בְּמִסְפָּר שָׁנִים עֶשֶׂר לְבְנֵימִן וְלְאִישׁ בֶּשֶׁת בֶּן-שָׂאוּל
וְשָׁנִים עֶשֶׂר מֵעַבְדֵי דָוִד:

מצודת דוד ויעברו. את ברכת המים, כי היו אלה מזה ואלה מזה : לבנימן.
מבני בנימן, עבדי איש בושת : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקומו ויעברו שבני בנימין עברו אל בני יהודה באופן שהם
התחילו בריב, והנה עברו שנים עשר נגד שנים עשר שבטים שהיו תחת
פקודת מלכות איש בושת איש לשבט, וזה שכתוב **במספר שנים עשר**
לבנימין ולאיש בושת שאיש בושת כולל תחתיו יתר השבטים שבנימין
ראש לכולם, ולעומת זה הוכרח שיהיו גם כן י"ב מעבדי דוד: (מלבי"ם)

טז וַיִּחַזְקוּ אִישׁ | בְּרֹאשׁ רֵעֵהוּ וְחָרְבוּ בְּצַד רֵעֵהוּ וַיִּפְּלוּ יַחְדָּו וַיִּקְרָא
לְמָקוֹם הַהוּא חֶלְקֵת הַצָּרִים אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן:

רס"י חלקת הצורים. (תרגום:) אחסנת קטיליאל, על שם החרבות, כמה
לאת אמר (תהלים פט מד): אף תשיב לך חרבנו: (רס"י)

מצודת דוד דעהו. הבא ללחום למולו : וחרבו. להכהו נפש : ויפלו יחדיו.
כי הרגו זה את זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחזיקו. אחזו בכח : חלקת הצורים. רוצה לומר מישור
שנלחמו בה בחדודי חרב, כי חלקת הוא ענין מישור, כמו (בראשית לג יט)
: חלקת השדה, והצורים הוא ענף חדוד, כמו (תהלים פט מד) : אף תשיב
צור חרבו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחזיקו תחלה לא היה דעתם ללחום בחרבות רק החזיקו איש
בראש רעהו כדרך הנאבקים יחד, ומזה נצמח שתקעו כל אחד חרבו בצד
רעהו עד שנפלו יחדיו, כפוטר מים ראשית מדון, ועל ידי כן, (מלבי"ם)

יז וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה קָשָׁה עַד-מָאד בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּנְגַף אַבְנֵר וְאַנְשֵׁי
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד:

מצודת דוד ותהי המלחמה קשה. עם כי מתחילה קמו מתי מספר להלחם
דרך שחוק, סוף הדבר היה אשר נלחמו כולם בחזקה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותהי המלחמה קשה שאחר שבאו לידי שפיכת דמים, ומן הנאבקים שנפלו כולם לא נתברר מי הנוצח, לכן נמשכה המלחמה עד שהיתה מלחמה קשה, וינגף אבנר שהיה המתחיל בקטטה: (מלבי"ם)

יח וַיְהִי־וַיִּשְׁלַח בְּנֵי צְרוּיָהּ יוֹאָב וְאַבְיָשִׁי וְעֲשָׂהָל וְעֲשָׂהָל קָל בְּרַגְלָיו קָאָחַד הַצְּבָיִם אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה:

מצודת ציון הצבים. מלשון צב, בלשון רבים : (מצודת ציון)

יט וַיְרֹדֶף עֲשָׂהָל אַחֲרֵי אַבְנֵר וְלֹא־נָטָה לְלַקֵּת עַל־הַיַּמִּין וְעַל־הַשְּׂמֹאל מֵאַחֲרָיו

מצודת דוד ולא נטה. לא נטה מאחרי אבנר ללכת וגוי : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה היה רודף עשהאל אחר אבנר להרגו במלחמה כי הוא היה בראש והמנהיג לאיש בשת ובנפלו תגיע המלוכה לדוד בקלות וכבר אמר לו אבנר שיסור מאחרי ויטהו לו על יד ימינו או על שמאלו ויאחז אחד מהנערים ויקח לו את חליצתו כי היה קשה בעיני אבנר להמית את עשהאל ובראותו כי לא סר מרדוף אחריו הכהו אבנר באחרי החנית אל החומש והוא שכאשר הוכה האדם בו ימות בקלות והוא המקום שמרה וכבד תלויים בו כמו שפירשו רז"ל והנה היה בחנית ההוא חץ משני צדדיו כדי שיוכל להכות בו לפניו ולאחריו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וירדוף יקדים כי אבנר הרג לעשהאל בדין רודף, **א.** כי רדף אחריו, **ב.** שלא תאמר שלא כיון דוקא על אבנר רק כרודף במלחמה על כל מי שיפגוש, **כי לא נטה** וכו' **אחרי אבנר:** (מלבי"ם)

כז וַיִּפֶן אַבְנֵר אַחֲרָיו וַיֹּאמֶר הַאֲתָה זֶה עֲשָׂהָל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי: **כח** וַיֹּאמֶר לוֹ אַבְנֵר נָטָה לָךְ עַל־יְמִינְךָ אוֹ עַל־שְׂמְאֶלְךָ וְאַחֲזֵ לָךְ אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וְקַח־לָךְ אֶת־חֲלִצָתוֹ וְלֹא־אָבָה עֲשָׂהָל לְסוּר מֵאַחֲרָיו:

מצודת דוד **נטה לך.** כי הרודף אחר מי ושב מאחריו הנה לקלון יחשב ולזה אמר לו אבנר אם מפני הכבוד לא תרצה לשוב מאחרי, עשה זאת : נטה על ימינך וגוי, להיות נראה שלא אחרי רדפת כי אם אחר נער אחר, ואחוז באמת אחד מן הנערים ולא תכנו נפש כי אם קח חליצתו, ויחשבו הכל כי אחריו רדפת והשגתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלצתו. כן יקרא המלבוש, וכן (שופטים יד יט) : ויקח את חליצותם : **ולא אבה.** ולא רצה : (מצודת ציון)

מלבי"ם נטה, ג. אבנר הזהיר אותנו, ויען שהוא לכלימה להגבור שישוב ריקם במלחמה, אמר לו **נטה לך אל הצד ואחז לך אחד מן הנערים,** עד שידומה כי אחריו רדפת לקחת חליצתו: (מלבי"ם)

[כב] ויִסֹף עוֹד אֲבִנֵר לְאֹמֵר אֶל-עֲשֵׂהָאֵל סוּר לָךְ מֵאַחֲרַי לְמָה אֲכַפֶּה אֶרְצָה וְאִיךָ אִשָּׂא פָנַי אֶל-יֹאֲב אֶחָיָךְ:

מצודת דוד ארצה. שתפול מת בארץ : **ואיך אשא פני.** להסתכל בו, כי הלא אבוש מפניו : (מצודת דוד)

[כג] וַיִּמָּאן לְסוּר וַיִּכְהוּ אֲבִנֵר בְּאַחֲרַי הַחֲנִית אֶל-הַחֹמֶשׁ וַתֵּצֵא הַחֲנִית מֵאַחֲרָיו וַיִּפֹּל-שָׁם וַיָּמָת (תחתו) תַּחְתָּיו וַיְהִי כָל-הַבָּא אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-נָפַל שָׁם עֲשֵׂהָאֵל וַיָּמָת וַיַּעֲמְדוּ:

רס"י אל החומש. כמו דופן חמישית, מקום שמרה וכזל תלויין שם (סנהדרין מט א). ויונתן תרגם: אל החומש, כסטר ירכיה: וימת תחתיו. (תרגום): ומית באתריה: (רס"י)

מצודת דוד באחרי החנית. בהברזל המחודד אשר בו, העשוי לשקוע בארץ : **אל החומש.** אל צלע החמישית, שהוא על הלב. ורבותינו ז"ל אמרו (סנהדרין מט א) : מול מקום שכבד ומרה תלויין בו : **מאחריו.** כי חלפה גופו מעבר אל עבר : **כל הבא.** מאנשי דוד : **ויעמודו.** עמדו מתבהלים וחדלו מלרדוף : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחתיו. במקומו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה דקר אותו בחנית ההוא עד שיצאה החנית מאחריו ויפול שם ומת במקומו או יהיה הרצון באמרו אל החומש כנגד הלב והוא מענין וחמושים עלו בני ישראל והרצון בו חמושים מכלי זין וכן הלב כלי זין האדם כי ממנו תולדת החום הטבעי שהוא שומר מציאות האדם שיעור הזמן שאפשר בו שיחיה : (רלב"ג)

מלבי"ם וימאן תחלה אמר לא אבה, כי הבלתי אובה הוא בלב, והממאן הוא בפה, ותחלה לא אבה בלבו, ועתה שא"ל למה אככה ארצה ירא בלבו

ואבה בלבו לסור רק בפה אמר שממאן כי היה לו עתה לכלימה על שהפחידהו. ויכהו וכדין רודף הכהו כנ"ל, ולא היה יכול להצילו באחד מאיבריו כי הכהו באחורי החנית שאין מסוכן כל כך כמו אם היה מכהו עם הלהבת, רק שמצד שהיה מאחרי אבנר ולא ראה, קרה שהכהו אל החומש ושיצא החנית מאחוריו כי היה קרוב עד לאבנר, ועל ידי זה ויפל וימת תחתיו ולא פרפר מן המקום ההוא:(מלבי"ם)

[כד] וַיִּרְדְּפוּ יוֹאֵב וְאַבְיָשִׁי אַחֲרֵי אַבְנֵר וְהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְהָמָּה בָּאוּ עִד-גְּבֻעֹן אִמָּה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-גִים דָּרָךְ מִדְּבַר גְּבֻעֹן:

מצודת דוד וירדפו. אבל יואב ואבישי רדפו עוד : דרך. רדפו דרך מדבר גבעון, ובאו לגבעת אמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באה. שקעה, כמו (בראשית כח יא) : כי בא השמש : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היו רודפים יואב ואבישי אחיו אחרי אבנר שהרג עשהאל אחיהם והעריבה השמש ונתחזק אבנר עם בני בנימין שהתקבצו אליו והיה גם כן עמם במקום חזק כי היו על ראש גבעה אחת אז קרא אבנר אל יואב שיסורו מרדוף איש אחיו כי אם ינצחו או ינוצחו כבר תהיה מרה באחרונה כמו שנתבאר מענין מלחמת השבטים עם בנימין על דבר פילגש בגבעה וענהו יואב כי אבנר היה סבת המלחמה במה שאמר יקומו הנערים וישחקו לפנינו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וירדפו רצה לומר הגם שרבים עמדו על גווית ההרוג רדפו גואלי הדם אחרי (יואב) [אבנר]:(מלבי"ם)

[כה] וַיִּתְקַבְּצוּ בְנֵי-בְנִימִן אַחֲרֵי אַבְנֵר וַיְהִי לְאַגְדָּה אֶת וַיַּעֲמְדוּ עַל-רֹאשׁ-גְּבֻעָה אֶת:

מצודת דוד אחרי אבנר. להצילו מיואב ואבישי : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאגודה אחת. רוצה לומר לקבוצה אחת, כמו (עמוס ט ו) : ואגודתו על ארץ יסדה : גבעה. הר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויתקבצו אז הכינו בני בנימין את עצמם למלחמה, א. במה שהתקבצו לאגודה לא מפוזרים, ב. מצד שעמדו על הגבעה שמשם קל לנצח:(מלבי"ם)

כזו וַיִּקְרָא אֲבִיָּר אֶל-יֹאָב וַיֹּאמֶר הֲלִנְצַח תֹּאכַל חֶרֶב הַלּוֹא יִדְעָתָה כִּי-מָרָה תִּהְיֶה בְּאַחֲרוֹנָהּ וְעַד-מָתִי לֹא-תֹאמַר לָעַם לָשׁוּב מֵאַחֲרַי אַחִיהֶם:

מצודת דוד **הלנצח**. וכי לעולם תהרוג החרב מאתנו איש לאחיו : **הלא ידעתה**. והלא תשכיל לדעת שמרה תהיה באחרונה, שאמות אני או אתה (מצודת דוד) :

מצודת ציון **הלנצח**. הלעולם : **ועד מתי**. עד איזה זמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הלנצח** אמר, **א**. הלא תכלית המלחמה היה לראות מי ינצח, ואחר שהשגת התכלית למה תלחם עוד, וכי זאת היא היה התכלית **שתאכל חרב לנצח**, **ב**. הלא במקום ששיגו על ידי המלחמה והשפיכות דמים איזה תכלית אז הגם שמה ששופכים דם הוא דבר מר, בכל זה בסוף ישיגו דבר מתוק שהוא התכלית שבעבורם לחמו, אבל להרוג ולאבד נפשות ללא תכלית מועיל, **הלא מרה תהיה באחרונה** לא תשיג באחרית המלחמה דבש ונופת להמתיק מר המות, **ג**. שאם יעשו כזאת במלחמת אויבים להשמיד ולהכרית לא כן במלחמת אחים, וזה שכתוב **ועד מתי לא תאמר לעם לשוב מאחרי אחיהם** : (מלבי"ם)

כזז וַיֹּאמֶר יֹאָב חַי הָאֱלֹהִים כִּי לֹא דִבַּרְתָּ כִּי אֲזַי מִהֲבִקֶּר נַעֲלָה הָעַם אִישׁ מֵאַחֲרָי

רש"י לולא דברת. אם דברת כן, 'לולא' כמו 'לו'. ועוד יש לפותרו כמשמעו, לולא דברת מה שאמרת (לעיל פסוק יד): יקומו נא הנערים וישחקו: (רש"י)

מצודת דוד **לולא דברת**. אם לא דברת מתחילה : יקומו הנערים גוי' : **כי אז מהבוקר**. מעת פגשנו היינו נפרדים אלה מאלה כל אחד לדרכו, כי לא היה מאז דעתי להלחם עמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לולא**. אם לא : **נעלה**. ענין סלוק, כמו (במדבר ט כא) : ונעלה הענין (מצודת ציון) :

מלבי"ם **השאלות**: לפירוש המפרשים מלת לולא בלתי נכון פה :

ויאמר, השיב לו, הלא לא אני התחלתי בריב רק אתה ולולא דברת (יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו) הלא עוד **מהבקר נעלה איש מעל אחיו** שהיה כל איש הולך לדרכו ולא התחיל הריב כלל:(מלבי"ם)

לְכַחַּ וַיִּתְקַע יוֹאֵב בַּשּׁוֹפָר וַיַּעֲמְדוּ כָּל-הָעָם וְלֹא-יִרְדְּפוּ עוֹד אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא-יִסּוּפוּ עוֹד לְהִלָּחֵם:

מצודת דוד ויתקע. לרמז שיעמדו ולא ירדפו עוד, ושמעו אליו ולא יספו
עוד להלחם : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה סבב יואב שעמדו העם ולא רדפו אחרי בני ישראל ולא יספו
עוד להלחם אחר זה בזמן ההוא אך השתדלו כל אחת מהכתות לשוב
לארצם בזריזות להמלט מהכת האחרת אם תרדוף אחריהם ולזה הלכו
אבנר וסיעתו כל הלילה וכן הענין ביואב ואנשיו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ולא ירדפו אחרי הבורחים המפוזרים ולא לחמו עם האגודה
שעמדה נכונה למלחמה: (מלבי"ם)

לְכַחַּ וְאַבְנֵר וְאַנְשָׁיו הָלְכוּ בְּעֶרְבָה כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא וַיַּעֲבְרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן
וַיִּלְכוּ כָּל-הַבְּתָרוֹן וַיָּבֹאוּ מִחֲנָיִם:

רש"י הבתרון. שם מחוז: (רש"י)

מצודת דוד כל הלילה. כי פחד מיואב, שלא יפול עליו פתאום : (מצודת דוד)

מצודת ציון בערבה. במישור : הבתרון. שם מחוז : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואבנר בכ"ז נשמרו שתי הכתות בל ילינו בלילה כי אבנר הלך
בערבה כל הלילה: (מלבי"ם)

לְזַ וַיּוֹאֵב שָׁב מֵאַחֲרֵי אַבְנֵר וַיִּקְבֹּץ אֶת-כָּל-הָעָם וַיִּפְקְדוּ מֵעֲבָדֵי דָוִד
תְּשֻׁעָה-עָשָׂר אִישׁ וְעֵשָׂה-אֵל:

רש"י תשעה עשר איש ועשהאל. והלא עשהאל בכלל עבדי דוד, ולמה
יאל, שהיה שקול כנגד כולם, וכן (ויהושע ז א): לכו ראו את הארץ ואת
ריחו; וכן (מלכים-א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת
בת פרעה: (רש"י)

מצודת דוד **ועשהאל**. לפי שהיה חשוב מכולם, לא כללו עמהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויפקדו**. נחסרו, כמו (שם לא מט) : ולא נפקד ממנו איש :
(מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היה מהצלחת דוד שלא מתו מאנשיו זולת עשרים ומאנשי אבנר מתו שלש מאות וששים איש וכן התמיד הענין כל ימי המשך המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד שכבר היה דוד הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ל-לא) **ויואב וכו' ועבדי דוד** (כשתוציא שנים עשר איש שהוכו בעת שהאבקו ואת עשהאל) הוכו מיהודה שבעה, ומבנימין שלש מאות וששים מתו חוץ מאשר נפצעו, והיה לפי זה אחד נגד חמשים, והוא נצחון מופלג לא נשמע כמוהו : (מלבי"ם)

לא **ועבדי דוד הכו מבנימין ובאנשי אבנר שלש-מאות וששים איש** מתו:

מצודת דוד **מבנימין**. וחוזר ומפרש ובמי מבנימין, באנשי אבנר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מתו**. כמו ומתו, ומוסב על הכו וגוי, לומר הכו מבנימין וגוי ומתו : (מצודת ציון)

לב **וישאו את-עשהאל ויקברהו בקבר אביו אשר בית לחם וילכו כל-הלילה יואב ואנשיו ויאר להם בחברון:**

מצודת דוד **וילכו כל הלילה**. כי גם הוא פחד מאבנר, פן יהרגוהו להסיר מעליו הפחד שלא יגאל דם אחיו : **ויאור**. כשבאו אל חברון, האיר להם הבוקר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בית לחם**. בבית לחם : **ויאור**. מלשון אור : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישאו** גם הם לא לנו בלילה כנ"ל : (מלבי"ם)

א ותהי המלחמה ארקה בין בית שאול ובין בית דוד ודוד הלך וחסק
ובית שאול הלכים ודלים: (o)

מצודת דוד ארוכה. זמן ארוך : הולך וחזק. בכל עת התחזק יותר : **ודלים**.
שפלים וחלשים :

מצודת ציון **ודלים**. חלושים, כמו (בראשית מא יט) : דלות ורעות : (מצודת ציון)

מלבי"ם ותהיה המלחמה מאז נשקה המלחמה ביניהם זמן ארוך שהם
חמש שנים האחרונים שמלך איש בושת ומאז בית שאול הלכים ודלים
היינו שרבים מישראל עזבו את איש בושת ודבקו במלכות בית דוד
כמבואר בדה"א י"ב וכמ"ש למעלה (ב י) שמטעם זה לא חשב רק שתי
שנים לאיש שנים (מלבי"ם): בושת:

ב (וילדו) ויילדו לדוד בנים בחרון ויהי בכורו אמנון לאחינעם
היזרעאלת: **ג** ומשנהו כלאב (לאביגל) לאביגיל אשת נבל הפרמלי
והשלישי אבשלום בן-מעכה בת-תלמי מלך גשור:

רש"י ומשנהו כלאב. ובמקום אחר הוא קורא אותו ומשנהו דניאל, ולמה
נקרא שמו כלאב, אמר רבי יצחק: שהיו ליכני הדור אומרים, מנבל היתה
אביגיל מעוברת, נהפך קלסתר ונדמה לאביו. ורבותינו אמרו (ברכות ד
א): שהיה מכלים פני מפיצושת בהלכה: (רש"י)

מצודת דוד **בן מעכה**. יפת תואר היתה, ולקחה במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומשנהו**. מלשון שנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כלאב** ובדברי הימים (א' פרק ג') קורא אותו דניאל ויש בזה
דרוש בברכות (דף ד') ובמדרש אמרו מפני שליצני הדור היו אומרים
שהיה מנבל (צ"ע הלא ודאי המתין חדשי הבחנה) היה קלסתר פניו כאביו
ונקרא כל אב. ולכן אמר פה **אשת נבל הכרמלי** ובד"ה (שם) אמר דניאל
לאביגיל הכרמלית, כי פה יאמר שלכן נקרא כלאב מצד שהיתה תחלה
אשת נבל: (מלבי"ם)

וַיִּזְכֹּר יְהוָה אֶת-דָּוִד אֱלֹהֵי יְלָדוֹ לְדָוִד בְּחִבְרוֹן: (פ)
וְהַרְבִּיעִי אֲדֹנָיָה בֶן-חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שִׁפְטָיָה בֶן-אֲבִיטָל: **ג** וְהַשְּׁשִׁי

רפ"י לעגלה. זו מיכל, שהיתה חזיבה עליו, וכן הוא אומר (שופטים יד יח): לולא חרשתם בעגלתי. והכתיב (לקמן ו כג): ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, עד יום מותה לא היה לה מאותו מעשה ואילך, קודם אותו מעשה הוא לה: (רפ"י)

מצודת דוד **אשת דוד**. חוזר על כולן, לומר: כל אחת היתה אשת דוד, ולא פילגש (מצודת דוד):

רלב"ג לעגלה אשת דוד. אמרו ז"ל כי מפני זה אמר אשת דוד בזו לבד ולא באחרות כי היא היתה בלתי ראויה כי אם לדוד לפי שהיתה אשת שאול כמו שאמר ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בחיקך והנה אלמנתו של מלך אינה ראויה כי אם למלך וידמה גם כן כי הנשים אשר לקח בירושלם והפילגשים כמו שאמר אחר זה היו קצתם מבית שאול: (רלב"ג)

מלבי"ם לעגלה פי' חכמינו זכרונם לברכה (שוח"ט תהלים נט) שהיא מיכל ונקראת עגלה ע"ש החביבות כמו (שופטים י"ד י"ח) לולא חרשתם בעגלתי, ולכן אמר **אשת דוד**, וכן בד"ה (שם, ג') עגלה אשתו רצה לומר ראויה אליו מצד היותה בת מלך: (מלבי"ם)

ו וַיְהִי בְּהֵיוֹת הַמֶּלֶחֶמָה בֵּין בֵּית שְׁאוּל וּבֵין בֵּית דָּוִד וְאַבְנֵר הָיָה מִתְחַזֵּק בְּבֵית שְׁאוּל:

רפ"י היה מתחזק. ככל כח על בית שאול להעמיד מלכותו: (רפ"י)

מצודת דוד **בבית שאול**. להעמיד המלוכה ביד איש בושתי בנו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי בהיות וכו' ואבנר היה מתחזק. רצה לומר שבשתי שנים הראשונים היתה המלכות מתיחסת לאיש בושתי, אבל מעת החלה המלחמה ואיש בושתי לא היה איש מלחמה מנעוריו (שכן מטעם זה לא נמצא עם שאול ובניו במלחמת פלשתים) ע"כ אבנר שר הצבא היה הלוחם והמולך והיה מתחזק בבית שאול הוא המנהיג את הבית והמלוכה (כמו שתראה איך העיז פניו נגד מלכו ולא היה מוראו עליו), ובעת ההיא, (מלבי"ם)

זז וְלִשְׁאוּל פִּלְגֵשׁ וְשָׁמָּה רָצְפָה בֵּת-אִיָּה וַיֹּאמֶר אֶל-אַבְנֵר מְדוּעַ בָּאתָה אֶל-פִּילְגֵשׁ

מצודת דוד ויאמר. סתם ולא פירש מי האומר, ומעצמו יובן שהאומר היה איש בושת, שנאמר : אל פילגש אבי : מדוע באתה וכו'. כי אלמנותו של מלך אסורה להדיוט (סנהדרין יח א) : (מצודת דוד)

מצודת ציון באתה. מלשון ביאה ובעילה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולשאל פלגש שמן הדין פלגש המלך אסורה להדיוט כי אין משתמשים בשרביטו של מלך מטעם כבוד המלך, ואבנר לא חש לזה ובא על פלגש המלך כאילו גם אליו יאותו עניני המלכות בהיות הוא המשענת אל המלכות, וזה חרה לאיש בושת כי זה מרד במלוכה, ולכן רב אתו על זה : (מלבי"ם)

זח וַיַּחַר לְאַבְנֵר מְאֹד עַל-דְּבָרֵי אִישׁ-בִּשְׁת׃ וַיֹּאמֶר הָרֹאשׁ כָּלֵב אֲנֹכִי אֲשֶׁר לַיהוּדָה הַיּוֹם אֶעֱשֶׂה-חֶסֶד עִם-בֵּית | שְׁאוּל אָבִיךָ אֶל-אָחִיו וְאֶל-מְרַעְהוּ וְלֹא הַמְצִיתֶךָ בְּיַד-דָּוִד וַתִּפְקֹד עָלַי עֵוֹן הָאִשָּׁה הַיּוֹם :

רש"י הראש כלב אנכי אשר ליהודה. כלום אני חסוב אפילו כראש קומר הכלבים אשר לדוד, אך לפי הנקוד, שהטעם תחת 'הראש', ו'כלב אנכי' מוקף במקף, כך פירושו: הראש, וכי אחפוץ להיות ראש צביתך, טוב לי להיות כלב והדיוט צבית דוד, וכן תרגם יונתן: היום אעשה חסד. מעתה נאה לי לעשות חסד עם בית שאול ועם כל אוהביו, כאשר עשיתי עד הנה ולא המליתך ביד 707 : (רש"י)

מצודת דוד הראש כלב וגו'. רצה לומר : מדוע בזיתני, וכי אינני שר וממונה על אנשי מלכותך וכי אני ראש וממונה על הכלבים במלכות יהודה אנשי מלחמתך אשר שנאת, כאומר לא יאות לבזות כי אם לשונא ושפל אנשים, ולא לאיש כמוני שאין בי אחת מהם : היום אעשה חסד. רצה לומר : האם מהיום ראוי לי שאעשה חסד וכו' : ולא המציתך. רצה לומר : אחר שעד הנה לא המציתך ביד דוד, ואתה גמלתני הרע כי תפקוד עלי עון הפילגש : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחיו. קרוביו : מרעהו. אוהביו : המציתך. ענין הזמנה ומסירה, כמו (ויקרא ט יג) : ואת העולה המציאו אליו : ותפקוד. ענין

רלב"ג והנה סבב השיי אשר לו נתכנו עלילות שנולדה קטטה בין אבנר ובין איש בושת והשתדל מפני זה אבנר להמליך דוד על כל ישראל כי מהי היתה לו המלוכה וראוי שלא יעלם ממנו כי לא נטמאה מיכל עם פלטי בן ליש שאם הדבר כן היתה אסורה לדוד ואולם מה שהזכיר הכתוב מבני מיכל הם מבני מרב אחותה ומיכל גדלה אותם ומפני שגדלה אותם נקראו בניה ולזה אמר שילדה אותם לעדריאל המחולתי שהיה בעלה של מירב

מלבי"ם השאלות: לשון הראש כלב אנכי וכו' מוקשה, ולמה כפל מלת היום? :

הראש כלב רצה לומר שראוי למלך לשמור אף כבוד שריו הקטנים מצד שהם נאמנים אליו ועובדים אותו וכן ראוי שישים כבוד לשר צבא הגדול מצד עצמות מעלתו אף שיהיה שר צבא אויביו. וכ"ש לשר צבא של חילו שראוי שישמור כבודו מצד שני פנים, מצד גודל מעלתו, ומצד עבודתו, ואתה מבזני כאילו יש בי שני החסרונות, כאילו אני ראש הכלבים, רצה לומר ראש הפחותים. ולא של חילך רק של חיל אשר ליהודה, ולא זאת אלא כי עשית זאת שלא בחכמה, שהיה לך לנטור דבר זה בלב לעת אחר שלא תצטרך אלי ולא תירא ממני, ואיך היום שאתה צריך אלי, כי אעשה חסד עם בית שאול וכו', ב. שראוי שתירא ממני כי לא המציתך ביד דוד שאתה בידי כחומר ביד היוצר ואיך תפקד עלי עון האשה היום שזה סכלות גדול: (מלבי"ם)

טז כה-יעשה אלהים לאבנר וכה יסיף לו כי פאשר נשבע יהוה לדוד כי-כן אעשה-לו:

מצודת דוד כה יעשה. הוא ענין שבועה, וכהנה הרבה במקרא : כאשר נשבע ה'. להמליכו על כל ישראל : אעשה לו. לדוד, לסייעו על דבר המלוכה

מלבי"ם כי כן אעשה לו. כולל. א. שרואה שזה סבה מאת ה' שימלוך דוד, ב. שרואה שהוא הושם מהי לאמצעי לגמור הדבר וכאילו נשבע ה' שאני כן אעשה לו, ועל זה בא מלת כי כפול: (מלבי"ם)

יז להעביר הממלכה מבית שאול ולהקים את-כסא דוד על-ישראל ועל-יהודה מדן ועד-באר שבע:

מצודת ציון ולהקים. להעמיד : (מצודת ציון)

יא וְלֹא-יָכֹל עוֹד לְהָשִׁיב אֶת-אַבְנֵי דָבָר מִיִּרְאָתוֹ אֹתוֹ: (o)

מצודת דוד ולא יכול. על איש בושת יאמר : (מצודת דוד)

יב וַיִּשְׁלַח אַבְנֵי מְלֶאכִים | אֶל-דָּוִד (תחתו) תַּחְתּוֹ לְאֹמֵר לְמִי-אֶרֶץ לְאֹמֵר כְּרַתְתָּ בְּרִיתְךָ אֵתִי וְהִנֵּה יְדֵי עִמָּךְ לְהִסָּב אֵלַיךָ אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל:

כ"י תחתו לאמר. (תרגום): מאתריה למימר מקיימנא במאן לעבד ארעא: למי ארץ. לשון סבועה, במי שהארץ שלו. דבר אחר: תחתו, שמו הזכיר תחלה באגרת, ואחר כך הזכיר שם דוד, ולכך נענש, כתב: ממני אבנר שר צבא ישראל, לדוד מלך ישראל, שמו: למי ארץ. למי שהמלכות הגון לו, אני שולח לו לאמר: כרתה בריתך וגו': (כ"י)

מצודת דוד תחתיו לאמר. רצה לומר : שלח מלאכים ממקומו, שיאמרו בשבועה 'למי ארץ', רצה לומר : נשבעים אנו במי שהארץ שלו, כי להי הארץ, ודבר השבועה היתה אשר בלב ידבר לאמר : כרתה ברית עמי, להיות לי לאוהב, ויהיה כח ידי עמך וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחתיו. במקומו : להסב. לסבב : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מהו תחתיו, ומהו לאמר למי ארץ? :

מלאכים תחתיו רצה לומר שהיו המלאכים מורשים מאתו שהם יעמדו תחתיו ובמקומו ותהיה ידם כידו, וזה לשני דברים, **א.** לאמר למי ארץ שהם יאמרו ויחרצו למי שייך הארץ, ומי המולך עליה, כי אחר שעל זה לחמו עד עתה, למי הארץ, ואבנר לחם מצד שאול, אם יודה כי הארץ לדוד והוא ימשול עליה פסקה המלחמה, שכך חק הלוחמים שאם השר צבא מוסר העיר או המדינה מעשיו קיימים, **ב.** לאמר כרתה בריתך אתי שהם יעמדו תחתיו לכרות ברית עם דוד, ובזה יתחייב להאסף אליו כל מלכות ישראל: (מלבי"ם)

יג וַיֹּאמֶר טוֹב אֲנִי אֶכְרַת אֶתְךָ בְּרִית אַךְ דָּבָר אֶחָד אֲנִכִּי שְׂאֵל מֵאֶתְךָ לְאֹמֵר לֹא-תִרְאֶה אֶת-פָּנַי כִּי | אִם-לְפָנַי הִבִּיֵאֶךָ אֶת מִיכַל בַּת-שָׂאוּל בְּבִאָה לְרֹאוֹת אֶת-פָּנַי: (o)

רס"י לפני הביאך. לפני ראותך פני, הביאך את מיכל: (רס"י)

מצודת דוד כי אם לפני. רצה לומר : רק קודם כל דבר, יהיה הביאך את מיכל וכו' בעת בואך אלי : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: היה לו לומר לא תראה את פני כי אם אחר הביאך, ולמה רצה בזה עתה טוב שיקחה אחר שימלוך על כל ישראל? :

טוב וכו' אך דבר אחד וכו' באשר חשב דוד מחשבות מראש ועד סוף שלא ידמה כעבד מורד באדוניו שמשמיד בית אדוניו ומולך תחתיו בחזקה, רק כתופס מלכות על פי נביא ועל פי דין ובהסכמת ישראל וזקניהם, רצה שישלב לו את מיכל, שמצד זה הוא חתן המלך אשר לפניו, ויש לו זכות במלוכה גם מצד שאול, וגם רצה שלא יתראה שאבנר בא לפניו כשר המורד במלכו רק שהולך להוליך אליו את אשתו ברשות אדוניו שילך אתה הראש והנכבד בבית אביה וטרם יביאנה לפניו יראה פניו, וזה שכתוב כי אם לפני הביאך וכו' בבואך וכו' רצה לומר שיהיה הראיית פנים לפני ביאת מיכל (שתבוא אתך) לביתי: (מלבי"ם)

גיד וישלח דוד מלאכים אל-איש-בֶּשֶׁת בן-שאול לאמר תנה את-אשתי את-מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים:

מצודת דוד וישלח דוד. על כי היה עתה בטוח אשר אבנר ימלא את דברו : במאה ערלות. ולקדושין תחשב. או רצה לומר : הלא מאז שמתו עצמי בסכנה בעבורה, וכאומר שגם עתה יוסיף ידו להלחם בעבורה (אף שנתן מאתים ערלות, מכל מקום התנאי לא היה כי אם על מאה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון ארשתי. מלשון ארוסה, וכן (דברים כ ז) : אשר ארש אשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה זכר מה שארשה במאה ערלות פלשתים? :

וישלח ועל פי זה שלח לאיש בושט שישלב לו את אשתו. ויען ששאול החליט שהיו קדושי טעות, כי קדשה במלוה ופרוטה ודעתו אמלוה, דייק דוד אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים לא במלוה וקדושיה קדושין, וכבר בארנו למעלה (סי' כה) איך בא דוד עליה אחרי היתה לאיש ע"ש: (מלבי"ם)

טו וישלח איש בֶּשֶׁת ויקחה מעם איש מעם פלטיאל בן-לוש) ליש:

רס"י מעם איש. תרגם יונתן: מלות בעלה: (רס"י)

מצודת דוד מעם איש. וחוזר ומפרש שהוא פלטיאל, והוא פלטי האמור למעלה (שמואל א כה מד) : (מצודת דוד)

וַיֵּלֶךְ אִתָּהּ אִישָׁהּ הַלּוֹךְ וּבָכָה אַחֲרָיָהּ עַד-בְּחָרִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְנֵר לָךְ וַיָּשָׁב

רס"י הלוך וככה. על מלכה ההולכת ממנו, שכל אותן השנים נעץ חרצ בינו לבינה במטה, ולא נכסל בה: (רס"י)

מצודת דוד וילך. ללותה : (מצודת דוד)

וַיֵּדַבֵּר אַבְנֵר הַיְהוָה עִם-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר גַּם-תִּמְזוֹל גַּם-שְׁלֹשָׁם הָיִיתֶם מְבַקְשִׁים אֶת-דָּוִד לְמַלְךְ עֲלֵיכֶם:

רס"י ודבר אבנר היה. קודם לכן: (רס"י)

מצודת דוד ודבר אבנר. רצה לומר : וכה היה דבר אבנר עם זקני ישראל, שאמר להם : הלא מאז הייתם אתם מבקשים את דוד שימלוך הוא, אך אני לבדי הייתי מתחזק בבית שאול : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יז-יח) גם תמול רצה לומר שהמלכת המלך תלוי בשני דברים, א. שיהיה מרוצה לעם, ועל זה אמר גם תמול וכו' הייתם מבקשים את דוד, ב. שיהיה נבחר מה', ועל זה אמר ועתה עשו כי ה' אמר: (מלבי"ם)

וְעַתָּה עֲשׂוּ כִּי יְהוָה אָמַר אֶל-דָּוִד לֵאמֹר בְּיַד | דָּוִד עַבְדִּי הוֹשִׁיעַ אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וּמִיַּד כָּל-אֲיִבֵיהֶם:

רס"י אמר אל דוד. על דוד, ואינו זו ממסמעות אל: (רס"י)

מצודת דוד ועתה עשו. רצה לומר : הואיל ובת שאול נשואה לו, גם הוא נחשב מבית שאול, לזאת עשו כאשר בקשתם מאז, כי ה' אמר וכו', ולזאת

גם ידי עמו, וחפץ אני בו מבין כל בית שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון הושיע. כמו אושיע, ה"א במקום אל"ף, כמו (יחזקאל יא ז) :
ואתכם הוציא, ומשפטו : אוציא : (מצודת ציון)

יט וידבר גם-אבנר באזני בנימין וילך גם-אבנר לדבר באזני דוד
בחרון את כל-אשר טוב בעיני ישראל ובעיני כל-בית בנימן:

מצודת דוד גם אבנר וגו'. כמו וידבר אבנר גם באזני בנימן, עם שהיו מבני
שבטו של איש בושת : את כל אשר טוב. אשר ישר הדבר בעיני כולם,
שימלך הוא : (מצודת דוד)

כ ויבא אבנר אל-דוד חרון ואתו עשרים אנשים ויעש דוד לאבנר
ולאנשים אשר-אתו משתה:

מצודת ציון משתה. כל סעודה קרויה על שם המשתה, כמו (אסתר ז ח) :
אל בית משתה היין : (מצודת ציון)

כא ויאמר אבנר אל-דוד אקומה | ואלכה ואקבצה אל-אדני המלך
את-כל-ישראל ויכרתו אתך ברית ומלכת בכל אשר-תאנה נפשך
וישלח דוד את-אבנר וילך בשלום:

מצודת דוד ויכרתו. להיות לך לעבדים : בכל אשר וגו'. רצה לומר : תהיה
שליט ומושל בכל דבד : (מצודת דוד)

מצודת ציון תאנה. ענין חפץ ורצון : (מצודת ציון)

כב והנה עבדי דוד ויואב בא מהגדוד ושלל רב עמם הביאו ואבנר
איננו עם-דוד בחרון כי שלחו וילך בשלום:

רס"י מהגדוד. פשטו בגדוד, לשלול על החויב: מצור הסרה. שם מקום.
ורבותינו אמרו (סנהדרין מט א): צור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג, על
שלא החזיק דברי דוד בצפחת המים אשר לקח מראשותיו של שאול, וגם
על כנף המעיל של שאול אמר שמה אחד מן הסירים (קואיס) נאחז בו

מצודת דוד **מהגדוד**. אשר נלחם בהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כב-כג) **השאלות**: למה כפל והנה עבדי דוד ויואב בא, ויואב וכל הצבא באו? :

והנה עבדי דוד, נתן ג' סבות שערב לב יואב לעשות כזאת, **א**. שהביאו עמם שלל רב ונשאו רוחו לעשות את אשר יחפוץ, **ב**. שאבנר איננו עם דוד דאם לא כן היה דוד מוחה בידם, וגם שמזה שהלך אבנר לדרכו מצא אמתלא לטעון נגדו כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

כג וְיֹאב וְכָל-הַצָּבָא אֲשֶׁר-אִתּוֹ בָּאוּ וַיִּגְדּוּ לְיֹאב לֵאמֹר בָּא-אֲבִנֵר בֶּן-נֵר אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַחֵהוּ וַיִּלֶּךְ בְּשָׁלוֹם:

מצודת דוד **וכל הצבא**. ולא נפקד מהם איש, ובא לומר שבעבור זה ובעבור רוב השלל שהביא, מלאו לבו לסכל מעשה המלך, וכאשר יאמר : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ג**. ויואב וכל הצבא באו שלא נפקד מהם איש וגם זה נתן תוקף ליואב לעשות כרצון לבו: (מלבי"ם)

כד וַיָּבֵא יֹאב אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ הִנֵּה-בָּא אֲבִנֵר אֵלַי לְמַעַן זֶה שְׁלַחְתָּו וַיִּלֶּךְ הַלֹּךְ:

מלבי"ם (כד-כה) **השאלות**: מז"ש למה זה שלחתו וילך הלוך, שהוא שפת יתר, וכן מדוע לא טען יואב תחלה עת שלח אבנר מלאכיו, ואיך הוכיח שבא לרגל, ולמה כפל לפתותך לדעת מוצאך, לדעת כל אשר אתה עושה? :

מה עשית טענתו היה שאם היה באמת אבנר מורד במלכו והולך בלתי רצונו הלא היה מתירא לשוב לביתו כי בודאי יהרגו המלך בשמעו כי כרת ברית עם אויבו והיה לו להשאר פה לחסות בצלך מחמת מלכו, וזה שכתוב למה זה שלחתו וילך הלוך ממה שהלך ושב מבואר שהלך מדעת מלכו ובא אליך כמרגל, ואם כן לא היה ראוי שתשלחו: (מלבי"ם)

כה וַדַּעַת אֶת-אֲבִנֵר בֶּן-נֵר כִּי לְפַתְתָּךְ בָּא וַלְדַעַת אֶת-מוֹצְאָךְ וְאֶת- (מבואר) מוֹבָאָךְ וַלְדַעַת אֶת כָּל-אֲשֶׁר אָתָּה עֹשֶׂה:

מצודת דוד ידעת. הלא ידעת את אבנר אשר הוא שונא לך, ולא בא כי אם לפתותך אחר דעתו : **ולדעת וגו'**. ובכדי לדעת את כל מוצאך, רצה לומר : מה אתה עושה בעניני המלחמות, ומה אתה עושה בבית : (מצודת דוד)

מלבי"ם ידעת את אבנר כי בודאי בא על אחד מגי אופנים, **א**. כי לפתותך בא שתצא אליו ותפול ברשתו, **ב**. אם לא יעלה זאת בידו על כל פנים בא לדעת את מוצאך ואת מוצאך, ושם יפול על מחניך וינצח אותך, **ג**. אם גם זאת לא יעלה בידו על כל פנים ירויח לדעת כל אשר אתה עושה, שגם על זה יתחכמו האויבים לתור את הנעשה בבית בעלי מלחמתם ואת סודותיהם: (מלבי"ם)

לכ ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישבו אתו מבור הסרה וידוד לא ידע:

מצודת דוד וישלח. לקראו בשם המלך, כאלו שכח מה בדברו עמו : **מבור הסרה**. מן הבור העומד במקום הסירים, כי שם מצאוהו מלאכי יואב : (מצודת דוד)

מצודת ציון הסרה. מין קוצים, כמו (קהלת ז ו) : כקול הסירים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצא וכו' וישלח מלאכים תיכף למען יחשבו ששלח בפקודת דוד, ולכן הודיע האמת כי ודוד לא ידע: (מלבי"ם)

לכז וישב אבנר חברון ויטהו יואב אל-תוף השער לדבר אתו בשלי ויפהו שם החמש וימת בדם עשה-אל אהיו:

רס"י אל תוך השער. לפני סנהדרין, להשפט על דם עשהאל אחיו: **כסלי**. כסגגה, שלא הבין אבנר שכלכו להרגו, וסרס המקרא, ויטהו יואב כסלי, אל תוך השער לדבר אהיו: (רס"י)

מצודת דוד ויטהו. הטה אותו מן הדרך אל תוך חלל השער : **בשלי**. בדבר השכחה אשר שכח המלך לדבר עמו : **ויכהו שם**. בעת דברו עמו ולא היה נזהר, אז הכהו בתוך השער ההוא : **החומש**. אל דופן החמישית, מקום שכבד ומרה תלוי (סנהדרין מט א) : **בדם עשהאל**. בעבור ששפך דם עשהאל אחיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשלי. ענין שגגה ושכחה, כמו (לקמן ו ז) : על השל, וכן (רות ב טז) : גם של תשלו : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה המית יואב את אבנר במרמה כי הביאו תוך השער לדבר אתו בשלוח ובבטחון והכהו אל החומש להנקם ממיתת עשאל אחיו : (רלבי"ג)

מלבי"ם לדבר אתו בשלי (מלשון השמטה כמו (דברים כח, מי) כי ישל זיתך) אמר לו שדוד נשמט ממנו איזה דבר ששכח לדבר עמו, ושלחו להגיד לו הדבר הנשלה. **וימת בדם עשהאל** שרק זאת היה הסבה להריגתו לא איזה חשד ולטובת המלך : (מלבי"ם)

{כח} וישמע דוד מאחרי כן ויאמר נקי אנכי וממלכתי מעם יהוה עד-עולם **מדמי אבנר בן-נר :**

מצודת דוד נקי אנכי. רצה לומר : לא מדעתי נעשתה, ואהיה נקי מהעונש, הן עונש בגוף, הן בדבר המלכות : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה היה רע מאד בעיני דוד מה שעשה יואב ולזה קללו בזאת הקללה הנפלאה והוא שלא יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך מצד חולי הרגלים וחולשת הגוף כי אלו האנשים חשובים הם כמת כי אין פעולותיהם הטבעיות המסודרות מהנפש אשר תשימם חיים באופן ראוי ולזה המשיל המצורע למת באמרו אל נא תהי כמת וכן חסר לחם הוא חשוב כמת כי אין לו מה שיחיה הוא עצמו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישמע דוד מאחרי כן שאם היה דוד שומע ששלח אחריו מלאכים היה ראוי להעלות על דעתו פן יהרגו, ואם לא השכיל על זה היה צריך כפרה על כל פנים שהיה קצת גורם, אבל הוא לא שמע עד גמר המעשה ולכן אמר **נקי אנכי מעם ה' :** (מלבי"ם)

{כט} יחלו על-ראש יואב ואל כל-בית אביו ואל-יכרת מבית יואב זב ומצרע ומחזיק בפלך ונפל בחרב וחסר-לחם :

רש"י יחולו. ינוחו, יחולו דמי אבנר. על מקרא סלפניו הוא מוסב, שאמר 'נקי אני וממלכתי מדמי אבנר', יחולו דמיו על ראש יואב, 'דמי' הנזכרים במקרא סלפניו ומחזיק בפלך. נשען על מקלו מחמת חולי הרגלים : (רש"י)

מצודת דוד יחולו. עונשי דמי אבנר יחולו על ראש יואב : **אל כל וגו'.** הואיל ובעצתם נעשתה : **ואל יכרת.** רצה לומר : לא יופסק להיות חדל : **ומחזיק**

בפלך. אוחו במשענת, מחמת חולי הרגלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחולו. יחנו וישכנו, כמו (ירמיהו ל כג) : על ראש רשעים יחול : **זב.** חולי שנוטף מאמתו כעין זרע : **בפלך.** ענין משענת ומטה, ודומה לו (משלי לא יט) : וכפיה תמכו פלך, והוא המטה שטוות בו הנשים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע, אמרו חכמינו זכרונם לברכה (עדיות פ"ב מ"ט) כי בחמשה דברים האב זוכה לבניו מצד זכותו בנוי בחכמה בעושר בכח ובימים, ואמר כי יואב אבד זכותו, ותחת הכח אמר זב, ותחת הנוי מצורע, ותחת החכמה מחזיק בפלך, (שאין יודע להתפרנס רק ממטוה כנשים שאין חכמה לאשה אלא בפלך), ותחת האורך ימים נופל בחרב, ותחת העושר חסר לחם : (מלבי"ם)

זל ויֹאב וְאֶבְיָשִׁי אַחִיו הָרְגוּ לְאַבְנֵר עַל אֲשֶׁר הָמִית אֶת-עֶשְׂהָאֵל אַחִיהֶם בְּגִבְעוֹן בְּמַלְחָמָה: (פ)

רש"י הרגו לאבנר. כמו את אבנר, ודומה לו (ישעיהו לח יד): 'עסקה לי ערבני', עסקה אותי; וכן (במדבר יב יג): 'רפא נא לה', רפא אותה; וכמוהו (דברי הימים-ב יז ז): שלח לשריו לזן חיל לעוזדיה וגו' ללמד צערי יהודה, ופתרונו, שלח את שריו את זן חיל: (רש"י)

מצודת דוד ואבישי. לפי שנכנס עם יואב לתוך השער להיות לו לעזר, מעלה עליו הכתוב כאלו גם הוא הרגו : **במלחמה.** כאלו יאמר : הנה לא כן עשו, כי אבנר הרג את עשהאל במלחמה, והם הרגו לאבנר בשלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאבנר. את אבנר, כמו (שמות כז ג) : לכל כליו, ומשפטו : את כל כליו : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: דבר זה אין מקומו פה רק למעלה :

ויואב ואבישי אחיו מבאר מדוע קלל משפחת יואב, כי גם אבישי אחי יואב עזר להרצח הזה, ולא תאמר שהיה כפי הדין שהם גואלי דם עשהאל, זה אינו כי המיתו בגבעון במלחמה ששם היה רודף והיה יכול להרגו : (מלבי"ם)

זלא ויאמר דוד אל-יֹאב ואל-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ קָרְעוּ בְּגָדֵיכֶם וְחַגְרוּ:

שְׁקִים וְסָפְדוּ לְפָנַי אַבְנֵר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הַלֵּךְ אַחֲרַי הַמָּטָה:

מצודת דוד אל יואב. להיות גם הוא כדואג על מיתתו, ומתחרט על מה שהרגו : הולך. היה הולך אחר המטה, למען דעת הכל שלא נעשתה בעצתו (מצודת דוד) :

מלבי"ם קרעו בגדיכם כדי שיתחרט על הרצח ושידעו שהרגו שלא כדין, והמלך דוד הלך אחר המטה אף על פי שהמלך אין יוצא אחר המטה היה זה כדי להסיר החשד שלא יחשבו שהיה בפקודתו, ובגמי' סנהדרין (דף כ) דנשים אחרי המטה ודוד היה יוצא מבין האנשים והולך בין הנשים לפייס את העם, רצה לומר כי עדיין היו יכולים לאמר שעושה זאת בערמה להעלים הדבר ובאמת היתה הריגתו בצוויו, אולם הליכתו בין הנשים לא יתכן רק בעת אבילות דלא אתי להרהורא כמ"ש התוס' שם (ד"ה נשים), ואם לא היה מתאבל באמת בלבו לא היה החסיד דוד הולך בין הנשים : (מלבי"ם)

לזב וְיִקְבְּרוּ אֶת-אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן וְיִשָּׂא הַמֶּלֶךְ אֶת-קִוְלוֹ וְיִבֶּךְ אֶל-קֶבֶר אַבְנֵר וְיִבְכוּ כָּל-הָעָם: (פ)

מצודת ציון אל קבר. כמו על קבר : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה בכה דוד בכי גדול וקונן אל אבנר ולא טעם לחם כל היום ההוא לשתי סבות האחת לפי שהיה קשה בעיניו מאד הריגת אבנר שהיה שר וגדול בישראל עם היותו בברית עמו והסבה השנית כדי שיכירו ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר כי היה זה ממה שירחיקם מאד להמליכו עליהם ר"ל בראותם כי המית שר וגדול כמהו : (רלב"ג)

מלבי"ם (לב-לד) **השאלות:** למה כפל ויבך אל קבר אבנר, ויקונן על אבנר, ומדוע הוסיפו לבכות, ומה ענין הקינה? :

אל קבר אבנר תחלה היה הבכי על הרצח שנעשה, שהארץ שנקבר בה הנרצח ונשפך הדם צריכה כפרה וזה היה ענין עגלה הערופה אל נחל איתן, כמ"ש (במדבר לה, לג) ולארץ לא יכופר כי אם בדם שופכו וזה הבכי על הענין הכולל : (מלבי"ם)

לזג וְיִקְוֶן הַמֶּלֶךְ אֶל-אַבְנֵר וְיֹאמֶר הַכְּמוֹת נָבַל יָמוּת אַבְנֵר:

רש"י הכמות נבל. הכמות רשע. בחרב: (רש"י)

מצודת דוד **הכמות נבל**. וכי מה ראוי הוא שימות אבנר בחרב בזולת מלחמה, כמות איש נבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבל**. אדם פחות המעלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקונן ואחר כך קונן המלך הקינה המיוחדת אל אבנר שאינו כאחד העם ועליו יבכו ביחוד מצד מעלתו וגודל החסרון שקרה להם במותו, ועל זה אמר הכמות נבל ימות אבנר, הלא היה שר וגדול ליהודים: (מלבי"ם)

גלד יִדְּךָ לֹא-אֶסְרוֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא-לְנַחֲשֹׁתַיִם הַגָּשׁוּ׃ כְּנִפּוֹל לְפָנַי בְּנִי-עוֹלָה נִפְלֵת וַיִּסָּפּוּ׃ כָּל-הָעָם לְבָכּוֹת עָלָיו׃

רש"י ידיך לא אסורות. היו ואיך נפל גבור כמותך לפני בני עולה: (רש"י)

מצודת דוד **ידיך לא אסורות**. היות רבות פעמים יקרה, יקחו בשבי שר וגדול ויאסרו ידיו ורגליו ויהרגוהו בסוף בחרב בזולת מלחמה, לזה אמר הלא ידיך לא היו אסורות וכו', כי לא נלקחת בשבי, ומדוע אם כן הרגוך בחרב בזולת מלחמה : **כנפול וגו'**. כאומר עם היות כי מעולם לא נעשתה כדבר הזה להמית שר וגדול בחרב זולת מלחמה, הנה לפעמים נעשתה על ידי בני עולה, וכמו כן נפלת גם אתה, כאשר יפול הנופל לפני בני עולה, כי גם בני צוריה לבני עולה יחשבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אסורות**. קשורות : **לנחשתים**. שלשלאות נחושת, אוסרים בהם רגלי השבויים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ידיך רצה לומר הלא לא הרגוך על חטא במשפט שאז אוסרים ידי החוטא ורגליו בנחשתים עד יגמרו דינו והלא לא על חטא ולא במשפט הרגוך, רק לפני בני עולה נפלת שהרגוך בדרך צדיה ורצח וגם רמז שידיו לא היו אסורות מכבלי היצר מלעשות צדקה וחסד, ורגליו כנשרים קלו ולא היו כבולות מלעשות משפט ומישרים והוא נפל לכפרת הדור או שלא יראה בצרת הדור כדרך מיתת הצדיקים שזה רמוז במ"ש לפני בני עולה נפלת, ולכן ויוסיפו כל העם לבכות עליו ביחוד בשמעם גודל מעלתו: (מלבי"ם)

לה וַיָּבֹא כָל-הָעָם לְהַבְרֹת אֶת-דָּוִד לָחֵם בְּעוֹד הַיּוֹם וַיִּשְׁבַּע דָּוִד לֵאמֹר כֹּה יַעֲשֶׂה-לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף כִּי אִם-לִפְנֵי בּוֹא-הַשֶּׁמֶשׁ אֶטְעַם-לָחֵם אוֹ

כל-מאומה:

רפ"י להברות. לשון סעודה: (רפ"י)

מצודת דוד בעוד היום. כשהיה עוד יום : כה יעשה וגו'. הוא ענין שבועה, ורבים כמוהו ימצא במקרא : כי אם לפני וגו'. כאשר אם לפני בוא השמש אטעם לחם וכו', אז יחול השבועה להתקיים בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון להברות. להאכילו סעודה מועטת, כמו (לקמן יג ו) : ואברה מידה : מאומה. שום דבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם אם אטעם לחם כמ"ש שמתענים על הגדולים והוא החזיקו לגדול בתורה: (מלבי"ם)

לזו וְכָל-הָעַם הַכִּירוּ וַיִּיטֹב בְּעֵינֵיהֶם כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ בְּעֵינַי כָּל-הָעַם טוֹב:

מצודת דוד הכירו. שלא מדעת דוד נעשתה : ככל אשר עשה. הוטב בעיניהם כל אשר עשה, והם : ההליכה אחר המטה, והבכי, והקינה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (לו-לז) השאלות: מ"ש ככל אשר עשה המלך בעיני כל העם טוב, הוא שפת יתר אין בינה, ולמה כפל וכל העם הכירו, וידעו כל העם: :

(לו-לז) וכל העם הכירו רצה לומר יען שבכל זה עדיין היה מקום לאמר שדוד עשה כל זה בערמה שלא יקצפו ישראל עליו על שצוה להרגו לכן אמר שכל העם הכירו שלא היה בזה רמאות כי האמת ניכר והזיוף אי אפשר להעלימו מכלל העם, ככל אשר עשה המלך בעיני כל העם טוב, כי המעשה הנעשה בתום ובישרת לבב תמצא חן בעיני כל, לא כן הזיוף, והנה היה פה דברים שהיה ראוי שיערערו עליהם כמו מה שבזה כבוד המלוכה לצאת אחרי המטה ולקונן, ובכ"ז ככל אשר עשה היה טוב בעיני כולם וזה סימן שהיה מעשה אמת לא בלב ולב (גם ימליץ שאי אפשר שהיה זה זיוף לפייס את העם, כי ככל אשר עשה המלך תמיד היה טוב בעיני העם ולא היה דרכם לערער אחריו בשום פעם ובודאי גם אם היה הורגו בפקודתו, לא היה שום ערעור מצד העם ולא היה צריך לתחבולות לפייסם) ועל ידי כן וידעו כל העם ידיעה ברורה כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר: (מלבי"ם)

לזו וַיִּדְעוּ כָל-הָעַם וְכָל-יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא הִיְתָה מִהַמֶּלֶךְ

לְהִמִּית אֶת-אַבְנֵר בֶּן-נֵר: (פ) גִּלְתָּי וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-עֲבָדָיו הֲלוֹא תִדְעוּ
כִּי-שֵׁר וְגָדוֹל נָפַל הַיּוֹם הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **הלא תדעו.** כי דוד חשב אשר עבדיו יתפלאו על גודל האבל, עם
שלא הרג אותו, לזה אמר : הלא מעצמכם תדעו כי שר וגדול נפל וכו',
ומהראוי אם כן להרבות האבל : (מצודת דוד)

מלבי"ם (לח-לט) **השאלות:** מה רצה במ"ש הלא תדעו וכו', שכבר קונן
עליו ומה רצה במאמר זה בכלל? :

הלא תדעו אמר להם הנה עתה תדעו ידיעה ברורה **כי שר וגדול נפל היום**
הזה בישראל ותרגישו ההפסד הגדול שיגיע לכלל ישראל על ידי מיתתו,
ובאר הדבר:(מלבי"ם)

לֹט וְאַנְכִי הַיּוֹם רָךְ וּמְשׁוּחַ מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים
מִמֶּנִּי יִשְׁלַם יְהוָה לַעֲשָׂה הַרְעָה כְּרַעְתּוֹ: (פ)

רפ"י **ואנכי היום רך.** (תרגום:) **ואנא יומא דין הדיוט ומרבי למלכא:** (רפ"י)

מצודת דוד **ואנכי היום.** רצה לומר : ואם תתמהו מה זה לא לקחתי נקם,
הנה אנכי אף היום שנמשחתי למלך על כל ישראל ומלכותי בכל משלה,
עם כל זה אני רך הלבב מול בני צרויה, כי המה קשים ממני ולא אוכל
להתגרות עמהם, ולפי שמן הדין אין ליואב משפט מות, שלא היו שם
עדים והתראה, אולם ניתן רשות למלך לענוש לצורך השעה ביכלתו
המוחלט, ולזה שמט ידו ממנו, כי לא היה יכול להם, ומסר דינו לשמים
:(מצודת דוד)

מצודת ציון **רך.** רצה לומר רך הלבב מלהתגרות עם מי : **קשים.** הוא חלוף
הרך : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ואנכי היום רך,** רצה לומר אף על פי שאני משוח למלך בכ"ז אנכי
רך נגד הקשה ממני שהם בני צרויה שאיני יכול לעשות בהם משפט
כראוי לרוצחים, ואם היה אבנר חי כבר היה מחזק ידי והייתי יכול
לעמוד בפני בני עולה, ומזה תדעו כי אבדנו הרבה במיתתו, שלא נשאר
איש כמוהו יחזיק ידי נגד בני צרויה שהם ישארו שרי הצבא בהכרח, ולא
אוכל לעשות בהם משפט, (שהגם שלא יכול לדונם בסנהדרין שלא היה
שם התראה היה יכול להמיתם ממשפט המלך) ואחר שאי אפשר לעשות
משפט בארץ **ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו** נשאר הדבר אל דינא רבא
דין שמים, (וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה דהא דאסור למסור דין
לשמים הני מילי בדאית ליה דינא בארעא):(מלבי"ם)

שמואל ב פרק-ד

א וַיִּשְׁמַע בֶּן-שָׁאוּל כִּי מֵת אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן וַיִּרְפוּ יָדָיו וְכָל-יִשְׂרָאֵל נִבְהָלוּ:

מצודת דוד **בן שאול**. לפי כשמת אבנר, לא נשאר מי להתחזק עמו במלכותו, ועוד לא נשאר בו כח מלכות רק מצד היותו בן שאול המלך, לזה לא הזכירו בשמו: **נבהלו**. היות ידעו שלבב אבנר היתה שלם עם דוד, וחששו שעם כל זה נהרג בעצתו, ופחדו לנפשם שלא ינקום בכולם, ובעבור זה לא המליכוהו עד שנהרג איש בושתי ועשה דוד שפטים בההורגים, ובזה ידעו למפרע שהיה דוד נקי מדמי אבנר, ואז באו כולם להמליכו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **וירפו**. מלשון רפיון, והוא ענין יאוש: (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישמע** סיפר הרושם שנעשה במיתת אבנר, שלא נשאר עוד איש יתחזק במלכות שאול, כי **בן שאול עצמו רפו ידיו**, וכן ההמון בכלל **נבהלו**, וכן לא נשאר איש יעמוד במקום אבנר להצביא את העם, כי, (מלבי"ם)

ב וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שָׂרֵי-גְדוּדִים הָיוּ בֶן-שָׁאוּל שֵׁם הָאֶחָד בְּעֵנָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי רָכָב בְּנֵי רִמּוֹן הַבְּאֵרֹתַי מִבְּנֵי בְנֵימִן כִּי גַם-בְּאֵרֹת תִּחְשָׁב עַל-בְּנֵימִן:

רס"י **היו בן שאול**. היו לבן שאול, כמו (שמואל-א יג ח): למועד אשר שמואל, אשר שמואל: (רס"י)

מצודת דוד **שרי גדודים**. שרים על אנשי החיל היו לבן שאול: **כי גם בארות וגו'**. אולי עמדה מחוץ לגבולם, ולא היה ידוע לכל אשר היא מבנימין: (מצודת דוד)

מצודת ציון **בן שאול**. כמו לבן שאול, ותחסר הלמ"ד: (מצודת ציון)

מלבי"ם **שני אנשים שרי גדודים היו** (תחלה) **לבן שאול** והם היו **מבני בנימין** שהוא משבטו של שאול וגם עליהם לא יכול להשען עתה, כי,

(מלבי"ם)

ג וַיְבָרְחוּ הַבְּאֲרָתִים גְּתִימָה וַיְהִי-שָׁם גְּרִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (o)

רס"י ויברחו הבארותים. כשמת שאל, שעזבו בני ישראל הערים ססביבות פלסתיים, כמו שאמור למעלה, אז ברחו הבארותים: (רס"י)

מצודת דוד ויברחו. ברחו מאז, ולא הוזכר למה: **עד היום הזה**. אשר הרגו לאיש בושת, כי אז נהרגו גם הם בידי דוד, כמה שכתוב בענין: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויברחו הבארותים גתימה שעל ידי מעשה (שיסופר בפסוק ו) ברחו מארץ ישראל ושם נשארו עד היום הזה (שהרגו את איש בושת), וכן לא נשאר איש מבני שאל ויוצאי חלציו יתמוך שבט ויחזיק את המלכות. כי: (מלבי"ם)

ג וְלִיהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל בֶּן נָכָה רִגְלִים בֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים הָיָה בָּבֵא שְׁמַעַת שָׁאוּל וַיְהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֵאל וַתִּשְׁאַהֵוּ אִמָּנָתוֹ וַתִּנָּס וַיְהִי בַחֲפְזָה לָנוֹס וַיִּפֹּל וַיִּפְסַח וַיִּשְׁמוּ מִפִּיבְשֶׁת:

רס"י וליהונתן בן שאל. מונה והולך איך נקצת מלכות מצית שאל, הוא ובניו נהרגו, וזה הנשאר, הרגוהו על מסכבו, וזנו של יהונתן נפל ויפסח: נכה רגלים. שבור רגלים: רגלים: (רס"י)

מצודת דוד מיזרעאל. אשר נהרגו בהמלחמה ההוא: **ותנס**. מפחד פלשתים שלא יבואו אל בית המלך לשלול שלל: **ויפל**. הבן ההוא נפל מידה, ונעשה אז פסח (וכתבו כאן, לומר שכוונת הבארותים היה בהריגת איש בושת, בכדי להמליך את דוד, היות כי לא נשאר מי מזרע שאל להמליכו אחריו, כי חשבו שמפיבשת לא הגון למלוכה, על כי הוא פסח ברגליו) (מצודת דוד):

מצודת ציון נכה רגלים. שבור רגלים, כמו (מלכים ב כג כט): פרעה נכה: **אמנתו**. המגדלת אותו, כמו (אסתר ב ז): ויהי אומן את הדסה: **ותנוס**. וברחה: **בחפזה**. ענין מהירות, כמו (שמואל א כג כו): ויהי דוד נחפז ללכת: **ויפסח**. נעשה חגר: (מצודת ציון):

מלבי"ם ליהונתן בן שאל בן נכה רגלים וכו', שזה האחד נשאר והיה

פסח עד שלא יכול להיות מעוז ומחסה למלכות שאול, ובהיות עתה בית שאול על האופן הזה מהחולשה באפס עצור ועזוב:(מלבי"ם)

וַיֵּלְכוּ בְנֵי-רִמּוֹן הַבְּאֵרֹתַי רֹכֵב וּבַעֲנָה וַיָּבֹאוּ כָּחֵם הַיּוֹם אֶל-בֵּית אִישׁ בִּשְׁתִּי וְהוּא שָׁכַב אֶת מִשְׁכַּב הַצְּהָרִים:

מצודת דוד וילכו. שבו מגת, והתנכרו והלכו לבית איש בושתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון כחם היום. כאשר נתחמם השמש, והוא בחצות היום : **הצהרים.** עת התחזק מאור היום, והוא מלשון (בראשית ו טז) : צוהר תעשה לתיבה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אחר זה קשרו שני שרי גדודים אשר לבן שאול על איש בשתי והרגוהו בביתו על משכבו בהיותו שוכב משכב הצהרים ונכנסו עם אנשים לוקחי חטים שבאו בתוך הבית, ונשאו את ראשו לדוד למצוא חן בעיניו והוא נקם את נקמת איש בשתי מהם וצוה להרגם ולקצץ ידיהם ורגליהם ותלו אותם על הברכה בחברון ויקבור את ראש איש בשתי בקבר אבנר בחברון :

מלבי"ם וילכו בני רמון הבארותי ויבואו כחם היום אל בית איש בושתי, לא נשמרו כלל ולא הלכו בלילה רק בעצם היום, בידעם הזמן שאז שוכב משכב הצהרים כי היו לפנים מבני ביתו:(מלבי"ם)

וַיֵּהָנֶה בָּאוּ עַד-תּוֹךְ הַבַּיִת לִקְחֵי חֲטִיִּים וַיִּכְהוּ אֶל-הַחֲמֹשׁ וּרְכָב וּבַעֲנָה אַחִיו נְמַלְטוּ:

רס"י והנה באו עד תוך הבית. עם תגרים לוקחי חטים: (רס"י)

מצודת דוד והנה באו. חזר לספר איך באו ולא הרגישו בהם, ואמר : שבאו תוך הבית ועשו עצמם כלוקחי חטים מאת איש בושתי, ואמר שהכוהו בדופן החמישית מול הכבד והמרה, ונמלטו משם : (מצודת דוד)

מצודת ציון והנה. כמו והמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם והנה באו פסוק זה הוא מאמר מוסגר, רצה לומר והם כבר עשו רצח כזה שבעבורו ברחו אז מן הארץ לגת, כי עוד בהיותם שרי גדודים באו עד תוך הבית של לקחי חטים (בית המיוחד לסוחרי חטים) ויכוהו (את בעל הבית) אל החומש, וזה היה הסבה שרכב ובענה נמלטו לגת (כמו

ז וַיָּבֹאוּ הַבַּיִת וְהוּא-שָׁכַב עַל-מִטָּתוֹ בַּחֹדֶר מִשְׁכָּבוֹ וַיִּכְהוּ וַיִּמְתְּהוּ וַיִּסְּרוּ אֶת-רֹאשׁוֹ וַיִּקְחוּ אֶת-רֹאשׁוֹ וַיִּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֶרְבָה כָּל-הַלַּיְלָה:

מצודת דוד ויבאו הבית. עתה חזר לספר אופן ההכאה, ואמר : בתחלה המיתו אותו, ואחר זה כרתו ראשו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויבואו רצה לומר שני הרוצחים האלה שכבר עשו רצח כזה מקדם הן המה שהרגו את המלך גם כן באופן זה שבאו הבית והוא שוכב על מטתו (שכאשר חשבו שבעת הצהרים ישכב כן היה) ויכהו וימיתו והנה כל זה מורה שהיה איש בושט בטוח לא פחד שיקום איש עליו דאם לא כן היה מעמיד שומרים ולא היו מניחים לאלה ליכנס עד חדר משכבו: (מלבי"ם)

ח וַיָּבֹאוּ אֶת-רֹאשׁ אִישׁ-בִּשְׁת אֶל-דָּוִד חֲבֵרוֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ הִנֵּה-רֹאשׁ אִישׁ-בִּשְׁת בֶּן-שָׂאוּל אֵיבֶךָ אֲשֶׁר בִּקַּשׁ אֶת-נַפְשִׁי וַיִּתֵּן יְהוָה לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נְקָמָה הַיּוֹם הַזֶּה מִשָּׂאוּל וּמִזֶּרְעוֹ: (o)

מצודת דוד ויתן ה'. רוצה לומר : והנה נתן ה' וכו' : (מצודת דוד)

ט וַיַּעַן דָּוִד אֶת-רֶכֶב | וְאֶת-בַּעֲנָה אַחִיו בְּנֵי רִמּוֹן הַבְּאֵרְתִּי וַיֹּאמֶר לָהֶם חַי-יְהוָה אֲשֶׁר-פָּדָה אֶת-נַפְשִׁי מִכָּל-צָרָה: **ז** כִּי הַמַּגִּיד לִי לֵאמֹר הִנֵּה-מֵת שָׂאוּל וְהוּא-הִיָּה כַּמְבַשֵּׁר בְּעֵינָיו וְאַחֲזָה בוֹ וְאַהֲרַגְהוּ בְּצַקְלָג אֲשֶׁר לְתַתִּי-לוֹ

רס"י לתתי לו בצורה. אשכר דימה לשמחני, למען תתי לו שכר בצורתו: (רס"י)

מצודת דוד כי המגיד. מוסב על המקרא שלפניו שאמר חי ה' וגו', אשר אמת הדבר כי המגיד לי לאמר שמת שאול על ידו : כמבשר בעיניו. בעיני עצמו היה כמבשר לי טוב : ואחזה בו. כי מה שצוה לנערו להרגו, הרי הוא כאלו בעצמו הרגו : אשר לתתי. אשר חשב שאתן לו מתן בשורה : (מצודת דוד)

מלבי"ם כי המגיד יש הבדל בין מגיד ובין מבשר, שהמגיד יגיד דבר שאין

לחברו בו תועלת בידיעתו, ולפעמים דבר ששמע במקרה מפי אחרים, והמבשר יכול להודיע דבר שיש לחברו בו תועלת ובא ברוב על בשורה טובה, ועל דבר שראה בעיניו, והנה מיתת שאול היה אצל דוד רק הגדה כי לא חשב להשיג מזה שום תועלת וכ"ש שלא היה אצלו בשורה טובה, אבל **בעיניו היה כמבשר** לו בשורה טובה, והנה לא אמר שהוא אמר שהמיתו כי באמת לא היה מאמין לו בזה כי חשב שאמר זה כדי שיתן לו שכר בשורה, וזה שכתוב **אשר לתתי לו בשורה**, ובזה לא האמין כי הוא גמר מיתתו, בשגם שאף לפי דבריו כבר היה שאול בן מות, ובכ"ז **הרגתיו יען היה כמבשר בעיניו**, ושמח על מיתתו: (מלבי"ם)

יא אף כִּי-אֲנָשִׁים רָשָׁעִים הָרְגוּ אֶת-אִישׁ-צְדִיק בְּבֵיתוֹ עַל-מִשְׁכָּבוֹ וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת-דָּמוֹ מִיָּדְכֶם וּבְעֵרְתִי אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ:

מצודת דוד אף כי. רצה לומר: וכל שכן שאהרוג אתכם, כי הרעותם לעשות יותר ממנו, כי ההורג את שאול, הנה במלחמה הרגו על פי שאלתו, וידע כי לא יחיה עוד אחר אשר היה כבר מוכה בחרב, ואף הפרשים הדביקוהו כמו שכתוב למעלה (א ט י) אבל אתם, הלא הרגתם אותו בביתו על משכבו, ומכל שכן שאבקש דמו וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון ובערתי. ענין הפנוי והסרה, כמו (דברים כו יג): בערתי הקדש : (מצודת ציון)

מלבי"ם אף כי רצה לומר שם לא הרג את שאול וגם אם גמר מיתתו לא היה בבית רק במלחמה שכבר היה בן מות, ואף כי פה **שהרגוהו ממש** לא במלחמה רק בביתו על משכבו. זאת שנית ששאול כבר היה מחוייב מיתה על פי נביא שא"ל מחר אתה ובניך עמי על ידי עונותיו, והם הרגו איש צדיק שלא חטא חטא משפט מות. **ועתה הלא אבקש רצה לומר, א.** אבקש את דמו, **ב.** שחוץ מזה **אבער אתכם** כי אתם רוצחים שופכי דם נקיים: (מלבי"ם)

יב וַיְצַו דָּוִד אֶת-הַנְּעָרִים וַיְהַרְגוּם וַיִּקְצְצוּ אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם וַיִּתְּלוּ עַל-הַבְּרָכָה בְּחֶבְרוֹן וְאֶת רֹאשׁ אִישׁ-בִּשְׁתִּי לְקַחוּ וַיִּקְבְּרוּ בְּקֶבֶר-אֲבִיר בְּחֶבְרוֹן:

מצודת ציון ויקצצו. כרתו, כמו (תהלים מו י): וקצץ חנית: **על הברכה.** אצל מקום כניסת המים, כמו (לעיל ב יג): ברכת גבעון: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקצצו את ידיהם שעשו המעשה, ואת רגליהם שהלכו לבשר את דוד, ויתלו כדי שלא יזיד עוד איש לשלוח יד במלך, וזה עשה מדין מלך

שמואל ב פרק-ה

א וַיָּבֹאוּ כָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-דָּוִד חֲבֵרוֹנָה וַיֹּאמְרוּ לְאִמְרֵי הַנָּבוֹ: עֲצָמְךָ וּבִשְׂרָךְ אֲנַחְנוּ:

מצודת דוד עצמך ובשרך. אנו קרובים לך כמו כל בית יהודה, כי כולנו בני איש אחד נחנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עצמך. מלשון עצם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו לאמר פיי מהרי"א. א"ל א. אל תחשוב שבני יהודה הם קרוביך כי גם נחנו עצמך ובשרך אנו כהם: (מלבי"ם)

ב גַּם-אֶתְמוֹל גַּם-שְׁלֹשׁוֹם בְּהִיזוֹת שְׂאוֹל מֶלֶךְ עָלֵינוּ אֶתָּה (הֵייתָ) הֵייתָ (מוציא) המוציא (והמבי) וְהַמְּבִיא אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה לְךָ אֶתָּה תִרְעָה אֶת-עַמִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל וְאֶתָּה תִּנְגִיד עַל-יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד אתה היית. רוצה לומר : לא יוגדל בעיניך אהבת בני יהודה על כי מלכת עליהם ראשונה, כי הלא גם עלינו משלת מאז עוד מלך שאול, כי היית המוציא והמביא את ישראל, אם כן עליך לרעות את כל ישראל כולם, אלו כאלו בשוה, וכרועה עדרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לך. עליך : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ב-ג) ב. בל תחשב שהם קדמו להמליכך כי גם אתמול וכו' אתה היית המוציא והמביא ואנו הקודמים, ג. ויאמר ה' לך אתה תרעה את ישראל ולא אמר את יהודה, ועפ"ז אחר שקבלוהו הגוי כולו כרת ברית עם הזקנים שהם הסנהדרין, שהעמדת המלך צריך שיהיה מדעת סנהדרין, והם משחוהו שנית להיות מולך מלכות הכוללת: (מלבי"ם)

ג וַיָּבֹאוּ כָּל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-הַמֶּלֶךְ חֲבֵרוֹנָה וַיִּכְרְתוּ לָהֶם הַמֶּלֶךְ דָּוִד

בְּרִית בְּחִבְרוֹן לְפָנַי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ אֶת-דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (פ)

מצודת דוד כל זקני ישראל. אשר כח בידם להמליכו : ויכרות וגו'. להיות להם לאוהב כאשר ליהודה : לפני ה'. לפני ארון ה', כי הביאוהו שמה לפי שעה : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה אחר זה נתקבצו כל שבטי ישראל אל דוד בחברון ויכרות להם המלך דוד ברית בחברון כי שם היתה במה לזבוח שם זבחים כמו שנתבאר בדברי אבשלום, וימשחו את דוד למלך על כל ישראל ואז נעתק דוד מחברון ללכת ירושלים : (רלב"ג)

יד בן-שְׁלֹשִׁים שָׁנָה דָּוִד בְּמִלְכוֹ אַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ:

מצודת דוד ארבעים שנה. ולא חש למנות ששה החדשים היתרים, או לפי שמשך ששת החדשים אשר ברח בפני אבשלום, אין מהראוי לחשבם לימי מלוכה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ארבעים שנה מלך ולא חשב הששה חדשים שחשבון המרובה בולע את המועט כמ"ש ר' יודן במדרש שמואל (פכ"ו), ויש עוד כמה דעות שם ובסנהדרין דף ק"ז: (מלבי"ם)

זה בחברון מלך על-יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלם מלך שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה עַל כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה: **ז** וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל-הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא-תָבֹא הִנֵּה כִּי אִם-הֶסְרֶךָ הָעֹרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר לֹא-יָבֹא דָוִד הִנֵּה:

רש"י אל היבוסים. מלודת ליון נקראת יבוס, ומזרעו של אבימלך היו, והיו להם שני כלמים, אחד עור, ואחד פסח, שנעשו על סם ירחק ויעקב, וזפיהם השצועה שנקבע אצרהם לאבימלך, ולכך לא הורישום כשלכדו את ירושלים, לא לכדו את המלודה, כמו שנאמר (יהושע טו סג): ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו יושבי יהודה להורישם, ותניא אמר רבי יהושע בן לוי: יכולין היו, אלא שלא היו רשאים (ספרי ראה יב יז): ויאמר לדוד. מי שאמר: העורים והפסחים. הם עבודת כוכבים שלהם: (רש"י)

מצודת דוד אל היבוסים. כי בני יהודה ובני בנימן לא הורישום מאז : ויאמר לדוד. עם היבוסים אמר לדוד, לא תוכל לבוא הנה, בעבור היותה בצורה

וחזקה עד מאוד : **כי אם הסירך וגו'**. אמר בדרך הפלגה וגוזמא, לא תוכל לבוא הנה כי אם מקודם יהיה הסירך מפה כל אנשים, ואף העורים והפסחים, כי אם ישאר מי מהם, היכולת בידם לעכב ביאתך הנה, בעבור גודל חוזק המקום : **לאמר וגו'**. רוצה לומר : דברי ההפלגה ההוא היה לאמר, לא יוכל דוד לבא הנה מרוב חזקה, ומה שהפליגו לדבר, על זה היתה הכוונה :

מצודת ציון היבוסי. שם אומה, ישבו במחוז בפני עצמו בירושלים : הנה.
להמקום הזה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היה היבוסי יושב בירושלים ולא יכול דוד להוציאם משם בעבור שבועת אברהם לאבימלך שהיתה כתובה בצלמים אשר שם שהם עורים ופסחים כי עינים להם ולא יראו רגלים ולא יהלכו ואפשר שהיו הצלמים ההם בצורת עור ופסח העור להורות על ברית יצחק שבסוף ימיו כהו עיניו מראות והפסח בעבור יעקב שהיה צולע על יריכו ועשו זה להורות שכבר נשתלש להם זה הברית עם האבות בכללם ולזאת הסבה אמר היבוסי לדוד לא תבא הנה אם לא הסירות תחלה העורים והפסחים שבהם זכירת זה הברית כאילו יאמר לא יבא דוד הנה כי לא יוכל להסיר אלו הצלמים שבהם זכירת זה הברית : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה בחר ללכת תיכף אחר המלכתו ללחום את היבוסי בירושלים, וענין העורים והפסחים והצנור נלאו בו המפרשים לפתרו :

וילך המלך ואנשיו, אחר שעתה התאחדו שני ממלכות ישראל, שהיו עד עתה שבט יהודה תחת דוד, ויתר השבטים ובנימין שבט שאול בראשם תחת איש בושת, ושבו כולם למלכות אחת תחת דוד, היה מן העצה, וכן הופיע רצון ה', שעיר המלוכה תהיה בגבול השייך לשני השבטים שהיו שבטי מלכות, וזה היה בירושלים שהיתה חציה ליהודה וחציה לבנימין כמ"ש בגבולי הארץ, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (יומא יב.) רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ובו מזבח בנוי, וכבר בארנו (שופטים א') כי בני יהודה כבשו חלקם בירושלים רק בני בנימין לא כבשו את חלקם וישב שם היבוסי, **וילך המלך ואנשיו להוריש את היבוסי מחלק בני בנימין, ויאמר לדוד לאמר לא תבא הנה** כפי הפשט ערבים עלי דברי הרלב"ג, שבשער העיר עשו צלמים בדמות עורים ופסחים והיו עשויים באופן מהתחבולה שירימו ויניעו בכחם מקלות ומוטות של ברזל רבי המשקל, תנועה חזקה בענין שלא יוכל אדם לקרב שם כי יכו אותם הצלמים במקלות (ויוכל להיות שגם כן עמדו תחתיהם עורים ופסחים ממש עוזרים בהנעתם) והיו סמוכים לצנור המים באופן שהיה הצנור מוציא המים מפיו, ועל ידי הגרת המים ושטיפתם התנענעו הצלמים והמקלות כאשר יהיה ברחיים וכמו שראה תחבולות אלה בעיניו. עכ"ד. וכפי זה העמידו סמוך לשער העיר שורה של צלמים בדמות עורים, ואחריה שורה של צלמים בדמות פסחים, ואחריהם הצנור מוגיר

המים, ומצד השני של העיר היתה המצודה, ובין העיר ובין המצודה עמדו אנשי החיל מוכנים להלחם אל הצד שירצה האויב ליכנס, ובראשונה רצה דוד ליכנס דרך השער, **ויאמרו לו לאמר לא תבא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים** רצה לומר אי אפשר שתכנס אם לא תסיר תחלה את העורים ואחר כך את הפסחים מניעי המקלות אשר לא יניחוך לעבור את השער וזה שכתוב **לאמר לא תבא הנה** שהם אומרים וגוזרים שלא תבא הנה (רצה לומר שימנעוך מלבא) (ויתכן כי עם התחבולה הזאת היו מיחסים לצלמים האלה כח אלהות כמו שהיו דרכי עובדי עבודה זרה הקדמונים שהיו מתקנים פסיליהם על ידי גלילים וצירים שיתנענעו וירימו כבדים במלאכה והיו מהבילים לההמון הסכלים כי זו כחו לאלהו, ובזה תשתף גם דעת חכמינו זכרונם לברכה שהיו רומזים בדמותים האלה גם שבועת אברהם או יצחק לאבימלך): (מלבי"ם)

וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הַיָּא עִיר דָּוִד:

מצודת דוד מצודת ציון. שם מבצר חזק, סמוך למקום יבוס : **היא עיר דוד**. לאחר זה הסבו שמה וקראו עיר דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצודת. ענינו מבצר חזק, כמו (ירמיהו מח מא) : **והמצודות נתפשה** : (מצודת ציון)

רלב"ג וילכד דוד מהיבوسی את מצודת ציון היא עיר דוד ואמר דוד ביום ההוא כל מי שיכה יבوسی ויגע בצנור והוא המרזב שנשפכים ממנו המים וישחית עם השחתתו את הצנור הפסחים והעורים שהם שנואי נפש דוד מצד שימנעוהו מלבוא אל הבית יהיה לו גמול כך וכך ולא פירש על כן היו אומרים יש שם עור ופסח הנה באמת זה ימנע דוד מלבא אל הבית והנה אפשר השחתתו בזה האופן מזולת הסרת הברית אשר כרתו האבות כי הוא ישחית הבנין אשר בו הציור ובהשחתתו ישחיתו הצלמים האלו ואפשר שנאמר בפירוש זה הענין שהוא אפשר שהוא שם מקום אחד אי אפשר שיכנסו בו אם לא יעברו לפני אלו הצלמים והיו אלו הצלמים עשויים באופן מהתחבולה שיניעו מקלות של ברזל רבי המשקל תנועה חזקה בדרך שלא יוכל אדם לעבור שם כדי שלא יכו אותן הצלמים באותן המקלות וכבר שמענו שכבר נעשו צלמים כאלה בקצת המקומות והנה המצאת כמו זאת התחבולה אין בה מהקושי למי שיבין בחכמת המשקולות ובהנעה במים וברוח ובכסף חי ואין הנה מקום החקירה לבאר איך יתכן זה והנה עשו אותן הצלמים בדמות עורים ופסחים לפי שמדרך העורים והפסחים שיהיה להם מקל יהיו נשענים בו והנה ידמה שאצל הצנור היו אלו הצלמים והיו מוציאים המים מפייהם והיה נכנס מהמים בהם מה שהיה בו רושם מהנעת אלו המקלות ולזה היה צריך כל איש להשמר שלא יכנס שם ובהכות האיש בצנור בדרך שלא ישפכו המים לאותן הצלמים יקל יותר להשחית אותן הצלמים : (רלב"ג)

מלבי"ם וילכד דוד כאשר ראה שאי אפשר לכבוש מצד שער העיר, הלך לצד השני ששם המצודה ולכד את מצודת ציון, ולכן נקראה אחר כך עיר דוד שהוא כבשה בעצמו: (מלבי"ם)

לח ויאמר דוד ביזם ההוא כל-מכה יבסי ויגע בצנור ואת-הפסחים ואת-העורים (שנאו) שגאי נפש דוד על-כן, יאמרו עור ופסח לא יבוא אל-הבית:

רס"י כל מכה יבוס ויגע בצנור. (תרגום:) כל דיקטל יבוסאה וישרי למכבץ כרכא: ואת הפסחים. ויכה גם את הפסחים ואת העורים שנואי נפש דוד: על כן יאמרו. על אשר אומרים: עור ופסח. בעוד שהעור והפסח יהיה זכאון: לא יבא וגו'. יבא דוד הנה. הרי זה מקרא קצר, שאמר כל מכה יבוס ויגע בצנור, ולא פירש מה יעשה לו, ובדברי הימים (א יא ו) פירש: כל מכה יבוס ויראשונה יהיה לראש ולשר; ודומה לזה (בראשית ד טו): לכן כל הורג קין, ולא פירש מה יעשה לו, אבל מעלמו הוא נשמע לשון גערה ונזיפה: ויגע בצנור. לשון גובה המגדל, כי שם היו נתונים הכלמים שלהם, ובימי דוד כבר עזרו הדורות שהוזכרו בצבועה: (רס"י)

מצודת דוד כל מכה יבוס. מי אשר יעלה בראשונה ויכה את היבוס, ומתחלה יגע בצנור להפילו, והוא המגדל החזק אשר תלו בו כל בטחונם, ואחרי זה יכה גם העורים והפסחים לבל ישאר שריד ופליט, וכאומר לו כאשר אמרו הם, שאין לכבשם כי אם יסיר בתחלה העורים והפסחים, רק יפיל המגדל בעוד אנשיה קיימים, ואחר זה יכה גם הם: שנואי נפש דוד. של שנואי נפש דוד, ועל אנשי היבוס יאמר, שהיו שנואים לדוד עקב בזו אותו לאמר לא תבוא הנה כי אם הסירך וכו', והנה פה לא פירש מה יעשה לאשר יכה את היבוס וכו', ובדברי הימים (א יא ו) פירש ואמר: יהיה לראש ולשר, וכן בתורה נאמר (בראשית ד טו): לכן כל הורג קין, ולא פירש מה יעשה לו, והרי הם כאלו אמר סופו יקבל גמול המעשה, אם טוב ואם רע: על כן. רוצה לומר: למען יהא הדבר לזכרון, גזרו אומר לבל יבוא עור ופסח אל הבית מבתי היבוס, לפי שאמרו היבוסים אשר אף המה יעכבו ביאת דוד להעיר, לזה המה יעמדו חוצה ולא יבואו אל הבית, ועל ידי זה יזכר הדבר. ורבותינו ז"ל אמרו (ילקוט שמעוני יהושע רמז כח): כי היבוסים היו מבני אבימלך שכרת ברית עם אברהם ויצחק, באמרו (בראשית כא כג): אם תשקור לי ולניני ולנכדי, ועשה גלולי נחושת, וכתב עליהם ברית השבועה, וקראם עורים ופסחים, כי עינים להם ולא יראו רגליהם ולא יהלכו, ועם כי כבר כלתה זמן השבועה, מכל

מקום רצו למנוע את דוד מלהלחם בם, על כי היה השבועה בשום פעם, ועודנו עומד הוא לזכרון, וחשבו כי דוד לא יפנה אל האלילים ולהסירם, ולזה אמר דוד לגעת בצנור, ויסורו ממילא מבלי פנות אליהם להסתכל בהם וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בצנור**. שם המגדל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר דוד ואז אמר שמי שילחם מצד הזה והלאה מוכרח להכות יבוסי תחלה שהם אנשי החיל שעמדו בין המצודה ובין הצלמים, ואחר כך יגע בצנור המוגיר מים על הצלמים כי הבא מצד זה יהיה סדר פגיעתו תחלה בהצנור ואחר כך בהפסחים ואחר כך בהעורים, שנואי נפש דוד מוסב על כולם, יבוסי והעורים והפסחים שונאיו, ופה לא פורש מה יעשה לו ובד"ה (א' יא, ו') פירש כל מכה יבוסי בראשונה יהיה לראש ולשר, ושם באר שלכדה יואב. על כן יאמרו עור ופסח רצה לומר יען שהעורים והפסחים יאמרו שלא יבא דוד אל הבית רק בחוץ יעמוד, לכן ראוי להכותם ולהחרימם: (מלבי"ם)

טו וישב דוד במצדה ויקרא לה עיר דוד ויבן דוד סביב מן-המלוא ובייתה:

רש"י מן המלוא וביתה. היקף חומה נמוכה, וממלאין אותה עפר, וגובה התל באמצע, ומשפע והולך לכל רוח, הוא קרוי מלוא, ועליו בנה דוד בתים, ואותו המלוא היה סביב למלוא: (רש"י)

מצודת דוד מן המלוא וביתה. כי סמוך להחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן להאסף שם מרבית אנשים, וכן (ירמיהו ד ה) : קראו מלאו. ומן המלוא ולפנים בנה בתים סביב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וביתה**. מבפנים : (מצודת ציון)

רלב"ג וישב דוד במצודה. שלכד ואחשב שחפרו סביבה לחזק העיר ההיא ומלאו החפירה המים כמו שעושין האנשים היום לחזק העיירות שלא יכנסו האנשים בקלות ולזה נקרא המקום ההוא מלוא, והנה בנה דוד סביב מהמלוא וביתה ר"ל שבנה חומה לפנים מהמלוא מקפת בכל הבנינים אשר בעיר ההיא כמנהג : (רלב"ג)

מלבי"ם וישב דוד במצודה שם נתישב ושם הכין בית מלכותו, ויבן סביב מן המלוא וביתה המלוא היתה חוץ למצודה ששם היו העם מתקבצים, ובנה העיר מן המלוא ולפנים, כי ממנו ולחוץ לא בנה שיהיה פנוי לאסיפת

העם (כי לכן הוכיח ירבעם את שלמה שבנה את המלוא מ"א י"א
כ"ז): (מלבי"ם)

ז וַיִּלֶךְ דָּוִד הַלּוֹךְ וְגָדוֹל וַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת עִמּוֹ: (פ)

מצודת דוד הלוך וגדול. בכל עת נתגדל יותר ויותר : (מצודת דוד)

מלבי"ם וילך מאז נתגדל דוד, בין בהצלחה היה הלוך וגדול, בין באושר
הנפשי וה' עמו: (מלבי"ם)

יא וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ-צֹר מְלָאכִים אֶל-דָּוִד וְעָצֵי אֲרָזִים וְחֲרָשֵׁי עֵץ
וְחֲרָשֵׁי אֶבֶן קִיר וַיְבָנוּ-בַּיִת לַדָּוִד:

מצודת דוד ועצי ארזים. ובידם עצי ארזים : וחרשי. אף של חרשי עץ ואבן
היודעים לבנות קיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחרשי. אומנים, כמו (שמות לה לה) : חרש וחושב : קיר. כותל
: (מצודת ציון)

מלבי"ם וישלח חירם, אחר שהוכן מלכותו על כלל ישראל, כמו שהיה
הציון לזה עיר ציון עיר שחברה לה יחדיו יהודה ובנימין, ראה כי גם גוי
לא ידע יעבדוהו, כי חירם שלח לו מלאכים לכרות עמו ברית ולבנות לו
בית: (מלבי"ם)

יב וַיֵּדַע דָּוִד כִּי-הֵכִינֹה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וְכִי נָשָׂא מִמְּלַכְתּוֹ בְּעָבוּר
עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל: (o)

כ"י וידע דוד. זכרותו כל מעשיו מלחיזו, ומלכי הגוים שולחין לו
מנחה: (כ"י)

מצודת דוד וידע דוד. במה אשר גוי לא ידע יעבדוהו, הכיר שה' הכינו
למלך, ואשר נשא ממלכתו היא בעבור ישראל, ולא תלה הדבר בעצמו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון נשא. ענין הרמה : (מצודת ציון)

לבי"ג וזכר כי מפני שידע דוד כי הכינו ה' למלך על כל ישראל וכי נשא

השיי ממלכתו בעבור עמו ישראל ר"ל מאהבתו אותם הנה לקח עוד דוד פילגשים ונשים בירושלם והוליד בנים ובנות ואחשוב שעשה זה כדי שיהיה בהם אחד אשר יהיה ראוי למלוך על זה העם הקדוש ויהיה נאהב לשיי : (רלב"ג)

מלבי"ם וידע דוד מצד האי שהכין מלכותו בירושלים ידע כי הכינו ה' למלך על ישראל, ומצד הבי ידע כי נשא ממלכתו עד שלו יובילו מלכים שי, והבין שזה בעבור עמו ישראל: (מלבי"ם)

{ג} ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלם אחרי באו מחברון וילדו: עיד ליד בנים ובנות:

מלבי"ם פלגשים ונשים ובדי"ה (א' יד, ג') אמר נשים לבד, וזה לדברי האומר פלגשים בקדושין בלא כתובה, שהיא אשה מצד הקדושין ופלגש מצד חסרון הכתובה, ובדי"ה (שם, ה-ו) נזכר עוד שני בנים אלפלט ונוגה, וכתב מהרי"א שדלג עליהם פה מפני שמתו בקטנותם: (מלבי"ם)

{ד} ואלה שמות הילדים לו בירושלם שמוע ושובב ונתן ושלמה:

מצודת דוד שמוע. הוא שמעא הנזכר בדברי הימים (א ג ה), ולא מנאם כסדר תולדותם, כי שלמה היה ראשון באלו הארבעה שהיו בני בת שבע כמו שכתוב בדברי הימים : (מצודת דוד)

{טו} ויבחר ואלישוע ונפג ויפיע: (פ)

מצודת דוד ואלישוע. הוא אלישמע הנזכר שם, כי שם חשב שני בנים אשר שם אלישמע, ובמקום אחר בדברי הימים (א יד ה), קורא גם כן להראשון אלישוע : (מצודת דוד)

{טז} ואלישמע ואלידע ואלפלט:

מצודת דוד ואלידע. ובדברי הימים (שם פסוק ז) קראו בשם אחר : ובעלדע : ואלפלט. ובדברי הימים נזכר עוד אלפלט אחר, וכן הוזכר שם נוגה, ולא הוזכרו כאן, כי אולי מתו בקטנותם ולא נשאר זכר למו : (מצודת דוד)

יז וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים כִּי-מִשְׁחוּ אֶת-דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל-
פְּלִשְׁתִּים לְבַקֵּשׁ אֶת-דָּוִד וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיֵּרֶד אֶל-הַמְּצוּדָה:

מצודת דוד כל פלשתים. על כי ידעו מגבורת דוד, לזה נאספו כולם לבקשו להלחם בו : אל המצודה. אל מגדל עוז להתחזק בו, בטרם ישאל בה' : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שכבר נאספו פלשתים לבקש דוד ושאל דוד את פני ה' ונלחם בהם והכניעם וקרא שם המקום אשר הכם בעל פרצים כדי להזכיר הנס וזכר שכבר עזבו שם עצביהם ושרפום דוד ואנשיו שלא יהנו האנשים בהם כמו שצותה התורה : (רלב"ג)

מלבי"ם וישמעו פלשתים עד עתה חשבוהו לבעל ברית אכיש ולוחם עם מלכות שאול, ועתה שקבלוהו למלך הלכו לבקשו אם יכנע להם למס וירד אל המצודה היא המצודה שבמדבר מעון שהתהלך שם דוד בברחו מפני שאול שהיה קרוב לארץ פלשתים, לכן אמר וירד:(מלבי"ם)

יח וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּנְטְשׁוּ בְּעֵמֶק רְפָאִים:

רס"י וינטשו. ויתפשו: (רס"י)

מצודת ציון וינטשו. והתפשו, כמו (שופטים טו ט) : וינטשו בלחי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ופלשתים הם ראו שדוד קרוב אל ארצם, וינטשו בעמק רפאים סמוך לירושלים:(מלבי"ם)

יט וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר הֲאֶעֱלֶה אֶל-פְּלִשְׁתִּים הַתְּתַנִּים בְּיַדִּי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-דָּוִד עֲלֶה כִּי-נָתַן אֲתָן אֶת-הַפְּלִשְׁתִּים בְּיָדְךָ:

מלבי"ם וישאל דוד וכי האעלה. כי ההולך מן המדבר לעמק רפאים שהוא בצד ירושלים, הוא עולה:(מלבי"ם)

כ וַיָּבֹא דָוִד בְּבַעַל-פְּרָצִים וַיִּכֶם שָׁם דָּוִד וַיֹּאמֶר פָּרַץ יְהוָה אֶת-אִיבֵי
לִפְנֵי כַּפְרָץ מִיָּם עַל-כֵּן קָרָא שְׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים:

רָצִי **זַבְעֵל פְּרָלִים**. מִיָּקוֹר פְּרָלִים: **כַּפְרָץ מַיִם**. כַּמִּים הַפּוֹרְלִים גְּדוּדֵי
הַסֶּפֶה: (רָצִי)

מַצוּדַת דָּוִד **בַּבְעַל פְּרָצִים**. הוּא עֵמֶק רִפְאִים, וְאָמַר עַל שֵׁם סוּפוֹ שֶׁקְּרָאוּ בַעַל
פְּרָצִים: **כַּפְרָץ מַיִם**. רָצָה לוֹמַר: פְּתָאוּם, כַּמִּים שׁוֹטְפִים פּוֹרְצִים הַגְּדָר:
(מַצוּדַת דָּוִד)

מַצוּדַת צִיּוֹן **בַּבְעַל**. בְּמִישׁוֹר, כְּמוֹ (יְהוֹשֻׁעַ יֵג ה'): מִבְּעַל גַּד: **פְּרָץ**. מַלְשׁוֹן
פְּרָצָה וְשֶׁבֶר:

מַלְבִּי"ם **פְּרָץ** כִּי מִשֵּׁם הַתַּפְשׁוֹ הֵנָּה וְהֵנָּה כַּמִּים הַפּוֹרְצִים גְּדוּדֵי הַשֶּׁפֶה
שֶׁמִּתַּפְשָׁטִים לְכָל עֵבֶר: (מַלְבִּי"ם)

כַּא וַיַּעֲזְבוּ-שָׁם אֶת-עַצְבֵיהֶם וַיִּשְׁאַם דָּוִד וְאַנְשָׁיו: (פ)

רָצִי וַיִּשְׁאַם לֹד. (תַּרְגוּם): וְאֹקִידִינוֹן לֹד וְגִזְרוּהִי: (רָצִי)

מַצוּדַת צִיּוֹן וַיִּשְׁאַם. וְשֶׁרֶפֶס, כְּמוֹ (נַחֹם א ה'): וְתִשָּׂא הָאָרֶץ מִפְּנֵיו, וּבְמִשְׁנֵה
(רֵאשׁ הַשְּׁנֵה פֶרֶק ב מִשְׁנֵה ב): מִשִּׂיאֵן מִשׁוֹאוֹת: (מַצוּדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם וַיִּשְׁאַם דָּוִד וּבְדִ"ה (א' יד, יב) כְּתוּב וַיִּשְׁרַפֶּם, וּפִי חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנוּם
לְבָרְכָה (ע"ז מד). שֶׁתַּחֲלֶה הַתַּחֲלִּיל לְשֶׁרֶפֶס וּבִתּוֹךְ כֵּךְ בָּא אֵלֵיהֶם אֲתִי
הַגְּתִי שֶׁהִיָּה עוֹבֵד אֵלִילִים וּבִטְלוּם (כִּי הָעוֹבֵד אֵלִילִים מִבְּטֵל עֲבוּדָה זָרָה
שְׁלוֹ) וְאִזּוֹ נִשְׁאוּם עִמָּם, וְלִכֵּן בְּדִ"ה קִרְאָם אֱלֹהֵיהֶם טֶרֶם שֶׁבִטְלוּם וּפֹה
קִרְאוּם עַצְבֵיהֶם אַחֵר שֶׁבִטְלוּם מִשֵּׁם אֱלֹהוֹת: (מַלְבִּי"ם)

כַּב וַיִּסְפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לְעֵלוֹת וַיִּנְטְשׁוּ בְּעֵמֶק רִפְאִים:

רָצִי זַעֲמָה רִפְאִים. אֲלֵל יְרוּסָלַיִם הִיא, זַסְפֵּר יְהוֹסֵעַ (טו ח): (רָצִי)

רַלְבִּי"ג עוֹד זָכַר שֶׁאַחֵר זֶה הוֹסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לְעֵלוֹת לְהַלְחֵם עִם דָּוִד
וְשָׁאַל דָּוִד אֵת פִּי הִי אִם יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם לְהַלְחֵם בָּהֶם וּבְאַתְהוֹ הַמַּעֲנֶה שֶׁלֹּא
יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אִם לֹא בְּתַחֲבֹלוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יִרְגִישׁוּ בְּבָאוּ וְלִזָּה אָמַר
שִׁיסוּב אֵל אַחֲרֵיהֶם בְּדֶרֶךְ שִׁיבָא לֵהֶם מִמּוֹל בְּכֹאִים הֵם מוֹרִי"ש בְּלַעֲיִז
וְהֵם אֵילָנוֹת רַבִּי הַעֲנָפִים וְהַעֲלִים וַיְהִיָּה זֶה סִבָּה שֶׁלֹּא יִרְגִישׁוּ בָהֶם
הַפְּלִשְׁתִּים בְּבֹאֵם וְגַם שֵׁם יִמְתִּין שִׁיבָא רוּחַ יִנְיַע רֵאשִׁי הַבְּכֹאִים בְּדֶרֶךְ
שִׁישְׁמַע בָּהֶם כְּמוֹ קוֹל צַעֲדֵי הַמִּתְנוּעָעִים כִּי זֶה יְהִיָּה סִבָּה שִׁיחֲשָׁבוּ

פלשתים בשמעם קול צעדי דוד שהוא קול תנועת ראשי הבכאים ולא יהיו נשמרים ממנו כלל ולזה צוהו השם שיתנועע אז במהירות ויפול עליהם כי בזה האופן מן התחבולה ינצחם והנה לפי מה שאחשוב צוה זה הש"י לפי שנגלה לו כי היה ראוי שינצחו הפלשתים אז את דוד לפי המערכי לולי זאת התחבולה ואע"פ שהיה הש"י יכול לנצח על הדרך המופת הפלשתי הנה לא יעשה הש"י המופתים כי אם במקומות ההכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות, עוד זכר שכבר התעורר דוד להעלות ארון האלהים מבית אבינדב אשר בגבעה וירכיבוהו על עגלה חדשה ובזה שגגו כי כבר הוזכר בתורה שאין ראוי לשאת ארון האלהים כי אם בכתף אמר על בני קהת כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו גם שגג עוד עוזא כי הוא לא היה לוי ולא היה לו רשות לאחוז בארון האלהים גם ללויים לא הותר זה אבל ישאו במוטות ולזה פרץ השם פרץ בעוזא כמו שנתבאר בספר דברי הימים קצת ביאור אמר כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' בנו וגוי והנה ירא דוד מפני זה להביא אליו ארון האלהים מצד יתרון קדושתו כי אולי לא יוכל להשמר מן השגגה בשמירתו בקדושה וכאשר נתבאר לו שברך ה' את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים שישב בביתו שלשה חדשים אז הביא דוד את ארון האלהים אל עיר דוד על יד הלויים כמשפט :

כַּג וַיִּשְׂאֵל דָּוִד בְּיְהוָה וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲלֶה הַסֵּב אֶל-אַחֲרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוֹל

רַס"י ממוול זכאים. (תרגום:) מקביל אילניא: (רס"י)

מצודת דוד לא תעלה וגוי. לא תעלה עליהם מול פניהם, אך הסב עצמך ללכת אל אחוריהם, ותבוא עליהם ממוול אילני הבכאים אשר גדלו שם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הסב. מלשון סבוב : **בכאים.** אילנות שגדלים בהם תותים. וכן (תהלים פד ז) : בעמק הבכא : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מדוע צוהו זאת הפעם שיסוב אל אחריהם ולמה נתן לו אות על ידי קול הצעדה בראשי הבכאים :

ויאמר לא תעלה ובד"ה (שם, יד) כתיב לא תעלה אחריהם הסב מעליהם, צוהו שעתה לא יעלה עליהם כמו בראשונה בענין שיפול עליהם מאחריהם, רק יסוב אל הצד בענין שיפול בצד המחנה המגביל ממוול בכאים, שהאילנות יהי בצדס האחד ומחנה דוד מצד השני המגביל לו: (מלבי"ם)

לְכַד וַיְהִי (בשמעך) כְּשִׁמְעָךָ אֶת-קוֹל צְעָדָה בְּרֵאשֵׁי הַבְּכָאִים אֲזַ תַּחֲרֹץ
כִּי אֲזַ יֵצֵא יְהוָה לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת בְּמַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים:

רש"י את קול צעדה בראשי הבכאים. הם מלאכים הנועדים בראשי
האילנות, אשר אני שולח לעזרתך: אז תחרץ. תריס קול מלחמה ואזרחת
חרב, גלפיי"ד זלע"ז, וכן (שמות יא ז): לא יחרץ כלב לשונו: (רש"י)

מצודת דוד כשמעך. כאשר תשמע קול צעדה וכו', אז תחרץ להלחם כי אז
יצא ה', רצה לומר: אז שלח מלאכו להכות בהם (ועם שאין מעוצור לה'
להושיע מבלי תחבולות הסבוב מאחריהם, ומבלי קביעת זמן, מכל מקום
אמר כן לנסותו, הישמור מצותיו בדבר המלחמה, או יקל בעניו כאשר
הקל בהם (שאל) : (מצודת דוד)

מצודת ציון צעדה. מלשון צעד ופסיעה: תחרץ. תנענע ממקומך להלחם,
כמו (שמות יא ז): לא יחרץ כלב לשונו, ופירושו: לא נעה לשונו לנבוח:
(מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי וצוהו בל יחל להכות עד ישמע קול צעדה בראשי הבכאים,
והיה בזה אם לימוד הדרך הקרוב לנצח בתחבולות מלחמה, שאחר שנפל
עליהם בפעם הראשון בצד של אחריהם בודאי נשמרו עתה בצד הזה
והעמידו שם גבורי חיל ולכן טוב שיפול עתה מן הצד, ושיחל ההכאה בעת
ישב הרוח בין הבכאים והאלנות שיחשבו כי יש מחנה וחיל בין הבכאים
ויתבהלו משני הצדדים, מלבד מה שהיה בזה ענין השגחתי שיצא ה'
להכות במחנה האויב והשמיע קול צעדה עד שהיה נס וטבע יחד, וחוך
מזה בא לנסות את דוד בדבר אשר לא עמד בו שאול ולא המתין על
שמואל ובעבור זה נלקח המלוכה ממנו ודוד שמר מצוה ולא בטח על
גבורתו וא"ל אז תחרץ כי אז יצא ה' כי ההשגחה דבקה עם האמונה והנס
דבק עם הבוטח, והגם שבפעם הראשון נצחם בדרך הטבע האמין בה' כי
עתה לא יכם רק אם יצא ה' לפניו, ולכן ויכם מגבע וכו': (מלבי"ם)

לְכַה וַיַּעַשׂ דָּוִד כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה וַיִּךְ אֶת-פְּלִשְׁתִּים מִגְּבַע עַד-בְּאֵר
גֶזֶר:

מצודת דוד מגבע. בדרך נוסס מגבע עד בואך גזר, רוצה לומר; עד אשר
תבוא אל גזר, כלומר עד המקום שבאים בה לגזר, וכאלו ידבר עם מי
שמכיר המקום, וכמוהו הרבה במקרא: (מצודת דוד)

שמואל

ב

פרק-ו

אָ וַיִּסַּף עוֹד דָּוִד אֶת-כָּל-בְּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלְף:

רש"י ויוסף עוד דוד. לאסוף: את כל בחור בישראל שלשים אלף. לפי סנאספו עליו כשהמליכוהו בחזרון, וזו היתה אסיפה שניה, לכך נאמר ויוסף **עוד:** (רש"י)

מצודת דוד ויוסף עוד. לפי שהיו רבים נאספים אליו מעת המלכו, לזה אמר שהוסיף עוד לאסוף אליו את הנבחרים בישראל, להעלות הארון: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויוסף עוד דוד את כל בחור, בדי"ה (אי יג, ב') מבואר ששלח לקבץ אליו את זקני ישראל להעלות הארון. וכפי הנראה לא כולם הלכו רק כל עיר ועיר שלחו זקניהם ושופטיהם הם היו הבחורים והנבחרים שאמר **את כל בחור בישראל**, והיו **שלשים אלף**. וחכמינו זכרונם לברכה במדרש (במ"ר ד, כ') ובירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב) אמרו שסמך תשעים אלף זקנים באותו יום. (דרשוהו ממ"ש את כל בחור) דעתם שכל עדה שלחה בית דין של שלשה, ואם כן משלשים אלף מובחרים של הערים היו תשעים אלף זקנים: (מלבי"ם)

ב | וַיִּקָּם | וַיִּלֶךְ דָּוִד וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעָלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשֶּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר-נִקְרָא שֵׁם שָׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַפְּרָבִים עָלָיו:

רש"י מצעלי יהודה. היא קרית יערים; כמו שנאמר ביהושע (טו ט): ותאר הגבול ועלה בעלה היא קרית יערים, וכן בדברי הימים (יג ו): ויעל דוד וכל ישראל בעלתה היא קרית יערים. ו'צעל' לשון 'מיסור': ויקם וילך דוד וגו' מצעלי יהודה. שנאספו גם להעלות משם את הארון וגו': אשר נקרא שם שם. אשר נקרא לו לארון שם, ומהו השם, שהיה שם ה' לצאות עליו: (רש"י)

מצודת דוד מבעלי יהודה להעלות וגו'. מקרא קצר הוא, ורוצה לומר : שהלכו מבעלי יהודה אשר באו שמה להעלות משם וכו' : **אשר נקרא שם**. אשר נקרא עליו שם, וחזר ומפרש מהו השם, ואמר : שם ה' צבאות יושב הכרובים, הוא הנקרא עליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מבעלי. היא קרית יערים, וכמו שכתוב (יהושע טו ט) : בעלה היא קרית יערים : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילך דוד וכל העם אתו מבעלי יהודה היא קרית יערים שנקראת בעלה ומשם לא שלחו זקנים מובחרים רק הלכו כולם, וזה שכתוב וכל העם מבעלי יהודה אשר נקרא שם זה כדמות הקדמה אל החטא שחטאו שבעבורו פרץ ה' פרץ בעוזה, שאחר שהארון נקרא בשם, ששם ה' צבאות יושב עליו על הכרובים, באופן שהכרובים הם מרכבה לשם ה' השוכן עליהם בקדש, ראוי שנושאי הארון ידמו אל נושאי המרכבה העליונה אשר דמות פניהם פני אדם, ולא ינשאו על שור וחמור, וכן צריך מטעם זה שיהיו לו נושאים מיוחדים שהם שבת לוי אשר בס בחר ה' והם שגו בזה כמו שיתבאר : (מלבי"ם)

ג וַיִּרְכְּבוּ אֶת-אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל-עֵגְלָה חֲדָשָׁה וַיִּשְׁאַהֻּ מִבֵּית אַבְיָנָדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה וְעִזָּא וְאַחִיו בְּנֵי אַבְיָנָדָב נִהְגִּים אֶת-הָעֵגְלָה חֲדָשָׁה:

רס"י אל עגלה חדשה. טעה בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, כי עבודת הקדש עליהם זכתה יסאו (במדבר ז ט), ולפי שאמר (תהלים קיט נד): זמירות היו לי חקיד בבית מגורי, נענש לבא לידי כך, ומת עוזא על ידו, לפיכך כשהביאו מבית עוזא, הביאו זכתה, שנאמר (בדברי הימים א טו יב יג): ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיהם והעליתם את ארון וגו', כי למזרחאשונה לא אתם פרץ ה' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמספט: (רס"י)

מצודת דוד וישאוהו. על ידי הבקר אשר משכו העגלה : את העגלה. רוצה לומר : נהגו הבקר המושכים את העגלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל עגלה. על עגלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירכיבו ספר ששש הנה שנה ה' מה שפגמו בקדושת הארון, א. שהרכיבו אותו אל עגלה חדשה וישאוהו, תחת שהתורה צותה שינשא בכסף, ומ"ש מבית אבינדב מוסב על העגלה שהעגלה היתה מבית אבינדב רצה לומר קנין כספו, (ובזה אינו כפול עם מ"ש בפסוק ד' וישאוהו מבית

אבינדב), **ב. ועזא ואחיו נהגים את העגלה** והיה להם ללמוד מן הפלשתים שלא נהגו העגלה רק הפרות כוונו הדרך מעצמם: (מלבי"ם)

זד וישאֵהוּ מִבֵּית אֲבִינֹדָב אֲשֶׁר בַּגְּבֻעָה עִם אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶחָיו הַלֵּךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן:

רס"י עם ארון האלהים. הרי זה מקרא קלר, והם צאים עם ארון האלהים: (רס"י)

מצודת דוד וישאֵהוּ וגו' עם ארון. רוצה לומר: הבקר נשאו העגלה עם הארון אשר עליו: לפני הארון. להנהיג את הבקר, אבל עוזא הלך מצד הארון, ולזה חזר וכתבו, לומר שאחיו לבד הלך לפני הארון ולא עוזא, ולזה הרגיש הוא אשר שמטו הבקר להארון, ואחיו לא הרגיש: (מצודת דוד)

מלבי"ם ג. וישאֵהוּ מִבֵּית אֲבִינֹדָב שעוזא ואחיו נשאוהו מן הבית אל העגלה בכתף והיה ראוי שינשא על כל פנים על ידי לויים כדינו, לא על ידי זרים, **ד.** עם ארון האלהים רצה לומר שלא נשאוהו במוטות כדינו רק נשאו עם הארון עצמו שאחזו בו ועל ידו נשאוהו לא על ידי מוטות ממצעים בינו ובין ידיהם ונגעו בארון וזה אסור וכמ"ש בד"ה (א' טו, טו) וישאֵהוּ בכתפם במוטות עליהם. **ה.** ואחיו הולך לפני הארון ואחוריו אל הארון וזה בזיון וקצף ושרי פלשתים נשמרו מזה והלכו אחריו לא לפניו: (מלבי"ם)

זח וְדוּד | וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׁחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֵצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכַנְרוֹת וּבְנִבְלִים וּבְתַפִּים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצָלִים:

רס"י ככל עצי ברושים. שמתקנים מהם כלי זמר: (רס"י)

מצודת דוד לפני ה'. לפני ארון ה': בכל עצי ברושים. בכלי שיר העשויים מעצי ברושים: (מצודת דוד)

מצודת ציון משחקים. שמחים: ובכנרות ובנבלים ובתפים. שמות כלי שיר: ובמנענעים. הוא מכלי הנגון, יעורר האדם להניע גופו ולרקד: ובצלצלים. הם שני כלי נחושת, ומקישין זה בזה ומשמיעים קול גדול, ובמשנה (תמיד פרק ז משנה ג): הקיש בן ארזא בצלצל, וכן (תהלים קנ ה) בצלצלי שמע: (מצודת ציון)

מלבי"ם ו. ודוד וכו' וגם בזה לא עשו כראוי בשתים, א. שהיו משחקים דרך שחוק לא כשמחים ברעדה, ב. שלא היה על ידי כלי שיר המיוחדים לעבודה ולא על ידי הלויים המיועדים לזה רק כל בית ישראל כלו ובכל עצי ברושים רצה לומר בכל מיני כלי זמר: (מלבי"ם)

ג ויבאו עד-גֶרְן נְכוֹן וישלח עֲזָא אֶל-אֲרוֹן הָאֱלֹהִים ויאחז בו כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר:

רס"י כי שִׁמְטוּ הַבָּקָר. כי שִׁמְטוּהוּ הַבָּקָר ונענעוהו, וכן תרגם יונתן: ארי מרגוהי תוריא; כמו שמתרגם (דברים יט ה): ונדחה ידו בגרזן, ותתמריג ידיה צפרזלח: (רס"י)

מצודת דוד וישלח עוזה. הושיט את ידו : כי שִׁמְטוּ הַבָּקָר. נענעוהו ממקומו וחשב עוזה שיפול מן העגלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכון. שם מקום. ובדברי הימים (יג ט) אמר : כידון, והיא היא, ובשתי השמות נקראה (ראה סוטה לה ב) : שִׁמְטוּ. ענין הזזה מן המקום, כמו (מלכים ב ט לג) : ויאמר שמטוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבואו אחר ששגו בכל אלה הוסיף עוזה לפשוע במה ששלח ידו לאחוז בארון בחשבו שצריך סמך בל יתמוטט והיה לו לדעת כי ה' השוכן בו נושא לא נישא ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוטה לה.) נושאו נשא את עצמו לא כ"ש, והסבה לזה היתה כי שִׁמְטוּ הַבָּקָר מתחת העגלה, והיה לו להבין שזה היה משאתם ופחדם: (מלבי"ם)

ג ויחר-אף יהוה בעֲזָה ויִפְּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים על-הַשָּׁל ויָמַת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים:

רס"י על השל. על הסגה, שהיה לו לדרוש קל וחומר, נושאו נשא בירדן, הוא עֲלָמוּ לֹא כָל שָׁכַן: (רס"י)

מצודת דוד ויחר. על מיעוט האמנתו בה', לחשוב שיפול ארונו לארץ : על השל. על המעשה שעשה בשגה, וכאלו שכח שארון ה' הוא : עם ארון. סמוך להארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון השל. ענין שכחה ושגגה, וכן (לעיל ג כז) : לדבר אתנו בשלי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויכהו על השל וימת שם עם ארון האלהים שיעורו ויכהו וימת שם על השל עם ארון האלהים על ששל ושכח קדושת הארון ופחד ה' בעודו עם ארון האלהים, וזה חטא גדול מנשוא השוכח יראת המלך בעודו עומד לפניו: (מלבי"ם)

לח ויחר לדוד על אשר פרץ יהוה פרץ בעזה ויקרא למקום ההוא פרץ עזה עד היום הנה:

מצודת דוד ויחר לדוד. על עצמו חרה, כדרך המיצר ונבהל, וכן (שמואל א טו יא) : ויחר לשמואל : על אשר פרץ. בעבור דאגת הפרץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרץ. ענין שבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחר לדוד מזה הבין דוד כי לא הזהרו בכבוד הארון כראוי וחרה לו על עצמו, כי זה ההבדל בין ויחר אף שיוצא לזולתו, ובין חרה לו ששב אל עצמו כמו (בראשית ד' ה') ויחר לקין ויפלו פניו, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוטה שם) שנשתנו פניו כחררה: (מלבי"ם)

טו ויקרא דוד את-יהוה ביום ההוא ויאמר איהו בוא אלי ארון יהוה:

מצודת דוד את ה'. את ארון ה', כי חשב שאי אפשר להיות נזהר בקדושתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויירא דוד את ה' ביום ההוא, פיי דוד עבד תמיד מאהבה ומשמחה ועבודה כזאת תריק על בעליה שפע החסד והרחמים טוב ושמחה, ועתה ביום ההוא שחרד מפחד העונש שחל על עוזה, נפל ממדרגת האהבה אל מדרגת יראת העונש שהיא מדרגה פחותה, וע"כ אמר איך יבא אלי ארון ה', אם באשר הרגיש כי נפל ממדרגתו, אם באשר ראה שמתנהג עם הקרב אל ארון עוזו בדין ובפחד, וכל הקרב אל קדושתו ימות. ולכן, (מלבי"ם)

זו ולא-אבה דוד להסיר אליו את-ארון יהוה על-עיר דוד ויטהו דוד בית עבד-אדום הגתי:

רפ"י עובד אדום. לוי היה, כמו שכתוב בדברי הימים (א טו יח), ומן הסוערים היה (רפ"י)

מצודת דוד ויטהו. נטה אותו מדרך עיר דוד, אל בית עובד אדום : (מצודת דוד)

מצודת ציון על עיר דוד. אל עיר דוד : הגתי. היה מתגורר בגת, אבל היה לוי ומן השוערים, כמו שנאמר בדברי הימים (טו כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולא אבה דוד וכו' ויטהו בית עובד אדום שהיה לוי וראוי שהוא יעמוד לפני הארון : (מלבי"ם)

יא וישב ארון יהוה בית עבד אדם הגתי שלשה חדשים ויברך יהוה את-עבד אדם ואת-כל-ביתו:

כ"י ויברך ה' וגו'. אשתו וקמונה כלותיה ילדו ששה בנים זכרם אחד, שנאמר (דברי הימים-א כו ו ח): ופעלתי השמיני; ששים ושנים לעובד אדום: (כ"י)

מצודת ציון וישב. ענין עכבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישב אולם מעתה נעשה הארון מקור למי החסד והטובה לכל הקרב אליו, וזה נראה משתי פנים, א. וישב ארון ה' בית עובד אדום הגתי ישב אצלו ביחד עם כל בני ביתו ולא הוזק אחד מהם, ובד"ה (א' יג, יד) פ"י וישב ארון האלהים עם בית עובד אדום בביתו, רצה לומר עם כל בני ביתו ביחד, ופה רמז במ"ש בית עובד בלא ב' השימוש, ב. כי הפיץ מי הברכה מדליו, ויברך ה' תחלה את עבד אדום בעצמו בקניינו ובנכסיו ואת אשתו ואחר כך ברך גם את כל ביתו כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות סג:) שכל כלותיו ילדו ששה בכרס אחד: (מלבי"ם)

יב ויגד למלך דוד לאמר ברך יהוה את-בית עבד אדם ואת-כל-אשר-לו בעבור ארון האלהים וילך דוד ויעל את-ארון האלהים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה:

מצודת דוד בעבור ארון האלהים. אשר יושב בביתו כי קודם לזה לא בא לכלל ברכה הזאת : עיר דוד. לעיר דוד, והיא ציון : ויזבח. אחר כל ששת הצעדים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגד למלך דוד לאמר ברוך ה' וכו', ספרו לו מה שהוא הראיה

העקרית שברך את כל בני ביתו **בעבור ארון האלהים** פ"י חכמינו זכרונם לברכה במכלתא שמפני שהיו אומרים שהארון ממית הראה להם ה' שיש בו ברכה, דייקו זה ממלת בעבור, כי יש הבדל בין בעבור ובין בגלל, שמלת בגלל מציין הסבה הקודמת ומלת בעבור מציין הסבה המאוחרת, וכפי חוקי הלשון היה לו לומר בגלל ארון האלהים, כמו (בראשית ל, כז) ויברכני ה' בגללך היינו בסבתך, ולכן פ"י שבאמת לא היתה הברכה בגלל הארון דהיינו בסבתו, שאז לא היה חל הברכה רק על בעל הבית לבדו שעסק עמו ושרת לפניו לא על בני ביתו, ומזה ראה שהיה הברכה בעבור הארון ותועלתו, להסיר ממנו דבת עם שהוא ממית בשבט עברתו, ולהראות שאך טוב וחסד ירדוף לכל הקרב אליו ואף למי ששוכן בגבולו, ושיקח דוד ראייה להעלותו אל עיר דוד. ולכן **ויעל וכו' בשמחה** לא ביראה ופחד רק באהבה ושמחה כי ראה שהחסד גובר בו, (וגם לא העלהו בשחוק כבפעם הא' רק בשמחה של מצוה): (מלבי"ם)

ג וַיְהִי כִּי צָעְדוּ נְשָׂאֵי אֲרוֹן-יְהוָה שְׁשֵׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא:

מצודת ציון **צעדו**. פסעו והלכו : **ומריא**. שור פטם, וכן (מלכים א א ט) : **צאן** ובקר **ומריא** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויהי כי צעדו וכו' ובד"ה** (ב' ט"ו כ"ו) כתוב ויהי בעזור האלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזבחו שבעה פרים ושבעה אלילים, ופ"י חכמינו זכרונם לברכה (סוטה לה:) שעל כל ששה צעדים הקריבו שור ומריא, ועל כל סדר שהשלימו ששה פעמים ששה הקריבו שבעה פרים ושבעה אלילים, וכפי זה היו מכוונים ועולים נגד שם של מ"ב שהיה מונח בארון שמקומו הוא בתפארת ישראל שהוא נושא ארון הברית כידוע, ועל כל ששה צעדים נשלם סדר א' והקריבו שור ומריא למלא השביעי בקדש, ובכל ששה סדרים נשלם ההיקף והקריבו ז' וז' להשלים ההיקף כידוע: (מלבי"ם)

ג וַיִּדֹד מְכַרְפֵּר בְּכָל-עֵז לִפְנֵי יְהוָה וַיְדֹד חֲגוֹר אֶפֶיֶד בָּד:

רש"י **מכרכר**. מרקד: **אפוד בד**. מעיל צוץ, פורלוינ"ט זלע"ז, ויונתן תרגם: כרדוט; וכן תרגם יונתן 'מעילים' לתמר אחות אבשלום (לקמן יג יח), **כרדוטין**: (רש"י)

מצודת דוד **אפוד בד**. מלבוש עשוי כדמות האפוד של כהן גדול, והיתה מיוחדת להאנשים המתבודדים בעבודת ה', וכן בשמואל נאמר (שמואל א ב יח) : **ושמואל וגוי חגור אפוד בד**, ודוד הלבישו בעת העלאת הארון :

מצודת ציון מכרכר. ענין רקידה של שמחה, ודוגמתו (ישעיהו סו כ) :
 בפרדים ובכרכרות : **בכל עוז.** בכל כח : (מצודת ציון)

מלבי"ם ודוד כו' בטל כבודו מפני כבוד ה' בגי ענינים, **א.** בגופו **שכרכר**
 ורץ **בכל עז לפני ארון ה', ב.** במלבושיו שהיה חגור אפוד בד כלבוש
 הכהנים ועובדי ה' לא לבוש מלכות שלא להראות גאווה לפני ה', ובשני
 אלה התיחד דוד מן העם, כי לפי גדולתו צריך הוא להראות הכנעה לפני
 הבורא כמ"ש (ברכות לד:) המלך כיון שכורע שוב אינו זוקף, ועל זה אמר
 ודוד, **ג.** מה שהשתתף עם כלל ישראל. שעל זה אמר, (מלבי"ם)

טו וְדוֹד וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת-אֲרוֹן יְהוָה בְּתַרְוֵעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר:

מלבי"ם ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ה' בתרועה ובקול שופר
 לעורר שמחה וגיל: (מלבי"ם)

טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיֵּכַל בֵּת-שָׁאוּל נִשְׁקָפָה | בְּעַד הַחֲלוֹן
 וַתֵּרָא אֶת-הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפִּזֵּז וּמִמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתִּבֶּז לוֹ בְּלִבָּהּ:

מצודת דוד ותבז לו בלבה. בזתה אותו בלבה, כי חשבה שאין זה מדרך
 המלך, ואף לפני הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשקפה. ענין הבטה, כמו (בראשית כו ח) : וישקף אבימלך :
בעד החלון. דרך החלון. וכן (מלכים ב א ב) : בעד השבכה : **מפזז.** גם הוא
 ענין רקוד, ומשונה ממנה קצת, ויתכן שהוא ענין מהירות הרקוד,
 ודוגמתו (שבת פח א) : עמא פזיזא : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה מרוב השמחה היה דוד מרקד ומפזז לפני ה' כאילו לא היה
 מלך ולזה בזתה בלבה מיכל בת שאול והנה לתת תודה לשיי הקריב דוד
 כמה קרבנות אז בהוליך הלויים ארון ברית ה' ובסוף הענין בבא ארון ה'
 למקומו אשר הכין לו דוד העלה עולות ושלמים לכבוד השם ית' לפי מה
 שאפשר ואחר זה ברך דוד את העם בשם ה' צבאות ונתן לכל אחד מנה
 יפה לאכול ולשתות, והנה אפשר אחד הרצון בו לפי מה שבארו ז"ל אחד
 מששה בפר ולפי הפשט נראה שהיתה מנה יפה נהוגה לתת לאיש אחד
 בסעודות הגדולות וענינו מענין שפרה עלי והאלי"ף נוסף ר"ל שהיתה
 המנה הזאת בתכלית היופי לפי המנות הנהוגות לתת כמו אלו המנות
 הגדולות הנהוגות לתת לאורחים הבאים אצלם : (רלבי"ג)

מלבי"ם והיה ארון ה' מספר כי מיכל בת שאול מהיותה למודה בבית אביה שהיה כבודם חשוב בעיניהם מכבוד המקום, לא הרגישה בדבר הארון הבא ובכבוד ה' אשר לפניו ישמח מלך, רק יפלא חץ כבודה על כבוד בעלה הנגרע בערכו לעיניה כפי דעתה, וזה היה ההבדל בין בית שאול ובית דוד: (מלבי"ם)

יז וַיָּבֹאוּ אֶת-אָרוֹן יְהוָה וַיִּצְגּוּ אֹתוֹ בַּמָּקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה-לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֲלֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים:

מצודת דוד במקומו. במקום שהכין לו, והוא בתוך האהל וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצגו. העמידו, כמו (בראשית ל לח) : ויצג את המקלות : אשר נטה. אשר פרש : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויעל דוד מתוך שמחה של מצוה התעורר לעבוד העבודה בעצמו, ולהעלות עולות ושלמים להמשיך שפע רצון וכן הריקו עליו ברכה עד שמברכתו ברך את העם, אם ברכה נפשית בשם ה' צבאות ואם שפע גשמית, כי. (מלבי"ם)

יח וַיְכַל דָּוִד מִהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיִּבְרַךְ אֶת-הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: **יט** וַיַּחֲלַק לְכָל-הָעָם לְכָל-הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל לְמַאִישׁ וְעַד-אִשָּׁה לְאִישׁ חֵלֶת לָחֶם וְאֶשְׁפָּר אָחַד וְאִשִּׁישָׁה אַחַת וַיִּלָּךְ כָּל-הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

כ"י ואשפר. אחד משקה זכר (פסחים לו ז): אשישה אחת. גרצא דחמרא (כ"י): (כ"ס):

מצודת דוד לכל העם. הבאים עם הארון : לאיש. רצה לומר : לכל אחד, בין איש ובין אשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המון. עם רב : חלת. לחם השלם תקרא חלה : ואשפר. רוצה לומר מנה יפה בשר, והוא מלשון (בראשית מט כא) : הנותן אמרי שפר : ואשישה. שם כלי ישימו בה היין, כמו (שיר השירים ב ה) : סמכוני באששות. ורוצה לומר הכלי עם היין : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחלק לכל העם היינו לאותם שהיו נועדים ללכת עם הארון, ומוסיף גם לכל המון ישראל שנמצאו שם במקרה, ומוסיף גם מאיש ועד אשה וכו' :

!

{כ}

וישב דוד גם זה מגלה צדקתו שאחר שהשפיע לכל העם פנה אל ביתו. **ותאמר מה נכבד היום** רצה לומר כי הכבוד יתראה על ידי האותות שבם יציינו את הכבוד, וזה יהיה אם מצד המכבדים אם מצד המתכבד, והתלוננה עליו כי הקל בכבוד מלכותו מצד שני אלה. אם מצד המכבדים, לא יקרבו אל המלך רק שריו וגדולים, לא הפחותים בעם, הם יתחבאו מפניו ויעמדו מרחוק, ועל זה אמר **מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה לעיני אמהות עבדיו**, אם מצד המתכבד, המלך לא יתראה כהדיוט רק לבוש לבוש מלכות ועליו יציץ נזרו, ומתנשא על הכסא, לא לבוש אפוד מפזז ומכרכר, ועל זה אמר **כהגלות נגלות אחד הרקים**, ודייקה לאמר מה נכבד היום אשר נגלה היום, כי יש מלכים שמנהגם להמצא תמיד בין העם וזה כבודם, לא כן אתה שאינך רגיל בכך תמיד רק היום עשית זאת, וזה שכתוב **מה נכבד היום**. וגם שלפעמים יצטרך המלך להיות יוצא ובא בין העם לצורך שעה, כמו בעת מיתת אבנר שהלך בין העם להפיס דעתם, וכן בעת מלחמה יתראה לפני כל בני החיל להלהיב לבבם לקראת נשק וכדומה, לא כן היום שלא היה הדבר נחוץ, וזה שכתוב **אשר נגלה היום**: (מלבי"ם)

כז ויִשֶׁב דָּוִד לְבָרֶךְ אֶת-בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיֶּכֶל בַּת-שָׁאוּל לְקִרְאֵת דָּוִד וַתֹּאמֶר מֶה-נִּכְבָּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אִמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהַגְלוֹת אֶחָד הַרְקִים:

כז"י אחד הרקים. (תרגום): חד מן סריקיא (לשון תרגום יונתן): (כז"י)

מצודת דוד וישב דוד. לאחר שחלק לכל העם וגו', אחר הברכה שברכם בשם ה', שב לברך גם אנשי ביתו : **מה נכבד**. מה מאד נעשית היום מכובד בעיני כל, ובדרך לעג אמרה כן, כאלו אמרה מאוד נעשית מבוזה בעיני כל : **אשר נגלה היום**. על אשר בהכרכר היה נגלה מה מבשר הגוף, ואמהות עבדיו רואות, וכדרך הרקים שאינם חוששים לכסות בשר גופן לבל יראה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמהות. שפחות : **הרקים**. אנשים הרקים מכל מעלה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה מיכל בת שאול דברה שלא כהוגן אל המלך ונתבאר מדברי דוד שמה שעשה עשה כהוגן לכבוד הש"י והמשיך בדבריו מה שהכאיב לבה בו כי זה הגמול היה ראוי לה על מה שהטיחה דברים כנגד דוד ר"ל מה שאמר שבחר הש"י בו מאביה ומכל בית אביה והיה מפרי דבריה

שאמר לה דוד וכללה עם האמהות ולזה אמר ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה וכבר אמר והודה שכבר רמז בזה המאמר אל מיכל מה שאמר אחר זה ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה כאילו יאמר שזה המאמר היה סבה להמנע ממנה פרי בטן כי לא אהב אותה דוד באופן שהיה אוהב אותה קודם זה : (רלב"ג)

כא וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-מִיכַל לְפָנַי יְהוָה אֲשֶׁר בָּחַר-בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל-בָּיִתוֹ לְצִוּוֹת אֹתִי נְגִיד עַל-עַם יְהוָה עַל-יִשְׂרָאֵל וְשַׁחֲקֵתִי לְפָנַי יְהוָה:

מצודת דוד לפני ה'. רצה לומר : הלא כרכורי היה לפני ה' וגו', וכבוד המלכים כאין נגדו : **ושחקתי.** ובעבור זה שחקתי לפניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נגיד. שליט ומושל : **ושחקתי.** ושמחתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר דוד, השיב לה בחכמה ודעת, **א.** אותות הכבוד המיוחדים למלך שאין יושבים על כסאו ולא יקרב איש אליו וכדומה, הם מוכרחים רק למלך המולך על ידי בחירת העם שכל כבודו הוא רק הסכמי לא נמצא בעצמו, ואם לא יכינו לפניו האותות המציינים כבוד מלכותו הנו כאחד העם, לא כן אנכי שמלכותי אינה על ידי בחירת העם רק מה', כי אם היה הדבר מונח לבחירת העם היה ראוי שיבחרו יוצאי ירך שאול שנמשח מאת העם, וזה שכתוב לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצוות אותי נגיד על עם ה' ואם כן אין כבודי תלוי מאת העם ומן אותות הכבוד המוסכמים אצלם רק מעצמי ומאת ה' אשר שמני לנגיד, **ב.** ידוע שאין לשר הצבא להתהדר לפני מלך, ולא יתכבד העבד לפני אדוניו, ואיך יתכבד מלך בשר ודם בעת עמדו לפני מלך מלכי המלכים השיי'ת וזה שכתוב לפני ה', **ושחקתי לפני ה' :** (מלבי"ם)

כב וּנְקַלְתִּי עוֹד מִזָּאת וְהֵייתִי שְׁפַל בְּעֵינֵי וְעַם-הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתָּ עִמָּם אֲכַבְדָּה:

רש"י ונקלותי עוד. לפניו, יותר מזאת שהקלותי בעלמי עתה: **עמם** אכבדה. אינם מבזין אותי, אלא חשוב אני בעיניהם על זאת: (רש"י)

מצודת דוד ונקלותי עוד מזאת. ואם הייתי עושה מעשה קלות עוד יותר ממה שעשיתי : **והייתי.** ואם הייתי שפל בעיני להקל מאוד בכבודי, ואפילו לפני האמהות אשר אמרת : **עמם אכבדה.** עם מעשים כאלה הייתי עוד מכובד ולא מבוזה, הואיל ועשויים לכבוד הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונקלותי. מלשון קלות : (מצודת ציון)

מלבי"ם ונקלותי אחר שהשיב לה לפי דרכה שלא הושפל כבודו בזה, נהפוך הוא זה לו יקר וגדולה, אם בהראותו שכבודו עצמי לו בלתי תלוי מאת העם כטעם הא', אם במה ששחק לפני ה' שהוא לו לתפארת כי מכבדיו יכובדו, ואם לא התראה באותות הכבוד החיצוניים נכבד הוא באותות הכבוד הפנימיים השכליים, הוסיף לאמר, אבל באמת מה טוב היה אם לא הייתי רוצה בכבוד כלל ובורח ממנו, ונקלתי עוד מזאת שכפי הכירי בגדולת הבורא ובכבודו ובשפלת האדם כי בשר הוא, הייתי נקל בעיני עד שהייתי שפל בעיני באמת, אז אכבדה, כי הרוצה בכבוד אינו נכבד באמת רק למראה עינים לא למראה השכל, רק אם הייתי מואס את הכבוד, אז גם עם האמהות כו' עמם אכבדה כי זה הכבוד האמתי הנפשי, אשר אותותיו ישוו לפני שרים ופחותי העם: (מלבי"ם)

כג וְלִמְיַכַּל בֵּת-שָׂאוּל לֹא-הָיָה לָהּ יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ: (פ)

רס"י לֹא הָיָה לָהּ יָלֵד. מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וְהַלְלָהּ: (רס"י)

מצודת דוד לא היה לה ילד. בעון שבזתה את דוד על שהקל בכבודו לפני ארון האלהים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ולמיכל כתב מהרי"א שמלבד שהיה זה עונש על דבריה היה סבה מאת ה' בל יתרבה זרע שאול. והיה גלוי לפניו ענין הגבעונים להשמיד כל זרע שאול ומה יעשה דוד יוציא להורג בניו או יחמול עליהם ויאמרו משא פנים יש בדבר, לכן סבב נורא עלילות שמיכל לא תתעבר מדוד: (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-ז

א וַיְהִי כִּי-יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיְהִי הַנְּיָח-לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל-אֲבִיּוֹ:

רס"י וה' הניח לו. אמר, הרי נתקיים (דברים יז ז): והניח לכם מכל אויביכם וגו', מה כתיב אחריו, והיה המקום אשר יבחר וגו', מעתה עלינו לבנות בית הבחירה: (רס"י)

מצודת דוד **בביתו**. הראוי לו לפי מעלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הניח**. מלשון מנוחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי כבר בארו חכמינו זכרונם לברכה שאל בנין המקדש היה צריך שני תנאים, **א**. שיהיה להם מלך, **ב**. שיהיה להם מנוחה מאויביהם, כמ"ש והיה בהניח ה' לך מכל אויביך והיה המקום אשר יבחר ה' וכו'. והנה דוד חשב שכבר נתקיימו שני התנאים, אם מצד מלכותו שעל זה אמר **ויהי כי ישב המלך בביתו** שהבית שבנה לו חירם היה אצלו סימן כי הכינו ה' למלך על ישראל כנ"ל (ה' יב), אם מצד שאז היה להם מנוחה, שעל זה אמר **וה' הניח לו מסביב, ולכן, (מלבי"ם)**

בב ויאמר המלך אל-נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה:

מצודת דוד **בבית ארזים**. כראוי לפי מעלתו : **בתוך היריעה**. הוא האהל האמור למעלה, ורצה לומר : וכי זהו הבית הראוי לארון אלהים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **היריעה**. וילון : (מצודת ציון)

רלב"ג וכבר התעורר דוד לבנות בית לה' יהיה בו ארון האלהים ונועץ בזה עם נתן הנביא וענהו בכללות שיעשה כל אשר בלבבו כי ה' עמו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר המלך אל נתן דרש בנביא אם יסכים ה' לזה, ושיודיעהו המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, וא"ל ראה אנכי יושב וכו' רצה לומר הסברה מחייבת לבנותו ראה נא בעין הנבואיי אם טוב הדבר לפני ה' : (מלבי"ם)

גג ויאמר נתן אל-המלך כל אשר בלבבך לך עשה כי יהוה עמך: (o)

מצודת דוד **כל אשר בלבבך**. כאומר אם חפצך לבנות בית לה', עשה חפצך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר נתן באשר עוד לא הגיע דבר ה' כי ימנעו מזה, השיב מדרך הסברה כל אשר בלבבך לך עשה, שהצדיקים הגדולים יוכלו לסמוך על הסכמת לבבם שהוא אך טוב (הפך הבינונים שיצויר כי יצר סמוך בם, וכ"ש רשעים שלבם רק רע כמ"ש רשעים יצה"ר שופטם

צדיקים יצ"ט שופטם בינונים זה וזה שופטם) ולכן אמר שיסמוך על לבבו
בפרט, כי ה' עמך ומחשבת לבבך הוא הערת רוח הקודש הנלווה עמך
תמיד: (מלבי"ם)

ז וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-נָתָן לֵאמֹר:

רס"י ויהי בלילה ההוא. אמר רבי חנינא בר פפא: אמר לו הקב"ה לנתן,
האדם הזה שאני משלחך אלכלו, מהיר הוא, שמה ישכור פועלים ונמלאתי
מפסידו, מהר ואמור לו, לא אתה תבנה הבית. רבי סימון אומר: האדם
הזה שאני משלחך אלכלו, נדרן הוא, כענין שנאמר (תהלים קלז ב ג): אשר
נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי, שמה יאמר איני אוכל
ואיני שותה עד שאעשה כך, ונמלאתי מפסידו (ילקוט שמעוני רמז קמג):
(רס"י)

רלב"ג ואחר זה באהו דבר ה' על יד נתן הנביא שאין ראוי לבנות לו בית
לש"י כי מן היום אשר העלה בני ישראל מארץ מצרים התהלך הארון
באהל ובמשכן ולא שלח הש"י לאמר לאחד מן הרועים והשופטים למה
לא בנו בית ארזים ועתה די לדוד לקחו הש"י מאחרי הצאן להיות נגיד
על בית ישראל והיה עמו בכל אשר הלך וכרת שונאיו ועשה לו שם גדול
כשם הגדולים אשר בארץ לרוב הצלחתו ורוב עמידת מלכותו ושם על ידו
מקום מנוחה לישראל ולא צרו לישראל שונאיהם כמו שעשו בראשונה
ובימי השופטים והניח לו השם מכל אויביו והגיד לו ה' כי בית יעשה לו
קיים בדרך שתהיה לו המלוכה כל מה שהתמיד מלוכה ובהיות הענין כן
הנה די לו במה שהגיע בו מן ההצלחה ולא ישאל לו גדולות שיהיה נבנה
בית המקדש על ידו אבל בנו שימלוך אחריו הוא יבנו והוא שלמה וכבר
נתבאר בספר דברי הימים שהסבה שלא הסכים הש"י שיבנה דוד בית
המקדש הוא מפני ששפך דמים הרבה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי בלילה ההוא אולם ה' מהר להודיע להחזקה כי לא יסכים
לזה, וחכמינו זכרונם לברכה בארו שלכן הודיעו תיכף בל יתחיל דוד
במעשהו על ידי נדר או על ידי שישכור פועלים וכמו שהיה באמת כמ"ש
אשר נשבע לה' אם אבוא באהל ביתי: (מלבי"ם)

ז לָךְ וְאִמְרַתְּ אֶל-עַבְדִּי אֶל-דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה הֲאֵתָה תִבְנֶה-לִּי בַיִת
לְשִׁבְתִּי:

מצודת דוד האתה. וכי אתה תבנה לי בית, בתמיה. ורצה לומר : דיך בכל

הטובות שעשיתי כבר לך, וכאשר מסיים והולך במקראות שלאחריו :
(מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: בנבואת נתן בכללה באו כפלים הרבה ודברים רבים בלתי מסודרים ודברים בלתי שייכים אל הנושא שנשלח עליו, שמ"ש כי לא ישבתי בבית וכו' מה בכך הלא ידעו שהיא מצות עשה לבנות בית המקדש, ויבנה בהכרח בימי מלך אחד, ומה שטען על זה אני לקחתיך מן הנוה וכו' ואכריתה את אויביך ועשיתי לך שם, כל זה לא יחייב שלא יבנה הבית, ולמה עד ועשיתי לך דבר בדרך העבר המהופך לעתיד ואהיה עמך ואכריתה, ומן ועשיתי והלאה דבר בצורת העבר, ולא אמר ואעשה לך שם, ואיך נקשר אל נבואה עתידה ושמתי מקום, ומ"ש ולמן היום אשר צויתי שופטים באורו קשה, ומ"ש והגיד לך ה' הוא לשון בלתי מיושר, שמשמע שכבר הגיד לו זה. בד"ה מבואר שא"ל ה' לדוד דם לרוב שפכת ומלחמות רבות עשית אתה לא תבנה הבית, ומתי הגיד לו זה, ומדוע לא הזכיר טעם זה פה :

האתה תבנה לי בית לשבתי רצה לומר כי אל בנין הבית היית צריך שני תנאים, **א.** שיהיה מלך בישראל שימלוך מלכות קיימת בלתי מופסקת, **ב.** שיהיה להם מנוחה החלטית והנה עד עתה היו להם שופטים שגם הם נבחרו מאת כל ישראל, והיה הבדל בינם ובין המלך במה שהשופט היה רק לפי שעה ושררותו, בלתי נמשך לבניו אחריו, מה שאין כן המלך שמלכותו ירושה לבניו כמ"ש למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, והנה דוד הגם שנבחר למלך ונמשח על פי נביא (שהשופט לא נבחר ונמשח על פי נביא) בכ"ז אחר שעדיין לא הובטח שיהיה לו המלכות בירושה, היה ענינו קרוב אל השופטים או אל מלכות שאול שלא היתה מלכות קיימת, ולא היה ראוי עדיין לבנות בית נאמן וקיים, וכן מצד תנאי השני של המנוחה הגם שהיה לו אז מנוחה היה זה רק לפני שעה, והלא גם בימי שפוט השופטים היה להם גם כן מנוחה כמ"ש (שופטים ב' יח) וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט וכו' והיה במות השופט וכו', שכיון שבמות השופט שבו אויביהם לתגר במלחמה, והאויב לא נכרת לגמרי רק נכנע לפני השופט בעודהו חי לא לפני בני ישראל, שתיכף במות השופט נלחום נלחם במלך לא נקרא זה מנוחה, וכן גם בימי דוד לא נכרתו האויבים רק נכנעו לפני דוד לא לפני עם ישראל וגם הוא עצמו עוד היה מוכן למלחמות רבות כמ"ש בס"י שאחר זה, והנה הבית הנבנה בקביעות מצייר המנוחה והקביעות שישב ה' בקרב עמו במנוחה והשקט, הפך האהל והמשכן שצינו שעדיין לא ישכון בקביעות, אם מפני שהעם לא הטהרו עדיין מעוונותיהם והיו חוטאים פעם אחר פעם כמ"ש שם והיה במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם, שעל ידי זה יסלק שכינתו מהם בכל פעם, ואם מפני שעל ידי חטאותיהם נמכרו ביד אויב ובשובם בתשובה יצטרך לעוף עליהם כצפרים עפות לפדותם מני צר, שזה יצוייר בטלטול ובשכונה באהל ארעי, ולפי זה לא היה העת עדיין שיבנה המקדש לא מצד מלכות דוד שעד עתה לא היה קבוע, וזה שכתוב **האתה תבנה לי בית** ולא מצד המנוחה שעדיין

לא היה עת לשבת במנוחה, וזה שכתוב תבנה לי בית **לשבת**: (מלבי"ם)

וַ כִּי לֹא יִשְׁבְּתִי בְּבֵית לְמִיּוֹם הָעֲלֹתִי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאָהִיָּה מִתְהַלֵּךְ בְּאֶהֱלֹ וּבְמִשְׁכָּן:

רש"י **באהל ובמשכן**. משכן שילה לא היתה זו תקרה, אלא בית של אבנים מלמטון, **ויריעות** מלמעלן: (רש"י)

מצודת דוד **כי לא ישבתי**. אשר לא ישבתי בבית למיום וגו', רצה לומר: הנה עד הנה לא ישבתי וגו', ואתה תבנה לי, בתמיהה: (מצודת דוד)

מלבי"ם **כי לא באר** כי בשני הענינים האלה לא נשתנה ענינם עתה, אם בענין המנוחה אומר **כי לא ישבתי בבית למיום העלתי** וכו', שתמיד היתה שכינתי בלתי קבועה, שעל זה אמר **ואהיה מתהלך באהל ובמשכן**, רצה לומר באהל במדבר ובמשכן בימי שילה ונוב וגבעון כי לא היה מנוחה עד עתה, וכמ"ש בפסוק ט': (מלבי"ם)

וַ בְּכֹל אֲשֶׁר-הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדָּבָר דִּבַּרְתִּי אֶת-אֲחִיד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְרַעוֹת אֶת-עַמִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְמָה לָּא-בְּנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים:

רש"י **הדבר לדברתי**. לשון תמיהה הוא, לכך הוא נקוד ה"א חטף פת"ת, והדל"ת **רפי**: (רש"י)

מצודת דוד **בכל אשר התהלכתי**. בכל המקומות אשר התהלכתי וגו', וכי דברתי להמיוחד שבהם הוא השופט אשר הוקם לרעות את עמי, וכי דברתי לו למה לא תבנו לי בית במקום הזה ולא אשב עוד באהל, ואם כן מזה דע לך שבנין הבית שמור הוא למי שיבנהו, ולא כל הרוצה לבנות יבוא ויבנה, שאם היה לכל מסור, הייתי מצוה עליו מאז: (מצודת דוד)

מלבי"ם **בכל** ואם בענין המלך הלא **בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל** שכבר היו להם שופטים מושלים על ישראל כמוך, **הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל** (מלשון שבט מושלים, ובד"ה כתוב שופטי ישראל) הגם אשר צויתי אותם לרעות את עמי בכ"ז **הדבר דברתי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים**, הלא אם היה אפשריות לבנות בית ארזים בימי השופטים הייתי מדבר ומזהיר ע"ז, וע"כ שלא היה זה אפשר בימיהם מפני שלא היו קבועים, ומטעם זה עצמו אי אפשר גם כן לבנותו בימך,

ג וְעַתָּה כֹּה-תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן-הַנְּהֹה מֵאַחַר הַצֹּאן לְהִיזֹת נְגִיד עַל-עַמִּי עַל-יִשְׂרָאֵל:

רפ"י מן הנוה. ליר הרועים, כמו (לפניה ז ו): נות כרות רועים: (רפ"י)

מצודת דוד ועתה. רצה לומר : הואיל ודבר גדול הוא, אמור לדוד עבדי, הלא הרבה טובה עשיתי עמך, כי לקחתוך מן הנוה וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנוה. גדרות הצאן, כמו (ישעיהו סה י) : והיה השרון לנוה צאן : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה כה תאמר לעבדי לדוד, להראות לו ששני הטעמים הנזכרים שבעבורם לא נבנה המקדש עד עתה, עמד טעמם בס גם עתה, אם מצד המלך שמלכותו עדיין בלתי קבועה, ובאר זה בין מצד התחלת מלכותו אני לקחתוך מן הנוה מאחרי הצאן שאינך מלך בן מלך כי היית רועה בצאן, בין מצד מלכותך בהוה לקחתוך להיות נגיד על עמי, אתה עתה רק נגיד עליהם ולא קבלוך על אופן שתמלוך מלכות קיימת לדור דורים (שעד עתה לא הובטח ע"ז): (מלבי"ם)

ט וְאֶהְיֶה עִמָּךְ בְּכֹל אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ וְאַכְרַתָּה אֶת-כָּל-אִיְבֹיֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ:

רפ"י כסם הגדולים. זהו שאומרים מגן דוד: ואכריתה את כל איביך. ולכך עלה על לזך לבנות הבית, כמה שכתוב בתורה: (רפ"י)

מצודת דוד שם גדול. להתפרסם בכל העולם, ככל הגדולים אשר מעולם אנשי השם. ורבותינו ז"ל אמרו (פסחים קיז ב) : שזהו מה שאומרים מגן דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואהיה ואם מצד המנוחה, הלא לא תמו אויבי ה' גם עתה רק אני הייתי עמך בכל אשר הלכת, ואכרתה את כל איביך מפניך שגברת עליהם, ולא ספו בהחלט, כי כל הימים יגורו מלחמות רק שתנצח אותם. וגם לא כלו מפני ישראל רק מפניך, וזה כדוגמא שהיה בימי השופטים שזה איננו מנוחה. ועשיתי אחרי דבר אתו תוכחות והראה לו שמלכותו ומנוחתו עדיין יתנוודדו כמלונה, שב לבשרו כי הגם שראשיתו מצער

אחריתו ישגא מאד. **א.** אם בענין המלוכה **ועשיתי** (רצה לומר אעשה) לך **שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ** ששם קיים לעולם כן אקבע לך מלכות נצחית, וכן בענין המנוחה גם כן ישתנה הדבר לטוב, ועל זה אמר: (מלבי"ם)

ב. ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני-עולה לענותו כאשר בראשונה:

רס"י ושמתי מקום. עוד אני חפץ להשקיט, שיהא שקט ושליו את עמי **כימי**
כנ"ז: (כס"ז)

מצודת דוד ושמתי מקום. בימך שמתי מקום מנוח וקבוע לעמי ישראל ונטעתיו על אדמתו ושכן במקומו : **ולא ירגז.** לא יחרד עוד לנוע ממנה : **כאשר בראשונה.** רצה לומר : טרם הקמת השופטים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירגז. ענין תנועה ממקום המונח, וכן (שמואל א כח טו) : למה הרגזתני : **לענותו.** מלשון עינוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושמתי מקום רצה לומר כי מימות משה עד גמר הכבוש והחילוק בסוף ימי יהושע לא היה לישראל מקום קבוע כלל רק היו נעים ונדים, וזה היה הציור במשכן שבמדבר שהיה מתהלך באהל המתטלטל ממקום למקום, ואחר כך שכבשו וחלקו, כבר היה להם מקום בארץ ישראל אבל לא היה להם מנוחה כי ידברו את אויבים בשעריהם כל ימי השופטים עד ימי שלמה, וזה היה הציור במשכן שילה ונוב וגבעון שהיה בית מלמטה היה תחת אהל מלמעלה, ועתה ישתנה הכל לטוב, **ושמתי מקום לעמי ישראל** שיהיו קבועים במקומם ולא יגרשה רגל אויב, **ב.** ונטעתיו ושכן תחתיו שיהיה דומה כעץ שתול על פלגי מים השוכן במקומו כן לא יצטרכו לצאת חוץ מגבולם ללחום עם אויביהם, **ולא ירגז** המאמרים מקבילים **ושמתי מקום ולא ירגז עוד** כמו בעת שהיו נעים ונדים שבעים רוגז, ונטעתיו ושכן תחתיו כו' ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה: (מלבי"ם)

יא ולמן-היום אשר צויתי שפטים על-עמי ישראל והניחתי לך מקל-איבך והגיד לך יהוה כי-בית יעשה-לך יהוה:

רס"י ולמן היום אשר כויתי. מחובר על העליון, ולא יוסיפו לענותו כאשר בראשונה קודם השופטים, וכאשר עשו מימי השופטים עד כאן: והניחותי

לך. יותר ויותר, עד שתנוח מכל אויביך: והגיד לך ה'. היום על ידי, כי בית יעשה לך להוסיב צנך על כסאך, ויתקיים לך בית המלכות, והוא יבנה הבית: (כ"ז)

מצודת דוד ולמן היום. מוסב למקרא של מעלה, לומר : לא יענו עוד בימך את ישראל, כאשר ענו בראשונה עד לא הוקמו השופטים ובזמן השופטים : והניחותי לך. כי אניח לך מכל אויביך : והגיד לך ה'. עוד זאת עשה עמך ה', שהגיד לך שיעשה לך בית, רוצה לומר : בית מלכות לך ולזרעך אחריך, וכאשר אמרה אביגיל (שמואל א כה כח) : כי עשה וגוי בית נאמן, ואם כן מה מאוד היטב עמך, ודי לך באלה אף אם לא תבנה הבית : (מצודת דוד)

מלבי"ם ולמן היום אשר צויתי שפטים שיעור הכתוב שלא ירגז ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר היה בראשונה קודם שפוט השופטים וגם אחר כך למן היום אשר צויתי שופטים והלאה שהיה לו רוגז ועינוי תמיד, וגם בזה באו מאמרים מקבילים לא ירגז כאשר בראשונה, ולא יוסיפו בני עולה לענותו (כאשר) למן היום אשר צויתי שפטים. הודיעו כי בסוף ימיו ימצא מנוחה מן האויבים כמ"ש והניחותי לך מכל אויביך ואז ישים מקום לעם ישראל שיהיה להם מנוחה החלטית, שזה יצויר במקום קבוע שיבחר למקדש ה' בגורן ארונה שיבנה בימי שלמה, שמן אז שנתגלה מקום המקדש פסקו המלחמות ושלמה בנו היה איש מנוחה. והנה בעת ההיא שהראה לו מקום המקדש בגורן ארונה החל דוד להכין כל צרכי הבית כמ"ש (בדה"א כב), אבל מדוע לא בנה הוא בעצמו הבית לעת זקנתו לא באר פה, ובד"ה שם כתוב ויהי דבר ה' אלי לאמר דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית לא תבנה בית לשמי, הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה וכו' הוא יבנה הבית לשמי, שאחר שהיה איש מלחמות עד עת זקנתו לא נקרא איש מנוחה שיבנה הוא את הבית שמורה על השלום והמנוחה, רק שלמה שהיה לו מנוחה מילדותו, ופה לא באר זה כי הגיד לו זה הפרט בנבואה אחרת מיוחדת, או גלה לו זאת ברוה"ק (כי כ"מ שנאמר ויהי דבר ה' אלי היא מדרגה קטנה מהנבואה כמ"ש במ"א), וזה שכתוב והגיד לך ה' רצה לומר זה הגיד בפעם אחר כי בית יעשה לך ה' רצה לומר שלא אתה תבנה ביתו רק הוא יבנה ביתך, תחת שרצית לבנות ביתו, ושם הגיד לך הטעם כנזכר בד"ה (מלבי"ם)

זיב כי | ימלאו ימיה וְשָׁכַבְתָּ אֶת-אֲבֹתֶיךָ וְהִקִּימְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ וְהִכִּינְתִי אֶת-מַמְלַכְתּוֹ:

מצודת דוד כי ימלאו ימיה. אלא כאשר ימלאו ימיה וגוי : (מצודת דוד)

רלב"ג וזכר שזרע דוד אשר יקום אחריו יכונן את כסא ממלכתו עד עולם

ואף על פי שיחטא לו לא יסור חסדו ממנו בדרך שתפסוק ממנו הממלכה לגמרי כמו שנפסקה משאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם כי אחר שהודיעו מענין המנוחה, בשרהו מענין המלכות שיהיה לו עולמית, שעל זה אמר כי בית יעשה לך ה', ובאר לו בזה שבעה דברים. **א.** כי ימלאו ימיך שימלאו ימיו עד שבעים שנה, **ב.** שישכב עם אבותיו ולא יהרג במלחמה, **ג.** והקמותי זרעך אחריך ולא שימלוך בנו עליו בחייו כמעשה דאבשלום, **ד.** אשר יצא ממעיך הודיעו שהבן העתיד למלוך לא נולד עדיין כמ"ש בד"ה הנה בן נולד לך וכו', **ה.** והכינותי את ממלכתו, שתיכף במלכו יכין ממלכתו בידו בכל עוז: (מלבי"ם)

ג הוא יבנה-בית לשמי וכוננתי את-כסא ממלכתו עד-עולם:

מצודת דוד הוא יבנה. כי אליו שמורה הגדלת השם בבנין ביתי : עד עולם. לזרעו אחריו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ה הוא יבנה בית לשמי כי יכין ממלכתו באופן שיוכל לבנות הבית כי יהיה לו עושר גדול ועבדים נושאי סבל, וגם שהוא יוכל לבנותו בכוונה לשם ה' מה שלא יוכל דוד שלא היה לו מנוחה, וכמ"ש הטעם לזה בארצות השלום דרוש ב', ובפירוש מלכים (סי' ה'), **ז.** וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם, הכוננות הוא גמר הבנין, שאחר שאמר והכינותי שהכנה היא תחלת המלכות אמר שיכונן את הכסא בענין שתהיה מלכות קיימת עד עולם: (מלבי"ם)

יד אני אהיה-לו לאב והוא יהיה-לי לבן אשר בהעותו והכחתי בשבט אנשים ובנגעי בני אדם:

רפ"י כצט אנשים. זה הדד ורזון בן אלילע: ונגעי בני אדם. זה אשמדאי, שדחהו ממלכותו, והקדים בני אדם הראשון הם, שכל מאה ושלושים שנה שפירק אדם מאשתו צמות הצל, היו הרוחות מתייחמות ויולדות הימנו (ילקוט שמעוני רמז קמו): (רפ"י)

מצודת דוד לאב. כמו האב המייסר את בנו בשבט, ואל המיתו בל ישא נפשו : בהעותו. כשיחטא לפני, אייסרו בשבט ובנגעים שמייסרים להם בני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בהעותו. מלשון עון : והוכחתינו. ענין מוסר ההכאה, כמו (חבקוק א יב) : וצור להוכיח יסדתו : בשבט. בשרביט : ובנגעי. רצה

לומר בהכאה, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

מלבי"ם אני באשר הבטיח לו נצחיות המלוכה, וכבר בארנו בפירוש תהלות (מזמור פ"ט) המיוחד לזה, כי מלכות בית דוד התכוון על בי עמודים שהם החסד והאמונה, והאמונה היא מה שיעשה לו על ידי ההבטחה ובהשקף על מעשיו, והחסד הוא מה שיעשה מצד החסד לבד מזולת השקף על מעשה, ושני אלה יצוייר שיבוטלו לפעמים, אם האמונה, תבוטל באם ישוב ויעוות מעשיו באופן שלא יהיה ראוי לטוב ההוא שנגזר עליו לפי מעשיו, ואם החסד, בשימצא איש אחר יותר ראוי לחסד הזה כמו שהיה בשאול ודוד, הודיעו לו ה' שלא יחוש לזה, אם לצד שתבוטל האמונה ברוע המעשים, אמר **אני אהיה לו לאב וכו' אשר בהעותו**, שישגיח עליו בחמלתו כאב על בנו שתיכף שיתחיל להעוות דרכו תיכף יוכיחו וישיבהו לדרך הטוב בענין שלא יניחו להתמוטט בשיעור שיסיר אמונתו ממנו, ודייק לאמר **שהוא יהיה לו לאב** תחלה ועל ידי כן **יהיה הוא לי לבן** לא בהפך, כי כל עובד את ה' מאהבה נחשב לה' כבן מצד מעשיו, אבל כשישוב צדיק מצדקו לא יקרא עוד בן רק עבד פושע באדוניו, אבל פה אני אהיה לו לאב תחלה, שלא בהשקף על מעשיו רק כאב טבעי, שמה שהוא לאב קודם אל מה שהוא לו לבן, ומצד זה אשגיח שאהיה לו תמיד לאב ושלא יבא לידי חטאים גדולים כי תיכף בהעותו והוכחתיו, ובאר שעל ידי שיוכיחו תיכף בהשגחתו עליו לא יצטרך ליסרו באכזריות חמה ושטף אף, רק להוכיחו **בשבט אנשים** רצה לומר בשבט שמכים בו את האנשים לא בשוט לסוס, **ובנגעים** טבעיים המצויים **בבני אדם** רצה לומר במין האדם מצד מינו לא נגעים היוצאים מטבע האנושי, ובמזמור הנ"ל באר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, שעל הפשע שהוא המרד יוכיח בשבט, ועל העון שהוא הכפירה ועוות השכל יוכיחו בנגעים שהם דבוקים על גופו כמו שהעון פנימי יותר מן הפשע כי חטא בשכל שהוא עצמות האדם: (מלבי"ם)

טו וְחִסְדֵי לֹא-יִסּוּר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הִסְרֹתִי מֵעִם שְׂאוּל אֲשֶׁר הִסְרֹתִי מִלְפָּנָי:

מצודת דוד **וחסדי**. אבל לא אסיר חסדי ממנו למאוס בו כאשר הסירותי חסדי מעם שאול, אשר בעונו הסירותיו מלפניך, לשתירש אתה את מלכותו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וחסדי** וכן לא יבוטל החסד על ידי שימצא איש אחר יותר ראוי לחסד הזה, שעל זה אמר **וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול** שהיה הסבה **אשר הסירותי את החסד מלפניך** שהיית יותר ראוי אל **החסד**: (מלבי"ם)

טז וְנֶאֱמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד-עוֹלָם לְפָנֶיךָ כְּסֶאֶךָ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד-עוֹלָם:

מצודת דוד ונאמן ביתך. וקיום ביתך וממלכתך תהיה עד עולם, כמו שהוא היום לפניך, כן יהי כסאך נכון עד עולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונאמן. ענין קיום, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד במקום נאמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם ונאמן ביתך רצה לומר שהגם שהחסד והאמונה יצוייר שיפסקו כנ"ל, לא יצוייר זה פה שהחסד והאמונה שהבטחתי לדור בניך נסבב מן האמונה שהיא ההבטחה שהבטחתי לך, ולפי זה הנה נאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך רצה לומר בהיות שנקרא שמך עליו והוא שכל צדקתך כענין והלך לפניך צדקך, ע"כ הוא נאמן ולא יסור בשום פעם, וכן הגם שהכסא יופסק לפעמים בעתי הגליות בכ"ז לא יופסק לעולם, ואם יופסק כסא בניך לא יופסק כסאך, ע"ד שפירשתי מ"ש ובניתי לדור ודור כסאך שכסא דוד עומד שישב עליו המלך דוד בעצמו לימות המשיח שהוא דוד עצמו, וזה שכתוב כסאך יהיה נכון עד עולם: (מלבי"ם)

יז כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכָל הַחַזְיוֹן הַזֶּה כֵּן דַּבֵּר נָתַן אֶל-דָּוִד: (o)

מצודת דוד כן דבר נתן. רוצה לומר : עם שמתחילה הסכים על ידו ואמר לו כל אשר בלבבך לך עשה, לא בוש לחזור ולמחות בו בדבר ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון החזיון. ענין ראיה, כמו (שמות יח כא) : ואתה תחזה, ורוצה לומר ראיית הנבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ככל הנה הדבור היה חציו דברי תוכחות, והוא הדבור הראשון עד ועשיתי לך שם גדול, ועל זה אמר ככל הדברים, וחציו השני מן ועשיתי לך הוא חזיון עתידי אשר יהיה בעתיד, ועל זה אמר ככל החזיון הזה כן דבר נתן אל דוד, ולא בוש לאמר לו גם דברי התוכחות כמו שנאמרו לו: (מלבי"ם)

יח וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָי יְהוָה וַיֹּאמֶר מִי אֲנֹכִי אֲדֹנָי יְהוָה וּמִי בֵּיתִי כִּי הִבִּיאתֵנִי עַד-הַלָּם:

רש"י וישב לפני ה'. לפני הארון: על הלם. שהמלכתני: (רש"י)

מצודת דוד לפני ה'. לפני הארון : ומי ביתי. כי הלא מרות המואביה אני

בא : **עד הלום**. עד המעלה שאני בה עכשיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלום. הנה, כמו (שם ג ה) : אל תקרב הלום : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי הביאותני עד הלום. ר"ל שהבאת אותי לזאת המעלה אשר אני בה היום והייתי קודם זה רועה צאן ומשם לקחתני ולא די לך בזה אבל דברת גם אל בית עבדך למרחוק ר"ל שתתמיד הממלכה לי גם כשיחטא לך זרעי ויתרחק ממך : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויבא המלך דוד וישב לפני ה'** יען שנתן בשרהו בשורה גדולה כי יבנה לו ה' בית נאמן עד שנות דור ודור, ושתהיה המלכות לזרעו ירושת עולם, בא לתת שבח והודאה על זה ולהתפלל על העתיד, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה שישב עצמו בתפלה, ויאמר **מי אנכי ה' אלהים ומי ביתי**, רצה לומר כי המלוכה תגיע אל האיש, או מצד מעלת עצמו או מצד מעלת משפחתו, ושניהם לא נמצאו בי, **כי הביאתני עד הלום** למלכות, והרי זה רק חסד: (מלבי"ם)

יט ותקטן עוד זאת בעיניך אדני יהוה ותדבר גם אל-בית-עבדך למרחוק וזאת תורת האדם אדני יהוה:

רש"י גם אל בית עבדך. להמליך את בני אחרי: וזאת תורת האדם. בתמיה, ראוי להתבסר כן לבסר ודס. דבר אחר: עשית לי כמו פעשית לאדם הראשון, שהראית לו דורות העתידים ללאת ממנו: (רש"י)

מצודת דוד ותקטן. החסד הזה עוד קטנה היא בעיניך, עד שדברת על בית עבדך למרחוק, רצה לומר : לדורות העתידים, בתת המלכות לזרעי עד עולם : **וזאת תורת האדם**. מה שדברת עלי, היא תכונת ותואר האדם הגדול במעלה, המיוחד בבני אדם, ולא תכונת אדם שפל ונבזה כמוני : (מצודת דוד)

מצודת ציון תורת. ענין תואר ותכונה, וכן אמר כזה בדברי הימים (א יז יז) וראיתני כתור האדם המעלה, וקרוב לענין זה (שיר השירים א י) : נאוו לחייך בתורים, ורוצה לומר הפנינים המסודרים בתואר ובתכונה יפה : **האדם**. רצה לומר האדם המיוחד והמעולה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה זאת תורת האדם שקצתם צדיקים וקצתם רשעים והשגחת בי שלא תאבד טובתך וחיבתך וחסדך מזרעי בעבור הרשעים : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות: הדברים שדבר דוד הם מופלאים בכללם ובפרטם, מה כיון במ"ש וזאת תורת האדם, ובמ"ש בעבור דברך וכלבך וכו', ואיך**

המשיך מזה שהי גדול ואין כמהו, ואין קשר בדבריו ענין ישראל ויצ"מ ואמר הדבר אשר דברת הקם עד עולם, והוסיף ועשה כאשר דברת, ואמר שנית ודברך יהיו אמת, והוסיף ותדבר אל עבדך את הטובה הזאת, ואמר שלישיית הואיל וברך וכו', כי אתה הי' דברת, שכל זה לשון כפול ומכופל:

ותקטן, שאם יעלה איש למלוכה מצד שאין טוב ממנו, יצוייר כי על ידי השפעת החסד יוסיף עמו להנחילו מלכות זה (שזכה בו מן הדין) לזרעו אחריו, אבל אם המלכות בעצמו היא רק חסד איך יהיה זה קטן בעיניך עד שהוספת לי חסד ותדבר גם על בית עבדך למרחוק לבשרני על מלכות יוצאי חלצי הרחוקים בזמן רחוק עד אחרית הימים. וזאת תורת האדם הי'. מזה הוכיח שהחסד הזה ונבואה הזאת לא היה למענו, רק הוא תורת האדם בכלל, רצה לומר שמה שבחר הי' בבית דוד ואבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, אינו חסד פרטי עם דוד, רק הוא דבר כללי מהענינים הכוללים שהכין הי' בחכמתו הנעלמת למהלך שלמות מין האנושי בכלל, כמו שבחר בישראל מכל עם ובבית אהרן מכל זרע ישראל לשרתו ולברך בשמו, וכן בחר בית מלכות קיימת לנצח באופן שהכין זאת בחכמתו ורצונו הנעלם להיות זה לצורך הכלל, והוא חוליא משלשלת הגדול של סבות ומסובבים המקיפים הנמצאים והזמנים והמינים לצורך שלמותם עד אחרית הימים, עד שחכמינו זכרונם לברכה יחסו זאת לשבעה דברים שנבראו קודם לעולם, ואי מהם שמו של משיח, כי בו תלוי קיום העולם ושלמותו בכלל, וזה שכתוב וזאת תורת האדם: (מלבי"ם)

בכ ומה-יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את-עבדך אדני! הנה:

רס"י ומה יוסיף דוד עוד לדבר אליך. מה אשאל עוד: אתה ידעת את עבדך. נתת לי כל רכני, כמו (משלי יב י): יודע לדיק נפש בהמתו: (רס"י)

מצודת דוד ומה יוסיף. מעתה אין לי עוד דבר לשאול ממך, לא עלי ולא על זרעי: ואתה. הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לי כזאת מבלי שאלה ובקשה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ידעת. ענין אהבה ורחמים, כמו (עמוס ג ב): רק אתכם ידעתי: (מצודת ציון)

מלבי"ם ומה ואם כן מה יוסיף דוד מצד שהוא דוד איש פרטי לדבר עוד אליך, שאם אתפלא ואשאל מי אנכי ומי ביתי. הלא ואתה ידעת את עבדך הלא הוא דבר המונח לידיעתך העליונה הבלתי ב"ת: (מלבי"ם)

בכא בעבור דברך וכלבך עשית את כל-הגדולה הזאת להודיע את-

עבִּדְךָ:

רס"י **בעבור דברך**. להקים מה שאמרת לשמואל, להמליכני: וכלבך. רלונך הוא, ולא שאני כלאי: להודיע את עבדך. הנקורה שצפנתני: (רס"י)

מצודת דוד **בעבור דברך**. רצה לומר: הנה אינני ראוי לכל הגדולה הזאת, אולם בעבור גזירתך ורצונך עשית לי הגדולה הזאת, ואף להודיע לי את כל אלה, כאלו באה לתשלום גמול על מעשי, והיה מתמיה בעצמו לומר, וכי לא די לי החסד, עד שגם הודעתני מה שיהיה אחרי: (מצודת דוד)

מלבי"ם **בעבור דברך וכלבך עשית** הוסיף לחזק דבר זה מצד מה שהודיע לו ה' זאת ביחוד על ידי נביא, כי הנביא לא ישולח רק או להזהיר מן הרעה העתידה להחזיר בתשובה, או להזהיר וליעץ בדבר ה' מה לעשות וממה לחדל וכדומה, אבל להודיע לאיש פרטי טובה עתידה לבוא עליו ועל זרעו לא ישלח ה' נביא בייחוד, כי הנביא לא ישולח מאת ה' רק לצורך (רק אם צריך שיבחן הנביא על ידי זה שהוא נביא אמת שלא יבחן רק על ידי נבואה לטובה) וכמ"ש כל זה בפרטות בפירוש ירמיה (סי' כח) בטענת ירמיה לחנניה בן עזור, ועפ"ז נפלא בעיני דוד למה שלח ה' להודיעו דבר זה על ידי נביא, ומזה הבין כי הוא אחד מן הענינים הכוללים שלמות האומה מראש ועד סוף, והוא ככל הנבואות העתידות שנבאו הנביאים על ימות המשיח ועל תיקון העולם בזמן העתיד, שמה שהודיע ה' הנחמות והיעודים הגדולים האלה על ידי נביאים רבים לא היה לצורך הדור ההוא רק להודיע עצתו ומחשבותיו והנהגתו מראש ועד סוף, וזה שכתוב **בעבור דברך וכלבך עשית את כל הגדולה הזאת להודיע את עבדך** שההודעה הזאת איננה עבורי רק עבור דברך ורצונך הנעלם להודיע מה שרצית וגזרת מראשית אחרית: (מלבי"ם)

כב על-כן גדלת אדני יהוה כִּי-אין כְּמוֹךָ וְאין אֱלֹהִים זֹולָתְךָ בְּכָל אֶשֶׁר-שָׁמְעוּ:

מצודת דוד **על כן**. רצה לומר: בעבור שלא נשיג לדעת עומק מחשבות חסדך, על כן ידענו כי מאוד גדלת, ואין בינת אדם משגת תכלית מעשיך: **כי אין כמוך**. בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך: **ככל אשר שמענו**. ככל הדברים הנפלאים אשר שמענו: (מצודת דוד)

רלב"ג על כן גדלת ה' אלהים וגו'. ר"ל שידיעת העתידות היא לך לבדך ואתה קורא הדורות מראש כמו שנזכר בספר ישעיה ואין כמוך שידע על נכון כל המתחדש כי לשאר השכלים ידיעות חלק מה מנימוס הנמצאות וסדרם ויושרם ואולם ידיעתו בכללות לא יתכן שתהיה כי אם לשם ית'

כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות ה' : (רלבי"ג)

מלבי"ם על כן גדלת ה' אלהים וזה גדולתך שהי' יתואר בגדולה על ידי שהוא המקשר כל הסבות והמסובבים ויופיע רצונו עליהם מראש ועד סוף, הוא ראשית הסבות ואחרית המסובבים. **כי אין כמוך**, כי כל הכחות שהמשלת בהמציאות יש להם גבול וקצב ומדה, **ואין אלהים זולתך** שגם האלהים האלה שהם הכחות הנשגבות כולנה השרים העליונים והככבים ומשטריהם אינם זולתך, כי רוחך הוא המחיה ומנהיג את כולם, באופן שאתה קוצב כל הדברים עד אחרית מסובביהם מראשית קדומים: (מלבי"ם)

לכג וּמִי כְעַמְךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר הֵלְכוּ-אֱלֹהִים לְפָדוֹת-לוֹ לְעַם וְלִשְׁוֹם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוֹלָה וְנִרְאוֹת לְאֶרֶץ מִפְּנֵי עַמְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לָךְ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וְאֱלֹהֵיוֹ:

רש"י אשר הלכו אלהים. משה ואהרן, שנאמר (סמות ז א): נתתיך אלהים לפרעה; וכן תרגם יונתן: לחזלו שלוחין מן קדם ה': לפדות לו לעם. כך אמרו השלוחים לישראל: הקב"ה שלחנו לפדות לו לעם, ולשום לו שם, ולעשות לכם הגדולה: ונוראות. עשית לארצך לאחר שיאלו מסם, ומה הם הנוראות, 'מפני עמך', לגרש עמים ואלהיהם, ומקרא זה חסר 'לגרש', ובדברי הימים (א יז כא) פירשו: לגרש מפני עמך אשר פדית ממלכים גוים ואלהיו, ואינו חסרון, כי ממשמע שנאמר מפני עמך גוים, אנו שומעין לשון טרודין וגירושין: (רש"י)

מצודת דוד ומי כעמך. רצה לומר : הואיל ואין זולתך, אם כן מי ומי מהגוים מאושר ומשובח כעמך ישראל, אשר המה גוי מיוחד בארץ : לפדות לו לעם. לפדות ממצרים להיות לו לעם : ולשום לו שם. לפרסם את שמו בעולם : ולעשות לכם. לישראל ידבר בלשון נוכח : ונוראות לארצך. לעשות נפלאות נוראות לארצך בעת הכיבוש לגרשם מפני עמך וגוי, והוא מקרא קצר : גוים ואלהיו. מגוים, והם אנשי מצרים, ומאלהיו, ולא יכלו להחזיק בהם, לא הם ולא אלהיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלכו אלהים. לפי שבכל מקום נאמר אלהים בלשון רבים, אמר גם הלכו בלשון רבים, לזווג המלות, וכן (שמואל א ד ח) : האלהים האדירים האלה, וכמוהו רבים : ממצרים גוים ואלהיו. המ"ם של ממצרים תשמש על גוים ועל ואלהיו, וכאלו אמר ממצרים מגוים ומאלהיו : (מצודת ציון)

רלב"ג ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ. מיוחד לעבודת השם י"ת כי הוא הולך לפדותם לו לעם ולזה הרבה הנפלאות בהוציאו אותם מארץ מצרים למען יהיו לו לעם והוא יהיה להם לאלהים ועשה גם כן נפלאות ונוראות בהורישו אותם ארץ ישראל : **אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו**. ר"ל שהשחיתו ישראל גוים ואלהיו בעת ירשם הארץ או ירצה שהנוראות ההם שעשה מפני עמו קצתם היה להשחית גוים וקצתם להשחית אלהיהם כמו שנתבאר בענין דגון בראש זה הספר : (רלב"ג)

מלבי"ם ומי כעמך ישראל אחרי שברר כי הודעה זו נצחיות מלכות בית דוד היא תורת האדם ומהלך השלמות לכל בית ישראל כולו, אשר ראה בחכמתו וברצונו הנשגב לבחור בבית דוד לקחת מזרעו שבט מושלים, הוסיף כי לפי זה הוא מהלך השלמות אל הבריאה בכללה, אחר שבית ישראל הוא לב הבריאה וסגולתה, ובית דוד הכין להיות לב וסגולה אל בית ישראל, אם כן מאתם תמשך חיים ושלמות אל המציאות בכלל, ועל זה אמר ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, שהם לב כל גויי הארצות עובדי כוכבים ומזלות וכולם כקליפות נגדם, כמו שהלב הוא האחד המחיה את הגויה, ובאר זה מגי ראיות, **א**. מצד התחלתו אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם, כמלך ההולך בעצמו לפדות בנו יחידו מבית השבי, כמ"ש (ישעיה סג) באהבתו ובחמלתו הוא גאלם, רצה לומר בעצמו שלא על ידי שליח, **ב**. מצד רבוי האותות והמופתים אשר היו תכליתם לשום לו שם ולעשות לכם הגדולה, שעל ידם נודע שם ה' שהוא הורס את הטבע ומושל עליה, וגדולת ישראל שעשה כל זה בעבורם, בפניו ששם ה' וגדולת ישראל תלויים זה בזה, **ג**. ונוראות לארצך מפני עמך שאחר כך עשה נוראות בארץ הקדושה שהפיל מוראו על יושבי הארץ מפני עם ה' אשר פדה ממצרים, גוים ואלהיו (למ"ד של לארצך מוסב גם למטה נוראות לארצך לגוים ולאלהיו) שגרש מפניהם גוים רבים ואלהיהם, וחכמינו זכרונם לברכה דרשו ואלהיו קדש, ומוסב על אשר פדית שפדה גוים שהם ישראל ואלהיו שהיה בגלות : (מלבי"ם)

לכד ותכונן לך את-עמך ישראל | לך לעם עד-עולם ואתה יהוה ה'יית לךם

מצודת דוד עד עולם. כי לא יחליפם ולא ימיר אותם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותכונן אחרי ההקדמה הזאת שישראל הם גוי אחד וסגולת ה' בעולמו, ובית דוד הכין להיות לו סגולה מכל ישראל, החל להתפלל שכמו שאת ישראל כונן לו לעם עד עולם, כן יכונן את בית דוד עד לעולם, וזה שכתוב ותכונן את עמך ישראל לך לעם עד עולם, ולכן, (מלבי"ם)

לְכַהֵן וְעָתָה יְהוָה אֱלֹהִים הַדֹּבֵר אֲשֶׁר דִּבְרַתְּ עַל-עַבְדְּךָ וְעַל-בֵּיתוֹ הַקֶּהֱמ
עַד-עוֹלָם וְעֹשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבְרַתְּ:

מצודת דוד **הקם עד עולם**. שיהיה עד עולם המלכות מזרעו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואתה ה' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הקם עד
עולם, ולענין מה שיש חשש פן יחטאו ועשה כאשר דברת הוא מ"ש אני
אהיה לו לאב וכו' אשר בהעותו והוכחתיו וכו' וחסדי לא יסור
ממנו: (מלבי"ם)

לְכַהֵן וַיְגַדֵּל שִׁמְךָ עַד-עוֹלָם לְאמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהִים עַל-יִשְׂרָאֵל וּבֵית
עַבְדְּךָ דָּוִד יְהִי נִכּוֹן לְפָנֶיךָ:

מצודת דוד **ויגדל שמך**. ובזה יגדל שמך עד עולם, כי יאמרו הכל, שעד
עולם הוא אלהי ישראל, ואף בית דוד נכון לפניו למנוחה עד עולם, ואין
בו חלילה השתנות לחזור מדבריו. (כז) כי אתה וכו' גלית. רצה לומר :
הואיל והודעתני שתבנה לי בית מלכות לזה מצאתני את לבי להתפלל
עליה, ולולי זאת לא ערב לבי לגשת להתפלל על דבר גדול כזה : (מצודת
דוד)

מלבי"ם **ויגדל שמך**, רצה לומר הנה על ידי בני ישראל שהתנהג עמהם
בדרך הפלאיי ההשגחיי עשה לו שם, כי כמו שערך ה' ההנהגה הטבעיית
המסודרת מצבא השמים חק נתן ולא יעבור, כן ערך לעומתו ההנהגה
הנסיית המסודרת לפי מעשי עם ה' ועבודתו שבו ישדד כל מערכת
השמים, והנהגה זו ינהיג ה' בעצמו שלא על ידי אמצעי ובזה יודע בשם
כי הוא האדון והמנהיג, וכמו שבהנהגה הטבעיית תהיה השמש מולכת
השמים וראש לכל הככבים היוצאים על ידה, כן בהנהגה ההשגחית שעל
ידי ישראל הכין את בית דוד, אשר כסאו כשמש נגדו, שינהיג מערכת ה'
כשמש המנהגת מערכת השמים וכולם יסובו לרגלה, וכמו שהכלים שעל
ידו ינהיג ההנהגה הטבעיית קיימים לעולם, כן ראוי שהכלים שעל ידי
ינהיג ההנהגה ההשגחית יהיו נצחיים, שהם בית ישראל ובית דוד,
וכמ"ש ירמיה (לא לה לו) כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם וכו' אם ימוש
החוקים האלה מלפני וכו' גם זרע ישראל ישבותו, ושם (לג כ) אם תפרו
את בריתי היום וכו' גם בריתי תופר את דוד עבדי מהיות לו בן מולך על
כסאו, מבואר ששניהם דומים אל הכלים שבהם ינהיג ההנהגה הכללית
שבהתבטלם תושבת כל המציאות, וזה שכתוב **ויגדל שמך עד עולם לאמר**
ה' צבאות אלהים על ישראל רצה לומר שעל ידם הוא אלהים מנהיג
הנהגה מיוחדת כפי חפצו ורצונו, **ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך** שהם
היושבים ראשונה במלכות שמים בהנהגה הזאת האלהית: (מלבי"ם)

לכז כִּי-אַתָּה יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל גְּלִיתָה אֶת-אֶזְנִי עִבְדְּךָ לְאָמֹר בֵּית אֲבִנָּה-לָךְ עַל-כֵּן מָצָא עִבְדְּךָ אֶת-לְבָבוֹ לְהִתְפַּלֵּל אֵלֶיךָ אֶת-הַתְּפִלָּה הַזֹּאת:

מצודת ציון מצא. ענין הזמנה, וכן (ויקרא ט יג) : ואת העולה המציאו : (מצודת ציון)

מלבי"ם כי אתה ולבל יחשב לו זאת כגאווה וגודל לבב שמתנשא עד המעלה הזאת יאמר כי לא המציא זאת מרוחו רק כי אתה ה' שאתה אלהי ישראל בהשגחתך הדבוקה בס בהנהגה הפלאית, גלית את אזן עבדך לאמר בית אבנה לך, שמזה השכלתי כי בחרתני למדרגה הזאת, ע"כ מצא עבדך את לבו וכו' : (מלבי"ם)

לכח וְעַתָּה | אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה-הוּא הָאֱלֹהִים וְדַבַּרְיָה יְהוֹי אָמֵת וְתַדְבֵּר אֶל-עִבְדְּךָ אֶת-הַטּוֹבָה הַזֹּאת:

רס"י חתה הוא האלהים. סליט, ויש צידך יכולת לקיים: (רס"י)

מצודת דוד אתה הוא האלהים. אם כן בידך הכח למלאות דבדיך : **ודברך יהיו אמת.** גם ידעתי אשר תקיים דבריך : **ותדבר וגו'.** גם ידעתי שאתה ה' דברת עלי הטובה הזאת, כי דברי נתן הנביא דבר ה' המה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה ה' פיי מהרי"א לפי שיאמר אומר אחרי שדוד היה מרבה בתפלה על זה, יורה שהיה בו מעוט אמונה, ושהיה בלתי מאמין אם ביכולת ה' שלא יוכל עליו, ואם בשינוי רצון שימצא בו, ואם נספקו בנבואת הנביא אם דבר ה' הוא, הנה להסיר הספק הזה אמר דוד עוד, ועתה ה' אתה הוא האלהים ובזה הודה על היכולת, **ודבריך יהיו אמת** רצה לומר שאי אפשר בהם השינוי מצדך, **ותדבר אל עבדך את הטובה הזאת** ובזה הודה באמתת הנבואה שנאמרה לו : (מלבי"ם)

לכט וְעַתָּה הוֹאֵל וּבִרְךָ אֶת-בֵּית עִבְדְּךָ לְהִיּוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי-אַתָּה אֲדַנִּי יְהוָה דַּבַּרְתָּ וּמִבְּרַכְתָּךְ וּבִרְךָ בֵּית-עִבְדְּךָ לְעוֹלָם: (פ)

רס"י הוֹאֵל. לכה: (רס"י)

מצודת דוד ועתה. רצה לומר : והואיל וכן הוא, אין צורך מעתה להתפלל

עוד על הדבר, אולם שאלתי היא : הואל נא וברך וגוי להיות לעולם לפניך, רצה לומר : ברכם במתנת לב טהור ללכת בתורתך, בכדי שיהיו ראויים לקבל החסד הגדול הזה : **כי אתה וגוי דברת**. ולא ישוב ריקם, ואך אשאל שבית עבדיך יבורך מברכותיך לעולם, להיות יראי ה' וחושבי שמו, לבל תסור המלוכה בעונם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הואיל. רצה וחפץ, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אבל אמר שהיה צורך תפלתו לא שיקים האל דברו, כי אם שירצה שיברך את בית דוד שיהיו תמיד צדיקים באופן שיהיו לעולם לפניך ראויים לקבל החסד האלהי, כי היה יודע שלא יחזור בהיעוד כי אם מצד המקבלים, להיות היעודים האלהיים תנאים על הכנת המקבלים אותם, וזה שכתוב כי אתה ה' דברת ויעדת את הטוב ואי אפשר שישתנה מצדך, ועל זה אמר ומברכתך יבורך בית עבדך לעולם שעל ידי שתברכם שיהיו לעולם לפניך, רצה לומר צדיקים ההולכים לפני האלהים, אם כן יהיו תמיד ראויים לקבל ברכה והטוב מאתך : (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-ח

א וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיֵּךְ דָּוִד אֶת-פְּלִשְׁתִּים וַיִּכְנָעֵם וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-מִתְּגַ הָאֵמָה מִיַּד פְּלִשְׁתִּים:

רש"י מתג האמה. ובדברי הימים (א יח א) כתיב: ויקח דוד את גת מיד פלשתים, והיא נקראת מתג האמה, על שם שהיא מקל רודה בכל הפלשתים, מטרפולין של מלכים, שלא מצינו בכל סרני פלשתים בעזה ובאשדוד ובעקרון ובאשקלון שם מלכות, אלא בגת מצינו, (שמואל-א א כא יא): אכיש מלך גת: מתג. אגויילו"ן בלע"ז: האמה. הוא המרדע של עץ: (רש"י)

מצודת דוד מתג האמה. ובדברי הימים (א יח א) נאמר : גת ובנותיה, ואולי מתג האמה הוא שם כולל לגת עם בנותיה, ונקראה כן על היותה מטרפולין בארץ פלשתים, ובכל חמשת עריהם הגדולים לא היה מלך, כי אם בגת, וכולם היו סרים למשמעתו ונתונים בידו, כמתג החמור הנתונה

באמת ידי איש, להוליכו לכל אשר ירצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתג. הוא כעין רסן עשויה להנהיג בה הבהמה, כמו (משלי כו ג) : **מתג לחמור.** האמה. אמת הזרוע, וכן (דברים ג יא) : באמת איש : (מצודת ציון)

רלבי"ג את מתג האמה מיד פלשתים. הנה כתוב במקומו בספר דברי הימים את גת ובנותיה ואולי היה זה המחוז נקרא מתג האמה, והנה במואב מדד שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות ואמרו רז"ל שהיה בעבור שהמיתו אביו ואמו כי כבר הביאם אל מלך מואב כמו שנזכר במה שקדם אלא שאם היה הענין כן יהיה פי' וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה כי מאז הפרד דוד משם לא שמרו להם והמיתום : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויהי אחרי כן הודיעו ה' על ידי הנביא כי לא הוא יבנה הבית באשר עוד לא נכרתו אויביו מפניו. ראה כי רצון ה' שלא ינוח עדיין ממלחמה, לכן יצא לבקש את אויביו ולתגר בס מלחמה בארצם, ותחת שעד עתה באו הפלשתים אל ארצו ולא הכניעם, עתה הלך אל ארצם והכניעם, וגם לקח חבל מארצם מתג האמה, ובדברי הימים מפרש גת ובנותיה ויש בזה דרש לרבותינו ז"ל למה קראה מתג האמה : (מלבי"ם)

בַּב וַיָּה אֶת-מוֹאֵב וַיִּמְדָּם בַּחֶבֶל הַשָּׁכַב אוֹתָם אַרְצָה וַיִּמְדָּד שְׁנֵי-חֲבָלִים לְהַמִּית וּמְלֵא הַחֶבֶל לְהַחִיֹּת וַתְּהִי מוֹאֵב לְדוֹד לְעַבְדִּים נְשָׂאֵי מִנְחָה:

רס"י וימדד שני חבלים להמית. לפי שהרגו את אביו ואת אמו ואחיו, שנאמר (שמואל א כז ד) : וינחם את פני מלך מואב, ולא מצינו שיכלאו מס : (רס"י)

מצודת דוד וימדדם בחבל. וחוזר ומפרש איך מדדם, ואמר שהשכיבם בארץ וגו' : **נושאי מנחה.** היו מביאים לו מנחה שנה בשנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומלא ההבל. מדת חבל שלם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויך את מואב פי' חכמינו זכרונם לברכה (במדבר רבה פי"ד) בעבור שהרגו את אביו ואמו בברחו מפני שאול כמ"ש (ש"א כ"ב) וינחם את פני מלך מואב, נקם מהם, והרג מהם שני שלישים, ובדרך בזיון השכיב אותם ארצה, ולא הקפיד להחיות הגבורים כי היו לעבדים נושאי מנחה רצה לומר פורעי מס : (מלבי"ם)

ג וַיָּרֶד דָּוִד אֶת-הַדְּדָעָזַר בֶּן-רְחַב מֶלֶךְ צוּבָה בְּלָכְתוֹ לְהָשִׁיב יְדוֹ בְּנֶהֱרָ-פָרְתִּי:

רש"י בלכתו. כשהלך הדדעזר: להשיב ידו. כתרגומו: לאשנאה תחומיה, שכבש מן הארץ חוץ לגבול ארצו, והרחיב את גבולו: (רש"י)

מצודת דוד בלכתו להשיב ידו. כשהלך להשיב מקומו לאחור, להרחיב גבול ארצו : (מצודת דוד)

מצודת ציון להשיב. מלשון השבה : ידו. מקומו : (מצודת ציון)

מלבי"ם להשיב ידו, ובד"ה להציב ידו, שהדדעזר היה מושל בנהר פרת קרוב לגבול ישראל והיה לו שם יד, רצה לומר בנין בנוי ועליו תמונת יד לאות שכבשה בידו כמ"ש (ש"א טו) והנה מציב לו יד, ודוד הסיר הבנין הזה, והלך להשיב להציבו, רצה לומר לכבוש המדינה:(מלבי"ם)

ג וַיִּלְכֹּד דָּוִד מִמֶּנּוּ אֶלְף וְשִׁבְע־מֵאוֹת פְּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלְף אִישׁ רֶגֶלִי וַיַּעֲקֹר דָּוִד אֶת-כָּל-הָרֶכֶב וַיֹּזְתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רֶכֶב:

רש"י ויעקר דוד את כל הרכב. משום (דברים יז טז): לא ירבה לו סוסים: ויותר ממנו מאה רכב. שהיו לריכין לו לכדי מרכבתו, והרכב ארבעה סוסים, כמו שנאמר (דברי הימים-ב א יז): מרכבה בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה, כאן למדנו שהרכב ארבעה סוסים: (רש"י)

מצודת דוד ויעקר. משום שנאמר (דברים יז טז) : ולא ירבה לו סוסים : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרשים. הם רוכבי הסוסים הרגילים בזה : ויעקר. הסיר העיקר, והם הרגלים, שהם העיקר בבהמה, וכן (יהושע יא ו) : סוסייהם תעקר : רכב. הם מארבעה סוסים : (מצודת ציון)

רלב"ג ויעקר דוד את כל הרכב. עשה זה כדי שלא ירבה לו סוסים כמו שבאה המצוה בזה בתורה : (רלב"ג)

מלבי"ם אלף ושבע מאות פרשים ובד"ה כתוב אלף רכב ושבעת אלפים פרשים, הנה בכל מרכבה היו כמה פרשים רצה לומר סוסים, ושם היה לכל מרכבה עשרה סוסים, ופרש אחד ממונה על סוסי המרכבה, ופה חשב

כל הסוסים שבכל מרכבה לפרש אחד ועל כן צרף הרכב עם הפרשים, ובד"ה חשב כל פרש רצה לומר כל סוס בפני עצמו ולכן חשב אלף רכב לבד, ושבעת אלפים פרשים היינו סוסים, וכן במ"ש לקמן (י' יח) שבע מאות רכב כתוב בד"ה שבעת אלפים רכב מטעם זה, ויעקר מטעם לא ירבה לו סוסים: (מלבי"ם)

לח ותבא ארם דמשק לעזר להדדעזר מלך צובה ויך דוד בארם עשרים-ושנים אלף איש: **לז** וישם דוד נצבים בארם דמשק ותהי ארם לדוד לעבדים נושאי מנחה וישע יהוה את-דוד בכל אשר הלך:

מצודת דוד נציבים. פקידים וממונים לגבות המס ולמשול בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נציבים. פקידים וממונים : (מצודת ציון)

רלבי"ג וישם דוד נציבים בארם דמשק. שם מאנשיו מושלים בהם כי כבר היה ארם לדוד לעבדים : (רלבי"ג)

לז ויקח דוד את שלטי הזהב אשר היו אל עבדי הדדעזר ויביאם ירושלם:

רס"י שלטי הזהב. הם אשפתות שנותנים צהם החלים, כמה דאת אמר (ירמיהו נח יא): הצרו החלים מלאו השלטים. כל הפרסיות הללו סמכו אל כל פרסה של בית המקדש, לפי שמכל המלחמות הללו, קינז הקדשות ללכרי הבית: (רס"י)

מצודת ציון שלטי. כעין מגן : אל עבדי. על עבדי : **כבש.** ענין לכידה : (מצודת ציון)

לח ומבטח ומברתי ערי הדדעזר לקח המלך דוד נחשת הרבה מאד: (o)

מלבי"ם ומבטח ומברתי בד"ה כתוב טבחת ומכון, אז נשתנה שם, ושם ביאר שמנחשת זה עשה שלמה את הים והעמודים וכלי הנחושת: (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁמַע תַּעֲיֵי מֶלֶךְ חֲמַת כִּי הִפָּה דָּוִד אֶת כָּל-חֵיל הַדְּדַעְזָר: **זו** וַיִּשְׁלַח תַּעֲיֵי אֶת-יֹרָם-בְּנוֹ אֶל-הַמֶּלֶךְ-דָּוִד לִשְׁאֹל-לוֹ לְשָׁלוֹם וְלִבְרָכּוֹ עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהַדְּדַעְזָר וַיִּכְהוּ כִּי-אִישׁ מִלְחָמוֹת תַּעֲיֵי הָיָה הַדְּדַעְזָר וַיִּבְדֹּה הָיוּ כָּל־כֹּסֶף וְכָל־זָהָב וְכָל־יְמֵי נַחֲשָׁת:

מצודת דוד **כי איש מלחמות.** הדדעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועי : **ובידו.** ביד יורם בן תועי : (מצודת דוד)

מלבי"ם לשאל לו לשלום ולברכו, ומפרש לשאל לו לשלום על אשר נלחם בהדדעזר. כי בזה השתתפו באהבה במה שיש להם אויב משותף ולברכו על אשר הכהו שזה ברכתו שמשופע בגבורה לדכא אויביו תחת רגליו: (מלבי"ם)

זא גַם-אַתֶּם הַקְּדִישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לַיהוָה עִם-הַכֹּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הַקְּדִישׁ מִכָּל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר

מצודת דוד **גם אותם.** אשר הביאו לו למנחה, הקדיש וגוי עם הכסף והזהב אשר הקדיש משלל הגוים אשר כבש, האמור במקרא שלאחריו : (מצודת דוד)

זב מֵאָרֶם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמִמְעִמְלֵק וּמִשְׁלַל הַדְּדַעְזָר בֶּן-רָחַב מֶלֶךְ צוּבָה: **זג** וַיַּעַשׂ דָּוִד נֶשֶׁם בְּשִׁבּוֹ מֵהַכּוֹתוֹ אֶת-אָרֶם בְּגִיא-מֶלֶךְ שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵת אֶלְף:

רס"י ויעש דוד שס. שקצר את ההרוגים שהרג באדום, והוא שס טוב לישראל, שקוצרין את אויביהם; וכן הוא אומר במלחמת גוג ומגוג (יחזקאל לט יג): וקצרו כל עם הארץ והיה להם לשס. ומנין שקצרן דוד, שנאמר בספר מלכים (א יא טו): והי זהיות דוד את אדום בעלות יואב שר הצבא לקצר את החללים: שמונה עשר אלף. ובספר תהלים (ס ז) הוא אומר: שנים עשר אלף, אמור מעתה, שתי מלחמות היו: (רס"י)

מצודת דוד **ויעש דוד שס.** עשה גבורה גדולה, וקנה שם : **בשובו.** רוצה לומר : עם כי היה עיף ויגע ממלחמת ארם, עם כל זה הכה בגיא מלח וגוי ובתהלים (ס ב) ובדברי הימים (א יח יב) נאמר : שאותן המוכים היו מבני אדום, ולזה אמר במקרא שלאחריו, ששם באדום נציבים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעש דוד שם בשובו מהכותו את ארם בגיא מלח שמנה עשר אלף, ובד"ה כתוב ואבשי בן צרויה הכה את אדום בגיא מלח י"ח אלף, ובתהלות (ס' ב) בהצותו את ארם נהרים וישב יואב ויך את אדום בגיא מלח י"ב אלף, וכפי הנראה מלחמה זו היתה לבסוף כי כבר חשב (בפסוק י"ב) מלחמת בני עמון שהיתה אחר כך, ואז התעוררו ארם נהרים וצובא שנית, ואדום סמוך לעמון ויצאו לעזרת בני עמון, ואחר שהכה בארם שני פעמים כמ"ש בסימן י' הכה בהם בגיא מלח מארם ואדום ביחד, י"ב אלף מאדום ושש אלף מארם, ופה אמר ארם שעקר המלחמה היה על שם, ובד"ה אמר אדום שהם היו רוב הנופלים, ובתהלות לא הזכיר רק הי"ב אלף שהיו מאדום כי שם אמר בהצותו את ארם, ומלחמת ארם בכלל היה ע"ש דוד, וזה שכתוב פה ויעש דוד שם, ותחתיו היו שרי הצבא יואב ואבשי לכן מיחסם פעם לזה ופעם לזה, וי"ל גם כן שהכה באדום שני פעמים פעם י"ב אלף ופעם י"ח אלף, וכן דעת חכמינו זכרונם לברכה בתנחומא (פרשת דברים) ועל זה אמר וישם באדום נציבים בכל אדום שם נציבים, ששם נציבים ומרדו וכבשם כולם וישם נציבים בכל אדום, ואמר שנית ויושע ה' את דוד, כי בפסוק ו' מלמד שהגם שכבש ארם נהרים שהיא סוריא שכבשה שלא כתורה (כמ"ש בספרי סוף עקב) ונקרא מטעם זה כיבוש יחיד כמ"ש הרמב"ם (בה' תרומות) בכ"ז הושיעו ה'. ופה יאמר שבמה שכבש את אדום שעתידים ישראל לקחת את ארצו לעתיד לבוא שקיני קניזי וקדמוני הם אדום עמון ומואב, הראהו ה' מעין העתיד

גיד וישם באדום נציבים בכל-אדום שם נציבים ויהי כל-אדום עבדים לדוד ויושע יהוה את-דוד בכל אשר הלה:

רש"י נלצים. פקידים לגבות מס. (טו) ויהי דוד עושה משפט וגו' ויואב על הצבא. דוד גרם ליואב להיות מכליח על הצבא, לפי שעשה משפט ולדקה, ויואב גרם לדוד לעשות משפט ולדקה, לפי שהוא דן, ויואב שוטר ורודה על ידו, ועוד, מתוך שיואב עסק במלחמות, לא היה דוד טרוד בהן, ולבו פתוח לשפוט לדק: (רש"י)

מצודת דוד בכל אדום. ולא נשאר עיר אחת מבלי נציב : (מצודת דוד)

טו וימלך דוד על-כל-ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל-עמו:

מצודת דוד משפט. בין איש לאחיו : וצדקה. משלו, להצריכים לקבל : (מצודת דוד)

רלב"ג ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. הנה צדקה יאמר על יותר ממה שיאמר משפט כי למשפט יהיה מה שיחוייב לפי הדין והצדקה תהיה מה שיחוייב לפי המדות השלימות מההגעי לכל איש הראוי למו
אם לחסד אם למשפט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי דוד. המבוקש מן המלך היו שני דברים כמ"ש (ש"א ט' כ') ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם מלחמותינו, ואחר שפנה מן המלחמות עסק במשפט וגם עשה צדקה וחסד לעניים: (מלבי"ם)

{טז} וְיֹאבֵב בֶּן-צְרוּיָהָ עַל-הַצָּבָא וַיְהוֹשֵׁפֶט בֶּן-אֲחִילֹוד מִזְכִּיר:

רש"י מזכיר. מזכיר איזה דין צא לפניו ראשון, לפוסקו ראשון: (רש"י)

מצודת דוד על הצבא. היה שר על קבוצת החיל : מזכיר. היה ממונה על ספר הזכרונות : (מצודת דוד)

{יז} וְצָדוֹק בֶּן-אֲחִיטוֹב וְאַחִימֶלֶךְ בֶּן-אֲבִיתָר כֹּהֲנִים וְשָׂרֵיהֶם סוֹפְרֵי:

מצודת דוד כהנים. רצה לומר : שרי הכהנים, צדוק היה משוח מלחמה, ואחिमלך סגן. ולא חשב את אביתר לכהן גדול, כי לא הועמד עתה כי אם מאז מלך על יהודה, אבל יואב עם שהיה שר הצבא מאז, מכל מקום הועמד עתה להיות שר על כל הצבא, אף משל ישראל. או על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכהן גדול, לזה לא חשב את אביתר, כי לא היה דבד המתקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושריה. ובדברי הימים (א יח טז) קראו שושא, ולמטה (לעיל כ כה) קראו שוא, ובשלוש השמות היה נקרא, והוא כלל גדול בנביאים בכל מקום שנאמר פעם כן ופעם כן : (מצודת ציון)

{יח} וּבְנֵיהֶוָה בֶּן-יְהוֹיָדָע וְהַכֹּהֲנֵי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ: (פ)

רש"י ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתתי. תרגם יונתן: ובניהו בר יהוידע ממנא על קשתיא ועל קלעיא. ורבותינו אמרו (ברכות ד א) כרתי ופלתתי, אורים ותומים: כהנים היו. תרגם יונתן: רברבין הוו: (רש"י)

מצודת דוד **והכרתי והפלתי**. תרגם יונתן : קשתיא וקלעיא, ורוצה לומר : ובניהו וגוי' והכרתי והפלתי, היו מתמידים לשבת יחד, כי היה ממונה עליהם להורותם לירות בקשת ולקלעות באבנים : **כהנים היו**. רוצה לומר : היו ראשים ושרים, ובדברי הימים (שם פסוק יז) נאמר : ובני דוד הראשונים ליד המלך או יאמר ובניהו וגוי' והכרתי והפלתי ובני דוד, כולם היו שרי המלך, וסרים למשמעתו לכל אשר יצום, ולא היה להם הנהגות מיוחדות, כמו לאלו הנזכרים לפניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כהנים**. רוצה לומר ראשים ושרים : (מצודת ציון)

רלבי"ג **והכרתי והפלתי** אמר שהם היו שתי משפחות בישראל ורבותינו פירשו שהם סנהדרין ואמרו כרתי שכורתין דבריהם פלתי שמופלאים במעשיהם : ובני דוד כהנים היו. ר"ל שרים ומושלים והנה זה הענין היה סבה להרבה מהרעות שבאו לדוד כי אם לא היה הענין כן לא מרד אבשלום ולא נהרג אמנון ואדניה כמו שיראה במעט עיון ובכלל אם היה משגיח המלך במוסר בניו לא קרה להם כך : (רלבי"ג)

שמואל ב פרק ט

א וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲכִי יֵשׁ-עוֹד אֲשֶׁר נֹתֵר לְבֵית שְׁאוּל וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד בְּעֵבֹר

מצודת דוד **הכי יש עוד**. האם יש עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הכי**. כי משמש במקום אם : (מצודת ציון)

רלבי"ג **והנה** זכר שכבר היה מטוב נפש דוד שהתעורר לעשות חסד אל הנשאר לבית שאול ולזה שם מפיבשת בן יהונתן מאוכלי שולחנו והשיב לו את כל שדה שאול אביו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות**: וכי לא ידע דוד מספר בית שאול והוא היה חתן המלך, היה לו לומר הכי נותר עוד לבית שאול :

הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול. מבואר (ממה שלא אמר הכי נותר עוד לבית שאול) שידע מן הנותרים בבית שאול כי דוד היה חתן המלך ואיך לא ידע מספר אנשי בית חותנו, וידע כי שלשת בניו נפלו במלחמה

ושנשאר בן ליהונתן, ומשבעה אנשים מבניו אשר הוקעו על ידי הגבעונים, רק שבעת שגברה יד דוד יראו לנפשם פן יהרגם כדרך מלכי קדם שהיו הורגים אף את אחיהם בל ימרדו ומכ"ש זרע המלך הראשון, והתחבאו כל הימים עד שעקבותם לא נודעו, ולכן שאל אם יש עוד מהנותר לבית שאול רצה לומר אם עודם חיים, ולפי מהרי"א שרצה להקים מהם שרים ושופטים, נמשך למ"ש בסימן הקודם שדוד מנה שרים ושופטים ורואי פני המלך ואז שאל אם יש עוד מהנותר לבית שאול איש חיל ראוי למנותו ויעשה עמו חסד להגדילו בעבור יהונתן, וממ"ש בעבור יהונתן גלה דעתו שעקר מגמתו להגדיל זרע יהונתן אוהבו שהיתה ביניהם שבועת אלהים, וכאשר פרסם המלך את חפצו ובכ"ז לא יצא אחד מבית שאול מן החורים אשר התחבאו שם: (מלבי"ם)

בב ולבית שאול עבד ושמו ציבא ויקראו-לו אל-דוד ויאמר המלך אליו האתה ציבא ויאמר עבדך:

מצודת דוד עבד. עבד כנעני היה : עבדך. רצה לומר : אני עבדך הוא ציבא (מצודת דוד) :

מלבי"ם ולבית שאול עבד זקן ביתו קראו לו לדרוש מאתו איה המה, ומ"ש המלך האתה ציבא יל"פ גם כן ששאל אותו אם הוא עדיין ציבא רצה לומר עבד בלתי משוחרר, או נשתחרר מבית שאול כי המשוחררים שינו את שמם לשם יהדות כדרך הגרים והשיב עבדך שהוא עדן עבד: (מלבי"ם)

גג ויאמר המלך האפס עוד איש לבית שאול ואעשה עמו חסד אלהים ויאמר ציבא אל-המלך עוד בן ליהונתן נכה רגלים:

מצודת דוד האפס עוד. וכי אין עוד איש לבית שאול, בתמיה, הלא בודאי יש עוד, ואעשה עמו חסד גדול ומרובה, כי כשרוצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת אלהים, וכן (שמואל א טו) : ותהי לחרדת אלהים : עוד בן. עוד נשאר בן : נכה רגלים. שבור ברגלו ופסח : (מצודת דוד)

מצודת ציון האפס. האין, וכן (בראשית מז טו) : אפס כסף : נכה. ענין שבירה, וכן (מלכים ב כג כט) : פרעה נכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם האפס עוד איש אחר שלא באו לקבל חסד. וגם למהרי"א דייק האפס איש רצה לומר איש ראוי להתמנות, והוסיף ואעשה עמו חסד אלהים לכלול כל בית שאול אף שאינו מזרע יהונתן, כי לא אמר בעבור יהונתן, והשיב לו שנמצא בן ליהונתן אבל הוא נכה רגלים ובלתי ראוי

להתמנות: (מלבי"ם)

זד וַיֹּאמֶר-לוֹ הַמֶּלֶךְ אִיפֹה הוּא וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל-הַמֶּלֶךְ הִנֵּה-הוּא בֵּית
מְכִיר בֶּן-עֲמִיאל בְּלוֹ דָּבָר:

מצודת ציון **איפה**. איה פה : **בית מכיר**. בבית מכיר, ותחסר בי"ת השמוש,
וכמוהו הרבה : **בלו דבר**. שם מקום, 'לו דבר' : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הנה הוא בית מכיר מתחבא שם**: (מלבי"ם)

זח וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּקְחֵהוּ מִבֵּית מְכִיר בֶּן-עֲמִיאל מִלּוֹ דָּבָר: **זז** וַיָּבֵא
מִפִּיבֹשֶׁת בֶּן-יְהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל אֶל-דָּוִד וַיִּפֹּל עַל-פְּנָיו וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמֶר דָּוִד
מִפִּיבֹשֶׁת וַיֹּאמֶר הִנֵּה עֲבָדְךָ:

מצודת דוד **הנה עבדך**. כי חשב אשר קרא המלך לנקום בו בעבור שאול,
ולזה אמר הנה עבדך מוכן לקבל כל העונש אשר תגזור : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויבא מפיבושת** יתכן כי תחלה בהיותו מתחבא העלים שמו
ומשפחתו ועתה פרסם שהוא מפיבושת ושהוא **בן יהונתן**, ובד"ה קוראהו
מריב בעל. וי"ל שאחד מן השמות הוא השם שקרא את עצמו בהחבאו,
ודעת חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף די) שעקר שמו היה מריב בעל
ונקרא מפיבושת ע"ש חכמתו שהיה מבייש פני דוד בהלכה, ופי' שבבואו
נודע שהוא מפיבושת חכם גדול, וכן דרשו שהעבד הלשין עליו שהוא בלא
דבר רצה לומר חסר כל דבר חכמת בינה ובאמת היה מלא דבר: (מלבי"ם)

זט וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד אֶל-תִּירָא כִּי עָשָׂה אֶעֱשֶׂה עִמָּךְ חֶסֶד בְּעֵבוֹר יְהוֹנָתָן
אֲבִיךָ וְהִשְׁבַּתִּי לָךְ אֶת-כָּל-שְׂדֵה שָׁאוּל אֲבִיךָ וְאֶתָּה תֹאכַל לֶחֶם עַל-
שִׁלְחִי תִמְיֵד:

מצודת דוד **אל תירא**. רצה לומר : לא קראתיך לגמול עמך רעה, כי אם
לגמול עמך חסד בעבור אביך : **והשיבותי לך**. אולי לקחם דוד אחרי מות
איש בושת, בעבור אשתו מיכל היורשת אותו, בחשבו שלא נשאר מי
היותר קרוב לנחלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **והשיבותי לך את כל שדה שאול אביך** המפרשים נדחקו בזה,
אם נתן לו חלקו מהו החסד, ואם נתן לו חלק אחיו איך העביר נחלה, ע"י
רש"י ורד"ק. והנכון בעיני שהיה הבדל בין קניני המלך ואחוזתו מנחלת

אבותיו שדינו בהם ככל אדם בקנינו ושדה אחוזתו, ובין קניני המלך שהיו לו מחוקי המלוכה ששדות וכרמים הון ואוצרות שהגיעו לידו בסבת מלכותו, בעת הועבר ממלכותו היה של המלך המולך בעת ההיא, כי היה רק לצורך המלכות לא לצורך המלך, וכמ"ש עוד בפרטות אצל כרם נבות, ושאל היה עני תחלה, ואצר הון ושדות ממשפטי המלוכה, ובעת נתנה המלוכה לדוד זכה דוד בכל הקנינים שהיו שייכים אל המלכות לצורך המלוכה, בפרט כי כבש בית שאול במלחמה, והיה בזה חסד גדול שהשיבם למפיבושת מצד היותו בן אוהבו, והודיע לו כי יגדיל חסדו עמו בשתים, **א.** מה ששיב לו שדה שאול רצה לומר כל קניניו וזה בעבור יהונתן, **ב.** שיהיה מאוכלי שולחנו שזה מצד מעלת מפיבושת עצמו, כי לא יקרבו אל שולחן המלך רק אנשים גדולים בתורה ובחכמה, וזה שכתוב ואתה **תאכל:** (מלבי"ם)

ח וישתחו ויאמר מה עבדך כי פנית אל-הפלב המת אשר כמוןי:

מצודת דוד מה עבדך. מה נחשב עבדך למאומה : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישתחו נגד החסד הראשון, ויאמר מה עבדך נגד השני ששמהו מאוכלי שולחנו: (מלבי"ם)

ט ויקרא המלך אל-ציבא נער שאול ויאמר אליו כל אשר היה לשאול ולכל-ביתו נתתי לבן-אדניך:

רש"י נתתי לבן אדניך. המלך רשאי להעביר נחלה, שנאמר צמט המלוכה (סמואל-א ח יד): ואת קדוטיכם ואת כרמיכם וגו' יקח ונתן לעבדיו: (רש"י)

מצודת ציון נער. המשרת נקרא נער, על שם שדרך הנער לשרת את הזקן : (מצודת ציון)

י ועבדת לו את-האדמה אתה ובניך ועבדיך והבאת והיה לבן-אדניך לחם ואכלו ומפיבושת בן-אדניך יאכל תמיד לחם על-שלחני ולציבא חמשה עשר בנים ועשרים עבדים:

מצודת דוד ועבדת לו. לצרכו, תעבוד את האדמה בחרישה וקצירה : והבאת. את התבואה תביא אל הבית : לבן אדניך. הוא מיכה האמור

למטה, שהוא בן מפיבושת אדונו : **בן אדוניך**. בן יהונתן אדוניו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש והיה לבן אדוניך לחם ואכלו, סותר למ"ש שמפיבושת יאכל על שולחנו, ותחלה קראו בן אדוניך ואחר כך מפיבושת, והיה לו לומר והוא יאכל על שולחני, איך אמר ציבא שמפיבושת יאכל על שולחנו הלא יאכל על שולחן המלך, ולמה הפסיק במ"ש שלמפיבושת בן קטן, ולמה סיפר עוד כי על שולחן המלך תמיד הוא אוכל :

ועבדת לו וכו', פ"י כי אוכלי שולחן המלך לא סמכו ע"ז כל מחייתם, כי עקר סעודתם היה בביתם שם יעשו לחם רב לבני ביתם ומיודעיהם אשר יגדל לפעמים ביתר שאת מן שלחן המלך ואחרי שבעם באו בצהרים אל שלחן המלך לכבוד ותפארת, וע"ז א"ל שנגד צרכי ביתו **יעבד לו את האדמה ויביא תבואתה שיהיה לבן אדוניך לחם ואכלו**, רצה לומר לו ולבני ביתו וכל הנלוים אליו, **ומפיבושת עצמו מצד מעלתו יאכל על שולחני** לכבוד: (מלבי"ם)

יא ויאמר ציבא אל-המלך ככל אשר יצוה אדני המלך את-עבדו כן יעשה עבדך ומפיבושת אכל על-שולחני כאחד מבני המלך:

רפ"י כן יעשה עבדך ומפיבושת אוכל על שולחני. איבא אמר: כן יעשה עבדך, ודוד הסיב: ומפיבושת אוכל על שולחני: (רפ"י)

מצודת דוד ומפיבושת. אף זה מדברי ציבא, שאמר אנכי אעשה כדבריך, עם היות שעד עתה היה מפיבושת אוכל על שולחני כאחד מבני המלך, ולא הצטרך לכל דבר : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר ציבא הבטיח לעשות כמצות המלך להכין צרכי בית מפיבושת, עד שמפיבושת יאכל על שולחני (רצה לומר על שולחן שיכין לו ציבא מתבואת שדותיו) **כאחד מבני המלך**, שהם לפי מעלתם שלחנם גדול מאד וירבה לפעמים משלחן המלך: (מלבי"ם)

יב ולמפיבושת בן-קטן ושמו מיכא וכל מושב בית-ציבא עבדים למפיבושת:

רפ"י מושב בית מיכא. בניו ועבדיו: (רפ"י)

מצודת דוד וכל מושב. כל היושבים והשוכנים בבית ציבא, היו עבדים וגו'

מלבי"ם ולמפיבושת ספר שהגם שבני בית מפיבושת היו מעטים כי לא היה לו רק בן קטן, בכ"ז היו כל בית ציבא עבדים למפיבושת למלאות צרכי ביתו הרבים כי כבר נלוו אליו רבים אוהבים ומיודעים כדרך השרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות, והגם שהיה טרחם ועבודתם רבה מאד, כי: (מלבי"ם)

נג וּמְפִיבֹשֶׁת יוֹשֵׁב בִירוּשָׁלַם כִּי עַל-שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ תָּמִיד הוּא אֵכֵל וְהוּא פֶסַח שְׁתֵּי רַגְלָיו: (פ)

מצודת ציון פסח. חגר : (מצודת ציון)

מלבי"ם מפיבושת יושב בירושלים וההוצאה והצורך בעיר המלוכה רבה מאד, והטעם שישב בעיר המלוכה, יען שעל שלחן המלך תמיד הוא אוכל, ולא היה אפשר שישב בעיר אחרת וגם לא שישב סמוך לירושלים וליכנס בכל יום בעת הסעודה כי הוא פסח שתי רגליו: (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-י

א וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיָּמָת מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּמְלֶךְ חֲנָן בֶּנוֹ תַחֲתָיו:

רלב"ג .. : (רלב"ג)

ב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֲעֲשֶׂה-חֶסֶד | עִם-חֲנָן בֶּן-נָחַשׁ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו עִמָּדִי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִד לְנַחֲמוֹ בֶּן-דָּבִד עֶבְדֹּו אֶל-אָבִיו וַיָּבֵאוּ עִבְדֵי דָוִד אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן:

רש"י כאשר עשה אביו עמדי חסד. ומהו החסד, כשהיה דוד צורח מפני שאול, באו אליו אביו ואמו ואחיו (שמואל-א כז ד): וינחם את פני מלך מואב, ויאמר לו ישב נח אבי ואמי עמך, והרגם, חוץ מאחד מהם שצרכ

ונמלט לארץ בני עמון אל כל נחש, (במדבר כזי תנחומא זוינא אליו): (כ"ט)

מצודת דוד כאשר עשה וגו'. אמרו רבותינו ז"ל (במדבר רבה יד א) : שהחסד היה שהחיה את אחיו אשר ברח אליו מאת מלך מואב, כשהמית את אביו וביתו אחר שהולכים אליו מן מערת עדולם, כמו שכתוב בשמואל א א (כב א) : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה לא שלח מלאכים לנחש בחייו, ולמה הסכימו עבדי חנון כי לחפור את הארץ באו :

אעשה חסד ישראל מוזהרים שלא לדרוש בשלום עמון ומואב, אמנם כבר כתב בהגמ"י (פ"ו מה' מלכים) בשם הרא"ם שלדרוש שלום אדם שעשה לו טובה להחזיר לו טובה מותר, ודוד לא דרש שלום נחש בחייו שבוה היה מוכרח שמלאכיו יבואו שמה דרך כריתת ברית עם האומה בכללה וזה אסור, רק עתה שמת נחש מצא מקום לזה לשלוח מנחמים שבוה אינו כורת ברית רק מנחמהו שבוה מכבד את אביו המת, ויש לו היתר ע"ז אחר שהוא דרך השבת טובה, שעל זה אמר אעשה חסד, כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח וכו' לנחמו כו' אל אביו לא בעבור עצמו, ובכ"ז אמרו חכמינו זכרונם לברכה במדרש רבה שדוד נענש ע"ז, וי"ל שדייק זה במ"ש ויבואו עבדי דוד ארץ בני עמון, שעל כל פנים היו נראים כבאים אל הארץ בכללה לדרוש שלומם, וזה אסור, הגם שעקר השליחות היה לנחם את חנון, ולכן בד"ה פי' ויבואו אל חנון לנחמו:(מלבי"ם)

ג ויאמרו שרי בני-עמון אל-חנון אֲדֹנָיִם הַמְּכַבֵּד דָּוִד אֶת-אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי-שָׁלַח לְךָ מִנְחָמִים הַלּוֹא בְּעֵבֹר חֶקְדָּר אֶת-הָעִיר וּלְרַגְלָהּ וּלְהַפְכָהּ שָׁלַח דָּוִד אֶת-עֶבְדֵּי אֱלֹהֶיךָ:

כ"י המכבד דוד את אביך בעיניך. הנראה בעיניך שדוד מכבד את אביך, הם מוזהרים לא תדרוש שלומם, והוא ידרוש שלומך: (כ"י)

מצודת דוד המכבד דוד וגו' בעיניך. וכי סבור אתה שדוד מכבד את אביך בעיניך על כי שלח לך מנחמים : הלוא. הנה לא שלח כי אם לרגל את הארץ (מצודת דוד)

מצודת ציון ולרגלה. מלשון מרגל ומחפש : ולהפכה. תרגם יונתן : ולבדקה, כי הבודק דבר מה, מהפכה מצד אל צד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו שרי בני עמון ראו כי לא באו ככורתי ברית עם המלך החי כדרך ששלח חירם אל דוד ואל שלמה, רק לנחמו על המת, ועל זה

שאלו המכבד דוד את אביך בעיניך רצה לומר אם לא כבדו בחייו ולא היה לו כריתת ברית עמו איך יכבדהו בעיניך אחרי מותו כי שלח לך מנחמים לא כורת ברית, אין זה כי אם לבעבור חקור את העיר ולרגלה לדעת מקום שקל לכבשה משם כדי להפכה אחר כך: (מלבי"ם)

וַיִּקַּח חֲנוּן אֶת-עֶבְדֵי דָוִד וַיַּגְלַח אֶת-חֲצֵי זְקָנָם וַיְכַרֵת אֶת-מִדּוּיָהֶם בַּחֲצֵי עַד שְׁתוּתֵיהֶם וַיִּשְׁלַחֵם:

כ"י מדויהם. חלוקיהם: שתותיהם. העגבות: (כ"י)

מצודת דוד בחצי. במחצית ארכם, והוא עד שתותיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדויהם. מלבושיהם, כמו (שמואל א יז לח) : וילבש שאול וגוי מדיו : שתותיהם. הם העגבות, שהיא בחצי המלבוש, ודוגמתו (ישעיהו כ ד) : חשופי שת : (מצודת ציון)

רלב"ג ויגלח את חצי זקנם. כדי לנוולם וזה לאות שלא היה מנהגם לגלח זקנם שאם היו מגלחים זקנם היה אפשר להם להסיר הבשת מעליהם בשיגלחו הנשאר מזקנם : ויכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם. אחשוב שקרא מדויהם המכנסים שיכסה בהם השת והערוה וטנופיה והנה קראם מדויהם בעבור הטנופים שבהם מאלו המקומות אשר ידחו בהם המותרות הטבעיים ומזה הענין נקראת האשה הנדה דוה מצד המותר שידחה ממנה אז ובאור בזה המאמר שכבר כרת המכנסים בחצי עד שנגלה השת שלהם ולזה השאירם מגולי הערוה וחשופי שת וזה לאות שלא השאיר בהם בגדים יכסו בהם ערותם אלא שהם נמלטו מזה הבשת בלבשם בגדים אחרים לכסות ערותם ואולם מענין גלוח זקנם לא נמלטו עד צמח זקנם : (רלב"ג)

מלבי"ם ויגלח חצי זקנם פי מהרי"א שעשה כן מפני שהיתה ביאתם טובה מצד, כפי דבריהם שבאו לנחמו, ורעה מצד כפי כוונתם שבאו לרגל את הארץ, לכן נתן להם חצי עונם וגלח חצי זקנם וכרת חצי מלבושיהם, לפי שהזקן והלבוש הארוך היה הדרת פנים וכבוד בימים ההמה: (מלבי"ם)

וַיִּגְדּוּ לְדָוִד וַיִּשְׁלַח לְקִרְאָתָם כִּי-הָיוּ הָאֲנָשִׁים נְכַלְמִים מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שָׁבוּ בְּיָרְחוֹ עַד-יִצְמַח זְקָנְכֶם וּשְׁבַתֶם:

מצודת דוד וישלח לקראתם. לאמר להם לשבת ביריחו האמור בסוף המקרא, והפסיק לומר הסיבה למה לא באו למלך, ואמר כי היו נכלמים,

ולכן שלח לקראתם : **ושבתם**. לביתכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יצמת**. יגדל : (מצודת ציון)

ו וַיֵּרְאוּ בְנֵי עֲמֹן כִּי נִבְאָשׁוּ בְדוֹד וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי-עֲמֹן וַיִּשְׁכְּרוּ אֶת-אֶרֶם
בֵּית-רְחוֹב וְאֶת-אֶרֶם צוֹבָא עֹשְׂרִים אֶלְף רִגְלֵי וְאֶת-מֶלֶךְ מַעֲכָה אֶלְף
אִישׁ וְאִישׁ טוֹב שְׁנַיִם-עֶשֶׂר אֶלְף אִישׁ:

מצודת ציון **נבאשו**. נמאסו כדבר הנבאש : **ואיש טוב**. אנשי איש טוב,
והוא שם אדון הארץ, וכן (שופטים יא ג) : וישב בארץ טוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישכרו את ארם בית רחוב. ובד"ה קראו ארם נהרים, ופה אמר
עשרים אלף רגלי ואיש טוב שנים עשר אלף איש. ובד"ה אמר ששכרו
שנים ושלשים אלף רכב ואת מלך מעכה וצריך לומר שהיה רגלי כמספר
הרכב ופה הזכיר הרגלי ושם את הרכב:(מלבי"ם)

ז וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיִּשְׁלַח אֶת-יֹאבָב וְאֶת כָּל-הַצָּבָא הַגְּבֻרִים:

מצודת ציון **הגבורים**. כמו והגבורים : (מצודת ציון)

ח וַיֵּצְאוּ בְנֵי עֲמֹן וַיַּעֲרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הַשַּׁעַר וְאֶרֶם צוֹבָא וְרְחוֹב
וְאִישׁ-טוֹב וּמַעֲכָה לְבָדִם בַּשָּׂדֶה:

מצודת דוד **פתח השער**. מול פתח שער עירם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויצאו בני עמון. כפי המבואר בד"ה חנו המלכים לפני מידבא
שהוא בגבול מואב, ובני עמון נאספו מעריהם לפני עיר המלוכה רבה
ויערכו מלחמה פתח השער, כי לא רצו לערוך בשדה מחולשתם רק
להשגב במבצר, ואם כן היה מחנה המלכים רחוקה ממחנה בני עמון, וזה
שכתוב **וארם צובא וכו' לבדם בשדה**, רצה לומר נבדלים מבני עמון, וזה
שכתוב:(מלבי"ם)

ט וַיֵּרָא יֹאבָב כִּי-הִיְתֵה אֵלָיו פְּנֵי הַמְּלָחָמָה מִפְּנִים וּמֵאַחֲרֵי וַיִּבְחַר מִכָּל
בְּחֹרָי (בישראל) יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֶךְ לַקְרָאת אֶרֶם:

מצודת דוד **פני המלחמה**. פני אנשי המלחמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מדוע תפס בצד השני והלכתי :

וירא יואב כי היתה אליו פני המלחמה מפנים ומאחור, רצה לומר שהתירא מלכת עד רבה וללחום עם בני עמון פתח השער שאז יבואו עליו המלכים מאחור ויהיה תוך שני מחנות חזקות, כי המלכים היו חזקים מצד עצמם, ובני עמון היו חזקים מצד שהיו אצל המבצר, ולכן היה מחמתו ללחום את המלכים תחלה אצל מידבא, ולבל יצאו בני עמון בעזרתם חלק מחנהו ונתן יתר העם החלשים ביד אבשי, שאם יצאו בני עמון השדה יספיק לנצחם, ובכ"ז עמדו רק למשמרת ולא נפרדו מן המחנה והיו מוכנים גם נגד ארם, כי שער לפי הסברה שבני עמון ישארו במקומם, ועל זה אמר **אם תחזק ארם ממני והיתה לי לישועה** כיון שאתה פה, ואמר שאח"ז בלכת אבשי אל בני עמון אם ישער שהם חזקים ילך עמו להושיע, ועל זה אמר **והלכתי:** (מלבי"ם)

זי ואת יתר העם נתן ביד אבשי אחיו ויערף לקראת בני עמון:
זיא ויאמר אם-תחזק ארם ממני והיתה לי לישועה ואם-בני עמון יחזקו ממך והלכתי להושיע לך: **זיב** חזק ונתחזק בעד-עמנו ובעד ערי אלהינו ויהוה יעשה הטוב בעיניו:

מצודת דוד חזק ונתחזק. חזק אתה והעם אשר עמך, וגם אנו נתחזק : בעד עמנו. שלא ילכו בשבי : ובעד ערי וגו'. שלא יכבשום האויב : וה' יעשה הטוב וגו'. רצה לומר : ואם בכל ההתחזקות לא נועיל, יעשה ה' הטוב בעיניו, ונקבל באהבה : (מצודת דוד)

רלב"ג חזק ונתחזק בעד עמנו. למדנו מזה שאין ראוי לסמוך על הנס אבל ראוי שישתדל האדם בהצלתו לפי מה שאפשר ואז יעזור הש"י כי הש"י לא יחדש המופתים רק במקומות הכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות : (רלב"ג)

מלבי"ם חזק וצוהו שיתחזק, **א**. בעד עם ה', **ב**. בעד ערי אלהינו שאם יחזק האויב ילך להחריב ערי ארץ ישראל, והודיע בזה כי תשועת ה' צריכה שתי הכנות, **א**. ההכנה הטבעיית ואמרו חכמינו זכרונם לברכה ד' צריכים חזק דרך ארץ שנאמר חזקו ונתחזקה, **ב**. ההכנה המחשביית לשם ה', ועל זה אמר בעד אלהינו, ואז ה' הטוב בעיניו יעשה לעזור כפי ההכנה (מלבי"ם): הראויה

זיא ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה בארם וינסו מפניו:

מלבי"ם ויגש יואב וכן היה שיואב נגש תחלה להלחם עם המלכים בשדה ועל ידי זה נסו גם בני עמון: (מלבי"ם)

ידי ובני עמון ראו כי-נס ארם וינסו מפני אבישי ויבאו העיר וישב יואב מעל בני עמון ויבא ירושלם: **טו** וירא ארם כי נגף לפני ישראל ויאספו יחד:

מצודת דוד ויאספו יחד. בחשבם שברבת עם ינצחו הם : (מצודת דוד)

טז וישלח הדדעזר ויצא את-ארם אשר מעבר הנהר ויבאו חילם ושובר שר-צבא הדדעזר לפניהם:

כ"י וסוּך שר צבא הדדעזר. על סם שהיה גבור ועריץ מאוד הזכירו בשמו: (כ"י)

מצודת ציון חילם. שם מקום : (מצודת ציון)

יז ויגד לדוד (ס) ויאסף את כל ישראל ויעבר את הירדן ויבא חלאמה ויערכו ארם לקראת דוד וילחמו עמו:

מצודת ציון חלאמה. לחילם : (מצודת ציון)

יח וינס ארם מפני ישראל ויהרג דוד מארם שבע מאות רכב וארבעים אלף פרשים ואת שובר שר-צבאו הפה וימת שם:

מלבי"ם שבע מאות רכב וארבעים אלף פרשים, ובדברי הימים אומר שבעת אלפים רכב וארבעים אלף רגלי, הנה מ"ש פה שבע מאות רכב מיושב במ"ש למעלה (ח' ד), ומה שכתוב ארבעים אלף פרשים מיושב במ"ש למעלה (פסוק ו') : (מלבי"ם)

יט ויראו כל-המלכים עבדי הדדעזר כי נגפו לפני ישראל וישלמו את-ישראל ויעבדום ויראו ארם להושיע עוד את-בני עמון: (פ)

מצודת דוד **עבדי הדדעזר**. רוצה לומר : הסרים למשמעתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וישלימו**. עשו שלום : (מצודת ציון)

שמואל ב פרק-יא

א וְיְהִי לְתִשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת | צֵאת הַמְּלָאכִים וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת-יֹאָב
וְאֶת-עֶבְדָּיו עִמּוֹ וְאֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁחֲתוּ אֶת-בְּנֵי עִמּוֹן וַיִּצְרוּ עַל-רֶבֶה
דָּוִד יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם : (o)

כ לַעֲת לָאֵת הַמְּלָאכִים. יָסַע עַת צָנָה שְׁדָרְךְ הַחַיִּילוֹת לָאֵת, כְּשֶׁהָרֶץ
מִלְחָה קָמוֹת, וְהַסּוֹסִים מוֹלְאִים תְּצוּחָה צָנָה לָאֵת: (כ)

מצודת דוד **לתשובת השנה**. רוצה לומר : בעת תשובת השמש אל הנקודה
ההיא בעצמה שהיתה בה בעת צאת המלכים בשנה העברה, להלחם
בישראל ולעזור לבני עמון כמו שכתוב למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לתשובת**. מלשון השבה : **ויצורו**. מלשון מצור : (מצודת ציון)

ג רַב־יָג **לעת צאת המלכים**. הוא בימי החום שימצאו התבואות והעשבים
בשדות והפירות באילנות כי אז ימצאו הבהמות לאכל ואנשי החיל :
(רלב"ג)

ד מַלְבִּי"ם **ויהי לתשובת השנה**, ירמוז שעל ידי שישב המלך בביתו ולא
הלך בעצמו ללחום מלחמת ה' בא מעשה זו לידו, ולבל תאמר שהיה יגע
ורפה ידים ממלחמה הקודמת, אמר שהיה לתשובת השנה, ולבל תחשוב
שלא היה עת ראוי לצאת מפני הקור והגשם אמר **לעת צאת המלכים**, כי
היה בחדש סיון שכל מלכי ארץ יוצאים ופניהם בקרב, ולבל תאמר
שהיתה מלחמה קטנה שאין כבוד המלך לצאת בה בעצמו, אמר כי **שלח**
את יואב שר הצבא ואת עבדיו שהם כל שרי החיל והגבורים ואת כל
ישראל, ובזה היה ראוי שילך מלכם לפניכם, **והם השחיתו את בני עמון**
ויצורו על רבה שזה נמשך זמן רב ובכ"ז ודוד יושב בירושלים ולא בא
לעזרת ה' בגבורים: (מלבי"ם)

ב | וְיָהִי | לְעֵת הָעֶרֶב וַיִּקָּם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ וַיִּתְהַלֵּךְ עַל-גַּג בֵּית-הַמֶּלֶךְ
וַיֵּרָא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגֶּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד:

מצודת דוד מעל הגג. רוצה לומר : מעל הגג שהלך הוא בו, ראה אשה רוחצת למטה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי ר"ל וגם בביתו לא היה טרוד בצרכי העם כי קם ממשכבו לעת הערב וכבר אמרו חז"ל (בירושלמי פ"ק דברכות ובמדרש) כשהיה דוד סועד סעודת עצמו היה ישן עד תשע שעות וכשהיה סועד סעודת מלכים היה ישן עד הערב, וא"כ סעד אז סעודת מלכים ומתענג בתענוגים, וגם אחר כך לא עסק בצרכי צבור רק הלך לטייל על גג בית המלך, ובזה בא לידי עבירה שראה אשה רוחצת, ולא עצם עיניו מראות ברע, הגם שראה מעל הגג, באופן שהוצרך לכוון לראות:(מלבי"ם)

ג | וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיְדַרְשׁ לְאִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלוֹא-זֹאת בַּת-שֶׁבַע בַּת-אֶלְיָעָם
אִשְׁתׁ אֹרְיָה

מצודת דוד וידרש. שאל ודרש על האשה, מי היא : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: והנה יפלא שדוד נכשל בא"א ובהריגת אוריה וכמה עבירות כמו שחשב מהרי"א, ויפלא איך לא נצטוו לגרש את בת שבע וכדומה שאלות רבות כמו שבא בפנים, ומז"ש שדרש לאשה ושומר הלא זאת בת שבע, ומ"ש שהיא מתקדשת מטומאתה אם עבר על א"א וכי לא היה עובר על איסור נדה :

וישלח על ידי כן בא לידי מעשה ושלח לדרוש אם היא פנויה או אשת איש, ויאמר הלא זאת בת שבע, הנה השר מהרי"א הרבה להאשים את דוד, ובאר כי חטא מחמשה צדדים, א. מאשר חטא בא"א, ולא יאבה אל דברי חכמינו זכרונם לברכה שהיתה מגורשת מאוריה שזה נגד פשטות הכתובים, ב. במה שהשתדל שאוריה ישכב עם אשתו ויחשב לו הבן הנולד ויכרית שמו מבית אביו, מלבד מה שיצמח מזה תערובות המשפחות ואח נושא את אחותו שעל זה נאמר ומלאה הארץ זימה. ג. במה שצוה לשום את אוריה אל פני המלחמה החזקה להמיתו על לא חמס בכפו, וטוב היה שיעכבהו ויטרידהו עד שתלד בת שבע בסתר ויתן הנולד למניקת ואיש לא ידע, ד. במה שהרגו בחרב בני עמון ועמו נהרגו רבים וטובים מבני ישראל, והיה יכול לסבב להרגו על ידי ישראל בצנעה, ה. מה שלקח תיכף את בת שבע לביתו כאילו היה עדיין נרדף מהתאוה. ודעתו שבאמת הרבה אשמה רק על ידי ששב בתשובה הועבר חטאתו וקבל ענשו וטהר. אמנם עם ההשקפה הנכונה דעת חכמינו ז"ל מוכרחת, שאם היתה א"א איך לקחה אחר כך לאשה והלא היא אסורה לבועל,

ואיך צם והתפלל שיחיה הבן הנולד שהוא ממזר, ואיך נתקבלה תשובתו והאשה האסורה לו מדין תורה עומדת בביתו והרי זה כטובל ושרץ בידו, ואיך בחר ה' מזרע הנולד מהאשה הזאת שבט מושלים ויקרא שמו ידידיה וה' אהבו, מכל זה מבואר נגלה שבת שבע לא נאסרה על דוד, כי היוצא למלחמה בעת ההיא היה כותב גט כריתות לאשתו, כי הרוגי חרב מלחמה קרוב הדבר שישארו נשותיהם עגונות וכבולות, כי לרוב יקברו החללים בחפזה מאין איש יכיר בפרצוף פנים מי הנהרג להעיד להשיא את אשתו בפרט בעת שיגבר אויב ויקבור את החללים, ולכן תקנו בית דין של דוד שיכתבו גט לנשותיהן, או גט גמור או על תנאי, כי בשני הפנים האלה יצא דוד נקי מתלונת מהרי"א עליו, וכמו שנבאר הדבר בפיי הכתובים כל פרט ופרט. כי אם העון הראשון שחטא בא"א, ספר הכתוב **כי שלח דוד וידרוש לאשה לדעת אם היא פנויה או א"א, ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי ומזה ידע שהיא פנויה, אם מצד שהיא אשת אוריה שהלך למלחמה וידע שהניח לה גט כדרכם בעת ההיא, ואם מצד שהיא בת אליעם שהיה בן אחיתופל הגילוני יועץ דוד, ובודאי הוא היה היועץ לתקן תקנה זאת, שכל היוצא למלחמה יניח גט כריתות לאשתו, ואם כן אין ספק שהקפיד על זה בנכדו בל תשאר עגונה, ואם כן אם היה גט גמור היתה פנויה גמורה, וגם למפרשים שהיה גט על תנאי, בהכרח היה התנאי שאם לא ישוב בסוף ימי המלחמה לביתו תהיה מגורשת למפרע (שבאופן אחר לא היה אפשר להצילה מחשש עגונה) ואם כן בטח דוד שיטריד את אוריה בסוף ימי המלחמה באיזה שליחות באופן שלא ישוב לביתו כפי התנאי ותהיה פנויה למפרע, ועל זה אמר: (מלבי"ם)**

דַּד וַיִּשְׁלַח דָּוִד מְלָאכִים וַיִּקְחֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וְהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת מִטּוֹמְאָתָהּ וַתֵּשֶׁב
אֶל-בֵּיתָהּ:

רש"י מטומאתה. **מנלתה:** (רש"י)

מצודת דוד מתקדשת. היתה טהורה מטומאת נדה, כי טבלה עצמה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון מתקדשת. רוצה לומר מטהרת : (מצודת ציון)

רלב"ג והיא מתקדשת מטומאתה. ר"ל שהיא היתה אז רוחצת להיות טהורה מטומאתה : (רלב"ג)

מלבי"ם וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו שהמלאכים חקרו ע"ז, וכאשר ידעו שגרשה לקחה, וספר כי לא לבד שנוהר מאשת איש כי גם נזהר מאיסור נדה כי היא מתקדשת מטומאתה וטבלה לנדתה: (מלבי"ם)

וַתַּהַר וַתֵּשֶׁלַח וַתִּגְדַּל וַתִּדְּוֹד וַתֹּאמֶר הֲרָה אֲנִכִּי:

רלב"ג **ותאמר הרה אנכי.** יתכן שאחר המשגל נשאר רחמה בזולת לחות
כי זה מורה על ההריון : (רלב"ג)

מלבי"ם **ותהר האשה** והנה כפי המבואר לחכמינו זכרונם לברכה (בזהר)
יצא אוריה והניח לה גט בז' סיון והמעשה הזאת היתה בכ"ד אלול באופן
שהיה הבחנה בין זרע לזרע וידע בבירור שממנו נתעברה, והיא הרגישה
תיכף בעיבורה על ידי שנסתלקו ממנה הליחות כמ"ש הרלב"ג: (מלבי"ם)

וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל-יֹאבָב שָׁלַח אֵלַי אֶת-אֹרֵיָה הַחֲתִי וַיִּשְׁלַח יֹאבָב אֶת-
אֹרֵיָה

רפ"י **שלח אלי את אוריה.** שהיה מתכוין שיסכב עם אשתו, ויהא סכור
שממנו היא היא מעוברת: (רפ"י)

מצודת דוד **שלח אלי וגו'.** כי עמו היה במלחמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וישלח דוד אל יואב הנה פה מקום האשמה השנית** שזכר
מהרי"א מה שרצה שישכב אוריה את אשתו ויכרית שם בנו מבית אביו,
הנה גם לזה יש מענה שאחר שדוד ידע האמת שהוא בנו ישמור זאת בלבו
לעת מצוא, כשיגדל הילד יגלה שהוא בן המלך ושימנע מקחת מזרע
המלך, ואם היה גט גמור היה מתקן את הכל, וגם לדעת המפרשים שהיה
גט על תנאי שלפי זה כבר רצה לחטוא במה שצוה שאוריה ילך אל ביתו
שבזה יובטל הגט ותהיה א"א למפרע, הנה עתה היה מוכרח לזה אחר
שנתעברה, שבהכרח יתגלה הדבר ויצמח מזה חילול השם וגם מרד
במלוכה כאשר קרה כזאת למלכי ארץ עבור ענינים כאלה, כמ"ש
מהרי"א עצמו, ובפרט שהיתה נכד אחיתופל יועץ המלך (שכפי הנראה
שנאת אחיתופל לדוד וקשרו עם אבשלום נקבע על ידי מעשה זה, ששמר
לו איבה עבור שלקח את נכדו בחזקה, כי לולא זאת רחוק הוא איפוא
שאחיתופל שידע שהמלכות שמורה לשלמה בן נכדו יהיה בקושרים עם
אבשלום להסב המלוכה אליו) וכ"ש אם היה הדבר נודע תיכף, ומטעם
זה לא היה אפשר לעשות כדבר מהרי"א שתלד בצנעה כי איה בית אביה
וזקנה הלא ירגישו בזה, ולכן מפני חילול ה' ומרד במלכות היה בדעתו
לקבל על עצמו עון א"א למפרע אשר לא חשב כזאת בשעת מעשה שלא
עלה על דעתו שתתעבר, ועל זה אמרו חכמינו זכרונם לברכה מדוע בזית
את דבר ה' לעשות הרע בעיני, שבקש לעשות ולא עשה, כי לבסוף עלה
בידו באופן המותר כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

זז וַיָּבֵא אֹרֵיָהּ אֵלָיו וַיִּשְׁאַל דָּוִד לְשָׁלוֹם יוֹאָב וְלְשָׁלוֹם הָעָם וְלְשָׁלוֹם
הַמְּלָחָמָה:

מצודת דוד ולשלום המלחמה. לשלום אנשי המלחמה : (מצודת דוד)

זח וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֹרֵיָהּ רֵד לְבֵיתְךָ וּרְחֹץ רַגְלֶיךָ וַיֵּצֵא אֹרֵיָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ
וַתֵּצֵא אַחֲרָיו מִשָּׂאת הַמֶּלֶךְ:

רז"י משאת המלך. (תרגום:) סעודתה למלכה: (רז"י)

מצודת דוד ורחץ רגליך. הוא כנוי לתשמיש המטה, וכונתו היתה להעלים
הדבר, ויחשבו כי ממנו הרתה (ואף שכל היוצא למלחמת בית דוד היה
כותב גט כריתות לאשתו, מכל מקום היה הדבר מכוער, כי הדרך היה
לנושאה שוב בבוא מן המלחמה, והיתה שומרת עליו) : **משאת המלך**.
למען ייטב לבו ויבוא על אשתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון משאת. מנת ארוחה וסעודה, וכן (בראשית מג לד) : וישא
משאות מאת פניו : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותצא אחריו משאת המלך. והוא מענין ארוחה כמו וישא משאות
מאת פניו ואפשר שיהיה מענין אבוקה ללותו בבואו אל ביתו ולהראות
לו הדרך והנה חשב דוד לעשות הענין בדרך שיעלם חטאו מהאנשים שלא
חטא וכראות דוד שלא יוכל על זה סבב שימות ביד בני עמון ולקחה אחר
זה לו לאשה בדרך שלא יודע כי זנתה עמו בהיותה אשת אוריה : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: לענין מה ספר כי יצאה אחריו משאת המלך, ולמה לא
ירד אוריה אל ביתו, ואם שלא רצה לשכב עם אשתו כמ"ש, היה יכול
למנוע מתשמיש :

ויאמר דוד לאוריה רד לביתך ורחץ רגליך. הנה בזה המקום יבורר כי גם
האשמה השלישית אשר גלל מהרי"א על דוד תשוב לו על מ"ש שהרג את
אוריה על לא חמס בכפיו, כי באמת היה אוריה חייב מיתה משלשה
טעמים, א. מה שעבר על פקודת המלך, שא"ל רד לביתך ורחץ רגליך, פי'
כי בא לפני המלך באבק שעל רגליו כבא מן הדרך, וצוהו שילך וישאר
בביתו, כי רצה שלא ילך עוד למלחמה רק ישאר בביתו, כי כן נראה ממה
שבבואו לא פקד ע"י מאומה רק שאל אותו לשלום העם והמלחמה וצוהו
שילך לביתו, אם כן היה דעתו שישאר בירושלים, ואוריה לא רצה לשמוע
אל פקודת המלך להשאר בירושלים רק לשוב אל שדה המערכה, ולכן

שכב פתח בית אדוניו כארח נטה ללון ולשוב למקומו, ובוזה המרה פי המלך, **ב**. במ"ש ויצא אוריה מבית המלך ותלך אחריו משאת המלך. ותרגם יונתן סעודתא דמלכא, שיש הבדל בין מנחה ובין משאת, ששם משאת הונח על המנחה שיתן הנכבד אל הנקלה לנשאו ולגדלו, וכן כבדהו דוד כבוד גדול ששלח לו לביתו משאת משולחן המלך כדרך השרים, ולא היה לו לנאץ משאת המלך בעיני כל עבדי המלך שנשאר פתח בית המלך ולא הלך לביתו לקבל הכבוד הגדול הזה לאכול סעודת המלך בביתו עם אשתו וכדי בזיון וקצף: (מלבי"ם)

טז וישכב אוריה פתח בית המלך את כל-עבדי אדניו ולא ירד אל-ביתו:

מצודת דוד פתח. מול הפתח, עם כל עבדי המלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם וזה שכתוב וישכב אוריה בית אדוניו עם כל עבדי אדוניו וכדי בזיון לפני כל עבדי המלך, והם הרגישו בזה: (מלבי"ם)

יז ויגדו לדוד לאמר לא-ירד אוריה אל-ביתו ויאמר דוד אל-אוריה: הלוא מדרך אלה בא מדוע לא-ירדת אל-ביתך:

מצודת דוד הלא מדרך אתה בא. ואם כן אתה עיף ויגע : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגידו לדוד וכו' ודוד לא רצה להודיע לו שחרה אפו על שעבר על פקודתו כי חשש אולי נודעה לו המעשה ורצה לחקור על זה במסיח לפי תומו וא"ל הלא מדרך אתה בא וכו' כי חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שבא מן הדרך: (מלבי"ם)

יח ויאמר אוריה אל-דוד הארון וישאל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על-פני השדה חנים ואני אבוא אל-ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם-אשתי חיה וחי נפשך אם-אעשה את-הדבר הזה:

מצודת דוד יושבים בסכות. במקום המלחמה : ועבדי אדוני. רצה לומר : שאר עבדי המלך : חייך. הריני נשבע בחיי גופך וחי נפשך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר אוריה השיב לפי תומו שנמנע מזאת, **א**. מצד שהארון וישראל ויהודה (שבטו של מלך) יושבים בסכות, **ב**. מצד שיואב אדוניו ועבדי דוד רצה לומר השרים והגבורים חונים על פני השדה ואינם אף

בסוכה, והם לחורב ביום ולקרח בלילה, ובדבריו אלה מרד המרדה שלישי כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה במ"ש ואדוני יואב שהיה לו לומר ועבדך יואב ועבדי אדוני, כי יואב עבד דוד וכמ"ש האשה התקועית עבדך יואב שם בפי את הדברים האלה, וגם שמ"ש חכמינו זכרונם לברכה בעירובין (דף ס"ג) גמירי דכל זמן שהארון ושכינה שלא במקומם ישראל אסורים בתשמיש, לא שייך כאן למ"ש מהרי"א שזה לא היה הארון שבו הלוחות רק הארון שהיו מונחים בו האפוד והאורים והתומים, והארון והמלך שהם העקר ישבו במקומם, והוא דייק אדוני יואב כאילו יואב הוא העקר ולא יכין לדבר כן בפני המלך, וע"כ נתחייב מיתה כמורד, וע"כ, (מלבי"ם)

יב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אוּרִיָּה שֵׁב בְּזֵה גַם-הַיּוֹם וּמָחָר אֲשַׁלְּחֶךָ וַיָּשָׁב אוּרִיָּה בִירוּשָׁלַם בַּיּוֹם הַהוּא וּמִמָּחָרְתָּ:

מצודת דוד **גם היום.** כי חשב כאשר יאכל לפניו, אז ייטיב לבו ביו, וישכב עם אשתו : **וממחרת.** עד אשר שלחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בזה.** במקום הזה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיֹּאמֶר דָּוִד שֵׁב בְּזֵה גַם הַיּוֹם וּמָחָר אֲשַׁלְּחֶךָ, אחר שסרב נגד דעתו ורצה ללכת למלחמה, וגם שחשב אולי לכן נשאר בפתח המלך כדי שישלחם למלחמה ועתה שהבטיחו לשלחו ירד אל ביתו לפני צאתו, בפרט שהיה לו שהות כמ"ש וישב ביום ההוא וממחרת: (מלבי"ם)

יג וַיִּקְרָא-לוֹ דָּוִד וַיֹּאכַל לֶפָנָיו וַיִּשְׁתֵּה וַיִּשְׁכְּרֵהוּ וַיֵּצֵא בְעָרֵב לִשְׁכֵב בְּמִשְׁכְּבוֹ עִם-עַבְדֵי אֲדָנָיו וְאֶל-בֵּיתוֹ לֹא יָרַד:

מצודת דוד **במשכבו.** במקום ששכב בה אתמול, וזהו עם עבדי אדוניו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וַיִּשְׁכְּרֵהוּ נסה אולי יפותה במשתה היין, וכאשר ראה שכל זה לא הועיל: (מלבי"ם)

יד וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּכְתֹּב דָּוִד סֵפֶר אֶל-יוֹאָב וַיִּשְׁלַח בְּיַד אוּרִיָּה: **טו** וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר לֵאמֹר הִבּוּ אֶת-אוּרִיָּה אֶל-מוֹל פְּנֵי הַמְּלַחְמָה הַחֲזָקָה וּשְׁבַתְּם מֵאֲחֵרָיו וְנָקָה וּמָתָ: **ו**

רפ"י ונכה ומת. כדי שתהא מגורשת למפרע, ונמלא שלא בא על אשת איש, שכל היואל למלחמה, כותב גט לאשתו על תנאי, אם ימות במלחמה (קצת) נו (א): (רפ"י)

מצודת דוד אל מול. לפני המקום שלוחמים בו בחזקה ובגבורה : **ושבתם מאחרינו**. לבל יעזרוהו, ויהיה נכה מבני עמון וימות, וכוונתו היתה לישאנה אחרי זה, למען יחשבו שהרתה אחר הנשואין : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבו. הזמינו ותנו, כמו (רות ג טו) : הבי המטפחת : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה חטא אוריה שצוה להמיתו, ומדוע המיתו בדרך שמתו רבים עמו ולא המיתו בביתו, וכמ"ש מהרי"א :

ויכתוב בספר וכו', גם האשמה הרביעית אשר הכביד מהרי"א תוקל לפי דרכנו, מ"ש איך צוה דוד להרוג את אוריה בחרב בני עמון שבהכרח יהרגו רבים מישראל עמו, דוד דייק בדבריו שיתנהו אל מול המלחמה החזקה, כי המלחמה התמידה גם זולת זה וגם בלעדי פקודה זאת בהכרח יעמדו גבורים במקום המערכה לשוב מלחמה שעה והיתה הפקודה שישים את אוריה שם, הנה לא פקד שיקרבו אל מקום סכנה בעבור תכלית זה שיהרג אוריה, כי הם לחמו כדרכם, וצוה שבמקום המלחמה החזקה ישים את אוריה בין הגבורים המחרפים נפשם למות באופן שהאחרים שנהרגו היה בדרך מלחמה, כי לחמו שם כדרכם, רק מ"ש **ושבתם מאחרינו** שלא יצילו את אוריה בזה גרם מיתתו, והוא היה חייב מיתה, ולא תשאל למה לא הרגו בסנהדרין, כי אחר שהיה מוכרח לישא אחר כך את אשתו כמו שיתבאר, יודע הדבר ותצמח תלונה ומרד, לכן כסה קלון בערמה:(מלבי"ם)

{טז} ויהי בשמור יואב אל-העיר ויתן את-אוריה אל-המקום אשר ידע כי אנשי-חיל

מצודת דוד בשמור. בעת שמרו את העיר מסביב, לבלי תת יוצא ובא : **אנשי חיל**. מבני עמון : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל העיר. את העיר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי בשמור יואב אל העיר אולם נסתבב הדבר שאוריה נהרג מעצמו בדרך מלחמה, כי בשמור יואב על העיר כדרך המצור ששומרים על העיר סביב, ודרך הוא שאנשי העיר יוצאים כפעם בפעם והורגים בחיל הצרים, ובמקום שיש גבורים מבפנים מעמידים שם גבורים מבחוץ ושם את אוריה במקום שידע שאנשי חיל שם בפנים, וגם זה היה בדרך מלחמה כי אוריה היה בין השלשים ושבעה גבורים אשר לדוד:(מלבי"ם)

יז וַיָּצְאוּ אַנְשֵׁי הָעִיר וַיִּלְחֲמוּ אֶת-יֹאָב וַיִּפֹּל מִן-הָעַם מַעֲבְדֵי דָוִד וַיָּמָת
גַּם אֹרְיָה הַחֲתָי:

מלבי"ם ויצאו אנשי העיר כדרכם פעם בפעם, ויפול מן העם מעבדי דוד רצה לומר מן הגבורים וביניהם גם אוריה נפל שדוד, באופן שמת מעצמו בדרך מלחמה, והנה פה קצר בספור הענין רק מדברי המלאך (פסוק כג כד) מבואר שאנשי העיר יצאו על אנשי המצור אל השדה, וילחמו עמם, והם נצחום וירדפו אחריהם עד החומה ושם הורו המורים מעל החומה ועל ידי זה נפלו גבורים: (מלבי"ם)

יח וַיִּשְׁלַח יֹאָב וַיַּגִּד לְדָוִד אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַמִּלְחָמָה:

מלבי"ם ויגד לדוד את כל דברי המלחמה כנ"ל בפסוק הקודם: (מלבי"ם)

יט וַיֵּצֵא אֶת-הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר כְּכֹלֹתְךָ אֶת כָּל-דְּבָרֵי הַמִּלְחָמָה לְדַבֵּר אֵל-
הַמֶּלֶךְ:

מלבי"ם (יט-כ) ויצו את המלאך לאמר א"ל אם יגמור הספור שאז יקצוף המלך למה קרבו אל החומה, ויש בזה שני תרעומיות, כי דרך המצור לעמוד רחוק מן העיר מרחק רב עד שאם יפלו עליהם מן העיר וירדפו אחריהם ישמרו את עצמו בל יגיעו קרוב לגבול היריה, כי כמו מיל מן העיר יוכלו המורים לירות מן החומה בחצים ותותח והמגיעים בגבול ההוא ישחיתו בה היוצאים מן העיר בחרב והעומדים על החומה בחצים. וזאת שנית שגם אם הגיעו בגבול הזה עדיין צריכים להזהר שלא יתקרבו אל החומה בעצמה, שאז ישליכו עליהם אבנים שזאת יעשו גם הנשים העומדים ממעל כמו שהיה באבימלך, וזה שכתוב שדוד יתרעם בשתים, **א. מדוע נגשתם על העיר להלחם** הוא על שנגשו לגבול היריה להלחם שם עם היוצאים **הלא ידעתם את אשר יורו מעל החומה** שירייה היא מרחוק וידעתם הגבול עד אנה ישיגו החצים והיה צריך להשמר ממקום הזה, ועל זה אמר **מדוע** שהיא שאלת הסבה שזה אין לעשות בלא סבה מכרחת: (מלבי"ם)

כ וְהָיָה אִם-תַּעֲלֶה חֲמַת הַמֶּלֶךְ וְאָמַר לְךָ מַדּוּעַ נִגְשָׁתֶם אֵל-הָעִיר
לְהִלָּחֵם הֲלוֹא יִדְעַתֶּם אֶת אֲשֶׁר-יִרוּ מֵעַל הַחוֹמָה:

מצודת דוד אל העיר. להתקדב מאד על העיר : מעל החומה. ובקלות ימיתו את הנגשים אל העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יורו. ישליכו, כמו (שמות טו ד) : ירה בים : (מצודת ציון)

כא מִי-הִכָּה אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ בֶּן-יִרְבֵּשֶׁת הַלּוֹא-אִשָּׁה הַשְּׁלִיכָה עָלָיו פֶּלַח רָכַב מֵעַל הַחֹמָה וַיִּמֵּת בְּתַבַּץ לָמָּה נִגְשַׁתֶּם אֶל-הַחֹמָה וְאָמַרְתָּ גַם עַבְדְּךָ אֹרֵיָה הַחֲתִי מֵת:

כ"י בן ירובשת. הוא גדעון, שעסק מריצה עם הזקת, הוא הצעל: (כ"י)

מצודת דוד הלא אשה וגו'. ואם כן נקל מאוד להרוג את כל הקרב אל החומה : ואמרת. לשכך חמתו תאמר גם עבדך וגו', ורצה לומר : עם שהיה איש מלחמה מנעוריו וידע בכל זה ועם כל זה לא שת לבו לזאת, אם כן מהנראה כי מן השמים נהיה הדבר. וכוונתו היתה להודיע שעשה מה שצוה לו בדבר אוריה, ולהסתיר הדבר בפני השליח לא צוהו לאמרו מיד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירובשת. הוא ירובעל, וכאשר 'בעלי' גם 'בושת' המה כנויי עבודה זרה : פלח. כן נקרא אבן הרחים, כמו (איוב מא טז) : כפלח תחתית : רכב. הוא האבן העליונה מהרחים, כמו (דברים כד ו) : לא יחבול רחים ורכב : בתבץ. שם מקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. מי, זאת שנית מי הכה את אבימלך וכו' למה נגשתם אל החומה, הוא תרעומת שנית על מה שנגשו אל החומה בעצמה, שבזה גם נשים הרגו בס, וזה שכתוב למה רצה לומר לאיזה תכלית עשו זאת, (כי למה היא שאלת התכלית) כי זאת אין לעשות רק לתכלית מועיל שהוא בגמר המצור עת רוצים לדלג שור ולעלות על החומה, לא לחנם ולאין תכלית, ואמרת גם עבדך אוריה החתי מת, הוא מאמר בעל שתי פנים, המלאך הבין ששייב לו כי לא יד יואב היה במעל כי אוריה שהוא מן הגבורים מרי נפש חרף נפשו למות כדרכו ואחריו נמשכו העם, ובלב יואב היה ההודעה שבזה מלא פקודת המלך: (מלבי"ם)

כב וַיִּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַיָּבֵא וַיַּגֵּד לְדָוִד אֶת כָּל-אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹאָב:

מצודת ציון המלאך. השליח. (כד) ויורו המורים. ענין השלכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילך המלאך והוא בשלא הבין את דבר יואב הגיד הכל בפעם

אחת באופן שלא יקצוף המלך כלל: (מלבי"ם)

כג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-דָּוִד כִּי-גִבְרוּ עָלֵינוּ הָאֲנָשִׁים וַיֵּצְאוּ אֵלֵינוּ הַשָּׂדֶה וְנָהִיהָ עֲלֵיהֶם עַד-פֶּתַח הַשַּׁעַר:

מצודת דוד כי גברו. כאשר גברו עלינו וגוי, וסוף הדבר היה אשר נהיה אנחנו מתגברים עליהם לרדפם עד פתח השער : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר המלאך אמר שהסבה הראשונה היתה מצד שהעיזו אנשי העיר לצאת השדה ועל ידי כן הניסו אותם והתגברו עליהם עד פתח השער ומתוך רתיחת הנצחון התקרבו יותר מן הראוי: (מלבי"ם)

כד (ויראו) וַיִּירוּ (המוראים) הַמּוֹרִים אֶל-עֲבָדָךָ מֵעַל הַחוּמָה וַיִּמּוּתוּ: מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגַם עֲבָדָךָ אֲוִרְיָה הַחֲתִי מִתּ: (o)

מצודת דוד וירו המורים. בעת קרבנו אל החומה : וגם עבדך וגוי. כי השליח חשב, למה אמתין עד אשר יעלה חמת המלך ולומר לו אחרי זה ממיתת אוריה, הלא טוב לומר לו מיד, ולא יעלה חמתו (ואף יואב השכיל את זאת אשר השליח יגיד לו מיד, ולזה לא חשש פן לא תעלה חמת המלך ולא יודע לו ממיתת אוריה) : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועל ידי כן ויורו המורים וכו' וימותו מעבדי המלך וגם אוריה שהיה המנהיג במקום ההוא מת: (מלבי"ם)

כה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-הַמֶּלֶךְ כֹּה-תֹאמַר אֶל-יֹאבָב אֶל-יָרֵעַ בְּעֵינֶיךָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה כִּי-כִזָּה וְכִזָּה תֹאכַל הֶסְרֵב הַחֲזַק מִלְחַמְתְּךָ אֶל-הָעִיר וְהִרְסָהּ:

רס"י החזק מלחמתך אל העיר והרסה. עד כאן דברי הסליחות: וחזקהו. דוד אמר למלאך, וחזקהו ליואב בדברי תנחומין, שלא ירך לבו: (רס"י)

מצודת דוד אל ירע בעיניך. להכניס מורך בלב בעבור זה : כי כזה וכזה. כי דרך המלחמה היא שאוכלת החרב, וכהנה וכהנה, וכאומר הלא מעטים מתו, ודרך המלחמה היא שאף מן המנצחים נופלים הרבה : החזק מלחמתך. אחוז במלחמתך ואל ירך לבבך, וידעתי כי תוכל לה והרסה : וחזקהו. להשליח אמר, שהוא מעצמו יחזק את לב יואב : (מצודת

(דוד)

מצודת ציון **כזה**. כמו זה המספר : **והרסה**. ענין נתיצה ושבירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויאמר דוד כה תאמר אל יואב אל ירע בעיניך את הדבר הזה**, רצה לומר שדבר הזה שנגשו אל החומה אינו דבר רע, כי טוב יותר שיתקרבו אל החומה ושם ילחמו עד יהרסו את החומה משיעמדו מרחוק ויארכו ימי המצור, **כי כזה וכזה תאכל החרב** רצה לומר אם יארכו ימי המצור ויעמדו בשדה רחוק מן העיר ואנשי העיר יפלו עליהם תמיד תאכל החרב כפלים מאשר יאכלו החצים והאבנים בעת התקרבותם, כי בעת יתקרבו אל החומה הגם שיפלו רבים הלא ישימו קנצי למלים, ובכבשם החומה לא תאכל החרב עוד כפעם בפעם, ולכן **החזק מלחמתך על העיר** עצמה **והרסה** לקצר ימי המצור, **וחזקהו** צוה למלאך שיחזק ידי יואב שיעשה

לכנ **ותשמע אשת אוריה** כִּי-מֵת אֹרֵיָה אִישָׁה וַתִּסְפֹּד עַל-בְּעֻלָּהּ:

מצודת ציון **ויאספה**. הכניסה, כמו (שופטים יט טו) : ואין איש מאסף אותם : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ותשמע** הנה גם האשמה החמישית שהגדיל מהרי"א מה שמהר דוד לקחת את האשה, תרבה לה בורית, שהיה מוכרח לזה להסתיר הדבר של ההריון, וגם בכתוב הזה ירמוז כי מגורשת היתה מאוריה, במ"ש **ששמעה שמת אישה ותספד על בעלה**, כי יש הבדל בין שם איש ובין שם בעל, שם איש הוא מצד החבה שבין איש לאשתו ושם בעל הוא רק מצד שבעל אותה או מצד האדנות, וע"כ כשמדברת בעדה בא תמיד כינוי אישי לא כינוי בעלי, ואמר (הושע א') תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי, כי קריאת שם אישי מורה שחבתו עליה, והשמועה באה שמת אישה כי כן חשבו העם, אבל היא ספדה על בעלה לא על אישה כי כבר היתה מגורשת: (מלבי"ם)

לכז **ויעבר האבל וישלח דוד ויאספה אל-ביתו ותהי-לו לאשה ותלד לו** לו בן וירע הדבר אשר-עשה דוד בעיני יהוה: (פ)

מלבי"ם וספר כי בעבור האבל אספה דוד אל ביתו והיה נדמה כחונן אשת הגבור הנספה במלחמה, ועל ידי כן ותהי לו לאשה כמוצאת חן ותלד לו בן באופן שהיה נראה שנתעברה עתה, **וירע הדבר אשר עשה דוד בעיני ה'**. באמת לא ידע איש בדבר רק ה' היודע תעלומות, והגם שלא חטא לא בא"א ולא במיתת אוריה כנ"ל, בכ"ז רע הדבר מצד שעשאה דוד משיח

אלהי יעקב, והגם שלא היה נענש ע"י בדיני אדם, רע הדבר בעיני ה' כי לקחה דרך גזל, וכמו שביאר בסימן הבא: (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-יב

א וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-נָתָן אֶל-דָּוִד וַיֵּבֵא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים הָיוּ בְּעִיר אַחַת אֶחָד עֹשִׂיר וְאֶחָד רָאשׁ:

מצודת דוד שני אנשים. על כי רצה שדוד בעצמו יפסוק הדין על עצמו, לזה אמר לו כאלו קובל לפניו על העול הנעשה בעיר, ושהוא יעשה משפט, וכשיפסוק הדין, אז יאמר לו אתה האיש. ואף כי הרבה בדברים שאין ענין להם עם דבר דוד, אולם כוונתו היתה להעלים ביותר, לבל ירגיש דוד וישמור פיו מלפסוק הדין : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראש. עני ודל, כמו (משלי י ד) : ראש עשה כף רמיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישלח ה' את נתן להוכיחו כי דוד היה בזה צדיק בעיני עצמו אחר שעלה בידו הכל בדרך היתר ואין עונש עליו בדיני בשר ודם כנ"ל, והסביר לו חטאו במשל באופן שהוא עצמו חרץ משפטו. **שני אנשים היו בעיר אחת** שבזה יגדל העושק יותר, בהיותו עמו בעיר מכיר בענין, ולא די שלא עזרו, לקח את אשר לו: (מלבי"ם)

ב לְעֹשִׂיר הָיָה צֶאֱן וּבָקָר הָרְבִּהּ מְאֹד:

מלבי"ם וספר כי העשיר היה לו צאן ובקר, הרבה מאד בהפלגה יתרה שזה המשל לדוד שהיו לו נשים כל אשר שאלו עיניו: (מלבי"ם)

ג וּלְרֹשׁ אֵין-כָּל כִּי אִם-כַּבֶּשֶׂה אַחַת קִטְנָה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחִיָּה וַתִּגְדַּל עִמּוֹ וְעַם-בְּנֵי יַחְדּוֹ מִפְתּוֹ תֹאכַל וּמִפֶּסֶחַ תִּשְׁתֶּה וּבְחִיקוֹ תִשְׁכַּב וַתְּהִי-לוֹ כְּבַת:

מצודת דוד ויחיה. היה מפרנסה במזון, והיתה חביבה עליו עד שגדלה עמו בחדרו, והוא מדרך מליצה והפלגה. (ה) ויחר אפו. כי חשב שאמת הדבר

נעשתה התועבה הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון אין כל. לא כלום : ויחיה. ענין הספקת הצורך, כמו (בראשית מה ה) : למחיה שלחני : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה שזה המשל לאוריה שלא היה לו רק בת שבע שלקחה בקטנותה כמ"ש חכמינו זכרונם לברכה, ועל זה אמר קטנה, אשר קנה על ידי קדושין. ויחיה ותגדל עמו עד שהיתה ראויה לאיש, ועם בניו יחדו כי היו לו בנים מאשה אחרת, מפתו תאכל וכו' וזה המגדיל החטא, כפי גודל העוני וכפי גודל האהבה שהיה לו אל הדבר: (מלבי"ם)

יד ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקר ללעשות לארם הבא-לו ויקח את-כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו:

רש"י ויבא הלך. דימה את יצר הרע תחלה להלך, שעובר לדרכו, ואחר כך לאורח, שנעשה חכסנאי, ואחר כך לאיש, שהוא בעל הבית: (רש"י)

מצודת ציון הלך. ההולך בדרך : לאורח. הוא ההלך שאמר, והוא האיש הבא אליו אשר יאמר, וליופי המליצה אמר במלות שונות : (מצודת ציון)

רלב"ג ויבא הלך לאיש העשיר. הוא הלך הוא אורח נקרא הלך מצד לכתו בדרכים ומפני זה ג"כ נקרא אורח ורבותינו ז"ל דקדקו מזה בענין יצר הרע כי מתחלה נראה כדל הולך לבקש די מחסורו כי ההלך והדל אחים ואחר כן ישוב והוא איש סוחר הולך בדרכים ואחר זה ישוב למדרגת אדון ולזה קראו בסוף הענין איש אמר ויעש לאיש הבא אליו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויבא הלך הגדיל החטא משני פנים א. מצד שלא לקח מצאנו שהיה לו די והותר, ב. מצד מעוט הצורך של העשיר אל המעשה הזאת, כי הוא לא היה כילי רק מצד שבא אליו הלך בלתי חשוב בעיניו שיקח בעבורו מצאנו, רק על ידי שמצא כבשת הרש, חשבו כארץ, ואחר כך עשאו כולו לפניו כאילו בא אליו איש נכבד, מה שלא רצה לעשות מבקרו, וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה היצה"ר תחלה דומה כהלך ואחר כך כארץ ואחר כך כבעה"ב, שתחלה ראה דוד אותה, ואחר כך חמדה ונעשה היצה"ר אורח, ואחר כך לקחה לאשה ונעשה בעל הבית: (מלבי"ם)

לב ויחר-אף דוד באיש מאד ויאמר אל-נתן חי-יהוה כי בן-מֹות האיש

הַעֲשֵׂה

זאת:

כַּסִּי **כִּי בֶן מוֹת. הַגּוֹזֵל אֶת הָעֵנִי, כִּאלֹו נֹוֹטֵל אֶת נַפְסוֹ, שְׁנֹאֲמֵר (מַסְלִי אֶת יָטוֹ):** אֶת נַפְסִי בְעַלְיוֹ יִקַּח: (כַּסִּי)

מַלְבִּי"ם **וַיַּחַר אֵף דָּוִד בְּאִישׁ מְאֹד,** הֵנָּה יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ וּבֵין מִשְׁפַּט הַשּׁוֹפְטִים, שֶׁהַשּׁוֹפְטִים לֹא יִשְׁפְּטוּ רַק כְּפִי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר תִּשְׁקִיף עַל הַפְּעוּלָה, וּמִשְׁפַּט הַגּוֹנֵב שֶׁהוּא וְטַבְּחוֹ חֲרוֹץ שִׁישְׁלָם אַרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשָּׁה, אֲבֵל הַמֶּלֶךְ יִשְׁפּוֹט לְפִי הַשְּׁעָה וּלְפִי הַפּוֹעֵל, שֶׁבְּנִדּוֹן זֶה יַחֲרוֹץ הַמִּשְׁפַּט לְפִי הָאֲכֹזְרִיּוֹת וְרוֹעַ הַלֵּב שֶׁהִרְאָה הָעֵשִׂיר בְּמַעֲשָׂהוּ, וְלִכֵּן הִצִּיעַ בְּמִשְׁפַּט זֶה לְפָנֵי דָוִד שִׁיִּדִּין אוֹתוֹ בְּמִשְׁפַּט הַמַּלְכוּת לְצוֹרֵךְ שְׁעָה וּבַהֲשִׁקָף עַל הָאִישׁ הַפּוֹעֵל, וְדוֹד חָרָה אָפּוֹ בְּאִישׁ הַפּוֹעֵל הַזֶּה, וְגַמֵּר אוֹמֵר **כִּי בֶן מוֹת הָאִישׁ הָעוֹשֶׂה זֹאת** שֶׁמִּצַּד הָאִישׁ הַפּוֹעֵל חַיִּיב מִיתָה: (מַלְבִּי"ם)

וְאֶת-הַכְּבֹּשָׁה יִשְׁלַם אַרְבַּעַתַּיִם עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְעַל אֲשֶׁר לֹא-חָמַל:

כַּסִּי **יִשְׁלַם אַרְבַּעַתַּיִם. כִּךְ אִירַע לוֹ, שְׁלָקָה בְּאַרְבַּעַתַּיִם צְנִיִם, הִילַל וְחֲמִנּוֹן תִּמֵּר** וְאַחַזְכֵּלוֹס: (כַּסִּי)

מִצּוֹדַת דָּוִד אַרְבַּעַתַּיִם. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת כ"א לז) : וְאַרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשָּׁה : **עֶקֶב וְגו'.** לִזֶּה יִשְׁלַם כַּדִּין הַתּוֹרָה : **וְעַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל.** רָצָה לוֹמֵר : וְלִזֶּה הוּא בֶן מוֹת, עַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל עַל רוֹב עֵנִי, וְלִכֵּן חַיִּיב מִיתָה בַּחֵק מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ : (מִצּוֹדַת דָּוִד)

מִצּוֹדַת צִיּוֹן עֶקֶב. בְּעֵבֹר, כְּמוֹ (דְּבָרִים ז' יב) : **עֶקֶב תִּשְׁמַעוּן :** (מִצּוֹדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם **וְאֵת וְחוֹץ מִזֶּה חַיִּיב בְּתִשְׁלוּמֵי אַרְבַּעַתַּיִם כְּפִי מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה הַקְּבוּעַ עַל הַגְּנִיבָה וְהַטְּבִיחָה, וּפִי דְבָרָיו שִׁישְׁלָם אַרְבַּעַתַּיִם עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה בְּעַד הַמַּעֲשָׂה, וְהוּא בֶן מוֹת עַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל: (מַלְבִּי"ם)**

וַיֹּאמֶר נָתַן אֶל-דָּוִד אֶתְּהָ הָאִישׁ כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִכִּי מִשְׁחַתִּיךָ לְמַלְךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וְאַנְכִּי הַצִּלְתִּיךָ מִיַּד שָׂאוּל:

מִצּוֹדַת דָּוִד אֶתְּהָ הָאִישׁ. אֲשֶׁר עָשָׂה כֹּזֵאת : (מִצּוֹדַת דָּוִד)

רַלְבִּי"ג **וַיֹּאמֶר נָתַן אֶל דָּוִד אֶתְּהָ הָאִישׁ.** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל כִּי כְּמוֹ שֶׁשְׁפַט

דוד כן היה כמו שאמר תחת הכבשה ישלם ארבעתים כי הוא המית אוריה ומתו תחתיו ארבעה מבניו והם בן בת שבע אמנון ואבשלום ואדניה, והנראה בעיני כי על מה שאמר ישלם ארבעתים הוא שפטו הש"י שישכב איש עם הרבה מנשיו לעיני השמש והוא היה אבשלום שבא אל עשר פילגשי אביו אלא כי במה שאמר חי ה' כי בן מות האיש העושה זאת לא שפטו הש"י כפיו ולזה אמר לו נתן גם ה' העביר חטאתך לא תמות ובעבור שנעזר בחרב שונאיו להרוג אוריה היה דינו שתמשול חרב שונאיו על ביתו ימים רבים מצורף אל זה מה שעשה כנגד השם י"ת להשתדל בהריגתו כדי שיקח את אשתו לו לאשה ולפי שמאתו היתה ההתחלה בזאת העבירה גם הש"י רצה שתצמח רעה מביתו לשלם לו גמול עליה וכן היה כי מביתו צמחה רעת אמנון ואבשלום ושכב אבשלום את נשיו לעיני השמש :

מלבי"ם אתה האיש רצה לומר הגם שעל הפעולה לבדה אין עליו לא עונש רוצח ולא עונש נואף א"א כנ"ל, רק ענין גניבה, מה שלקח כבשת חברו בגניבה, שידמה ענשו שישלם ארבעתים, אמנם בהשקף על האיש הפועל, אשר לפיהו חרצת עליו משפט מות, אתה האיש. ובאר זה משני פנים, אם מצד מעלתו שנמשח למלך, ושדבקה בו ההשגחה הפרטיית, להצילו מכף אויביו, ויכלול בזה גם כן שמצד זה יותר היה לו להשמר אף מחטא קל, בזכרו טובות הבורא עליו, ואם מצד עשרו שהוא דומה בזה כאיש העשיר. ועל זה אמר: (מלבי"ם)

לח וְאֶתְנָה לְךָ אֶת-בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת-נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקָה וְאֶתְנָה לְךָ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְאִם-מָעַט וְאִסְפָּה לְךָ כְּהֵנָה וְכִהְנָה:

רש"י ואסיפה. והייתי מוסיף לך: ואת נשי אדוניך. מיכל בת שאול: (רש"י)

מצודת דוד נשי אדוניך. מיכל בת שאול. ובמדרש יש (ירושלמי יבמות ב ד, סנהדרין ב ג) שגם נשא רצפה בת איה, פילגש שאול : ואם מעט. ואם עדיין הממשלה והגדולה ההיא מעט בעיניך, שאל ממני ואוסיף לך כהנה וכנה, רצה לומר : פעמים כמו שיש לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהנה. כמו שיש לך : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואתנה לך וכו' את נשי אדניך שהם ברשותך וגם את בית ישראל שתקח נשים מאשר תבחר, ואם מעט ואוסיפה וכמ"ש חכמינו זכרונם לברכה שהיה יכול להוסיף נשים עד י"ח, ואם כן: (מלבי"ם)

טו מדוע בזית | את-דבר יהוה לעשות הרע (בעינו) בעיני את אוריה

הַחֲתִי הַפִּיּוֹת בְּחָרֵב וְאֶת-אִשְׁתּוֹ לְקַחַת לָךְ לְאִשָּׁה וְאֶתוֹ הֲרַגְתָּ בְּחָרֵב
בְּנִי עֲמוֹן:

מצודת דוד **מדוע בזית**. רצה לומר : הלא גמלתיך הטובה, ומדוע בזית את
דבר ה' : **הכית**. רצה לומר : צוית לסבב לו המיתה : **בחרב בני עמון**.
וכפולה חטאתך מאלו הרגתו בחרבך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **מדוע בזית** וכו', ובאר שהגם שיצטדק בדיני ב"ו, לא יצטדק
בעיני ה', מצד מה ששני העונות שעשה שהם הריגת אוריה ולקיחת בת
שבע, היה כ"א סבה לחברו ומפרש **שאת אוריה הכית בחרב** על ידי מה
שאת אשתו לקחת לך לאשה, רצה לומר שהגם שאוריה נתחייב מיתה,
בכ"ז אחר שזה נסבב על ידי לקיחת אשתו, שעל ידי מיתתו יכולת לקחת
אותה לקוחין גמורין (כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה לקוחין יש לך
בה, כי זה ההבדל בין כשיאמר נשא אשה ובין כשיאמר שם לקיחה כמ"ש
בפי' רות) ואם כן על ידי כן נחשב כאילו הכית אותו בחרב דרך רצח, וכן
נחשב כאילו את אשתו לקחת על ידי מה **שאתו הרגת בחרב בני עמון**
שהגם שהרגת אותו בחרב בני עמון במלחמה ואין אתה נענש כמו שפירשו
חכמינו זכרונם לברכה, בכ"ז כיון שזה היה סבה ללקיחת אשתו נחשב
כאילו לקחת את אשתו דרך גזלה : (מלבי"ם)

ו וְעַתָּה לֹא-תִסּוּר חָרֵב מִבֵּיתְךָ עַד-עוֹלָם עֵקֶב כִּי בְזַתְנִי וַתִּקַּח אֶת-
אִשְׁתִּי אֹרִיָּה הַחֲתִי לְהִיּוֹת לָךְ לְאִשָּׁה: (o)

מצודת דוד **לא תסור חרב וגו'**. ורבים מזרעך ימותו בחרב : **בזתני**.
להתחלל שם שמים על ידך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ועתה** גזר עליו שני מיני עונשין שחרץ על האיש העשיר, **א**. עונש
מות שנגד זה אמר **לא תסור חרב מביתך** שיחול עונש זה בבניו, ובאר שזה
עקב כי ביזתני וכו' מצד שהיה עם המעשה בזוי דבר ה', שלפי ערכו לא
היה לו לעשות זאת : (מלבי"ם)

ו כֹּה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְקִיִּים עֲלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלִקְחַתִּי אֶת-נְשִׁיךָ
לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לְרַעֲיָה וְשָׁכַב עִם-נְשִׁיךָ לְעֵינֵי הַשָּׁמֶשׁ הַזֹּאת:

מצודת דוד **מביתך**. אחד מאנשי ביתך יעשה לך הרעה : **לעיניך**. על כי ידע
מזה ולא היה לאל ידו למחות בדבר, הרי היא כאלו נעשתה לעיניו :
לרעיך. כי אבשלום היה אז מלך כמוהו, ולרעהו יחשב : **לעיני השמש**.
רצה לומר : בגלוי ובפרסום רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקים. מעמיד : (מצודת ציון)

מלבי"ם (יא-יב) **ב. כה** ונגד עונש הפעולה, ישלם כמדתו במה **שיקים עליו** רעה מביתו ויקח את נשיו, שהם עשר פילגשיו, אמנם נגד שהוא עשה בסתר יפרע ממנו בגלוי: (מלבי"ם)

יב כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את-הדבר הזה נגד כל-ישראל ונגד השמש:

מצודת דוד בסתר. וחשבת שלא תגלה רעתך : ואני אעשה וגו'. אשלם הגמול בפרסום רב, ובזה ידעו הכל מעשיך, כי מהגמול ישכילו לדעת העון : (מצודת דוד)

יג ויאמר דוד אל נתן חטאתי ליהוה (o) ויאמר נתן אל דוד גם יהוה העביר חטאתך לא תמות:

מצודת דוד חטאתי לה'. כאומר הנה על הריגת אוריה, עונשי אמורה שלא תסור חרב מביתי, אבל עון בת שבע, הלא להי חטאתי בזה, והוא רחום יכפר עון : גם ה'. רצה לומר : לא תחשוב שגמול העונש האמור, שזה הוא לעון הריגת אוריה, לא כן הוא, כי גמול הראוי הוא להיות נפש תחת נפש, אבל רק על מקצת העון שלם ישלם, וגם העביר מחטאתך וכפר מקצתה להיות לך נפשך לשלל ולא תמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון העביר. הסיר ומחל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר נתן אל דוד, זה היה ההבדל בין דוד ובין שאול, ששאול נתן אמתלאות על חטאו ולכן נגזר עליו עונש כמ"ש ואון ותרפים הפצר, ודוד הודה תיכף, ולא השיב שעשה הכל בהיתר, והודיעו הנביא שהשם קבל תשובתו: (מלבי"ם)

יד אָפֶס כִּי-נֶאֱזַר נֶאֱצַת אֶת-אִבִּי יְהוָה בַּדָּבָר הַזֶּה גַּם הִבֵּן הַיְלֹוד לָךְ מוֹת:

רפ"י כי נאץ נאלת את אויבי. כנוי הוא זה, דרך כבוד למעלה. ויונתן תרגם: ארי מיפתח פתחתא פומא דסנאי עמא דה': (רפ"י)

מצודת דוד אפס וגו'. רצה לומר : אבל בדבר הזה דבת שבע, חללת את השם, וגרמת שאויבי ה' הרשעים ינאצו נאצות גדולות בלמדס ממך, ולזה תקבל עליו גמול משלם, וכן הבן הילוד ימות, כי ראוי הוא לגמול המעשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפס. הוא כענין רק, כמו (במדבר כג יג) : אפס קצוהו : נאץ נאצת. ענין כעס ובזיון, כמו (נחמיה ט יח) : ויעשו נאצות גדולות : (מצודת ציון)

מלבי"ם אפס כי נאץ נאצת הוא פועל יוצא מצד שסבב שעל ידי זה ינאצו אויבי ה' ויכעיסוהו ויש חילול ה' בדבר, לכן גם הבן ימות, ומהרי"א פי' שיען שהיה תמיד מנאץ את אויבי ה' ומבזה אותם על דברים כאלה, ועתה עשה כמעשיהם, כענין הנה יסרת רבים וכו' לכן יוסיף לו עוד עונש, וע"ד הדרש יבואר על פי מ"ש חכמינו זכרונם לברכה לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה, רצה לומר לא היה להחמיר עליו ולגלות הדבר באופן שידמה שחטא בא"א ובהריגת אוריה, מה שאינו כן באמת, והיה ראוי לכסות עליו, רק שרצה ה' להורות תשובה, וזה שכתוב כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר נגד כל ישראל, ועל זה אמר דוד חטאתי ובקש שלא יחמיר עליו, והשיב שגם ה' מצד מדת הרחמים העביר חטאתו, והוא כפי מהרע"פ מל' ויעבירו קול במחנה רצה לומר שפרסם חטאתו, כי על ידי זה נאץ נאצת את אויבי ה' הבלתי רוצים לשוב בתשובה, כי בזה יראו שהשי"ת מקבל שבים : (מלבי"ם)

טו וילך נתן אל-ביתו ויגף יהוה את-הילד אשר ילדה אשת-אוריה לדוד : ויאנש :

רס"י ויאנש. לשון חולי : (רס"י)

מצודת ציון ויגוף. היא מכת החולי : ויאנש. ענין כבודות החולי, כמו (מיכה א ט) : אנושה מכותיה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויאנש. ר"ל שבא לו חולי אנוש וביום השביעי מת : (רלבי"ג)

מלבי"ם אשר ילדה מצד שילדה אשת אוריה, שהיתה נראה בעיני ה' כאילו היתה אשתו היתה : (מלבי"ם)

טז ויבקש דוד את-האֵלֵהִים בְּעַד הַנְּעָר וַיִּצֵם דָּוִד צוֹם וּבָא וְלָן וְשָׁכַב אַרְצָה :

רפ"י וּבָא וּלְוֹן וּשְׁכַב אֶרְלָה. וּבָא הַבַּיִת, וּלְוֹן זָלִילָה שׁוֹכֵב לְאַרְצָ: (רפ"י)

מצודת דוד וּבָא וּלְוֹן. בֵּא מִבֵּית הָאֱלֹהִים מֵאֲשֶׁר הִתְפַּלֵּל בָּהּ, וּלְוֹן כָּל הַלֵּילָה מוֹשֵׁב בְּאַרְץ : (מצודת דוד)

מלבי"ם וַיִּבְקֶשׁ. הִגֵּם שִׁנְגִּזְרָה גִּזְרָה מוֹעֵלֶת תִּפְלָה. וְהִתְפַּלֵּל בְּעֵד הַנְּעֹר, וּמָה שֶׁהִיָּתָה הַגִּזְרָה לְמֶרֶק עוֹנוֹ, חָשַׁב לְמֶרֶקוֹ עַל יַדַי עֵינָיו וְצוֹם, שָׁצַם כָּל הַיּוֹם אֶצֶל הָאֲרוֹן, וּבָא לְבֵיתוֹ וּלְוֹן בִּתְעֵנִית וּשְׁכַב אֶרְצָה לְעֹנוֹת נַפְשׁוֹ: (מלבי"ם)

גז וַיִּקְמוּ זִקְנֵי בֵּיתוֹ עָלָיו לְהַקְיֵמוֹ מִן-הָאָרֶץ וְלֹא אָבָה וְלֹא-בָרָא אֶתֶם לָחֶם:

רפ"י וְלֹא זָרָה. לֶשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ (לְקַמֵּן יג ו): וְאַזְכְּרָה מִיָּדָה: (רפ"י)

מצודת ציון זָרָה. הִיא אֲכִילָה מוֹעֵטֶת, כְּמוֹ (לְעִיל ג לה) : לְהַבְרֹת אֶת דָּוִד : (מצודת ציון)

גח וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיָּמָת הַיָּלֶד וַיִּרְאוּ עֲבָדֵי דָוִד לְהַגִּיד לוֹ | כִּי-מָת הַיָּלֶד כִּי אָמְרוּ הִנֵּה בְּהִיּוֹת הַיָּלֶד חַי דְּבָרְנוֹ אֱלֹוֹ וְלֹא-שָׁמַע בְּקוֹלְנוּ וְאִיךָ נֹאמַר אֱלֹוֹ מָת הַיָּלֶד וְעָשָׂה רָעָה:

מצודת דוד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לַיְמֵי הַחֹלִי, אוֹ לַיְמֵי לִידָתוֹ : כִּי מָת. אֲשֶׁר מָת : וְלֹא שָׁמַע. בְּעֵבֹר גּוֹדֵל הַתּוֹגָה : וְעָשָׂה רָעָה. רוֹצֵה לֹמֵר : יַחֲבַל בְּעַצְמוֹ : (מצודת דוד)

מלבי"ם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְמַהֲרֵי"א הִיָּה שְׁבִיעִי לְלִידָה וּלְכֵן לֹא נִהַג אֲבִילוֹת: (מלבי"ם)

גט וַיִּרְא דָּוִד כִּי עֲבָדָיו מְתַלַּחְשִׁים וַיִּבֶן דָּוִד כִּי מָת הַיָּלֶד וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-עֲבָדָיו הַמָּת הַיָּלֶד וַיֹּאמְרוּ מָת:

מצודת ציון מְתַלַּחְשִׁים. מְדַבְּרִים בְּלַחַשׁ וּבְחַשְׂאֵי : וַיִּבֶן. מְלִשׁוֹן הַבְּנָה : (מצודת ציון)

כז וַיִּקָּם דָּוִד מֵהָאָרֶץ וַיִּרְחֹץ וַיִּסֹּךְ וַיַּחֲלֹף (שמלתו) שְׂמֹלֵתוֹ וַיָּבֵא בֵּית-
יְהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיָּבֵא אֶל-בֵּיתוֹ וַיִּשְׂאֵל וַיִּשְׁימוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ:

מצודת דוד ויחלף שמלותיו. כי שכב ארצה, והיו מעופרים בעפר הארץ :
וישתחו. לברך על הרעה כמשפט התורה : וישאל. שאל בעבור האוכל,
וישימו וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויסד. משח בשמן : ויחלף. ענין תמורה : (מצודת ציון)

כח וַיֹּאמְרוּ עֲבָדָיו אֵלָיו מָה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ בְּעִבּוֹר הַיֶּלֶד חִי
צִמָּת וַתִּבְרַךְ וּקְאָשֶׁר מֵת הַיֶּלֶד קִמַּת וַתֹּאכַל לֶחֶם:

מצודת דוד בעבור הילד חי. רוצה לומר : בעבור הילד כשהיה עדיין חי,
צמת וגו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם בעבור הילד חי צמת ותבך כי חשבו שהיה הצום מחמת צער על
חולי הילד, לא דרך תפלה שהיה די בתפלה לבד לא לענות נפשו, ואם כן
שאלו מדוע פסק מלהצטער במותו, ובע"י (ובע"כ) פירושו הלא נראה
שלא צמת בעבור שהילד חולה רק בעבור שהילד חי כי חפצת במותו כי
כאשר מת קמת (מלבי"ם):

כט וַיֹּאמֶר בְּעוֹד הַיֶּלֶד חִי צִמַּתִּי וְאָבְכָה כִּי אֲמַרְתִּי מִי יוֹדֵעַ (יחנני)
וְחַנְנִי יְהוָה וְסִי הַיֶּלֶד:

מצודת דוד מי יודע. אם כבר נגזרה עליו המיתה, ואולי עדיין לא, וחנוני הי'
וחי הילד : (מצודת דוד)

מלבי"ם כי אמרתי השיב שמה שצם ובכה היה דרך תפלה ואין להתפלל
על הנמנעות רק על האפשריות, וזה שכתוב ועתה מת וכו': (מלבי"ם)

ל וְעַתָּה | מֵת לָמָּה זֶה אָנִי צָם הַאוֹכֵל לְהַשְׁיבוֹ עוֹד אָנִי הֲלֹךְ אֵלָיו
וְהוּא לֹא-יָשׁוּב אֵלָי:

מצודת דוד אליו. רצה לומר : אל הקבר, בעת אמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון האוכל. מלשון יכולת : (מצודת ציון)

[כד] וַיִּנְחָם דָּוִד אֶת בֵּת-שָׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וַתֵּלֶד בֶּן (ויקרא) וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁלֹמֶה וַיְהִי וַאֲהָבוּ:

מצודת דוד וינחם. על מיתת הילד : שלמה וה' אהבו. רוצה לומר : קראה אותו בשתי השמות, שם שלמה, להורות כי שלום יהיה בימיו, וה' אהבו, כמשמעו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקרא את שמו שלמה מבואר בד"ה שכבר אמר ה' לדוד שבן המולך אחריו יהיה שמו שלמה כי שלום יהיה בימיו, ובאשר רצה להמליך בן זה קרא שמו שלמה והסכים ה' לזה, וה' אהבו, כמ"ש אני אהיה לו לאב כנ"ל : (מלבי"ם)

[כה] וַיִּשְׁלַח בְּיַד נְתַן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יְדִידְיָהּ בְּעִבּוֹר יְהוָה: (פ)

רס"י בעבור ה'. חקר אהבו: (רס"י)

מצודת דוד וישלח. אבל ה' שלח ביד נתן, ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה', ורוצה לומר : מה שקראה היא שמו בעבור אהבת ה' 'וה' אהבו', קרא הוא שמו בעבור אהבת ה', 'ידידיה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידידיה. רוצה לומר אהוב לה', כי ידיד הוא ענין אהבה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה'. ראוי שיתבאר לך מזה שדוד לא חטא למפרע בענין אשת איש אחר שמת בעלה כי ההולך למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו ואחר שמת במלחמה נתבאר הענין למפרע שלא היתה אשת אוריה כשבא עליה דוד שאם לא היה הענין כן איך לא צוהו הש"י ע"י נביאו שיעזבה והאשה המזנה אסורה לבעל ואסורה לבעל כמו שנתבאר בענין הסוטה ואיך אהב הש"י את הילד ורוצה שתהיה ממנו הממלכה אבל על כל פנים ראוי שנאמין כי לא חטא דוד בבעילת בת שבע אחר שכבר נהרג בדבר המלחמה והנה לולי מהר דוד הנה היתה לו בת שבע לאשה אחר שאנחנו רואים שכבר רצה הש"י שתהיה ממנה הממלכה אשר נשבע השם שתהיה לדוד ולזה אמרו רז"ל ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה : (רלב"ג)

מלבי"ם וישלח ביד נתן להודיע לו זה ועל אהבת ה' קרא שמו גם ידידיה: (מלבי"ם)

כטו וַיִּלְחֶם יוֹאֵב בְּרַבֵּת בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּלְכְּדוּ אֶת-עִיר הַמְּלוּכָה:

רס"י **ח**ת עיר המלוכה. שני חיזוקי חומה היו זה, חילונה ופנימית, עיר החילונה, עיר מלוכה, והפנימית, למצור ולחוזק: (רס"י)

מצודת דוד **עיר המלוכה**. מקום היכל מלך הסמוך לרבה, ואליה תחשב : (מצודת דוד)

מלבי"ם **עיר המלוכה** היכל המלך היה במבצר מיוחד חוץ מן העיר כמ"ש מהרי"א ושם היה מוצא המים שממנו הסתפקו כל בני העיר ולכן נקראת גם כן עיר המים, וידע יואב שתנתן העיר בידו בהכרח כי יצמאו למים: (מלבי"ם)

כז וַיִּשְׁלַח יוֹאֵב מְלָאכִים אֶל-דָּוִד וַיֹּאמֶר נִלְחַמְתִּי בְּרַבָּה גַם-לְכַדְתִּי אֶת-עִיר:

מצודת דוד **עיר המים**. היא עיר המלוכה, והיתה מספקת מים לבני רבה : (מצודת דוד)

כח וְעַתָּה אֶסָּף אֶת-יְתֵר הָעָם וְחָנָה עַל-הָעִיר וְלָכְדָהּ פֶּן-אֶלְכְּדוּ אֹנִי אֶת-הָעִיר וְנִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ:

מצודת דוד **על העיר**. היא רבה : **פן אלכוד אני**. כי היה קרוב הדבר, הואיל ולכד את המים, ורצה לומר : כשאלכוד אני, פן יקרא שמי עלי, ודוגמתו (דברים ח יב) : פן תאכל ושבעת וגוי' ורם לבבך וגוי', ומשפטו : כשתאכל ושבעת, פן יהיה רם לבבך : **ונקרא שמי עליה**. לאמר יואב כבשה, וטוב בעיני ששמך יקרא עליה, להיות לכבוד ולתפארת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וחנה**. מלשון חניה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וחנה על העיר** כי כשיחנה ויצור עליה ילכדנה מחסרון המים בעיר: (מלבי"ם)

כטז וַיֹּאסֹף דָּוִד אֶת-כָּל-הָעָם וַיִּלָּךְ רַבָּתָה וַיִּלְחֶם בָּהּ וַיִּלְכְּדָהּ:

מלבי"ם אבל דוד אסף כל העם וילחם וילכדה על ידי מלחמה להיות לו לשם: (מלבי"ם)

זל ויקח את-עטרת-מלכם מעל ראשו ומשקלה פפר זהב ואבן יקרה ותהי על-ראש דוד ושלל העיר הוציא הרבה מאד:

רס"י את עטרת מלכם. תועבת בני עמון 'מלכם' שמו, לשון מולך: ותהי על ראש דוד. אתי הגתי בטלה (עבודה זרה מד א): (רס"י)

מצודת דוד ואבן יקרה. ובה אבן יקרה : ותהי על ראש דוד. למעלה מראשו היתה תלויה כשהוא יושב על הכסא, כי איך סבל על ראשו משא של ככר : (מצודת דוד)

זלא ואת-העם אשר-בה הוציא וישם במגרה ובחרצי הברזל ובמגזרות הברזל והעביר אותם (במלכן) במלבן וכן יעשה לכל ערי בני-עמון וישב דוד וכל-העם וישלם:

רס"י מגרה וחרצים ומגזרות. כמין פלירה פיס שקורין לימ"א, מיני יסורים הם: מגרה. סכין פגום פגימות הרבה תכופות זו לזו: חריצים. הוא מורג חרוץ מלא חריצים, כמין פלירה פיס שקורין לימ"א: במלצן. בטיט חולות, וכן תרגם יונתן: וגרר יתהון בשוקיא. (א) ולאצטלוס אחות יפה. שהיתה בת אמו: (רס"י)

מצודת דוד וישם במגרה. שם משפטים לייסרם במגרה וגוי' : והעביר. מהם העביר במלבן, רוצה לומר : בכבשן ששורפים בו הלבנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון במגרה. כלי מלא פגימות עשויה לכרות העצים, ועל כי דרכה לכרות בגרירה, קרויה מגרה, וכן (מלכים א ז ט) : מגוררות במגרה : ובחריצי הברזל. כלי ברזל מלאה חריצים עשויה לדוש בה, כמו שכתוב (ישעיהו כח כז) : כי לא בחרוץ יודש קצח : ובמגזרות. הם הגרזנים שמבקעים בהם העצים, והוא מתהפך, כמו כבש כשב : במלבן. מלשון לבנים : (מצודת ציון)

רלבי"ג וישם במגרה ובחריצי הברזל וגוי'. ר"ל ששם העם אשר בה בזה המשפט שיש בו אכזריות מה שלא יעלם והנה היה רצונו בזה שייראו שאר האומות מלהלחם בישראל והנה המגרה הוא כלי ברזל מלא פגימות בהם הוא חותך מה שיחתוך שיגיה בלע"ז וחריצה הברזל הם כלי ברזל גדולים שדשין בהם התבואה וכן מגזרות הברזל גם כן כלי ברזל גדולים

יחתכו בהם האבנים ויש באלו הדברים מן האכזריות יותר מההריגה
בחרב פיפיות : **והעביר אותם במלבן**. ר"ל שהעביר אותם באש התנור
שעושים שם הלבנים כי הוא נקרא מלבן על שם הלבנים : (רלבי"ג)

שמואל ב פרק-יג

א וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וּלְאַבְשָׁלוֹם בֶּן-דָּוִד אָחוֹת יָפָה וַשְׁמָה תָמָר וַיֶּאֱהָבָהּ
אֲמֹנֹן

מצודת דוד **אחות**. מן האב ומן האם כי, מעכה בת מלך גשור היתה יפת
תואר ולקחה דוד במלחמה, ובא עליה קודם שנתגיירה ונתעברה וילדה
את תמר, ואת אבשלום ילדה אחר שנתגיירה (סנהדרין כא א) : (מצודת
דוד)

מלבי"ם **השאלות**: מהו זה שאמר ויהי אחרי כן, ובענין תמר אם היתה
אחות אמנון או לא, שיש בזה מבוכה כמ"ש בפנים :

ויהי אחרי כן ספר איך נתקיימו יעודי העונשים שהגיד נתן לדוד אחד
אחד, שאחרי מת הילד היה מעשה של תמר שסבב הריגת אמנון ואחריו
מעשה דאבשלום, וזה שכתוב ויהי אחרי כן ולאבשלום בן דוד אחות יפה
מלשון זה משמע שתמר לא היתה אחות אמנון, וכן בפסוק ד', וכן נראה
ממ"ש (פסוק י"ג) דבר אל המלך כי לא ימנעני ממך, מבואר שלא היתה
אחותו, אמנם בכל הפרשה קראה אחותי, ובזה אנו מוכרחים אל קבלת
חכמינו זכרונם לברכה, שמעכה אם תמר היתה יפת תואר ובא עליה דוד
ביאה ראשונה במלחמה ונתעברה מתמר בנכריותה, ומדין תורה היא
מותרת לאמנון כי בנד הבא מן העכו"ם אינו קרוי בנד, וזה שכתוב
ולאבשלום בן דוד אחות יפה שבאמת בדין תורה רק אבשלום שנולד אחר
שנתגיירה קרוי בן דוד, וכן דייק **ויאהבה אמנון בן דוד**: (מלבי"ם)

ב וַיֵּצֵר לְאֲמֹנֹן לְהַתְחַלֵּזֹת בְּעֵבֹר תָּמָר אָחוֹתוֹ כִּי בְתוּלָה הִיא וַיִּפְּלֵא
בְּעֵינָיו אֲמֹנֹן לַעֲשׂוֹת לָהּ מְאֹמָה:

רס"י **להתחלזות**. עד שנחלה: כי בתולה היא. לנועה צבית ואינה יולדת
לחוז, לפיכך ויפלא בעיני אמנון וגו', נכסה ונעלם ממנו מה תואנה יכול

לְבַקֵּשׁ וַיִּסְכַּב עִמָּהּ, כְּמוֹ (דְּבָרִים יז ח): כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ, אֲרֵי יִתְכַּסֵּי מִמֶּךָ:
(רָפ"י)

מצודת דוד ויצר לאמנון. היה מיצר ודואג עד שהיה נראה כחולה מרוב חשקו בה : אחותו. מן האב : כי בתולה היא. ומדרך הבתולות לשבת בית ולזה היה מהנמנע העיני אמנון לעשות לה מאומה ולמלאות תאותו ולכן נעצב הרבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצר. מלשון צרה ודאווה : להתחלות. מלשון חולי : ויפלא. ענין מכוסה ומניעה, וכן (דברים יז ח) : כי יפלא ממך דבר : מאומה. שום דבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצר לאמנון להתחלות, ומפרש שלא היה לו תקוה לישא אותה לאשה בעבור תמר אחתו, כי היתה גדלה כבת בין הבנים, שמה שנתעברה במלחמה לא השפיל כבודה בעיני בית דוד לשלא תהיה נחשבת כבתו, הגם שעל פי דין תורה היא כן, וידע שלא תתרצה היא ואחיה להשיאה לאמנון ולהכריזו על ידיזה שהיא כאסופי מן השוק ושלא תחשב מזרע המלך, וגם לא לבא עליה באונס או על ידי פתוי כי בתולה היא והבתולות היו צנועות בהיכל ואי אפשר שתזדמן לפניו, ולכן ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה : (מלבי"ם)

גַּלְגַּל וַיִּלְאֲמָנוֹן רַע וַיִּשְׁמוּ, יוֹנָדָב בֶּן-שִׁמְעוֹן אָחִי דָּוִד וַיִּוָּדֵב אִישׁ חָכָם מְאֹד:

רפ"י איש חכם. לרסעה: (רפ"י)

מצודת דוד איש חכם מאד. חכם להרע : (מצודת דוד)

מצודת ציון רע. חבר ואוהב : (מצודת ציון)

רלב"ג ויונדב איש חכם מאד. ר"ל למצוא תחבולות לעשות רע והנה השיאהו לעשות מה שהיה קשה בעיניו עשייתו אך כאשר ראה שהסכימה עצת יונדב בזה התיר לעצמו עשייתה : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: ברוב המקומות שזכר שם חכם סתם הוא לטוב ויונדב יעץ לרע:

ויונדב איש חכם מאד באמת תואר חכם הנמצא בכתבי הקדש סתם, יבא על המשתמש בדרך החכמה לטוב לא לרע, וכן בא פה על צד זה, וספר חכמת יונדב משני פנים: (מלבי"ם)

דז וַיֹּאמֶר לוֹ מִדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דָל בֶּן-הַמֶּלֶךְ בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה הֲלוֹא תִגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אֲמַנּוֹן אֶת-תִּמְרֵי אַחֹת אֲבִשָּׁלָם אַחִי אֲנִי אֶהְבֵּ:

רפ"י זל. כחוש, כמו (בראשית מא יט): דלות ורעות תואר: (רפ"י)

מצודת דוד **בבקר, בבקר.** בכל בוקר נראה פניך דל וכחוש, כאלו בלילה לא שכב לבך : **אחות אבשלום.** כאומר הלא היא לבד אחות אבשלום, ומן האם, אבל לא תחשב לאחות מן האב, לא לי ולא לו, על כי נתעברה אמה ממנה בגיותה, ולא תחשב לאבי לבת, ומותרת היא לי, ואני אוהב אותה ובה אני חושב בלילה ונגזלה שנתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **דל.** כחוש ורזה, כמו (בראשית מא יט) : דלות ורעות : (מצודת ציון)

מלבי"ם **א.** ויאמר לו מדוע אתה ככה דל בבקר בבקר, שמחכמתו הכיר בו כי חולה אהבה הוא, וזה ממה שראה שהוא דל ורזה בכל בקר בקומו ממטתו שכן יהיה לחולי חלי החשק, והוכרח לגלות לו מצפוניו, **ב.** מצד עצתו שהיתה בשכל ואך לטוב : (מלבי"ם)

זח וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָדָב שָׁכַב עַל-מִשְׁכַּבְךָ וְהִתְחַל וּבֵא אֲבִיךָ לְרֹאוֹתְךָ וְאִמְרָת אֱלֹוֹ תִבֵּא נָא תִמְרֵי אַחֹתִי וְתִבְרַנִּי לָחֶם וְעִשְׂתָּהּ לְעֵינַי אֶת-הַבְּרִיָּה לְמַעַן אֲשֶׁר אֶרְאֶה וְאֶכְלֵתִי מִיָּדָה:

רפ"י חת **הצריה.** חת **הסעודה:** (רפ"י)

מצודת דוד **והתחל.** עשה עצמך כחולה : **ותברני לחם.** היא תאכיל אותי, כי תעשה את המאכל לעיני, וכשאראה בתיקוני אהיה תאב להמאכל ואכלתי מידה, וכאומר וכאשר תבוא לביתך עשה כאשר תמצא ידך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והתחל.** מלשון חולי : **לראותך.** לבקר אותך, כמו (שמואל א יט טו) : לראות את דוד : **ותברני הבריה.** ענין אכילה מועטת, כמו (לעיל יב יז) : ולא ברה אתם : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ה-ז) **השאלות:** למה האריך ולא אמר בקיצור ועשתה לעיני את הבריה ואכלתי מידה כמ"ש אמנון, ומ"ש ותברני לחם ועשתה לעיני את הבריה הוא הפך הסדר, ודוד אמר עשי לו הבריה ולא אמר שתברנה

בידה, ואיך לא השכיל דוד כי רעה זה מבקש, ואיך לא ירא יונדב שדוד
ביין זאת, כי למה רוצה שתברוהו בידה :

ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי באמת לא עלה עייד יונדב שיעשה
הנבלה הזאת, רק שם בפיו דבריו שמתוכם יכיר המלך שהוא חושק
בתמר אחותו וחולה עבודה עד מות, ובזה ידע שיתננה לו לאשה אחר
שמותרת לו מן הדין, וגם שעל ידי שישלחנה אליו בהכרח, יוכל לגלות לה
את כל לבו, ותתרצה גם היא בהרגישה אהבתו אליה וחליה בעבודה,
וא"ל שיאמר למלך שרפואתו היא בשמים, **א**. שתמר אחותו תברוהו לחם,
רצה לומר שיאכל מידה, **ב**. שהיא תעשה לעיניו את המאכל, ומפרש מ"ש
ועשתה לעיני את הבריה הוא למען אשר אראה, ומ"ש ותברני לחם, הוא
למען ואכלתי מידה, והקדים בסדר דבריו בתנאי שתאכילהו בידה קודם
התנאי שתעש הבריה לעיניו, הפך הסדר שתחלה תעשה המאכל ואחר כך
תאכילהו, כדי שירגיש בו המלך, כי למה תאכילהו בידה דוקא, אין זאת
כי אוהב אותה: (מלבי"ם)

יז וישכב אמנון ויתחל ויבא המלך לראתו ויאמר אמנון אל-המלך
תבוא נא תמר אחתי ותלגב לעיני שתי לבבות ואברה מידה:

מצודת דוד ותלגב לעיני. תעשה לפני שתי לביבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותלגב לביבות. תרגם יונתן : ותחלוט חליטתא. בדברי
רבותינו ז"ל (פסחים ו) : חלוט של בעלי בתים והמה נקראים על שם
המעשה ששולקין אותם ברותחין : **ואברה. ואוכל מעט :** (מצודת ציון)

רלבי"ג ותלגב לעיני שתי לביבות. הוא מעשה מרחשת קישפיי"ל בלע"ז :
ואברה. ואוכל : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר אמנון, אמנון שלא הבין עצת יונדב, והיה בדעתו לעשות
רעה, קצר הדברים, ואמר על הסדר שתלגב לעיניו שתי לביבות ואחר
כך יברה מידה, ובזה השקיף דוד רק על תחלת דבריו שתלגב לעיניו שתי
לביבות, וחשב שיען שכל אוכל תתעב נפשו יתאוה למין מאכל של לביבות
שתמר לבדה יודעת לעשותו היטב, ורוצה שתעשהו לעיניו למען יבטח
שהמה הלביבות אשר יאהב, ועי"כ: (מלבי"ם)

יח וישלח דוד אל-תמר הביתה לאמר לכי נא בית אמנון אחיך ועשי-
לו הבקרה:

רלבי"ג הבריה. המאכל : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישלח דוד וכו' ועשי לו הבריה ולא הזהיר שיברה מידה, כי לא חשב שאמנון מקפיד דוקא לאכול מידה שאז היה שם על לבו ולא היה משלחה אליו: (מלבי"ם)

ג ותלך תמר בית אמנון אחיה והוא שכב ותקח את-הבצק (ותלוש) ותלש ותלבב ותלביב ותבשל את-הלבבות:

רש"י ותלכז. ותחלוט, כולת מורככת צמים רותחין תחלה, ואחר כך צמנ: (רש"י)

מצודת דוד ותבשל. עוד פעם על המחבת בשמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבצק. העיסה, ואמר כן על שם סופו, כי אחר הלישה נקרא בצק, וכן (ישעיהו מד יט) : אפיתי על גחליו לחם : ותלבב. וחלטה : (מצודת ציון)

רלב"ג ותבשל את הלבבות. בשלה אותן בשמן באלפס והנה אמר בשול גם על הצלי אמר ויבשלו את הפסח : (רלב"ג)

מלבי"ם ותקח את הבצק והנה היא עשתה כדבר אביה, לעשות הלבבות לעיניו ואחר שלשו הבצק עד שיעור ידוע לקחה היא ולשה שנית לצורך הלבבות ותלבב לעיניו: (מלבי"ם)

ג ותקח את-המשרת ותצק לפניו וימאן לאכול ויאמר אמנון הוציאו כל-איש מעלי ויציאו כל-איש מעליו:

רש"י חת המשרת. תרגום של מחבת, מסריתא: (רש"י)

מצודת דוד ותצק. יצקה על הקערה הלבבות עם השמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון המשרת. תרגום של מחבת, היא מסריתא : ותצוק. מלשון יציקה : מעלי. מאצלי : (מצודת ציון)

רלב"ג המשרת. אלפס : ותצוק לפניו. שפכה לפניו הלבבות עם השמן בכלי אשר הביאה בו לפניו את הבריה והנה עשתה זה לפניו בעבור שכבר דקדק אמנון שתלבב לעיניו את הלבבות והנה השתדל אמנון להביאה החדר כדי שיוכל להשיג שם מבוקשו ממנה פן יהיה לבוז אם ישמע בחוץ

קולה בענותו אותה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותצוק לפניו ולא נתנה לו בידיה וע"כ וימאן לאכל ויאמר הוציאו זכו שאיני רוצה לאכול על ידי משרתי רק על ידה:(מלבי"ם)

ג ויאמר אמנון אל-תמר הביאי הבריה החדר ואברה מידך ותקח תמר את-הלבבות אשר עשתה ותבא לאמנון אחיה החדרה:

מצודת דוד החדר. לחדר משכבו : ותבא. את הלבבות : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועל זה אמר הביאו הבריה החדר, המיוחד לאכול שמה, ואברה מידך דוקא:(מלבי"ם)

גא ותגש אליו לאכל ויחזק-בה ויאמר לה בואי שכבי עמי אחותי:

מצודת דוד ותגש. הגישה אליו את הלבבות לאכול : (מצודת דוד)

גב ותאמר לו אל-אחי אל-תענני כי לא-יעשה כן בישראל אל-תעשה את-הנבלה הזאת:

מצודת דוד אל אחי. אל תעשה כזאת, אתה אחי : אל תענני. אל תאנס אותי : כי לא יעשה וגו'. לאנס את הבתולות, ולזה לא תעשה גם אתה את הנבלה הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון תענני. מלשון עינוי : הנבלה. דבר גנאי וכעור : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי לא יעשה כן בישראל. לא אמרה משום שאין ראוי לשכב עם אחותו משום גלוי ערוה שאם היה זה כן איך יודה לו המלך אך אמרה שלא יעשה כן בישראל לבא על אשה דרך זנות אם לא יהיה דרך אישות ומזה יתבאר שלא היתה תמר אחותו על דרך האמת ולזה אמרו רז"ל שתמר היתה בת יפת תואר שנבעלה בגיותה ונתעברה מדוד אחר כן נתגיירה ונשאה דוד ולפי שאמה לא היתה גיורת בעת שנתעברה ממנה הנה לא היתה הבת בת דוד כי אין הבן הבא לישראל מן השפחה קרוי בן לישראל ההוא ולזה אמר בפרשת ואלה המשפטים בבנים שילדו לישראל מן השפחה כנענית אשר הם עבדים כמוה לא ישראלים : (רלבי"ג)

מלבי"ם אל אחי אל תענני. ובארה דבריה משלשה טעמים. אם מצד המעשה עצמה אמרה כי לא יעשה כן בישראל אל תעשה את הנבלה

הזאת (ורמזה גם כן אל מעשה שכס בן חמור שאמר שם, כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה), ואם מצד כבודה, אמרה: (מלבי"ם)

יג וְאֲנִי אָנֹכִי אֶת-חֲרַפְתִּי וְאַתָּה תִּהְיֶה כְּאֶחָד הַנְּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה דַבֵּר-נָא אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנַעַנִי מִמֶּךָ:

רפ"י כי לא ימנעני ממך. שמותרת אני לך, לפי שנתעברה בי אמי כשהיא נכרית יפת תואר, שלקחה דוד במלחמה, ומי שיש לו בן או בת מן שפחה, אינו צנו לכל דבר: (רפ"י)

מצודת דוד ואני וגו'. עם שיהיה באונס, מכל מקום לחרפה תחשב לי, ואנה אוליכה להסתירה מבני אדם : ואתה. ואף אתה תהיה נחשב כאחד הנבלים : ועתה. הואיל ותחפוץ בי, דבר נא וגו', כי לא ימנעני מלהיות לך לאשה (מצודת דוד)

מצודת ציון אנה. להיכן : הנבלים. הפחותים ושפלים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואני אנה אוליך את חרפתי, ואם מצד כבודו אמרה ואתה תהיה כאחד הנבלים, (ובראשית דבריו כללה כל זאת במ"ש אל אחי, רצה לומר הלא אחי אתה וצריך שנחוס כ"א על כבוד אחיו, ועל גוף המעשה אמרה אל תענני), והוסיפה לאמר, ועתה דבר אל המלך כי לא ימנעני ממך, ותוכל לישא אותי בדרך היתר כנ"ל: (מלבי"ם)

יד וְלֹא אָבָה לְשָׁמַע בְּקוֹלָהּ וַיִּחַזַק מִמֶּנָּה וַיַּעֲנֶה וַיִּשְׁכַּב אֶתָּה:

מצודת דוד ויחזק. נתגבר עליה ואנסה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויענה תחלה עינה אותה שלא כדרכה, לבל תאבד בתוליה וכשלא שקט רוחו שכב אותה כדרכה: (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁנָאָה אֲמִנּוֹן שְׁנָאָה גְדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשְּׁנָאָה אֲשֶׁר שְׁנָאָה מֵאֲהָבָה אֲשֶׁר אֲהָבָה וַיֹּאמֶר-לָהּ אֲמִנּוֹן קוּמִי לְכִי:

רפ"י וישנאה אמנון. אמרו רבותינו (סנהדרין כ"א א): נימא נקשרה לו, ועשאתו כרות שפכה: (רפ"י)

מצודת דוד וישנאה. אולי גדפתו בדברים, ומהי היתה זאת לגלות חרפתו בקהל רב : **כי גדולה וכו'.** השנאה היתה בערכה יותר גדולה מערך האהבה הקדומה : **קומי לכי.** ולא רצה שתשב עוד זמן מה בביתו : (מצודת דוד)

רלב"ג וישנאה אמנון שנאה גדולה. ידמה שנתעצמה כפי יכלתה לחלוק על רצונו ואולי הכאיבה אותו בזה ההתעצמות שהיה ביניהם או אמרה לו דברי חרפות ולזה שנאה כי כבר אמרה לו ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל או אולי אמרה לו דברים יותר קשים מאלו, והנה מרוב השנאה שלחה אמנון מביתו דרך בוז למדנו מזה שגדר השנאה הוא שלא ידבר עמו למרע ועד טוב ולפי שאמרו והוא שונא לו מתמול שלשום למדנו שאם לא דבר עמו שלשה ימים אינו גולה : (רלב"ג)

מלבי"ם וישנאה אחר שהיה תאוה כלביית מיד שנכבה רשף התאוה חלפה האהבה שלא היתה אהבה עצמיית, ואז בהכירו תועבת הנבלה הזאת שב לשנוא את הנושא שעל ידו נסבב לו זאת, וזה שכתוב **גדולה השנאה מהאהבה** שהאהבה בעצמה סבבה את השנאה שכשזכר תועבת האהבה הזאת, אשר היתה עתה לזרה בעיניו, נהפך לבו בקרבו לשנאה גדולה : (מלבי"ם)

{טז} ותאמר לו אל-אודת הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר-עשית עמי לשלחני ולא אבה לשמע לך :

רש"י אל אודות. אל תעשה אודות הרעה הזאת של שילוח, הגדולה מן האחרת שעשית עמי ועניתני, ועוד תוסיף רעה ממנה לשלחני : (רש"י)

מצודת דוד אל אודות הרעה וגו'. רוצה לומר : אל תעשה עסק הרעה הגדולה הזאת, אשר היא יותר גדולה מהאחרת : **אשר עשית.** רוצה לומר : ומה היא הרעה הגדולה, ואמרה אשר אתה עושה עמי לגרשני מביתך, כי מעתה חפצה להנשא לו, לכסות קלונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אודות. עסק : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות : כתוב זה מוקשה ולא מצאו המפרשים פירושו :

אל אודות, כי היא נשארה בביתו להכריחו שישאנה, כדין מאנס את הבתולה, שלו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו, השיבה לו כי **אל אודות הרעה הגדולה הזאת** פי' שהרעה הגדולה הזאת **לשלחני** אל אודותינו, רצה לומר שאי אפשר שתהיה נסבבת **מאחרת אשר עשית עמי**, כי אודות

הרעה הקודמת היה ראוי שלא תוכל לשלחני לעולם, ולא בהפך שעל ידי שאנסת אותי תשלחני, וכוונה גם כן שעל ידי הרעה האחרת שעשית עמי שאנסתני, הרעה הזאת שעשית לשלחני גדולה יותר שהוא הפך הנמוס ומצות התורה, **ולא אבה לשמוע לה תחלה** (פיי"ד) אמר ולא אבה לשמוע בקולה, בעוד אהבה שמע לה, רק לא שמע בקולה רצה לומר לא קבל דבריה, ועתה על ידי ששנאה לא רצה לשמוע דבריה כלל: (מלבי"ם)

יז וַיִּקְרָא אֶת-נַעֲרוֹ מִשְׁרָתוֹ וַיֹּאמֶר שְׁלַחוּ-נָא אֶת-זֹאת מֵעָלַי הַחוּצָה וְנָעַל הַדָּלֶת אַחֲרָיָהּ:

מצודת ציון **ונעול**. סגור במנעול : (מצודת ציון)

יח וְעָלְיָהּ כְּתָנֶת פְּסִים כִּי כֵן תִּלְבַּשׁן בְּנוֹת-הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מְעִילִים וַיֵּצֵא אוֹתָהּ מִשְׁרָתוֹ הַחוּץ וְנָעַל הַדָּלֶת אַחֲרָיָהּ:

מצודת דוד **כי כן תלבשנה**. כן היה מנהג מלבושיהן : **מעילים**. היא כתונת פסים, וענינם אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פסים**. מרוקמת ברוחב פס יד, וכן (בראשית לו ג) : ועשה לו כתונת פסים : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כתנת פסים**. לכוש מצבעים מתחלפים היה דרך משל כשיעור פסת יד מצבע אחד וכן תמשך להיות מצבעים רבים : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות**: הלא ידוע שיש הבדל בין כתונת למעיל, ואיך פתח בכתונת וסיים במעיל, וחזר לומר ואת כתונת הפסים :

ועליה **כתנת פסים** יש הבדל בין כתונת ובין מעיל, שהכתונת הוא התחתון והמעיל יעטפו בו מלמעלה על כל הבגדים, ודרך בנות המלך הבתולות לעטוף מעיל על כתונת הפסים שלמטה, ובשעת מעשה הסיר מעליה המעיל העליון ולא לבשה רק כתונת הפסים, וכשהוציאה לא עטפה המעיל, רק ועליה כתונת פסים שהוציאה בבגד התחתון, הגם **שכן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים** ואין דרכם לצאת בכתונת, בכ"ז ויוצא אותה משרתו החוץ. מופשטת ממעיל ובזויה מכבודה, ודחופה כאחת הקדשות: (מלבי"ם)

יט וַתִּקַּח תָּמָר אֶפְרַיִם עַל-רֹאשָׁהּ וְכַתְּנַת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלְיָהּ קָרְעָה וַתִּשֵּׂם יָדָהּ עַל-רֹאשָׁהּ וַתִּלְךָ הַלֹּךְ וַיִּזְעַקָהּ:

מצודת דוד על ראשה. רוצה לומר : וזרקה ממעל לראשה דרך צער, ולהודיע לרבים שאנוסה היתה : **ותשם ידה וגו'**. כן הוא דרך המצטער : (מצודת דוד)

כז ויאמר אליה אבשלום אחיה האמינון אחיה היה עמך ועתה אחותי החרישי אחיה הוא אל-תשיתי את-לבך לדבר הזה ותשב תמר ושמה בית אבשלום אחיה:

מצודת דוד היה עמד. רצה לומר : אנס אותך, ובלשון נקיה דבר : **ועתה**. הואיל וכבר נעשה, החרישי ואל תבזי אותו, כי הלא אחיך הוא, וראוי לך לחוס על כבודו : **אל תשיתי וגו'**. רוצה לומר : אל תצטערי בעבור זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון האמינון. דרך המדברים להוסיף אותיות להקטין הדבר, וכן (דברים לב י) : יצרנהו כאישון עינו, הנקרא כן על שם האיש הקטן הנראה בעין : **החרישי**. ענין שתיקה : **תשיתי**. תשימי : **ושוממה**. הוי"ו יתירה, וכן (תהלים עו ז) : ורכב וסוס : (מצודת ציון)

רלב"ג **ועתה אחותי החרישי אחיך הוא**. ר"ל ואין ראוי לפרסם גנותו : **ותשב תמר שוממה בית אבשלום אחיה**. ידמה כי לבשתה ולדאגתה היתה שם בלי חברה כטעם אמרו כל שעריה שוממים כי רבים בני שוממה : (רלב"ג)

מלבי"ם האמינון, אי"ל שתשתוק מצד גי טעמים. (הנזכר בפסוק יב יג), שאם מצד כבודה, לא תהיה לבוז על ידי שהתיחדה עם איש, כי לא היה עם זר רק אחיך היה עמד, ואם מצד כבודו החרישי אחיך הוא. ואם מצד הנבלה בעצמה אל תשיתי את לבך לדבר הזה, טוב שתשכחי זאת מלבך כי מה שהיה היה. **ותשב** הנה תמר שהיה דרכה לטייל תמיד, ולשמוח ולגיל כבנות המלך הבתולות, עתה **ותשב** ולא יצאה החוצה **ושממה** ולא ירבה **בסוד** משחקים : (מלבי"ם)

כא והמלך דוד שמע את כל-הדברים האלה ויחר לו מאד:

מלבי"ם והמלך דוד חרה לו מאד, אולם לא הוכיחו עי"ז, וכל זה עורר שנאת אבשלום : (מלבי"ם)

כב ולא-דבר אבשלום עם-אמנון למרע ועד-טוב כי-שגא אבשלום

אֶת-אֲמִנֹן עַל-דְּבַר אֲשֶׁר עָנָה אֶת תְּמַר אַחֲתָיו: (פ)

מצודת דוד למרע. בין דבר רע, בין דבר טוב : כי שנא וגוי. ושמר האיבה בלבו להנקם בו לעת מצוא, ובכדי שלא ירגיש בדבר, לא דבר עמו מאומה (מצודת דוד) :

רלב"ג כי שנא אבשלום את אמנון. למדנו מזה כי כבר תוסר השנאה כשיעמוד האדם לדבר עם רעהו מפני השנאה למרע ועד טוב : (רלב"ג)

מלבי"ם ולא דבר שיעור הכתוב יען שנא אבשלום את אמנון לא דבר עמו למרע ועד טוב על דבר אשר ענה את תמר אחותו, מרוב שנאתו לא הוכיחו ע"ז בדברים רעים על העינוי, שאז אם היה מוכיחו והיה מפייסו בדברים היה סופו טוב, וזה שכתוב למרע ועד טוב, (ואצל לבן אמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע, כי שם היה פותח בהטוב שעשה עמו ומסבב אל הרע ששלם לו בברחו), אבל משנאתו לא רצה כלל לדבר מזה רק שמר משטמה בלבו להנקם ממנו לעת מצוא, וזה היה גם כן סבה שלא נזהר אמנון ממנו אחר שאין דובר אליו דבר, לא דוד ולא אבשלום, שכח את אשר עשה: (מלבי"ם)

כג וַיְהִי לְשָׁנָתִים יָמִים וַיְהִי גִזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם בְּבַעַל חֲצוֹר אֲשֶׁר עִם-אֶפְרַיִם וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לְכָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ:

רש"י ויהיו גוזזים. ודרכם היה לעשות מקתה בגזוז לאנס: (רש"י)

מצודת דוד ויהיו גוזזים. והיה מדרכם לעשות משתה ושמחה וכן בנבל נאמר (שמואל א כה ח) : על יום טוב באנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשנתים ימים. לשתי שנים : גוזזים. את הצאן : עם אפרים. סמוך לנחלת אפרים, כמו (בראשית כה יא) : עם באר לחי ראי : (מצודת ציון)

כד וַיָּבֵא אַבְשָׁלוֹם אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא גִזְזִים לְעַבְדְּךָ יְלָה-נָא הַמֶּלֶךְ וַעֲבָדִי עִם-עַבְדְּךָ:

מצודת דוד עם עבדך. על עצמו אמר : (מצודת דוד)

רלב"ג הנה נא גוזזים לעבדך. כשהיו להם גוזזים היו שמחים על הטובה כמו ששלח דוד לנבל כי על יום טוב באנו, והנה היה מתחבולת אבשלום

ששאל מהמלך שילך הוא ועבדיו עמו לשמוח ולאכול ולשתות עמו כי ידע כי זה דבר בלתי ראוי שיתרצה בו המלך גם עשה זה כדי שיתרצה דוד לשלוח אמנון עמו ולא יתן את לבו אל דבר אמנון השנאה הראויה בין אבשלום ובין אמנון על דבר תמר אחותו והנה היה אמנון הבן הבכור לדוד שראוי למלוך שהיה ראוי שימלוך אחריו ולזה נתעצב דוד יותר באמנון מזולתו משאר הבנים : (רלבי"ג)

זכה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אַבְשָׁלוֹם אֶל-בְּנֵי אֵל-נָא נִלְךָ כָּלְנוּ וְלֹא נִכְבַּד עָלֶיךָ וַיִּפְרָץ-בּוֹ וְלֹא-אַבָּה לָלֶכֶת וַיִּבְרָכְהוּ:

מצודת דוד ולא נכבד עליך. כי כאשר נלך כלנו, יהיה לך לעול כבד וטרחה מרובה : ויברכהו. על נדבת לבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפרץ. ענין הפתוי ברבוי דברים, והוא הפוך מן (שם יט ג) : ויפצר במ : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויפרץ בו ולא אבה ללכת שתחלה השיב שנמנע מלכת מצד שיכביד עליו, כי אז בהכרח ילכו עמו כל עבדי המלך, ובאשר הפציר בו השיב שאינו רוצה ללכת מצד עצמו : (מלבי"ם)

זכנו וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם וְלֹא יֵלֶךְ-נָא אֶתְנוּ אִמָּנוּן אַחִי וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לָמָּה יֵלֶךְ עִמָּךְ:

רס"י ולא ילך נא אתנו. ואם לא יכול אתה ללכת, ילך נא עמנו אמנון: (רס"י)

מצודת דוד ולא ילך. בשאלה אמר לו, ואם לא, ילך אמנון (עם שקרא לכל בני המלך, לא היה אמנון נכלל עמהם, לפי שהיה הבכור, ועומד הוא במקום אביו המלך) : למה ילך. כי יכבד עליך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר אבשלום ובוה מצא מקום לומר ולא ילך נא אתנו אמנון אחי אחר שהוא הבכור ועומד במקום המלך : (מלבי"ם)

זכז וַיִּפְרָץ-בּוֹ אַבְשָׁלוֹם וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶתְמוֹן אֶת-אֶתְמוֹן וְאֶת-כָּל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ: (o)
זכח וַיֵּצֵא אַבְשָׁלוֹם אֶת-נְעָרָיו לֵאמֹר רְאוּ נָא כְּטוֹב לֵב-אֶתְמוֹן בְּיַיִן וְאָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם הִפּוּ אֶת-אֶתְמוֹן וְהִמָּתֵם אִתּוֹ אֶל-תִּירְאוּ הֲלוֹא כִּי אֲנֹכִי צוּיִתִּי אֶתְכֶם חֲזָקוֹ וְהִי לְבָנִי-חַיִּל:

מצודת דוד **כטוב וגו'.** ואז לא יהיה נשמר : **הלא כי אנכי צויתי.** ומידי יבוקש : **חזקו.** אם אולי יעמוד על נפשו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **הלא כי אנכי צויתי אתכם** רצה לומר ולא תענשו אתם כי עשיתם ע"פ פקודתי:(מלבי"ם)

כטו וַיַּעֲשׂוּ נַעֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם לְאַמְנוֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֲבִשְׁלוֹם וַיִּקְמוּ | כָּל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּרְכְּבוּ אִישׁ עַל-פָּרְדִּי וַיִּגְסּוּ:

מצודת ציון **פרדו.** הוא הבא מן הסוס והחמור : (מצודת ציון)

לז וַיְהִי הֵמָּה בַדֶּרֶךְ וְהַשְּׂמֵעָה בָּאָה אֶל-דָּוִד לֵאמֹר הִכָּה אֲבִשְׁלוֹם אֶת-כָּל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלֹא-נֹתַר מֵהֶם אֶחָד: (o)

מצודת דוד **בדרך.** עד לא באו העירה : **והשמועה.** קול שמועת שקר : (מצודת דוד)

לזא וַיִּקָּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה וְכָל-עַבְדָּיו נֹצְבִים קְרָעֵי בְּגָדִים: (o) **לזב** וַיַּעַן יוֹנָדָב | בֶּן-שִׁמְעָה אֶחֱי-דָוִד וַיֹּאמֶר אֶל-יֹאמֵר אֲדֹנָי אֵת כָּל-הַנְּעָרִים בְּנֵי-הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוּ כִּי-אַמְנוֹן לְבַדּוֹ מֵת כִּי-עַל-פִּי אֲבִשְׁלוֹם הִיְתָה שׁוֹמֵה מִיּוֹם עֲנַתוֹ אֵת תִּמְרֵי אַחַתוֹ:

רס"י **על פי אנשלוס היתה שומה.** כליוויו של אנשלוס היתה שימה זו ניסומת על עבדיו, להרוג את אמנון: (רס"י)

מצודת דוד **אל יאמר.** אל יחשוב : **היתה שומה.** הצואה ההיא הושמה על עבדיו מפי אבשלום, מיום ענות אמנון את תמר : (מצודת דוד)

רלבי"ג **על פי אבשלום היתה שומה.** ר"ל שדבר זה היה מסודר בפי אבשלום תמיד מיום ענותו את תמר אחותו כי כאשר תמצא ידו יקח נקמתו ממנו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (לב-לג) **השאלות:** יש פה דברים כפולים, ותחלה אמר את כל הנערים בני המלך המיתו ואחר כך אמר כל בני המלך מתו :

אל יאמר אדוני. כי השמועה נסבבה מצד שמי שראה שהרגו את אמנון, חשב שאבשלום הרגו כדי שלא יהיה לו שטן בירושת המלוכה, ודמה שהייה שלכן יכרית כל זרע המלוכה, והשיב יונדב, אל יאמר אדוני את כל הנערים בני המלך המיתו רצה לומר שלא יאמר שהמיתו כל הנערים מצד שהם בני המלך ושהיה כוונת אבשלום להכרית זרע המלך, לא כן כי רק אמנון לבדו מת ולא מטעם ירושת המלוכה, כי דבר זה היתה שומה בפי אבשלום מכבר מיום ענותו את תמר אחותו להנקם בו: (מלבי"ם)

לג וְעַתָּה אֵל-יִשָּׁם אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אֶל-לְבוֹ דָּבָר לְאֹמֵר כָּל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ מֵתוּ: כִּי-אִם-אֲמָנוֹן לְבַדּוֹ מֵת: (פ)

מצודת דוד דבר לאמר. השמועה האומרת כל בני וגוי : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה הוסיף לאמר כי עדין יש לחשוב שהגם שאבשלום לא רצה להרוג את אמנון י"ל שבני המלך עמדו בנפשם להציל את אחיהם ועל ידי כן בא לידי מלחמה ומתו כולם, וזה שכתוב ועתה אל ישים אדוני המלך אל לבו דבר שעל ידו יאמר לאמר כל בני המלך מתו מעצמם על ידי מלחמה, לא כן כי אמנון לבדו מת: (מלבי"ם)

לד וַיְבָרַח אֲבִשְׁלֹום וַיֵּשֶׂא הַנָּעַר הַצֹּפֶה אֶת-(עֵינוֹ) עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָיָה עִם-רַב הַלְּכִים מִדֶּרֶךְ אַחֲרָיו מֵצַד הַקָּהָר:

מצודת דוד מדרך אחריו. כי הצופה היה רואה אל מול הדרך שהלכו בה, והמה נסו בדרך עקלתון, ובאו לעיר מדרך אחורי הצופה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הצופה. הוא העומד במקום גבוה להביט למרחוק : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויברח אבשלום רצה לומר על ידי השמועה הזאת שהיה המלך טרוד ומצפה לדעת את שלום בני המלך לא שם על לבו לשלוח לרדוף ולהשיג את אבשלום, ועל ידי כן ברח: (מלבי"ם)

לה וַיֹּאמֶר יוֹנָדָב אֶל-הַמֶּלֶךְ הִנֵּה בְנֵי-הַמֶּלֶךְ בָּאוּ כְּדָבָר עַבְדְּךָ פֶּן הִיָּה:

מצודת דוד הנה בני המלך. העם הבא בני המלך המה, והיה אם כן כדבר עבדך, שאמנון לבדו מת : (מצודת דוד)

לז | וְיִהְיֶה | כְּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר וְהָיָה בְּנֵי-הַמֶּלֶךְ בָּאוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וְגַם-
הַמֶּלֶךְ וְכָל-עַבְדָּיו בָּכוּ בְּכִי גְדוֹל מְאֹד: **לז** וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ אֶל-
תְּלָמִי בֶן-(עַמִּיחֹר) עַמִּיהוּד מֶלֶךְ גָּשׁוּר וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ כָּל-הַיָּמִים:

מצודת דוד **אל תלמי**. כי הוא היה אבי אמו : **ויתאבל**. המלך התאבל על
אמנון בנו, כל ימי חייו : (מצודת דוד)

רלב"ג **ויתאבל על בנו כל הימים**. ר"ל ימים רבים כי אחר שלש שנים נחם
על אמנון כי מת כמו שזכר אחר זה ואולי אמר כל הימים להעיר שלא
היה יום בימי השנה ואפ"י המועדים שלא היה דואג דוד על זה והנה
מצאנו בבן הראשון שנולד מבת שבע שתכף שמת רחץ וסך ואכל ושתה
ואמר לעבדיו ועתה מאחר שהילד מת למה זה אני צם האוכל להשיבו עוד
אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי, והנה בזה היה ראוי שנאי למה הוא
מתאבל עליו כל כך והוא לא ישוב אליו אלא שהתר זה הספק הוא ממה
שיקל כי דוד הרחיק היותו צם בצום אחר מות הילד כי הצום יעשה על
דרך התפלה והבקשה מהש"י וזה דבר בלתי ראוי אחר מות הילד אבל
יתאבל עליו והדאגה היא דבר יחייב הטבע אהבת הדמיונים ולזה לא
הורחק מפני זה התאבל על המות : (רלב"ג)

מלבי"ם (לז-לח) **ואבשלום ברח וכי ואבשלום ברח**, פי' מהרי"א תחלה
ברח אל תלמי זקנו, והיה הולך עמו בכל אשר התהלך תלמי, אבל על ידי
שדוד התאבל על בנו כל הימים האלה שהם השלש שנים, ירא אבשלום
פן ישלח אחריו וישיגהו בדרכו, ולכן ברח וילך גשור, נסגר בעיר חומה
דלתים ובריח: (מלבי"ם)

לח וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גָּשׁוּר וַיְהִי-שֵׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים:

מצודת דוד **ואבשלום ברח וגו'**. מתחלה אמר שברח ממקומו ואחר זה
אמר שהלך אל תלמי ועתה בא לומר ששהה שם שלש שנים : (מצודת דוד)

לט וַתִּכַּל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לְצֵאת אֶל-אַבְשָׁלוֹם כִּי-נָחַם עַל-אַמְנוֹן כִּי-מָת: (o)

רס"י **ותכל דוד**. הרי זה מקרא קצר, ותכל נפש דוד; וכן תרגם יונתן:
וחמידת נפשא דדוד, כמו (תהלים פד ג): נכספה וגם כלתה, לשון תאוה:
כי נחם על אמנון. קבל תנחומין: (רס"י)

מצודת דוד **ותכל דוד**. כלתה נפש דוד לצאת בעבור אבשלום, והוא ענין

תאוה וחשק אל הדבר, כמו (תהלים קיט פא) : כלתה לתשועתך נפשי :
כי נחם. אף שהתאבל עליו כל הימים, מכל מקום קבל עליו תנחומין מה,
כי מת הוא, ונגזר לקבל תנחומין על המתים (סוף מסכת סופרים :
בראשית רבה פד כא) : (מצודת דוד

מצודת ציון ותכל דוד. תחסר מלת נפש, ולזה אמר בלשון נקבה, שעל הנפש
ידבר, כאלו אמר ותכל נפש דוד : (מצודת ציון

רלב"ג ותכל דוד המלך. הוא מטעם כסף כטעם נכספה וגם כלתה נפשי
והוא חסר המצטרף והרצון בו ותכל נפש דוד המלך לצאת אל אבשלום
להביאו אליו כי נחם על אמנון כי מת : (רלב"ג

מלבי"ם השאלות: מ"ש ותכל דוד, הוא זר בלשון כמבואר :

ותכל דוד פ"י האפודי, ששלש שנים הראשונים שהתאבל דוד על בנו רצה
דוד תמיד לצאת אל אבשלום, רצה לומר לצאת למלחמה ולקחתו מגשור
ולהנקם ממנו, ועתה מעכה אשתו או תמר, כלתה את דוד (מלשון כלא),
ותכל פועל יוצא, (היא כלאה ומנעה את דוד) מלצאת אל אבשלום
להשיבו ולהמיתו, יען ראתה כי נחם על אמנון, מצאה חיל למנוע את דוד
מלרדפו (מלבי"ם): עוד :

שמואל ב פרק-יד

א וַיֵּדַע יוֹאָב בֶּן-צִרְיָהוּ כִּי-לֵב הַמֶּלֶךְ עַל-אַבְשָׁלוֹם:

מצודת דוד וידע יואב. הכיר בהמלך אשר לבו טוב על אבשלום : (מצודת
דוד)

מלבי"ם השאלות: אחר שידע יואב שלב המלך טוב על אבשלום [לפי דעת
המפרשים] למה לא בקש בעצמו :

וידע יואב הגם שכלא מלרדפו בכ"ז ידע יואב שעדיין לב המלך על
אבשלום, רצה לומר שנוטר עליו איבה, ולכן לא ערב לבו לבקש בעצמו
בעדו, והוצרך לתחבולה שיזכיר (מלבי"ם)

ב וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוּעָה וַיִּקַּח מִשָּׁם אִשָּׁה חֲכָמָה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲתֵאבְּלִי-נָא וּלְבָשִׁי-נָא בְּגָדֵי-אֲבָל וְאֵל-תְּסוּכִי שֶׁמֶן וְהָיִית כְּאִשָּׁה זֶה יָמִים רַבִּים מִתְּאֲבָלָת עַל-מַת:

רפ"י וישלח יואב תקועה. אמרו רבותינו (מנחות פה ב): כי שמן זית מלוי פס, לכך חכמה מלוייה פס: (רפ"י)

מצודת דוד וישלח יואב. בעבור כי ראה שלב המלך טוב על אבשלום, לזה חשב מחשבות לעורר לבו להשיבו אליו : תקועה. אמרו רבותינו ז"ל (מנחות פה ב) : לפי שהיו רגילים שם בשמן זית, לזה החכמה מצויה ביניהם : התאבלי נא. עשי עצמך כאבלה : והיית כאשה וגו'. רצה לומר : הוי מרבה בקינות ויללות, ועשי עצמך כאשה אשר זה ימים רבים מתאבלת, שלמדה לשונה לומר קינות. וכונתו היתה למען יכמרו רחמי המלך עליה, לצדקה במשפטה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תסוכי. תמשחי : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקח משם אשה חכמה. ר"ל יודעה לסדר דבריה בחכמה ובשכל, והנה בקש ממנה שתשים עצמה כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת וזה תהיה בשתלבש בגדי אבל ולא תסוך שמן ותבכה ותתאבל בהיותה לפני המלך : (רלב"ג)

מלבי"ם וישלח תקועה פי מהרי"א מפני שתקוע היתה בהר כמ"ש (ירמי ו' א) ובתקוע תקעו שופר, ואנשים ההריים הם בטבע גבורים וחכמים ואמיצי לב, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו מפני ששמן זית גדל שם החכמה מצויה שם. התאבלי נא מלת נא מורה על התכיפות, צוה שתיכף תתחיל להתאבל בבכי ומספד וללבוש בגדי אבל ובל תסוך, ובאר הטעם שתתחיל באבילות תיכף, שעל ידי זה והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת, שלא יכירו בך המלך ונערי, שהתחפשת ושנית את טעמך: (מלבי"ם)

ג וּבָאת אֶל-הַמֶּלֶךְ וְדַבַּרְתְּ אֵלָיו כְּדָבָר הַזֶּה וַיִּשָּׂם יוֹאָב אֶת-הַדְּבָרִים בְּפִיהָ:

מצודת דוד כדבר הזה. אמרי אליו דבר דומה כדבר הזה, רצה לומר : למקרה אבשלום עם אמנון, ולשיחשוב המלך שאמת הדבר : את הדברים. את המשל האמור למטה שם בפיה, רוצה לומר : הוא אמר לה מלבו כל דברי המשל, והיה בטוח עוד בחכמתה, שאף היא תשיב אמריה בהשכל על כל דברי המלך, וכאשר השיבה באמת : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישם יואב את הדברים בפיה שחוץ ממה שא"ל המשל והנמשל, שם גם פרטי הדברים בפיה, כי יואב שער בדעתו מה שישב לה המלך, ולמדה מה שתשיב היא על דבריו. וכמו שאכתוב בפיי"ט: (מלבי"ם)

בד ותאמר האשה התקעית אל-המלך ותפל על-אפיה ארצה ותשתחו ותאמר
הושעה המלך: (o)

מצודת דוד ותאמר האשה. בבואה לפני המלך, אמרה בתחילה מה שראוי לומר להבאים לפני המלך, כמו יחי המלך וכדומה, ואחרי זה נפלה על אפיה : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש ותאמר ותאמר שני פעמים: :

ותאמר וכו' תפול וכו' ותאמר, רצה לומר שתיכף בבואה צעקה הושיעה המלך, ואחר כך נפלה על פניה ותאמר שנית הושיעה המלך, והקדימה לאמר זאת תיכף בל ידחפוה נערי המלך, ולמען ידעו כי דבר נחוץ יש לה: (מלבי"ם)

גה ויאמר-לה המלך מה-לך ותאמר אבל אשה-אלמנה אני וימת אישי:

רס"י חבל חסה חלמנה חני. חבל, בקוּסְטָא: (רס"י)

מצודת דוד אבל אשה אלמנה. כדרך דברי אלמנה זוכרת בעל נעוריה, דואגת על מיתתו, וכאלו תאמר באמת רואה אנכי ומרגשת בדבר שאשה אלמנה אני, כי אלמלא היה בעלי חי, לא קרה לי כזאת: וימת אישי. גם זה מדרך אלמנה, תקונן ותכפיל דברי יללותה: (מצודת דוד)

מצודת ציון אבל. באמת, כמו (שם מב כא): אבל אשמים אנחנו: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מלת אבל שלא כמשפטו, למה כפל אשה אלמנה אני וימת אישי?:

מה לך בזה נכלל גם השאלה מדוע באת היא ולא בעלה או קרוביה או בניה כי אין דרך נשים לבא למשפט, ועל זה השיבה, אבל שאי אפשר שיבא בעלה כי היא אלמנה. ולא בניה, שהוא נדח ממקומו. ולא משפחתה, שעליהם תצעק, אשה אלמנה אני וימת אישי והלשון מורה

שכבר מתו לה שני אנשים. באופן שמזלה רע כי מזל גורם, ואין לה תקוה להיות לאיש ולהוליד בנים כי היא קטלנית: (מלבי"ם)

זו וְלִשְׁפֹּחֶתְךָ שְׁנֵי בָּנִים וַיִּנְצֹוּ שְׁנֵיהֶם בַּשָּׂדֶה וַאֲיִן מִצִּיל בְּיָנִיהֶם וַיְכֹּוּ אֶת־הָאָחֵד אֶת־הָאָחֵד וַיָּמָת אֶת־וְ:

מצודת דוד ואין מציל. לא היה ביניהם איש נכרי להציל המוכה מיד מכהו (מצודת דוד):

מצודת ציון וינצו. ענין מריבה, כמו (שמות ב יג) : שני אנשים עברים נצים (מצודת ציון):

מלבי"ם השאלות: מ"ש ויכו את האחד, כפל הכינוי עם הפעול שלא כדת:

וינצו הודיעה גי טענות שאין בנה חייב מיתה, א. שנצו בשדה ולא היה שם עדים והתראה, ב. ואין מציל ביניהם, באופן שאילו היה מציל לא הגיע לידי כך, כי היה קרוב לשוגג, ברתחת האף והחמה באין מפשר בריבם, ג. ויכו האחד את האחד וימת אותו. מה שכפל הכינוי עם הפועל מורה שפירושו כאילו הפעל כפול, ויכו, ויך האחד, (כמ"ש ותראהו את הילד שראתה שכינה עמו, שפירושו ותראהו (את השכינה) ותראה את הילד) ורצה לומר שזה הכה לזה וזה הכה לזה, והאחד המית, באופן שחברו היה כרודף כי הכהו גם כן, וגי דברים אלה הם גם בנמשל, שאבשלום הרג לאמנון בלא עדים והתראה, ושלא היה מציל ביניהם, שאם היה דוד עושה משפט לאמנון על שעינה את אחותו לא היה בא לידי כך, ושגם אמנון הכה אותו במה שעינה ובייש את אחותו, וקרוב לזה כתב מהרי"א: (מלבי"ם)

זז וְהִנֵּה קָמָה כָּל־הַמְּשֻׁפָּחָה עַל־שְׁפֹּחֶתְךָ וַיֹּאמְרוּ תָּנִי | אֶת־מִכָּה אָחִיו וְנִמְתְּהוּ בְּנֶפֶשׁ אָחִיו אֲשֶׁר הָרַג וְנִשְׁמִידָה גַם אֶת־הַיּוֹרֵשׁ וְכָבוּ אֶת־גַּחְלָתִי אֲשֶׁר נִשְׁאַרָה לְבִלְתִּי (שום)-שִׁים־לְאִישֵׁי שֵׁם וְשָׂאֲרִית עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: (פ)

מצודת דוד בנפש. בעבור שהרג נפש אחיו, ועם שלא היה בעדים והתראה : גם את היורש. רוצה לומר : כמו שהשמיד הוא את אחיו מורישו, כן נשמיד גם אותו, שהוא היורש את אחיו : וכבו את גחלתי. ובזה יכבו מעט האורה הנשארה לי, כי אישי מת, ואחיו איננו, והוא לבדו נשאר, ואם גם אותו ימיתו, לא ישאר מאומה : לבלתי שים. רוצה לומר : כוונת המשפחה היא, לבל יושם לאישי שארית, לשהם ירשו נחלת אישי : (מצודת דוד)

רלב"ג **תני את מכה אחיו ונמיתהו.** הנה שאלתם זאת ידמה מפני שתהיה חשבם עצמם גואלי הדם והנה לא הותרו גואלי הדם להרוג הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט ולזה אמר דוד חי ה' אם יפול משערת בנך ארצה (רלב"ג) :

מלבי"ם **השאלות:** מ"ש ונשמידה גם את היורש, הלא זאת לא אמרה המשפחה כי רצו רק לבער הדם :

והנה קמה כל המשפחה, והנה לה עוד טענה רביעית, כי בנה הרוצח ברח הלך לו, והמשפחה קמו עליה ורוצים לכפותה שתגלה מקומו איה הוא, וזה שכתוב והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו תני את מכה אחיו, וזה עול גדול, שהגם שיש רשות ביד גואל הדם להרוג את הרוצח גם כשאינו חייב מיתה בדין, אין לו כח לכפות את אמו שתגיד מחבואו, כי רק אם ישיגהו והכהו נפש אין לו משפט מות, לא שיחייבו גואלי הדם את היודע מקומו שיגלהו להם, זאת שנית פועל חמס בכפס במ"ש ונשמידה גם היורש, כי באשר לא נשאר רק שני בנים יורשים נחלת אביהם ונהרג האחד, יקום האח הנשאר תחתיו לנחלה, ומטעם זה רוצים להרגו שאז יירשו הם את נחלתו בשהם אחי אבי המת, וחוף מכוונתם הרעה הם אומרים זה בפיהם, ורצה לומר כי רוצים לכפותה שתוציא את נכסי בעלה ובניה מתחת ידיה והם יירשו אותם, וזה חמס ועשק אחר שאינו חייב מיתה בדין, ואחר שהציעה העול שעושים לנגדה ביד חזקה זוכרת עקר צרתה, כי **וכבו את גחלתי הנשארה** שאחר שחשכו ככבי נשפה במיתת שני בעליה ובנה, עוד גחלת אחת מגיה חשכה שהוא בנה הנשאר, רוצים לכבות גם זאת להאפיל עליה מעוף צוקה ואפלה מנודח, **לבלתי שום לאישי שם ושארית** שעל ידי הריגת בנו ימחה שמו ועל ידי הורשת נכסיו לזרים יקחו שאריתו ועזבונו: (מלבי"ם)

ל **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-הָאִשָּׁה לְכִי לְבֵיתְךָ וְאָנִי אֲצִוְהָ עִלְיָךְ:**

מצודת דוד **אצוה עליך.** אצוה את מי מאנשי, לדרוש ולחקור בדבר, אם האמת אתך : (מצודת דוד)

מלבי"ם (ח-יב) **השאלות:** מה היה הויכוח הזה, שתחלה א"ל לכי לביתך והשיבה עלי העון, ולא נודע מה רצתה בזה, ואמר שנית המדבר אליך והבאתו אלי ומה השיבה על זה עד שאמר שלישית חי ה', והוא לכאורה פטפוטי דברים בלא חכמה ושכל :

ויאמר המלך, **לכי לביתך**, הנה בדבריה אלה כללה שתי שאלות, **א.** שלא ימיתו גואלי הדם את בנה גם אם ישיגוהו, **ב.** שעל כל פנים ירפו ממנה ולא יכריחו אותה לגלות מקומו, ולא להוציא נחלתו מתחת ידו, ובדבר

הזה השני זכתה מן הדין, שלא יוכלו לעשות לה מאומה אחר שאינו חייב מיתה בד"ת כנ"ל, אבל בדבר הראשון אין הדין אתה, כי מדין תורה רשות או מצוה ביד גואל הדם להמית את הרוצח בפגעו בו ולא יכול המלך להעביר משפטם, ולכן לא התרצה לה המלך תחלה רק על מה שנוגע לה, מה שרוצים להכריחה שתמסור אותו בידם ושתמסור להם הנכסים, אולם גם בזה הגם שאין לגואלי הדם יכולת ע"ז, כבר כתב הרמב"ם (פרק ב' מהלכות רוצח הלכה ד) שכל אלו הרצחנים שאינם מחויבים מיתה בית דין אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, ולכן אמר לה **לכי לביתך ואני אצוה עליך**, רצה לומר אין לך לירא מגואלי הדם המפחידים אותך כי אין יכולים לעשות לך מאומה כפי הדין, ובכ"ז אני אצוה עליך, רצה לומר שאחקור על ידי שרי המלך ושופטיו אם ראוי להמיתו מדין המלכות שאז תצטרך לגלות מקומו למלך ולמסור את נכסיו ואם אין צורך שעה לכך תפטר: (מלבי"ם)

טו ותאמר האשה התקועית אל-המלך עלי אדני המלך העון ועל-בית אבי והמלך וכסאו נקי: (ס)

כ"י עלי אדני המלך העון. כנוי הוא לכבודו, כלומר אתה מדחה אותי לאמר אני מורה עליך ואני אלך לדרכי, ואתה לא תורה עלי, וזני יהרג, על מי העון הזה: (כ"י)

מצודת דוד עלי אדוני המלך העון וגו'. כאלו תאמר, יאמין לי שהאמת אתי, ומיד תזכהו, ואם יודע לאחר זה שלא כן הוא, אזי יהיה העון עלי על שהטעיתי את המלך, אבל המלך וכסאו יהיה נקי מעון זה, רוצה לומר : לא יעונש, לא בגופו ולא בדבר המלוכה, היות כי מהראוי להאמין לי בזה, כי שניהם ילדי הם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכסאו. רוצה לומר המלכות : (מצודת ציון)

רלב"ג עלי אדני המלך העון ועל בית אבי והמלך וכסאו נקי. ר"ל עון רציחת בנה אם ירצחוהו בני המשפחה והנה אמרה דרך מוסר להראות שהמלך אשר כזה לא יקח עצה שלא להצילו : (רלב"ג)

מלבי"ם ותאמר האשה עלי אדוני המלך העון, השיבה לו מה לך לדון בזה בדין המלכות ומפני תקנת העולם, זה לא הרג איש נכרי, רק את אחיו, וגלל עון ואשמה על יולדתו ועל בית אביו לא על אחרים ואין בזה תקנת העולם כי מי ילמד ממעשיו להרוג את אחיו ולהחטיא את בית אביו ואם כן המלך וכסאו נקי, ולא עליך לפקח ע"ז מדין המלכות וכסא משפטו: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הַמְדַבֵּר אֵלָיו וְהִבֵּאתוּ אֵלַי וְלֹא-יֹסִיף עוֹד לָגַעַת בְּךָ:

מצודת דוד **המדבר אליך**. על כי ראה המלך אשר כנים אמריה, חזר ואמר לה : מי המדבר אליך מאז, אשר תמסור לו בנד להמיתו, אותו תביאו אלי, ואזהירו שלא יוסיף לגעת בך ולכופך למסור את בנד : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר המלך**, אז נרצה לבקשתה שלא יחקור עליו כלל, ובזה פטר אותה שלא תתחייב למסרו, וזה שכתוב **המדבר אליך והבאתו אלי** כי אריב ריבך, ובזה מלא שאלתה במה שנוגע לה, לא בענין הראשון שלא יהרגנו גואל הדם בפגעו בו, שזה נגד דין תורה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ב מה' רוצח ה"ד): (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר וְזָכַר-נָא הַמֶּלֶךְ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (מהרבית) מְהֻרָבֶת גֹּאֵל הַדָּם לְשַׁחַת וְלֹא יִשְׁמִדוּ אֶת-בְּנֵי וַיֹּאמֶר חִי-יְהוָה אִם-יִפְלַ מִשְׁעֶרֶת בְּנֵי אֶרֶץ:

רש"י **יזכר נא המלך את ה'**. שְׁהַקְפִּיד עַל אֲרוֹךְ הַדֶּרֶךְ לְהַלְוֹ נַפְשׁוֹת, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים יט ו): וְהִסְיִגוּ כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ, וְזֶה מֵהַרְבּוֹת גּוֹאֵל הַדָּם לְשַׁחַת, וְאֶתְּךָ דוּחָה אֶתְּךָ: (רש"י)

מצודת דוד **יזכר נא המלך וגו'**. כאלו חששה פן כאשר יבוא גואל הדם לפני המלך, ולפי רוב גדלו ישא לו המלך פנים ולא ירחם עוד על בנה, ולזה אמרה : יזכר נא את ה', ולדבק במעשיו, מה הוא רחום וכו', מבלי להגדיל לישא פני גואל הדם הבא לשחת, ולא ישמידו את בני : **חי ה'**. הריני נשבע שלא יעשה לו מאומה רע : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מהרבית**. ענין גדולה וחשיבות, כמו (אסתר א ח) : על כל רב ביתו : **גואל הדם**. קרוב הנרצח הרוצה לנקום נקמת דמו, נקרא גואל הדם, שהוא כאלו נחשב לדם לגאולה : **משערת בנד**. אמר דרך הפלגה, כדרך שאומרים הבריות : (מצודת ציון)

רלב"ג **מהרבית גואל הדם לשחת**. ר"ל שלא ירבו גואלי הדם לשחת כי אין זה מחק גואלי הדם כי זה הנשאר הוא ג"כ קרובם וכאלו אמרה שיזכור לפניו שיאמר להם שאין ראוי להם מצד היותם גואלי הדם שירבו לשפוך דם קרוביהם ואז נשבע דוד חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה וידמה שלא אמרה שהיה שם עדים ולזה נשבע לה כי לפי דיני התורה לא היה בן מות אם היה הענין כמו שהגידה לו ואפשר עוד שאעפ"י שהיה בן מות

לפי משפטי התורה הנה היה יכולת למלך להצילו להוראת שעה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותאמר אז הוסיפה לבקש גם בעד זאת שיזהיר בל ימיתוהו גואלי הדם, שאף שיש להם רשות ע"ז מדין תורה. **יזכר נא המלך את ה' אלהיך**, בקשה שיזכור בדבריו שם ה' (כמ"ש באמת חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה, ובזה לא יוכל גואל הדם להפר שבועת המלך) ובארה טעם שאלתה **מהרבת גואל הדם לשחת** שאין זה דומה למצות התורה שהגואל יחם לבבו לנקום דם אחיו מאיש נכרי ולא כן בזה שגם הרוצח אחיו הוא, ובמה שיהרגנו לא יתקן רק ירבה לשחת שתחת שיחם לבבו על הריגת אח אחד ירבה לשחת גם השני, ולכן יגזור המלך אומר בכח המלכות **שלא ישמידו את בני**. ואז הפיקה גם שאלתה זאת, **ויאמר חי ה' וכו' ובזה** השיגה תכלית מבוקשה, בענין אבשלום לבקש שישביהו המלך כמו שיבא : (מלבי"ם)

יב ותאמר האשה תדבר-נא שפחתך אל-אדני המלך דבר ויאמר דברי' : (o)

מצודת דוד **תדבר נא**. שאלה רשות לדבר דבריה, עם שאינם נוגעים אליה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **תדבר נא**, כי עתה תתחיל דבור חדש משונה מהקודם וצריכה נטילת : (מלבי"ם) רשות :

יג ותאמר האשה ולמה חשבתה כזאת על-עם אלהים ומדבר המלך הדבר הזה פאשם לבלתי השיב המלך את-נדחו' :

רס"י ולמה חשבתה כזאת. שחשדת לישראל, שיצאו להרוג את השני בלא עדים והתראה: ומדבר המלך הדבר הזה כאשם. והדבר הזה שחללת לאחרים, שאמרת לי לא יפול משערת בנך ארצה, עכשיו שאגלה לך שאין הדבר הזה אלא על שני בניך, אל תתחרט לאמר דברתי זה כאשם, והנני חוזר בי, לבלתי השיב המלך את אבשלום בנו שנדחה ממנו וברח לו: ומדבר המלך. אוקינו"ן פרלטי"ש בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד **ולמה חשבתה**. רוצה לומר : איך עלתה על דעתך להאמין דברי, לחשוב על בני המשפחה עם ה', להתאכזר על בני להרגו מבלי עדים והתראה והיה לך להשכיל אמיתת הענין, שלמשל נאמר, ובנועם אמריה הפליגה ברוב מעשה הריגת הרוצח מבלי עדים והתראה : **ומדבר המלך**.

רוצה לומר : עוד אתמה, מה שדבר המלך הדבר הזה שלא יפול משערת וגוי, אשר הוא כאשם וכשגגה היוצאת, על בלתי משיב המלך את אבשלום אשר נדח בארץ נכריה, כי הלא הוא דומה בדומה, כי גם לאבשלום לא התרו, ועוד דברים כאלה שאין לו משפט מות (ועל כי חששה פן יחזור המלך מדבריו ולומר כי באמת שגגה היא, לזה הקדימה אמריה ותאמר : למה חשבת כזאת וגוי, לומר שהדין דין אמת, ועם אבשלום נעשה השגגה, ולחלוק כבוד למלכות, תלתה השגגה בהאמירה, ולא בהמעשה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כאשם**. ענין שגגה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ומדבר המלך הדבר הזה כאשם לבלתי השיב המלך את נדחו. ר"ל והנה המלך מדבר הדבר הזה שנראה בו שהוא כמו אשם על שלא השיב את נדחו והוא אבשלום כי אם יבקש להמיתו על דבר אמנון יעשה מה שהרחיק אותו בדברו עם זאת האשה התקועית : (רלבי"ג)

מלבי"ם ולמה חשבת כזאת על עם אלהים, אמרה לו איך עלה במחשבתך שהספור והנידון שהצעתי לפניך הוא אמת, ושעם אלהים יעשו עול כזה מה שהוא נגד הטבע והיושר, ומדבר המלך הדבר הזה, (מלת מדבר הוא מבנין מתפעל כמו מתדבר כמו שפירש רש"י על וישמע את הקול מדבר אליו) רצה לומר אבל הדבר הזה שהחליט המלך בזה הוא מתדבר אל עצמו, שבזה הוא כאשם לבלתי השיב המלך את נדחו, כי המלך עם בנו הוא הנידון, ופסק דינו בעצמו שמה שאינו משיב את נדחו היא כאשמה מלפניו : (מלבי"ם)

יד כִּי-מוֹת נָמוֹת וְכַמִּים הַנְּגָרִים אֲרָצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא-יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחֶשֶׁב מִחֲשָׁבוֹת לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְּחָ:

רש"י כי מות נמות. ודיינו באותו עונש: ולא ישא אלהים נפש. איש מן המיתה, לפיכך וחשב המלך מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח: (רש"י)

מצודת דוד כי מות נמות. חזרה להביא טענות לטובת אבשלום, ואמרה ; הלא כולנו מות נמות, ואם כן ההומת קודם זמנו, אין לו תרעומות רב כל כך, אחרי שסופו למות, ואם כן אין להמית הרוצח בעבור זה, הואיל ולא חייבה התורה, כי בלא התראה נהיתה : וכמים וגוי. רוצה לומר : ועוד, בשלמא הגוזל ממון חבירו, אז כשישיב הגזילה באה היא ליד בעליו, אבל השופך דם אדם, מה שעשה עשוי, ולא תוחזר אליו הנפש עם שפיכת דם הרוצח, וישאר אם כן מת כשהיה, והרי הוא כמים הנגרים ארצה, שאי אפשר לאספם להחזירם למקומם, כי נבלעו בעפר הארץ : ולא ישא אלהים נפש. רוצה לומר : ועוד, הלא אין אלהים נושא פנים לשום נפש,

ושלם ישלם לאיש כמפעלו, ולטובת האדם חושב מחשבות לשלם גמול בזה העולם, לבל יהיה האדם הנדח במעשיו, מוטרד ונדח ממנו יתברך, כי בהצרף סיגיו יזכה לחזות בנועם ה', ואם כן בהשגחה היתה מיתת אמנון, לכפר העון אשר חטא, ואבשלום היה שליח ההשגחה, ואין להאשימו כל כך, בהיות כי לא התרו בו, והתורה פטרתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנגרים. ענין הזלה ונטיפה, כמו (מיכה א ד) : כמים מוגרים במורד : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כי מות נמות.** כלנו כמו המים הנגרים ארצה שלא יתקבצו לעמוד מההגרה כן בני האדם דורכים אל המות : **ולא ישא אלהים נפש.** להצילה מהמות ר"ל שלא יכובד בזה הענין שום אדם ולא ישא פני נפש בזה כי סוף כל אדם למות, והנה חשב הש"י מחשבות להמית בני האדם במינים שונים ובסבות שונות בדרך שלא יהיה נדח אחד מן האנשים שידמה בנפשו לברוח מהמות וכאילו אמרה זה להעיד כי אולי מאת הש"י היתה הסבה להמית את אמנון כי הוא חושב מחשבות לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו (רלבי"ג)

מלבי"ם **כי מות נמות** הוסיפה עוד להרך את לבבו, כי מה בצע לו בהריגת אבשלום, אחר שאינו חייב בדין ב"ו רק דינו מסור לשמים, הלא סופו למות ויקבל ענשו, ואם מפני ששפך דם אחיו, הלא בני אדם דומים כמים המוגרים ארצה אשר לא יאספו שאז נבלעים בארץ, כן סוף הבשר והדם להתבלות בארץ, **ולא ישא אלהים נפש** פי' אלהים לא יכפר עון נפש שהרג, ויקבל ענשו בדין שמים, וגם יל"פ שלעומת שאמרה שיענשנו ה' בגופו, אמרה שבכ"ז לא יכלה אלהים את הנפש (מלשון כמעט ישאני עושני איוב ל"ב כ"ג), ולכן **חשב אלהים מחשבות לבל ידח ממנו נדח,** שהנדח ממקומו (רצה לומר אבשלום) לא ידח ממנו, היינו מאלהים, שלא יהיה בארץ טמאה ושם ידח מאחרי ה', וילמד לעשות כתועבת הגוים ההם, ובארה מחשבות ה' בזה, ממה שהתעוררה היא לדבר הזה שזה סבה מאת ה', והוכיחה זה משתי פנים, **א.** מצד מה שערבה לבה לבא לפניו, וזה שכתוב : (מלבי"ם)

טו **ועתה אשר-באתי לדבר אל-המלך אדני את-הדבר הזה פי' ראני העם ותאמר שפחתך אדברה-נא אל-המלך אולי יעשה המלך את-דבר**

רס"י **ועתה אשר באתי לדבר אל המלך אדני את הדבר הזה.** זכינו עלי ועל בני: כי יראוני העם. הפחידוני מלכק את אדוני על זנו, פן יכעוס עלי: ותאמר שפחתך אדברה נא. כענין זה, אולי יעשה וגו': (רס"י)

מצודת דוד **ועתה**. רוצה לומר : הואיל וכל דברי למשל נאמרו להמליץ טוב על אבשלום, פן תאמר למה את ממשלת משלים, היה לך לדבר דברך כאשר המה, לזה אמרה : **ועתה** מה שבאתי לדבר הדבר הזה להיות למשל, כל זה היה לפי שכל העם הפחידוני, לומר : שהמלך יגער בך כאשר תחלי לדבר, כי הליועץ למלך נתנוך : **ותאמר**. לזה אמרתי אדבר דברי בדומה לו, ואולי על ידי זה ימלא שאלתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם (טו-יז) **השאלות**: למה כפל אשר באתי לדבר, ותאמר שפחתך אדברה, ותאמר שפחתך וכו' :

ועתה אשר באתי רצה לומר זה היה מאת ה' שבאתי לדבר אל המלך הגם כי יראוני העם שאענש ע"ז, זאת שנית, מצד הדבר והמשל אשר נתן אלהים בלבי, וזה שכתוב **ותאמר שפחתך אדברה נא אל המלך המשל הזה, ואולי יעשה המלך את דבר אמתו**, רצה לומר הדבר והשאלה שבקשתי אני יעשה המלך בעצמו כי הוא הנידון והצריך לדבר זה: (מלבי"ם)

{טז} כי ישמע המלך להציל את-אמתו מכף האיש להשמיד אתי ואת-בני יחד מנחלת אלהים:

רש"י כי ישמע המלך להציל את אמתו מכף האיש. הבא להרוג את בני, ולהשמידנו יחד מנחלת אלהים: (רש"י)

מצודת דוד **כי ישמע**. כאשר ישמע המלך להציל אותו מיד האיש הגואל הדם הרוצה להשמיד אותי להיות שכולה מבני : **יחד**. כי במיתתו יושמד הוא ואני אהיה שכולה ממנו : **מנחלת אלהים**. מהנחלה הניתן לנו מן השמים,, לשירשו הם : (מצודת דוד)

מלבי"ם **כי ישמע** בארה דבריה, שמזה בעצמו שיעשה המלך את דבר אמתו להוציא משפטה לזכות להציל את אמתו מכף האיש, ויצא המשפט לפניו להציל, מזה בעצמו: (מלבי"ם)

{יז} ותאמר שפחתך יהיה-נא דבר-אדני המלך למנוחה כי | כמלאך האלהים פן אדני המלך לשמע הטוב והרע ויהנה אלהיך יהי עמך: (פ)

רש"י ותאמר שפחתך. מאחר שיורה המלך עלי, יהיה דברו למנוחה לבני,

כי לא יקוב מדברו הטוב, כי כמלאך ה' אלני המלך, ולא יחזירנו כעס וסנאה
מדברו הטוב: (כ"ז)

מצודת דוד ותאמר. אז אמרה שפחתך, יהיה דבר המלך למנוחה לבנו, כמו שהציל את בני לפי מחשבתו שבאמת נעשתה הדבר, כמו כן ינוח לבנו, על כי היותה בדומה לו : **כי כמלאך.** רוצה לומר : הן ידעתי שבל יתחלף מעשיך למאמריך, ולא יחזירך הכעס והשנאה מדברריך הטובים והישרים אשר דברת עד כה, כי כמלאך האלהים שאין בו התחלפות מצד עצמו, כן אדוני, כי נפשו משכלת להבין מהו הטוב ומהו הרע, וישכיל אם כן אשר ההתחלפות רעה היא, ויחדל ממנה : וה'. כהתימה לדבר דבריה, רצתה להפטר ממנו, ואמרה לו : והי אלהיך יהיה עמך, כדרך הנפטרים : (מצודת דוד)

רלב"ג יהיה נא דבר אדני המלך למנוחה. ר"ל להניח לי מרגזי וזה יהיה סבה לשאול ממנו שישב את נדחו אחר שהסכים זה הענין בבני : **כמלאך האלהים כן אדני המלך לשמוע הטוב והרע.** ר"ל כי מה שישפט באלו הדברים שיבאו לפניו מהטוב והרע ישפוט בתכלית מה שאפשר מהטוב והיורש והחמלה כאילו הוא מלאך האלהים : (רלב"ג)

מלבי"ם ותאמר שפחתך מזה ערבתי לבי לאמר לך יהיה דבר אדוני המלך למנוחה, מזה ינוח המלך ובנו הנדח מעצבו ומרגזו, **כי כמלאך אלהים כן אדוני המלך לשמוע הטוב והרע.** רצה לומר אחר שהחלטת משפט זה בדבר שאין אתה נוגע בו, הנה המשפט אמת משני צדדים, **א.** מדרך שאתה כמלאך אלהים מכוין אל מרכז האמת ולא תטעה מצד שכלך הזך ואהבת האמת וידיעתך הברורה בין טוב ורע, **ב.** מצד העזר האלהי, **שה' אלהיך עמך** להחליט משפט צודק, ואם כן המשפט הזה נחרץ וקיים, ויפול גם על ענין אבשלום : (מלבי"ם)

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אֵל-נָא תִּכְחַדִּי מִמֶּנִּי דְבַר אֲשֶׁר אָנֹכִי שָׁאֵל אֶתְּךָ וַתֹּאמְרִי הָאִשָּׁה דְּבַר-נָא אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ:

מצודת דוד אל נא תכחדי. אל תעלימי ממני אמיתת הדבר אשר אשאל אותך : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכחדי. ענין העלמה, כמו (תהלים סט ו) : ואשמותי ממך לא נכחדו : (מצודת ציון)

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ הַיָּד יוֹאֵב אֶתְּךָ בְּכָל-זֹאת וַתַּעַן הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר חַי-

נִפְשָׁךְ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אִם-אֵשׁ | לְהִמִּין וּלְהַשְׁמִיל מְכַל אֲשֶׁר-דָּבַר אֲדֹנָי
הַמֶּלֶךְ כִּי-עֲבָדְךָ יוֹאֵב הוּא צְוִנִי וְהוּא שֵׁם בְּפִי שִׁפְחָתְךָ אֶת כָּל-הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

רפ"י **אם אש**. כמו אם יש, כמו היס, וכן (מיכה ו י): עוד האש בית רשע,
כמו **היס**: (רפ"י)

מצודת דוד **היז יואב**. האם כח חכמת יואב עם כל דבריך : **אם אש להמין**.
אם יש לנטות לימין או לשמאל מכל דברי אדוני אשר ידבר בכל עת, כי
מזה נראה גודל החכמה אשר בו : **הוא צוני**. ללכת אל אדוני : **והוא שם**
וגוי. כל דברי המשל, שם הוא בפי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אש**. הוא כמו יש, וכן (מיכה ו י) : עוד האש בית רשע : **להמין**
ולהשמיל. מלשון ימין ושמאל : (מצודת ציון)

רלבי"ג **אם אש להמין ולהשמיל**. פירשו בו אם יש להימין ולהשמיל
והרצון בו שאין לנטות ימין ושמאל מכל אשר דבר המלך כי כן הוא
האמת : (רלבי"ג)

מלבי"ם **היז יואב הבין שהאשה לא תעשה זאת מעצמה אם איש להימין**,
אמרה כבר מבואר שהוא בעצת יואב, שהוא לא לבד ששם בפי המשל
והנמשל, שם בפי גם פרטי הדברים, כי יואב בהיותו מכיר דרכי המלך
הבין שתחלה יאמר המלך שיצוה עליו, ולמדה מה שתשיב ע"ז, וכן ידע
כל גלגולי הדברים, עד **שלא יש להימין ולהשמיל מכל אשר דבר אדוני**
המלך, שכבר ידעתי תחלה כל פרטיהם כאילו רק כך היה מוכרח לדבר,
וזה לא יוכל איש אחר (וע"ז כתוב אם אש) רק **יואב** הבקי במשפטי המלך,
וזה שכתוב **הוא צוני**, **והוא שם בפי את כל הדברים האלה**, בראש ועד
סוף: (מלבי"ם)

ל לְבַעְבוֹר סָבַב אֶת-פְּנֵי הַדָּבָר עָשָׂה עֲבָדְךָ יוֹאֵב אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה
וְאֲדֹנָי חָכַם כְּחִכְמַת מְלָאךְ הָאֱלֹהִים לְדַעַת אֶת-כָּל-אֲשֶׁר בְּאָרֶץ: (o)

רפ"י **לבעבור סבב**. לגלגל, עד שינאל דבר בנו של המלך לאור: **ואדני**
חכם. והבנת כי מאת יואב ינאל: (רפ"י)

מצודת דוד **לבעבור סבב**. רוצה לומר : ומה ששלח אותי ולא הלך בעצמו,
כי לבעבור סבב וגוי עשה הדבר הזה לשלחני במקומו, כי אני הלא יכולה
הייתי לדבר בדומה לו, לסבב ממנו דבר הנרצה, והוא פני הדבר ותחלת

המחשבה, אבל יואב עצמו, לא היה לו מקום לסבב הדבר הנרצה בזה האופן, ולא רצה גם הוא לדבר הדבר באר היטב : **לדעת וגו'.** כי השכלת לדעת ממי יצאו הדברים, והנה בעבור רוב החכמה שבך, אין לנטות מדברך ימין ושמאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון פני הדבר. תחילת הדבר : (מצודת ציון)

רלבי"ג **לבעבור סבב את פני הדבר.** הנה פני הדבר הוא מה שראוי שיפנה הדבר אליו והוא התכלית הראוי וכאלו אמר שהוא עשה כן כדי שיגיע התכלית הראוי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **לבעבור סבב,** ועשה זה כדי שהמשפט שתשפוט בנידון כזה יהיה סבה **את פני הדבר,** כי המסובב יהיה שכן תוכרח לשפוט בנידון שאתה נוגע : (מלבי"ם)

{כא} **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-יֹאבֵב הִנֵּה-נָא עָשִׂיתִי אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלָךְ הֵשֵׁב אֶת-הַנֶּעַר** : **אֶת-אַבְשָׁלוֹם:**

מצודת דוד **עשית וגו'.** לשלח את התקועית, לזה לך והשיבו, כי המתחיל בדבר עליו לגמרו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **הנה נא עשית** (לפי הרד"ק הקרי עשית). רצה לומר המתחיל אומרים לו : (מלבי"ם)

{כב} **וַיִּפֹּל יֹאבֵב אֶל-פְּנֵי אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּבְרַךְ אֶת-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר יֹאבֵב הַיּוֹם יָדַע עֲבָדְךָ כִּי-מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֶת-דָּבָר (עבדו) עֲבָדְךָ: **{כג}** וַיִּקָּם יֹאבֵב וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה וַיִּבֵּא אֶת-אַבְשָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם: (פ) **{כד}** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יֹסֵב אֶל-בֵּיתוֹ וּפְנֵי לֹא יֵרָאֶה וַיֹּסֵב אַבְשָׁלוֹם אֶל-בֵּיתוֹ וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה: (o)**

מלבי"ם **יסוב** צוה שני דברים, **א.** שלא יכנס דרך הרחוב כדרך בני המלך בבואם מארץ אחרת בתוף וכנור בשמחה ושירים רק **יסוב אל ביתו** בדרך עקלתון, **ב.** שלא יראה פניו : (מלבי"ם)

{כה} **וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא-הָיָה אִישׁ-יָפֵה בְּכָל-יִשְׂרָאֵל לְהִלָּל מֵאֵד מִכָּף רִגְלוֹ וְעַד קִדְקֵדוֹ לֹא-הָיָה בּוֹ מוֹם:**

מצודת דוד להלל מאד. הראוי להלל מאוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כה-לג) **השאלות:** למה הפסיק בספור יופיו של אבשלום באמצע, מלבד שאין מקומו פה, והיה לו לומר תחלה כל הספור עד וישק המלך לאבשלום ואח"ז קודם ספור המרד יספר יפיו, למה לא מרד אבשלום קודם שראה פני אביו שהי"ל כעס וחרון לא אחרי שקרב ונשק לו, ומה ראה על ככה למרוד באביו והוא היה הגדול באחיו בן יורש עצר ואביו זקן ולמה מהר למרוד שלא לצורך :

וכאבשלום הפסוקים הבאים הם כדמות הקדמה להודיע הסבה, שהניעה את לב אבשלום אל המרד הגדול הזה למרוד באביו, הנה אבשלום היה בן הבכור אחרי מות אמנון, וכן מצד יפיו ומעלותיו חשב כי לו יאתה המלוכה, ואביו היה בדעתו להמליך את שלמה, אם מצד שנאתו לאבשלום, אם מצד שא"ל הנביא הנה בן נולד לך וכו', ויתר בניו כבר נולדו קודם לכן, וגם פרט לו שהבן המולך יקרא בשם שלמה, וגם כבר נשבע לבת שבע ששלמה בנה ימלוך אחריו, כמ"ש (מ"א א'), וכאשר הרגיש אבשלום זאת על ידי שראה שנאת אביו אליו, (הגם שלא ידע מנבואת נתן) לכן הקדים למרוד טרם ימליך את שלמה בחייו כמו שהיה אחר כך באמת, וזה שכתוב כהוצעה אל מעשה המרד שיספר בסימנים הבאים, **וכאבשלום לא היה איש יפה** וראה את עצמו הגון למלכות מצד שלמות יופיו הנודע להלל בכל ישראל, ולא היה בו שום מום:(מלבי"ם)

כַּוְּן וּבְגַלְחוּ אֶת-רֵאשׁוֹ וְהָיָה מְקַץ יָמִים | לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי-כָבֵד עָלָיו וּגְלָחוּ וְשָׁקַל אֶת-שָׁעַר רֵאשׁוֹ מֵאֲתִים שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ:

מצודת דוד והיה. עת גלוחו היה מסוף שנה לסוף שנה : **מאתים.** והיו במשקל **מאתים שקלים** : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימים. שנה : **באבן המלך.** במשקל המלך, כמו (דברים כה יג) : לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן על שם שדרכה להיות מאבן : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי כבד עליו וגלחו.** מגיד שלולא שכבד עליו לא היה מגלח אותו וזה לאות כי היה נזיר מגדל פרע שער ראשו ולפי שהנזיר לתגלחת הוא נזיר לשאר הדברים אשר בהם הנזירות כמו שבארנו בפרשת נזיר למדנו שהוא היה נזיר ולפי שזה היה מנהגו תמיד משנה לשנה כמו שספר בזה המקום למדנו מזה שאבשלום היה נזיר עולם : **מאתים שקלים באבו המלך.** הנה היה שוקל זה במשקל המלך אם לפי שהיה נותן משקלם כסף או זהב לבית המקדש או לעניים או שהיה שוקל זה לראות הפלגת רבוי שערן : (רלב"ג)

מלבי"ם **ובגלחו** גם בזה היה משונה ושהיו קווצותיו תלתלים, והיה נזיר

עולם קדוש גדל פרע שער ראשו ולא גלח רק פעם אחת בשנה, וזה שכתוב **והיה מקץ ימים** דהיינו סוף שנה לימים אשר יגלח, כפי הדין בהכביד שערו מקיל בתער, וזה שכתוב כי כבד עליו וגלחו ובודאי היה מגלח קרוב למזבח כדין נזיר, ושם היה שוקל שערו והיה משקלו מאתים שקלים, שזה דבר מפליא מאד, בפרט למ"ש במדרש דכל שקלים שבנביאים ליטרין: (מלבי"ם)

כז וַיִּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָּנִים וּבַת אַחַת וַשָּׁמָּה תָּמַר הִיא הַיְתֵּהּ אִשָּׁה יָפֶת מִרְאָה: (פ)

מלבי"ם וגם נולדו לו **שלושה בנים**. וכולם מתו בעת ההיא, כמ"ש (לקמן יח, יח) שלכן הציב לו מצבה בחייו, ושיקרא שמו כי אין לו בן, ומצד זה התאוה למלכות שיקרא שמו לזכר עד, וגם זה נמשך למ"ש בפסוק שאח"כ שהגם שבעת ההיא נולדו ומתו לו שלושה בנים, בכ"ז: (מלבי"ם)

כח וַיָּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַם שְׁנַתִּים יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה:

מלבי"ם וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה, ולא בא המלך לנחמו על מיתת בנו, והנה זה עורר אותו שנית אל המרד שראה שנאת המלך עליו, עד שלא היה מקום שדוד ימליך אותו: (מלבי"ם)

כט וַיִּשְׁלַח אַבְשָׁלוֹם אֶל-יֹאבֵב לְשַׁלַּח אֹתוֹ אֶל-הַמֶּלֶךְ וְלֹא אָבָה לָבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁלַח עוֹד שְׁנִית וְלֹא אָבָה לָבוֹא:

מלבי"ם וישלח זאת שנית ראה ששלח אחר יואב שתי פעמים לשלוח אותו אל המלך, ולא אבה לבא, ובזה הרגיש כי יואב יודע שהוא דבר נמנע שיראה פני המלך ולא יוכל לפעול זאת מגודל שנאתו אותו: (מלבי"ם)

ל וַיֹּאמֶר אֶל-עֶבְדֵּיו רְאוּ חִלְקַת יֹאבֵב אֶל-יָדַי וְלוֹ-שָׁם שְׁעָרִים לָכוּ: (והוצתיה) וְהִצִּיתוּהָ בְּאֵשׁ וַיִּצְתוּ עֶבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת-הַחִלְקָה בְּאֵשׁ: (פ)

כס"י אל ידי. סמוך לרקותי, במקום שאני יכול להזיק: אל ידי. אינמי"ט
כס"ט
כלע"ז:

מצודת דוד ראו. הסתכלו לדעת חלקת יואב אשר היא אל ידי, סמוכה

למקום חלקתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלקת. אחוזת שדה, כמו (בראשית לג יט) : ויקן את חלקת השדה : אל ידי. אל מקומי : והציתוה. מלשון הצתה והבערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולכן צוה להצית חלקת יואב, באשר חשב כי הרע לו במה שהוציאו מגשור, כמ"ש בפסוק ל"ב:(מלבי"ם)

לזא וַיִּקָּם יוֹאָב וַיָּבֵא אֶל-אַבְשָׁלוֹם הַבֵּיתָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְמָה הֲצִיתוּ עִבְדְּךָ אֶת-הַחֲלָקָה אֲשֶׁר-לִי בְּאֵשׁ: **לזב** וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל-יוֹאָב הֲנֵה שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ | לֵאמֹר בֵּא הֵנָּה וְאֶשְׁלַחְהָ אֵתְךָ אֶל-הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לְמָה בָּאתִי מִגְּשׁוֹר טוֹב לִי עַד אָנִי-שָׁם וְעַתָּה אָרְאָה פָּנַי הַמֶּלֶךְ וְאִם-יֵשׁ-בִּי עוֹן וְהִמַּתְנִי:

רס"י והמיתני. ויהרוג אותי המלך: (רס"י)

מצודת דוד בא הנה וגו'. ועל שלא באת, צויתי להצית החלקה, בכדי שתבוא הנה : למה באתי. מה תועלת בביאתי אם אינני רואה פני המלך : טוב לי וגו'. כי שם הייתי רואה פני המלך אבי אמי : ואם יש בי עון. רוצה לומר : בראותי פניו, אשיב אמרים על מה הרגתי את אמנון, ואם אף על פי כן ימצא בי עון כי לא יקבל אמרי, אזי מקבל אני עלי המיתה, והנני אמות : (מצודת דוד)

מלבי"ם לאמר למה באתי מגשור ואם כן הרעות לי במה שהבאתני לירושלים:(מלבי"ם)

לגז וַיָּבֵא יוֹאָב אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיַּגֵּד-לוֹ וַיִּקְרָא אֶל-אַבְשָׁלוֹם וַיָּבֵא אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ עַל-אֶפְיוֹ אֶרְצָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וַיִּשַׁק הַמֶּלֶךְ לְאַבְשָׁלוֹם: (פ)

רלבי"ג וישק המלך לאבשלום. הנה לא נשקו בפיו ולזה היתה הנשיקה נקשרת עם אות למ"ד : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישק המלך לאבשלום, גם בזה הראה שלא ימליכהו, שכבר כתב הראב"ע בפרשת תולדות, שנשיקה עם למ"ד הוא ביד או בכתף ובלי למ"ד הוא בפה, ולא נשק אותו בפה כראוי לבן הבכור המולך תחתיו רק נשק לו בגופו:(מלבי"ם)

שמואל ב פרק-טו

אֲנִי הָיִיתִי מְאַחֲרֵי כֵן וַיַּעַשׂ לִּי אֲבִשְׁלוֹם מִרְכָּבָה וְסוֹסִים וְחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו:

רש"י וחמשים איש וגו'. כולם נטולי טחול, וחוקקי כפות רגלים: (רש"י)

מצודת דוד מאחרי כן. אחר שמחל לו אביו על עונו : רצים. ברגלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעש. ענין אסיפה וקנין, כמו (שם יב ה) : הנפש אשר עשו בחרן : מרכבה. עגלה לרכוב בו : (מצודת ציון)

רלב"ג וחמשים איש רצים לפניו. הנה מפני שלא היה מדרך מלכי ישראל להרבות סוסים כמו שהזהירה התורה הנה היה הענין הזה דבר גדול בחק אבשלום כי לא היה מלך : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי מאחרי כן. אחר שספר הסבות שסבבו את המרד, מספר ההכנות שהכין אבשלום לזה, מצד האחד הראה גדולתו שהוא נוהג בטכסיסי מלוכה שהכין לו סוס וחיל ומרכבה מרקדה:(מלבי"ם)

אֲנִי וְהַשָּׂפִים אֲבִשְׁלוֹם וְעַמֵּד עַל-יַד דְּרֹךְ הַשָּׁעַר וַיְהִי כָל-הָאִישׁ אֲשֶׁר-יְהִי-לוֹ-רִיב לְבֹא אֶל-הַמֶּלֶךְ לְמִשְׁפָּט וַיִּקְרָא אֲבִשְׁלוֹם אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֵי-מָזָה עִיר אַתָּה וַיֹּאמֶר מֵאֲחַד שְׁבִטֵי-יִשְׂרָאֵל עַבְדְּךָ:

רש"י והשכים אבשלום. ככל זקר: מאחד שבטי ישראל עבדך. משבט פלוני: (רש"י)

מצודת דוד והשכים. כן היה דרכו בכל בוקר : על יד. על מקום שהיה בדרך השער : לבוא. והלך לבוא אל המלך : אי מזה. הוא מדרך חיבה, לשאול את האדם מקומו וענינו : מאחד שבטי. כל אחד היה משיב כפי השבט שהיה ממנו, אבל לא העיר, כי לא היו כל ערי ישראל נכרים לאבשלום, ואם ששאל גם על העיר, זה היה להראות חיבה יתירה :

מצודת ציון **ריב. משפט :** **אי מזה.** איזה העיר שתאמר מזה אני : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ועמד על יד דרך השער.** ר"ל שהוא עמד על מקום ששם יעברו העוברים לבא אל שער המלך : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ב-ג) **השאלות:** מה ראה לשאול מאיזה עיר אתה, כאילו בזה שם מגמת פתויו, ואיך אמר שהוא יצדיק כל איש אשר לו ריב ומשפט שזה אי אפשר, כי בהכרח יהיה אחד חייב ואחד זכאי, ולמה אמר ועלי תחת ואלי :

והשכים בצד השני הראה ענותו, ואהבת צדק ומשפט, ואהבת העם, אשר בשלש אלה גנב לב העם, **א.** הראה אהבת העם במה **שהשכים בבקר ועמד על יד דרך השער,** (השער היה מיוחד למשפט), ודרש לכל איש על אודותיו, עד ששאלו **מאיזה עיר הוא** כשוקד לדעת כל עניניו עד מקום מגורתו, ואחרי שמע דבריו, א"ל שדבריו טובים, רק לא ימצא משפט מצד המלך, ובזה השריש בלבם שהמלך לא ישמע משפטי העם, מזקנותו או מעצלותו, וגם הסתיר בדבריו מלשינות אחרת במה ששאל מאיזה עיר הוא כאומר שהמלך לא ישקוד רק על טובת שבטו, לא על יתר שבטי ישראל, ושלכן כאשר א"ל **שהוא מאחד שבטי ישראל** שאינה ממשפחת המלך א"ל: (מלבי"ם)

ג **ויאמר אליו אבשלום ראה דברך טובים ונכחים ושמע אין-לך מאת המלך:**

מצודת דוד **ראה וגו'.** כאשר ספר לו דבר המשפט, אמר לו : ראה בראיית הלב שטובים דבריך, והדין עמך, אבל לא הועמד מהמלך איש חכם לשמוע לך, רוצה לומר : להבין הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונכוחים.** צודקים שראוי להתוכח בהם, כמו (משלי כד כו) : משיב דברים נכוחים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי** שומע **אין** לו **מאת** **המלך:** (מלבי"ם)

ד **ויאמר אבשלום מי-ישמני שפט בארץ ועלי יבוא כל-איש אשר-יהיה-לו-ריב ומשפט והצדקתי:**

רפ"י והלדקתיו. (חרגוס:) ואלדינניה בקוסטא: (רפ"י)

מצודת דוד והצדקתיו. רצה לומר : הייתי מצדיק את הדין לדונו בצדק, כי מאד הייתי נותן לב להבין דבר המשפט : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועלי. כמו ואלו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר אבשלום, ב. הראה עוז מלך משפט אהב, במ"ש מי ישימני שופט בארץ כאומר איני מתאוה אל הנזר והמלכות, רק להיות שופט, למען אסיר המכשלה, ועלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט והצדקתיו, כלל בזה ג' ענינים, א. שאז אנשי הריב אלי יבואו רצה לומר שישפוט בעצמו בלי אמצעי, ב. שאיש אשר לו ריב ומשפט, רצה לומר שהמשפט אתו בריבו (שזה ההבדל בין ריב ומשפט, הריב הוא הטענות, והמשפט הוא פסק הדין, ויש אשר לו ריב לבד, כמו שני בעלי דינים המכחישים זא"ז, ויש אשר לו ריב ומשפט, כמו ריב בנות צלפחד שהמשפט אתם כמ"ש ויקרב משה את משפטן לפני ה'), ואז יצדיקנו, ג. כיון במ"ש ועלי (תחת ואלו) שגם אם עליו יבא איש בריבו יצדיקנו וכ"ש שלא יחניף את בני משפחתו ושבתו : (מלבי"ם)

זח והיה בקרב-איש להשתחות לו ושלח את-ידו והזיק לו ונשק לו:

מצודת דוד בקרב. כאשר קרב מי להשתחות לו, אחז בו ונשקו : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה בזה הראה ענותו, שהחזיק לאיש המשתחוה לו, רצה לומר החזיקו שיקום וגם נשק לו כאשר ישק איש את אחיו הדומה לו, ובזה גנב כל לב כל ישראל : (מלבי"ם)

זח ויעש אבשלום כדבר הזה לכל-ישראל אשר-יבאו למשפט אל-המלך ויגנב אבשלום את-לב אנשי ישראל : (פ)

מצודת דוד ויגנב. רוצה לומר : בחלקקות אמריו המשיך אליו לב ישראל : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל. ר"ל באלו הכזבים כאלו גנב לבם מאת המלך דוד ולקחו לו כי בזה משך לב העם אליו : (רלבי"ג)

ז וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אֲבִשְׁלוֹם אֶל-הַמֶּלֶךְ אֶלְכָה נָא וְאֶשְׁלֶם
אֶת-נְדָרַי אֲשֶׁר-נְדַרְתִּי לַיהוָה בְּחִבְרוֹן:

רפ"י מקץ ארבעים שנה. קשאלו ישראל מלך משמואל, נתגלגל דבר מרד והקפלה במלכות: אלכה נא. לחברון: ואשלב את נדרי. אמרו רבותינו (סוטה לד ב): להביא כבשים מחברון, כי קם היו כבשים שמונים: (רפ"י)

מצודת דוד ארבעים שנה. אמרו רבותינו ז"ל (תמורה יד ב) : שהוא מזמן אשר שאלו להם מלך. ותלה בה, כי תחת השאלה באה מרד במלכות, ונהרגו מהם ובהם : בחברון. להקריב על הבמה העומדת בחברון : (מצודת דוד)

רלב"ג ויהי מקץ ארבעים שנה. יתכן שאלו ארבעים שנה התחילו מעת צמיחת המלכות בישראל ר"ל מעת המשח שאול או התחילו מעת שלמות ארבעים שנה מעת המשח דוד ואולי הוגד על דרך נבואה שארבעים שנה יעמוד מלכות דוד ולזה חשב אבשלום שאז יהיה העת שתסור המלוכה מדוד ודמה מפני זה שכבר תשלם מחשבתו בהריגת אביו לסבב שתהיה הממלכה לו : ואשלים את נדרי לה' בחברון. ידמה שהיתה אז במת צבור בחברון ואמר אבשלום לזבוח שם זבחים לה' כי לא נאסרו הבמות כי אז היו בין המנוחה והנחלה ר"ל בין משכן שילה ובין בית המקדש ולא נאסרו הבמות לגמרי עד שנבנה בית המקדש בהר המוריה כמו שנתבאר בתורה ולזה אמר בספר מלכים רק העם מזבחים ומקטרים בבמות כי לא נבנה בית לשם ה' עד הימים ההם והנה מפני שראה אבשלום ששם צמחה המלוכה לדוד והצליח בה חשב שיהיה המקום גורם ולזה בחר ללכת לחברון : (רלב"ג)

מלבי"ם (ז-יג) השאלות: מה ראה לקשור המרד בחברון, דבר המרגלים הוא דברי סכלות, הלא בתקוע שופר אז יוכלו הם לאמר זאת, ולמה יקדימו שאז יאמרו מלך אבשלום, ומה בצע באמירה זאת, ולמה לקח עמו מאתים איש מירושלים אחר שלא גלה להם סודו, ולמה שלח את אחיתופל מעירו ולאן שלחו, ואיך לא נודע הדבר אל דוד אחר שכבר הודיעו המרגלים זאת בכל שבטי ישראל :

מקץ ארבעים שנה פי חכמינו זכרונם לברכה מיום ששאלו ישראל להם מלך, ומהרי"א פי ארבעים שנה של מלכות דוד, ורצה לומר קרוב לסוף ארבעים, כי מקץ יבא על הזמן הקרוב לסוף כמו מקץ ז' שנים תעשה שמטה, והיה זה בשנת הלי"ז או הלי"ח של דוד, שאז ראה שהמלך זקן וקרוב הדבר שימליך את שלמה בחייו, ולכן הקדים לעשות מעשהו, וכן פי ר' ישעי' : ויאמר אבשלום, עתה יספר באיזה אופן קשר קשר המרד, ויגיד בזה ארבעה ענינים, (ראשונה) בחר שיתפשט הקשר מעיר חברון ששם מלך דוד בראשונה והיתה ליהודה, שמצד זה נחשבת כעיר מלוכה

ותקביל נגד ירושלים עיר ממלכת דוד, וגם ששם ימשוך את יהודה אחריו, ולבל ירגיש אביו א"ל שהולך לשם אל הבמה לקיים נדרו, וישלח (זאת שנית) מחברון שלח מרגלים, הם ירגלו חרש מחשבות האנשים, וכל איש אשר יראו שנוטה מעם דוד אל אבשלום יגלו לו הסוד ויכניסוהו בין הקושרים, והם צוו אל הקושרים שישמרו הדבר בסוד, עד עת ישמעו קול שופר שאז ואמרתם מלך אבשלום רצה לומר אז תפרסמו הדבר, ובזה נשאר הדבר בסוד, וגם הנכנסים בקשר לא ידעו יום המועד והחרישו, עד ירימו המרגלים נס בקול שופר: (מלבי"ם)

זח כִּי-נָדַר נָדַר עֲבָדְךָ בְּשִׁבְתִּי בְּגָשׁוֹר בְּאֶרֶם לֵאמֹר אִם-(יֹשִׁיב) יֵשׁוּב יֹשִׁיבִי יְהוָה יְרוּשָׁלַם וְעַבְדְּתִי אֶת-יְהוָה:

מצודת דוד ועבדתי. עם הבאת קרבנות : (מצודת דוד)

רלב"ג ועבדתי את ה'. ר"ל לזבוח לו זבחים : (רלב"ג)

זט וַיֹּאמֶר-לוֹ הַמֶּלֶךְ לֶךָ בְּשָׁלוֹם וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ חֶבְרוֹנָה: (פ) וַיִּשְׁלַח אֲבִשְׁלוֹם מְרַגְלִים בְּכָל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּשִׁמְעֶכֶם אֶת-קוֹל הַשֹּׁפָר וְאָמַרְתֶּם מֶלֶךְ אֲבִשְׁלוֹם בְּחֶבְרוֹן:

מצודת דוד וישלח. טרם הלכו לחברון, שלח מרגלים לחקור דעת העם, ואמר להם כאשר תשמעו קול השופר שיתקעו בהמלכתי, תאמרו שמלך אבשלום, ותשמעו מה בפייהם : (מצודת דוד)

זא וְאֶת-אֲבִשְׁלוֹם הִלְכוּ מֵאֵתִים אִישׁ מִירוּשָׁלַם קָרְאִים וְהִלְכִים לְתַמָּם וְלֹא יָדְעוּ כָּל-דְּבָר:

רס"י קרואים והולכים לתמם. מפורק במסכת סוטה ירושלמית (א ח) שזקק מאביו שיכתוב לו, שכל שני בני אדם שיזקקו שילכו עמו, ילכו. והיה מראה אותו לשנים כאן, ואחר כך לשנים אחרים, וכן הרבה: (רס"י)

מצודת דוד קרואים. היו קרואים מאבשלום על הזבת, והלכו בתום לבבם, ולא ידעו מכל זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרואים. מזומנים, וכן (שמואל א ט יג) : ואחרי כן יאכלו הקרואים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואת (שלישית) לקח עמו מאתים איש מירושלם, שהם מעבדי דוד ואוהביו והם היו קרואים אל הזבח ולא ידעו כל דבר, ובזה גנב לב דוד שלא עלה דבר כזה על דעתו כלל, אחר שידע שנמצאים אצל אבשלום עבדי דוד ובעלי בריתו, באופן שהקשר שהתפשט בכל ערי ישראל נעלם מן האנשים שאצל אבשלום ואף כי מדוד: (מלבי"ם)

יב וישלח אבשלום את-אחיתפל הגילני יועץ דוד מעירו מגלה בְּזַבְחוֹ את-הזבחים ויהי הקשר אמצץ והעם הולך ורב את-אבשלום:

מצודת דוד את אחיתופל. רוצה לומר : להביא את אחיתופל מעירו : בזבחו. בעת זבחו וגוי' : הולך ורב. בכל עת היו נוספים ומתרבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקשר. המרד, על שם שבעלי המרד יתקשרו באגודה אחת, וכן (שם כב ח) : כי קשרתם כולכם : אמיץ. חזק : (מצודת ציון)

רלבי"ג מעירו מגלה. יתכן ששלחו אל חברון מגילה לא מירושלם ליראתו שמא לא יתרצה אחיתופל להיות כנגד דוד ואם היה אומר לו זה בירושלים אולי היה אחיתופל מגיד זה לדוד כי הוא יועץ דוד : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישלח (רביעית) שלח את אחיתופל יועץ דוד, שהיה עמו בקושרים, בל ימצא בעירו בגילה, רק ישב במקום נסתר מוכן לעת הצורך, ובזה הערים שאם יתגלה לדוד דבר ויצטרך יועץ ועצה לא ידע מקומו: (מלבי"ם)

יג ויבא המגיד אל-דוד לאמר הִנֵּה לְבִ-אִישׁ יִשְׂרָאֵל אַחֲרַי אַבְשָׁלוֹם:

מלבי"ם ויבא המגיד ובאופן זה נבנה הבנין הזה עד תומו בסוד גדול, עד שבעת הוגד זאת לדוד, כבר תקעו בשופר, ונודע שכל ישראל בקשר המרד: (מלבי"ם)

יד ויאמר דוד לְכָל-עַבְדָּיו אֲשֶׁר-אִתּוֹ בִּירוּשָׁלַם קוּמוּ וּנְבַרְחָה כִּי לֹא-תְהִי־לָנוּ פְּלִיטָה מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם מִהָרוּ לְלַקֵּת פֶּן-יִמְהַר וְהִשְׁגָנוּ וְהִדִּים עָלֵינוּ אֶת-הָרָעָה וְהָפָה הָעִיר לְפִי-חָרָב:

מצודת דוד כי לא תהיה וגוי'. כי רב העם אשר אתו, ואי אפשר להנצל מפניו במעוז העיר : והשגנו. עודנו בתוך העיר, ובעבורינו ידיח הרעה על כל בני

העיר, ואת כולם יכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פליטה. הצלה, כמו (לקמן כב ב) : ומפלטי לי : **והדיח.** מלשון דחיה : (מצודת ציון)

רלב"ג והדיח עלינו את הרעה. ר"ל ויבא בחוזק ובתוקף את הרעה עלינו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה כפל קומו ונברחה, מהרו ללכת, ומהו והדיח עלינו את הרעה, ולמה יכה העיר אם הם יהיו חוץ לעיר ולא ילחמו בעיר :

ויאמר דוד, אי"ל שני דברים, א. שיברחו כי לא תהיה לנו פלטה, אחר שהוא מוכן למלחמה ונושע ברב חיל, ודוד לא ידע מי אשר אתו, ב. שימהרו ללכת שלא יכה אבשלום את העיר והדיח עליהם את הרעה, רצה לומר שאם ישיגם קרוב לירושלים הגם שיוכלו לברוח, יהרוג את אנשי העיר, ויעולל עלילות שאנשי דוד הרגו אותם יען מרדו בו, כי אז לא נודע עדיין מי מאנשי דוד ומי מאנשי אבשלום ולא ידעו מי המחריב את העיר, וגם אם יודע שאנשי אבשלום הרגו במ יאמרו שזה יען היו אנשי דוד הלוחמים אתו קרובים לעיר וחוסים בצל העיר והמבצר, לכן מהרו ללכת: (מלבי"ם)

טו} ויאמרו עבדי-המלך אל-המלך ככל אשר-יבחר אדני המלך הנה עבדי:

מצודת דוד הנה עבדיך. הנה אנחנו עבדיך, ואלו נשמע : (מצודת דוד)

טז} ויצא המלך וכל-ביתו ברגליו ויעזב המלך את עשר נשים פלגשים לשמר הַבַּיִת:

רלב"ג ויצא המלך וכל ביתו ברגליו. הנה לא רכב על סוסים כדי שלא יתפרסם לכתו כי הרואים אותו הולך ברגליו לא יחשבו שהוא דוד וישלם לו מפני זה יותד המלטו מיד אבשלום : **ויעמד בית המרחק.** ר"ל בבית היותר רחוק מירושלם והוא דרך משל מהבתים אשר חוץ לחומה : (רלב"ג)

מלבי"ם (טז-יז) השאלות: למה כפל ויצא המלך ויצא המלך :

ויצא. (סיפר יציאת המלך מירושלים) תחלה יצא מביתו, הוא וכל בני ביתו, ואחר כך: (מלבי"ם)

וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל-הָעָם בְּרִגְלָיו וַיַּעֲמֵדוּ בֵּית הַמִּרְחָק:

רפ"י **בית המרחק.** (תרגום:) **באתר לרחיק:** (רפ"י)

מצודת דוד **בית המרחק.** בהבית שהיה יותר רחוק מהבתים העומדים מחוץ להחומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ברגליו.** עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה) : לעם אשר ברגלי (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויצא מן העיר, וכל העם, שיזכיר בסמוך, ויעמדו בית המרחק,** בבית הרחוק מן העיר להתקבץ שם: (מלבי"ם)

וַיֵּחַד וְכָל-עֲבָדָיו עֹבְרִים עַל-יָדוֹ וְכָל-הַכְּרָתִי וְכָל-הַפְּלָתִי וְכָל-הַגְּתִים שֵׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּרִגְלוֹ מִגַּת עֹבְרִים עַל-פְּנֵי הַמֶּלֶךְ:

רפ"י **על ידו.** אלכו, הוא עומד והם עוברים: (רפ"י)

מצודת דוד **על ידו.** סמוך למקום מעמדו : **אשר באו ברגלו.** אשר באו עמו מגת, שישבו עמו שמה עוד היה נרדף משאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הכרתי והפלתי.** תרגם יונתן : קשתיא וקלעיא : **הגתים.** האנשים שהתגוררו בגת בעוד שהיה דוד שם : **ברגלו.** עם מהלכו : **על פני.** לפני : (מצודת ציון)

רלב"ג **וכל הכרתי וכל הפלתי.** הם היו שתי משפחות בתכלית החכמה ומהם היו סנהדרין כמו שיתבאר אחר זה וידמה שהסנהדרין נקראו כך כי הם כורתין הדין במה שיבא לפניהם כי אחריהם אין ללכת לאחרים למעלה מהם והם גם כן מבארים כל מה שיפלא למשפט באיזה דבר שיהיה מדברי התורה כמו שנתבאר בפ"י כי יפלא ממך דבר למשפט ואמר כל הכרתי וכל הפלתי לפי שהיו שם לפניהם שורות של תלמידים להקים מהם כשיצטרך ולזה אמר כי כלם עברו עם דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם **עברים על ידו,** הוא עמד לפקד כל עובר אם ילך עמו אם לא, **וכל הכרתי גבורי דוד, אשר באו ברגלו** בסבתו שבאו להיות מבני חילו ואתי הגתי פקיד עליהם: (מלבי"ם)

**וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אֶתִי הַגִּתִּי לָמָּה תִּלְךָ גַם-אֶתָּה אֶתְּנוּ שׁוּב וְשׁוּב
עִם-הַמֶּלֶךְ כִּי-נִכְרִי אֶתָּה וְגַם-גִּלְתָּ אֶתָּה לְמִקְוֵמָךְ:**

רפ"י עם המלך. עם אבשלום: כי נכרי אתה. ואנחנו צורחים מאין לידה ומזון, ומתוך שאתה נכרי לא תמלא מרחמים: וגם גולה אתה למקומך. וגם אם גולה אתה מעם המלך שאינך רוצה להיות עמו, למקומך חזור לך, כי לא טוב לכתך עמי, שהרי תמול באת: (רפ"י)

מצודת דוד עם המלך. על אבשלום יאמר, שמלך עתה: כי נכרי אתה. הלא אתה מארץ נכריה, ואינך מעבדי לשתתירא מפני אבשלום: וגם גולה. ואפילו תרצה להיות גולה מעל פני אבשלום מבלי לשבת אתו, אזי חזור למקומך לגת, ותהיה גולה שמה לשבת בה כמאז: (מצודת דוד)

מצודת ציון גולה. ענין טלטול ונוע, ואם הוא בלא שבי, וכן (דברי הימים א ח ו) : ויגלום אל מנחת: (מצודת ציון)

רלב"ג וגם אתה גולה למקומך. יתכן שלא היה יושב בירושלם כי אם זמן מועט והיה תמיד נע ונד למקומו להעתיק משם קניניו ולזה אמר לו כי נכרי אתה ואמר לו גם כן תמול בואך והיום אניעך עמנו ללכת: (רלב"ג)

מלבי"ם (יט-כ) השאלות: בפסוקים האלה נלחצו המפרשים:

למה תלך עמנו אם תלך מפני שאתה ירא מאבשלום, יש לך שני ברירות, או שוב לירושלים ושב עם המלך, כי לא ישים לב עליך כי נכרי אתה, וגם (אם) גולה אתה, אם יגלה אותך מירושלים למקומך הלא תגלה למקומך לגת, ולא תפסיד מאומה: (מלבי"ם)

בן תמול | בואך והיום (אנוער) אניעך עמנו ללכת ואני הולך על אשר-אני הולך שוב והשב את-אחיק עמך חסד ואמת:

רפ"י והיום אניעך עמנו. ואין לי מקום שאוכל להוסיף עס ולהמלט, כי אני הולך אל אשר יקרני המקרה ללכת, יום יום כשאשמע שהרודפים כאן, אני צורח כאן, וכן תרגם יונתן 'וגם גולה אתה למקומך': ואף אם גלי את אזיל לך לאתרך: חסד ואמת. אני מחזיק בך טובת חסד ואמת שעשית עמדי: (רפ"י)

מצודת דוד תמול בואך. זה מקרוב באת אלי מגת, ומיד אניע אותך ללכת

נד ונד : ואני הולך. רצה לומר : וכי הולך אני למקום ידוע שתלך גם אתה עמדי, הלא אני הולך על אשר וגוי, רצה לומר : אינני הולך אל המקום אשר אחשוב ללכת שמה, כי אין מחשבותי ללכת למקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן : חסד ואמת. רצה לומר : והנה כוונתך הטובה חשובה בעיני לחסד ואמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחיך. רעיך הבאים אתך : ואמת. הוא כענין חסד : (מצודת ציון)

מלבי"ם תמול, ואם תלך למעני כדי לעזרני, ע"ז השיב, **א. תמול בואך ואיך היום אניעך** ואתה עיף ויגע, **ב. ואני הולך על אשר אני הולך,** עוד לא ידעתי תכלית מהלכי ומגמתי רק סבת ההליכה היא מפני שאני הולך, רצה לומר בורח ממה שממנו, לכן **שוב** אתה **והשב את אחיך עמד** (והשב את אחיך) **חסד ואמת,** רצה לומר זה החסד שתשיב להם בעבור שהלכו אתך שתשיבם בל ינודו וינועו : (מלבי"ם)

כא ויען אתי את-המלך ויאמר חי-יהוה וחי אדני המלך כי אם-במקום אשר יהיה-שם | אדני המלך אם-למות אם-לחיים כי-שם יהיה עבדך:

מצודת דוד אם למות. ואם המקום תהיה סיבה למות וגוי : (מצודת דוד)

מלבי"ם אשר יהיה שם וכו' אם למות אם לחיים, רצה לומר אחר שיהיה בהכרח במקום סכנה, מסופק אם למות אם לחיים, לכן **שם יהיה עבדך,** כי אין ראוי לאוהב לעזוב את אהובו בעת צר : (מלבי"ם)

כב ויאמר דוד אל-אתי לך ועבר ויעבר אתי הגת וכל-אנשיו וכל-הטף אשר

כ"י לך ועבור. עם שאר העם, אחר אשר אינך רוצה להפרד ממני : (כ"י)

מצודת דוד לך ועבור. עם עבדי ויתר העם : (מצודת דוד)

כג וכל-הארץ בוכים קול גדול וכל-העם עברים והמלך עבר בנחל קדרון וכל-העם עברים על-פני-דרך את-המדבר:

כ"י וכל העם עוזרים. מן המלך והלאה, לפי שהוא עומד, קורא אותם עוזרים : (כ"י)

מצודת דוד וכל הארץ. אנשי הארץ אשר עבר בה דוד : וכל העם. אשר עם דוד : על פני דרך. לרוחב הדרך, לשום פניהם אל המדבר : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש וכל העם עוברים כבר נזכר פסוק י"ח ושילש עוד וכל העם עוברים :

וכל הארץ. על ידי זה נודע הדבר בכל העיר וכולם בכו. וגם כל העם, רצה לומר עם ירושלים עוברים גם כן, ואז נתחלקו לשתי מחנות, המלך עבר בנחל קדרון, והעם עברו בדרך אחר אל פני המדבר:(מלבי"ם)

כד וְהָיָה גַם-צְדוֹק וְכָל-הַלְוִיִּם אֹתוֹ וְנָשְׂאִים אֶת-אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים וַיֵּצֵקוּ אֶת-אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֲבִיתָר עַד-תֵּם כָּל-הָעָם לַעֲבוֹר מִן-הָעִיר:

רפ"י ויציקו. כמו ויליגו, (תרגום:) ואקימו ית ארונא, העמידוהו לכל אחד, והעם עוברים, שהיה דוד רוצה לשאתו עמו: ויעל אביתר עד תם וגו'. הרי זה מקרא מסורס, ויציקו את ארון האלהים עד תום כל העם לעבור: ויעל אביתר. אותו היום נסתלק מן הכהונה, ששאל באורים ותומים ולא נענה, ונכנס לדוק תחתיו. וכן שנינו בסדר עולם ובסדר יומא (עג ז): (רפ"י)

מצודת דוד ויציקו. העמידו את הארון, ואביתר עלה עמו לצד מיוחד, עד שעברו כולם מן העיר. ורבותינו ז"ל אמרו (יומא עג ב) : שאז נסתלק אביתר מכהונה גדולה, כי שאל באורים ולא עלתה, ולצדוק עלתה, ומנהו תחתיו, ולא להיות מיד כהן גדול, כי הלא שלמה גרשו לאביתר מכהונה גדולה, כמו שכתוב במלכים א (ב כז), אלא שעתה סלקו מלשמשו, ובימי שלמה מנהו לצדוק לשמש אז : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויציקו. ענין העמדה, כמו (שמואל א ב ח) : כי לה' מצוקי ארץ, ורוצה לומר היסודות והעמודים שהארץ עומדת עליהם, והוא כמו ויציקו, כי אותיות גיכ"ק מתחלף : (מצודת ציון)

רלב"ג ויציקו את ארון האלהים. ר"ל שכבר העמידו אותו במקום אחר עד שעלה אביתר ועד שתם כל העם לעבור מן העיר ולפי שלא הגיע עדין אביתר אל המלך היו דברי המלך תחלה אל צדוק לבד ובסוף הענין היו דבריו גם כן עם אביתר כי אז הגיע אצל המלך ולזה אמר ויהונתן בן אביתר שני בניכם אתכם : (רלב"ג)

מלבי"ם (כד-כז) השאלות: מ"ש ויעל אביתר מחוסר ביאור, וכן מ"ש הרואה אתה :

ויציקו את ארון האלהים ויעל אביתר, נראה פירושו שעשו לארון מקום מצוק (מענין כי לה' מצוקי ארץ, השן האחד מצוק מצפון) רצה לומר מקום מבצר וגבוה להניחו עליו. ואביתר הכי"ג עלה על הבימה הלז ועמד שם לפני הארון למשמרת לכבוד, וכן עמד עד תום כל העם וכו' (מלבי"ם)

זכה ויאמר המלך לצדוק השב את-ארון האלהים העיר אם-אמצא חן בעיני יהוה והשבני והראני אתו ואת-נוהו:

מצודת דוד והשיבני. אז ישיב אותי לירושלים ואראה אותו ואת מקדשו (מצודת דוד)

מצודת ציון נוהו. מדורו : (מצודת ציון)

מלבי"ם (כה-כו) ויאמר ואז אמר המלך שישב את הארון אל העיר, בממה נפשך שאם ימצא חן בעיני ה' הלא ישיבהו לירושלים למקום הארון ואם אינו חפץ בו איך יכריח את רצונו להוביל הארון עמו הלא ה' הטוב בעיניו יעשה ומי יעשה נגד רצונו: (מלבי"ם)

זכו ואם כה יאמר לא חפצתי בך הנני יעשה-לי כאשר טוב בעיניו: (o)

מצודת דוד לא חפצתי בך. עוד מעתה : הנני. רצה לומר : הנה מוכן אני לקבל באהבה (מצודת דוד)

זכז ויאמר המלך אל-צדוק הכהן הרואה אתה שבה העיר בשלום ואחימעץ בך והונתן בן-אביתר שני בניכם אתכם:

רס"י הרואה אתה. אם רואה אתה שכלה נכונה היא, סוב העיר וגו': שני בניכם אתכם. זידם תוכלו להודיעני מה שתשמעו מבית המלך, לפי מה שתודיעוני **אמלט:** (רס"י)

מצודת דוד הרואה אתה. אם עצתי נראה בעינך אשר תשוב אל העיר (ועם שגם את אביתר צוה לשוב העירה, היה דבריו לצדוק, על כי מינהו לכהן גדול, מן הראוי היה ליחד אליו הדבור, ולזה הקדימו מעתה לאביתר בכל דבריו) : אתכם. יהיו מוכנים עמכם, ועל ידם תודיעוני דבר : (מצודת דוד)

רלב"ג הרואה אתה שובה העיר וגו'. ר"ל ואתה רואה אלו הענינים לאי

זה תכלית פונים שתלך עמנו להגיד לנו זה בודאי צריך אתה לזה לקחת
עצה בדברים לפי מה שיגלה מענינם ולזה טוב שתשוב העיר בשלום :
ואחימעץ בנך ויהונתן בן אביתר שני בניכם אתכם. ידמה שהיו להם
בנים אחרים אך בחר דוד באלו להיותם יותר חכמים ויותר ראויים
מהאחרים ולז"א אחר זה הנה שם עמם שני בניהם אחימעץ לצדוק
ויהונתן : לאביתר (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר המלך אל צדוק, שב ואמר אליו שגם הוא ישוב וישאר
בעיר, ומ"ש הרואה אתה, רצה לומר שלא יהיה נראה כאילו היה זה
בפקודתי רק כאילו אתה בעצמך ראית ובחרת כך, למען לא תחשד בעיני
אבשלום. ועל ידי כך תוכלו לרגל מה שנעשה בעיר ולהודיעני, ועל זה אמר
ואחימעץ בנך וכו' עד בוא דבר מעמכם וכו'. וחכמינו זכרונם לברכה פי'
מ"ש (פסוק כ"ד) ויעל אביתר היינו שעלה ונסתלק מן הכהונה מפני
ששאל באורים ותומים ולא עלתה לו, וכפי דרכם נראה, שמ"ש ויציקו
את ארון האלהים, רצה לומר שהציגו אותו כדי לשאול באורים ותומים
שהיה הכהן עומד לפני הארון, ויעל אביתר היינו שעלה אל הארון לשאול,
וזה נמשך עד תם כל העם, כי לא נענה, ונשאר הארון עומד, ואז ויאמר
המלך לצדוק שהוא ישאל באורים ותומים, והנה המלך נסתפק אם לא
נענה מחמת שהוציאו הארון ממקומו או מפני אביתר, ולכן אמר לצדוק
ולא לאביתר, וגם א"ל שישב את הארון, ועתה באר מה ששאל באורים
ותומים, שהיתה השאלה אם יצליח ועוד ישוב לירושלים או לא, וזה
שכתוב שתשאל אם אמצא חן בעיני ה', זאת תהיה השאלה והשיבני
(רצה לומר אז ישיב לי התשובה) כי יראני את הארון ואת נוהו, אבל ואם
כה יאמר וישיב לי על ידי האורים ותומים לא חפצתי בך. הנני וכו',
והיתה התשובה של האורים ותומים, שובה העיר בשלום שאותיות אלה
בלטו מן האורים ותומים, ודוד הוציא מזה תשובה כוללת על כל
עניניהם, א. שהוא ישוב לביתו שעל זה שאלו, ב. ממ"ש שובה העיר בלשון
צווי, דייק שרמזו לו שהכהן ישוב העיר, וזה שכתוב הרואה אתה (רצה
לומר הראית על אותיות האפוד) שכתוב בהן אלה המלות שובה העיר
בשלום, ולכן שובה כפי שענו האורים ותומים, ואחימעץ וכו' (מלבי"ם)

לכת ראו אנכי מתמהמה (בעברות) בערבות המדבר עד בוא דבר
מעמכם להגיד לי:

מצודת דוד עד בוא. על ידי בניכם : דבר. רצה לומר : ידיעה ברורה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון מתמהמה. מתעכב, כמו (תהלים קיט ס) : חשתי ולא
התמהמהתי : בערבות. מלשון ערבה ומישור : (מצודת ציון)

כט וַיָּשָׁב צְדוֹק וְאַבְיָתָר אֶת-אָרוֹן הָאֱלֹהִים יְרוּשָׁלַם וַיָּשָׁבוּ שָׁם:
לז וַדָּד עֲלֶה בְּמַעֲלֵה הַזִּיתִים עֲלֶה | וּבֹכָה וְרֹאשׁ לֹ חֲפוּי וְהוּא הִלֵּךְ:
יַחַף וְכָל-הָעַם אֲשֶׁר-אֵתוּ חֲפוּי אִישׁ רֹאשׁוֹ וְעָלוּ עֲלֶה וּבְכָה:

רפ"י **זמעה הזתים**. **זהר הזתים: חפוי**. **מכורך, כדך האכלים: חפוי**.
(תרגום:) **כריכו:** (רפ"י)

מצודת דוד **זמעה הזתים**. **זמעה הזתים** : **חפוי**. **מכוסה בבגד,**
והוא דרך צער : **יחף**. **מבלי מנעלים, וגם הוא דרך צער** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חפוי**. **מכוסה** : **יחף**. **בלי מנעלים** : (מצודת ציון)

רלב"ג **ודוד עולה במעלה הזתים**. **זהו הר הזתים שהיה אצל ירושלים**
אצל בית המקדש וידמה כי לקדושת המקום ההוא היה דוד נוהג בהיותו
שם להשתחוות שם לשם יתעלה וזהו אמרו אשר ישתחוה שם לאלהים :
(רלב"ג)

מלבי"ם **ודוד עולה אחרי נפרד מארון אלהים, והגיע להר הזתים, ששם**
יפרד מעיר האלהים התחיל לבכות וחפה ראשו וחלץ מנעליו
כאבל: (מלבי"ם)

לא וַדָּד הִגִּיד לְאֹמֶר אַחִיתֶּפֶל בְּקִשְׁרִים עִם-אַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר דָּד סִפְּל-
נָא אֶת-עֵצַת אַחִיתֶּפֶל הִהוּ:

רפ"י **ודוד הגיד**. **ולדוד הגיד המגיד: סכל**. **קלקל, כמו (קהלת י ד): הסכל**
ירכה **לכרים:** (רפ"י)

מצודת דוד **ודוד הגיד**. **המגיד הגיד לדוד לאמר וגוי** : **סכל נא וגוי**. **רצה**
לומר : **אתה ה', סכל עצתו לבל ייעץ בחכמה**. **או רצה לומר** : **שיתן בלב**
אבשלום, לחשוב אשר עצת אחיתופל היא עצה סכלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בקושרים**. **בין אגודת המורדים** : **סכל**. **ענץ טפשות** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ודוד ואז שם על לבו שלא בא אחיתופל עמו. והבין שהוא עם**
אבשלום, ויגד **דוד** **זאת** **לעבדיו:** (מלבי"ם)

{לב} וְיְהִי דָוִד בָּא עַד-הָרֹאשׁ אֲשֶׁר-יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לְאֱלֹהִים וְהָנָה לְקַרְאָתוֹ חוּשִׁי הָאָרְכִי קְרוּעַ כְּתַנְתּוֹ וְאַדְמָה עַל-רֹאשׁוֹ:

רש"י **בא עד הראש**. (תרגום): עד ריש טוריא: אשר ישתחוה שם לאלהים. אשר היה רגיל להשתחות שם כשהיה בא לירושלים, היה רואה משם את האהל שהארון בתוכו, והיה משתחוה: (רש"י)

מצודת דוד **עד הראש**. בגבהי הר הזיתים, אשר משם היה נראה מקום הארון, והיה מדרך הבא שם להשתחוות מול הארון : **קרוע כתנתו**. בעבור כי היה מיצר בצרת דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הארכי**. שם מקום. (לד) ואני ואני. הווי"ן נוספות בשניהם : (מצודת ציון)

{לג} וַיֹּאמֶר לוֹ דָוִד אִם עֲבַרְתָּ אֵתִי וְהִיתָ עָלַי לְמִשָּׂא:

מצודת דוד **למשא**. על היותו זקן וכחו תש, ולמשא יחשב להולך עמו : (מצודת דוד)

רלב"ג **והית עלי למשא**. יתכן שלא היה גבור והיה זקן והיתה מפני זה תנועתו **כבדה** : (רלב"ג)

{לד} וְאִם-הָעִיר תָּשׁוּב וְאָמַרְתָּ לְאַבְשָׁלוֹם עֲבָדְךָ אֲנִי הַמֶּלֶךְ אֲהִיָּה עֹבֵד אָבִיךָ וְאֲנִי מֵאֵז וְעַתָּה וְאֲנִי עֲבָדְךָ וְהַפְּרָתָה לִי אֶת עֲצַת אַחִיתֹפֶל:

רש"י **עבד אביך ואני מאז**. כמו ואני עבד אביך מאז, ומקרא מסורס הוא: (רש"י)

מצודת דוד **עבדך אני המלך אהיה**. רצה לומר : מהיום אהיה עבדך, כמו שמאז היית עבד אביך, וכן עתה אהיה אני עבדך : **והפרתה לי**. רצה לומר : כשתשוב העיר ותאמר לאבשלום כדברים האלה, יבוא לי תועלת רב, כי אז תוכל להפר לטובתי את עצת אחיתופל, כי על פי הדברים האלה יבטח בך, ותהיה גם אתה מאנשי עצתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות**: כתוב זה מוקשה מאד, ולא ידעו בו המפרשים באור נכון בלא זרות ומעקשים :

ואמרת לאבשלום עבדך ואני וכו', כבר כתבנו כי סבת מרידת אבשלום היתה מפני שהתירא שאביו ימליך את שלמה בחייו, אמנם אם היה דעתו להרוג את אביו, או שלא רצה רק שאביו ימליכהו בחייו. והוא ישב בכבוד כאשר עשו מלכים רבים שהמליכו את בניהם לעת זקנותם, נבוכו המפרשים, ומהרי"א כתב שלא היה בדעת אבשלום להרוג את אביו, ושלכן חרה לדוד על שהרגו אותו כי ידע שאבשלום לא שונא לו ולא מבקש רעתו, רק חפץ שלא יתן המלוכה לאחר מבניו, ורק אחיתופל היה אויב לדוד ורצה להרגו (כמ"ש בסי' י"ז) ושלכן לא הסכים אבשלום לעצה זו עי"ש. והאמת הוא שאבשלום עצמו לא היה לו בפרט זה הסכמה קיימת, כי תכלית מגמתו היתה שימלוך בכל אופן, אם בטוב אם ביד חזקה, ואם היה אביו ממליכו בטוב אין ספק שלא היה מורד וממרה וקושר, והיה מכבדו כאב וכמלך, כמו שכבדו שלמה אחר שישב על כסא המלוכה, רק עתה שאלצהו ההכרח למרוד ולתפוש מלכות בזרוע. היו לפניו שני דרכים, **א.** שאם ינצחהו ויכריחהו שיסכים על מלכותו, יעזבהו בביתו ובמעלתו כל ימי חייו והוא יהיה המולך והמנהיג בחייו, שבזה לא יהיה לחרפה שרצח את אביו, **ב.** שלא יעזבנו בחיים מחשש שישוב אביו וימרד בו במצאו ידו, שאחר שלא המליכהו ברצון לבו ישמור עליו משטמה תמיד, ואבשלום היה פוסח בין שתי הסעיפים האלה, שבודאי היה מתאוה שלא יהרוג את אביו, ובכ"ז אם יראה שלא יהיה הממלכה נכונה בידו רק באופן זה היה הורגו בלי חמלה, והיה הדבר תלוי לפי"ז מעצת יועציו, ודוד ידע שאחיתופל בודאי יתאמץ להוליכו בעצתו על הדרך השני באשר הוא מרד מפני איבה ומשטמה שהיה לו על דוד מפני מעשה בת שבע נכדו (כנ"ל ש"ב יא) וגם שיתירא שאם ישלים הבן את אביו ישיב לאחיתופל גמולו בראשו, ולכן היה מחכמתו ששלח את חושי הארכי, שגם הוא יהיה מיועצי אבשלום, אבל יבא אליו באופן אחר, לא כאויב ומתנקם לדוד, רק כאוהב את דוד ואת אבשלום יחד, בשיאמר אליו כי הגם שהוא לא נשתנה עתה מאהבתו את דוד ריעו, בכ"ז הוא יחזיק ידי אבשלום מאשר רואה כי הצדק אתו, וכי הראוי והטוב לפני שניהם ולטובת כל ישראל שיעזוב מלכותו ביד אבשלום בטוב, והוא ישב לעת זקנותו במנוחה ובשלות השקט, כי כבר אפסו כחותיו מלשפוט ולהנהיג העם הרב הזה, ואין בבניו טוב מאבשלום ראוי למלכות ובפרט שכן הסכמת כל העם, ואין כח למלך להמליך אחד מבניו שאינו הבכור ואינו המרוצה לעם, ובזה יטה את לב אבשלום אל הצד הזה, שלא יחשוב להרוג את אביו ולאבדו, רק להכריחו שכאב את בן ירצהו ויתן לו המלכות בשלום ובמישור, וזה שכתוב ואמרת לאבשלום **עבדך אני המלך אהיה עבד אביך**. תאמר לו כי אתה עבדו ורוצה במלכותו, ובכ"ז אהיה גם עבד אביך, כי אתאמץ שגם אביך יסכים לזה, אחרי שינצחהו ויהיה מוכרח לזה, וישב בכבודו ואעבוד גם אותו, והוסיף **ואני מאז ועתה** רצה לומר אני לא נשתניתי מדעתי אז. כי כן חשבתני אז וכן אני חושב עתה, שאהיה עבד גם לך גם לאביך. כי מאז ראיתי ויעצתי, שיעזוב מלכותו אליך, והוסיף **ואני עבדך**, שבכ"ז אל תחשוב שלא באתי אליך רק על אופן שאהיה עבדך ועבד אביך, ושבאם לא יעלה זאת בידי שיניח אביך

המלוכה אליך בטוב, אשוב אל אביך, לא, כי בכל אופן אני עבדך לבד, אחר שנבחרת מכל ישראל. **והפרתה לי את עצת אחיתופל**, אחרי שכל עצות אחיתופל יסובו אל הדרך השני שאבשלום יהרוג את דוד, אם כן במה שתוליכהו על הדרך הראשון שישלים עמי, וימלוך ברצוני, ממילא תפר כל עצותיו, וכמו שהיה באמת, ובזה הביט דוד אחרית דבר מראשיתו, והיה זה בהשגחת ה', שתיכף כאשר בקש סכל נא את עצת אחיתופל ה', והנה חושי הארכי לקראתו, שליח ההשגחה, ועצת ה' היתה אתו **בכ"ז: (מלבי"ם)**

זלה והלוא עמך שם צדוק ואביתר הפהנים והיה כל-הדבר אשר תשמע מבית המלך תגיד לצדוק ולאביתר הפהנים:

מלבי"ם והלוא עמך רצה לומר לא תהיה יחיד בזה לגנוב לב אבשלום, כי גם כהני ה' בלב ולב ידברו אתו, וכן על ידיהם ועל ידי בניהם יודע לי כל דבר. הנה לפי זה אחר שספר איך השלים אבשלום את המרד על מתכונתו, ספר גם כן חכמת דוד וטוב עצתו ברגע זו אשר תחת מסבות התהפך אם במה שברח מן הארץ. שבכ"ז נודע לו מי אשר אתו, בזה עורר גם כן רחמים בלב רבים, אשר בכו וינודו בצר לו ובאו לעזרתו, ואם במה שהשיב ארון ה' העיר, שהיה בזה גם מטוב העצה, שלא ירבה חרון ומשטמה על כי לקח לשבי עוזם להוליכו במדבר, ואם במה שהכין יועצים ומרגלים בבית אבשלום להפר מחשבותיו, ואם במה שסלל אורח להצלה על הצד שיתגבר אבשלום, שיחמול עליו ולא יהרגנו, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה מזמור לדוד קינה לדוד מבעי ליה משל לאדם וכו' אמר סתם **ברא חייס על אבא וכו': (מלבי"ם)**

זלו הנה-שם עמם שני בניהם אחימעץ לצדוק ויהונתן לאביתר ושלחתם בידם אלי כל-דבר אשר תשמעו: **זלז** ויבא חושי רעה דוד העיר ואבשלים יבא ירושלים:

רז"י יצוא ירושלים. נתן לבו שיצא לירושלים: **(רז"י)**

מצודת דוד **יבוא ירושלים**. באותה שעה שבא חושי, בא גם הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רעה**. חבר, ועל כי ישב עמו בתמידות, קראו רעה : (מצודת ציון)

שמואל ב פרק-טז

א וַיְדַד עֶבֶר מֵעַט מִהֲרֹאֵשׁ וְהִנֵּה צִיבָא נֶעַר מִפִּי-בִשְׁתִּי לְקָרְאתוֹ וַצֹּמֵד חֲמֹרִים חֲבָשִׁים וְעֲלִיָּהֶם מֵאֲתָיִם לֶחֶם וּמָאָה צְמוּקִים וּמָאָה קִיץ וְנָבֵל יָיִן:

רס"י ומאה קיץ. (תרגום:) ומאה מנן לבילתא: (רס"י)

מצודת דוד מהראש. של הר הזיתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצמד. זוג, על שם שהולכים צמודים וחבורים יחד, והוא מלשון (במדבר יט טו) : צמיד פתיל : חבושים. חגורים באוכף לרכוב בהם, כמו (בראשית כב ג) : ויחבוש את חמורו : מאה צמוקים. מאה אשכולות ענבים יבשים : ומאה קיץ. מאה לטרין תאנים יבשים : ונבל. ונאד : (מצודת ציון)

רלבי"ג ומאה קיץ. ר"ל מהפירות המיובשים בקיץ : (רלבי"ג)

ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-צִיבָא מֶה-אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר צִיבָא הַחֲמֹרִים לְבֵית-הַמֶּלֶךְ לְרֶכֶב (וּלְהַלְחֵם) וְהַלֶּחֶם וְהַקִּיץ לְאֹכֹל הַנְּעָרִים וְהַיֵּינִן לְשִׁתּוֹת הַיָּעַף בַּמִּדְבָּר:

מצודת דוד מה אלה לך. רצה לומר : למה הבאתה כל אלה : לבית המלך. לנשיו וילדיו : היעף. מעמל הדרך : (מצודת דוד)

ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וְאֵיהַ בֶּן-אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל-הַמֶּלֶךְ הִנֵּה יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם כִּי אָמַר הַיּוֹם יָשִׁיבוּ לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת מַמְלְכוֹת אָבִי:

מצודת דוד היום ישיבו לי. בראותם מהומות רבות בבני המלך, האח הרג את אחיו וקם על אביו, מה שלא היה בבני שאול : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: איך האמין דוד לדברי ציבא ולא עלה על לבו כי לשונו כתער מלוטש עושה רמיה :

ואיה בן אדוניך, מבואר כי מה שלא נמצא איש מכל עשירי ירושלים יוביל למלך שי סוס לרכוב עליו וצידה לדרך, רק ציבא העבד, הוא כי הבורחים מהרו לברוח, והנשארים בעיר היו מתיראים להראות שהם אוהבי דוד והתומכים בידו, רק העבד הזה המלשין על אדוניו, חשב להפיל את אדונו ממ"נ, לפני דוד הגיד כי הוא הנותן כל זאת, ולפני אבשלום היה יכול לאמר שאדוניו שלח אותו וצוה לו להוביל החמורים והלחם, ודוד שחשב תחלה שציבא הביא זאת על פי פקודת אדוניו, התפלא איך לא התירא להשאר בירושלים, אחר ששלח כזאת, שכשיודע זאת לאבשלום יהרגנו, והשיב ציבא שהוא הביא זאת מעצמו, ומפיבושת יושב בירושלם, רצה לומר לא הלך לא להקביל פני אבשלום, ולא לברוח עם דוד, כי חושב שאחר שיהרוג אבשלום את אביו ידינהו ישראל כבן סורר ומורה, ותשוב המלכות לבית שאול, והנה לא היה לו לדוד לקבל דברי העבד, ונענש תיכף שיצא שמעי לקללו: (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְצִבָּא הֲנֵה לְךָ כָּל אֲשֶׁר לְמִפִּי-בִשְׁתַּי וַיֹּאמֶר צִבָּא הַשְׁתַּחֲוִיתִי אֲמָצָא-חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ: **ג** וְבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַד-בְּחֹרִים וְהִנֵּה מִשָּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית-שָׁאוּל וְשָׁמוֹ שְׁמַעִי בֶן-גֵּרָא יוֹצֵא יוֹצֵא וּמִקְלָל:

מצודת דוד עד בחורים. סמוך לעיר בחורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומקלל. ענין דברי קלון וחרפה, וכן (שמואל א ג יג) : כי מקללים להם בניו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ובא וכי והנה משם איש יוצא, הנה ראה כי ערבה שמש הצלחתו, שעד בחורים לא יצא איש לקבל פניו, או לנחמו, עד שבא לבחורים, משם יצא איש, זה הפעם הראשון, אבל לא לנחמו רק לקללו, והנה עדיין לא הגיע לבחורים (שלכן אמר ובא ולא ויבא, שכבר בארתי בכללי הלשון שיש הבדל בין העתיד המהופך לעבר על ידי הוי"ו שהוא עבר הנשלם, ובין אם בא עם הוי"ו עבר ממש, שהוא עבר הבלתי נשלם, ופירושו שהיה מוכן לבא הולך ובא לשם) והאיש יצא לנגדו, ותכף בצאתו מן העיר התחיל לקלל: (מלבי"ם)

ו וַיִּסְקַל בְּאֲבָנִים אֶת-דָּוִד וְאֶת-כָּל-עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכָל-הָעָם וְכָל-הַגְּבָרִים מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ:

מצודת דוד ויסקל. זרק אבנים על דוד וגוי' : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואחר שהתקרב אליהם **התחיל לסקל באבנים:** (מלבי"ם)

זז וְכֹה-אָמַר שְׁמַעִי בְּקִלְלוֹ צָא צָא אִישׁ הַדָּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל:

מצודת דוד צא. רצה לומר : צא ממלכותך, אתה האיש השופך דמים, כאומר : הנה בעצתך נהרג אבנר ואיש בושת : (מצודת דוד)

רלב"ג **איש הדמים ואיש הבליעל.** יתכן שקראו איש הדמים כי דמים רבים שפך וקראו איש הבליעל על דבר בת שבע אשת אוריה החתי : (רלב"ג)

מלבי"ם **איש הדמים** רמז להריגת אבנר ואיש בושת ואוריה, ובמ"ש איש בליעל רמז למעשה של בת שבע : (מלבי"ם)

זח הַשִּׁיב עָלַי יְהוָה כֹּל | דְּמֵי בַּיִת-שְׂאוֹל אֲשֶׁר מְלַכְתָּ (תחתו) תַּחְתּוֹ וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת-הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בְּנֵךְ וְהִנֵּה בְּרַעְתְּךָ כִּי אִישׁ דָּמִים אָתָּה:

מצודת דוד השיב. ה' השיב עליך גמול עון דמי בית שאול, כי בעצתך נהרג איש בושת בנו, לשתמלוך תחתיו : **והנך ברעתך.** הנה אתה בהרעה הראויה למעשיך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השיב,** רצה לומר כמו שהיה בית שאול בית הדמים שנהרג הוא וזרעו, כן השיב ה' זאת עליך לבד שאתה גרוע ממנו בגי ענינים, **א.** ויתן ה' את המלוכה, שזה על ידי ה', לא כן מלכות שאול שלקחת בזרוע, **ב.** שהוא ביד אבשלום בנך לכליון עינים ודאבון נפש שהקים עליך רעה מביתך, **ג.** והנך ברעתך. כי שאול לא ראה רעתו בחייו, ואתה רואה הרעה הבאה עליך בחיך וזה מצד שאיש דמים אתה, כן פי' מהרי"א : (מלבי"ם)

טז וַיֹּאמֶר אֲבִישִׁי בֶן-צְרוּיָה אֶל-הַמֶּלֶךְ לָמָּה יְקַלֵּל הַכֶּלֶב הַזֶּה אֶת-אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲעֲבֹרָה-נָא וְאֶסִּירָה אֶת-רֵאשׁוֹ: (o)

מצודת דוד למה יקלל. כאומר : וכי אתה הרגת לשאול ולבניו : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מֵה-לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צָרְיָה (כִּי) כֹּה יִקְלַל (וְכִי) כִּי יִהְיֶה אָמַר לוֹ קִלְל אֶת-דָּוִד וּמִי יֹאמֶר מִדּוֹעַ עֲשִׂיתָהּ כֵּן: (o)

רַס"י כֹּה יִקְלַל. כֵּן יִקְלַל: ה' אָמַר לוֹ. אֲפָסֶר אִדָּם כְּמוֹתוֹ שְׁהוּא רֵאֶשׁ לְסַנְהֶדְרִין, יִקְלַל אֶת הַמֶּלֶךְ אִם לֹא שְׁנֹאֲמַר לוֹ מֵאֵת הַקִּבְצָה: (רַס"י)

מצודת דוד **מה לי ולכם.** רצה לומר : מה האיבה והשנאה אשר בינינו, מה עשיתם לי, ומה עשיתי לכם, ולמה אם כן תעשו דברים אשר לא אחפוץ בהם : **כה יקלל.** הלא אשר יקלל, כה הוא, כי ה' אמר לו קלל, והוא העיר רוחו לזה, ומי יאמר לשמעני מדוע עשית כן, הלא הוא שלוחו של מקום : (מצודת דוד)

רלב"ג **כי ה' אמר לו קלל את דוד.** אמר זה להעיר כי אולי מהשי"י נהיה להגיע זה העונש לדוד ולזה אין ראוי שישתדלו במניעתו כי השי"ת שליט בכל אשר יחפוץ ומי שישתדל לחלוק על מחשבתו יתישר עליהם כמו שעשו אחי יוסף ליוסף להמלט מענין חלומותיו וזה היה סבה אל שהגיעו לדבר החלומות ההם : (רלב"ג)

מלבי"ם (י-יא) **השאלות:** למה כפל דבריו שה' אמר לו שיקלל, ומי"ש הנה בני וכו' אף כי בן הימיני, שזה מוכיח שמקלל מעצמו ואיך הוציא סוף דבריו הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה', ומי"ש אולי יראה ה' וכו' והלא כבר שבעה ברעות נפשו די והותר שהקים עליו רעה מביתו, ואיך בעבור קללה זו יראה ה' בעניניו :

מה לי ולכם א"ל ממ"נ אם מקלל מעצמו מה יזיק לי ולכם. והקרי **כה יקלל.** רצה לומר יקלל עוד כאשר חפץ. כי המבזה בקלון שהוא שקר מבואר, לא תחשב זאת לכלימה, כי מי לא ידע שדוד לא הרג לאבנר ולאיש בושת, ולא לקח מלכות שאול בחזקה, **ואם ה' א"ל קלל מי יאמר מדוע עשית כן:** (מלבי"ם)

יֵאָר וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אֲבִישִׁי וְאֶל-כָּל-עֲבָדָיו הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר-יָצָא מִמֶּעִי מִבְּקֶשׁ אֶת-נַפְשִׁי וְאֵף כִּי-עָתָה בֶּן-הַיְמִינִי הִנְחוּ לוֹ וַיִּקְלַל כִּי אָמַר-לוֹ יִהְיֶה:

מצודת דוד **הנה בני וגו'.** רצה לומר : הלא בדרך הטבע שהבן חס על אביו, והנכם רואים שהוא מבקש נפשי, ומזה נראה שיד ה' עשתה זאת : **ואף כי עתה.** ומכל שכן עתה שאני בורח ומעונה, ושמעני הוא מבני הימיני אשר המה לי לאויבים, שיותר המה מוכנים לעשות בי גזירתו של מקום, בראותם קושי מזלי נרדף מבן בטני, ולזה הניחו לו, כי ה' אמר לו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר דוד הוסיף לחזק סברתו שהי א"ל קלל, פיי שהי נתן כזאת בלבו, ולבל ישאלו ע"ז הלא לא יבטל הי את הבחירה ואיך השיא את שמעי אל הנבלה הזאת, השיב הלא תראו כי בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי. שבזה שינה הי את הטבע, הטבע הבן לאהוב את אביו לא לבקש להרגו. הנה ראיתם כי הפליא הי בענשי, עד שלא לבד שביטל הבחירה, עשה בזה דבר נגד הטבע, ואף כי נקל היה לו להטות לב שמעי אל הקללה, שהוא קרוב אל טבעו. **א.** מצד הזמן שעל זה אמר **ועתה**. אחר שאני בל"ז נרדף ונשטם, **ב.** מצדו שהוא **בן הימיני** שהם שונאי, **ג.** שאינו בא על עסקי נפשות רק **הניחו לו ויקלל**. ואם כן לא הפליא הי בזה דבר נגד טבעו ובחירתו. והוא נתן כזאת בלבו שהיה נוטה לשנאה בל"ז ואם כן הניחו לו ויקלל **כי א"ל הי:** (מלבי"ם)

יב **אולי יראה יהוה (בעוני) בעיני והשיב יהוה לי טובה תחת קללתו היום**

רפ"י יראה הי בעיני דמעת עיני: (רפ"י)

מצודת דוד בעיני. בדמעת עיני, הזלה מחרפת אנוש : **והשיב**. בעבור העלבון הזה, ישיב לי הי טובה במקום הקללה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אולי. הלואי, כמו (ישעיהו לו ד) : **אולי ישמע** : (מצודת ציון)

רלבי"ג אולי יראה הי בעיני. ר"ל אולי ישגיח השם בעבור עיני והרצון בזה בעבור מה שעיני רואה מהבזויים האלו ואני סובלם לכבוד הש"י ואע"פ שיש לאל ידי להנקם משמעי הנה מפני זאת התכונה הטובה אני בה מסבול אלו החרפות אולי ישיב לי השם ית' טובה תחת קללתו אשר קלל אותי **היום הזה:** (רלבי"ג)

מלבי"ם אולי יראה הי בעיני. הוסיף עוד, כי העונש הנחרץ מאת הי בתוכחות על עון קדום, אין לו לצפות שישגי ממנו טוב וחסד, כי די לו במה שיכלא פשע ויתם חטאת, אבל אם יגיע לו עם הרע הנחרץ עוד רעה אחרת יותר מן הראוי, זה יוכל להיות בכלל יסורים של אהבה אשר יקוה עבורם טוב וצדקה ואם כן במה שרדף אבשלום אותו, שזה יעד לו הנביא בעד עונו כמ"ש הנני מקים עליך רעה מביתך, לא היה מקוה עבורו טוב עתידי, אבל בעד העלבון שעשה לו שמעי, שהגיע לו נוסף על יעוד הנביא, יוכל ליחל אל הי שהוא לטוב לו בעתיד, וזה שכתוב **אולי** הוא לטובתי, ובא ע"י שהי **יראה בעיני** וסבב לי הקלון הזה **למען ישיב לי טובה תחת קללתו היום הזה**, רצה לומר ביום הזה שכבר נרצה עוני על ידי העונש שקם עלי רעה מביתי, וקללת שמעי הם יסורים נוספים על יעוד הנביא,

אולי יחשבו ליסורים של אהבה, כמי"ש הנעלבים ואינם עולבים וכו' עושים מאהבה וכו' עליהם נאמר ואהביו כצאת השמש בגבורתו: (מלבי"ם)

יג וַיִּלֶךְ דָּוִד וְאֶנְשָׁיו בַּדֶּרֶךְ (ס) וְשָׁמְעֵי הַלֵּךְ בְּצִלְעֵי הַהָר לְעִמְתּוֹ הַלּוֹךְ וַיִּקְלַל וַיִּסְקַל בְּאֲבָנִים לְעִמְתּוֹ וְעִפָּר בְּעִפָּר: (פ)

מצודת ציון בצלע. בעבר ובצד, כמו (שמות כז כו) : צלע המשכן : **לעומתו.** נגדו : **ועפר.** זרק עפר, ולתוספת ביאור אמר בעפר, וכן (תהלים פ י) : ותשרש שדשיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם לכן וילך דוד בדרך לא מש מן הדרך הגם ששמעי סקל באבנים לעומתו, פניו לא הסתיר מכלימותו ורוק כי קבל זאת באהבה: (מלבי"ם)

יד וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ עֵיפִים וַיִּנְפְּשׁ שָׁם:

רס"י וינפש **פס.** **כחורים:** (רס"י)

מצודת דוד ויבא המלך. אל בחורים שזכר למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינפש. ענין מנוחה ומרגוע המשיב את הנפש, כמו (שמות לא יז) : שבת וינפש : (מצודת ציון)

טו וְאֶבְשָׁלוֹם וְכָל-הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ יְרוּשָׁלַם וְאֶחִיתֹפֶל אִתּוֹ: **טז** וַיְהִי כִּאֲשֶׁר-בָּא חוּשֵׁי הָאֲרָכִי רָעָה דָּוִד אֶל-אֶבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר חוּשֵׁי אֶל-אֶבְשָׁלוֹם יְחִי הַמֶּלֶךְ יְחִי הַמֶּלֶךְ: **יז** וַיֹּאמֶר אֶבְשָׁלוֹם אֶל-חוּשֵׁי זֶה חֲסִדָּךְ אֶת-רַעֲךָ לָמָּה לֹא-הִלַּכְתָּ אֶת-רַעֲךָ:

מצודת דוד זה חסדך. וכי זהו החסד שעשית לרעך לדוד לעזבו ביום צרתו, למה לא הלכת עמו : (מצודת דוד)

יח וַיֹּאמֶר חוּשֵׁי אֶל-אֶבְשָׁלוֹם לֹא כִּי אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה וְהָעָם הִזָּה וְכָל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל (לא) לוֹ אֶהְיֶה וְאִתּוֹ אֲשָׁב:

מצודת דוד לא. רצה לומר : לא היה מהראוי שאלך עם אביך, כי אל המלך אשר בחר ה', והעם היושבים פה, וכל איש ישראל אשר איננו פה, לו

אהיה לעבד, ועמו אשב. וכאומר : הנה אהבתי לאביך לא היתה מצד עצמו, כי אם מצד המלוכה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יח-יט) **השאלות:** מ"ש למי אני אעבוד הלא לפני בנו, מתראה כמהתל בו, כי הזה חסדו את ריעו שיעבוד את בנו הרודף את אביו ריעו להרגו בלי חמלה, ולמה כפל כאשר עבדתי וכו' :

ויאמר חושי כמו ששם דוד בפיו כן דבר אל אבשלום, אמר, **א.** גם אם לא יאבה דוד בשום אופן להמליכו, ויצטרך להפר בריתו את דוד, הוא בוחר באבשלום מצד ג' דברים, **א.** שבו בחר ה', **ב.** וכל העם הזה היינו הסנהדרין. **ג.** וכל איש ישראל: (מלבי"ם)

יט והשנית למי אני אעבד הלוא לפני בנו כאשר עבדתי לפני אביך **פ** אהיה לפניך:

מצודת דוד **והשנית.** רצה לומר : ואף אם הייתי לו לאוהב מצד עצמו, מכל מקום אין זה בגידה בו, כי למי אעבוד, וכי למשפחת בית שאול אויביו, הלא לפני בנו אעבוד, ולזה כאשר עבדתי לפני אביך, כן אהיה לפניך, ולא יחשב לבגידה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ב.** כי הוא מקוה שגם דוד יתרצה בזה לבסוף, אחרי ינוצח ואחרי שישכיל אחרית דבר, ואז ישמח גם הוא בעבודתי שאיני עובד לאיש נכרי רק לבנו, וגם אתה תאהבני אהבה עזה מצד שהייתי עבד וריע אביך, וזה שכתוב כאשר עבדתי לפני אביך וכו' : (מלבי"ם)

כ ויאמר אבשלום אל-אחיתפל הבו לכם עצה מה-נעשה:

מצודת דוד **הבו.** אתה והזקנים שעמד, התייעצו ביניכם מה נעשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הבו.** הזמינו, כמו (בראשית יא ז) : הבה נרדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הבו לכם עצה,** הנה אחרי שגלה חושי את מחשבותיו, כי לא יפיר האחוה עם דוד, רק אם לא יתרצה אל מלכות אבשלום אחרי ינוצח, ושיתאמץ כי יהיה שלום בין דוד ובין אבשלום כנ"ל, עמדו במלכות שני מיני יועצים מתפרדים איש מעל אחיו, עצת אחיתופל היה לאבד את דוד ולהחרימו, ועצת חושי תלך לאט עמו עד יסכים על מלכות אבשלום בטוב לבבו, ואבשלום הגם שהיה רוצה בלבבו שכן יקום כאשר אמר חושי כנ"ל, בכ"ז שאל בראשונה עצת אחיתופל, מטעם שיבואר בפסוק כ"ג. אבל התנה עמו שימשיך גם את חושי ויתיעץ עמו, ועל זה אמר הבו לכם

עצה, באופן שתהיה עצה מוסכמת משני יועצי המלך: (מלבי"ם)

כא וַיֹּאמֶר אַחִיתּוֹפֵל אֶל-אַבְשָׁלֹם בּוֹא אֶל-פְּלִגְשֵׁי אָבִיךָ אֲשֶׁר הֵנִיחַ לְשֹׁמֵר הַבַּיִת וְשָׁמַע כָּל-יִשְׂרָאֵל כִּי-נִבְאֲשָׁתָה אֶת-אָבִיךָ וְחִזְקוּ יְדֵי כָל-אֲשֶׁר

כ"י וחזקו ידי כל אשר אתך. כי עתה ידם רפה לעזור לך, שאומרים כלכם הזן יתחרט אלל חזיו, ואנו נהיה שנואים למלך: (כ"י)

מצודת דוד וחזקו. על כי עדיין נרפים הם, בחושבם פן ישלימו האב והבן וינקמו מאתנו, אבל בזה ידעו כי נבאשת את אביך, ויתחזקו ידיהם להיות עמד : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבאשת. ענין תיעוב ומאוס, כדבר הנבאש : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה בחר אחיתופל שיעשה הפעל המגונה הזה, ואם כדי שידעו כי נבאש עם אביו, הלא כבר מרד ופרסם כי תופש מלכות, וידעו כולם שלא יחזור בו, ולמה לא שאל עתה גם לחושי אם יסכים בעצה זו, ואם מפני שעצת אחיתופל בימים ההם כאשר ישאל איש באלהים כמ"ש הכתוב אם כן למה עזב עצתו אחר כך :

ויאמר אחיתופל, ואז התירא אחיתופל מלהגיד עצתו שהיה תכליתה להרוג את דוד, כי ירא פן ישלים את אביו, ואז יתנקם דוד ממנו על עצתו הרעה, כי היה רחוק בעיניו שיאבה אבשלום בעצה זו להרוג את אביו, ולכן הקדים שטרם יגיד את עצתו, מוכרח שיבא אבשלום אל פלגשי אביו, שבזה יבטח לבו ולב ישראל שלא יתרצה דוד אליו, כי הוא מעוות לא יוכל לתקון ויטרוף לעד אפו על שחלל יצועי אביו, ואמר הטעם לדבריו, אשר הניח לשמור הבית שמזה בעצמו שהניח מפלגשיו לשמור הבית, נראה כי עוד לב אב על בנו ולב בן על אביו, כי אם היה דוד מחשיבו כאויב ומתנקם לא היה מניח פילגשיו שם פן יהרגם או יפקירם לנאץ את אביו, וכן למה לו לשמור ביתו, הלא ידע שאבשלום יקח ביתו וקניניו, וטוב יקחם אחר משיפלו ביד אויביו, וע"כ כי רוצה בזה שבנו ינחל את אשר לו, וישמרהו עד יבא ויקחהו, ולכן צריך שתתראה אתה כאויב, ובזה ישמעו כי נבאשת את אביך וכו': (מלבי"ם)

כב וַיֵּטוּ לְאַבְשָׁלֹם הָאֵהָל עַל-הַגֵּג וַיָּבֵא אַבְשָׁלֹם אֶל-פְּלִגְשֵׁי אָבִיו לְעֵינָי

מצודת דוד לעיני וגו'. כולם ראו הכנסו אל האהל והתיחדו עמהן : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויבא אבשלום אל פילגשי אביו לעיני כל ישראל. הנה בזה נתקיים מה שייעד לו הש"י לדוד באמרו הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש, והנה יעץ לו זה אחיתופל לחשבו כי אולי יחשבו ישראל שתהיה זאת תחבולה לבחון אם לב ישראל ישר את דוד ולזה ייראו מלמרוד בדוד אך כשיראו הפעל המגונה מאבשלום כנגד אביו אז יתבאר להם כי נבאש את דוד ושאין זה הענין על צד התחבולה לבחון לבבם ולפי שהפילגשים בלא כתובה ובלא קדושין דינן כדין מפותת האב שהיא מותרת לבן : (רלבי"ג)

כנז ועצת אחיתפל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל-איש בדבר האלהים כן כל-עצת אחיתפל גם-לדוד גם לאבשלום: (o)

מצודת דוד בימים ההם. אשר הועמד להיות יועץ : כאשר. כמו השואל מה מדבר אלהים, בטוח הוא שהתשובה היא נאמנה, כן היתה עצת אחיתופל בטוחה, להשיג על ידה הדבר הנרצה : גם לאבשלום. כי לפי מחשבתם הרעה, היתה העצה בדבר הפלגשים עצה טובה, ואף עצתו בדבר הרדיפה אחר דוד, עצה נכונה היתה, אבל ה' הפרה : (מצודת דוד)

רלבי"ג כן כל עצת אחיתופל גם לדוד גם לאבשלום. הנה אחיתופל היה אבי אביה של בת שבע אשת דוד שנא' בגבורי דוד אליעם בן אחיתופל הגילוני והנה בת שבע היתה בת אליעם כאמרו הלא זאת בת שבע בת אליעם והנה עם כל זה ספר כי עצתו היתה תמיד בתכלית מה שאפשר מהטוב להגיע אל התכלית לדוד בהיותו יועץ דוד ואחר שהיה בקושרים היתה עצתו גם כן שלמה לאבשלום כנגד דוד : (רלבי"ג)

מלבי"ם ועצת מבאר שאבשלום היה מוכרח לעשות כדבריו, ולא חכה עתה לשמוע מה יאמר חושי כמו בעצה השנית, אחר שאחיתופל סגר הדלת לפניו, ולא רצה לדבר את עצתו עד יבא אל פילגשי אביו, והיה נשאר בלי עצה, כי עצת אחיתופל היתה גדולה בימים ההם כהחלטת האורים ותומים: (מלבי"ם)

א ויאמר אחיתפל אל-אבשלם אבחרה נא שנים-עשר אסף איש ואקומה וארדפה אחרי-דוד הלילה:

מצודת דוד אבחרה וגו'. כי לקבץ את כל ישראל יתאחר זמן רב ובתוך כך ימלט דוד על נפשו : ואקומה. כי אם ילך אבשלום, פן יחמול עליו כשיראה פניו : הלילה. בעודו עיף ויגע : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר אחיתופל, אחיתופל לא נמלך בחושי הארכי, אחר שמגמת פניו היה להרוג את דוד וידע שחושי לא יסכים עי"ז, ולמטרה זו פנה בעצתו, והנה התנה ארבעה דברים. **א**. שירדוף תכף בעוד שהוא יגע ורפה ידים ולא יניח לו זמן שינפש ושיכין עצה וגבורה למלחמה, וזה שכתוב אבחרה נא רצה לומר עתה, **ב**. שלא יקח עמו כל ישראל רק י"ב אלף איש, **ג**. שלא ירדוף אבשלום רק הוא ירדוף, **ד**. שלא ירדוף ביום רק בלילה, ובאר טעמו: (מלבי"ם)

ב ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידים והחרדתי אתו ונס כל-העם אשר-אתו והפיתי את-המלך לבדו:

מצודת דוד ורפה ידים. כי זה היום נטרד מן המלוכה, ועדיין לא לקח עצה מה לעשות : והחרדתי אותו. בהיות הדבר פתאום ובלילה : ונס כל העם. בעבור החרדה ינוסו, זה בכה וזה בכה, ולא ישארו עם המלך ללחום בעבורו, ואז אוכל להכות אותו לבדו, מבלי שאצטרך להמית מי מאנשיו, הואיל ולא יעמדו למלחמה, כי ינוסו ואינם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורפה ידים. ענין מורד לב ויאוש : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואבא עליו והוא יגע על ידי שירדוף תכף ישיגהו בעודו יגע ורפה ידים. ועל ידי שיבא פתאום בלא הכנה ובלילה, והחרדתי אותו ונס כל העם אשר אתו, ועל ידי זה יכה את המלך לבדו, ומטעם זה צריך גם כן שלא ירדוף אבשלום, שאין ראוי שהבן יהרוג את אביו. רק אני אהרגנו בהיותי גואל הדם של אוריה חתני: (מלבי"ם)

ג ואשיבה כל-העם אליך כשוב הפל האיש אשר אתה מבקש כל-העם יהיה שלום:

כ"ז כָּשׁוּב הַכֹּל. אֲלֵיךְ: הַאִישׁ אֲשֶׁר אָתָּה מִבְּקֶשׁ. יַעֲשֶׂה צוּ בִקְשֶׁתְךָ וַיְהַרְגֵךְ, וְאַחֲרַי כִּךְ כָּל הָעַם יִהְיֶה שָׁלוֹם, וְזֶה מִקְרָא קָרָר. (ד) וּבְעֵינַי זָקְנִי יִסְרָאֵל. זָקְנִי אֲשַׁמְאִי: (כ"ז)

מצודת דוד ואשיבה. ואז אשיב אליך כל העם אשר עם אביך : **כשוב הכל**. כמו ששבו אליך כל המון ישראל, וקבלו אותך למלך : **האיש אשר וגו'**. רצה לומר : לא יפקד מהם כי אם האיש אשר אתה מבקש, כי הוא לבדו יומת, אבל לכל העם שעמו יהיה שלום, ולא יפקד מהם איש : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואשיבה כל העם אליך כשוב הכל האיש אשר אתה מבקש. ר"ל בזה הדרך אשיב כל ישראל בכללם אליך כי הכיתי האיש אשר אתה מבקש יהיה כשוב הכל כי ממיתת דוד ימשך שישובו כל ישראל אליך ויהיה זה סבה שלא תשחית עמך אשר אתך או אשר את דוד אך יהיה כל העם שלום בלי מלחמה כי אחר מותו לא יתכן שתהיה שם מלחמה כלל על זה : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: פסוק זה, כאבן מעמסה לכל המבארים :

ואשיבה כל העם אליך, באר לו עוד תועלת שיצא מעצה זו שבוה בקל ישובו כולם אליו, כי אם תבער המלחמה ויפלו רבים בחרב, אז אף שינצח יתחלקו העם לשני מחנות, ורבים ישמרו איבה על אחיהם אשר נפלו בחרב, ואם יהרג המלך במלחמה שיהיה אבשלום המצביא את העם, יאמרו כי רצח את אביו לא כן כשיהרגנו אחיתופל בלילה, יגלול האשמה על אחיתופל, ואבשלום יחרה אפו על הורג אביו, רק שאז יתן פקודת חסד, שמוחל לכל מי שחטא נגדו ושישובו כולם לביתם כדרך המלכים למחול כל פשע בעת מלכותם, ובזה אוכל גם אנכי לשוב לביתי, וזה שכתוב **כשוב הכל האיש אשר אתה מבקש**, שעורו כשוב הכל (ישוב) האיש אשר אתה מבקש, כיון על עצמו, שהגם שאז תבקשני להרגני על שהרגתי את אביך, בכ"ז יהיה לך כסות עינים, שאשוב כשוב הכל. שאחר שתצוה שישוב כל מורד ופושע, ישוב האיש הזה (שהוא אחיתופל גם כן) למען **כל העם יהיה שלום**, כי תאמר שאי אפשר לך לדון הורג אביך, מפני שיתקוממו ע"ז אוהבי אחיתופל ושונאי דוד, ובאופן זה תצא נקי, וכל ישראל ישובו אליך. ויותר קרוב שדלתות המקרא הזה מקבילים אל הכתוב הקודם, ונס **כל העם אשר אתו ואשיבה כל העם אליך כשוב הכל** (פ"י בעת ישובו לביתם) **והכיתי את המלך לבדו האיש אשר אתה מבקש**: (מלבי"ם)

יד וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינַי אֲבִשָׁלִים וּבְעֵינַי כָּל-זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת ציון ויישר. מלשון יושר, רוצה לומר הוטב בעיניו : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ובעיני כל זקני ישראל.** הנה כל חכמי ישראל הסכימו בזאת העצה כי גם האמינו בדברי אבשלום אל העם שאין אביו רוצה לעשות דין ומשפט לאחד מהבאים לפניו עם שזה היה מהשי"י לענוש את דוד על דבר אוריה החתי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויישר הדבר** לא כתב וייטב הדבר, כי באמת היה דבר זה רע בעיניהם להרוג את המלך, רק שמצאו שהיא עצה ישרה מובלת בדרך קרוב אל התכלית, הגם שהדבר בעצמו לא הוטב בעיניהם: **ויאמר אבשלום** לכן אמר שיקרא לחושי הארכי באשר ידע שחושי יתאמץ להפר דבר זה וישמע מה ייעץ להשיג את התכלית בדרך אחר שלא יצטרכו לרצוח את המלך: (מלבי"ם)

ה **ויאמר אבשלום קרא נא גם לחושי הארפי ונשמעה מה-בפיו גם-הוא:**

מצודת דוד **גם הוא.** עם שהוא רעה דוד וחשוד בעיני, עם כל זה יאמר גם הוא עצתו : (מצודת דוד)

ו **ויבא חושי אל-אבשלום ויאמר אבשלום אליו לאמר כדבר הזה דבר אחיתפל הנעשה את-דברו אם-אין אתה דבר: (ו)**

מצודת ציון **אם אין. אם לאו :** (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות:** למה שאל לחושי אחר שישרה עצת אחיתופל בעיני כולם, ולמה עזבו עצת אחיתופל שהיו להם כדבר אלהים בימים ההם, ולמה אמר כדבר הזה דבר אחיתופל ולא אמר כה יעץ אחיתופל הטובה עצתו, וכמו שהשיב לא טובה העצה:

כדבר הזה דבר אחיתופל, הנה על העצה לא נסתפק אבשלום כלל, שבאופן זה יפיק את אשר זמם, רק שסמר בשרו מן הדבר הזה שדבר להרוג את המלך ועל הדבר וההחלטה הזו שאל אותו אם יסכים לזה, ואם לא יסכים לזה ידבר עצה אחרת איך נחרץ באופן שלא יהרג המלך, ולכן לא אמר כעצה זו יעץ אחיתופל, כי על העצה לא שאל כלל שהיתה ישרה בעיני כולם, רק על הדבר והגזרה להרוג את המלך: (מלבי"ם)

ז **ויאמר חושי אל-אבשלום לא-טובה העצה אשר-יעץ אחיתפל בפעם הזאת:**

מצודת דוד בפעם הזאת. וכאלו אמר : אבל עצתו בדבר הפלגשים טובה היתה, ועל כי כבר עברה, לכך שבחה בעיניו, למען יאמין בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר חושי, לא טובה העצה אמנם חושי השכיל מאד, ולא אמר לא טוב הדבר רק לא טובה העצה, רצה לומר שאם היתה עצה טובה להשיג על ידה את התכלית היה מסכים לזה, רק שהיא עצה סכלה לא לעזר ולא להועיל:(מלבי"ם)

לח ויאמר חושי אתה ידעת את-אביך ואת-אנשיו כי גברים הם ומרי נפש הם כדב שכול בשדה ואביך איש מלחמה ולא ילין את-העם:

רס"י ואביך איש מלחמה. ויודע עניני מלחמה וטכסיסיה וטיב מארב, וזכות הוא שתרוף הלילה לזא עליו, לפיכך לא ילין עם שאר העם: (רס"י)

מצודת דוד כי גבורים הם. ואינם חרדים מהמיית מלחמה, עם שהיא פתאום ובלילה : ומרי נפש הם. וכל שכן שהמה עתה מרי נפש, דואגים על קושי זמנם, ויפעלו גבורות כדוב שכול מבניו בהיותו רודף בשדה לחפש אחריהם, יטרוף במר נפשו כל הקרב אליו : ואביך איש מלחמה. רצה לומר : יודע הוא טכסיסי המלחמה, ויבין מדעתו שרק עליו מחריש הרעה ופתאום יבואו להחריד את העם אשר עמו, והואיל ויבין את זאת, לא ילין הוא עם העם במקום אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון שכול. מי שבניו אבודים קרוי שכול, כמו (שם מג יד) : כאשר שכלתי שכלתי : (מצודת ציון)

רלב"ג כדוב שכול בשדה. ר"ל כדוב טורף ולרוב טרפו קראו שכול היותו משכל והנה אביך איש מלחמה ולזה הוא יודע באי זה צד ראוי שינהג בזאת המלחמה ומפני זה לא ילין העם בשום מלון מפורסם אבל הוא נחבא עתה באחת מהמקומות אשר יתכן לו ההחבא שם והיה כשיפלו מהם בתחלה בני החיל הרודפים אחריהם וימותו על ידם בעבור שאינם נשמרים מהם שיהיו שם ושמע השומע זה ואמר שכבר היתה מגפה בעם אשר אחרי אבשלום יהיה זה סבה להביא מורך לב בלב הנשארים וינוסו ויפלו ביד דוד ואנשיו ועוד כי דוד הוא גם כן בן חיל אשר לבו כלב האריה ואיך תחשוב שימס לבבו כמו שאמר אחיתופל והחרדתי אותו ונס כל העם אשר אתו הנה יודע כל ישראל כי גבור אביך ואשר אתו הם בני חיל ולא ימס לבבם או ירצה בזה כי ממורך הלב אשר יפול בלב החיל אשר לאבשלום בשמעם כי מגפה היתה בעם אשר אחרי אבשלום הנה לא יהיה שם אחד אע"פ שיהיה בן חיל ולבו כלב האריה שלא ימס לבבו ויוסיף להם מורך בלבבם מה שמפורסם לכל ישראל כי גבור אביך והאנשים

אשר

אתו

:

(רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר חושי, באר דבריו, כי הנה עצת אחיתופל בנויה על שתי יסודות, **א.** שעבדי דוד הם עתה מדוכאים ורפויי ידיים ויחרידום פחד פתאום, **ב.** שדוד שוכב לבטח בין גדודיו באין פחד, ובשניהם לא השכיל ותהי להפך, **א.** אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גבורים המה, ומרי נפש המה כדוב שכול בשדה, כמו הדוב ששכלו בניו שאז מרוב מרירות נפשו יחרף נפשו למות, כן הם בהיותם נרדפים אל השדה, לא ישובו מפני כל ויחרפו נפשם למות, **ב.** שאביך איש מלחמה ויעל על לבו להשמר שלא יפלו עליו פתאום ולא ילין את העם, רק הנה הוא נחבא וכו': (מלבי"ם)

טו הנה עתה הוא-נחבא באחת הפחתים או באחד המקומות והיה כנפל בהם בתחלה ושמע השמע ואמר היתה מגפה בעם אשר אחרי אבשלום:

רס"י הנה עתה הוא נחבא. וכשתבא על מחנה העם אשר אתו, הוא לא יהיה עם שתהרגנו: והיה כנפול בהם בתחלה. אני אמרתי לך כי אנשיו גבורים ומרי נפש, ואם יהרגו צעמך, תהיה צם מפלה במלחמה זו שהיא ראשונה, ושמע השומע מכל ישראל הבאים להתחבר אליך, ואמר היתה מגפה אבשלום, ונראה אם כן שהי עזבם למקרה: (מלבי"ם)

מצודת דוד הנה עתה הוא נחבא. עתה בהיות לילה, החביא עצמו במקום נבדל מהעם אשר אתו, ואם כן אף אם יחריד העם, לא ימצא את המלך לשיכה אותו: והיה כנפול. כאומר: לא די שלא יועיל, אלא שעוד יזיק, שהרי אמר שלא להכות בהעם, והם הלא יכו כרצונם, וכאשר יפילו חללים מאנשיך בתחילת המלחמה, רצה לומר: במלחמה הראשונה: ושמע השומע. וכאשר ישמע מי מהנפילה ההיא, אז יאמר הן היתה מגפה בעם אבשלום, ונראה אם כן שהי עזבם למקרה: (מצודת דוד)

מצודת ציון הפחתים. בורות וחפירות, כמו (לקמן יח יז): אל הפחת הגדול: מגפה. רצה לומר מכת חרב: (מצודת ציון)

מלבי"ם והיה כנפול ואחרי שהראה כי עצה זו היא לא להועיל, הראה כי היא לנזק ולהפסד, שעל ידי שלא יצלחו בפעם הראשון הגם שלא יצאו רק י"ב אלף, השומע לא יבחין פרטי הדברים, ויאמר כי עם אבשלום לחמו גם כרעו ונפלו, ובזה ימס לב העם, אשר עוד פחד אביך וגבוריו עליהם: (מלבי"ם)

וַיְהִי גַם-בֶּן-חַיִל אֲשֶׁר לָבוּ כְּלָב הָאֲרִיָּה הִמָּס יָמָס כִּי-יָדַע כָּל-יִשְׂרָאֵל
כִּי-גִבּוֹר אָבִיךָ וּבְנֵי-חַיִל אֲשֶׁר אֶתּוֹ:

רש"י והוא גם בן חיל. ואותו השומע אפילו הוא בן חיל ולבו כלב האריה, המס ימס בפחד ורעדה, ולא יתקשר עוד אליך, כי יאמר כבר התחיל ליפול ונענש הוא על אביו, ולא יכליה: (רש"י)

מצודת דוד והוא גם בן חיל. ואף אם השומע יהיה בן חיל, אשר לבו כלב האריה, מכל מקום ימס לבבו בקרבו, על כי ידוע לכל, שאביך הוא גבור מלחמה, והעם אשר אתו המה בני חיל, ואם הדבר נעזב למקרה, בודאי יתגברו הם וירפו ידיהם ולא יאבו לרדת עוד למלחמה (ואף שאם לא יעשו לבד בזה כעצת אחיתופל, אלא שגם אנשי אבשלום יכו באנשי דוד כמוהם, לא יהיה אם כן מקום לחשש הזה, מכל מקום הרחיב הדבור לסכל עצתו, להראות לכל כי לא בחכמה ידבר) : (מצודת דוד)

וַיֵּאָדָּם כִּי יַעֲצֵתִי הָאֲסָף יֶאֱסֹף עָלַיְךָ כָּל-יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד-בְּאֵר שֶׁבַע כַּחֲזוֹל
אֲשֶׁר-עַל-הַיָּם לָרֹב וּפְנִיךָ הַלְּכִים בְּקֶרֶב:

רש"י כי יעצתי. כי זאת עלתי: ופניך הולכים בקרב. צראש, (תרגום:) ואת תהי
אזיל צריש כולנא: (רש"י)

מצודת דוד כי יעצתי. אלא כן אני מייעץ : האסף וגו', ובעבור רבת העם נתגבר במלחמה : ופניך וגו'. כי אז כולם יפעלו גבורות, למצוא חן בעיניך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופניך. אתה בעצמך : בקרב. במלחמה, כמו (תהלים קמד א)
המלמד ידי לקרב : (מצודת ציון)

מלבי"ם כי יעצתי אחר שסכל עצת אחיתופל, יעץ עצה אחרת הפך עצת אחיתופל בכל הפרטים, א. שלא יפלו עליו תיכף רק ימתינו עד יאספו כל ישראל, ב. שלא יצאו במעט עם, רק האסף יאסף עליך כל ישראל וכו', ג. שלא אחיתופל יפול עליו, רק ופניך הולכים בקרב:(מלבי"ם)

וַיָּבֹאוּ אֵלָיו (באחת) בְּאֶחָד הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נִמְצְאָ שָׁם וַנִּחְנוּ עָלָיו
כְּאֲשֶׁר יָפַל הַטַּל עַל-הָאֲדָמָה וְלֹא-נֹתַר בּוֹ וּבְכָל-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-אֶתּוֹ

רפ"י ונחנו עליו. וננוח עליו, לשון חנייה, כמו (שמות י יד): וינח בכל גבול מצרים, (ישעיהו ז ז): נחה ארס על אפרים: (רפ"י)

מצודת דוד ובאנו אליו. רצה לומר : בהיות העם רב, בודאי נבוא באחד המקומות אשר החביא עצמו, כי נהיה חונים עליו כמו הטל המכסה כל פני האדמה מבלי מקום ריק ממנו, כן נתפזר בכל המקומות לבקשו, זה בכה וזה בכה, ובודאי נמצא אותו : **ובכל האנשים**. כי פן התנכר עצמו ללבוש כאחד מאנשיו, לזה לא נותר מכולם איש, ויומת גם הוא עם התנכרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונחנו. מלשון חניה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ד. שלא יפלו עליהם בלילה, ובספק אם נמצא שם דוד בין העם, רק ובאנו אליו באחד המקומות אשר נדע בבירור שנמצא שם, ולא בלילה רק ונחנו עליו כאשר יפול הטל, רצה לומר באור הבקר בעת שהטל נופל על האדמה, וכן פ"י מהרי"א, ולא נהרוג המלך לבדו רק ולא נותר בו ובכל האנשים וכו' גם אחד, רצה לומר אם בהרג אם שנתפוש המלך חיים, ולא תירא שבתוך כך ימצא ערי מבצר וחסה שם, כי: (מלבי"ם)

ג ואם-אל-עיר יאסף והשיאו כל-ישראל אל-העיר ההיא חבלים וסחבנו אתו עד-הנחל עד אשר-לא-נמצא שם גם-צָרוֹר: (פ)

רפ"י חבלים. (תרגום): משריין, כמו (שמואל-א י ה): חבל נביאים (תהלים קיט סא): חבלי רשעים: עד הנחל. חומת העיר נסחוב אל הגי: (רפ"י)

מצודת דוד ואם אל עיר יאסף. כאומר : ואם יש חשש, פן בהתאחר הדבר עד נקבץ כל ישראל, ימלט על נפשו בעיר מבצר עומדת בהר, ויתחזק במעוז העיר, ואמר : הנה עם כל זה לא ימלט, כי הלא ברוב העם אשר אתנו, אף אם יאסף אל עיר, הכח בנו לשאת חבלים על העיר, לגררה מן ההר עד הנחל, עד שלא ישאר אף צרור בהעיר ההיא, ואמר בדרך גוזמא והפלגה, לומר שאף בעיר מבצר לא יתחזק מול העם הרב אשר אתנו. ולבל ירגיש בערמתו, המתיק אמריו דרך נאות ובכל חלקי הסותר, אולם עצם כוונתו היתה, למען יתאחר הדבר עד שיתקבצו כולם, ובתוך כך ישלח אמריו אליו להמלט על נפשו, וכאשר עשה באמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון יאסף. יכנס : והשיאו. והגביהו : וסחבנו. ענין גרירה

והמשכה, כמו (ירמיהו כב יח) : סחוב והשלך : הנחל. העמק : צרור.
חתיכת עפר גסה, כמו (עמוס ט ט) : ולא יפול צרור ארץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם אם אל עיר יאסף והשיאו כל ישראל וכו', שכל זה נקל אם
יתאספו חיל רב ועצום, לא בחיל מעט: (מלבי"ם)

יד ויאמר אבשלום וכל-איש ישראל טובה עצת חושי הארפי מעצת
אחיתופל ויהוה צוה להפר את-עצת אחיתופל הטובה לבעבור הביא
יהוה אל-אבשלום את-הרעה: (o)

מצודת דוד וה' צוה. רוצה לומר : לא לפי שעצת חושי היתה באמת טובה
מעצת אחיתופל, ולזה ישרה עצתו בעיניהם, כי באמת עצת אחיתופל
היתה הדרך האמתית להגעת תכלית הנרצה, אולם מהי היתה זאת, כי הוא
גזר להפר עצת אחיתופל הטובה וגוי : (מצודת דוד)

מצודת ציון להפר. לבטל : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר אבשלום וכל איש ישראל. זה מורה כי זקני ישראל לא
הסכימו בזאת העצה השנית : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר ואז הסכימו כולם שעצת חושי טובה יותר, והכתוב מעיד
שזה היה מאת ה', כי באמת אם היו עושים כעצת אחיתופל היו
מצליחים: (מלבי"ם)

טו ויאמר חושי אל-צדוק ואל-אביתר הפהנים כזאת וכזאת יעץ
אחיתופל את-אבשלום ואת זקני ישראל וכזאת וכזאת יעצתי אני:

מצודת דוד כזאת וכזאת וגוי. רוצה לומר : אמר להם שתי העצות, של
אחיתופל ושלו : (מצודת דוד)

מלבי"ם כזאת וכזאת וכו', רצה לומר ועדיין מסופק פן ישוב ויעשה כעצת
אחיתופל, לכן. (מלבי"ם)

טז ועתה שלחו מהרה והגידו לדוד לאמר אל-תלן הלילה בערבות
המדבר וגם עבור תעבור פן יבלע למלך ולכל-העם אשר אתו:

רס"י וגם עבור תעבור. את הירדן: פן יבולע למלך. שלא יעצתו לטובה,

ויעֲשֶׂה כדַּבְּרֵי אַחִיתּוֹפֵל: יִבְלַע. יֹאמֵר לוֹ בַּסֵּתֶר וּבְצִלְיֶעָה: (רַס"ו)

מצודת דוד אל תלן. כי פן יעשה כעצת אחיתופל, ובערמה אמרו שעצתי ישרה, למען לא אודיע לדוד להמלט הלילה : **וגם עבור תעבור**. את הירדן : **פן יבולע**. פן ישחת מה לדוד ולעמו, כאשר ירדפו אחריו הלילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבולע. ענין השחתה, כמו (לקמן כ יט) : למה תבלע נחלת ה' : (מצודת ציון)

רלבי"ג פן יבולע למלך ולכל העם אשר אתו. למען תתישב העצה ביניהם על זה או ירצה בזה פן ישחית מה שהוא למלך מנשיו ובניו וטפו ומה שהוא לכל העם אשר אתו ולא אמרו פן יבולע המלך לחלוק כבוד למלכות ושלא לפתוח פיו לרע כנגדו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ועתה שלחו מהרה וכו', אל תלן אתה בתוך העם. ויותר מזה וגם עבור תעבור עם כל העם. ופירושו אל תלן פן יבולע למלך, וגם עבור תעבור, פן יבולע לכל העם :

{ יח } !

וירא אותם נער, היה בזה עין ה' אל יראיו, **א**. מה שהרגישו שראה אותם הנער וילכו מהרה, **ב**. מה שבאו בבית איש שלו באר : (מלבי"ם)

ג ויהונתן ואחימעץ עמדים בעין-רגל והלכה השפחה והגידה להם והם ילכו והגידו למלך דוד כי לא יוכלו להראות לבוא העירה :

רס"י בעין רוגל. (תרגום:) בעין קלרל, כונסי בגדי למה, סחובטין אותם **ס**, **סז**עטים **א**ותם **ב**רגל: (רס"י)

מצודת דוד והם ילכו. בכדי שהם ילכו וגוי' : **כי לא יוכלו**. יהונתן ואחימעץ לא יוכלו להראות עצמם לבוא העיר, פן ירגישו בהם : (מצודת דוד)

ג וירא אתם נער ויגד לאבשלם וילכו שניהם מהרה ויבאו | אל-בית-איש בבחורים ולו באר בחצרו וירדו שם :

מצודת דוד וירא אותם. בעין רוגל : **וילכו**. כי הרגישו אשר הנער ראה אותם, ולזה הלכו מעין רוגל אל מאהבם אשר בבחורים : (מצודת דוד)

וַיִּטַּח וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת-הַמָּסַךְ עַל-פְּנֵי הַבָּאֵר וַתִּשְׁטַח עָלָיו
הַרְפוֹת וְלֹא נֹדַע דְּבָרָה:

רפ"י אֵת הַמָּסַךְ. וּלְוֹן: הַרְפוֹת. חֲטִיִן כְּתוּקוֹת, כְּמוֹ (מִשְׁלֵי כֹז כֶּבֶד): בְּתוֹךְ
הַרְפוֹת: (רפ"י)

מצודת דוד הָאִשָּׁה. אֵשֶׁת הָאִישׁ : עָלָיו. עַל הַמָּסַךְ : וְלֹא נֹדַע דְּבָרָה. לֹא הָיָה
נִיכָר מֵהַבָּאֵר, שֶׁמִּתַּחַת לַהַמָּסַךְ : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַמָּסַךְ. וּלְוֹן, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כֹּז לוֹ) : וְעִשִׂית מָסַךְ : וַתִּשְׁטַח.
וּפְרֹשָׁה, כְּמוֹ (יִחְזַקְאֵל כֹּז יָד) : מִשְׁטַח חֲרָמִים : הַרְפוֹת. חֲטִיִם כְּתוּשִׁים
וְנִקְלָפִים, כְּמוֹ (מִשְׁלֵי כֹז כֶּבֶד) : בְּתוֹךְ הַרְפוֹת בְּעַלְי, וְהוּא מִלְשׁוֹן רַפְיוֹן, כִּי
נִרְפוּ וְנִקְלְפוּ מִקְלִיפוֹתֵיהֶם : (מצודת ציון)

רלב"ג וַתִּשְׁטַח עָלָיו הַרְפוֹת. הִיא חֲטָה הַנִּכְתָּשֶׁת בַּמִּכְתֵּשׁ וַיִּשְׁטַחוּ תַחֲלָה
כְּדִי שֶׁתִּיבֵשׁ : (רלב"ג)

מלבי"ם ג. שֶׁחִמְלָה הָאִשָּׁה עֲלֵיהֶם, וּמָה שֶׁהָיָה מֵעֲצָתָה לְשִׁטּוֹחַ הַרְפוֹת, ד. מֵה
מָה שֶׁהָיָה מֵעֲצָתָה לֵאמֹר שֶׁהָיוּ פֶה וְשֶׁעָבְרוּ אֶת מִיכַל הַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהִיָּתְהָ
עֲצָתָה רַחֵב לֵאמֹר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים כַּמִּשְׁפָּה שֵׁם: (מלבי"ם)

כז וַיָּבֹאוּ עִבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶל-הָאִשָּׁה הַבַּיְתָה וַיֹּאמְרוּ אֵיךְ אַחִימֵעַץ
וַיְהוֹנָתָן וַתֹּאמֶר לָהֶם הָאִשָּׁה עָבְרוּ מִיכַל הַמַּיִם וַיִּבְקְשׁוּ וְלֹא מָצְאוּ וַיָּשֻׁבוּ:
וַיִּשְׁלָם:

רפ"י מִיכַל הַמַּיִם. אֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ פֶתֶרֶן בְּמַחֲצֵרֶת כָּל, וּפֶתֶרֶנוּ לְפִי עֲנִינוּ,
כְּמוֹ שְׂבֹלֶת הַנְּהַר: (רפ"י)

מצודת דוד אֵיךְ. כִּי הוֹגֵד לָהֶם שֶׁבָאוּ הַבַּיְתָה : וַיִּבְקְשׁוּ. בְּבֵית הָאִשָּׁה. או
עָבְרוּ מִיכַל הַמַּיִם לְבַקֵּשׁם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מִיכַל הַמַּיִם. עֲנִינוּ פֶלַג הַמַּיִם, וְאֵין לוֹ חֵבֶר : (מצודת ציון)

רלב"ג מִיכַל הַמַּיִם. רוּצָה לֹמֵר פֶּלַג הַמַּיִם : (רלב"ג)

{כא} וַיְהִי | אַחֲרֵי לְכַתֵּם וַיַּעֲלוּ מִהַבְּאֵר וַיִּלְכוּ וַיִּגְדּוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמְרוּ:
אֶל-דָּוִד קוּמוּ וְעִבְרוּ מִהָרָה אֶת-הַמַּיִם כִּי-כֹכָה יַעֲץ עֲלֵיכֶם אַחֲתִיתְּפֹל:
{כב} וַיִּקָּם דָּוִד וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּעֲבְרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן עַד-אוֹר הַבְּקָר
עַד-אֶחָד לֹא נֶעְדָּר אֲשֶׁר לֹא-עָבַר אֶת-הַיַּרְדֵּן:

מצודת דוד **עד אחד וגו'.** רוצה לומר : כשבא אור הבוקר, אפילו אחד לא
היה נעדר אשר וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעדר.** נחסר, כמו (ישעיהו מ כו) : איש לא נעדר : (מצודת ציון)

{כג} וְאַחֲתִיתְּפֹל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשִׂיתָה עֲצָתוֹ וַיַּחְבֹּשׂ אֶת-הַחֲמוֹר וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ
אֶל-בֵּיתוֹ אֶל-עִירוֹ וַיֵּצֵא אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק וַיִּמָּת וַיִּקְבֹּר בְּקִבְרֵי אָבִיו: (o)

מצודת דוד **אל עירו.** רוצה לומר : אל ביתו אשר בעירו, לא לבית מלונו
אשר בירושלים : **ויצו.** עשה צואה אל ביתו : **ויחנק.** חנק את עצמו, כי
האמין מעתה שדוד יחזור למלכותו, ויהרגו כמורד במלכות, ויהיו עוד
נכסיו למלך כדין מורד במלכות, ולזה חנק עצמו, להציל נכסיו ליורשיו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחבוש.** חגר האוכף : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויצו אל ביתו ויחנק.** יתכן שחנק את עצמו כי ראה הרע שיקרה
מזה לאבשלום והיה ירא מדוד שתתפרסם לו זאת העצה שיעץ עליו :
(רלבי"ג)

מלבי"ם **ואחיתופל ראה** כי עד עתה השתדל שיעשו כעצתו, וכאשר שמע
שעבר דוד את הירדן. ידע שהוא מה', שהפיר את עצתו, ושישוב דוד
למלכותו, ואז יהרגנו ויקח נכסיו כי הרוגי מלך נכסיהם למלך לכן חנק
את עצמו, ועל ידי כן **ויצו אל ביתו**, כי ידע שלא יוכל לקחת נכסיו, וגם
נקבר בקבר אביו ולא כן אם היה המלך הורגו:(מלבי"ם)

{כד} וַדָּוִד בָּא מִחֲנִימָה וְאַבְשָׁלִם עָבַר אֶת-הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל
עִמּוֹ: **{כה}** וְאֶת-עַמְשָׂא שֵׁם אַבְשָׁלִם תַּחַת יוֹאָב עַל-הַצָּבָא וְעַמְשָׂא בֶן-
אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי אֲשֶׁר-בָּא אֶל-אַבְיָגַל בַּת-נָחָשׁ אַחֹת צְרוּיָה
אִם

רש"י **בת נחש.** הוא יסי חזי דוד, רבותינו אמרו (בבא בתרא יז א): שמת
כלא עון, בעטיו של נחש: (רש"י)

מצודת דוד על הצבא. לשר על הצבא : **בן איש**. רצה לומר : בן אדם חשוב ומעולה, כמו (שמואל א כו טו) : הלא איש אתה : **הישראלי**. ובדברי הימים (א ב יז) אמר הישמעאלי, לפי שהתגורר בארץ ישמעאל : **נחש**. אמרו רבותינו ז"ל (שבת נה ב) : הוא ישי, ונקרא נחש, על שמת בעטיו של נחש ומבלי עון. (ויתכן לומר, שנולדה מאשת ישי מבעלה הראשון, ושמו נחש, ולזה אמר אחות צרויה, ולא אמר אחות דוד, כי צרויה היתה אחותה גם מן האב, וכאשר אמרנו בשמואל א טז י) : (מצודת דוד)

רלבי"ג אשר בא אל אביגל בת נחש. ידמה שהיו לישי שני שמות והנה אמר שהיא אחות צרויה אם יואב להודיע שעמשא ויואב היו קרובים בני שתי אחיות ועם כל זה הרג יואב את עמשא כדי שישאר שר צבא כמו שהיה (רלבי"ג) :

מלבי"ם ואת עמשא, וספר שאם עמשא, ואם יואב היו אחיות, שתיהן בנות ישי, והיה לעמשא יתרון על יואב, מצד אביו, כי יואב נקרא אחר אמו בן צרויה, כי אביו לא נודע בשם, ועמשא בן איש לא בן אשה, רצה לומר נקרא ע"ש אביו שהיה שמו יתרא הישראלי, ובד"ה קראו הישמעאלי ודרשוהו חכמינו זכרונם לברכה, והיה גדול בתורה:(מלבי"ם)

כפ"ו ויחן ישראל ואבשלם ארץ הגלעד: (ס) **לכז** ויהי כבוא דוד מחנימה ושבי בן-נחש מרבית בני-עמון ומכיר בן-עמיאל מלא דבר וברזלי הגלעדי מרגלים:

רש"י וסבי **בן** נחש. הוא תנון **בן** נחש: (רש"י)

רלבי"ג והנה זכר כי בבא דוד מחנימה הגישו לו שובי בן נחש ומכ"י בן עמיאל וברזלי הגלעדי המצטרך לו מכל משכב וספות והם כלי בית קבול ממתכת וכלי יוצר להשתמש בהם בכל צרכיהם והביאו להם למזון חטים ושעורים וקמח וקלי מהחטים ומן השעורים כדי שיוכלו לאכול תכף מהקלי והביאו להם ממיני קטניות פול ועדשים וגם הביאו להם מהם קלי לאכול תכף והביאו להם עוד דבש וחמאה ללפת בו את הפת ולשתות וצאן לאכל וחריצין חלב בקר לאכל לפי שהם יותר חשובים משאר החריצים והנה הסכימו אלו השלשה ממקומותיהם לשלח זאת המנחה לדוד (רלבי"ג) :

מלבי"ם ויהי כבוא דוד מחנימה. הנה עד עתה לא מצא תומך וסועד כנ"ל. ועתה התעוררו רבים לתמוך, כי אחר שבא אבשלום אל פלגשי אביו ודוד ברח מן הארץ קבל ענשו, וכאור בקר יזרח שמש:(מלבי"ם)

לכח מִשְׁכַּב וְסִפּוֹת וְכָלֵי יוֹצֵר וְחִטִּים וְשִׁעָרִים וְקִמַּח וְקָלִי וּפּוֹל וְעֵדְשִׁים וְקָלִי:

רש"י משכב. מלעות: וספות. כלי תשמיש הם, כמו (מלכים.. ב יב יד): ספות כסף: וקלי. מיני קליות, אמרו רבותינו (עבודה זרה לח ב): שני מיני שתיתא הקריב ברזילי לדוד, אחד של חטים, ואחד של עדשים, כענין האמור כאן; 'קמח וקלי', הוא של דגן, 'פול ועדשים וקלי', ממינים של קטניות שמייצגין אותן בתנור כשהן לחין, והם מתוקין לעולם, וטוחנין אותן, ועושין מהם מאכל שקורין שתיתא: (רש"י)

מצודת ציון משכב. מצעות לשכב עליהם : וספות. מזרקים, כמו (שמות יב כב) : בדם אשר בסף : וכלי יוצר. כלים מיוצר חרס : וקלי. קמח משבלים צלויים : ופול ועדשים. הם מיני קטניות : וקלי. הוא קמח מקטניות צלויים : (מצודת ציון)

לכט וּדְבַשׁ וְחֶמְאָה וְצֹאן וְשִׁפּוֹת בְּקָר הַגִּישׁוֹ לְדָוִד וְלָעָם אֲשֶׁר-אֵתוֹ לֶאֱכֹל כִּי אָמְרוּ הָעָם רָעַב וְעַיִף וְצָמָא בַּמִּדְבָּר:

רש"י וספות. בקר. (תרגום:) וגוזנין לחלב: (רש"י)

מצודת דוד הגישו. שלשת האנשים ההם, הגישו משכב וגוי דבש וגר : במדבר. בעבור שהלכו במדבר, לא מצאו לא לאכול ולא לשתות, ונתיגעו מטורח הדרך : (מצודת דוד)

מצודת ציון וספות בקר. גבינות העשויות מחלב הבקר, ועל כי נעשית על ידי עשוי וכתישה, נקראו שפות, והוא מלשון (איוב לב כא) : ושופו עצמותיו : (מצודת ציון)

א וַיִּפְקֹד דָּוִד אֶת-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיֵּשֶׁם עֲלֵיהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת:

מצודת ציון ויפקוד. מנה אותם : (מצודת ציון)

רלבי"ג וישם עליהם שרי אלפים ושרי מאות. כדי שיהיה סדור המלחמה באופן הראוי כי הוא ממה שיש בו רושם נפלא בהגעת התכלית המבוקש במלחמה ולזה צותה התורה בפרשת משוח מלחמה לעשות זה בזה האופן אחר שהוסרו משם האנשים היראים ורכי הלבב : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויפקוד ספר שדוד ערך וסדר את המלחמה, **א**. שפקד את העם לדעת מנינם, **ב**. ששם עליהם ראשים : (מלבי"ם)

ב וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת הָעָם הַשְּׁלֵשִׁית בְּיַד יוֹאָב וְהַשְּׁלֵשִׁית בְּיַד אֲבִישִׁי בֶן צְרוּיָה אַחֵי יוֹאָב וְהַשְּׁלֵשִׁת בְּיַד אֶתִּי הַגִּתִּי (ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם יֵצֵא אֲצֹא גַם אֲנִי עִמָּכֶם:

מלבי"ם **ג**. שחלקם לשלשה ראשים תחת גי מנהיגים, וחפץ ללכת גם כן : (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר הָעָם לֹא תֵצֵא כִּי אִם-נָס נָנוּס לֹא-יִשְׁימוּ אֵלֵינוּ לֵב וְאִם-יָמְתוּ חֲצִינוּ לֹא-יִשְׁימוּ אֵלֵינוּ לֵב כִּי-עֲתָה כָּמוֹנוּ עֲשֶׂרָה אֲלָפִים וְעֲתָה טוֹב כִּי-תִהְיֶה-לָּנוּ מַעִיר (לעזיר) לַעֲזוֹר: (ו)

רס"י לא ישימו אלינו לב. לא יהיה דבר חסוב בעיניהם להתגבר ולהתהלל, מאחר שאין אתה במלחמה: כי עתה. בהיותך בכבודך, חסוב אתה כמונו: עשרת אלפים. כעשרת אלפים איש כמונו: כי תהיה לנו מעיר לעזור. (תרגום): ובען טב ארי תכלי עלנא מן קרתא למסעד: (רס"י)

מצודת דוד **אם נוס ננוס וגו'**. רצה לומר : הן אם ננוס, לא ישימו לב לרדוף אחרינו, והן אם ימיתו חצינו, לא ישימו לב להתהלל בהנצחון, כי הנפילה בידם וההצלה מידם, שוה בעיניהם : **כי עתה**. רצה לומר : בהמלחמה אשר אנחנו עתה בה אשר היא בעבור המלוכה, אף אם היינו עשרה אלפים פעמים כמונו היום, לא יחוש עלינו, כשאינך בינינו, ולזה מוטב שלא תלך : **ועתה**. במלחמה כזאת, טוב יותר לשבת אתה בעיר, ומשם תעזור לנו בתפלה אל ה', ובעצתך עלינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נס ננוס. נברח : (מצודת ציון)

רלבי"ג ועתה טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור. הנה העזר הוא שיעזרם בתפלתו לשיי ועוד כי מפני שרצון חיל אבשלום לא היה רק להמית דוד לא יהיו משתדלים מאד בהריגת בני חיל דוד אחר שאינם רואים שם דוד : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: לשון עתה כמונו עשרה אלפים, מורה שעוד יש עשרת אלפים אנשי חיל כמוהם, והמפרשים נלחצו :

ויאמר העם עכבו בידו מפני גי טעמים, א. אחר שעקר מגמת הלוחמים הוא להמית את המלך, כשלא ימצא עמהם אף שינוסו עבדי דוד לא ישימו לב כי אין מטרת כונתם להמית את העם, מה שאין כן אם ימצא דוד בתוכם ירדפו עד ישיגוהו, ב. כי כשלא יצא המלך עמם יחשבו כי עקר המחנה נשארה עם המלך, כדרך המלחמה שאם אין המלך יוצא שולח שרי החיל וצבא, והוא עומד מוכן עם הכרתי והפלתי לבא לעזרתם בעת הצורך, ואם כן גם אם ימותו חצינו לא ישימו לב כי יחשבו שעתה יבואו כמוהם עוד עשרה אלפים, אשר יבואו עם המלך לעזרם, ויוכל להיות שבאמת השאיר המלך מבני החיל אתו ע"ד זה, ג. ועתה טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור אם בתפלה אם בעצה, או למי"ש שהשאיר חיל אצלו יבא לעזרתם בעת צר: (מלבי"ם)

ד ויאמר אליהם המלך אשר-יטב בעיניכם אעשה ויעמד המלך אל-יד השער וכל-העם יצאו למאות ולא לפים:

מצודת דוד למאות. מאה מאה לבד : לאט לי וגו'. רצה לומר : למעני, בואו עם אבשלום בנחת, ולא תעשו לו מאומה רע : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל יד. אל מקום : (מצודת ציון)

ה ויצו המלך את-יואב ואת-אבישי ואת-אתי לאמר לאט-לי לנער לאבשלום וכל-העם שמעו בצות המלך את-כל-השרים על-דבר אבשלום:

רש"י לאט לי לנער. אם יקרא לפניכם במלחמה, חמלו עליו: (רש"י)

מצודת ציון לאט. ענין נחת, כמו (בראשית לג יד) : אתנהלה לאטי : (מצודת ציון)

רלב"ג לאט לי לנער לאבשלום. ר"ל להסתיר בעבורי לזה הנער שתמלט אותו אם יבא לידך והנה עשה דוד זה לפי מה שאחשוב כי הוא חשב שעונו בבת שבע סבב את כל זה וכאילו היה אבשלום בזה הפועל כלי להביא גזירת הש"י על דוד במה שאמר לו הנני מקים עליך רעה מביתך ולזה ראה שאין לאבשלום פשע על זה והשתדל מפני זה בהצלתו : (רלב"ג)

מלבי"ם לאט לי רצה לומר אם תשיגהו תלאט עמו שלא להרגו, וזה תעשה לי למעני באשר הוא בני, והטעם שצוה עליו מפני שראה שאבשלום לא היה דעתו להרגו כנ"ל, וגם כדברי הרלב"ג אחרי שידע שמעשה זו היה בסבת חטאו כמ"ש לו הנביא הנני מקים עליך רעה וכו': (מלבי"ם)

ז ויצא העם השדה לקראת ישראל ותהי המלחמה ביער אפרים:

רז"י ביער אפרים. ומהיכן היה יער לאפרים בעבר הירדן מזרחה, שלא ניתן שם חלק אלל לזני גד ולזני ראובן ולמנשה, אלל מתוך שהתנה יהושע שיהיו מרעין בחורשין, והיה אותו היער סמוך לאפרים, אלל שהירדן מפסיק, והיו מרעין שם בהמותיהם, היה נקרא יער אפרים: (רז"י)

מצודת דוד ביער אפרים. אף שנחלת אפרים היתה בעבר הירדן המערבי, כי אמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא פא א) שיהושע תקן שלא יקפידו השבטים זה על זה מבלי תת לרעות הבהמות בארץ לא לו, ובני אפרים רעו את בהמתם בהעיר ההיא ונקרא על שם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויצא, אנשי דוד באומץ לבם הלכו לקראת ישראל, וישראל עמדו במקומם בארץ גלעד סמוך לירדן ששם היה יער שהיה של אפרים (שהיה גבולם סמוך לירדן) (כמ"ש יהושע טז ז) ומצרנים לגלעד כמ"ש ממעשה דיפתח (שופטים יב) מרעים שם בהמותיהם (כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שכן תקן יהושע) ונקרא מטעם זה יער אפרים) לפיז כבר נראה שהיה מורך בלב ישראל להתקרב אל אנשי דוד ועמדו סמוך לירדן, ועבדי דוד אזור חיל: (מלבי"ם)

ז וינגפו שם עם ישראל לפני עבדי דוד ותהי-שם המגפה גדולה ביום ההוא עשרים אלף:

מלבי"ם (ז-ח) השאלות: לו לומר תחלה ותהי המלחמה נפוצת ואחר כך וינגפו וכו':

וּיִנְגְּפוּ סֵפֶר דִּי דְבָרִים, א. שְׁתִּיכֹף וּיִנְגְּפוּ שֵׁם שֶׁהַחִילוּ לִירָא מִפְּנֵיהֶם, ב.
אחר כך ותהי שם המגפה גדולה: (מלבי"ם)

ח וְתֵהִי-שֵׁם הַמְּלַחְמָה (נִפְצִית) נִפְצֶת עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיִּרְבַּ הַיַּעַר
לֶאֱכֹל בָּעָם מֵאֲשֶׁר אָכְלָה הַחֶרֶב בַּיּוֹם הַהוּא:

רס"י וירב היער לאכול בעם. חיות רעות קציעה, כן תרגם יונתן: (רס"י)

מצודת דוד נפוצת. היתה מפוזרת על כל הארץ אשר הם עליה : **וירב היער**
וגו'. יותר הכה בהם היער בהכשלים בו, מאשר הכו בהם אנשי דוד בחרב
(מצודת דוד):

מצודת ציון וירב. מלשון רבוי : (מצודת ציון)

רלב"ג ותהי שם המלחמה נפוצת על פני כל הארץ. ידמה כי מפני נפילת
ישראל ביד עבדי דוד נפל מורד בלבבם והיו נפוצים אנשי המלחמה הנה
והנה על פני כל הארץ עד שהרבתה חית היער להשחית בעם כמו מה
שהשחיתה החרב : (רלב"ג)

מלבי"ם ג. ותהי שם המלחמה נפוצת, שהתחילו לברוח ונפוצו איש איש
לבדו, שזה תכלית המפלה, ד. **וירב היער** על ידי שנפוצו ברחו אל היער
ונמחצו מעצי היער ומחיתו טרף: (מלבי"ם)

ט וַיִּקְרָא אֲבִשְׁלוֹם לְפָנָי עֲבָדֵי דָוִד וְאֲבִשְׁלוֹם רִכָּב עַל-הַפָּרָד וַיֵּבֵא
הַפָּרָד תַּחַת שׁוֹבֵף הָאֵלֶּה הַגְּדוֹלָה וַיִּחְזַק רֹאשׁוֹ בָּאֵלֶּה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם
וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפָּרָד אֲשֶׁר-תַּחְתָּיו עָבַר:

רס"י ויקרא אבשלום. לשון מקרה ופגע: ויתן בין השמים ובין הארץ.
אמרו רבותינו (סוטה י ז): שלף חרבו לקוץ קערו, וראה גיהנם פתוחה
תחתיו: (רס"י)

מצודת דוד ויקרא. במקרה נזדמן אבשלום וגו', והיה רוכב על הפרד,
ובנוסו מפניהם בא עם הפרד תחת ענף האלה, ונסתבך בה שער ראשו,
ונשאר תלוי באויר, כי הפרד עבר מתחתיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויקרא. מלשון מקרה : **שובך**. כמו סובך בסמ"ך, והוא ענין
ענף, כמו (שם כב יג) : בסבך בקרניו ויקרא כן על שם שנאחזים ומסובכים

זה בזה : האלה. שם אילן מה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה סבב השם שנקרא אבשלום לבדו לפני עבדי דוד מפני רוב פיזור חילו והוא היה רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת סכוך ענפי האלה הגדולה שהיתה ומרוב ההסתבכות עם מרוצת הפרד נתחזק ראשו ונאחז באלה עומד שם באויר והפרד אשר תחתיו עבר : (רלבי"ג)

יז וַיֵּרָא אִישׁ אֶחָד וַיִּגַּד לְיוֹאָב וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי אֶת-אַבְשָׁלִים תְּלוּי בְּאֵלֶּה: **יא** וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְאִישׁ הַמְּגִיד לוֹ וְהִנֵּה רָאִיתָ וּמַדּוּעַ לֹא-הִפִּיתָ שָׁם אֶרְצָה וְעָלִי לְתֵת לָךְ עֶשְׂרֵה כֶּסֶף וְחֶגְרָה אֶחָת:

מצודת דוד והנה ראית. כאומר מה לי בראיה, מדוע לא הרגתו והיה אם כן עלי לתת לך וגוי, רצה לומר : היה לך לדעת, שאם הרגתו היית מקבל ממני מתן : (מצודת דוד)

מצודת ציון עשרה כסף. תרגם יונתן : עשר סלעין דכסף : (מצודת ציון)

יב וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל-יוֹאָב (ולא) וְלוֹא אֲנֹכִי שֶׁקֶל עַל-כִּפֵּי אֶלְף כֶּסֶף לֹא-אֲשַׁלַּח יָדִי אֶל-בֶּן-הַמֶּלֶךְ כִּי בְּאֲזְנוֹנוֹ צוּהַ הַמֶּלֶךְ אֶתְךָ וְאֶת-אַבְיָשִׁי וְאֶת-אֶתִּי לְאָמַר שְׁמְרוּ-מִי בְּנֵעַר בְּאַבְשָׁלוֹם:

רש"י שמרו מי שנער. כל מי שיבא לידו ישמרנו: (רש"י)

מצודת דוד ולו אנכי שוקל וגוי. אפילו אם אנכי הייתי שוקל וגוי, רצה לומר : אפילו אם כבר שקלו אל כפי, ואפילו אלף כסף, לא אשלח ידי וגוי : שמרו מי. מי שיבוא לידו, שמרו בו לבוא עמו בנחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולו אנכי. ואם אנכי, וכן (שופטים ח יט) : לו החייתם אותם : (מצודת ציון)

רלבי"ג שמרו מי שנער באבשלום. ר"ל שמרו מי שיהיה מהם שלא ישלח ידו בנער באבשלום : (רלבי"ג)

מלבי"ם ולו אנכי, רצה לומר לא לבד כמו שתאמר שאתה תתחייב לתת לי עשרה כסף, שאף אם היו על ידי במזומן ואף אם יהיו אלף כסף לא אשלח ידי מצד שני טעמים, א. שהוא בן המלך, ב. כי באזנינו צוה המלך וכו' : (מלבי"ם)

יגב אִו-עֲשִׂיתִי (בנפשו) בְּנַפְשִׁי שֶׁקֶר וְכָל-דְּבָר לֹא-יִכָּחַד מִן-הַמֶּלֶךְ
וְאַתָּה תִּתְיַצֵּב מִנְּגִד:

מצודת דוד או עשיתי. רצה לומר : ואף אם הייתי מעלים הדבר לבל יודע, הלא אם עשיתי אותה, הייתי עושה שקר בנפשי, כי המרד בדבר המלך ולשקר בו, יחשב לעון נפש : וכל דבר. רצה לומר : אף הלא שום דבר לא יהיה נעלם מן המלך, כי יחקור לדעת מי הרגו, וכשיודע לו, ידעתי שאתה תעמוד מנגד מבלי הציל אותי מידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון או עשיתי. אם עשיתי : יכחד. ענין העלמה : מנגד. מרחוק : (מצודת ציון)

רלבי"ג או עשיתי בנפשי שקר. ר"ל להעלים מהמלך המתתי אותו הנה שום דבר לא יכחד ולא יעלם מן המלך שלא יגיע אל דרישתו וידיעתו מרוב החקירה והדרישה : (רלבי"ג)

מלבי"ם או פי מהרי"א אף אם הייתי מעלים הדבר הנה בזה הייתי חוטא בנפשי לעשות שקר כזה, ועוד שכל דבר לא יכחד מן המלך ואז כשיודע לו אתה תעמוד מנגד : (מלבי"ם)

יגד וַיֹּאמֶר יוֹאֵב לֹא-כֵן אֶחֱלֶה לְפָנֶיךָ וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקַעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם עוֹדְנוּ חִי בְּלֵב הָאֱלֹהִים:

רש"י לא כן אחילה לפניך. לא אבקש עוד בקשה ממך, כי אני אלך: (רש"י)

מצודת דוד לא כן. לא טוב ונכון שאבקש עוד לפניך, כי ידי רב לי : עודנו חי. עם שתקע בו שלשת השבטים, היה עוד חי, תלוי מול לב האלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כן. ענין טוב ונכון, כמו (שם יב ו) : ולא יכין לדבר כן : אוחילה. אבקש, כמו (מלכים ב ה ג) : אחלי אדוני : שבטים. שרביטים : ויתקעם. ותחבם : בלב האלה. באמצעות האלה, ועל כי הלב הוא באמצע הגוף, הושאל המלה ההיא לכל מצוע, וכן (דברים ד יא) : עד לב השמים : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויקח שלשה שבטים בכפו. יתכן שיהיו גדולים וחזקים וחדים בראשם ודמה בזה להמיתו בזולת חרב בתקעו אותם בלבו ולפי שכבר היה עדיין חי בלב האלה צוה יואב את נעריו נושאי כליו להכות אותו

ולהמיתו

(רלב"ג)

:

מלבי"ם לא כן לא אתה תכהו רק **אוחילה לפניך** אני אתחיל להכותו, בענין שיהיה החטא עלי, וכן עשה הוא החל ונושאי כליו גמרו מיתתו: (מלבי"ם)

טו ויסבו עשרה נערים נשאי כלי יואב ויכו את-אבשלום וימיתוהו:

מצודת ציון כלי יואב. כלי זיינו : (מצודת ציון)

טז ויתקע יואב בשפר וישב העם מרדף אחרי ישראל כי-חשף יואב את-העם:

מצודת דוד ויתקע וגו'. לסימן אשר יחדלו מלרדוף : **כי חשף יואב.** אבל לא חדלו מעצמם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשף. מנע, כמו (בראשית כב טז) : ולא חשכת : (מצודת ציון)

רלב"ג כי חשף יואב את העם. הנה מנע יואב את אנשי דוד מרדוף אחרי ישראל כי לא היה רצונו להשחיתם אך נתפייס בנפול אבשלום בידיהם : (רלב"ג)

יז ויקחו את-אבשלום וישליכו אתו ביער אל-הפחת הגדול ויצבו עליו גל-אבנים גדול מאד וכל-ישראל נסו איש (לאהלו) לאהליו: (o)

מצודת דוד וכל ישראל. אשר עם אבשלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפחת. בור וחפירה : **גל.** תל גדול : (מצודת ציון)

יח ואבשלם לקח ויצב-לו (בחיו) בחייו את-מצבת אשר בעמק-המלך כי אמר אין-לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על-שמו ויקרא לה יד אבשלם עד היום הזה: (o)

רפ"י כי אמר אין לי בן. ממלא מקומי, ויהיה חסוב כמותי: **צעבור הזכיר** שמי. חקים לי מלכת אבן, ובנין חסוב היה: (רפ"י)

מצודת דוד לקח. רוצה לומר : לקח לעצמו זאת העצה לזכרון שמו, ודוגמתו (במדבר טז א) : ויקח קרח : **אין לי בן**. כי בניו הנזכרים למעלה כבר מתו : **בעבור הזכיר שמי**. אין לי בן לשיזכר שמי על ידו, לזאת הציב מצבה וקראה על שמו, לזכרון : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצבת. מלשון מצבה, רוצה לומר בנין גבוה : **יד אבשלום**. מקום אבשלום : (מצודת ציון)

רלבי"ג את מצבת אשר בעמק המלך. ידמה שבנה שם בנין גבוה : **כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי**. ואע"פ שספר שכבר היו לו שלשה בנים יתכן שמתו אחר זה ואז בנה זאת המצבת וקרא שמה יד אבשלום : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואבשלום גם קבורה לא היתה לו במקום אשר הכין לו בחייו, ויען שהוא קרא למצבת על שמו, רצה לומר מצבת קבורת אבשלום, והוא נקבר ביער, ולכן ויקרא לה **יד אבשלום**, רצה לומר המקום שהכין לו אבשלום, ולא נקבר שם, (כמו ויד תהיה לך. דברים כ"ג): (מלבי"ם)

יט ואַחִימֶעַץ בֶּן-צְדוֹק אָמַר אַרְוֹצָה נָא וְאַבְשָׁרָה אֶת-הַמֶּלֶךְ כִּי-שָׁפֵטוּ יְהוָה מִיָּד אִיבִיו :

מצודת דוד כי שפטו ה'. עשה משפטו, לנקום נקמתו מיד אויביו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ארוצה. ענין מהירות ההליכה : (מצודת ציון)

כז וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹאָב לֹא אִישׁ בְּשָׂרָה אֶתָּה הַיּוֹם הַזֶּה וּבִשְׂרֵת בְּיוֹם אַחֵר וְהַיּוֹם הַזֶּה לֹא תִבָּשֵׁר כִּי-(על) עַל-כֵּן בֶּן-הַמֶּלֶךְ מֵת :

רס"י ובשרת ביום אחר. נקורת תשועה אחרת: כי על כן. כי על אשר בן המלך מת, לפיכך לא טובה לך הנקורת זאת: (רס"י)

מצודת דוד לא איש בשורה. לא ראוי לך לבשר בשורה כזאת : **ביום אחר**. בעת יזדמן תשועה אחרת : **כי על כן**. כי הבשורה ההיא תהיה על אשר הומת בן המלך, ולא תחשב לבשורה טובה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ובשרת ביום אחר. ר"ל כאשר יקרה דבר טוב ישמח בו דוד אז אשלה הבשורה בפיד : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יט-כג) **השאלות:** מה שכפל לא איש בשורה אתה היום הזה, והיום הזה לא תבשר, ואיך אמר ובשרת ביום אחר, מה יבשר, ולשון כי על כן בן המלך מת אין לו מובן, ולמה הוסיף אחימעץ שירוץ אחרי הכושי וכבר הודיע לו שלא איש בשורה הוא, ומה חדש יואב שנית, ולמה אמר שלישיית ויהי מה ארוצה ויואב הסכים עמו:

ויאמר לו יואב לא איש בשורה אתה היום הזה, באשר בהבשורה הטובה הזאת היתה רצופה גם כן בשורה רעה ממתת בן המלך, אי"ל שאין ראוי שתמהר להיות אתה המבשר, רק באי מגי פנים, **א.** אם הוא יומו, רצה לומר כי מנהג המלכים ליעד בכל יום איש מיוחד לבשרו את כל הנעשה ואז מחויב להגיד אם טוב ואם רע, נגד זה אמר לו לא איש בשורה אתה היום הזה, רצה לומר לא נתיעדת לכך, **ב.** מצד שיש בזה ספור תהלת ה' והשגחתו, ולברכו על הטובה וכמ"ש (פכ"ט) ברוך ה' אלהיך וכו', וראוי שתהיה על ידי בן הכהן, על זה אמר כי **ובשרת ביום אחר**, כי תוכל לבשר חסדי ה' כל הימים, **ג.** מצד שתראה להודיע הטובה שנעשה היום, על זה אמר **והיום הזה לא תבשר כי על כן בן המלך מת**, ושבמה שתאמר כי שפט ה' את המלך מיד אויביו הלא תודיע מיתת בן המלך, שבו פגע משפט ה' בראשונה בשהיה הוא המורד העקרי, **ועל כן** רצה לומר על ששפט ה' משפט זה לכן מת, ואם כן היא בשורה רעה, שאין ראוי שתהיה על ידי איש טוב כמוך: (מלבי"ם)

כא ויאמר יואב לכושי לך הגד למלך אשר ראיתו וישתחו כושי ליואב וירץ:

מצודת דוד אשר ראיתו. בנצחון המלחמה, וממיתת אבשלום: **וישתחו**. בחשבו שעשה עמו חסד לשלחו בבשורה: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר יואב לכושי לך הגד למלך, לא אמר רוץ בשר רק לך הגד, כי אינה בשורה רק שעל כל פנים צריך להגיד ולהודיע לו, ולמ"ש בפדר"א שהיה הוא האיש שראה את אבשלום תלוי אי"ל הטעם שיגיד הוא, **כי אשר ראית יען אתה ראית איך נתגלה באלה ומאת ה' היתה זאת** שיהרג: (מלבי"ם)

כב ויסוף עוד אחימעץ בן-צדוק ויאמר אל-יואב ויהי מה ארצה-נא גם-אני אחרי הכושי ויאמר יואב למה-זה אתה רץ בני ולכה אין-בשורה מצאת:

רש"י ולכה אין בשורה מולאת. אין מתת שכר בשורה מלויה היום: (רש"י)

מצודת דוד ויהי מה. רצה לומר : אף אם לא אשמחו במיתת אבשלום, מכל מקום בנצחון המלחמה הלא ישמח : למה זה. רצה לומר : למה תעמול לרוץ אליו, הואיל ולכה לא יהיה נמצא מתן בשורה, כי אף אם יתן מתן, הלא להכושי יתננה, כי כבר רץ הוא ויבוא אליו ראשון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויהי מה. רצה לומר יהיה מה שיהיה, ודוגמתו (איוב יג ג) : ויעבור עלי מה, ופירושו יעבור מה שיעבור : (מצודת ציון)

רלבי"ג ולכה אין בשורה מוצאת. ר"ל שאין לך בזה בשורה מוצאת הצלחה וטוב למבשר אבל היא כמו נקמה לו כי בנו מת : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויוסף עוד עתה אמר אחימעץ אחרי שהכושי יגיד מיתת אבשלום, יוכל הוא לרוץ אחריו, ויהיה המבשר טוב של התשועה שעבדי דוד נצחו בישועת ה', וזה שכתוב ארוצה אחרי הכושי, והשיב לו יואב למה זה אתה רץ הלא הכושי יגיד גם הבשורה הטובה, כי בדבור א' כלול הרע והטוב, ולכה אין בשורה מצאת רצה לומר לא נמצא לפניך בשורה מיוחדת, כי הכושי יאמר ששפטו ה' מהקמים עליו, ויכלול גם הבשורה הטובה : (מלבי"ם)

כג ויהי-מה ארוץ ויאמר לו ריץ וירץ אחימעץ דרך הפקר ויעבר את-הכושי:

רס"י ויהי מה. כלומר ומה זכך אם אין לי סכר: ויעבור. (תרגום:) וקדים ית כושי: (רס"י)

מצודת דוד ויהי מה. חזר אחימעץ ואמר, ואם לא אקבל מתן, עם כל זה ארוץ : דרך הככר. והוא הדרך היותר קרוב, ולזה עבר את הכושי והקדים לבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון הככר. המישור, והוא ככר הירדן : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואז אמר אחימעץ, שאם כן ירוץ הוא להקדים את הכושי, ויקדים הוא לבשר טוב, באופן שלא יכלול בדבריו מיתת אבשלום, וכמ"ש ברוך ה' וכו' אשר סגר וכו' כמו שית', ואחרי שהכושי מוכן למלא דבריו, והגם שלא יוכל להשיב ע"מ שישאל המלך, ויהי מה רצה לומר על כל פנים אגיד דבר מה ואהיה מבשר טוב, ולכן רץ ויעבר את הכושי : (מלבי"ם)

לְבַדּוֹ וְיִשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אִישׁ רָץ לְבַדּוֹ:
לְבַדּוֹ וְיִשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אִישׁ רָץ לְבַדּוֹ:

מצודת דוד **בין שני השערים**. כי היה להעיר חומה לפנים מחומה, והשערים זה מול זה, והיה יושב בין השערים : **אל החומה**. אשר ממעל להשער (מצודת דוד) :

מלבי"ם (כד-כו) **השאלות**: מ"ש וילך הצופה וכו' אין לו באור, ולמה קרא תחלה אל המלך ואחר כך אל השוער :

וילך הצופה אל גג השער אל החומה רצה לומר כי אחימעץ שהסב דרכו מצד הכר לא בא מן הצד שנגד השער, רק מן הצד שנגד החומה ולכן לא ראהו הצופה מצד השער, רק שהלך במקרה אל החומה ומשם ראהו: (מלבי"ם)

לְבַדּוֹ וַיִּקְרָא הַצֹּפֶה וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִם-לְבַדּוֹ בְּשׂוֹרָה בְּפִיו וַיִּלָּךְ הַלֹּךְ וַיִּקְרָב:

מצודת דוד **אם לבדו**. ואין כן דרך הנסים מן המלחמה : (מצודת דוד)

לְבַדּוֹ וַיֵּרָא הַצֹּפֶה אִישׁ-אַחַר רָץ וַיִּקְרָא הַצֹּפֶה אֶל-הַשֹּׁעַר וַיֹּאמֶר הִנֵּה-אִישׁ רָץ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גַּם-זֶה מִבֶּשֶׂר:

מצודת דוד **אל השוער**. אל שומר השער : **הנה איש**. הנה עוד איש : **ויאמר המלך**. כשמוע דבר הצופה : **גם זה מבשר**. הואיל וגם הוא לבדו בא : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקרא הצופה אל השוער, הנימוס הוא שהצופה יקרא אל השוער, למען ישאל מהמלך אם יניח את הבא ליכנס אל המלך, רק בענין נחוץ וחדש יגיד אל המלך בעצמו, לכן בפעם הראשון שידע שהמלך מצפה מאד שיבוא איש מן המחנה, הגיד למלך עצמו ובפרט שבא מצד החומה לא מצד השער ואין לו ענין עם השוער, מה שאין כן ברץ השני שאין נחוץ כל כך כי הראשון יגיד דבר, הגיד אל השוער כפי הנימוס: (מלבי"ם)

לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר הַצֹּפֶה אֲנִי רָאִה אֶת-מְרוֹצֵת הָרֹאשׁוֹן כְּמִרְצַת אַחִימֶעַץ בֶּן-צְדֹק וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִישׁ-טוֹב זֶה וְאֶל-בְּשׂוֹרָה טוֹבָה יָבֹא:

מצודת דוד את מרוצת הראשון. רצה לומר : הנהגת מרוצתו, שהוא כמנהג מרוצת אחימעץ ובודאי הוא הוא : איש, טוב זה וגוי'. כי איש טוב, נוטה טבעו לחשוק לבשר טוב : (מצודת דוד)

לכח ויקרא אחימעץ ויאמר אל המלך שלום וישתחו למלך לאפיו ארצה (ס) ויאמר ברוך יהוה אלהיך אשר סגר את האנשים אשר נשאו את ידם באדני המלך:

מצודת דוד אשר סגר. ביד יואב ואנשיו : אשר נשאו וגוי'. למרוד במלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון סגר. מסר, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ברוך ה' אלהיך אחימעץ נשמר ולא אמר בלשון שרצה להגיד (בפסוק י"ט) כי שפטו ה' מיד אויביו, שבזה ירמוז מיתת אבשלום, רק אמר אשר סגר את האנשים, היינו שעבדי דוד גברו עליהם, ומברך ה' על הטובה : (מלבי"ם)

לכט ויאמר המלך שלום לנער לאבשלום ויאמר אחימעץ ראיתי ההמון הגדול לשלח את-עבד המלך יואב ואת-עבדך ולא ידעתי מה:

רש"י ראיתי ההמון הגדול. הומים ונעים במלחמה: לשלוח את עבד המלך יואב ואת עבדך. הרי זה מקרא מסורס, לשלוח יואב את עבד המלך ואת עבדך, לאחר ששלח יואב את עבד המלך זה הרץ אחרי: ואת עבדך. על עצמו הוא אומר, ולא ידעתי מה היה אחרי כן: (רש"י)

מצודת דוד שלום. כמו השלום, ובלשון שאלה אמר : ראיתי ההמון הגדול. ראיתי כי נתקבצו כל העם הרב, שיואב ישלח את עבד המלך והוא הכושי, וגם לשלוח אותי, ולזה מהרתי אני לרוץ להקדימו ולבשר, ולא נמסר לי כל פרטי הדברים, ולא ידעתי מה נעשה בבנך, אבל הכושי יודע הוא, וכחש לו, לפי שלא רצה לבשרו הרעה : לשלוח את וגוי'. הוא הפוך, וכאלו יאמר לשלוח יואב את עבד המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ההמון. העם הרב : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר אחימעץ ראיתי ההמון הגדול. הנה כשראה אחימעץ בן

צדוק שלב המלך דוד על אבשלום מנע עצמו מלספר לו זאת הבשורה אשר
יכאב לבו בה ולזה התנצל ואמר שלא ידע בזה דבר אך ראה ההמון הגדול
לשלוח יואב את עבד המלך את הכושי : **ואת עבדך**. אמר זה אחימעץ על
עצמו וכאילו אמר שהאחר הבא הוא יודע אמתת הדברים כי לולא זה לא
שלחו יואב :

מלבי"ם **ראיתי את ההמון**, יוכל להיות כי דבר אמת בזה, שעת נודע
להעם מיתת אבשלום, בחשבם כי היא בשורה טובה, התקבצו על יואב
שילך הוא ואחימעץ להגיד זאת למלך, ובפרט כי יואב המית אותו, ואז
ברגע ראשון שבא אחימעץ וראה ההמון הזה לא ידע עדיין מה, ואז אמר
ארוצה נא כמ"ש בפסוק י"ט ויואב השיב לו לא איש בשורה אתה, וכן
השיב שהוא לא ילך, מפני שהיא בשורה רעה בבחינת המלך, וספר עתה
התחלת שליחותו כפי האמת: (מלבי"ם)

זל **ויאמר המלך סב התיצב כה ויסב ויעמד:**

רש"י **סב התיצב כה**. פנה לכל אחר והתיצב כה, ונשמע מה יאמר זה:
(רש"י)

מצודת דוד **התיצב כה**. עד בוא הכושי, ונשמע מה בפיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **סוב**. מלשון סבוב והפנה : **כה**. הנה : (מצודת ציון)

זלא **והנה הכושי בא ויאמר הכושי יתבשר אדני המלך כי-שפטה יהנה**
היום מיד כל-הקמים עליך: (o) זלב **ויאמר המלך אל-הכושי השלום**
לנער לאבשלום ויאמר הכושי יהיו כנער איבי אדני המלך וכל אשר-
קמו עליך לרעה: (o)

מצודת דוד **יהיו כנער וגו'**. רצה לומר : הלואי כל אויביך והקמים עליך
יהיו כנער, שימותו כמוהו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השלום לנער**, תחלה אמר **שלום**, כי ממ"ש אחימעץ, היה נראה
לו שאבשלום חי ונסגר בידי חיל דוד בחיים, מה שאין כן מלשון הכושי
כי שפטך, הבין ההפך ואמר **השלום** בתמיה. והשיב **יהיו כנער אויבי**
אדוני המלך: (מלבי"ם)

שמואל

ב

פרק-יט

א וַיִּרְגַז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל-עֲלִית הַשָּׁעַר וַיִּבֶךְ וַיֹּאמֶר בְּלָקְתוּ בְנֵי אֲבִשְׁלֹם בְּנֵי בְנֵי אֲבִשְׁלֹם מִי-יָתֵן מוֹתִי אֲנִי תַחְתֵּיךָ אֲבִשְׁלֹם בְּנֵי בְנֵי:

רפ"י **צני צני**. קמנה פעמים, אמרו רבותינו (סוטה י ב): שצעה לאסקיה מצצעה מדורי גיהנם, וחד לאייתה לעלמא דאתי: (רפ"י)

מצודת דוד **בני אבשלום וגו'**. אמרו רבותינו ז"ל (סוטה יב) שאמר שמונה פעמים בני, שבעה להעלותו משבעה מדורי גיהנם, והשמיני להביאו לגן עדן. ולפי פשוטו: כן דרך המיללים לכפול דבריהם, כמו (ירמיהו ד יט): מעי מעי אוחילה: **מי יתן וגו'**. הלואי והייתי אני מת במקומך: (מצודת דוד)

מצודת ציון **וירגז**. ויחרד: **עלית**. מלשון עלה: **וכה**. וכן: (מצודת ציון)

רלב"ג **ויבך**. והנה בכה דוד בזה האופן הנפלא על מיתת אבשלום לפי שהיה יודע כי עונותיו סבבו זה: (רלב"ג)

מלבי"ם **וכה אמר בלכתו בני אבשלום**, רצה לומר שהגם שמרד ומרה, הוא בוכה עליו משתי טעמים, **א**. מפני שלא היה בדעתו להרוג את אביו, רק למלוך תחתיו, ועל זה אמר **בני אבשלום בני בני אבשלום**, רצה לומר היית בני לא כאכזר וזר להרגני, והיית בני בני, רצה לומר בני העקרי הראוי למלוך תחתי, **ב**. מפני שידע שמעשה זו נסבב על ידי חטאו ועל ידי יעוד הנביא, ועל זה אמר **מי יתן מותי אני תחתך** לא אתה תחתי, ובזה החליט לאמר **אבשלום בני בני** הקדים שמו העצמי, כאילו היה צדיק מצד עצמו ונענש בעון אביו, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שאמר שמונה פעמים בני, להעלותו מזי מדורי גיהנם ולהביאו לגן עדן, ועל זה רמז במ"ש ויעל (פועל יוצא כמו מוריד שאול ויעל) שהעלהו משערי גיהנם בבכיותו: (מלבי"ם)

ב וַיִּגַד לְיוֹאָב הֵנָּה הַמֶּלֶךְ בָּכָה וַיִּתְאַבֵּל עַל-אֲבִשְׁלֹם:

מלבי"ם **ויגד ליואב**, היה הבדל בין יואב ובין יתר העם, יואב כבר ידע

שיתעצב המלך על בנו וכמ"ש כן לאחימעץ (י"ח כ') רק חשב שהגם שיעצב כטבע האב, לא יתאבל עליו, כי נהרג כדין, והרוגי בית דין אין מתאבלים עליהם, והורע בעינו על שאמרו לו **שמתאבל על אבשלום**, שזה לא יעשה מצד שהוא בנו רק מצד שחושב שנהרג שלא כדין ולפי זה רצח אותו יואב שלא

ג וְתִהְיֶה הַתְּשׁוּעָה בַיּוֹם הַהוּא לְאֶבֶל לְכָל-הָעָם כִּי-שָׁמַע הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר נַעֲצַב הַמֶּלֶךְ עַל-בְּנוֹ:

מצודת דוד **לאבל**. נהפך לאבל : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותהי התשועה אמנם יתר העם שלא נגעו במיתתו רק הם חשבו שישמח המלך בהתשועה ולא יתעצב על מות אבשלום, כמו שחשב אחימעץ גם כן, הם התאבלו על ששמעו ביום ההוא דייקא, שהיה ראוי שיראה המלך להם פנים שוחקות, שמעו ההפך כי **נעצב על בנו**: (מלבי"ם)

ד וַיִּתְגַּנֵּב הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לְבֹא הָעִיר כְּאִשֶּׁר יִתְגַּנֵּב הָעָם הַנִּכְלָמִים בְּנוֹחָמָה:

מצודת דוד **ויתגנב**. לא באו לעיר ביד רמה ובשמחה כדרך המנצחים, כי אם בהסתר כגנב, וכדרך ביאת הנסים מן המלחמה, הנכלמים לבוא בפרסום : (מצודת דוד)

מלבי"ם (ד-ה) וכאשר ראה יואב כל הנעשה בין מצד העם **שהתגנב לבא העיר** וכן מצד המלך **שלאט פניו כאבל ויזעק קול גדול**, לכן בא להוכיחו ע"ז, ובפרט שהוא היה נוגע בדבר כנ"ל: (מלבי"ם)

ה וְהַמֶּלֶךְ לָאֵט אֶת-פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי אֲבִשָׁלוֹם אֲבִשָׁלוֹם בְּנִי (ו)

רש"י **לאט את פניו**. (תרגום:) כריך ית לזפוהי, כמשפט האכלים: **לאט**. כמו (מלכים-א יט יג): וילט פניו באדרתו; (שמואל-א כא י): הגה היא לומה **בשמלה**: (רש"י)

מצודת דוד **לאט את פניו**. דרך צער ואבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאט. עטף וכסה, כמו (מלכים א יט ג) : וילט פניו באדרתו : (מצודת ציון)

רלבי"ג לאט את פניו. כסה את פניו כי היה בוש מהתפעל כמו זה ההתפעלות החזק כי אין זה מחק המלכים : (רלבי"ג)

וַיְבֵא יוֹאָב אֶל-הַמֶּלֶךְ הַבַּיִת וַיֹּאמֶר הַבִּשְׁתָּ הַיּוֹם אֶת-פְּנֵי כָל-עַבְדֶּיךָ הַמְּמַלְטִים אֶת-נַפְשָׁךְ הַיּוֹם וְאֵת נַפְשׁ בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְנַפְשׁ נְשִׂיךָ וְנַפְשׁ פְּלִגְשִׁיךָ:

מצודת דוד הובשת היום. במעשיך ביישת את עבדיך אשר מלטו אותך ובניך וגו', והוא במה שהיה מתאבל על אבשלום : (מצודת דוד)

מלבי"ם הובשת היום אמר לו שהוביש היום פני עבדיו הלוחמים בעדו מארבעה צדדים, **א.** שבאמת היה אבשלום מבקש את נפשו ונפש בניו ונשיו, שהיה הורג את אביו ואת אחיו ומענה את נשיו, כדי שיקום במלכותו, כמו שהחל ועינה פלגשי אביו, ואם כן **עבדיך הם הממלטים את נפשך היום ואת נפש בניך וכו',** ואיך תעצב על מיתתו, שאם היה חי היית אתה וכל ביתך תמיד בסכנה, והרגוהו להציל אותך כדן רודף: (מלבי"ם)

וְלֹאֲהַבָּה אֶת-שְׁנֹאֶיךָ וְלִשְׁנֹא אֶת-אֲהַבֶּיךָ כִּי | הַגְּדַתְּ הַיּוֹם כִּי אֵין לְךָ שָׂרִים וְעַבְדִּים כִּי | יִדְעֵתִי הַיּוֹם כִּי (לא) לוֹ אֲבִשְׁלוֹם חִי וְכָלְנוּ הַיּוֹם מֵתִים כִּי-אֶז יִשָּׂר בְּעֵינֶיךָ:

מצודת דוד לאהבה. להיות אוהב את שונאיך להתאבל על מותו וממילא שנואים לך אוהביך הממלטים נפשך, על כי רע בעיניך הריגתם אותו : **כי הגדת היום.** רצה לומר : באבלך זה, כאלו תגיד שאין לך שרים ועבדים, רצה לומר : שאינם חשובים לכלום, כמוהם כאין, ואין לך ביוש גדול מזה : **כי ידעתי היום.** בצערך זה, יודע אני שהיה ישר בעיניך שאבשלום ישאר חי, וכולנו נמות, כי הלא אי אפשר אשר שנינו נגבר במלחמה, כי אם האחד יפול, והואיל ואתה מיצר בנפילת בנך, יורה שהיה ישר בעיניך בהפכו, ונראה מזה שאין אנו חשובים בעיניך לכלום, ולכלימה תחשב לנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לו אבשלום. אם אבשלום, כמו (שופטים ח יט) : לוא החייתם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. שאף אם תאמר שלא רצה להרגך רק לתפוש מלכות לבד, הלא

עשה זה בעזרת אויביך, ואם היה נשאר בחיים ותמלא רצונו היה נסבה לאהבה את שונאיך ולשנא את אוהביך, כי אז היה נוקם באוהבי המלך שלחמו אתו, ומגדיל את אויביו, ג. שהגם אם זה טוב בעיניך מצד אהבתך לבנך, המלך ראוי להשקיף בענין כזה על שריו ועבדיו שהם עמודי מלכותו, ולא יחוס על אהבת בניו, כי עניני המלוכה והכלל יקר בעיני המלכים יותר מעניני ביתם ועניניהם הפרטים, ואם כן הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים, עד שתביט על עניני בנך יותר מעניני הכלל, ד. הלא אם היה חי היתה המלחמה נמשכת עד שאחד ינצח בהכרח, ואם כן גלית דעתך כי טוב יותר בעיניך, שיהיה הוא חי ואנחנו מתים, אחר שרע בעיניך מה שנצחנו אנחנו, וכולנו חיים והוא מת תחתינו:(מלבי"ם)

ל וְעַתָּה קוּם צֵא וְדַבֵּר עַל-לֵב עֶבְדֶיךָ כִּי בִיהוָה נִשְׁבַּעְתִּי כִּי-אֵינְךָ יוֹצֵא אֶם-יְלִין אִישׁ אֶתְךָ הַלַּיְלָה וְרָעָה לָךְ זֹאת מְכַל-הָרָעָה אֲשֶׁר-בָּאָה עֲלֶיךָ מִנְעָרֶיךָ עַד-עֶתָה: (כ"ו)

כ"ו רפ"י כי אינך יוצא. חס אינך יוצא: (כ"ו)

מצודת דוד על לב עבדיך. רצה לומר: דברים טובים המקובלים על הלב, בעבור נצחון המלחמה: כי אינך. תחסר מלת אם, ומשפטו: כי אם אינך יוצא, אזי נשבעתי אם ילין איש אתך הלילה, רצה לומר: לא ילין מי אתך, כי כולם ימאסו בך וילכו להם: ורעה לך. הדבר הזה יגרום לך רעה, יותר מכל הרעה וגו' : (מצודת דוד)

ט וַיִּקָּם הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בְּשַׁעַר וְלָכַל-הָעַם הִגִּידוּ לְאֹמֶר הִנֵּה הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר וַיָּבֹא כָל-הָעַם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׂרָאֵל נֹס אִישׁ לְאֹהֲלָיו: (כ"ז)

כ"ז רפ"י וישראל נס. אותם שהיו עם אנשלוס: (כ"ז)

מצודת דוד הגידו. הרואים אותו יושב בשער: ויבא כל העם. בא לראות פניו: וישראל. אותם שהיו עם אבשלום: (מצודת דוד)

מצודת ציון ילין. מלשון לינה: (מצודת ציון)

מלבי"ם וישראל נס איש לאהליו אמר זה שנית כהוצעה אל מה שיספר אחר זה שהיה כל העם נדון להשיב את המלך, רק על ידי שנסו איש לאהליו היו כצאן מפוזרות ואין מקבץ אותם:(מלבי"ם)

וַיְהִי כָל-הָעַם נִדּוֹן בְּכָל-שַׁבָּטֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ הִצִּילֵנוּ | מִכַּף אֲיֵבֵינוּ וְהוּא מִלְטָנוּ מִכַּף פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה בָּרַח מִן-הָאָרֶץ מֵעַל אֲבָשָׁלוֹם:

רַשׁ"י כל העם נדון. מתוכחים זה עם זה: (רש"י)

מצודת דוד כל העם נדון. היו מתוכחים זה עם זה, ולתוספת ביאור אמר שהויכוח היה בכל שבטי ישראל: **ועתה**. רצה לומר: עם היות ידיו רב לו מול אויביו, עם כל זה ברח מעל אבשלום, וזה יורה לשלמותו, שלא נתן מקום לבנו לחטוא נגדו ביותר: (מצודת דוד)

מצודת ציון נדון. מלשון דין וויכוח: (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי כל העם נדון בכל שבטי ישראל. ר"ל שהיו מריבים קצתם עם קצתם לאמר שראוי להם להשיב את המלך שהציל אותם מכף אויביהם ומלטם מיד פלשתים אחר שכבר מת אבשלום שמשחו עליהם למלך: (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי כל העם נדון רצה לומר שכן אמרו כולם איש לרעהו, המלך הציילנו אמרו הגם אם היה אבשלום חי היה זה תשלומי רע תחת טוב שהוא הציילנו מיד אויבנו, וגם סכלות גדולה אחר שע"י נושע לנו, לא על ידי אבשלום, ואיך יברח הוא מפניו: (מלבי"ם)

יא וְאֲבָשָׁלוֹם אֲשֶׁר מִשְׁחָנוּ עָלֵינוּ מֵת בַּמִּלְחָמָה וְעַתָּה לָמָּה אַתֶּם מִחְרָשִׁים לְהָשִׁיב אֶת-הַמֶּלֶךְ: (o)

מצודת דוד מת במלחמה. ומזה נראה שעדיין דוד בהצלחתו עומד: (מצודת דוד)

מצודת ציון מחרישים. שותקים: (מצודת ציון)

מלבי"ם בפרט עתה אשר ואבשלום מת במלחמה, אין אחר טוב ממנו ואם כן ועתה למה אתם מחרישים: (מלבי"ם)

יב וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד שָׁלַח אֶל-צָדוֹק וְאֶל-אֲבִיָּתָר הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר דַּבְּרוּ אֵל-זַקְנֵי יְהוּדָה לֵאמֹר לָמָּה תִּהְיוּ אַחֲרָנִים לְהָשִׁיב אֶת-הַמֶּלֶךְ אֶל-בֵּיתוֹ וְדַבֵּר כָּל-יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל-הַמֶּלֶךְ אֶל-בֵּיתוֹ:

רפ"י ודבר כל ישראל בא אל המלך. כל זה מדברי סליחותו: (רפ"י)

מצודת דוד למה תהיו אחרונים. רצה לומר : הלא סוף הדבר יהיה שגם אתם תחזירו אותו, ואם כן למה יקדימו ישראל ואתם אחריהם, הלא דבר ישראל כבר בא אל המלך לשוב אל ביתו, כמו שכתוב למעלה ויהי כל העם נדון וגו', ושלחו מיד אחריו ואף כי לא נזכר, וכן נאמר למטה שאמרו ישראל : ולא היה דברי ראשון וגו' : (מצודת דוד)

רלב"ג ודבר כל ישראל בא אל המלך אל ביתו. ר"ל שכל ישראל הסכימו שישבו המלך אל ביתו : (רלב"ג)

מלבי"ם (יב-יג) השאלות: למה כפל למה תהיו אחרונים, ותחלה אמר להשיב את המלך אל ביתו ואחר כך אמר להשיב את המלך, ואיך אמר ודבר כל ישראל בא, מה שלא היה האמת כן :

והמלך רצה לומר הגם שכן דברו כל ישראל ודוד ידע כל זאת כי כולם שלמים אתו, לא היה מי שיוציא זה אל הפועל אחר שנסו איש לאהליו נדחים ומפוזרים וראה דוד שצריך שהזקנים הם יעשו זאת, וזקני יהודה בראש, ואחריהם כל אדם ימשך, ולכן שלח אל זקני יהודה לאמר למה תהיו אחרונים, רצה לומר כי היה צריך, א. להשיב את המלך, היינו להשיבו למלכותו, ב. להשיב את המלך אל ביתו לירושלים. ותחלה יאמרו כאילו יחלטו שדעת זקני יהודה שוה עם דעת כל ישראל להשיב את המלך למלכותו, ויתוכחו עמם על שלא יהיו ראשונים בענין זה להשיב את המלך אל ביתו, שבזה צריך שיצאו זקני יהודה לקראתו, ודבר כל ישראל בא אל המלך שכבר נודע לו דבר כל ישראל כולם פה אחד שישבו למלכותו ואם כן לכם המשפט להשיבו אל ביתו:(מלבי"ם)

יג אחי אתם עצמי ובשרי אתם ולמה תהיו אחרנים להשיב את-המלך:

מצודת דוד אחי אתם. במקום דוד יאמרו, שהמה לו לאחים מבני שבט אחד, ובהיות כן הראוי להם להקדים, ולא להתאחר : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואם תשיבו כי אתם אינכם מסכימים גם ע"ז שישבו למלכותו, באשר תיראו שיעניש זקני יהודה שמרדו בו, ע"ז השיב אחי אתם עצמי ובשרי אתם, לא תיראו מעונש כי אתם אחי המלך ובני שבטו, ולמה תהיו אחרונים להשיב את המלך, רצה לומר למה תהיה הסכמתכם על השבת המלכות אחרונה, והיה מחכמתו שהתחיל לדבר עמם על השבת המלך אל ביתו שמחליט שאין ספק בעיניו שרוצים במלכותו, והצד השני שלא ירצו להשיבו למלכותו, אמרו בסוף דבריו, כאילו הוא דבר רחוק

בעיניו: (מלבי"ם)

גיד וְלַעֲמֹשׂא תִמְרוּ הַלּוֹא עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי אֶתְהָ כֹּה יַעֲשֶׂה-לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם-לֹא שֵׁר-צָבָא תִהְיֶה לְפָנַי כָּל-הַיָּמִים תַּחַת יוֹאֵב:

רס"י וְלַעֲמֹשׂא. שְׂהוּא שֵׁר לְכֹה, תִּלְמְרוּ; הַלּוֹא בֶן אַחֲוֹתַי אַתָּה: (רס"י)

מצודת דוד **עצמי ובשרי**. בן אביגיל אחותי : **כה יעשה וגו'**. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, וכמוהו רבים במקרא : **תחת יואב**. כי על שהרג לאבשלום, רצה להעבירו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תמרו**. כמו תאמרו באל"ף : (מצודת ציון)

רלבי"ג **אם לא שר צבא תהיה לפני כל הימים תחת יואב**. ידמה שעשה זה דוד כדי שלא יירא ממנו עמשא פן יניא את לב איש יהודה מעל דוד או אולי התפעל על זה קצת התפעלות כנגד יואב בעבור הדברים הקשים שאמר לו על בכותו על אבשלום או אפשר גם כן שסופר לו כי יואב עבר על מצותו להרוג את אבשלום : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ולעמשא באשר הוא שר הצבא**, הבטיח לו שיהיה תחת יואב שרצה להעבירו על שהרג את אבשלום: (מלבי"ם)

טו וַיֵּט אֶת-לִבָּב כָּל-אִישׁ-יְהוּדָה כְּאִישׁ אֶחָד וַיִּשְׁלַחוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שׁוֹב אֶתְהָ וְכָל-עַבְדֵיךָ:

מצודת דוד **ויט**. בהדברים האלה הטה דוד את לבב כולם, כאשר יטו בנקל לבב איש אחד : (מצודת דוד)

טז וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ וַיָּבֵא עַד-הַיַּרְדֵּן וַיְהוּדָה בָּא הַגְּלָגְלָה לְלָכֶת לְקִרְאֵת הַמֶּלֶךְ לְהַעֲבִיר אֶת-הַמֶּלֶךְ אֶת-הַיַּרְדֵּן:

מצודת דוד **בא הגלגלה**. התקבצו לגלגל, והיא בעבר הירדן המערבי : (מצודת דוד)

יז וַיִּמְהַר שְׁמַעִי בֶן-גֵּרָא בֶן-הַיָּמִינִי אֲשֶׁר מִבְּחֹרִים וַיֵּרָד עִם-אִישׁ

יהודה לקראת המלך דוד:

מצודת דוד וימהר שמעי. מיהר לבוא מכל בית יוסף : (מצודת דוד)

זיח ואלף איש עמו מבנימן וציבא נער בית שאול וחמשת עשר בניו ועשרים עבדיו אתו וצלחו הירדן לפני המלך:

רס"י וללחו הירדן. (תרגום:) בקעוהו בתריסהון. (יט) ועצרה העצרה. ספינת המעצרה שעוזרים זה את עזר רוחב הנחל: (רס"י)

מצודת דוד וצלחו הירדן. עברו הירדן לפניו, כעבדים לפני האדון : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצלחו. ועברו, ודוגמתו (שם ידו) : ותצלח עליו רוח ה' : (מצודת ציון)

רלבי"ג וצלחו הירדן לפני המלך. כאלו בקעוהו מרוב עברם שם : (רלבי"ג)

מלבי"ם וצלחו הירדן לפי"מ שיתבאר בפסוק י"ז י"ח, אחר שבאו יהודה ובני בנימין לקראת המלך בעבר הירדן המזרחי, אז עבר יהודה תחלה, שלז"א שצלחו הירדן רצה לומר בקעוהו לפני המלך פי" קודם העברתו, ואחר כך: (מלבי"ם)

זיט ועברה העברה לעביר את-בית המלך ולעשות הטוב (בעינו) בעינו ושמעי בן-גרא נפל לפני המלך בעברו בירדן:

מצודת דוד ועברה העברה. רצה לומר : ועוד עשתה העדה ההיא, שעברה הספינה להעביר בה את בית המלך, והם הנשים והטף, וזהו לעשות הטוב בעינו, להחניפו שימחול לשמעי את מעלו : **בעברו בירדן**. בעת עברו בירדן : (מצודת דוד)

מצודת ציון העברה. רוצה לומר ספינה שעוברים בה רוחב המים : **לעביר**. כמו להעביר : (מצודת ציון)

רלבי"ג ועברה העברה. היא הספינה קטנה אשר יעברו בה הנהר : **נפל לפני המלך**. התנפל ונכנע לפניו לבקש ממנו מחילה על אשר העוה כנגדו בצאתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ועברה העברה (פ"י ספינת הירדן) להעביר את בית המלך, שהמלך וביתו עבר אחריהם. כמ"ש בפ"יז ויעבר כל העם והמלך עבר, (ומ"ש ולעשות הטוב בעיניו רצה לומר שלא התנו עמו תנאים. שמשיבים אותו בתנאים מיוחדים, ועל מנת שימחל לכל מי שפשע כנגדו, כמו שהוא לרוב אחרי המרד, רק השתעבדו אליו בכל אופן שיעשה כאשר ייטב בעיניו לסלוח או להעניש, וזה גם כן עורר את שמעי לבקש על נפשו). ושמעי וכו' כי שמעי ובני בנימין נשארו באחרונה כמו שיתבאר בפסוק י"ח, ועברו הירדן אחרי המלך, ולכן בעת רצה המלך לעבור נפל לפניו, כי אחרי עברו הירדן יתפוש מלכות, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לא כן טרם עבר עודנו דינו כהדיוט ויוכל למחול:(מלבי"ם)

כז ויאמר אל-המלך אל-יחשב-לי אדני עון ואל-תזכר את אשר העונה עבדך ביום אשר-יצא אדני-המלך מירושלם לשום המלך אל-לבו:

מצודת דוד אל יחשב לי אדוני עון. במה שהייתי בקושרים לנטות אחרי אבשלום, וכאומר הלא כמעט כולם נטו אחריו, ולמה יחשב לי לעון יותר מכולם : ואל תזכור. אף בדבר הקללה אשר העויתי אני לבדי, שאלתי לבל יזכרם לשומם על לבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון העונה. מלשון עון : (מצודת ציון)

מלבי"ם (כ-כא) השאלות: דברי שמעי כפולים, אמר אל יחשב לי עון, שהוא בל יחשבהו לעון כלל, ואמר שנית ואל תזכור, שהוא שהגם שיחשבהו לעון בל יזכרהו, ומז"ש לשום המלך אל לבו :

אל יחשב רצה לומר כי הוא חטא בשתיים, א. העון הכולל שהיה בין הקושרים והמורד במלכות חייב מיתה, ועל זה אמר שאל יחשב לו עון זה כלל, כי בהכרח יעבור על פשע המרידה שפשעו בו כל העם, ב. מה שחטא הוא ביחוד במה שקללו, שעל זה אמר ואל תזכר את אשר העונה עבדך, שחטא זה גדול מצד ג' בחינות, א. מצד המעשה עצמו, שעל זה אמר אשר העונה, ב. מצד הזמן ביום אשר יצא אדני המלך מירושלים עיף ויגע, כענין כי אתה אשר הכית רדפו, ג. מצד הכונה, כי המורד במלכות כונתו לפרוק עול, לא כן מה שקלל וסקל אחרי שברח המלך היתה הכוונה רעה לשום המלך אל לבו, להעציב ולהכאות לב המלך ולצערו:(מלבי"ם)

כא כ' ידע עבדך כי אני חטאתי והנה-באתי היום ראשון לכל-בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך: (o)

רס"י ראשון לכל בית יוסף. כל ישראל חטאו לך, ואני יותר מכולם, והנני

באתי לבקש מחילה, אם תקבלני, בטוחים כל ישראל שתקבלם, ואם לאו,
יהיו יראים לשוב אלך עוד: (כ"ז)

מצודת דוד כי ידע. יודע אני בעצמי שחטאתי, ומתחרט אני עליו : ראשון.
להראות הכנעה גדולה : לכל בית יוסף. כל ישראל קרואים בית יוסף,
כמו שכתוב (עמוס ה טו) : אולי יחנן וגוי שארית יוסף, ועל שכלכם
במצרים, נקראו על שמו : (מצודת דוד)

רלב"ג לכל בית יוסף. קרא כלל ישראל יוסף לרב בני יוסף עם שמבני
יוסף היו רוב המושלים בישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם כי ידע אמר די לי עונש במה שידעתי והכרתי גודל חטאי, וכפי
שהכרתי בחטאי הגדול כן קדמתי להיות כמופת לרבים במה שבאתי
ראשון לכל בית יוסף, שממני ילמדו כולם קל וחומר לשוב אליך: (מלבי"ם)

לכ"ב ויען אבישי בן-צרויה ויאמר התחת זאת לא יומת שמעי כי קלל
את-משיח

מצודת דוד התחת זאת. וכי בעבור הכנעה קטנה כזאת, לא יומת על אשר
קלל משיח ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון התחת. האם במקום : קלל. מלשון קלות ובזיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם התחת זאת רצה לומר הגם שעל המרד תמחול בהכרח כי לכל
העם בשגגה, ולא תענישהו, אבל תחת זאת שקלל הלא יומת שהוא חטא
גדול פרטי שחטא הוא לבדו: (מלבי"ם)

לכ"ג ויאמר דוד מה-לי ולכם בני צרויה כי-תהיו-לי היום לשטן היום
יומת איש בישראל כי הלא ידעתי כי היום אני-מלך על-ישראל:

רש"י היום יומת איש. בתמיהה, כי היום אני מלך, עד עכשיו הייתי סבור,
לא זלזל בי אדם גדול כזה אלא אם כן נפסקה מלכותי מאת המקום והוא
אמר לו קלל את דוד, אבל עכשיו שהוא מתחרט, ידעתי כי מלך אני: (רש"י)

מצודת דוד מה לי ולכם. רצה לומר : מה האיבה אשר בינינו, מה עשיתם
לי, ומה עשית לי, אשר תהיו לי היום לשטן ולמקטרג לאבד המלוכה
על ידי זה, וכי מהראוי שהיום יומת איש בישראל, הלא מכיר אני בדבר,

שהוא כאלו היום היתה התחלת מלכותי, ואם אנקום בו, הלא כולם יחשבו שאקח מהם נקם על אשר מרדו בי, ותהיה סיבה לשלא ימליכוני מעתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשטן. למקטרג : (מצודת ציון)

מלבי"ם מה לי ולכם השיב שאין להמיתו משני פנים א. שבקל יצמח מזה נזק שכאשר יראו שנוקם במכעיסיו יאמרו שכן יטור חמה לאויביו ושיעניש כל הקושרים ולא ישובו אליו, וזה שכתוב כי תהיו לי היום לשטן, ב. שאחר שמחשיב היום ההוא כאילו מלך מחדש, כי היום קבלוהו עליהם, מנהג המלכים שביום מלכם יעשו חסד ויפטרו כל אסירי המלך ממות, ואף כי שאין לגזור מיתה באותו היום, וזה שכתוב היום יומת איש בישראל, ובאר הטעם לשני אלה, הלא ידעתי כי היום אני מלך על ישראל אין ראוי להמיתו משני הטעמים הנאמרים, אם מצד שהמלוכה רפויה עדיין בידי יהיה זה לשטן, ואם מצד הטעם השני: (מלבי"ם)

כד ויאמר המלך אל-שמעי לא תמות וישבע לו המלך: (o)

מצודת דוד לא תמות. בעבור העון הזה : (מצודת דוד)

כה ומפבשת בן-שאול ירד לקראת המלך ולא-עשה רגליו ולא-עשה שפמו ואת-בגדיו לא כבס למן-היום לכת המלך עד-היום אשר-בא בשלום:

כז ולא עשה רגליו. לשון תקון הוא, העזרת שער שבין הרגלים: שפמו. גרנו"ן כלע"ז: (כז"י)

מצודת דוד ולא עשה רגליו. לא רחץ רגליו ולא תקן שער שעל השפה וגוי, כי נתעצב בצרת דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון בן שאול. אף בן הבן יקרא בן : עשה. תקן, וכן (בראשית יח ז) : וימהר לעשות אותו : שפמו. שער שעל השפה, וכן (ויקרא יג מה) : ועל שפם יעטה : (מצודת ציון)

כח ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו. ר"ל שלא הסיר צפרני רגליו ולא גלח השער אשר בזקנו בשפמו : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: למה הודיע שלא עשה רגליו וכו', ומה שאמר כי בא ירושלים לא יצדק כי בירושלים ישב עד עתה, ועתה יצא מירושלים לקראת המלך, ומז"ש ועשה הטוב בעניך וכו', שסוף דבריו כולם דברי מותר:

ומפיבושת, כבר בארתי (למעלה טז יג) שמה שקבל דוד דברי ציבא היה מצד שני ענינים, **א.** שהיה נראה כדבריו ממה שלא הלך מפיבושת עם המלך להצטער בצרתו, **ב.** ממה שלא התירא לשבת בירושלים והוא מאוהבי דוד, וספר פה כי בבואו לפני דוד, ניכר היטב כי עבדו דבר עליו לשון שקר, כי הראיה ממה שלא הצטער בצרתו, נראה שקרותה ממה שלא עשה שער רגליו ושפמו ולא כבס בגדיו מיום לכת המלך עד שובו, כי התאבל ונצטער על צרת אדוניו, וכן הראיה השנית ממה שישב בירושלים בלא פחד גם כן שקר. כי: (מלבי"ם)

כנ"ו וְיִהְיֶה כִּי-בָא יְרוּשָׁלַם לְקִרְאֵת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לָמָּה לֹא-הִלַכְתָּ עִמִּי מִפִּיבֹשֶׁת:

רס"י למה לא הלכת עמי. ללכת מירושלים כסילחתי: (רס"י)

מצודת דוד כי בא ירושלים. רוצה לומר: כאשר בא דוד לירושלים, יצא מפיבושת לקראת המלך: למה לא הלכת עמי. כאשר הלכו שאר אוהבי דוד: (מצודת)

מלבי"ם ויהי כי בא ירושלים לקראת המלך רצה לומר שבאמת ישב מפיבושת עד עתה חוץ לעיר נחבא ונסתר, וכי בא עתה ירושלים בעת שבא דוד ושם קבל פניו, וכאשר כבר נראה צדקתו ושאל לו המלך למה לא הלך עמו, השיב: (מלבי"ם)

כז"ז וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ עֲבָדִי רַמְנִי כִּי-אָמַר עֲבָדְךָ אֲחַבְּשָׁה-לִּי הַחֲמֹר וְאָרַב עָלָיָהּ וְאֵלַךְ אֶת-הַמֶּלֶךְ כִּי פֶסַח עֲבָדְךָ:

רס"י כי פסח עבדך. ואיני יכול לילך ברגלי: (רס"י)

מצודת דוד רמני. רימה אותי, כי אמרתי אחבשה החמור לרכוב בה, כי פסח אני ולא אוכל ללכת ברגלי, ובתוך כך, הלך הוא לבדו, ולא יכולתי ללכת יחידי: (מצודת דוד)

מצודת ציון רמני. מלשון רמאות: אחבשה. ענין תקון האוכף: לי. לצרכי

פסח. חגר : (מצודת ציון)

מלבי"ם (כז-כח) **עבדי רמני שלא די שלא חבש לי החמור עוד רגל בעבדך,** ואין אני צריך להתנצל על שקריו כי **אדוני המלך כמלאך האלהים** שידע הכל מעצמו בחכמתו, ועוד שההתנצלות תהיה כדי להשיב לי השדה ושיחזור המלך מדברו, ואיני רוצה בזה רק **ועשה הטוב בעיניך**: (מלבי"ם)

כח וירגל בעבדך אל-אדני המלך ואדני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך:

מצודת דוד וירגל. והן ידעתי שאמר עלי דברי רכיל : **כמלאך אלהים.** לדעת האמת והשקר, ולזה עשה כאשר טוב בעיניך, כי ודאי לא תטה מן האמת (מצודת דוד) :

מצודת ציון וירגל. ענין רכילות ולשון הרע, כמו (תהלים טו ג) : לא רגל על לשונו (מצודת ציון) :

כט כי לא היה כל-בית אבי כי אם-אנשי-מות לאדני המלך ותשת את-עבדך באכלי שלחנה ומה-יש-לי עוד צדקה ולזעק עוד אל-המלך: (פ)

מצודת דוד **אנשי מות.** על ששאל בקש נפשך, ועם כל זאת עשית עמי צדקה להיות מאוכלי שלחנך, בעבור צדקת אבי יהונתן : **ומה יש לי.** זולת זה מה יש לי עוד צדקה ולזעוק עוד בעבורה, להטיב עמי בדבר הנחלה (מצודת דוד) :

מצודת ציון **אנשי מות.** רצה לומר חייבי מיתה : **ותשת.** ותשם : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי לא היה כל בית אבי כי אם אנשי מות לאדוני המלך.** הנה אמר זה על רוב הרדיפות שרדף שאול את דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם **כי רצה לומר אחר שהשדה שנתת לי הוא צדקה,** וכן הוספת צדקה וחסד אחר מה ששמתני מאוכלי שולחנך (תחת שכל אנשי שאול היו ראויים למות) **איך אבקש צדקה** אחרת שהיא השדה, וכ"ש **איך אזעוק** כאילו לקחת ממני את שלי:(מלבי"ם)

לז ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו:

אֶת-הַשְּׂדֵה:

מצודת דוד למה תדבר וגו'. למה תרבה דברים, הן אמרתי וגזרתי, שיחולק בין שניכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון השדה. הוא כולל כל הנחלה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך. לפי שקבל דוד זה הלשון הרע מציבא לא יכול לצאת מהאמנתו לגמרי בדברי מפיבשת ולזה שם הענין ממוצע בין האמנה ובין בלתי האמנה ואמר שהוא וציבא יחלקו את השדה : (רלבי"ג)

מלבי"ם אמרתי דוד הכיר כי הלשין עליו רק שדבר המלך אין להשיב, רק פירש דבריו שהיתה כונתו שיחלקו שניהם בשדה, וזה שכתוב אמרתי רצה לומר כן היה דעתי. ובזה לא חזר מדבריו, וגם לא היה בזה עול נגד מפיבשת אחר שציבא ובניו עובדים את השדה מגיע להם החצי כאריס היורד למחצה : (מלבי"ם)

זלא ויאמר מפיבשת אל-המלך גם את-הכל יקח אחרי אשר-בא אדני המלך בשלום אל-ביתו: (o)

מצודת דוד גם את הכל יקה. אף אם ציבא יקח הכל אינני חושש, אחרי שבא אדוני בשלום, כי בזה אני שמח יותר מבנחלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחרי. הוא כענין הואיל, כמו (יחזקאל כ לט) : ואחר אם אינכם שומעים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ומפיבשת השיב שכל כך ישמח לבו על ביאת מלכו עד שלא ירע בעיניו גם אם יקח את הכל, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שנענש דוד על זה שקבל לשון הרע, ועל ידי זה נחלקה מלכות בית דוד, ולכן נסמך ענין מפיבשת לענין שמעי, כי שם נשא פשע המורד ומקלל מלכו, ופה האשים לאיש שלומו ובריתו שלא כמשפט : (מלבי"ם)

זלב וברחלי הגלעדי ירד מרגלים ויעבר את-המלך הירדן לשלחו את-הירדן: (בירדן)

רס"י לשלחו. ללותו: (רס"י)

מצודת דוד לשלחו. ללותו את הירדן : (מצודת דוד)

מצודת ציון את המלך. עם המלך : לשלחו. ענין לוייה : (מצודת ציון)

לג וברזלי זקן מאד בן-שמינים שנה והוא-כלכל את-המלך בשיבתו
במחנים כִּי-אִישׁ גָּדוֹל הוּא מֵאִד:

כ"י כי איש גדול הוא. בעושר: (כ"י)

מצודת דוד בשיבתו. בעת אשר ישב במחנים : איש גדול. בעושר רב :
(מצודת דוד)

מצודת ציון כלכל. ענין ספוק המזון, כמו (בראשית מה יא) : וכלכלתי
אותך : (מצודת ציון)

לביג בשיבתו במחנים. ר"ל בישיבתו במחנים או ירצה בזה שהוא כלכל
אותו בשובו במחנים : (לביג)

מלבי"ם וברזלי רצה לומר שנהג עמו כבוד מגי טעמים, א. מצד זקנותו,
ב. והוא כלכל וכי להשיב טובה, ג. כי איש גדול הוא: (מלבי"ם)

לד ויאמר המלך אל-ברזלי אתה עבר אתי וכלכלתי אתך עמדי
בירושלם:

מלבי"ם אתה עבור אתי א"ל שני דברים, א. שאחר שהמנהג שבענין כזה
יעבור איש היותר גדול בעם את המלך לכבודו, אם כן אתה עבור אתי כי
אין גדול ממך, ב. וכלכלתי אותך והגם שאין אתה צריך לזה, יהיה זה א.
עמדי שתהיה מאוכלי שולחני לכבוד, ב. בירושלים בעיר המלוכה ולא
תשב בעיר קטנה ברוגלים: (מלבי"ם)

לה ויאמר ברזלי אל-המלך כמה ימי שני חיי כי-אעלה את-המלך
ירושלם:

כ"י כמה ימי שני חיי. אשך יש לי לחיות: כי אעלה וגו'. הלח מעט
הם, ומה הנייה יש לי בכלכוך: (כ"י)

מצודת דוד כמה ימי שני חיי. אשר יש לי לחיות עוד, וכי רבים המה לשאעלה עם המלך להתענג בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כמה. מהו המספר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר ברזלי, השיב, א. אם היה לכתני לצורך ותועלת הלא לא ימשך תועלת זה זמן רב כי כמה ימי שני חיי, ואין ראוי הטורח הזה בעבורו כי אעלה את המלך ירושלים : (מלבי"ם)

גלו בן-שִׁמְנִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם הַאֲדַע | בֵּין-טוֹב לָרַע אִם-יִטְעַם עֲבָדְךָ אֶת-אֲשֶׁר אָכַל וְאֶת-אֲשֶׁר אֲשַׁתָּה אִם-אֲשַׁמַּע עוֹד בְּקוֹל שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְלִמָּה יִהְיֶה עֲבָדְךָ עוֹד לְמִשָּׂא אֶל-אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ:

רס"י האדע זין טוב לרע. זין מאכל טוב למאכל רע. ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קנז א): שטוף בזמה היה, לפיכך הפלה עליו זקנה: (רס"י)

מצודת דוד בן שמנים וגו'. ואם כן עוד מעט יש לי לחיות : האדע. ועוד מה תועלת שבת עמו, אם לחלוק לי כבוד להיות מאנשי עצתו, וכי אדע בין טוב לרע לגודל זקנתי, ואם להאכילני מעדנים, וכי אטעם טעם מאכל ומשקה להיות מתהנה במאכל ומשקה משובח, ואם לשמח לבבי בקול שרים ושרות, האם אשמע עוד, הלא אזני כבדה משמוע מתשות הזקנה : עוד למשא. לא די שלא יתענג להתעלס בי, כי עוד למשא אחשב לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שרים ושרות. משוררים ומשוררות : (מצודת ציון)

מלבי"ם (זאת שנית) שלא ימשך תועלת מהליכתי כלל, כי אם רוצה בי בעבור צורך המלך לדרוש ממני עצה ותושיה, האדע היום בין טוב לרע, ואם לתועלתי, אם יטעם עבדך וכוי ורצה לומר שלא אהנה עוד לא מחוש הטעם, ולא מיתר החושים שעל זה אמר אם אשמע עוד בקול שרים ושרות, ולא לבד שהוא לא להועיל, אהיה עוד למשא: (מלבי"ם)

גלו כְּמַעַט יַעֲבֹר עֲבָדְךָ אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶת-הַמֶּלֶךְ וְלִמָּה יִגְמְלֵנִי הַמֶּלֶךְ הַגְּמוּלָה הַזֹּאת:

רס"י כמעט יעבר עבדך. הלוי מועטת יעבור עבדך ללותך, אחר שתעבור את הירדן: הגמולה הזאת. שאינה טובה לי: (רס"י)

מצודת דוד **כמעט**. דרך מועט יעבר עבדך עמך מן הירדן ואילך, ואחרי זה אשוב לביתי : **הגמולה הזאת**. כאומר אם חפצו לגמול עמי חסד, למה יעשה הגמולה הזאת שאינה טובה לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יגמלני**. ענין השבת הטובה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כמעט יעבר עבדך את הירדן את המלך**. רוצה לומר מעט הוא מה שעבר עבדך את הירדן אל המלך ובהיות הענין כן למה יגמלני המלך הגמולה הזאת בעבור מעט שהטיבותי לו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (זאת שלישית) **כמעט יעבר** רצה לומר למה יגמלני כ"ז (אף אם הייתי נהנה מזה) וכי **בעבור המעט מה שאני עברתי להעביר את המלך את הירדן**, כי מה עשיתי יותר מזה, הלא מעט עשיתי ואין זה ראוי לגמול:(מלבי"ם)

לח **יָשַׁב-נָא עֲבָדְךָ וְאִמַּת בְּעִירִי עִם קֶבֶר אָבִי וְאִמִּי וְהִנֵּה | עֲבָדְךָ כְּמָהם יַעֲבֹר עִם-אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ וַעֲשֵׂה-לוֹ אֶת אֲשֶׁר-טוֹב בְּעֵינָיִךְ:**

רש"י **עבדך** **כמהם**. **בנו** **היה**: (רש"י)

מצודת דוד **ישב**. לזאת אשוב ואמות בעירי, ואקבר עם קבר אבי : **והנה עבדך כמהם**. בנו היה, ואמר לו הלא כמהם עמנו, ויעבור הוא עמך, ובזה ישולם הגמול, בעשות עמו החסד שתרצה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (זאת רביעית) שאם בכ"ז רוצה המלך להיטיב עמי, **ישב נא עבדך ואמות בעירי**, כי הגיע עתי, וממילא בני עומד תחתי לירשני, והוא יעבור כי לו משפט הירושה תחת אביו:(מלבי"ם)

לט **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶתִּי יַעֲבֹר כְּמָהם וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה-לוֹ אֶת-הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וְכָל אֲשֶׁר-תִּבְחַר עָלַי אֶעֱשֶׂה-לָּךְ:**

מצודת דוד **אתי יעבור כמהם**. כאומר : אף אם לא שאלת, יעבור עמי מרצון עצמי, ואף אעשה עמו הטוב בעיניך, ועם כל זה לא יחשב לתשלום גמול, כי אם כל אשר תבחר לצוות עלי, אעשה לך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר המלך אתי יעבר כמהם**, גם בל"ז יעבור אתי כי רציתי להיטיב עמו ביחוד מצד עצמו, ולא אעשה עמו הטוב בעיני רק **הטוב**

בעיניך, ובלעדי זה כל אשר תבחר עלי אעשה לך ביחוד: (מלבי"ם)

{מ} וַיַּעֲבֹר כָּל-הָעָם אֶת-הַיַּרְדֵּן וְהַמֶּלֶךְ עָבַר וַיִּשָּׁק הַמֶּלֶךְ לְבָרְזַלִּי וַיְבָרְכֵהוּ וַיָּשָׁב לְמִקְמוֹ: (o)

מלבי"ם ויעברו את הדבור הזה שהיה במעמד כולם עבר עם יהודה תחלה, והמלך (עם ברזילי) עבר אחריהם ואז וישק המלך וכו': (מלבי"ם)

{מא} וַיַּעֲבֹר הַמֶּלֶךְ הַגִּלְגָּלָה וְכַמְהֵן עָבַר עִמּוֹ וְכָל-עַם יְהוּדָה (וַיַּעֲבֹרוּ) הָעֵבְרִי: אֶת-הַמֶּלֶךְ וְגַם חֲצִי עַם יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד העבירו. את הירדן : חצי עם ישראל. רצה לומר : מקצת מעם ישראל, שהרי נאמר אחרי זה וכל איש ישראל באים וגו', כי לפעמים יאמר חצי, על חלק הנחלק אם מעט ואם הרבה, כמו (בראשית לג א) : ויחץ את הילדים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעבירו את המלך שהעבירוהו לגלגל, וגם חצי עם ישראל היינו החצי מן אלף איש שבאו מישראל, כי החצי השני נתאחרו כי עברו את הירדן באחרונה (כנ"ל) (מלבי"ם)

{מב} וְהִנֵּה כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל בָּאִים אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ מַדּוּעַ גָּנְבוּךָ אַחֲיֵינוּ אִישׁ יְהוּדָה וַיַּעֲבֹרוּ אֶת-הַמֶּלֶךְ וְאֶת-בֵּיתוֹ אֶת-הַיַּרְדֵּן וְכָל-אֲנָשֵׁי דָוִד עִמּוֹ: (o)

מצודת דוד באים. לגלגל : מדוע גנבוך. רוצה לומר : מדוע בני יהודה הביאוך בהסתר ובחשאי, והעבירו את הירדן, גם את המלך, גם ביתו ואנשיו אשר עמו. (ואף שדברו עם המלך, אמרו וכל אנשי דוד, ולא אמרו ואנשיך, כי הסבו פניהם גם מול בני יהודה) : (מצודת דוד)

מלבי"ם והנה ואז נודע הדבר בישראל והתאספו והתרעמו על שלא הודיעו להם, וזה משני פנים, אם מצד כבוד המלך, שהיו כל ישראל באים לקראתו, אם מצד כבודם כמו שית', וזה שכתוב מדוע גנבוך וכו', והנה לא היה בזה מהתרעומת אם היה המלך עובר לבדו, שהיה מראה שבטוח לבו שכל ישראל מרוצים בו, ועקר תרעומתם מצד שהעבירו את המלך וכל אנשי דוד אתו, שהגבורים והצבא עוברים אתו, כאילו הוא מלך נושע ברב חיל, ובוטח על חילו ועל אנשי יהודה שהשלימו אתו, וכאילו ישתרר בחזקה על ישראל, וזה גנבת דעת אחר שהם התרצו גם כן להשיב את

מלכם: (מלבי"ם)

מג וַיַּעַן כָּל-אִישׁ יְהוּדָה עַל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּי-קָרוֹב הַמֶּלֶךְ אֵלַי וְלָמָּה זֶה חָרָה לִּי עַל-הַדָּבָר הַזֶּה הָאֲכֹל אֲכַלְנוּ מִן-הַמֶּלֶךְ אִם-נִשְׂאֵת נִשָּׂא לָנוּ: (o)

רס"י כי קרוב המלך אלי. מסבטי הוא: אם נשאת. כמו (בראשית מג לד):
מִשְׂאֵת, פָּרַס, מִצִּית, הַמֶּלֶךְ: (רס"י)

מצודת דוד כי קרוב וגו'. כי הוא מבני שבט יהודה : ולמה זה חרה לך. רוצה לומר : ועוד מה מזיקך שבאתי ראשון, וכי אכלנו משל המלך, וכי קבלנו ממנו תשורה ומתן לשתאמרו לא השארתם לנו מאומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון על איש ישראל. אל איש ישראל : נשאת נשא. ענין תשורה ומתן, כמו (אסתר ב י) : ויתן משאת כיד המלך : (מצודת ציון)

רלב"ג אם נשאת נשא לנו. ר"ל אם נשא משאת המלך מאת פניו אלינו להאכילנו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען כל איש יהודה, השיבו להם שלש טענות, א. מה שהקדמנו הוא כי לי משפט הקדימה מצד שהמלך קרוב אלי, אם בשאני משבטו, אם יען ששוכן ביהודה, ב. ולמה זה חרה לך על הדבר הזה, שאין זה פוגם כבודך ומה לך אם ברב עם הדרת מלך, הלא הוא מוחל על כבודו, ג. האכול אכלנו רצה לומר שבסעודה יש נ"מ להבא ראשון שאוכל את הטוב והמובחר, וכן בעת שחולקים משאת ומתנות שהבא אחרון לא ישיג משאת, אבל פה וכי אכלנו או נשאנו משאת, רצה לומר הנה המלך שלם לפניכם, אנחנו העברנוהו את הירדן ואתם תעבירוהו מפה והלאה, והוא מלכם כמו שהוא מלכנו: (מלבי"ם)

מד וַיַּעַן אִישׁ-יִשְׂרָאֵל אֶת-אִישׁ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר עֲשֶׂר-יָדוֹת לִי בַמֶּלֶךְ וְגַם-בְּדוֹד אָנִי מִמֶּךָ וּמִדּוֹעַ הִקְלַתְנִי וְלֹא-הָיָה דְבַרִי רִאשׁוֹן לִי לְהִשִּׁיב אֶת-מַלְכִי וַיִּקֶּשׁ דָּבָר-אִישׁ יְהוּדָה מִדְּבַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל: (o)

רס"י עשר ידות לי במלך. שאנו עשרה שבטים: וגם דוד. אף על פי שהוא קרוב לכם, אני משוך בו יותר ממך, שאני עשר ידות: ומדוע הקלותני. להיות אתה קודם, וכי לא היה דברי ראשון להשיב את מלכי,

וקודם לכן צא דברינו אליו להשיבו, כמו שכתוב למעלה (פסוק יב): ודבר כל ישראל צא אל המלך: ויקש דבר איש יהודה. לשון (לפניה צ א), התקושקשו. נראה והוסיף דבר איש יהודה, שהראש אגרת ששלח להם דוד, 'למה תהיו אחרונים להשיב את המלך' וגו', כך מפרש באגדה. ויש לפרש, 'ויקש', לשון 'קושי וחזק', וכן תרגם יונתן: ותקיף: (רש"י)

מצודת דוד עשר ידות וגו'. הלא יש לי עשר חלקים במלך, כי אנחנו עשרה שבטים. (אבל מבנימין באו מקצתם, והם האלף שעם שמעי, ולא יוחשבו, לא לאלה ולא לאלה): **וגם בדוד**. אף שהוא מבני שבטך, מכל מקום רוצה אני בו יותר ממך: **ומדוע הקלתני**. בזית אותי, כאלו אין ממש בנו והכל ממך: **ולא היה דברי ראשון**. וכי לא בא אליו דברי בתחילה שישוב אל ביתו, כמו שכתוב למעלה (פסוק יב): ודבר כל ישראל בא וגו': **לי להשיב**. רצה לומר: אם כן מהראוי לי להשיב את מלכי, ולא לכם, שאתם המעט ואיחרתם עד כה: **ויקש**. אנשי יהודה דברו קשות לישראל, יותר מישראל ליהודה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ידות. חלקים: **הקלתני**. מלשון קלות ובזיון: **ויקש**. מלשון קשה: (מצודת ציון)

רלב"ג עשר ידות לי במלך. רוצה לומר באי זה מלך שיהיה וגם בדוד יש לי חלק גדול ממך ואף על פי שהוא קרובך: **ולא היה דברי ראשון לי להשיב את מלכי**. רוצה לומר שכבר היה ראוי לאיש יהודה שימתינו דבר איש ישראל להיותם הרוב בדרך שיהיה דבריהם ראשון להשיב את המלך: **ויקש דבר איש יהודה מדבר איש ישראל**. וזה כי המלך היה קרוב להם להיות משבט יהודה והיה גם כן קרוב להם מצד אחר כי ישיבתו היתה בתוך ארץ יהודה ואשר היתה ישיבתו ביניהם היה ראוי שיהיו קודמים להשיבו שם: (רלב"ג)

מלבי"ם ויען איש ישראל, השיבו על שלש טענותיהם, (על הא') מ"ש שאתם לכם משפט הקדימה מצד הקורבה, עשר ידות לי במלך, לנו משפט הקדימה מצד שאנחנו הרוב, אנחנו עשרה שבטים ואתה שבט אחד, ולי עשרה חלקים במלכות, וגם בדוד אני ממך שעורו וגם בדוד עשר ידות אני ממך, הגם שהוא דוד ממשפחת יהודה בכ"ז אני עשר ידות ממך, והמלך לא יביט על שאר ומשפחה רק על עמו ומלכותו, (על הב') מ"ש ולמה זה חרה לך, השיבו ומדוע הקלותני, (על הג') מ"ש האכול אכלנו, השיבו ולא היה דברי ראשון לי להשיב את מלכי, כי מהראוי שאנחנו שאנו רוב ישראל, נשיב את מלכנו על פי הסכמתנו, לא על פי דבר שבט אחד, כאילו הדבר הראשון הדובר אלי להשיב את מלכי אינו דברי רק דבר יהודה, הוא הדובר בראשונה ואנו אחריו, וכדי לנו בזיון וקצף, ויקש דבר איש יהודה כי על ידי זה נתהוה ויכוח ומדנים, ובני יהודה הקישו

דברים נגד ישראל, ועל ידי זה התעורר שבע בן בכרי למרוד: (מלבי"ם)

שמואל ב פרק-כ

א וְשֵׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל וְשֵׁמוֹ שֶׁבַע בֶּן-בְּכָרֵי אִישׁ יְמִינִי וַיִּתְקַע בַּשֶּׁפָּר וַיֹּאמֶר אֵין-לָנוּ חֶלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה-לָנוּ בְּבֶן-יִשִׁי אִישׁ לְאַהֲלֵיוֹ יִשְׂרָאֵל:

כס"י וְשֵׁם נִקְרָא. נזדמן, לשון (כפניה א ז): הקדיש קרוּאיו; (לעיל יג כג): ויקרא אבשלום לכל בני המלך, לשון זימון: (כס"י)

מצודת דוד ויתקע. להיות סימן על המרד : אין לנו חלק. כלפי שהיו בני יהודה וישראל מתוכחים למי יש חלק יותר בדוד אמר הוא : למה תריבו כולכם, אנו אין לנו חלק כלל, ולכו איש לאהליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקרא. מלשון מקרה : בליעל. בלי עול שמים, רוצה לומר רשע : נחלה. הוא חלק, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושם נקרא. במעמד הויכוח הנ"ל שהתוכחו יהודה עם ישראל, ולאמר כי הם העקר במלכות מצד שהם שבט המלך, נמצא במקרה איש בליעל, שעורר מדנים וחרחר ריב, ויאמר אין לנו חלק בדוד, רצה לומר מה לכם במלכות בית דוד, אם מצד דוד הלא הוא שייך למשפחתו לשבט יהודה ואין ליתר השבטים חלק בו, כי על מ"ש ישראל עשר ידות לי במלך, נצחו יהודה שאין מגיע להם חלק כחלק, ולא נחלה בבן ישי, רצה לומר כי יחזיקו במלכות, או מצד שכולם רוצים ויש להם חלק בו או מצד שהוא מלך בן מלך שהמלכות נחלה מדור דור, וזה לא נמצא בו גם כן, כי מצד שהוא בן ישי שהיה הדיוט אין המלכות נחלה גם כן, ואם כן איש לאהליו ישראל:

ב וַיַּעַל כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי דָוִד אַחֲרֵי שֶׁבַע בֶּן-בְּכָרֵי וְאִישׁ יְהוּדָה דָּבְקוּ בְּמַלְכָם מִן-הַיַּרְדֵּן עַד-יְרוּשָׁלַם:

מצודת דוד דבקו במלכם. הלכו עמו, מהירדן עד בואו לירושלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעל. ענין סלוק, כמו (במדבר ט כא) : ונעלה הענן : (מצודת ציון)

ג וַיְבֹא דָוִד אֶל-בֵּיתוֹ יְרוּשָׁלַם וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת עֶשֶׂר-נָשִׁים | פְּלִגְשִׁים
אֲשֶׁר הָיִים לְשֹׁמֵר הַבַּיִת וַיִּתְּנֵם בֵּית-מִשְׁמֶרֶת וַיְכַלְכְּלֵם וְאֵלֵיהֶם לֹא-בָא
וַתְהַיְיָנָה צָרְרוֹת עַד-יוֹם מִתְּן אֱלֻמְנוֹת חַיִּוֹת: (o)

מצודת דוד **בית משמרת.** במקום משומר, לבל יבוא מי עליהן, כי אסורות
לכל אדם, על היותן פילגשי המלך : **ואליהם לא בא.** רבותינו ז"ל
(ירושלמי סנהדרין ב ג) נחלקו בדבר, מהם אמרו : שהיה אסור בהן, על
שבא אבשלום עליהן, ומהם אמרו : שמעצמו מנע מהן, לא בעבור איסור
: **צרורות.** קשורות מבלי היתר להנשא לאיש : **עד יום מותן וגו'.** כתרגומו
: ומתקרין עד יום מותהן ארמלן דבעליהן קיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויכלכלם. הספיק מזונם : **צרורות.** קשורות, כמו (בראשית מב
לה) : **צרורות כספיהם :** (מצודת ציון)

רלב"ג **ויתנם בית משמרת.** ר"ל בבית שתהיינה נשמרות שם ויכלכלם
שם ולא בא אליהם לפי שכבר בא אליהם אבשלום בנו : **ותהיינה צרורות**
עד יום מותן אלמנות חיות. הנה זה קרא להן בעבור היותן פילגשי המלך
ואין ראוי לאחר להשתמש בהן : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויקח המלך את עשר נשים,** בארו חכמינו ז"ל מפני שהשתמש
בהם הדיוט ואסורים למלך, ולכן הקדים לעשות דבר זה תיכף בבואו,
להראות שאבשלום (הגם שבחרוהו ומשחוהו כל ישראל) היה לו דין
הדיוט, כי אין להם כח למרוד במלכותו, ולהמליך איש אחר, וזה יהיה
האות כי כן ינהג עם שבע בן בכרי ועם המורדים בו עתה, להענישם
כמורדים והעם ישמעו וייראו: (מלבי"ם)

ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-עַמְשָׂא הַזְּעָק-לִי אֶת-אִישׁ-יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים
וְאֵתָה פָּה

רס"י **הזעק לי את איש יהודה.** סיהו כאן עד שלשה ימים: **ואתה פה**
עמוד. לסוף שלשת ימים הוי זהיר להיות עומד כאן לפני, כי חפץ היה
לכרוף אחרי שבע בן בכרי: (רס"י)

מצודת דוד **שלשה ימים.** עד שלשת ימים : **ואתה פה עמוד.** שוב עמהם
לעמוד פה, כי רצה להעמידו לשר הצבא תחת יואב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הזעק**. אסוף בקול זעקה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **שלשה ימים ואתה פה עמוד**. ר"ל שאחר שלשת ימים ישוב שם : (רלבי"ג)

וַיִּלֶךְ עִמָּשָׂא לְהַזְעִיק אֶת-יְהוּדָה (וייחר) וַיִּזְחַר מִן-הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר יְעָדוּ:

רש"י ויוחר מן המועד. אשכחינהו לרצון לפתחו במסכתא, כדאיתא בסנהדרין (מט) א': (רש"י)

מצודת דוד **ויוחר**. נתאחר יותר מהזמן שקבע לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחר**. מלשון איחור ועכוב : **המועד**. הזמן : **יעדו**. ענין קביעות, כמו (מיכה ו ט) : שמעו מטה ומי יעדה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויוחר מן המועד אשר יעדו**. ר"ל שנתאחר שלא שב אל המלך לשלשת הימים : (רלבי"ג)

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אַבְיָשִׁי עֲתָה יָרַע לָנוּ שִׁבְעַת בָּנֵי-בְכָרֵי מִן-אַבְשָׁלוֹם אֲתָה קָח אֶת-עַבְדֵי אֲדֹנָיךָ וְרִדְף אַחֲרָיו פֶּן-מָצָא לָו עָרִים בְּצָרוֹת וְהָצִיל עֵינָנוּ:

רש"י אתה קח את עבדי אדוניך. אחרי אשר איחר עמסא סר הכבא, ולא הביא את כבא יהודה, קח אתה מן הנמלאים סביבי, ורדוף אחרינו: והציל עינינו. והציל עצמו מעינינו, והרי זה מקרא קלר: (רש"י)

מצודת דוד **אל אבישי**. לא רצה מעתה לצוות ליואב, כי היה כועס עליו, על הרגו את אבשלום : **ירע לנו**. יעשה לנו רעה יותר מן אבשלום : **עבדי אדוניך**. רצה לומר : עבדי המלך, ולא אמר עבדי, כי כן דרך המקרא, וכן (בראשית ד כג) : נשי למך, עם כי למך עצמו אמר : **פן מצא**. כמו פן ימצא, עבר במקום עתיד : **והציל עיננו**. יציל עצמו מעינינו. או יפריש עינינו ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והציל**. מלשון הצלה. או הוא מענין הפרשה, כמו (בראשית לא טז) : אשר הציל אלהים : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויאמר דוד אל אבישי**. לא רצה לומר זה ליואב לפי שכבר העבירו

מהיות לו שר צבא : **פן מצא ערים בצורות והציל עיננו**. הוא מענין אמרו ויצל אלהים את מקנה אביכן והרצון בו שאם מצא לו ערים כצורות להמלט שם יכדיל ויפריש מהם שענינו אליו והוא להשיב אלינו כל מלכות ישראל והוא ימשך לבבם אליו וימנעו מהשיב לנו כל הממלכה : (רלב"ג)

וַיֵּצְאוּ אַחֲרָיו אַנְשֵׁי יוֹאָב וְהַפְּלִתִי וְכָל-הַגְּבָרִים וַיֵּצְאוּ מִירוּשָׁלַם לְרֹדֵף אַחֲרָי שִׁבְעַ בֶּן-בְּכָרִי:

מצודת דוד **אנשי יואב**. הגבורים אשר היו סרים למשמעתו, והלכו עמו מאז אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והכרתי והפלתי**. תרגם יונתן : קשתיא וקלעיא : (מצודת ציון)

רלב"ג **והכרתי והפלתי**. הם שני משפחות שזכרנו שהיו מהם הסנהדרין בימי דוד וזכר שכל שתי המשפחות האלו יצאו אחרי אבישי להשיב המלוכה לדוד : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויצאו כו' מירושלים לרדוף**, רצה לומר לא יצאו לפגוע בעמשא וחילו וללכת עמו רק לרדוף תיכף בהחיל אשר עמהם, באופן שפגעו את עמשא במקרה : (מלבי"ם)

ח הם עם-האָבן הגְדוֹלָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן וְעַמְשָׂא בָּא לְפָנֵיהֶם וַיֹּאבֶּ חֲגוּר | מְדוּ לְבָשׁוּ (ועלו) וְעָלְיוּ חֲגוּר חָרָב מְצַמְדָּת עַל-מִתְנִיּוֹ בְּתַעֲרָה וְהוּא יֵצֵא וְתִפְּלֵ: (o)

רס"י **מלומדת על מתניו**. סמוכה מאוד לגופו לרוחב מתניו, שלא כדרך חוגרי חרב, כדי שתהא נוחה ליפול, ולא יצטרך להוציאה מתערה: והוא ילא. כנגד עמשא: ותפול. החרב מתערה, לפי שהיתה חלקה ולטושה, ואינה תלויה לכל ירכו אלא לרוחב מתניו, וכמעט ששח עצמו לכל הארץ, נפלה מתערה ואחזה בימינו, ולא הכיר עמשא בדבר: כאשר ראה כל הצא עליו ועמד. כאשר ראה האיש, שכל הצא עליו היה עומד: (רס"י)

מצודת דוד **הם עם האבן וגו'**. כשבאו הם סמוך להאבן וגו' : **ועליו**. על הלבוש היה חגור חרב מצומדת על מתניו לרוחב, לא תלויה על הירך כדרכה, וכוונתו היתה, שתפול מתערה בשחיה מועטת, לבל ירגיש בה עמשא : **והוא יצא**. מהאבן הנזכר, ונפלה מתערה בשחיה מועטת, אשר

שחה לתקן מנעלו, כמו שכתוב במלכים א (ב ה) ולקחה מהארץ בשמאלו
: (מצודת דוד)

מצודת ציון עם האבן. סמוך להאבן : **מדו לבושו.** היא היא, וכפל המלה בשמות נרדפים, כמו (דניאל יב ב) : אדמת עפר : **מצומדת.** מחוברת, כמו (במדבר יט ט) : צמיד פתיל : **בתערה.** היא תיק החרב : (מצודת ציון)

רלב"ג חגור מדו לבושו. הוא כמו אדמת עפר : **ועליו חגור חרב מצומדת על מתניו בתערה.** הנה הערים יואב שלא שם תער החרב תלוי כמשפט אבל חבר אותה על מתניו בדרך שיפול החרב בקלות וזה היה סבה אל שלא נשמר עמשא מן החרב אשר ביד יואב כי ראה שנפלה לו מעל מתניו : (רלב"ג)

מלבי"ם חגור מדו לבושו, היה לשר צבא לבוש מיוסד, שבו הכירו כולם כי הוא בראש ובו היה יואב לבוש. כי עדן לא הסירו דוד משררתו (וכבר בארנו ששם לבוש בא על לבוש המיוחד לאיזה דבר כמו לבוש מלכות, הוציא לבוש לכל עובדי הבעל) **ועליו חגור חרב מצומדת על מתניו בתערה,** רצה לומר שיש תער שהוא מצומצם כמדת החרב ודבוק לה, ואז תולים החרב על מתניו, והתער לא יפול מעצמו, ויש תער שרחב מן המדה, ויפול מעצמו, ואז תולים התער על מתניו, וכן היה פה שהתער היתה מצומדת אל מתניו, לא החרב, ובזה כשנפל התער יצא החרב מעצמו, ועמשא לא הרגיש : (מלבי"ם)

טו ויאמר יואב לעמשא השלום אתה אחי ותחז יד-ימין יואב בזקן
עמשא
לנשק-לו:

מצודת ציון ותוחז. מלשון אחוזה : (מצודת ציון)

ז ועמשא לא נשמר בחרב | אשר ביד יואב ויכהו בה אל החמש
וישפך מעיו ארצה ולא שנה לו (o) וימת יואב ואבישי אחיו רדף אחרי
שבע בן בכרי:

מצודת דוד לא נשמר. לא היה נשמר מהחרב וגוי, כי ראה אשר מעצמה נפלה מתערה, ולקחה בשמאלו : **אל החומש.** אל צלע החמישית מקום שכבד ומרה תלוין (סנהדרין מט א) : **מעיו.** בני מעיו : **ולא שנה לו.** לא הוצרך להכותו שנית, כי בראשונה הומת : **רדף.** כל אחד רדף : (מצודת דוד)

רלב"ג אל החומש. אמרו צלע חמישית שמרה וכבד תלויין בה וידמה

שקרא חומש מענין חמושים והוא המקום אשר חזקו הטבע יותר מכל המקומות הוא אשר שם משכן החיים והחום הטבעי אשר ישולח ממנו אל כל הגוף והנה זה המקום הוא מקום הלב : (רלבי"ג)

יא וְאִישׁ עָמַד עָלָיו מִנְעָרֵי יוֹאֵב וַיֹּאמֶר מִי אֲשֶׁר חָפֵץ בְּיוֹאֵב וּמִי אֲשֶׁר-
לְדוֹד אַחֲרָי יוֹאֵב:

מצודת דוד עליו. אצל החלל : אשר לדוד. אשר אוהב לדוד : אחרי יואב.
לך אחרי יואב, ולא יעמוד פה על החלל : (מצודת דוד)

יב וְעַמְשָׂא מִתְגַּלְל בְּדָם בְּתוֹךְ הַמְּסֻלָּה וַיֵּרָא הָאִישׁ כִּי-עָמַד כָּל-הָעַם
וַיִּסֹּב אֶת-עַמְשָׂא מִן-הַמְּסֻלָּה הַשְּׂדֵה וַיִּשְׁלַח עָלָיו בְּגָד כַּאֲשֶׁר רָאָה כָּל-
הַבָּא עָלָיו וְעָמַד:

מצודת דוד מתגולל. היה מתגלגל בדמו, באמצע המסילה : וירא האיש.
העומד על החלל, ראה אשר כל מי שבא למקום החלל, היה נשאר עומד,
ולא הועילה אזהרתו : השדה. גררו השדה מרוחק מהמסילה, וכסהו
בבגד, בראותו שעומד עליו כל הבא : (מצודת דוד)

מצודת ציון המסלה. דרך הכבושה : (מצודת ציון)

רלבי"ג מתגולל בדם בתוך המסלה. ר"ל שהיה מתגלגל ומתגאל בדם
שיצא ממנו בתוך הדרך : (רלבי"ג)

מלבי"ם וירא האיש כי עמד כל העם, רצה לומר שתחלה עמדו כל העם
שהיו במעמד ולא רצו לעבור על פגר עמשא שהיה מוטל בדרך והסב אותו
אל השדה. ואחר כך ראה שעדיין עמד כל הבא עליו, רצה לומר אלה
שבאו מחדש ולא היו במעמד עמדו לשאול ולדרוש, ואז וישלך עליו בגד
לכסות אותו: (מלבי"ם)

יג כַּאֲשֶׁר הִגָּה מִן-הַמְּסֻלָּה עֶבֶר כָּל-אִישׁ אַחֲרָי יוֹאֵב לְרֹדֵף אַחֲרָי שְׂבַע
בֶּן-בְּכָרִי:

רש"י כאשר הוגה. כאשר הומשך, כמו (משלי כה ד): הגו סיגים מכסף;
וכמו (סס פסוק ה): הגו רשע לפני מלך: (רש"י)

מצודת דוד כאשר הוגה. אחר שהוסר מן המסלה, עברו כולם אחרי יואב :
(מצודת דוד)

מצודת ציון הוגה. הוסר, כמו (ישעיהו כז ח) : הגה ברוחו הקשה : (מצודת ציון)

רלבי"ג כאשר הוגה מן המסלה. כאשר הוסר מן הדרך : (רלבי"ג)

מלבי"ם כאשר, ומפרש שאלה שהיו במעמד עברו תיכף כאשר הוגה מן המסלה : (מלבי"ם)

יד וַיַּעֲבֹר בְּכָל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֲבֵלָה וּבֵית מַעֲכָה וְכָל הַיְּבָרִים (ס)
(ויקלהו) וַיִּקְהֵלוּ וַיָּבֹאוּ אֶף אַחֲרָיו :

רש"י ויעבר בכל שבטי ישראל. שבע בן בכרי, לפתותם שימליכוהו עליהם: וכל הבריס. לא ידעתי מהו: (רש"י)

מצודת דוד ויעבור. יואב עבר בכל שבטי ישראל, ללכת עמו אבלה ובית מעכה, והיא אבלה ובית מעכה שנסגר בה שבע בן בכרי : וכל הבריס. גם עבר יואב כל הבריס, והוא שם מחוז, ובה מקומות רבות ואנשים מרובים : ויקהלו. משבטי ישראל ואנשי הבריס, נקהלו ויבואו אחרי יואב : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויעבר בכל שבטי ישראל אבלה ובית מעכה. ר"ל כי עבר שבע בן בכרי אל אבל ובית מעכה מדי עברו בכל שבטי ישראל למשוך אליו כל שבטי ישראל והנה שם המקום נקרא אבל וקראו גם כן בית המעכה : וכל הבריס ויקהלו ויבאו אף אחריהו. וכל הבריס אחשוב שהם אנשי בארות כי בארות היה מבנימן וספר כי כל אנשי המקום ההוא נקהלו עם שבע בן בכרי לעזרו וגם באו אחריהו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויעבר פי' מהרי"א שמוסב על שבע בן בכרי שהוא כבר עבר בכל שבטי ישראל עד אבלה ובית מעכה והם נקהלו אף אחריהו כמו שנקהלו אחר

טו וַיָּבֹאוּ וַיַּצְרוּ עָלָיו בְּאֲבֵלָה בֵּית הַמַּעֲכָה וַיִּשְׁפְּכוּ סִלְלָה אֶל-הָעִיר וַתַּעֲמַד בַּחַל וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר אֶת-יְוָאָב מִשְׁחִיתָם לְהַפִּיל הַחוּמָּה :

רש"י ותעמוד בחל. (תרגום) : ויאקיפו משרייז. ויא פותרים, ותעמוד בחל,

לָשׁוֹן (איכה ב ח): חיל וחומה, הפילו החומה החיצונה, ונתחזקה לעמוד על ידי הפנימית: (כ"י)

מצודת דוד עליו. על שבע בן בכרי : וישפכו סוללה. דרך כובשי עיר, לשפוך עפר מול החומה, לעשות תל גבוה, ועולים עליה להלחם עם העיר, ועל שם שכובשים אותה במקלות וברגלי בני אדם, קרויה סוללה, מלשון מסילה : ותעמוד בחל. אחרי זה קרבה עדת המלחמה אל העיר, ועמדה על החל, והיא החומה הנמוכה שאצל הגבוה, כמו (איכה ב ח) : חל וחומה : משחיתים. התחילו להשחית החומה, כי קרבו אליה לעמוד על החל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצורו. מלשון מצור : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויבאו ויצורו עליו. הנה שמו עיר אבל במצור בעבור שבע בן בכרי שהיה מורד במלכות : וישפכו סוללה ותעמוד בחיל. הנה החיל הוא החומה הפנימית וזכר כי עם הסוללה הרסו החומה החיצונה והיו משתדלים להשחית גם כן החומה הפנימית : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויבואו אנשי יואב ויצורו עליו באבלה וכו' וישפכו סוללה אבל העיר עמדה על ידי החל שלפני החומה. ולא הועילו בסוללה ששפכו ולכן רצו להפיל החומה : (מלבי"ם)

טז ותקרא אשה חכמה מן-העיר שמעו שמעו אמרו-נא אל-יואב קרב עד-הנה ואדברה אליך :

מצודת דוד שמעו שמעו. כפלה דבריה, כדרך הצועק בבהלה, וקראה לאנשי המלחמה שהם ישמעו לה, אשר אמריה תאמר : אמרו ליואב שיקרב אלי, ואדברה אליו : (מצודת דוד)

יז ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב ויאמר אני ותאמר לו שמע דברי אמתך ויאמר שמע אנכי :

כ"י האתה יואב. שנאמר כך (לקמן כג ח): יושב בצבת תחכמוני: (כ"י)

יח ותאמר לאמר דבר דברו בראשנה לאמר שאל ישאלו באבל וכן התמו :

רס"י דבר ידברו בראשונה לאמר. היה לך לדבר לשלום בראשונה, אם שלום יענוך ויפתחו לך, לא היה לך להלחם עליהם: שאלו ישאלו באבל. אם שאלו בני חילך בשלום העיר הזאת, ששמה אבל: וכן התמו. מיד היו בני העיר משלימים עמכם: (רס"י)

מצודת דוד ותאמר לאמר. רוצה לומר: אמרה ושאלה להשיב על דבריה: דבר וגו'. רוצה לומר: היה לכם לדבר בראשונה לשלום, לשמוע מה יאמרו הם, כמו שכתוב בתורה (דברים כ"י): וקראת אליה לשלום: שאלו ישאלו באבל. רוצה לומר: דע לך שאם ישאלו שאלת מה באנשי אבל, והיא אבלה: וכן התמו. רוצה לומר, כאשר שאלו, כן היו משלימים השאלה, מבלי שנוי כלל: (מצודת דוד)

מצודת ציון התמו. מלשון תם והשלמה: (מצודת ציון)

רלבי"ג דבר ידברו בראשונה לאמר וגו'. ר"ל הנה ידברו בראשונה הבאים עם שבע בן בכרי למשוך לב העם אליו והוא שישאלו באבל אם יסכימו אליהם בזה ומפני דבריהם אלה האם השלימו אחריהם אנשי אבל שאתה רוצה להשחית כל העיר כאילו היו כלם מורדים במלכות: (רלבי"ג)

מלבי"ם דבר ידברו בראשונה המפרשים נדחקו מאד. ויש בזה פירושים שונים. והקרוב אלי, שהיא בחכמתה אמרה, כי בעיר אבל שם שואלים ומתפללים מדוע בא אליהם, וכולם שואלים הלא ראוי שידבר אליהם ויודיעם מה חטאו ומה רוצה מהם, ושעורו שאלו באבל (שם שואלים לאמר) הלא דבר ידברו בראשונה לאמר, ראוי שידבר תחלה מה שמבקש מהם. וכן התמו רצה לומר כן ישאלו באבל וכן התמו לשאול, כי אין משיב על שאלתם ופליאתם והם אין יודעים מאומה, מדוע שופך עליהם כאש חמתו: (מלבי"ם)

יט אֲנֹכִי שְׁלֵמִי אֶמּוֹנִי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מִבְּקֵשׁ לְהַמִּית עִיר וְאִם בְּיִשְׂרָאֵל לָמָּה תִּבְלַע נְהַלֵּת יְהוָה: (פ)

רס"י אנכי שלומי אמוני ישראל. אני מצני העיר, ששלמים ונאמנים לישראל ולמלך. ומדרש אגדה (בראשית רבה כ"ט, וזילקוט שמעוני כא): סרה צת אשר היתה, אני השלמתי נאמן לנאמן, על ידי נגלה ארונו של יוסף למשה, אני הגדתי ליעקב כי יוסף חי: (רס"י)

מצודת דוד **אנכי שלומי אמוני ישראל.** אמרה בשם כל בני העיר, הן אנכי מעולם מבעלי השלום והנאמנים שבישראל, ולא נמצא בי מעולם מרד לשקר במלך : **אתה מבקש.** למה אתה מבקש להמית וגוי, כי תמאן לשאול שאלתך, הלא שאל ונתנה לך : **ואם.** רוצה לומר : עיר גדולה, אשר קטנות סביב לה וניזונות ממנה, כי כמו שהעיירות הקטנות נקראות בנות הגדולה, כמו שכתוב (יהושע טו מה) : עקרון ובנותיה, כן נקראה הגדולה אם הקטנות : **נחלת ה'.** היא העיר שהנחיל להם המקום בנחלתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תבלע.** תשחית, כמו (שם כה ז) : ובלע בהר הזה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **אנכי שלומי אמוני ישראל.** הלא אנכי אבל שכנו בי השלמים לשמור אמונה שבישראל ולזה לא הסכימו בני אבל לשבע בן בכרי כי הם שומרים אמונים ובהיות הענין כן לאי זה סבה תשחית עיר לא קטנה אבל היא אם רוצה לומר שיש לה בנות והם הכפרים אשר סביבותיה ועוד למה תשחית את נחלת ה' מזולת סבה תביאך אל זה : (רלבי"ג)

מלבי"ם **אנכי שלמי אמוני ישראל,** רצה לומר כי ילכו להשחית עיר, אם מפני שמרדו במלכם, או מפני שפרצו באמונתם לאלהים כעיר הנדחת, ואנכי (כן דברה בשם עיר אבל) **שלומי ישראל** שלמים למלכם **ואמוני ישראל,** מאמינים באלהיהם, **ואתה מבקש להמית עיר ואם בישראל,** שלא חטאו למלכם, ולמה **תבלע נחלת ה'** המאמינים באלהיהם : (מלבי"ם)

כז ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לי אם-אבלע ואם-אשחית:

רס"י חלילה חלילה לי. חלילה לי, חלילה למלך: (רס"י)

מצודת דוד **אם אבלע וגוי.** רוצה לומר : גם העיר גם אנשיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חלילה.** חולין וגנאי, וכפל המלה לרוב הזרות אצלו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויען יואב ויאמר חלילה אם אבלע ואף אם אשחית** השחתה קלה להשחית חומותיה ובניניה : (מלבי"ם)

כא לא-כן הדבר כי איש מהר אפרים שבע בן-בכרי שמו נשא ידו במלך בְּדוֹד תְּנוּ-אֶתוֹ לְבָדוֹ וְאַלְכָה מֵעַל הָעִיר וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל-יֹאבֵב הִנֵּה רֹאשׁוֹ מִשְׁלָךְ אֵלַיךְ בְּעַד הַחֹמָה:

רס"י נשא ידו במלך בדוד. במלך אפילו אינו דוד, חייב מיתה, ודוד אפילו אינו מלך, חייב מיתה, וכל שכן במלך בדוד, כך נדרש במדרש קהלת (רס"י) (ח):

מצודת דוד לא כן הדבר. שאני בוחר ומבקש להמית ולהשחית, אלא פה נמצא איש וגוי : נשא ידו. רוצה לומר : מרד במלך : בעד החומה. דרך החומה ממעל לה : (מצודת דוד)

מלבי"ם לא כן הדבר אין האמת כן שאתם שלומי אמוני ישראל, כי בכם נמצא ראש המורדים, אשר נשא ידו במלך ואינם שלמים למלכם, ונשא ידו בדוד שהוא צדיק מושל ביראת אלהים, ואם כן אינם שלמים באמונתם תנו אותו לבדו ואדע כי כנים דבריך שאתם שלומי אמוני ישראל ואלכה מעל העיר: (מלבי"ם)

כב ותבוא האשה אל-כל-העם בחכמתה ויכרתו את-ראש שבע בן-בכרי וישלכו אל-יואב ויתקע בשופר ויפצו מעל-העיר איש לאהלו ויואב שב וירושלם אל-המלך: (o)

רס"י ותבוא האשה אל כל העם בחכמתה. שנינו בתוספתא (תרומות סוף פרק ז): אמרה להם: הואיל והוא נהרג והם נהרגין, תנוהו להם, אם היה יכול להנצל, כגון שהוא מצפנים ואתם מצחוץ, ואתם בסכנה והוא יכול להמלט, אין דוחין נפש מפני נפש להורגו בצביל הכלתכם, אבל עכשיו שגם הוא יהרג עמכם, הואיל ונהרסו החומות ואין כח להמלט, מוטב ימות לבדו ואל תמותו עמו. רבי שמעון אומר, כך אמרה להם: המורד במלכות בית דוד חייב מיתה: (רס"י)

מצודת דוד בחכמתה. באמרה : אם יכבשו את העיר, יהרגו את כולם, בעבור החזיקו בידי המורד : ויכרתו. ולא מסרוהו חי, כי פחדו שלא יגלה לדוד ואנשיו, שגם הם היו בקשר המרד : ויתקע. לסימן שילכו מן העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפצו. ענין פזור : (מצודת ציון)

כב ויואב אל כל-הצבא ישראל ובניה בן-יהוידע על-(הכרי) הכרתי ועל-הפלתי:

רפ"י ויואב אל כל הצבא. אף על פי שאמר דוד על עמשא (לעיל יט יד):
כי שר צבא אשימך תחת יואב, עכשיו שמת עמשא, לא זו יואב ממקומו,
ועל ידי יואב הוזקה למנות את חביריו: (רפ"י)

מצודת דוד אל כל הצבא. לפי שרצה דוד להעמיד את עמשא תחתיו להיות
שר הצבא, ולזה אמר כאשר הומת עמשא, נשאר יואב בשררותו על כל
הצבא, כמו שהיה: **ובניה**. אף שכבר חשבו למעלה, חשבו כאן, על כי חשב
שאר השרים: השרים: (מצודת דוד)

רלב"ג ויואב אל כל הצבא ישראל. ר"ל אל כל הצבא צבא ישראל כי היה
שר צבא: **ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי**. ר"ל שהיה מופלא
שבב"ד והיה ראש לסנהדרין גדולה והוא היה כהן כאמ' בניהו בן יהוידע
הכהן וזה כבר ראוי שיהיה הגדול שבסנהדרין כהן כאמרו בתורה ובאת
אל הכהן והטעם כי לא תאבד תורה מכהן והוא מבואר שאין הרצון
בכרתי צבא גבורים כי כבר היה יואב שר צבא לכל ישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם (כג-כה) **השאלות**: למה חשב השרים אלה פה שנית וכבר נזכר
למעלה סוף סי' ח'? למה חשב שם בניהו בן יהוידע לבסוף ופה הזכירו
אחר יואב, ולמה הוסיף פה אדורם ועירא היאירי, ולמה לא הזכיר בני
דוד שהיו כהנים כמש"ש:

ויואב, כבר חשבם למעלה סוף סימן ח', רק שפה חשבם בשינוי סדר,
למען נבין את המבוקש, כי דוד הסכים להעביר את יואב ולשום את
עמשא במקומו על הצבא, מפני שהרג את אבשלום כנ"ל, ולכן הרג יואב
את עמשא, וכאשר נודע זה לדוד, היה במחשבתו לשים את בניהו בן
יהוידע במקומו, כמו שנעשה אחר כך בימי שלמה, רק כאשר שב יואב
והצליח להרוג את שבע בן בכרי, ראה דוד כי לא יוכל לו, כי ישראל נוטים
אחריו כמ"ש (למעלה ג' ל"ט) והאנשים בני צרויה קשים ממני, נשאר
הדבר כמקדם ויואב נשאר אל כל הצבא ישראל, רצה לומר מפני שישראל
נמשכו אחריו, וכן בניהו נשאר כמקדם על הכרתי: (מלבי"ם)

כד} ואדרם על-המס ויהושפט בן-אחילוד המזכיר:

מצודת דוד על המס. לגבות המס מישראל, ועל שמרדו בו בעצת אבשלום,
ראה להטיל עליהם מס: **המזכיר**. היה ממונה על ספר הזכרונות: (מצודת
דוד)

רלב"ג ואדורם על המס. הוא היה ממונה לגבות המס מהגוים אשר היו
למס ומישראל: **ויהושפט בן אחילוד המזכיר**. הוא היה מזכיר לאדורם

את דבר המס ושולח אותו לגבותו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ומפני שישראל מרדו בו התחיל לגבות מהם מס מה שלא גבה מקדם, כמ"ש מהרי"א ומינה את **אדורם על המס**, ויען שהמרד נצמח על ידי שגנב אבשלום את לב העם לאמר שהמלך לא יעשה משפט ורבתה אז התלונה על המזכיר והסופר שלא באמנה הם עושים להזכיר ולכתוב כל הבאים אל המלך למשפט, והיה איזה מחשבה להעבירם, יאמר כי גם אלה נשארו על משמרתם, כי ראה שאבשלום התעולל בעלילות רשע: (מלבי"ם)

כנה (ושיא) וּשְׁנָא סִפְר וְצָדוֹק וְאַבְיָתָר כְּהֻנִים:

מצודת דוד כהנים. רוצה לומר : שרי הכהנים, צדוק היה ממונה לכהן גדול לשמש בימי שלמה, ואביתר היה סגן, במקום בנו אחימלך הנזכר למעלה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ושוא סופר. לכתוב החשבונות האלו : **וצדוק ואביתר כהנים**. הנה ידמה שהעיקר היה צדוק הכהן ואף על פי ששניהם היו משמשין בכהונה גדולה : (רלבי"ג)

מלבי"ם והנה בסי' ח' חשב צדוק בן אחיטוב ואחימלך בן אביתר כהנים ולא חשב אביתר שהיה כהן הגדול, אולם אחרי מעשה אבשלום שלא נענה אביתר באורים ותומים (כנ"ל ט"ו כ"ד), נסתלק אביתר והיה במדרגה שוה עם צדוק, לכן אמר פה **שצדוק ואביתר כהנים**, ולמעלה אמר שבני דוד כהנים היו, ומפ' בד"ה שהיו הראשונים ליד המלך, ואחר מעשה אבשלום נסתלקו משררותם, כי היה בדעתו אז להמליך את שלמה וירא פן יצמח מבניו ראש ולענה שנית, אם יהיו יושבים ראשונה במלכות וכל אחד יתנשא לאמר אני אמלוך, ומינה במקומם את עירא היאירי רבו, להיות שורר בביתו ובעל עצתו: (מלבי"ם)

כפו וגם עירא היאירי היתה כהן לדוד: (o)

רש"י עירא היאירי. תרגם יונתן: עירא היאירא דמן תקוע. וכן הוא קרוי בספר הזה (לקמן כג כו): עירא בן עיקש התקועי. ויאירי נקרא, על שם ששנינו במנחות (פה ב): תקוע אלפא לשמן, ששמן זית מצוי לשם, שזמנו מדליקין הנרות: היה כהן לדוד. לו היה נתן כל מתנות כהונה שלו, כך אמרו רבותינו (עירובין סג א). ופשוטו של מקרא, שעשאו שר ושופטו: (רש"י)

מצודת דוד וגם עירא וגו'. גם הוא היה שר לדוד ובעל עצתו, נוסף על האמורים למעלה, כמו (לעיל ח יח) "ובני דוד כהנים היו" או שהעמידו למשוח מלחמה במקום צדוק, כשישמש בכהונה גדולה בימי שלמה. ובדברי רבותינו ז"ל (עירובין סג א) : שהיה משגר לו מתנותיו : (מצודת דוד)

רלב"ג וגם עירא היא כהן לדוד. ידמה ששמהו דוד בממשלה מה לא נזכרה והוא לפי מה שאחשוב עירא היתרי אשר נזכר בגבורי דוד והוא מבני יתר הישראלי לפי מה שאחשוב או יהיה אחד מהכהנים ובחרו דוד לתת לו כל מתנותיו : (רלב"ג)

שמואל ב פרק-כא

א ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני יהוה (ס) ויאמר יהוה אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים:

רש"י אל שאול. על עון שאול שנקצר פתאום בהחבא, שגנזוהו אנשי יבש גלעד וקברוהו, ולא נספד לפי כבודו: ואל בית הדמים. שהרג נוב עיר הכהנים: על אשר המית את הגבעונים. כשהרג נוב עיר הכהנים, המית מהם שבעה, שני חוטבי עלים, ושני שוחבי מים, ושמש וחזן וסופר, כך מפורש בגמרא ירושלמית בסנהדרין (יז). ורבותינו אמרו: מתוך שהרג את הכהנים שהיו מספיקין להם מזון, העלה עליו הכתוב כאלו המיתם. ואל תתמה שהרי היה הקב"ה תובע כבודו ותובע סרחונו, שכך כתוב (לפניה ב ג): אשר משפטו פעלו באשר משפטו, שם פעלו כך שנינו ביצמות (עח ב): (רש"י)

מצודת דוד ויבקש דוד וגו'. שאל באורים : אל שאול. אמרו רבותינו ז"ל (יבמות עח ב) על העון הנעשה בשאול שלא נספד לפי כבודו, שמהרו לקוברו בהחבא : ואל בית הדמים. ועל מה שהיו בית שאול בית הדמים, כי דם שפך, ולא מיחו בו ישראל, וחוזר ומפרש מהו הדם ששפך, ואמר על אשר המית את הגבעונים כי כשהרג כהני נוב הרג אז גם הגבעונים,

שהיו בה חוטבי עצים ושואבי מים לבית ה' (ירושלמי סנהדרין ו ז), אבל מה שהמית כהני נוב לא יכלו למחות בו, באמרו שמרדו בו והיו בקושרים עם דוד : דוד מצודת (דוד)

רלב"ג על אשר המית את הגבעונים. ידמה שכבר המית מהם בקנאתו לבני ישראל ויהודה כמו שזכר אחר זה ובקש להכותם כלם והשמיד' מהתיצב בכל גבול ישראל כי הוצרכו לברוח ואחשוב שעשה זה בעבור התחבולה אשר הביאו בה נשיאי ישראל להשבע להם כמו שנזכר בספר יהושע :

מלבי"ם (א-יד) השאלות: מתי המית שאול את הגבעונים, תחלה אמר אשר המית ואחר כך אמר ויבקש שאול להכותם משמע שרק בקש לעשות ולא עשה, מדוע לא אמר על שהרג נוב עיר הכהנים שהיה חטא יותר חמור, מדוע לא בא העונש בימי שאול שחטא, ולמה נתאחר עד דור דוד, האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף כי מה חטאו ישראל, מה הרויחו הגבעונים בהכותם בני שאול אשר לא חטאו להם מאומה איך נעשו דברים כאלה הסותרים למשפטי התורה בשלשה דברים, א) שהמיתו בנים בעון אבותם, ב) שהרגו שבעה ביום אחד, ג) שהלינו נבלתם על העץ ימים רבים הפך למשפט תורת משה, מ"ש אין לנו כסף עם שאול, ואין לנו איש להמית בישראל, מה רצו בזה, הלא מבואר שישראל לא חטאו בנפשותם, למה הלך דוד אז ולקח את עצמות שאול ובניו וקברם בקבר קיש ולא עשה זה עד הנה, ולמה כפל דבריו וילך דוד ויקח, ואמר שנית ויעל משם וכו' ומז"ש ויעשו כל אשר צוה המלך :

ויהי רעב הכתובים מורים כפי מ"ש ר' סעדיה ואחריו החזיק השר מהרי"א בתוספת דברים, כי עת הרג שאול את נוב עיר הכהנים, נמצאו שמה גם מן הגבעונים ונהרגו עמהם. ויאמר מהרי"א כי שאול נענש בשלשה ענשים, א. על שלא שמר דבר ה' בגלגל נענש שלא תמשך מלכותו לבניו אחריו, ב. על אשר חמל על אגג נענש שבימיו נקרע מלכותו ונקצרו ימיו כדי שימלוך דוד שנמשח תחתיו, ג. על שהרג את כהני ה' אשר בנוב נענש שמת הוא ובניו בחרב ולא נקבר ונספד כראוי, ועל שישראל לא מיחו בידו נהרגו גם רבים מישראל עמו, ועל הריגת הגבעונים לא נפקד בחייו לפי שלא היתה הריגתם חמורה כל כך, ונפקד אחר מותו ובבניו הקטנים ובבני פלגשו, להיות יחוס העונש אל העונש ויחוס זמנו אל זמנו ויחוס החטא אל החטא, ונענשו גם ישראל ברעב על שלא מיחו, ומה שאיחר העונש כ"ב שנים הוא ממשפטי ה' העמוקים ומחשבותיו, ומה שנענשו הבנים בעון אביהם כי בדיני שמים יצוייר זה, אם אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, אלה דבריו בקוצר. ואני אומר כי אחרי נהרגו הגבעונים אשר נמצאו אז בעיר נוב, שעל זה אמר אשר המית את הגבעונים, שפך שאול כאש חמתו גם על יתר הגבעונים הנמצאים בערי ישראל, וצוה לכלותם או לגרשם מן הארץ, אחרי שחשב עליהם כי ידם עם הכהנים המורדים, כי הם משרתי המזבח וכהני ה', והגם שנשבע להם יהושע להחיותם חשב כי הם הפרו ברית במה שמרדו במלך בשהם מיתר

האמורי ואויבי ישראל וקוצים בכרם ה' צבאות ועל זה אמר **ויבקש שאול להכותם בקנאתו לבני ישראל ויהודה**, והגם שלא קמה עצתו, בכ"ז כבר נתנו להפקר, ועשו בם איש הישר בעיניו, והיו לבז ואין מציל, גולים ומגורשים, שעל זה אמר ואשר דמה לנו ונשמדנו מהתיצב בכל גבול ישראל, וגם אחרי מות שאול שמלך איש בושתי תחתיו, גם בני ישראל שמרו להם משטמת אביהם, ואין חונן ומרחם על ענים, וגם עת שמלך דוד לא שמו על לבם לתקן העוות הזה, כי היו נקלים ובזוים בעיניהם, והגם שכהני ה' הושבו לכבודם ולמאודם, הגרים האלה העשקים בידי עושקיהם כח, אין מנחם לדמעתם, וע"כ חרה אף ה' בעמו בימי דוד, ולפי דברי חכמינו זכרונם לברכה היה זה קודם מעשה אבשלום קרוב לתחלת מלכותו, וירא ה' וירע בעיניו כי אין משפט, ויבא רעב על הארץ כל מטה לחם שבר, כמו שנשברו האומללים האלה והיו מתי רעב, והיה הרעב שלש שנים שנה אחרי שנה, כי בשתי שנים הראשונים תלו הדבר בעונות אחרים מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, והחטא הזה לא עלה על לב איש לתקנו, ובשנה השלישית שלא מצאו עון אשר חטא בקש דוד את פני ה' ושאל באורים ותומים: **ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים** רצה לומר אל שאול שהמית קצת מהם ואל בית שאול ועוזריו שגרשום מהסתפח בנחלת ה' וע"י מתו ברעב ועוני, וכולל גם בית ישראל שנמשכו עוד עד היום אחר גזרת שאול, רק יחס עקר החטא אל שאול ששם אותם למשסה, ויהי הקצף מאת ה' על שלא עמדו הדור הזה בפרץ לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו: (מלבי"ם)

בַּ וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגְּבֻעָנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם וְהַגְּבֻעָנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כִּי אִם-מִיִּתְר הָאֲמֹרִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבְּעוּ לָהֶם וַיִּבְקֹשׁ שְׁאוּל לְהַכֹּתָם בְּקִנְאָתוֹ לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה:

רפ"י ויאמר אליהם. דברי ריזוי, שיעבדו על מדותיהם וימחלו לשאול ולביתו: והגבועונים לא מבני ישראל המה. כלומר והן הראו בעצמם מדת אכזריות, שאינן מזרעו של אברהם אבינו, ואינן ראויין לידבק בישראל, ולכך גזר עליהם דוד שלא יצואו צקהל, אמר: שלשה סימנים יש באומה זו, רחמנים וביישנים וגומלי חסדים, מי שיס צו שלשה סימנים הללו, ראוי לידבק בו: נשבעו להם. בימי יהושע כשנתנום חוטבי עלים ושואבי מים למזבח (יהושע ט טו): בקנאתו לבני ישראל. בתתו לב לנקות ולטהר את ישראל ולעשות כרכיהם, בקש להרגם. וקנאה זו לטובה, כמו (במדבר יא כט): המקנא אתה לוי; וכן (מלכים-ב י טז): בקנאתי לה' דיהוא זהו פשוטו. ולפי מדרשו, לא אמר להרוג אלא את הכהנים, וקנאה זו האמורה כאן,

חינה לטובה כי אם לרעה, שידע שלא תמשוך מלכותו מיום שלא שמר
מלות הקב"ה בעמלק, ומאז נתקנא בהם: (כ"ז)

מצודת דוד ויאמר אליהם. דברי ריצוי, למחול הדבר לבני ישראל ולברך
אותם, לא לקבול ולעורר דין עליהם: לא מבני ישראל המה. רצה לומר
: לא חמלו עליהם, על כי לא היו מבני ישראל, כי אם מיתר האמורי,
ולאויבים המה לישראל: ובני ישראל נשבעו להם. רצה לומר: עם
שהתורה אמרה על אנשי האמורי (דברים כ טז): לא תחיה כל נשמה, עם
כל זאת בעל כרחם החיו אותם, כי בני ישראל נשבעו להם בימי יהושע
להחיותם: ויבקש שאול להכותם. בקש להרוג את כולם בעת אשר קנא
לכעוס על ישראל ויהודה, על מה שלא גלו אזנו בדבר מרידת דוד, ומצא
אז עילה עליהם, לומר שגם הם ידעו ממרידת דוד בהיותו בעירם בנוב,
ולזה בקש להכות את כולם, ולא עלתה בידו, והרג מקצתם, והנשארים
ברחו לנפשם (מצודת דוד)

מצודת ציון בקנאתו. ענין כעס, כמו (דברים לב כא): הם קנאני בלא אל:
(מצודת ציון)

מלבי"ם ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם. פי' שהודיע להם כי
בסבתם חרה אף ה' בעמו, והגבעונים לא מבני ישראל המה רצה לומר
שאז נגלה טבעם כי לא מבני ישראל יחשבו, כי אם היו מתחשבים כגרים
אמתיים היו משתתפים בצער הצבור ומוחלים ומתפייסים, וכן פירשו
חכמינו זכרונם לברכה ביבמות דף ע"ט, שאז הראו שאין בהם מדת בני
ישראל ביישנים רחמנים גומלי חסדים והם העיזו בפני דוד ולא רחמו
ולא עשו חסד, ובכ"ז רב ה' את ריבם כי בני ישראל נשבעו להם, והיה
הקצף הגדול על מה שבקש שאול להכותם בקנאתו לבני ישראל, בחשבו
אותם כמורדים וכאויבי ישראל מה שלא היה כן, והגזירה הזאת שבקש
להכותם ולהשמידם לא נבטלה בעת ההיא כי העם עשו בס כרצונם כנ"ל,
ולכן יצא הקצף דוקא בדור ההוא: (מלבי"ם)

א ויאמר דוד אל-הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את-
נחלת

כ"ז וברכו את נחלת ה'. התפללו עליהם: (כ"ז)

מצודת דוד מה אעשה לכם. מהו המשפט שאעשה בעבורכם, ובמה אכפר
לבטל מכס הכעס, אם בלקיחת נקם, אם בממון: וברכו. בכדי שתברכו
ותתפללו על נחלת עם ה', אשר הארץ תתן יבולה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אכפר**. ענין בטול הרוגז, כמו (בראשית לב כ) : אכפרה פניו :
(מצודת ציון)

מלבי"ם **ויאמר דוד מה אעשה לכם בעתיד לתקן המעוות, ובמה אכפר**
חטא העבר, וברכו את נחלת ה' שהיא ארץ ה' אשר היתה לקללה: (מלבי"ם)

יד **ויאמרו לו הגבענים אין-לי) לנו כסף וזהב עם-שאל ועם-ביתו**
ואין-לנו איש להמית בישראל ויאמר מה-אתם אמרים אעשה לכם:

רש"י **אין לנו כסף וזהב עם שאל**. כי אם נפשות, זיקק לפייסם בממון,
ולא לנו, אמר שמא הם מתזיישין זה מזה, הלך ופייס כל אחד ואחד
לעצמו, ולא נתפייסו, לכך כתיב: אין לי כסף וזהב וגו', לשון יחיד, זו
ראיתי בירושלמי (סנהדרין ו ז): ואין לנו איש להמית. בכל שאר בני ישראל,
שלא חטאו לנו: חטאו לנו: (רש"י)

מצודת דוד **אין לנו כסף וגו'.** רוצה לומר : לא לקח מי מידינו כלום,
לשנבקש כסף וזהב, ואין לנו דבר עם ישראל להמית מהם איש : . מה
אתם אומרים. רצה לומר : ומה המשפט שאתם חפצים, אמרו נא
ואעשנה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמרו אין לנו כסף וכו', רצה לומר כי ישראל עשקו אותם**
ולקחו את כל אשר להם, כי הותרה הרצועה בפקודת המלך, רק שלא
המיתו אותם, ושאל הוא המית מהם כנ"ל השיבו כי **מן שאל וביתו אין**
תובעים הכסף וזהב שלקחו מהם, כי זה מבקשים מן העם שישיבו
הגזלה, **ומן העם אין מבקשים נפשות,** כי זאת עשו שאל וביתו שהם
המיתום: (מלבי"ם)

זה **ויאמרו אל-המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה-לנו נשמדנו**
מהתיצב בכל-גבול ישראל:

רש"י **ואשר דמה לנו נשמדנו.** אשר אמר בלבו, שנשמדנו על ידו מהתיצב
וגו', שחשב להשמידנו: דמה לנו. חשב עלינו להשמידנו: (רש"י)

מצודת דוד **האיש.** משפט האיש אשר כלה אותנו מהארץ ההיא, וחשב
להכות אותנו, ועל ידי זה נשמדנו מלהתיצב בכל גבול ישראל, כי בעל
כרחנו יצאנו ממנה, למלט את נפשותינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון דמה. חשב, כמו (שופטים כ ה) : אותי דמו להרוג : **נשמדנו**.
מלשון השמדה וכליון : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו. רצה לומר אחר שעשה לנו שני דברים, א. אשר כלנו, הוא מה שהמית מהם בפועל בנוב, ב. ואשר דמה לנו נשמדנו שלפי גזרתו ומחשבתו אשר חשב עלינו נשמדנו מהתיצב בכל גבול ישראל, נגרשנו מערי ישראל והיינו לטרף שזה קיים עוד עתה, ואם נמחול על מה שהמית מאתנו, לא יתוקן הדבר בעתיד כי כבר נחשבנו כצאן טבחה, והעם לא יקחו מוסר ועשו בנו כרצונם, וכ"ש שלא ישובו לקרב אותנו ולהשיב את אשר לנו, ולתת לנו מחיה בארץ, ואם כן למגדר מלתא ולמען ישמעו העם וייראו: (מלבי"ם)

זו (ינתן) יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליהוה בגבעת שאול
בְּחִיר יְהוָה וַיֹּאמֶר (ו) הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֶן:

רש"י והוקענום. תלייה: לה'. לשמו של מקום, להודיע משפטו: בחיר ה'.
זת קול ילאה ואמרה: בחיר ה' (ברכות יב ב): (רש"י)

מצודת דוד יתן לנו. משפט הראוי הוא, שיתן לנו שבעה אנשים מבניו, נפש תחת נפש, כי שבעה אנשים הרג שאול מהגבעונים, כן אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סנהדרין ו ז) : לה'. בעבור ה', כי ישראל נשבעו בה' להחיותם, ובא שאול ועבר על השבועה : בגבעת שאול. מקום עיר מלכותו, למען ידעו הכל אשר בניו המה : בחיר ה'. אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יב ב) : הם אמרו בגבעת שאול, ובת קול יצאה ואמרה, בחיר ה' הוא : אני אתן. לא תבחרו אתם כי אם אני, והיתה כונתו לחמול על מפיבושת : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוקענום. ענין תליה, כמו (במדבר כה ד) : והוקע אותם לה'
: (מצודת ציון)

רלב"ג והוקענום. הוא מענין תלייה כי בה יתקע הנפש מהנתלה בזולת
מכה וחבורה : (רלב"ג)

מלבי"ם יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה', ובזה ילמדו העם ק"ו, שאם לבני המלך נעשה משפט חרוץ על שהרעו אותנו כ"ש ליתר העם, ונוקע אותם בגבעת שאול ששם בני בנימין ומשפחת שאול הנמשכים עוד אחר דעתו ויראו וייראו ולא יזידון עוד, לפ"ז לא רצו לעשות זאת דרך נקמה רק למגדר מלתא ולהסיר המכשלה בל יהיו עוד נרדפים בעתיד, ושבזה יראה כל העם כי ה' קבע את קובעיהם נפש,

וייטיבו את אשר הרעו, ומה שלא בקשו רק שבעה כי לא היו יותר, כי ידעו שיהונתן לא הסכים בעצת שאול להרע עם הכהנים ועמהם כי היה בעל ברית דוד, ויאמר המלך אני אתן, כי דבר זה הוא נגד משפט התורה שאין להרוג שנים ביום אחד, ולא יומתו בנים על אבות, וכן מה שתלו נבלתם על העץ, ולא יכלו לעשות כ"ז רק מדין מלך כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מהל' מלכים הלכה י'), שהמלך הורג רבים ביום א' ותולה ומניח ימים רבים כדי להטיל אימה ולשבר יד רשעי עולם ודבר זה יצא לו ממעשה הגבעונים פה, וכמ"ש ביבמות (דף עט ע"א) שהיה בזה תקון העולם להטיל אימה ופחד בל יפשטו ידם בגרים הגרורים האלה, לכן אמר המלך אני אתן מצד דין מלך, שרק בידו היה התוקף לעשות כזאת: (מלבי"ם)

ז וַיַּחְמַל הַמֶּלֶךְ עַל-מִפְּי-בֶן-יְהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל עַל-שִׁבְעַת יְהוָה אֲשֶׁר בְּיַנְתָּם בֵּין דָּוִד וּבֵין יְהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל:

רס"י ויחמל המלך. בקץ רחמים שלא יקלטנו הארון, שהעבירם לפני הארון, כל שהארון קולטו, למיתה (יבמות עט א): (רס"י)

מצודת דוד בן יהונתן. רוצה לומר: בעבור שהיה בן יהונתן, ראוי לחמול עליו, כי לא היה מדעת יהונתן להרוג את הגבעונים, ובעבור דוד, כי אוהב היה לדוד, על כי היה שבועת ה' בינותם, וחוזר ומפרש בין דוד וגוי: (מצודת דוד)

מצודת ציון בינותם. כמו ביניהם: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחמול כיון שהיה זה בידו הציל את מפּיבושת שלא היה אביו באותה עצה כי היה קשור בשבועה לדוד, ובזה סרה הקושיא איך הומתו בנים על אבות, כי דין המלך משונה בזה מדין התורה, והגם שאמציה מלך יהודה בני המכים לא המית (מ"ב יד ו) שם לא היה זה צורך שעה, לא כן כאן שהיה לצורך שעה: (מלבי"ם)

ח וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת-שְׁנֵי בָנָי רַצְפָּה בַת-אִיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל אֶת-אַרְמֹנִי וְאֶת-מִפְּבֹשֶׁת וְאֶת-חַמְּשֵׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת-שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן-בְּרַזְלִי הַמַּחְלָתִי:

רס"י בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל. וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה לו, אלא מירב ילדה, ומיכל גדלה, לפיכך נקרא על שמה, והמגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, כאלו ילדו ונקרא על שמו (סנהדרין יט

מצודת דוד בני מיכל. הנה מיכל לא ילדה, אף לא היתה נשאת לעדריאל כי אם מירב אחותה, והיא ילדתם, ומיכל אחותה גדלתם, ובעבור זה נקראו על שמה (סנהדרין יט ב) : (מצודת דוד)

רלב"ג ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל. ידוע כי עדריאל היה בעל מרב אחות מיכל כמו שקדם ולזה הוא מבואר כי לא היו אלו בני מיכל ועוד שהרי אמר במה שקדם ומיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה ולזה הוא מבואר שהרצון בזה שכבר גדלה אותם : (רלב"ג)

טו וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגְּבֻעִים וַיְקִיעֵם בְּהַר לְפָנֵי יְהוָה וַיִּפְּלוּ (שבעתים) שְׁבַעְתָּם יָחַד (והם) וְהִמָּה הִמָּתוּ בִּימֵי קִצִּיר בְּרֵאשִׁימִים (תחלת) בְּתַחֲלִית קִצִּיר שְׁעָרִים:

כ"ז כתחלת קציר. בימי ניסן: (כ"ז)

מצודת דוד בהר. אשר בגבעת שאול : לפני ה'. ברשותו, כי העבירום לפני הארון ונלכדו, כן אמרו רבותינו ז"ל (יבמות עט א) : ויפלו. הומתו כאחד : בראשונים. בימים הראשונים מימי הקציר, וחוזר ומפרש, בתחלת קציר השעורים, שהם נקצרים ראשון לכל קציר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויוקיעום. ותלאום : שבעתים. מלשון שבע : (מצודת ציון)

מלבי"ם והם הומתו בימי קציר, שאז בראותם שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר, בקש פני ה', ותיכף ראה לתקן את אשר עותו:(מלבי"ם)

ז וַתִּקַּח רָצְפָה בַת-אֵיָה אֶת-הַשֶּׁקֶט וַתִּטְהַר לָהּ אֶל-הַצּוּר מִתַּחֲלַת קִצִּיר עַד נִתְּרַם מֵ-הַשְּׁמַיִם וְלֹא-נִתְּנָה עוֹף הַשְּׁמַיִם לָנוּחַ עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְאֶת-חַיִּית הַשָּׂדֶה לְיִלְהָ:

כ"ז עד נתך מים. בימות הגשמים בתשרי, שלא נתנו לקבורה. והלא כתיב (דברים כא כג): לא תלין נבלתו, אלא אמרו מוטב תיעקר אות אחת מן התורה, ויתקדש שם שמים צפרהסאל, שהיו עוזרין וצדין אומרים: מה טיבן של אלו, אומרים להם: מצני מלכים הם, ומה עשו, פשטו ידם בגרים

גרורים, אומרים: אין לך אומה ראויה לידבק בה כאומה זו (יזמות עט
א): (כ"ז)

מצודת דוד ותטהו לה. נטתה ופרשה לעצמה את השק לשבת תחתיו, לשמור התלויים מן החיות והעופות : **הצור.** הוא ההר שנתלו בו : **עד נתך מים.** שמרה אותם מעת נתלו, עד נתך המים עליהם, כי אז הורידום, ובהשגחת המקום ירד גשם מעט, למען יורידום, ולמען דעת אשר בעון אביהם היתה עצירת הגשמים, בראותם אשר לאחר שנעשה משפט, התחילו הגשמים לרדת : **ולא נתנה.** בעוד שהיו תלויים : (מצודת דוד)

מצודת ציון השק. יריעה עבה : **הצור.** הסלע : **נתך.** נשפך, כמו (שמות ט לג) : ומטר לא נתך ארצה : **לנות.** רוצה לומר להתעכב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ותקח וכו' עד נתך מים עליהם שכאשר ירד הגשם מן השמים ידעו שפקד ה' את עמו, וכי הוסרה המכשלה:(מלבי"ם)

ויגד לְדָוִד אֶת אֲשֶׁר-עָשְׂתָה רְצָפָה בַּת-אִיָּה פְּלִגְשׁ שְׂאוּל: ויב וַיִּלֶּךְ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת-עֲצָמוֹת שְׂאוּל וְאֶת-עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בְּעֵלִי יְבִישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מִרְחֹב בֵּית-שָׁן אֲשֶׁר (תלום) תְּלָאוּם (שם) (הפלשתים) שָׁמָּה פְּלִשְׁתִּים בְּיוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת-שְׂאוּל בַּגְּלְבָע:

כ"ז ויקח את עצמות שאול. שנאמר לו עליהם אל שאול, קלל נספד כהלכה: (כ"ז)

מצודת דוד וילך דוד. כשמוע החסד שעשתה רצפה עם המתים, ואשר עדיין קיימים הם, ולא נאכלו מן החיות והעופות, לזה התעורר אף הוא לעשות חסד עמהם, לקברם עם עצמות שאול ויהונתן : **ויקח את עצמות שאול.** על כי נאמר לו 'אל שאול', שלא נספד כראוי כי נקבר בהחבא, לזאת לקח עצמותיו לקברו שנית בקבר אביו, ולהספידו כראוי : **מרחוב.** ובסוף שמואל א נאמר : מחומת, כי החומה פנתה להרחוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעלי. אדוני : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילך דוד, כבר הזכרנו כי דקדק ה' עם שאול בחירו כחוט השערה, וקבל ענשו על כל חטאיו, ואחר שבעון הריגת כהני ה' נהרג הוא ובניו, היה ענשו על עון הגבעונים מה שלא נספד כהלכה, ונרצה עונו כבר, רק באשר הרע הזה עשה פרי גם אחר מותו וגם ביתו אחריו, וישראל בימי דוד השחיתו את המרודים האלה, בא עליו העונש שנית כדי לתקן הדבר

בעתיד למגדר מלתא, ואחר שבא עליו עתה עונש אחר, היה העונש הראשון שלא נקבר ונספד כראוי, לבטלה, ולכן פי' חכמינו זכרונם לברכה שבא התשובה אל שאול ואל בית הדמים, על שאול שלא נספד כהלכה, ירצה שאחר שעון הגבעונים בדור ההוא, למה לא נספד שאול כפי הראוי לו, והלא החטא קיים ויבא עליו עונש אחר ולכן הלך דוד ויקח את עצמות שאול, תקן שני דברים, א. מה שנקבר שלא בקברות אבותיו, על זה אמר ויקח וכו' מאת בעלי יביש גלעד: (מלבי"ם)

ג ויעל משם את-עצמות שאול ואת-עצמות יהונתן בנו ויאספו את-עצמות המוקעים:

רס"י ויאספו את עלמות. סבעה המוקעין: (רס"י)

מצודת דוד ויעל משם. דוד העלה מיבש גלעד את עצמות וגו' : המוקעים. אשר נתלו בגבעת שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון המוקעים. התלואים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. שלא נספד כהלכה על זה אמר ויעל משם וכו' ויאספו את עצמות המוקעים, שהעלם והעבירו אותם בכל שבטי ישראל כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה וכולם התאספו לכבודו להספידו והגם שעבר זמן ההספד, העלה את עצמות המוקעים שהיו תוך י"ב חדש, ואגבם הספידו גם לאבותיהם: (מלבי"ם)

ג ויקברו את-עצמות-שאול ויהונתן-בנו בארץ בנימן בצלע בקבר קיש אביו ויעשו כל אשר-צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי-כן: (פ)

רס"י כל אשר צוה המלך. להספיד עליהם בכל ערי ישראל: (רס"י)

מצודת דוד ויקברו את עצמות שאול. עצמות המוקעים, קבר עם עצמות שאול וגו' : כל אשר צוה. להספידו כראוי לפי כבודו, ודוד עצמו הספידו מאז, כמו שכתוב (לעיל א יז) : ויקונן דוד וגו' על שאול : אחרי כן. אחר שעשה משפט הגבעונים, ואחר אשר הספידו לשאול כראוי, נתרצה להם המקום, וירד הגשם די ספוקם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בצלע. שם מקום : ויעתר. ענין רצוי, כמו (בראשית כה כא) : ויעתר לו ה' : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויעתר אלהים לארץ אחרי כן. ר"ל אחר שלקחו נקמת הגבעונים מבני שאול וקברו עצמות שאול ויהונתן ועצמות המוקעים בקבר קיש אבי שאול כמו שצוה המלך והנה זכר תחלה כי הגבעונים לא מבני ישראל המה לפי מה שבקשו מזה היה בו מן האכזריות ומיעוט החמלה כאילו יאמר שזאת התכונה היתה לא לו כי לא מבני ישראל המה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויקברו נגד האי שנקבר שלא במקומו אמר ויקברו בצלע סמוך לירושלים (כמ"ש וצלע האלף והיבוס. יהושע י"ח) בקבר קיש אביו ונגד הב' שלא נספד כהלכה אמר ויעשו ככל אשר צוה המלך בענין כבודו והספדו, ועל ידי זה ויעתר אלהים לארץ : (מלבי"ם)

טו ותהי-עוד מלחמה לפלשתים את-ישראל וירד דוד ועבדיו עמו וילחמו את-פלשתים ויעף

מצודת דוד ותהי עוד וגו'. רוצה לומר : לבד המלחמה שזכר למעלה, שנלחמו ישראל אלו באלו בדבר אבשלום, היה עוד מלחמה, לפלשתים עם ישראל : ויעף דוד. נתייגע ונחלש : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויעף דוד. רצה לומר שהיה יעף ויגע ולזה נתרחק קצת מעבדיו ומצאו ישרי בנוב שהיה מילדי הרפה ואמר להכותו לולי שסבב הש"י שהרגיש בזה אבישי בן צרויה והלך אצל דוד להצילו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותהי עוד מלחמה. הנכון כפי סדר הספורים כדבר מהרי"א. שכל המסופר פה היה אחרי מעשה דאבשלום, סוף ימי דוד וסוף מלחמותיו, שאחרי המלחמות האלה היה לו שלום מסביב כי מצאו מקום בה"מ בשדה יער, והניח להם מכל אויביהם כיעוד הנביא (למעלה ז') והמלחמה האחרונה שיצא דוד עצמו עם עבדיו היתה עם פלשתים, ויעף דוד כי היה זקן וחלש : (מלבי"ם)

טז (וישבו) וישבי בנב אשר | בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את-דוד:

רס"י ומשקל קינו. הוא כמו תיק סבראש בית יד הרומח שקורין אריסטווי"ל זלע"ז, ועשוי ככובע, ויש דוגמתו בזבחים (פח ז, עיין שיטה מקובלת טס): רמוני המעיל למה הם דומין, כמין קולסות סבראשי התינוקות, 'קולסות' היילמ"ס זלע"ז: והוא חגור. חגורה חדשה. ושמעתי,

שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְחַנֵּךְ לְלִבּוֹךְ כְּלִי מִלְחָמָה, וְדַרְךְ הַמַּחֲוֹנְכִים לְעִשׂוֹת נִלְחָוֹן
וּגְבוּרָה צִיּוֹם חִינוּכְסָ, לְקִנּוּת שָׁס, לְכַךְ וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דּוֹד: (כֶּס"י)

מצודת דוד אשר בילידי הרפה. אשר היה מילידי הענקה : משקל נחושת.
שקל ששוקלין בו נחושת : והוא חגור חדשה. בהמלחמה ההיא חגר חרב
חדשה, ומדרך אנשי המלחמה הגבורים, להתאמץ בכל עוז לעשות
גבורות, בעת יחגרו חרב חדשה : ויאמר. חשב בדעתו ועשה התפעלות,
להראות גבורה ולהכות את דוד, בעבור כי ראה אותו עיף ויגע : (מצודת
דוד)

מצודת ציון וישבי בנוב. כן היה שמו : הרפה. הענקה, כמו (שם יד ה) :
ויכו את רפאים : קינו. שם כלי זיין, ואין לו חבר : (מצודת ציון)

רלבי"ג ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת. אחשוב שקרא קינו להבת
החנית וקראו קן מצד הנקבות שבו אשר בו יכנס עץ החנית כי הוא כמו
קן או יהיה קנו כובע נחשת אשר על ראשו כי הוא כמו קן או יהיה קנו
העץ ויהיה חס' הנושא והרצון בו להבת חניתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (טז-יז) ועל ידי כן רצה ישבי בנב להכות את המלך ונמלט על ידי
עזר אבישי, ועל ידי זה נשבעו שלא יצא עוד למלחמה בל ידעך נרו, השואף
אל מקומו באור החיים זורח הוא שם:(מלבי"ם)

יז וַיַּעֲזֶר-לוֹ אֲבִישִׁי בֶן-צְרוּיָהּ וַיַּךְ אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּמִּיתֵהוּ אֲזַ נִשְׁבְּעוּ
אֲנָשֵׁי-דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא-תֵצֵא עוֹד אֶתְנוּ לְמִלְחָמָה וְלֹא תִכְבֶּה אֶת-נֵר
יִשְׂרָאֵל:
(פ)

כ"י ויעזר לו. שעזרו בתפלה, כדאיתא בחלק (סנהדרין כה א): (כ"י)

מצודת דוד לו. על דוד נשבעו, לבלי תת אותו לצאת עוד במלחמה : את נר.
כי המלך דומה הוא להנר המאיר ומשפיע לכל : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולא תכבה את נר ישראל. אמרו זה כאילו יאמרו שכל ישראל
מושגחים בעבור דוד וכאלו יכבה נרם אם ימות במלחמה : (רלבי"ג)

יח וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַתְּהִי-עוֹד הַמְּלָחְמָה בְּגוֹב עִם-פְּלִשְׁתִּים אֲזַ הִפָּה
סִבְכִי הַחֲשֵׁתִי אֶת-סָף אֲשֶׁר בִּילְדִי הִרְפָּה: (פ)

רש"י ותהי עוד המלחמה. כבר קדמה זו לכולן, ולא מנאה כאן, אלא
לכרך מיתת ארבעה בני ערפה: (רש"י)

מצודת ציון בגוב. הוא גזר האמור בדברי הימים (א כ ד) : **סף.** ובדברי
הימים (שם) נאמר ספי, והוא הוא : (מצודת ציון)

מלבי"ם מלחמה השנית בגוב, ובד"ה קראה גזר, וסבכי הכה את
הענק: (מלבי"ם)

ויט ותהי-עוד המלחמה בגוב עם-פלשתים ויהי אלהן בן-יערי ארגים
בית הלחמי את גלית הגתי ועץ חניתו כמנור ארגים: (o)

רש"י אלחנן. דוד: בן יערי אורגים. שהיו משפחתו אורגים פרוכת למקדש
הקריו יער: כמנור אורגים. (תרגום): כאכסן דגדדאין, הקרוי אינסובל"א
בלע"ז, תבא אריגה ותעמוד כנגד אריגה: (רש"י)

מצודת דוד ועץ חניתו. הוא בית יד של החנית : (מצודת דוד)

מצודת ציון יערי אורגים. כן שם אביו, ובדברי הימים (שם פסוק ה) נאמר
בן יעיר, והוא הוא : **בית הלחמי.** רוצה לומר הכה את בית הלחמי, והוא
לחמי האמור בדברי הימים (שם) : **את גלית.** עם גלית, ורוצה לומר אף
שהיה מלחמה עם גלית, לא יוכל לעזור לו, ובדברי הימים (שם) נאמר
שהיה אחי גלית : **כמנור אורגים.** תרגם יונתן : כאכסן דגדדאין, וכמו כן
תרגם (שופטים טז יד) : על יתד הארג, והוא העץ העגול שלפני האורג,
יכרך עליו חוטי השתי, ובמשנה יקראו כובד (שבת קיג א) : (מצודת ציון)

רלב"ג ועץ חניתו כמנור אורגים. הוא העץ שמקפלין סביב את הארוג
והוא גם מאוד וזה ממה שיורה על גבורת הפלשתי הזה : (רלב"ג)

מלבי"ם מלחמה השלישית בגוב, ויך אלחנן, וחכמינו זכרונם לברכה
במדרש רות פירשו על דוד, אבל בד"ה כתוב ויך אלחנן בן יעיר את לחמי
אחי גלית, לפי זה העקר שהענק היה שמו לחמי והיה אחי גלית, והמכה
אותו היה אלחנן בן יערי, והיה ממשפחת אורגים רצה לומר משפחת
בצלאל ראש האורגים וחושבי מחשבות, וגם דוד ממשפחה זו שלכן נקרא
אפרתי, ואחי גלית היה גבור כאחיו כמ"ש ועץ חניתו כמנור אורגים, עד
שדמתה גבורה זו וענינה לגבורת דוד בגלית, ועל שהיה שם הגבור לחמי,
ודוד ההורג לאחיו גם כן לחמי רצה לומר מבית לחם, משלו המושלים,
שלחמי הרג את גלית, לזכור בו גבורת דוד הדומה לזו, ובד"ה פירש

המשל כפי מה שהיה האמת: (מלבי"ם)

זכ וְתֵהִי-עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי | אִישׁ (מִדִּין) מְדוֹן וְאַצְבָּעַת יָדָיו
וְאַצְבָּעַת רִגְלָיו שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם-הוּא יֵלֵד לְהִרְפָּה:

רס"י אִישׁ מִדוֹן. כְּתִרְגוֹמוֹ: גִּבֹר לְמִשְׁחָן. שְׂאִין עֵיקַר הַתִּיבָה אֲלֹל מ"ם
וּדְלִי"ת, כְּמוֹ (תְּהִלִּים סָה ח) מ'שְׂאוֹן' שִׂי"ן וְאֲל"ף (בְּרֵאשִׁית יז ז): וּמ'הִמּוֹן',
ה"א וּמ"ס. וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים (אֵל יֵא כג) כְּתִיב: אִישׁ מִדָּה, כְּלוֹמֵר גְּבוּה מֵאֹד,
שְׂאוֹמְדִין כְּמָה מִדְתּוֹ: שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ וְגו'. פִּירְשׁוּ רְצוֹתֵינוּ בְּצִכּוֹרוֹת (מָה ז) שְׂהוֹלְכֵךְ
לוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁלֹּא תֵאמַר אֲלֻצְעוֹת שְׂתִי יָדָיו אֵינֶן אֲלֹל שֵׁשׁ,
וְאַלְצְעוֹת רִגְלָיו אֵינֶן אֲלֹל שֵׁשׁ, לְכַךְ נֵאמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְאִם כְּתִבַּת עֶשְׂרִים
וְאַרְבַּע וְלֹא אָמַר שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ, הַיִּתִּי אֹמֵר שְׂבַעַת בְּאַחַת, וְחִמְשָׁה בְּאַחַת, וּמֵהוּ
'מִסְפָּר', שְׂכוּלֵן הֵיוּ נִסְפָּרוֹת בְּסִדֵּר הַאֲלֻצְעוֹת בְּגַב הַיָּד: (רס"י)

מצודת דוד שש ושש. לכל אחת היו שש, ולשלא נחשב שבשתי ידיו היו
שש, וכן בשתי רגליו, שלש לכל אחת, לזה חזר ופירש, עשרים וארבע
מספר : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדון. מלשון מדה, ורוצה לומר בעל מדה גדולה, וכן (במדבר
יג לב) : אנשי מדות : (מצודת ציון)

רלב"ג איש מדון. ר"ל איש בעל ריב ומלחמה : (רלב"ג)

מלבי"ם והמלחמה הרביעית היתה בגת ונהרג גם כן ענק מבני הרפאים,
שהיה לו כ"ד אצבעות על ידי יהונתן, עד שכל ארבעה הענקים שהיו
לפלשתים נפלו על ידי דוד ואנשיו חוץ מגלית שנהרג בזמן קדום, ובזה
תמו המלחמות ויהי שלום לישראל כל ימי שלמה: (מלבי"ם)

זכא וַיִּחַרְף אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיִּכְהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן-שִׁמְעִי) שְׂמַעְהָ אָחִי דָּוִד:

מצודת דוד ויחרף. חרף את ישראל בדברים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחרף. ענין בזיון : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא חרף את ישראל. לפי מה שאחשוב במה שאמר שלא ימצא
בישראל איש שלא ינחהו כמו שאמר גלית אל שאול, זהו מה שנראה לנו

שיצטרך אל באור במה שהגבלנו באורו פה באלו הספורים, ואולם התועלות המגיעים מהם הם אלו, הראשון הוא במדות והוא להודיע שראוי לכל אדם שיעשה מה שיעשהו אחר יישוב רב ועצה ראויה ולא יסמוך על עצתו הנראית לו מתחלת הענין ולזה תמצא שאעפ"י שידמה שהיה מבואר היות ראוי לדוד שישב באחת ערי יהודה אחרי מות שאול לפי שלא ברח משם דוד אלא מפני יראת שאול ועוד כי כבר משך לב עם יהודה אליו במה ששלח להם משלל אויבי ה' עם שכבר נתפרסם להם בזה טוב הצלחת דוד שנצח אויביו במתי מעט ורוע הצלחת שאול שנפל ביד אויביו עם היות כל ישראל עמו ועוד כי גם בהיות שאול מלך על ישראל אוהבים מאד את דוד בראותם הצלחתו כמו שקדם הנה עכ"ז לא רצה דוד ללכת שם אם לא בשישאל תחלה את פי ה' ולזה שאל אם יעלה באחת ערי יהודה וכאשר ענהו הש"י על ידי אורים ותומים שיעלה שם שאל עוד באיזה מהם יעלה ובאתהו התשובה שיבא לחברון ושם בא בדבר הש"י, השני הוא להודיע כי שם שאר מקומות יותר נאותים אל שיגיע להם תכלית מה מקצת מקומות אחרים ואף על פי שהש"י שליט להגיע אשר יחפוץ הנה יבקש כזה ברוב הענינים הסבות הנאותות מצד ההשגחה הכוללת כשהיה אפשר זה ולא יחדש הש"י המופתים אלא כשהביא לזה הכרח כמו שזכרנו פעמים רבות ולזה בחר השם יתברך שיבא דוד לחברון להגלות הענין אצלו שמשם תצמח לו המלוכה בקלות יותר ולזה תמצא שתכף שבא דוד שם התעוררו אנשי יהודה מעצתם למשוך דוד למלך עליהם עם שכבר היה אפשר שלב בני חברון היה יותר שלם את דוד מלב זולתם מבני יהודה וכאילו סבבו הם מפני בא דוד לחברון למשוך לב יהודה למשוך דוד למלך עליהם, השלישי הוא במדות הוא להודיע שראוי לאדם לגמול טוב לאשר גמלהו טוב ולזה תמצא שהעלה דוד עמו את אנשיו אשר הלכו אתו בהיותו נרדף כדי שישמחו בהצלחתו וייטב להם בה ולזה הושיבם בערי חברון כדי שיהיו קרובים אליו עם שבזה ישלם לו ג"כ העזר הראוי, הרביעי והוא במדות הוא להודיע שראוי לאדם כשיעתק ממקום למקום שיעתיק אשתו וביתו עמו בהעתקו כי בזה תועלת לשמור עצמו מהרהור עבירה ולתת לאשתו חקה מהעונה כדי לשמור אותה מהחטא ובזה עוד תועלת להשגיח במוסר בני הבית ולא יתעלם מהם ולזה תמצא שספר שהעלה דוד עמו שתי נשיו ושכבר העלה עמו את אנשיו איש וביתו, החמישי הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי למלך שישים אצלו ועם חברתו האנשים אשר יתהלכו עמו קודם היותו מלך כי מפני מה שראו מענינו נהיה ביניהם מהחברה קודם היותו מלך לא תהיה יראתו על פניהם ויהיה זה סבה להקל במלכות הלא תראה כי אע"פ שהיה דוד לשר לאלו האנשים שהיו עמו הנה היו מקילים בו עד שכבר תמצא שאמרו לסקלו על דברת שריפת צקלג ולזאת הסבה תמצא שלא הסכים דוד להושיב את אנשיו בחברון אך הושיבם בערים הסמוכים לחברון כאמרו וישבו בעיר חברון ולזאת הסבה תמצא ביואב שהיה בחברה ההיא שכבר הקל בדוד בדבר בכיו על אבשלום בנו כמו שנזכר באלו הספורים, הששי הוא במדות והוא להודיע שראוי לאדם כשיחשב שיהיה לו כשיכוין להגיע תכלית מה יראה לו מונע

מה מהגעת התכלית ההוא שלא יקצר מהסרת המונע ההוא ולזה תמצא שכאשר נתבאר לדוד שאנשי יבש גלעד השתדלו לעשות חסד גדול עם שאול והיה זה ממה שימנעם מלהסכים שיהיה דוד מלך עליהם לחשבם כי בלבו עליהם על מה שהראו אהבה חזקה למי שהיה שונא את דוד ורודף אותו הנה הראו להם שעל מה שעשו מהחסד את אדניהם שבתם ולזה בירך אותם וביאר להם שהוא מוכן להשיב להם גמול טוב על מה שעשו מזה כי זה ממה שיורה שהם אנשים שהם נאמנים למלכות ולזה יבטח דוד בהם שהם נאמנים לו ולזאת הסבה הודיעם שתחזקנה ידיהם ויהיו לבני חיל ולא ייראו שיקרה להם רע מזה מדוד אבל ישולם להם מצד זה גמול טוב, השביעי הוא להודיע שהמלך זוכה לבניו בממלכתו תמיד כמו שאמרה התורה למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו ולזה תמצא שמלך איש בשת אע"פ שהיה מפורסם לכל ישראל כי השם בחר לדוד למלוך על עמו ישראל כמו שזכר זה שאול ויהונתן ואמר אותו אבנר ג"כ וזכר כל ישראל אותו כמו שזכר זה במה שאמרו לדוד בעת שהמליכו אותו כל ישראל עליהם, השמיני הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי לאדם לדחוק את השעה ולמהר את הקץ בדברים העתידיים לו אך ראוי שימתין בו אם בסבות הנאותות פן ימהר יותר מן הראוי ויסיר ממנו הטובות ההם הלא תראה כי דוד לא השתדל להלחם עם בית שאול להביא אליו המלוכה ולזה תמצא שספר ששתי שנים מלך איש בשת על ישראל קודם שהיתה מלחמה בין אנשי איש בשת ובין אנשי דוד וגם אז לא היתה ביניהם מלחמה לולא שעורר המלחמה ההיא אבנר וגם אחרי זה לא השתדל דוד בהמתת איש בשת כדי שתגיע המלוכה אבל לקח נקמתו מההורג אותו, התשיעי הוא להודיע יושר לב דוד ושמרו הברית שכרת עמו שאול לבלתי ישמיד את שמו מתחת השמים ואף על פי שהיה שאול רודף אותו בכל עוז כמו שקדם הנה שמר דוד את הברית שהיה ביניהם ולא הצר כלל לאיש בשת להשתדל בהרמתו אבל הספיק לו מה שזכה מהמלכות, העשירי והוא במדות להודיע שאין ראוי לאדם שיקל בהריגת האנשים מעם ה' אפי' בדרך המלחמה הלא תראה כי אבנר הקל בהריגת הנערים אשר אמר שיקומו וישחקו לפני אבנר ויואב וקרה לו שנהרג מפני מה שקרה לו בזאת המלחמה מהריגת עשאל כאילו שלם לו השם מדה כנגד מדה ואף על פי שיחשב שלא היה לו בהריגת עשאל חטא כי הוא היה רודפו הנה עם כל זה לא נצל אבנר מן החטא במה שסבב מהריגת הנערים ההם שהיה סבה לכל זה עם שכבר היה לו חטא בזה כשלא השתדל להציל עצמו מעשאל בזולת הריגה כי לא הותר לנרדף להרוג הרודף כשהיה יכול להציל עצמו ממנו בזולת שיהרגהו כאילו תאמר שיכהו במקום שלא ימות בו אשר ישלם לו בו ההצלה ואמנם אבנר ידמה שכיון להכותו במקום שימות בו ולזה כיון להכותו אל החומש, האחד עשר הוא במדות והוא להודיע שראוי להשמר מהריב והמדון ואע"פ שהיה חלוש בתחלתו כי כל מה שימשך יתחזק הלא תראה כי אבנר לא חשב שיצא דבר אחר מזה זולתי המכות שיכו האחד את האחד מהנערים ההם ונתחדשה מזה זאת המלחמה העצומה עד שלולא שתקע יואב בשופר למנוע המלחמה היתה נמשכת המלחמה עד להשחית וארכה

גם כן מפני זה המלחמה ביניהם אחר זה כמו שזכר בזה הספור, השנים עשר הוא במדות והוא שראוי לאדם שלא ימסור עצמו לסכנות מפני קלות תנועתו הלא תראה עשאל לקלות תנועתו לא פחד ממה שאמר אבנר להכותו אם לא ישוב מאחריו ונהרג על יד אבנר ולא הועיל לו קלות רגליו, השלשה עשר והוא במדות והוא שראוי לאדם שלא יחזיק במלחמה עם עם ה' ואע"פ שיש שם סבה חזקה תביאהו על זה אבל ראוי שיניח מקום לשלום הלא תראה כי יואב אעפ"י שהשיגהו הפעלות גודל על אבנר ממיתת עשאל הנה תכף שבקש ממנו שיאמר לעם שישובו מרדוף איש מאחרי אחיו נדרש יואב לשאלתו ולא מנעו מזה חוס לבבו מדם אחיו, הארבעה עשר והוא במדות והוא להודיע שראוי לכל אדם שלא יקל מלירא ממה שהוא אפשר שיגיע לו בו רע ולזה תמצא שאעפ"י שתקע יואב בשופר שישובו איש מאחרי אחיו לא סמך על זה לב אבנר ולזה ספר שהלכו הוא ואנשיו כל הלילה וכזה תמצא ג"כ ליואב שלא בטח על זה ולזה הלכו כל הלילה יואב ואנשיו עד שובם לחברון כי אם יתעכב בדרך היה אפשר שיתקבצו משכנגדם חיל עליהם ויהרגום, החמשה עשר הוא להודיע כי אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ולזה תמצא שספר מהצלחת דוד ורוע הצלחת איש בשת עד שכבר נפקדו מעבדי איש בשת שלש מאות וששים איש ומאנשי דוד לא מתו כי אם עשרים וכאשר נגרע מזה שנים עשר איש מהמשחקים שמתו מכל אחד מהחלקי תמצא שכבר הרגו מאנשי איש בשת שלש מאות וארבעים ושמנה ולא מתו מעבדי דוד כי אם שמנה וספר ג"כ לזאת הסבה שבית דוד היה הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים ולזאת הסבה ג"כ תמצא שסבב הש"י שנתחדש ריב בין איש בשת ובין אבנר למען הסיר הממלכה מעל איש בשת ולהביאה אל דוד כי זה היה סבה אל שמשך אבנר כל ישראל אל דוד עד שלא השתדלו אחרי מות איש בשת להמליך איש על ישראל מבית שאול אך באו תכף אל דוד להמליכו הששה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאדם כשיראה שיגיע לו טוב מה שיקצר מפני זה בבקשת טוב אחר עמו אשר יתכן לו להשיגו אבל ראוי שישתדל להגיע לו כל הטובות אשר יראה שהוא נכון להגיע אליו ולזה תמצא שאע"פ ששלח אבנר לדוד שאם יכרות ברית עמו יסב אליו את כל ישראל הנה לא קצר מפני זה מלשאול שיביא לו את מיכל אשתו והנה לא רצה דוד להמתין ביאת מיכל אחרי בא אבנר אליו לפי שאם היה הענין כן מאבנר על דרך התחבולה יתכן שתהיה מיכל יודעת זה ותגלה הסוד אל דוד כמו שגלתה לו הסוד במה שדמה שאול להרוג את דוד ואמרה לו אם אינך ממלט את נפשך מחר אתה מומת והסבה השנית הוא כי בזה מהכבוד לדוד ר"ל אם תובל לו מיכל אשתו בעוד בית שאול מחזיקים במלוכה אמנם אם לא ימשול בהבאתה אצלו כי אם אחר סור הממשלה מבית שאול הנה לא יהיה זה לדוד לכבוד וזה מבואר מאד השבעה עשר הוא להודיע כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ולזה תמצא שספר שכבר התעורר אבנר לבקש שלום דוד והשתדל להשיב לו המלוכה באופן שמי שהיה מונע הממלכה מדוד הוא בעצמו שם הש"י כלי להסב הממלכה אליו ולהסירה ממשפחתו, השמנה עשר הוא במדות והוא להודיע שראוי לאדם שיפחד תמיד על מה שראוי

הלא תראה כי מפני שאבנר לא פחד מיואב על הרגו עשאל אחיו ולא יירא מלבוא אל חברון גם לא שאל מהמלך דוד שישלים ביניהם קרה לו שמת בידו ולזאת הסבה ג"כ למדנו שאין ראוי לאדם שיבא במקום שונאיו אע"פ שיבואוהו שלוחים או מכתב שאחד מהאנשים אשר הוא בוטח בו שולח לקרא לו כי יש לו לירא שתהיה זאת התחבולה מאויביו הלא תראה כי יואב שלח לאבנר מלאכים בשם דוד להשיבו לחברון ודוד לא ידע אך סבב זה יואב להמית את אבנר שם, התשעה עשר הוא במדות והוא שראוי לאדם כשהוא נקי מפעל מה מגונה אשר יתכן שיחשב שמאתו נהיה שיפליג להראות שהוא נקי ממני באופן יתבאר לכל שהוא לא סבב זה הפעל המגונה כ"ש כשיהיה בו מה שירחיק ממנו התכלית שהוא פונה אליו אם לא יתבאר שהוא נקי ממנו ולזה תמצא שהפליג דוד להראות איך היה קשה בעיניו דבר הריגת אבנר ולזה קלל בני צרויה שהיו עבדיו וקלל את יואב בזאת הקללה הנפלאה ר"ל שלא יכרית מביתו זב מצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם ולזה הלך המלך דוד אחרי מטתו ועם לא היה זה מחק המלך ונשא את קולו ובכה אל קבר אבנר וקונן עליו את הקינה הזאת אשר הראה בה גנות הורגיו ולזה נשבע ג"כ שלא יטעם לחם או כל מאומה לפני בא השמש כי זה כלו ממה שהביא כל העם וכל ישראל להאמין כי לא היה מהמלך להמית את אבנר עם שבה האמין ישראל כי באמת מאת המלך נהיה רושם גדול למנוע ממנו המלוכה כי לא יתצעו האנשים להמליך עליהם מי שלא יקפיד להריגת השרים והגדולים בתחבולה ובמרמה ולזאת הסבה בעינה צוה להרוג הורגי איש בשת בן שאול כדי שלא יחשבו כי מאתו נהיה להמיתו בזאת התחבולה על משכבו, העשרים הוא שכבר למדנו מזה המקום על דרך הרמז כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים ולזה תמצא שכאשר היה דוד מלך על יהודה לבד היה יושב בחברון שהיא משבט יהודה אמנם אחר שהומלך על ישראל נעתק לירושלים וזה ממה שיורה שירושלים היתה לכלל ישראל וכבר התירו רבותינו הספק במה שנראה מספר יהושע שכבר באה לגורל יהודה ולגורל בנימין, העשרים ואחד הוא להודיע שראוי למי שירגיש שנתחדשה לו הצלחה שישתמש בשיגיע לו ממנה מה שאפשר מהטוב ולזה ספר כי מפני שראה דוד כי נשא השי"י ממלכתו בעבור עמו ישראל והוא עתה באופן מההשגחה האלהית נוסף על מה שהיה מקודם זה השתדל לקחת נשים ופלגשים לחשבו שהבנים שיולידו עתה יהיו יותר ראויים למלוכה מהראשונים וכן היה כי מהראשונים לא מלך אחד כי אשר היו חושבים מהם למלוך נהרגו ומאלו הבנים שהוליד עתה מלך שלמה כמו שנזכר אחר זה בספר מלכים, העשרים ושנים הוא להודיע ולפרסם הצלחת דוד בכל מלחמותיו להיות השי"י עמו מפני עשותו הישר בעיני ה' כמו שנתפרסם בכל אלו הספורים רק בדבר אוריה החתי ולזה ג"כ אמר וילך דוד הולך וגדל וה' צבאות עמו ולזה תמצא שספר כי דוד ואנשיו שרפו את עצבי הגוים אשר הגיעו לידם להעיר כי דוד היה מיישיר אנשיו בכל עוז להתנהג בדרכי התורה, העשרים ושלושה הוא להודיע שאף על פי שהשי"י שליט בכל אשר יחפוץ הנה יבקש במה שיעשהו הסבות הנאותות כשאפשר לו זה ולא יחדש המופתים אם לא כשיביא לזה הכרח

ולזה תמצא שכאשר שאל דוד בה' היעלה אל פלשתים בהנטשם בעמק רפאים באהו דבר השיי שלא יעלה אליהם אך יסב אחריהם ממול בכאים בדרך שלא יראו אותו פלשתים וכשמעו קול הצעדה בראשי הבכאים אז יחרץ לעלות אליהם כי אז לא ירגישו בקול צעדי חיל דוד לחשבם שהוא קול הצעדה אשר בראשי הבכאים וזה ממה שיעזור מאד לדוד לנצח את פלשתים ואפשר גם כן שתחובר בזה הענין סבה אחרת והיא כי אולי אז יגיע עת תמוט בו רגלם כי השיי נמצאהו ג"כ שימתין לפעמים כאמרו לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם ואמר וגם רשע ליום רעה, העשרים ואדבעה והוא במצות הוא מה שלמדנו מזה הספור כי מה שאמרה תורה בענין ארון ה' בכתף ישאו הוא הרחקה שלא ישאוהו בזולת זה האופן ולזה תמצא שפרץ ה' פרץ בעזא על אשר לא נשאו הארון באופן הכתוב בתורה כמו שזכר בספר דברי הימים על דבר זה הספור ולזה השתדל דוד אחר זה שישאו הלויים ארון ה' באופן הנזכר בתורה, העשרים וחמשה הוא לפרסם ענין קדושת ארון ה' הנפלאה עד שתכף שיפילו דבר מקדושתו יגיע השיי על דרך מופת אלו העונשים הנפלאים כמו שמצאנו באנשי בית שמש שהיתה בהם מגפה גדולה כי ראו ארון ה' ובזה המקום בענין פרץ עזה כי זה כלו ממה שיוסיף האמנה בענין קדושת התורה ושהוא נאצלת מן השיי, העשרים וששה הוא להודיע שמה שהוא לעבודת השיי ולכבודו ראוי שיעשה בשמחה ובטוב לבב ולזה ספר מה שעשה דוד להפלטת השמחה בזה הענין כשהביאו הארון למקומו אשר נטה לו דוד והיה זה כן לפי שעבודתו יתברך אינה דבר יכבד על האדם אבל היא בעצמותה מושכת האנשים אליה בהפך הענין בנימוסי מולך כי הם לא יקובלו כי אם על צד ההכרח והאונס כי את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, העשרים ושבעה הוא להודיע שראוי לכל אדם שיחשד עצמו במנהגי הקדושה ויחשב כי אולי אין מנהגו ומחשבותיו באופן מהשלמות אשר יצטרך שיהיו למי שהוא במקום קדוש כי זה ממה שיישירהו לדקדק בפעולותיו ומחשבותיו שיהיו לפי הראוי לפי מה שאפשר ולזה ספר שירא דוד את ארון ה' להביאו אליו לחשדו עצמו שלא יוכל לנהוג בו בקדושה הראויה ויקרה לו מזה עונש נפלא עד שנתבארו לו שברך ה' את בית עובד אדום ואת כל אשר לו בעבור ארון ה' ולשערו שאין פעלות עובד אדום יותר שלמות ויותר נקיות מפעולותיו הסכים להביאו אליו ולזאת הסבה בעינה מצאנו ביעקב שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים להורות על שבמקומות הקדושים ראוי שיתנהג האדם בקדושה יתירה, העשרים ושמונה הוא להודיע שמי שיכבד התורה באופן הראוי וינהג בה בקדושה תבואהו ברכת השם יתברך בכל אשר לו כי זה ממה שיישיר לעמוד על דברים הקדושים ולהתנהג בהם אשר ימשך מזה דבקות ההשגחה האלהית לאדם כמו שנתבאר בדברי התורה ולזה זכר שכבר ברך ה' את בית עובד אדום ואת כל אשר לו כי בודאי הוא הקפיד לנהוג בו מנהג קדושה יתרה ליראתו מפרץ עזא ובראותו כי גם דוד ירא מהביאו אליו, העשרים ותשעה הוא במצות והוא להודיע שבשעת התר הבמות הותרה העבודה בזר ולזה ספר בזה המקום על דבר העלאת ארון ה' מבית עובד אדום כי דוד העלה עולות לפני ה' וזבח שלמים ואחר כך

ברך העם בשם ה' צבאות וזהו מה שאמר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה כמו שבארנו בביאורנו לדברי התורה, השלשים הוא להודיע שאין השמחה הראויה בעבודת השם יתברך שיזבח האדם שלמים למלא בטנו אבל ראוי לשמח בו כל הצריכים ולזה תמצא שדקדקה התורה במה שצותנו לשמח בחגנו שנשמח בזה העניינים והם הלוי והגר והיתום והאלמנה כמו שבארנו שם ולזאת הסבה תמצא בזה המקום ששמח דוד מהשלמים שזבח לפני ה' כל ישראל ונתן לכל אחד מהם אשפר אחד והיא חתיכה גדולה מבשר השלמים והשלים להם המצטרך לשמחה מלחם ויין כדי שתכלל זאת השמחה כל ישראל ויהיה עניינם מסודר לעבודת השם יתברך לא לבקשת התענוג הגופי, השלשים ואחד הוא להודיע שהיותר גדול שבאנשים ראוי שיהיה שפל בעיניו מאד לפני מעלת הש"י ר"ל במה שהיה מפזז ומכרכר להראות עוצם שמחתו לעבודת הש"י ולא הראה לו בזה הענין גדול על שאר האנשים אבל השפיל עצמו כהם או יותר כי כן ראוי ולפי שגנתה מיכל זה המנהג הטוב שנהג דוד בזה וחשבה שלא יהיה ראוי למלך להשפיל עצמו כל כך לפני הש"י מנע הש"י ממנה פרי הבטן, השלשים ושנים הוא להודיע שאין ראוי במה שאפשר שתגיע לאדם ידיעה שלימה שיסתפק האדם בידיעה חסרה והמשל שאין ראוי לנביא שישפט בדברים על צד האומד והמחשב. ה אבל ראוי שימתין שיבאהו דבר ה' על הדבר שנשאל ממנו כמו שמצאנו במשה שאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ולזה תמצא בזה המקום כי נתן הנביא מפני שאמר לדוד מה שאמר על צד האומד כששאל ממנו דוד אם יבנה בית ה' ישים בו ארון ה' והוא אמרו כל אשר בלבבך לך עשה כי ה' עמך הנה השיגתהו בזה החרטה והוא שכבר אמר לו הש"י בנבואה בלילה ההוא בהפך מה שאמר נתן מעצמו לדוד על צד האומד, השלשים ושלושה הוא להודיע כי במשכן שילה לא נבנה בית לארון ה' ואע"פ שהיה שם בנין כתלים הנה לא היה מקורה מלמעלה אבל היה עליו אהל ולזאת הסבה אמר כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך באהל ובמשכן, השלשים והארבעה הוא להודיע שהדברים הנעשים לפרסם גדולת השם יתעלה ראוי שיעשו על יד מי שהוא גדול יותר בעיני האנשים כי בזה תתיישר יותר ההגדלה וההאדרה לשם יתברך ובהיות הענין כן והוא מבואר בדוד כי לקחו מאחרי הצאן למלוך על ישראל לא הסכים השם יתעלה שיהיה נבנה בית המקדש על ידו כי הוא בא להעיד על גדולת הש"י אשר אינו דבר נתחדש בו אחר שלא היה ולזה בחר שיבנהו שלמה שהיה בן מלך מלידה ומבטן ומהריון ולזאת הסבה ג"כ נוכל לומר שהיה אחר שרצון הש"י באיש נבחר שיהיה בן מלך מהריון לזה לא צוה הש"י לאחד מן השופטים והמלכים אשר היו לפני דוד לבנות לו בית והנה איש בשם אע"פ שהיה בן מלך לא היה בן מלך מהריון כמו שיתבאר במה שנזכר ממספר השנים שהיו בין יציאת מצרים ובנין בית המקדש וכבר הארכנו בזה בספר שופטים ועוד כי לא רצה הש"י שתשאר לו המלוכה ולזה גם כן בחר הש"י שיהיה זה הבנין נעשה על יד שלמה כי לו ולזרעו נתנה הממלכה מי שהתמיד העולם להיות נמצא ר"ל כי כשתהיה מלוכה בישראל תהיה לו וראוי שיהיה זה נעשה על ידו

להעיד כי גדולת הש"י אין לה קץ וסוף ועוד נכללה בזה סבה אחרת והוא מפני כי אין מדרך הש"י לעשות כי אם הטובות כי הרעות כשיעשה אותם יעשה מצד מה שהם טובות והיה ראוי שלא יהיה זה הבנין נעשה על יד דוד כי דמים רבים שפך כמו שנתבאר הסבה בזה הספור בספר דברי הימים ואולם שלמה היה ראוי לזה מפני שכל ימיו היה לו שלום ולא נלחם מלחמות עם שכבר נתקבץ בזה תועלת אחר והוא כי כשגרם החטא חורבן בית המקדש אולי אם היה נבנה על יד דוד היו מתיחסים חורבן הבית לדוד מצד רוב הדמים אשר שפך ורוב הרעות שקרו לו בימיו ורוב הרדיפות שנרדף ויאמרו כי פעולותיו גם כן הם כך ר"ל שראוי שיקרום מקרים לקושי ויהיה זה סבה אל שלא יסורו מחטאיהם בסבת העונש שיביא הש"י עליהם ואולם כשהיה הבנותו על יד שלמה סרה זאת הטענה כי היה איש מצליח מאד וכל ימיו היה לו שלום מסביב, השלשים וחמשה הוא להודיע שמלכות בית דוד לא תכלה ותפסק הפסק עולמי אבל תשאר נצחית ואע"פ שתפסק זמן מה ולזה אמר וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסיר אותו מעם שאול ר"ל שלא תסתלק ממנו הממלכה לגמרי להנתן לאחר כמו שהיה הענין בשאול ולזה גם כן אמר וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם ר"ל כל הימים שהעולם נמצא ואם תספק עלינו ממה שאמרה חנה וישב שם עד עולם שלא היה זמנו כי אם ימי חיי שמואל אמרנו לך כי הענין שם יחייב שיהיה שוב העולם לזמן שמואל כי לא יתכן שישב שם אחר מותו ואולם בזה המקום שב בהכרח אל העולם לא אל חיי שלמה ולזה אמר דוד לאמר ה' צבאות אלהים על ישראל ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך להורות כי תמידות זה כתמידות זה ואולם תמידות ישראל התבאר בתורה בדבר הקללות כמו שבארנו שם וזה מורה על נצחיות מלכות בית דוד, השלשים וששה הוא בדעות והוא לבאר שהיעודים אשר לא יקחו זמן מה אבל יקחו כל הזמן יש בהם תנאי בהכרח והוא שיהיה המקבל ראוי ולזה תמצא כי כששמע דוד זה היעוד הנפלא שיעד אותו הש"י על יד נביאו התעורר להתפלל אל השם יתעלה שיתקיים לו היעוד ההוא כי תפלת דוד אפשר שתעזור בזה לפי שכבר היתה רוח הקדש שורה עליו כאמרו רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וכבר התפרסם זה מספר תהלים אשר זכרו דוד ברוח הקדש ולזאת הסבה תמצא בזה המקום ולא יוסיפו בני עולה לכלותו כי זה מחוייב מצד ברית הש"י עם האבות כמו שבארנו בבארנו לדברי התורה ואפשר עוד שמה שאמר בכאן ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה הוא רמז למלכות משיח בן דוד כי אז יתאמת זה לפי מה שנתבאר מספר דניאל וממקומות רבים מדברי הימים והנה הודיע לו הש"י בזה המאמר תכלית והצלחה שתהיה למה שיצמח מדוד ואחר זה באר מה שיהיה אחרי דוד ואמר והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה', השלשים ושבעה טוב תכונת דוד שלא נלחם עם הגוים ההם לכספו על הממון אבל לעלות התורה האמתית ולהכניע החולקים עליה ולזה תמצא כי כשנלחם דוד על אותם המלכים והכניע אותם לא נטה לקחת השלל לעצמו אבל לקח אותו לה' לבאר שלא מפני תשוקתו אל השלל היה נלחם עמהם אבל מפני הפסד דעותיהם ואמונותיהם ובזה היה עוד

תועלת לבאר כי ה' נלחם בישראל ולזה היה מקדיש דוד לה' הכסף והזהב והנחשת אשר בא אליו כי הוא הסבה בכל זה, השלשים ושמנה לפרסם שכבר נתקיים הייעוד שנזכר בתורה כאמרו דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב כי זה נתאמת על יד דוד שהשכיב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וחבל אחד להחיות, השלשים ותשעה הוא להודיע יושר דוד שכבר היה עושה משפט וצדקה לכל עמו לא היה מעלים עינו מאחד מהם כי זאת התכונה ראוי שתהיה למלך הגון וראוי לזאת הסבה זכר גם כן שכבר חרד דוד אם נותר איש לבית שאול ויעשה לו חסד ה' בעבור יהונתן ולזה גם כן ספר שגם לחנון בן נחש השתדל דוד לעשות חסד להשיב לו גמול תחת החסד שגמל לו אביו, המי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתן ממשלה לבניו בחייו הלא תראה מה שקרה לדוד מהרע מפני מה שעשה בניו שרים כי לולי זה לא היה חוטא אמנון עם אחותו ולא מרד אבשלום בו ולא קרה לאדניהו מה שקרה וזה מבואר מאד, המי"א הוא להודיע איך עמקו מחשבות הש"י ששם עשות דוד חסד לחנון בן נחש כלי להשחית בני עמון ועזריהם כי זה היה סבה אל שילקח חנון עבדי דוד וביישם ובזם בתכלית מה שאפשר והם בעצמם היו סבה להדיח על עצמם הרעה לחשבם כי נבאשו בדוד, המי"ב הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיפנה אל התענוגים בעת היות חברו בצער הלא תראה כי אוריה החתי לא הסכים בעצמו ללכת לביתו לשכב עם אשתו מפני היות יואב וכל ישראל בצער ר"ל שהיו חונים על פני השדה לצור על דבה וראה מה קרה לדוד מהרע בתתו אז לעצמו התענוגים עד שחשק בבת שבע עם ידיעתו שהיא אשת איש ובא אליה ותהר לו כי זה היה סבה אל שהוסיף פשע על חטאתו והשתדל שימות אוריה בחרב בני עמון כשראה שלא נשלם לו מה שחשב שיבא שישכב עם אשתו בדרך שיתכסה קלון דוד, המי"ג הוא להודיע קיום יעודי הש"י אשר יעד לדוד על חטא אשת אוריה החתי ואיך עמקו מחשבותיו לסבב שתצמח מביתו הרעה ויצא משם מי שימרוד בו וישכב עם נשיו לעיני השמש ונגד כל ישראל והוא היה אבשלום והנה שלם תחת כבשה ארבעתים בשני הפנים וזה כי הוא לקח אשה אחת ואבשלום לקח ממנו עשר פלגשים והוא המית אוריה ומתו מבניו ארבעה והם אמנון ואבשלום ואדניהו והבן הנולד אז לבת שבע והנה ידוע כי הבן הנולד לבת שבע מת בעבור זה החטא כמו שנזכר בזה המקום ולפי שענין מרד אבשלום צמח מענין ענות אמנון את תמר אחותו וענין החזקת אדניהו במלוכה היה סבה לו דבר אבשלום כי חשב היותו מלך בעבור שנולד אחרי אבשלום הנה יתאמת שמיתת אלו השלשה היתה על דבר זה החטא לפי שהוא גם כן שפט כי בן מות האיש הזה אך הבטיחו נתן הנביא כי הש"י העביר חטאתו בזה העונש האחר שזכר ולזה לא ימות והנה הוא שכבר צמחה כל הרעה הזאת מביתו לפי שיונדב שנתן העצה לאמנון היה בן אחיו ואמנון היה בנו ותמר בתו ואבשלום היה בנו וכן היתה מיתת אדניהו על יד שלמה שהיה מביתו, המי"ד הוא להודיע שאע"פ שגזר הש"י להביא רע מה שאין ראוי לאדם מלהמנע להתפלל לו להעביר הרעה היא כי חנון ה' ונחם על הרעה ולזה תמצא שאע"פ שיעד הש"י לדוד על יד נביאו כי מות ימות הילד ההוא הנה לא נמנע דוד מלהתפלל

עליו ומלצום צום והיה שוכב ארצה לרוב ההכנע לפני השם ית' אולי יחננו ה' ויחי הילד ומזה המקום למדנו שמה שאמרה התורה וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וזכרתם וגו' הנה הרצון בו עם התפלה והתענית כמו שבארנו בביאורנו לדברי התורה, המ"ה הוא במצות והוא להודיע שאין ראוי לצום ולהתפלל על הצרה אחר שכבר הגיעה כי אין ראוי להתפלל על דבר הנמנע לאלהים אם לא היה המתפלל נביא והיה שואל זה על דרך המופת ולזה אמר דוד למה זה אני צם האוכל להשיבו וגו' וכבר בארנו זה בביאור התורה ממה שאמר על הצר הצורר ולא שכבר צר, המ"ו הוא להודיע שכבר נבחר שלמה מלידה ומבטן ומהריון לזה נקרא שמו מאת ה' ידידיה להורות על שהש"י אהבו המ"ז הוא להודיע שמה שיכבשו יחידים מישראל לא תנהג בו קדושת ארץ ישראל ולזה דקדק יואב בעת שלכד את עיר רבה ונקרא שמו עליה ולזה שלח אל דוד שיבא שם עם יתר ישראל כדי שיהיה שם המלך וכל ישראל ויהיה זה הכבוד מיוחד לכלם, המ"ח הוא להודיע לכל אדם שראוי שישמר מעצת היועצים הרעים ומהפעלות המגונות הלא תראה מה שקרא לאמנון מפני שמעו לעצת יונדב עם מה שהיה בדבריו מהפיוס לו המ"ט הוא להודיע שזרע יפת תאר אשר יהיה מהביאה הראשונה שנבעלה בגיותה אינו מיוחד לאב כלל ולזה הגיד כי תמר לא היתה אסורה לאמנון כאמרה ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך, ה"י והוא במצות והוא מה שלמדנו שענין השנאה יוכר לנו כשלא ידבר עם שונאו למרע ועד טוב כאמרו ולא דבר אבשלום לאמנון למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון ומזה המקום למדנו כי מה שאמרה התורה בהרוג נפש בשגגה והוא לא שונא לו מתמול שלשום יוכר בזה האופן כי אנחנו לא נדע מה שיש בלבו אך אם ראינוהו שלא דבר עמו שלשה ימים ידענו כי הוא שונא לו ולא יהיה גולה על הרציחה ההיא כי גדול עונו משיכופר על ידי גלות, ה"יא הוא להודיע שראוי לאדם שיתיישב במה שנשאל ממנו אם אפשר שיקרה ממנו נזק קודם הסכימו לדבר השאלה ההיא הלא תראה כי דוד בעבור שלא התישב על מה ששאל ממנו שילך אתו אמנון נתן לו את שאלתו והיה זה סבה להמתת אמנון כי כבר היה אל דוד לתת אל לבו דבר השנאה אשר שנא אבשלום את אמנון על דבר תמר אחותו עם שזה היה מסובב מהשם יתברך להקים על דוד את הרעה מביתו כי הריגת אמנון היה מסלול ודרך אל התכלית ההוא כמו שנראה מדברי זה הספור, ה"יב הוא להודיע שאין ראוי לבקש דבר מאיש מה אם היה מבואר שלא יתן בקשתו ולזה ספק שלא התעורר יואב להשתדל עם המלך דוד להשיב את אבשלום עד אשר ידע כי לב דוד על אבשלום כי נחם על אמנון כי מת, ה"יג הוא להודיע שמי שייראו אם יבקשו ממנו דבר מה אם למשפט אם לחסד שימנעוהו הנה ראוי שיבאו אליו בעניינים דומים לדבר ההוא אשר ישוער שהוא ישפוט בהם לפי הדרוש ואחר זה כשיעתיקהו אל הנושא שתהיה בו השאלה לא יתכן לו למנוע מה שכבר שפט שהוא ראוי ולזאת הסבה תמלא כי מפני שהיה ירא יואב מלבקש מהמלך דוד להשיב את נדחו פן ימנע ממנו בקשתו כי יחס לבבו על דם אמנון סבב להעתיקו אל מה שידומה לזה ממה שספרה לו האשה

התקועית וכאשר נתבאר מדבריו שהוא חמל על ההורג ונשבע שלא יפול משערת ראשו ארצה אז היה קל להפך השאלה אל שישיב המלך את נדחו ובזה נתרצה המלך לעשות בקשת יואב, הנ"ד הוא להודיע כי יש מין מן הנזירות יהיה בו אדם נזיר עולם ויגלח משנה לשנה כמו שנראה מענין אבשלום במה שהיה מגלח ראשו משנה לשנה כי כבד עליו לפי מה שזכרנו בביאורנו לזה הספור, הנ"ה הוא להודיע שהזרע שיצא מיפת תאר הוא בלתי ראוי כמו שהעידה עליו התורה כפרשה כי תצא למלחמה כמו שבארנו שם הלא תראה איך היה ענין אבשלום בתכלית הרוע והוא היה בן יפת תאר לפי מה שיתבאר מענין תמר, הנ"ו הוא להודיע איך ענש השם אבשלום שכבר היו לו שלשה בנים וכלם מתו קודם מותו על שהוצרך לבנות מצבה וקרא שמו עליה כי אמר אין לו בן שיקרא שמו עליו, הנ"ז הוא להודיע כי אין היופי עדות על יושר הלב ולא יושר הדברים כי לפעמים יעשה אדם זה על דרך תחבולה כמו שמצאנו באבשלום שמדבריו לישראל היה נראה שהוא איש חסיד ורודף הצדק והיושר והיה זה כלו על צד התחבולה למשוך לב ישראל אליו והנה אעפ"י שהיה היפה שבישראל לא היה טוב אך היה בתכלית הרוע והנה גנב אבשלום בזאת התחבולה לב ישראל ועמם זקני ישראל כי כלם היו נסכמים בהריגת דוד כמו שנתבאר מעצת אחיתופל, הנ"ח הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי שיתרשל אדם מלקיחת עצה משני הפלגת רוע המקרים אשר יקרו לו ולזה תמצא שהתנהג דוד בחכמה נפלאה בכל זה הענין בברחו מפני אבשלום בנו וזה שהוא ירא אם ישאר שם שינצחו אבשלום בנו כי כבר ייעדו הנביא שיקים השם רעה מביתו וינתנו נשיו לרעו וישכב עמהם לעיני השמש ולעיני כל ישראל וזה לא היה אפשר שיתקיים אם ישאר שם דוד אם לא בשיפול דוד בידי אבשלום ולא רצה דוד לקחת כל נשיו אתו בברחו כי כבר ימשך מזה גם כן אם יתקיים ייעוד הש"י שינצחו אבשלום במקום אשר ברח שם ולזה הניח דוד שם הפלגשים לבד כי יותר מעט בזה היה לו מן הגנות והצער אם ישכב אבשלום עמהם ממה שיקרא לו מזה אם ישכב עם נשיו והנה ברח המלך ברגליו כדי שלא יכירו כל רואיו כי הוא המלך כי בזה יתכן לו שישלם ההמלט מן אבשלום ולזאת הסבה גם כן לא רצה שישאו לו ארון ה' והניח שם אנשים טובים ווכל לבטוח בהם שיגידו לו האמת להודיע לו מה שיסכים אבשלום לעבור כנגדו והשתדל לשלוח שם איש חכם למען יפר את עצת אחיתופל הטובה ועם הכנתו עצמו לטו' העצה הכין עצמו לתפלה ולזה התפלל לש"י שיסכל עצת אחיתופל ועם זה היה לב דוד נשבר ונדכה והיה הולך ובוכה וראש לו חפוי וסבל הקללות הנמרצות שקללו שמעי בן גרא להכנע בתכלית מה שאפשר אל הש"י אולי יחננו יוצרו ונחם על הרעה והכין עצמו עם זה למלחמה לפי הסדור הראוי ולזה שם עם מחנהו שרי אלפים ושרי מאות, הנ"ט הוא להודיע כי גם בעת הרעה על הצדיק לא יעזבנו הש"י ביד הרשע ולא יסיר השגחתו ממנו לגמרי הלא תראה כי עם היות דוד נרדף הוכחנו ענינים רבים לו להצלתו עד שבבחורים שהיו שם בני ימיני שהיה ראוי שישנאו דוד הוכנה שם אשה החביאה אחימעץ ויהונתן באופן שהשלימו המבוקש מדוד לרעה מה שיסכימו לעשות אבשלום וישראל כדי שיוכל

לקחת עצה להמלט ממה שחשבו לעשות כנגדו ומצ' גם כן בדרכו רבים גשאו לו מנחה ולעם אשר ברגליו כי לא יגרע הש"י מצדיק עיניו ובעת המלחמה ג"כ נפלו עם אבשלום ואבשלום ביד אנשי דוד כי כבר סבב הש"י שנפוצו ישראל הנה והנה לברוח והיה זה סבה אל שנפל אבשלום ביד עבדי דוד ולא יכול לברוח כי כבר סבב הש"י והיה תלוי בלב האלה, הס' הוא להראות עוצם בטחון דוד בשם ית' עד שצוה יואב ואבישי ואתי שיחמלו על הנער אבשלום ולא ימיתוהו להשענו שכבר ינוצח אבשלום וצבא ישראל אשר עמו מפני רדפם אותו על לא חמס בכפיו וזה גם כן הורה על טוב תכונת דוד שלא היה רוצה לשלם לו מדה כנגד מדה אך לא יכול דוד למנוע זה כי מן השמים נלחמו עם אבשלום שיפול ביד פשעיו עם שבזה נתישר הדבר שתהיה המלוכה לשלמה כאשר גזר הש"י והנה היתה תכונת דוד חזקה בזה הענין עד שכבר נתאבל על אבשלום זה האבל הנפלא הנזכר בזה הספור, הס"א הוא להודיע שאין ראוי לאדם טוב לבשר בשורה לגדול לא ישמח בה ולזה הרחיק יואב את אחימעץ מלבשר אל המלך דוד דבר הריגת אבשלום ולזה אמר לו לא איש בשורה אתה היום הזה על זה הענין ובשרת ביום אחר כאשר יקרה דבר טוב ישמח בו דוד אז אשלח הבשורה בפידך ולפי שחשב אחימעץ שישמח בה דוד בקש שירוץ הוא לבשר אל המלך זאת הבשורה וכאשר הרגיש שידאג המלך בזה לא רצה לבשר זאת הבשורה וכזה תמצא שאמר המלך דוד איש טוב הוא ואל בשורה טובה יבא למדנו מזה שאין מדרך האיש הטוב לבשר הבשורה הרעה, הס"ב הוא להודיע שראוי שיתנהג האדם בחכמה גם בעת האבל והצער ולא יסור ממנו הצער טוב העצה הלא תראה כי תכף שהרגיש דוד מה שיקרה לו מן הנזק אם יראה לעבדיו שהוא דואג ומיצר על מיתת אבשלום ולזאת הסבה קם ושב בשעה להראות שאינו מיצר על מיתתו ולזה תמצא שהתנהג דוד בחכמה נפלאה בענין השבתו למלכותו ולזאת הסבה בעינה שלח לבקש בדברי שלום ואהבה ואחווה מהיותר קרובים אליו שישתדלו בהשבתו כדי שלא יראו שיהיה בלבו עליהם על אשר מרדו בו ומשחו אבשלום עליהם למלך ושלח להם כי דבר כל ישראל בא להשיב אל המלך כדי שימהרו להשיבו באופן שלא יקדמו להם ישראל כי זה יהיה בשת להם ולזאת הסבה גם כן שלח לעמש' גם כן בזה האופן ונשבע לו שיעשהו שר צבא תחת יואב והנה רצה המלך שיסכימו זה זקני יהודה כי לא ידע מה ילד יום כי אולם יקים לו הש"י שטן אחד כי במעט סבה יתרצו ישראל להמליכו עליהם לבשתם על ענין דוד ולחשבם כי נבאשו בעיניו ולזאת הסבה תמצא דוד שמחל לשמע' בן גרא את דבר הקללות אשר קללהו ונשבע לו שלא ימות ליראתו שיהיה לשטן לו ולזה גם כן תמצא שכאשר קם שבע בן בכרי להיות לדוד לשטן מהר דוד להפילו טרם יתחזק ענינו כי אז יכבד לו יותר ואולי ימותו בזה רבים מישראל ולזה השתדל למהר להמיתו לבדו, הס"ג הוא במדות והוא להודיע שראוי להתרחק מלקבל לשון הרע הלא תראה כי על לשון הרע שספר ציבא על מפיבשת ענש דוד מפיבשת ונתן לעבדו את השדה אשר היה לשאול וכאשר נתבאר שקרות הדברים ההם הוכרח להשאיר מהעונש ההוא קצתם משני ההטבות שהיטיב לו ציבא בעת היותו נרדף

והנה הסכימו ז"ל שכל מה שאמר דוד למפיבשת אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה נענש דוד כשנחלק המלכות קצתו לרחבעם וקצתו לירבעם והיה זה כן לפי שעון קבול לשון הרע קשה מאד הלא תראה מפני מה שקבלו ישראל לשון הרע מאבשלום כנגד דוד מתו כמה נפשות מישראל, הס"ד הוא במדות והוא להודיע שראוי למקבל הטובה שישלם גמול למטיב על הטבתו ולזה ספר שכבר נתעצם דוד עם ברזלי והעביר אותו כמהם להיטיב לו כאשר שאל ברזלי, הס"ה הוא להודיע שראוי לכל אדם להיות מפחד תמיד כשהיתה שם סבה מביאה אל זה ואם כבר יראה בתחלת המחשבה שלא נתישר הענין לתכלית שיגיע לו נזק הלא תראה כי עמשא עם היותו ראוי שיפחד מיואב שימיתו כדי שלא ירד מגדולתו ר"ל שלא ירד מהיות שר צבא והיה החרב ביד יואב עם כל זה לא פחד לחשבו שזה לא היה לכונה שיכהו אך מקרה היה שנפלה החרב מתערה וקרה לו מזה המות, הס"ו הוא להודיע שאין ראוי שימסרו נפשם להריגה בני העיר בעבור הצלת נפש אחת מישראל כשהיה האיש ההוא מחוייב מיתה כשבע בן בכרי ומזה יתבאר גם כן שאם לא היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי לא הותר להם זה לפי המקומות הכוללים שזכרנו בפתיחת באורנו לדברי התורה ולזה תמצא שהסכימו אנשי העיר ההוא להרוג שבע בן בכרי להסיר מעליהם אנשי המלחמה שהיו משתדלים להשחית העיר בכללה בעבור שבע בן בכרי אם לא יתנוהו להם כי אם לא יאות להם הם ג"כ מורדים במלכות ויחוייבו מיתה ולזאת הסבה תמצא שספרה האשה החכמה שהיתה שם כי בני העיר ההיא אינם מורדים במלכות אך הם שלומי אמוני ישראל, הס"ז הוא להודיע כי העונש לא יבא בזולת מרי ולזה ספר שכבר היה רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה והיה זה אצלם דבר זר מאד לחוזק השגחת הש"י על דוד ולזה בקשו לדעת במה היתה החטאת הזאת וכאשר נתאמת להם שבסבת חטא הגבעונים היה על מה שרדפם שאול והרגם והשמידם מהתיצב בכל גבול ישראל כי כבר עבר בזה על השבועה שנשבעו להם נשיאי העדה פייסו באופן אחר ולא נתדצו עד שנתרצו בזה האופן שבקשו שהיה בו מהאכזריות מה שלא יעלם והנה זכר כי בזה נעתר להם השם ית' לארץ, הס"ח הוא להודיע שהש"י יקח נקמה ממי שיונה השפלים וירדפם לחשבו כי אין בשער עזרתם ולזה תראה שיותר נענש שאול על הריגת הגבעונים ורדיפתם ממה שנענש על הריגת נוב עיר הכהנים והנה היה זה לשתי סבות האחת כי מי שיסתבך בזאת התכונה הפחותה ר"ל לרדף השפלים ימצאו לו תמיד מה שאין כן ברדיפת הבלתי שפלים והב' כי בהריגת הכהנים אשר בנוב היה שאול כלי להשלים מה שייעד הש"י מהרע לבית עלי ולזה לא מצאנו כשזכר חטאת שאול שיזכור זה החטא והנה האריך בפרטי אלו הסיפורים להוסיף ההאמנה בהם : (רלבי"ג)

לכב את-ארבעת אלה ילדו להרפה בגת ויפלו ביד-דוד וביד עבדיו:
(9)

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶת־מִכָּף כָּל-אֹיְבָיו וּמִכָּף שָׁאוּל:

כ"י ביום הציל ה' אותי. לעת זקנתו, לאחר שעברו עליו כל כרותיו ונאלו מכולם: ומכף שאול. והלא שאול בכלל היה, אלא שהיה אויבו ורודפו מכולם. כיוצא בו (לעיל ב ל): תשעה עשר איש ועשהאל, כיוצא בו (יהושע ב א): לכו ראו את הארץ ואת יריחו וכיוצא בו (מלכים-א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות ואת בת פרעה (מלכים-א יא א): (כ"י)

מצודת דוד ביום הציל. רוצה לומר: לעת זקנותו, שניצול מכל התלאות, ועבדיו מנעוהו מלרדת עוד במלחמה כמו שכתוב למעלה, אז אמר השירה הזאת. או רוצה לומר: בכל עת שבאה עליו צרה וניצל ממנה, אז היה שר השירה הזאת.

מצודת ציון מכף. מיד: (מצודת ציון)

רלבי"ג וידבר דוד לה' עד סוף הספר. ביאור המלות: (רלבי"ג)

מלבי"ם וידבר דוד. המזמור הזה כולו סידר נעים זמירות ישראל בספר תהלותיו (מזמור י"ח) ובפירושו לספר תהלותיו. בארנו דבריו כיד ה' הטובה עלינו. אך למה הוצג גם כאן, ולמה באו פה שנויים רבים וחלופים בתיבות ובאותיות. צריכים אנו לשמוע לדברי מהרי"א חבר השירה הזאת בבחרותו בהיותו בתוך צרותיו, ועשאה כוללת לכל הצרות, כדי שבכל פעם ופעם שהיה ה' מצילו מצרה היה משורר השירה הזאת, וזה שכתוב ביום הציל ה' אותי ומכף כל אויביו ומכף שאול בכל פעם שניצול שר לה' כדברים האלה, ובספר הזה לא נכתבו מזמירות דוד ותשבחותיו רק השירה הזאת שהיא כוללת וששר אותה תמיד, ודוד המעי"ה לעת זקנותו קבץ ואסף כל תהלותיו בספר מיוחד לצורך הנהגת המתבודד, שישפוך שיחה לפני אל על כל הפרטים שיצרך איש איש בימי חלדו, ימצאו מזמור או תפלה יתפלל בה, ויש בה סגולות נפלאות כי חברה ברוח הקדש ככתוב בסי' שמוש תהלים, וגם המזמור הזה כתב שם שנית שיתפלל אדם אשר סבבוהו מצוקות רבות וניצול מהם כדוד, ואולם יען שנעשה לצרכי המתבודד תפלה לעני כי יעטוף, שינה ענינים רבים באופן שיתכנו לצרכי היחיד, ועי"ד זה מצא השר מהרי"א טעמים נכונים לכל החלופים שבאו פה מבספר תהלות, עיין עליו כי אין להוסיף על דבריו, ופירוש המזמור היקר הלז כתוב אתי בספר תהלות כי שם מקומו, ולא

אכפלהו פה שלא לצורך, לשכנו תדרשו ובאתם שמה אם יהיה אלהים
עמדי: (מלבי"ם)

בב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטי-לי:

רש"י סלעי ומלודתי. לשון חוזק הם, 'סלע' כמשמעו, 'מלודה' היא מלודת יערים, שקורין פלייטאי"ן בלע"ז. ועל שם הגם שנעשה לו בסלע המחלוקת (שמואל-א כג ח), והמלודות בחורשה: ומפלטי לי. מפלטי עם כזא ישראל במלחמה, ופעמים שהוא מפלט לי כשאני לבדי, כגון מן יסדי בנוב (לעיל כא (רש"י):

מצודת דוד ה' סלעי. ה' מחסי, כבנין מסלע, וכמצודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומצודתי. מבצר חזק : ומפלטי. מצילי, ואמר 'לי', לתוספת ביאור (מצודת ציון) :

רלב"ג סלעי ומצודתי. הם ענין חוזק כי ברוב יהיו הבנינים החזקים על שן סלע והמצודה הוא הבנין החזק : ומפלטי. ר"ל ומציל אותי מהרעות אשר אני בהם והרצון בזה ה' לי סלעי ומצודתי לא אצטרך למקום חזק ולמציל אחר (רלב"ג) :

גג אלהי צורי אַחְסָה-בוּ מַגְנִי וְקָרַן יְשָׁעִי מִשְׁגָּבִי וּמְנוּסִי מִיָּשָׁעִי מִחֲמָס תִּשְׁעָנִי:

רש"י צורי. לשון סלע, שהסלע מחסה לעוברי דרך, מן המטר והרוחות, אבריחאמ"ץ בלע"ז: אחסה. לשון כיסוי, שהייתי מתכסה לעזרה: משגבי. סומכני: ומנוסי. שהייתי נס אליו לעזרה: (רש"י)

מצודת דוד צורי. ה' הוא חזקי, אשר אחסה בו : וקרן ישעי. הוא לי לישע ועזר, כמו קרן לבעל הקרנים : ומנוסי. אנוס אליו מפחד האויב : מחמס. מאנשי חמס (מצודת דוד) :

מצודת ציון צורי. מלשון צור וסלע, וכפל דבריו במלות שונות כדרך השיר : ומנוסי. מלשון ניסה ובריחה : מחמס. הוא כענין גזל : (מצודת ציון)

רלב"ג אלהי צורי. ר"ל אלהי חזקי : וקרן ישעי. ותוקף ישעי והמשיל

התוקף לקרן כי הוא כלי לבעל הקרנים להסיר ממנו כל מזיק ולפי שהוא ישתמש בה ג"כ להזיק וזה דבר לא יתכן שייוחד להש"י אמר קרן ישעי הוא להושיע ולהציל מהרע כי הש"י לא יעשה רע אם לא מצד מה שהוא טוב : **משגבי**. ר"ל חזקי ותקפי : **ומנוסי**. כמו שינוס האדם אל המקום הידוע לו שיתכן לו שימלט בו כי אין לי מנוס זולתי אל הש"י : (רלב"ג)

ח **מְהִלְלָא** **אֶקְרָא** **יְהוָה** **וּמְאִיבִי** **אֲנִשְׁע:**

רש"י מהולל אקרא ה'. כתרגומו; בקראי לו אהודנו, לפי כי מאויבי אני בוטח שאושע. ויתכן לפתור אקרא ואושע, לשון 'הוה': (רש"י)

מצודת דוד מהולל. כאשר אני קורא אל ה' בהלל, אז אני נושע : (מצודת דוד)

רלב"ג מהלל אקרא ה'. ר"ל כשאקרא לשם יתעלה ואתפלל לו הנה יהיה קודם זה מהולל ר"ל שאסדר שבחיו תחלה כי בזה יתכן שתהיה התפלה נשמעת כי בספור השבחים ישלם לאדם הדבקות עם הש"י ואז יתכן שתהיה תפלתו נשמעת מפני דבקות ההשגחה בו : (רלב"ג)

ח **כִּי** **אֶפְפוֹנִי** **מִשְׁבְּרֵי-מוֹת** **נְחָלִי** **בְּלִיעַל** **יְבַעֲתֵנִי:**

רש"י אפפוני. הקיפוני; משברי מות. כתרגומו: כאתא דיתבא על מתברא, כן שם מושב האזנים שהאשה יולדת שם: נחלי. גייסות שוטפות כנחל: (רש"י)

מצודת דוד כי אפפוני. כאשר סבבו אותי משברי מות, רוצה לומר : כאבי מות, וכאשר החליים הבאים מאנשי בליעל בעתו וחרדו אותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפפוני. סבבוני, כמו (תהלים מ יג) : כי אפפו עלי : **משברי**. מלשון שבר : **נחלי**. מלשון חולי, כמו (נחום ג יט) : נחלה מכתך : **יבעתוני**. מלשון בעתה וחרדה : (מצודת ציון)

רלב"ג אפפוני משברי מות. רצה לומר הקיפוני רעות שוברות מובילות אל מות או יהיה אפפוני מענין אף והוא מענין פנים כאמרו ויפל לאפיו ארצה והרצון בו שמו פניהם אלי ואפשר שיהיה משברי מות מענין אמרו כל משבריק וגליך עלי עברו והרצון בו על צד המשל גלי הים המביאים אל מות שמו פניהם אלי : **ונחלי בליעל**. נחלי רשע והנה קרא נחלי רשע

הנחלים השוטפים ורצים בכח וזה כלו משל על הרעות הגדולות : (רלבי"ג)

וַ חָבְלִי שָׁאוֹל סִבְּנֵי קִדְמוֹנִי מְקַשֵּׁי-מָוֶת:

רש"י חבלי. כתרגומו: משרית, כמו (שמואל-א י ה): חבל נביאים: קדמוני. באו לפני. (ז) כלל לי אקרא ה' וישמע וגו'. כך דרך לשון הוה, מדבר לשון עבר ולשון עתיד צפעס אחת: (רש"י)

מצודת דוד חבלי. וכאשר כאבי שאול סבבוני, ובאו לפני מוקשים המביאים את המיתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חבלי. מכאובי, כמו (הושע יג יז) : חבלי יולדה : קדמוני. באו לפני, כמו (מיכה ו ו) : במה אקדם ה' : (מצודת ציון)

רלבי"ג חבלי שאול סבוני. כאבי מות סבבוני והנה קרא שאול מות כי הוא שם לקבר וכאילו אמר שהכאבים ההם מובילים אל מות : קדמוני מוקשי מות. קדמו אותי אויבי לשי' בדרכי אשר אני הולך מוקשים אכשל בהם מוליכים אל מות : (רלבי"ג)

וַ בַּצֵּר-לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל-אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מִהִכְלוֹ קוֹלִי וַיִּשְׁעַתִּי בְּאָזְנוֹ:

מצודת דוד בצר לי. כאשר היה צר לי בעבור הדברים האלה, אז קראתי לה', ושמע קולי, וצעקתי באה באזניו, וכפל הדבר במלות שונות, וכדרך מליצת השירה : (מצודת דוד)

רלבי"ג בצר לי אקרא ה' ואל אלהי אשוע. ידמה שכפל הענין במלות שונות כי זה דרך השירים ואפשר עוד שהראשון יכוון שיקרא שם ה' והוא ההשתדלות בהשגתו יתברך באמצעות סדור שבחיו כי זה הוא קריאת השם לו ואחר זה היה מתפלל לשי"י ובזה האופן עלתה שועתו באזני השי"י ואם חזקה מאד מדרגתו ממדרגת האדם : (רלבי"ג)

וַ (ותגעש) וַיִּתְגַּעַשׂ וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָזוּ וַיִּתְגַּעְשׂוּ כִּי-חָרָה לִּי:

רש"י ויתגעש ותרעש. לא על נסים שאירעוהו נאמר, אלא על נסים

סנעסו לישראל, וראש המקרא מחובר על סופו: כי חרה לו. 'כי' משמש כאן בלשון 'כאשר', וכן פתרונו, וכשחרה לו מפני מכעיסיו, נתגעה ונתרעה הארץ, ומוסדות השמים רגזו ורעשו: (רס"י)

מצודת דוד ויתגעש. נעו ונדו אויבי יושבי הארץ, מרוב הפחד : **מוסדות השמים.** הוא משל על השרים מכנען : **כי חרה לו.** כאשר חרה לו, לקחת מהם נקמתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתגעש. ענין התנודה והתנועה החזקה, כמו (ירמיהו מו ז) : כנהרות יתגעשו מימיו : **ירגזו.** יחרדו : (מצודת ציון)

רלב"ג ויתגעש ותרעש הארץ. הגעש והרעדה הוא דבר אחד : **מוסדות השמים.** הם מקומות הארץ כי הם כמו מוסדותיהם להיות תנועותיהם סביב המרכז ואמר עליהם שירגזו וירעשו מצד היות האש בבטן הארץ וזהו אמרו כי חרה לו והוא מענין חום ושרפה על רוב הכעס וזה כלו משל על הנפלאות שהיה עושה השם יתברך בעבור הצלת דוד מאויביו ויתכן שרמז באמרו ומוסדות השמים על מוסדות ההרים כי הם גבוהים ולזה תארם בשם שמים כאמרו אשר תעוף בשמים וידמה שענין כן לפי שכבר נמצא תמורת זה בספר תהלים וממוסדי הרים : (רלב"ג)

טו עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו:

רס"י עלה עשן באפו. כן דרך הכועס, יולא עשן מנחיריו, וכן (תהלים יח ט): עלה עשן באפו. וזהו כל לשון חרון אף, שהאף נוחר ומעלה הכל: ואש מפיו תאכל. מגזרת דבר פיו, תאכל אש ברשעים: (רס"י)

מצודת דוד עלה עשן באפו. הוא ענין כעס, ואמר בלשון הנופל באדם, שעל ידי חמום הכעס, נראה כעין עשן יוצא מנחירי האף, וכן (תהלים עד א) : יעשן אפך : **תאכל.** את הקמים עלי : **ממנו.** רצה לומר : מעמו באו הגחלים, ובערו לשרוף בשונאי : (מצודת דוד)

טז ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו:

רס"י ויט שמים. להנקם מאויביו, ממלכים ומפרעה: (רס"י)

מצודת דוד ויט. נטה את השמים למטה לארץ, וירד עליהם להתקרב אל

שונאי להכות בהם, והוא מדרך משל, לומר שהיה ממהר ליפרע מהם :
תחת רגליו. להיות מוכן להפרע מהם, בחושך של ערפל : (מצודת דוד)

מצודת ציון וערפל. כעין עב הענן : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויט שמים וירד**. ר"ל שהוא הטה שמים אל מה שרצה שיגיע
בנמצאות השפלות להציל דוד ויורה הפעלה הנאצלת ממנו על זה או רצה
בזה והוא הנכון יותר שהוא כאילו נטה מהשמים אשר שם משכנו לפי
מה שיחשב וירד בנמצאות השפלות להשגיח בי ולרוב החשך והאפל אשר
בנמצאות האלו השפלות קראם ערפל ולזה אמר וערפל תחת רגליו :
(רלב"ג)

יא **וירכב על-כרוב ויעף וירא על-כנפי-רוח**:

מצודת דוד **וירכב**. לבוא : **וירא**. היה נראה בא על כנפי רוח, ודימה נשיבת
הרוח, לעפיפת כנפי העוף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כרוב**. מלאך. ורבותינו ז"ל אמרו (חגיגה יג ב) : כרביא, והוא
התרגום של נער, כי דמות אדם להנה : **ויעף**. ענין פריחה : (מצודת ציון)

רלב"ג **וירכב על כרוב ויעף**. אמר כי הש"י רכב על כרוב והוא השכל הפעל
שהוא מלאכו השלוח ממנו להשגיח על אישי האדם כמו שנתבאר בספר
מלחמת ה' והנהיג אותו אל שישגיח בדוד ומרוב מהירות הגלות פעלתו
אמר שכבר עף על כנפי רוח ללכת אליו במהירות : (רלב"ג)

יב **וישׁת חשך סביבתי סכות חשרת-מים עבי שחקים**:

רש"י **וישת חשך סביבותיו**. לסוכה, כענין שנאמר (שמות יד כ): ויהי הענן
והחשך, מפסיק בין מצרים לישראל: **חשרת מים עבי שחקים**. מאין היה
החשך, עבי שחקים היו, שהן חושרין מים על הארץ: **חשרת**. לשון כזרה
הוא, שהוא נופל על הארץ דק דק (תענית ט ז). וכן הוא אומר באגדות
הרבה: חושרין אותו ככזרה. ויש לפתור 'חשרת', לשון 'קשר', שמתקשרין
השמים בעבים על ידי המים, כמו 'וחשוריהם' האמור באופני המכונה
(מלכים-א ז לג), שהם זרועות העץ המהדקין וקושרין עיגוליה יחד: (רש"י)

מצודת דוד **וישת חושך**. שם החושך סביבות סוכתו, להיות מוכן להחשיך
להאויב : **חשרת**. החושך הוא בא מחשרת רבוי המים הנקשרים בעבים

הפרושים מתחת השחקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישת. ענין שימה, כמו (תהלים עג ט) : שתו בשמים פיהם : **חשרת.** ענין קשור, כמו (מלכים א ז לג) : וחשוקיהם וחשוריהם : (מצודת ציון)

רלב"ג וישת חשך סתרו סביבותיו סכתו. אמר זה על צד המשל למה שהמציא הש"י להיות לסכה ולמחסה לדוד מאויביו : **חשרת מים עבי שחקים.** ר"ל קשור המים בעבים ואמר זה לפי שמהם יצאו המים והם בו בכח וכאלו יאמר שמה שהמציא הש"י מזה הוא מכוון תחלה להשפיע טוב לדוד ולהצילו כמו שהמים היורדים מהעבים הם מצמיחים הצמחים ובו גם כן מה שיקרה בו רע והשחתה לאויבים דרך משל כמו הברק והאש היוצא מהאיד הקיטורי שלפעמים ירד המטר וירדו עמו הברקים והאש והברד ויתחדשו הקולות המרעידים והרעמים : (רלב"ג)

יג מננה נגדו בערו גחלי-אש:

רש"י מננה נגדו. סלח תאמר בחשך הוא שרוי, אלח הנוגה לפניו מן המחילה, ומאותו נוגה אש לפניו, בערו גחלי אש, שנסתלחו חלים על מלכים: (רש"י)

מצודת דוד מנוגה נגדו. מחמת האורה שלפניו אשר חפצו להאיר להושיע לי, לזה בערו גחלי אש בהקמים עלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מננה. ענין הארה וזריחה : (מצודת ציון)

יב ירעם מן-שמים יהוה ועליון יתן קולו: **טז** וישלח חצים ויפיצם ברק (ויהם)

מצודת ציון ויהם. מלשון מהומה : (מצודת ציון)

רלב"ג וישלח חצים ויפיצם. הם האשים הבוערים שירדו בחוזק מהענן לאמ"ש בלע"ז והם גם כן מתחדשים מגוף הברק לזה אמר ברק ויהם : (רלב"ג)

יז ויראו אפקי ים יגלו מסדות תבל בגערת יהוה מנשמת רוח אפו:

רָשׁוּי יגלו מוסדות תבל. שנזקע התהום, כשנזקע ים סוף נזקעו כל מימות שבעולם (ילקוט שמעוני רמז קס"א): מנשמת. מכה נקיבת רוח אפו: (רש"י)

מצודת דוד ויראו. היו נראים קרקעות מי הים, כי נבקעו המים : יגלו וגו'. כי נבקע הארץ : בגערות. בעבור גערת ה' בהקמים עלי : מנשמת. מנשיבת רוח אפו, והכל הוא בדרך משל : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפיקי. כן יקרא המים הנגרים בחוזק ורודפים, וכן (איוב ו טו) : כאפיק נחלים : מנשמת. מלשון נשימה ונשיבת הפה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויראו אפיקי ים. הם מעמקי ים : יגלו מוסדות תבל. הם המקומות השפלים שאצל מרכז הארץ כאילו יאמר שהדברים הנסתרים שלא חשב איש שיתחדשו נתחדשו באלו הפעולות הנפלאות השופעת מהש"י והמשל כי לא חשב איש שיתחדש מהרע לשאול ולבניו בהר הגלבוש אשר נגלה בו מה שרצה הש"י לתת הממלכה לדוד שאם נשאר יהונתן לא היה דוד חולק עמו על דבר המלוכה ולזה סבב הש"י שמתו יחד וגם ענין איש בשת לא עלה בלב אדם שיהיה כך ר"ל שתתחדש מריבה בינו ובין אבנר ושיקומו עליו אנשים להרגו על משכבו בביתו : (רלב"ג)

יִשְׁלַח מִמְרוֹם יְקַחְנִי יִמְשְׁנִי מִמֵּיִם רְבִים:

מצודת דוד ישלח ממרום. ישלח עזרתו ממרום, ויקחני מיד האויב, ויוציאני מיד הרבים הקמים עלי, השוטפים כמים רבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימשני. ענין הוצאה, כמו (שמות ב י) : מן המים משיתהו : (מצודת ציון)

רלב"ג ישלח ממרום יקחני. ישלח ממרום מה שיקחני וינהגני על חפצי : (רלב"ג)

יִצִּילְנִי מֵאִיְבֵי עֵז מִשְׁנְאֵי כִּי אֶמְצֹוּ מִמְּנִי:

רש"י כי אמנו. כאשך. אמנו: (רש"י)

מצודת דוד כי אמצו. כאשר התחזקו ממני, אז יצילני מידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמצו. ענין חוזק : (מצודת ציון)

יִט יְקַדְמֵנִי בְיָוִם אִידֵי וַיְהִי יְהוָה מְשַׁעַן לִי:

מצודת דוד יקדמוני. האויב היה מקדים לבוא עלי בעת יקרני מקרה רע, בחושבו כאשר החילותי לנפול לא אוסיף לקום, אבל ה' היה לי למשען, ואף כי נפלתי, הנה קמתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון אידי. ענין מקרה רע, כמו (אויב לא ג) : הלא איד לעול : משען. ענין סעד : (מצודת ציון)

רלב"ג יקדמוני ביום אידי. ר"ל יקדמוני הרע ביום אידי להוסיף רעה על רעה כמו הענין בזיפים בעת היותו נרדף משאול וכמו הענין באחיתופל שהיה יועץ אבשלום להמית אביו בעת שפלתו והיותו נרדף : (רלב"ג)

יכ וַיֵּצֵא לְמַרְחָב אֶתִּי יְחִלְצֵנִי כִּי-חָפֵץ בִּי:

מצודת דוד למרחב. למקום רחב, להנצל מיד : יחלצני. יוציאני מן המיצר, כי חפץ בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחלצני. ענין הוצאה ושליפה, כמו (תהלים פא ח) : בצרה קראת ואחלצך : (מצודת ציון)

יכא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצַדִּיקְתִּי כָּבוֹד יְדֵי יְשִׁיב לִי:

רש"י כלדקתי. כשינאלו אחריו למדבר וסמכו על הבטחתו. (כו) עם חסיד תמים נבר. כנגד שלשה אבות, ששלם הקב"ה גמול לדקתם לבניהם: (רש"י)

מצודת דוד כצדקתי. כפי צדקתי, כי לא הרעותי את אחד מהם : כבוד ידי. כפל הדבר במלות שונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגמלני. מלשון גמול ותשלום שכר : כבוד. מלשון ברור ונקי : (מצודת ציון)

יכב כִּי שְׁמַרְתִּי דַרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מְאֹלָהּ:

מצודת דוד מאלהי. ממצות אלהי : (מצודת דוד)

רלב"ג ולא רשעתי מאלהי. ר"ל לא רשעתי לנטות מאלהי אך שמרתי כל מצוות הש"י והנה הרשע הוא הנטייה מדבר הראוי כמו שהצדק הוא ההליכה בדרך הראוי : (רלב"ג)

לכג כִּי כָל- (משפטו) מִשְׁפָּטִיו לְנֹגְדֵי וְחֻקֹּתָיו לֹא-אָסוּר מִמֶּנָּה:

מצודת דוד לנגדי. להתבונן בהם : וחקתי. ואף החוקות, הם הדברים שטעמיהם נעלמים : לא אסור. אפילו מאחת ממנה, לא אסיר את עצמי : (מצודת דוד)

רלב"ג כי כל משפטיו לנגדי. ר"ל כי כל משפטי הש"י הם לנגד עיני חמיד להנהיג עצמי בהם : וחוקותיו לא אסור ממנה. ר"ל כי חקותיו הם תמיד לנגדי ובכלל הנה לא אסור מן התורה כלל או יהיה שבאמרו ממנה אל מה שאמר יגמלני ה' כצדקתי והרצון בזה שלא יסור מן הצדקה : (רלב"ג)

לכד וְאֶהְיָ תָמִים לוֹ וְאֶשְׁתַּמְרָה מֵעוֹנֵי:

רלב"ג ואשתמרה מעוני. ר"ל שנשמרתי מעון ותהיה היו"ד נוספת או ירצה בזה כי כשעלה בלבי לחטוא בדבר נשמרתי מאותו עון ולא הוצאתי לפועל מחשבתי הרעה או ירצה בזה שאחר שחטאתי בדבר בת שבע ושבתי אל הש"י מאותו עון הנה נשמרתי מאותו עון שלא יגיעני נזק בעבורו או נשמרתי מחטא אחר זה במה שידמה לאותו עון : (רלב"ג)

לכה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כַּצְדָּקְתִּי כְּבָרִי לְנֹגֵד עֵינָיו:

מצודת דוד וישב. ולכך וישב ה' לי וגו' : לנגד עיניו. אשר הוא לנגד עיניו, ולא נגד בני אדם ולהתיהר : (מצודת דוד)

לכז עִם-חֹסֵד תִּתְחַסֵּד עִם-גְּבוֹר עִם-תָּמִים תִּתְמָם:

מצודת דוד עם חסיד וגו'. רצה לומר : כן דרכך להתנהג בחסד עם החסיד : (מצודת דוד)

מצודת ציון גבור. ענינו כמו גבר, וכן נאמר בתהלים (יח כו), והוא תרגום של איש : (מצודת ציון)

רלב"ג עם חסיד תתחסד. אמר שהש"י עושה חסד לחסידים לא יענשם בחטאיהם באופן ענשו זולתם וכאילו אמר זה על החסד שעשה לו הש"י בדבר חטאת בת שבע והנה על חטאת קטן ממנו נענש שאול העונש הנפלא שנזכר בזה הספר ואמנם היה זה כן כי דוד היה רצונו שלם עם הש"י ומשתדל תמיד לעשות הישר והטוב בדברים וזה מבואר מספורי דוד אשר תמצא מהם מה שיורה על חסידות דוד הוראה נפלאה אלא שנתגבר יצרו עליו על דבר בת שבע ולא יכול לנצח אותו ואולם שאול נמצא ענינו בהפך זה עד שכבר תמצא ששאול היה רוצה להכחיש דברי הנביא כשגנה אותו על חטאו ולא היה בוש מזה ואולם דוד הודה תכף ואמר חטאתי לה': (רלב"ג)

זכז עם-נָבַר תַּתְבָּר ועם-עַקַּשׁ תַּתְפַּל:

רפ"י ועם עקש. פרעה: תתפל. לזון נפתל ועקש, ובספר תהלים (יח כז) כתוב: תתפתל. דבר אחר: ישלח ממרום יקחני. על עצמו אמר, כשהיה נחפז ללכת מפני שאול בסלע המחלקות והיה קרוב להתפס, ומלאך בא אל שאול לאמר: מהרה ולכה כי פשטו פלשתים: וישב וגו' כדקתי. שלח הרגתיו זכרתי כנף מעילו: (רפ"י)

מצודת דוד עם נבר. עם איש ברור ונקי, תתנהג בברירות, רצה לומר : תשלם לאיש כמעשהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבר תתבר. מלשון ברור ונקי : עקש תתפל. ענין שניהם עקמימות, כמו (דברים לב ה) : דור עקש ופתלתול, והוא בדרך ההופך : (מצודת ציון)

זכח וְאֶת-עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל-רְמִים תִּשְׁפִּיל:

מצודת דוד עם עני. מוכנע כעני : ועיניך. תתן עיניך על המתגאים, ותשפיל אותם : (מצודת דוד)

רלב"ג ועיניך על רמים תשפיל. ר"ל עיניך על רמים להוכיחם עד שתשפילם : כי אתה נרי ה'. ר"ל להאיר לי מחשך הצרות : (רלב"ג)

זכט כִּי-אֲתָה נִירִי יְהוָה יְהוָה יְגִיב חֲשָׁפֶי:

מצודת דוד **כי אתה נירי**. אתה תאיר לי כנר : **יגיה חשכי**. רצה לומר :
יוציאני מן הצרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יגיה**. מלשון נוגה ואורה : **חשכי**. מלשון חושך : (מצודת ציון)

זל **פי** **בכה** **ארוץ** **גדוד** **באלהי** **אדלג-שור** :

מצודת דוד **בכה**. בעזרתך ארוץ אל גדודי האומות : **אדלג שור**. אקפוץ על החומה, לכבוש עיירות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **גדוד**. צבאות עם : **אדלג**. ענין קפיצה : **שור**. ענין חומה, כמו (בראשית מט כב) : בנות צעדה עלי שור : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ארוץ גדוד**. אשבר וארוץ חיל רב : **אדלג שור**. אקפץ החומה באופן שלא תמנעני מהכנס לעיר להכניע אויבי : (רלבי"ג)

זלא **האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החסים בו** :

רס"י **אמרת ה' כרופה**. כרופה, מצטיח ועושה: (רס"י)

מצודת דוד **תמים דרכו**. לגמול לאיש כמפעלו : **צרופה**. ככסף צרוף מבלי סיג, כן אין באמרי הבטחתי דבור בטל : **מגן**. מחסה כמגן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צרופה**. מלשון צרוף וזקוק : (מצודת ציון)

רלבי"ג **האל תמים דרכו**. ר"ל שדרך תורתו במצות ובאזהרות הוא שלם ונגלה התועלת ואמרת ה' והוא ספורי התורה היא צרופה ר"ל שאין בה דבר יהיה במדרגת הסיגים והדבר שאין בו תועלת או יהיה הרצון תמים דרכו שפעלו ודרך הנהגתו בזה העולם השפל הוא תמים ושלם ואמרתו והיא התורה צרופה שאין בה סיגים ודבר ללא תועלת : (רלבי"ג)

זלב **כי מי-אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו** :

מצודת דוד **כי מי אל**. אשר יוכל לעמוד כנגדו, ולמחות בידו מלקיים הבטחתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מבלעדי. ענינו כמו זולת : **צור.** ענין חוזק : (מצודת ציון)

לג האל מעוזי חיל ויתר תמים (דרכו) דרפי:

רפ"י ויתר תמים דרכי. מכל מכסול, ומכל חטא, ומכל מסוכן, עד כי
היה קלם וכבוס: (רפ"י)

מצודת דוד מעוזי חיל. מחזק אותי בכח : **ויתר תמים דרכי.** מדלג אותי
בדרכי, להיות תמים מבלי מכשול : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעוזי. מחזקי : **חיל.** כח : **ויתר.** ענין דלוג וקפיצה, כמו
(חבקוק ג ו) : ראה ויתר גוים : (מצודת ציון)

רלב"ג האל מעוזי חיל. ר"ל האל הוא מעוזי מעוז חיל והרצון בו מעוז
נפלא או ירצה בזה הנה האל הוא מעוזי לתת לי חיל וידמה שכן הוא כי
כבר אמר בספר תהלים תמורת זה האל המאזרנו חיל : **ויתר תמים דרכי.**
ר"ל כל כך מהר להגיע אלי הטוב עד שהוא כאלו יתר ויקפץ דרכי אל
המקום היותר שלם ותמים וזה מבואר שכן היו הצלחותיו עם רודפיו כמו
שמצאנו בשאול ובאבשלום ולזה אמר משוה רגלי קלות לרוץ כאילות
ועם קלות המרוץ ההוא יעמידני על הצלחות רוממותי : (רלב"ג)

לד משוה (רגליו) רגלי קאילות ועל במותי יעמדני:

מצודת דוד משוה. משים רגלי קלות, לרוץ מהר אחר האויב, כאילה זו
הרצה מהרה : **ועל במותי.** העמיד אותי על גבהי וגדולתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון משוה. משים, כי יושם (בראשית ד טו), תרגם אונקלוס ושוי
: **במתי.** ענין גבהות : (מצודת ציון)

לה מלמד ידי למלחמה ונחת קשת-נחושה זרעתי:

רפ"י ונחת קשת נחושה זרעתי. ונדרכה קשת נחושה על זרועי, שיש בי
כח לדרכה, קשתות היו תלויים לדוד בציתו, והיו מלכי האומות באין ורואין
אותו, ואומרים זה לזה: אתה סבור שהוא יכול לדרכו, אין זה אלא ליראנו,
ודוד שומע ונוטלן ומכתתן לפניהם. ודריכת קשת לשון חית היא, וכן

תהלים חליך נחתו צי: (כס"י)

מצודת דוד למלחמה. להלחם בטוב, וכדרך תכסיסי המלחמה : **ונחת**. נתת בי כח לשבר קשת נחושה, בעת המתחי לירות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונחת**. מלשון חתת ושבירה : (מצודת ציון)

רלב"ג **ונחת קשת זרועותי**. ר"ל והוריד קשת נחושה כל אחד מזרעותיו ואף על פי שהיתה הקשת ההיא חזקה וקשה מאד להכפף כאילו היא מנחושה שהוא הברזל היותר קשה וענין ההורדה בקשת היא הורדת ראשי הקשת בכפיפתו כדי לירות בו חצים או יהיה חסר יתר או יהיה הרצון והוריד יתר קשת נחושה כל אחד מזרועותי וענין היתר היא שיורידוהו אל המקום מהקשת המוגבל לירות משם החצים : (רלב"ג)

לז ותתן-לי מגן ישעך וענתך תרבני:

כס"י וענתך תרבני. הגדלת לי מדת ענותנותך: (כס"י)

מצודת דוד **מגן ישעך**. ישעך היה לי למגן : **וענתך תרבני**. הענוה שבך להשגיח בי, עשה אותי כאלו הייתי עם רב, אף כי היו אנשי מתי מספר, נצחתי האויב כאלו היו רבים עמדי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וענתך**. מלשון ענוה : **תרבני**. מלשון רבוי : (מצודת ציון)

לז תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי:

כס"י **תרחיב צעדי**. כשאדם מדבק רגליו זו בזו, הוא נוח ליפול, וכן הוא אומר (משלי 7 יב): **בלכתך לא יכר צעדך: קרסולי**. עקבי: (כס"י)

מצודת דוד **תרחיב צעדי**. הרחבת פסיעותי, לבל ימעדו רגלי לנפול בארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צעדי**. פסיעותי, כמו (לעיל ו יג) : ויהי כי צעדו : **מעדו**. ענין החלקה והשמטה מן המקום, כמו (תהלים לז לא) : לא תמעד אשוריו : **קרסולי**. תרגום של 'כרעיס' (ויקרא יא כא), הרא קרסולין : (מצודת ציון)

{לח} אַרְדָּפָה אִיבִי וְאַשְׁמִידִם וְלֹא אָשׁוּב עַד-פְּלוֹתָם:

מצודת ציון **כלותם**. מלשון כליון : (מצודת ציון)

{לט} וְאָכְלָם וְאַמְחָצָם וְלֹא יִקְוֶמוּן וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלֵי:

מצודת ציון **ואמחצם**. ענין הכאה ופציעה, כמו (תהלים קי ו) : מחץ ראש : (מצודת ציון)

{מ} וַתִּזְרְנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תִּכְרִיעַ קָמִי תַחַתַּנִּי:

מצודת דוד **ותזרני**. אזרת אותי כח להלחם, ואת שונאי תפיל לכרוע תחתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותזרני**. מלשון אזור וחגורה : **תכריע**. ענין הנפילה על הכרעים : **קמי**. האויבים הקמים עלי : (מצודת ציון)

{מא} וְאִיבִי תַתָּה לִי עֶרְף מְשַׁנְּאִי וְאַצְמִיתָם:

מצודת דוד **תתה לי עורף**. כי ינוסו ויהפכו לי עורף : **משנאי**. רצה לומר : וכן משנאי תתה לי עורף, והוא כפל ענין במלות שונות, כדרך מליצת השיר : **ואצמיתם**. רצה לומר : עם כי ינוסו, אשיגם ואצמיתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תתה**. נתת : **עורף**. הוא אחורי הפנים : **ואצמיתם**. ענין כריתה, כמו (שם קא ה) : אותו אצמית : (מצודת ציון)

{מב} יִשְׁעוּ וְאִין מְשִׁיעַ אֶל-יְהוָה וְלֹא עֲנָם:

רס"י יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ וְגו'. הרי זה מקרא מסורס, יִשְׁעוּ אֶל ה' וְלֹא עֲנָם, וְאִין מוֹשִׁיעַ, כמו (ישעיהו יז ז): יִשְׁעָה הָאָדָם אֶל עוֹשָׁהּ, כמו יפנה. ומנחם חזרו עם (בראשית ד ד): וישע ה' אל הבל, ופתר בו לשון עתירה, ונופל הלשון על המעתיך ועל הנעתך, כמו (שם כה כא): ויעתר יצחק לה', ויעתר לו ה', אף כאן יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ נופל על המתפלל, וישע ה' נופל

על הלשון, על מי שמתפללין לפניו: (רס"י)

מצודת דוד ישעו. יפנו אל מלכי האדמה : אל ה'. רצה לומר : לאחר זמן יפנו אל ה' להתפלל אליו, אבל לא יענם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישעו. ענין הפנה, כמו (ישעיהו וז ח) : ולא ישעה אל המזבחות : **ענם**. מלשון עניה ותשובה : (מצודת ציון)

רלב"ג ישעו ואין מושיע. ר"ל יפנו אל הש"י שיושיעם ואין מושיע : (רלב"ג)

מג וְאֶשְׁחָקֶם כַּעֲפַר-אָרֶץ כְּטִיט-חוּצוֹת אֲדָקֶם אֶרְקַעֶם:

רס"י ארקעם. ארמסם, והרבה יץ בספר יחזקאל: (ו יא): ורקע ברגלך (כה) ו: ורקעך ברגל: (רס"י)

מצודת דוד כעפר. להיות דק כעפר : כטיט חוצות. כטיט המושלך בחוצות, אעשה אותם דק דק, וארדד אותם על פני האדמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשחקם. ענין כתישה, כמו (שמות ל לו) : ושחקת ממנה הדק : אדקם. מלשון דק : ארקעם. ענין רדוד ושטיחה, כמו (שם לט ג) : וירקעו את פחי הזהב : (מצודת ציון)

רלב"ג ארקעם. הוא מענין ורקע ברגלך והרצון בו ארמסם : (רלב"ג)

מד וְתַפְלִטְנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא-יִדְעֵתִי יַעֲבְדֵנִי:

רס"י מריבני. מדואג, מאחיתופל, ושאול, והזיפוס: תשמרני לראש גוים. כפנתני לכך. ומדרש אגדה; אמר דוד: רצונו של עולם, הילכני מדינו של ישראל, שאם אטוה או ארדה את ישראל בעבודתו, אני נענש, אלא לראש הפלישתים תשימני, והם יעבדוני, ועליהם לא אענש: (רס"י)

מצודת דוד מריבי עמי. מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי, הלוחמים עמדי : תשמרני. שמרתי מיד כולם, עד הביאתני להיות ראש : עם לא ידעתי. רצה לומר : העם אשר המה מארץ מרחק : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותפלטני. ענין הצלה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותפלטני מריבי עמי. ר"ל והצלתני מהמריבים עמי כמו שאול ונבל ואחיתופל ואבשלום : תשמרני לראש גוים. פירושו תשמרני להשים אותי לראש גוים ואמר כן כי גוים רבים היו עובדין אותו : (רלבי"ג)

{מה} בְּנֵי נָכָר יִתְקַחְשׁוּ-לִי לְשִׁמוֹעַ אָזְן יִשְׁמְעוּ לִי:

רס"י יתכחשו לי. מחמת יראה, יאמרו לי כזבים: לשמוע אוזן ישמעו לי. אפילו שלא בפני, יגורו מפני, למשמע אזניהם לסור אל משמעתי: (רס"י)

מצודת דוד יתכחשו לי. כדרך הירא, המתנצל בפני מי אשר ירא ממנו אף בדברי כזב, בעבור הפחד : לשמוע אוזן. בעבור כי ישמעו רב כחי ואומץ ידי, לזה יהיו נשמעים אלי לכל אשר אצום : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתכחשו. מלשון כחש ושקר : (מצודת ציון)

{מז} בְּנֵי נָכָר יִבְלוּ וַיִּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם:

רס"י בני נכר יבולו. ילאו, לשון (ירמיהו ח יג): והעלה נבל פליטירונ"ט בלע"ז: ויחגרו. לשון פסחים: ממסגרותם. מקושי יסורי מסגר שאני מייסרן בהם: (רס"י)

מצודת דוד יבולו. רצה לומר : יהיו מיוסרים ואבודים : ויחגרו. יהיו חגרים ממה שיהיו סגורים בידי בכבלי ברזל : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבולו. ענין כמישה, כמו (ירמיהו ח יג) : והעלה נבל : ויחגרו. מלשון חגר ופסח : (מצודת ציון)

רלבי"ג יבולו. ילאו מענין נבול תבול או יהיה מענין הבלוי וההשחתה : ויחגרו. ר"ל ויפחדו מהמקום שהם נסגרים בו ר"ל כי מחדרים תהיה להם אימות מות או יהיה הרצון בזה שהם יחגרו כלי מלחמה מהמקום שהם נסתרים בו אך לא יצאו חוץ להלחם לרוב פחדם : (רלבי"ג)

{מז} חִי-יְהוֹה וּבְרוּךְ צוּרֵי יְרֵם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׂעִי:

רָצִי חַי ה' .הַעֲוָה לִי אֵלֶּה: (רָצִי)

מצודת דוד חַי ה' .רצה לומר : הלא ה' חי לעולם, וכזאת יעשה כל הימים : **וברוך צורי**. וכן יהיה ה' צורי, ברוך לעולם : **וירום**. כי כשעושה נקמות בגוים, הוא מרומם ומנושא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צורי**. חזקי : (מצודת ציון)

רלב"ג חַי ה' **וברוך צורי**. ר"ל ה' העוזר אותי הוא חי וקיים ומי שהוא תקפי וחזקי הוא כרוך על כל ברכה ותהלה ולזה אין לי לירא שיחדל עזרו ממני והאלהים שהוא תוקף ישעי הוא רם על כל רמים ולזה לא אירא שתקצר ידו מלהושיעני : (רלב"ג)

{מח} הָאֵל הַנִּתֵּן נְקָמַת לִי וּמֹרִיד עִמִּים תַּחֲתָנִי:

מצודת דוד הַנִּתֵּן נְקָמַת לִי .רצה לומר : הנוקם נקמתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומוריד**. מלשון ירידה : (מצודת ציון)

{מט} וּמוֹצִיאִי מֵאֲיִבִי וּמִקְמִי תִרְוַמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי:

מצודת דוד **ומקמי**. יותר מן קמי תרוממני אותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומקמי**. האויבים הקמים עלי : (מצודת ציון)

רלב"ג **ומקמי תרוממני**. ר"ל שתשימני נשא ורם בממשלה יותר מקמי והנה אמר זה כנגד שאול ואבשלום או היה הרצון בזה ומקמי תסתירני ותגביהני שלא תחול בי ידם : (רלב"ג)

{נ} עַל-כֵּן אֹדֶךָ יְהוָה בְּגוֹיִם וּלְשֹׁמְרֵךָ אֲזַמְרָ:

מצודת דוד **על כן**. בעבור החסדים האלה : **בגוים**. לפרסם חסדך : (מצודת דוד)

רלב"ג **אודך ה' בגוים**. ר"ל בפרסום לעיני הגוים : (רלב"ג)

נא (מגדיל) מגדול ישועות מלכו ועשה-חסד למשיחו לדוד ולזרעו
עד-עולם: (פ)

מצודת דוד **מגדול**. רצה לומר : וכן אודך, כי אספר לומר : דעו אשר ה' מגדול וגו', רצה לומר : עושה ישועות גדולות למלכו, ולא בעבור תשלום גמול, כי אם בחסד : **ולזרעו**. כמו שעשה לדוד, כן יעשה לזרעו עד עולם. ואף שדוד עצמו אמרו, אמר לדוד ולזרעו, ולא אמר לי ולזרעי, כי כן דרך המקרא וכן (שמואל א יב יא) : וישלח ה' וגו' ואת שמואל, ועם כי שמואל עצמו אמרו, לא אמר ואותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מגדול**. מלשון גדול : (מצודת ציון)

רלבי"ג **מגדול ישועות מלכו**. ר"ל שהוא תוקף ישועות מלכו והוא דוד כמו המגדל שהוא תוקף העיר : (רלבי"ג)

שמואל ב פרק-כג

נא ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן-ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל:

רש"י ואלה דברי דוד. נבואת דוד אחרונים, ומי הם הראשונים, דברי הקירה האמורים למעלה, אבל בכל שירות ותשבחות שאמר, אין נקראים דברים: הוקם על. הוקם למעלה: ונעים זמירות ישראל. אין ישראל מסוררים במקדש, אלא שירותיו וזמירותיו: (רש"י)

מצודת דוד **ואלה דברי דוד האחרונים**. רוצה לומר : מה שאמר אחר כל המעשים והשירים אשר שר לה', ומשם ואילך לא דבר עוד ברוח הקודש : **נאם דוד בן ישי**. רוצה לומר : וזה דברי נאם דוד וגו', רצה לומר : זה הדבר דברתי עוד הייתי דוד בן ישי, רועה צאן בשפל המדרגה : **ונאם הגבר**. וזה בעצמו דברי עתה, אף כי אני הגבר אשר הוקם למעלה, להיות משיח אלהי יעקב, למלוך בישראל, ולהיות מנעים זמירות ישראל, רוצה לומר : לסדר זמירות נעימות לישראל לשורר בבית ה'. וכאומר : אחר כל הגדולה הזאת, לא נשתנית דעתי מאשר היתה מאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נאם**. מענין אמירה ודבור : **הגבר**. האיש : **על**. למעלה, וכן (איוב לו לג) : מקנה אף על עולה : **ונעים**. ענין עריבות ומתיקות : (מצודת ציון)

רלב"ג **הוקם על**. כמו למעלה והוא מעלת כסא המלוכה : **ונעים זמירות ישראל**. ר"ל שהוא אמר לש"י בנעים שבמיני הזמירות והם זמירות ישראל כי הם חוברו שיזמרו בהם ישראל לש"י וזה מבואר בזמירות הנזכרות בספר תהלים : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: למה קראם דברי דוד האחרונים והדברים עצמם שתומים, ויש בם דברים מופלאים וכפולים במלות שונות :

ואלה **דברי דוד האחרונים**. אחר שסדר ספר תהלותיו לעת זקנותו, חתם בו שמו להודיע מי חברו, ועל מי חברו, ובאיזה מדרגה באו הדבורים בו, אם מדרך השכל אם מרוח הקדש, והוסיף בו גם כן נבואה עתידה על ענין מלכותו. אמר **נאום דוד בין ישי**, רצה לומר שהזמירות הבאים בספר ההוא, כוללים ג' ענינים, **א**. זמירות שאמר על עצמו ובתוכם ממה ששר קודם נמשח בהיותו רועה בצאן, שעל זה אמר נאום דוד בן ישי, **ב**. זמירות שאמר אחר שנמשח, ואחר שמלך מצד עניני מלכותו, בין בהיותו נרדף בין בהיותו מצליח במלכות, ועל זה אמר **נאום הגבר הוקם על להיות משיח אלהי יעקב, ג**. זמירות שחבר לצורך כלל ישראל, אם ספור נפלאות אל, אם תפלות או מהללים בעבור העם בכלל, ועל זה אמר **ונעים זמירות ישראל**: (מלבי"ם)

זב רוח **יהוה** **דבַר-בִּי** **ומלתו** **על-לשוני**:

רס"י **דבר בִּי**. הקרה בִּי רוח קדשו ונדבר בִּי, וכל לשון נבואה, נופל בו לשון דבר, כמו (צמדכר יב ב): הרק אך צמשה דבר הלֹא גם צנו דבר (קס פסוק ו): אדבר בו וטעמו שֶׁל דבר לפי שהרוח נכנס בו בקרב הנביא, ומדבר **בו**: (רס"י)

מצודת דוד **רוח ה'**. רצה לומר : הדבר אשר אדבר מאז ועד עתה, לא מחכמה באה לי, אך רוח ה' דבר בי ומלתו וגו', והוא כפל ענין במלות שונות, ובא לחזק הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומלתו**. ענין דבור, כמו (תהלים קלט ד) : כי אין מלה בלשוני : (מצודת ציון)

רלב"ג **רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני**. אמר שענינו באלו הזמירות הנעימות שחבר היה שרוח השי"ת דבר בו ובמה שנאצל עליו מרוח הקדש

היה דבר השם יתעלה על לשונו להגיד אלו הזמירות ולחברם בספר :
(רלב"ג)

מלבי"ם רוח הודיע כי כל הזמירות נאמרו ברוח ה' אשר עליו ויען שהרוח האלהי יחול על המשורר בשתי מדרגות, אם רק לעוררו בכח אלהי על ענין השיר, והמלות והמליצה ידבר המליץ משכלו, או שגם המלות והמליצה יהיה ברוח ה', אמר כי שניהם היה מהופעה אלהית, **רוח ה' דבר בי וגם מלתו היא על לשוני**, שגם סדר המלות היה מה' : (מלבי"ם)

ג אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דְבַר צוֹר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאָדָם צְדִיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת אֱלֹהִים :

רפ"י לי דבר צור ישראל. אלי דבר וואו צור ישראל, שאהיה מושל באדם, בישראל שנקראו אדם, שנאמר (ויחזקאל לד לא): **אדם אתם (יצמות סא א)**, ואהיה לדיק מושל וירא אלהים. ורבותינו (מועד קטן טז ז) פירשוהו בלשון אחר: אמר דוד: **אלהי ישראל לי דבר, אלי דבר צור ישראל, מושל באדם אני, ומי מושל בי, לדיק, שאני גוזר גזירה והוא מצטלה.** אבל לפי יסוד המקראות, הרשון הוא פשוטו של מקרא: (רפ"י)

מצודת דוד אמר אלהי ישראל. רצה לומר : וזהו דברי אשר אלהי ישראל אמר, וכאלו דבר לי ליחד אלי הדבור, רצה לומר : מיד ה' הופיע אלי להשכיל הדבר הזה : **מושל באדם צדיק.** כאשר יועמד צדיק למשול בבני אדם, אז תמשול יראת אלהים, כי כל ממשלתו להכריח העם על היראה, אם כן היא המושלת והמתגברת : (מצודת דוד)

רלב"ג אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל. ר"ל כי בעבורי אמר הש"י ודבר שאהיה מושל באדם היותר נבחר והוא ישראל מפני היותי צדיק מושל ביראת אלהים ר"ל שכל הנהגתי וממשלתי הוא ביראת אלהים ולזה זכיתי לזאת המעלה : (רלב"ג)

מלבי"ם אמר עתה התחיל נבואה עתידה שנאמר לו מאת ה' על מלכות זרעו, ותתקיים לימות המשיח, וכעין דוגמא היה במלכות שלמה מעין העתיד, ופירושו ה' מצד שהוא אלהי ישראל ומשגיח עליהם אמר ומפרש לי דבר צור ישראל, שדבר זה באורך (שזה א' מן ההבדלים בין דבור ואמירה) שהדבור הוא באורך וכל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פי' בשביל ורצה לומר שדבר בשבילי, שעתיד לעמוד מושל באדם, רצה לומר המשיח יהיה לו ב' מדרגות, א. שימשול באדם בכלל, שכל בני אדם ישמעון אליו, ב. שיהיה צדיק מושל יראת אלהים שמצד שינוח עליו רוח דעת ויראת אלהים, ימשול על עצמו לעמוד בצדקתו, ובכח זה שימשול

על עצמו ימשול על האדם בכלל, באופן שיראת אלהים היא תהיה המושלת אז, וכמ"ש החבר להכוזר שהמולך על עצמו הוא הראוי למלוך על הכלל: (מלבי"ם)

ד וְכֹאֹר בִּקְרִי' זָרַח-שֶׁמֶשׁ בִּקְרִי לֹא עֲבוֹת מִנְגְּהָ מִמָּטֵר דְּשָׂא מֵאֶרֶץ:

רס"י וכאור בוקר יזרח שמש. והבטיחני שתלך גדולתי הלך וגדל, כאור נוגה אשר הולך ואור: בוקר לא עבות. אור שאינו אפל: מנוגה ממטר דשא מארץ. מאיר בוקרי יותר מנוגה הבא ממטר, כחוס נח עלי אור, כשהמטר יורד על הארץ מלאה דשאים, והשמש זורח עליו ומזהיק. וכן פתרונו, יותר מנוגה הבא ממטר של דשא מארץ: (רס"י)

מצודת דוד וכאור בוקר. רצה לומר: המושל כזה היא סיבה להמשיל היראה, כמו אור הבוקר המאיר בפאת המזרח, אשר הוא סיבה ידוע לשיזרח אחריו השמש, אבל כשאור הבקר לא יהיה מעונן בעבים, כי כשיהיה מעונן, אין אור הבוקר סיבה ידועה לזריחת השמש, כי לא יהיה נראה, כי הענן יכסנו: **מנוגה ממטר**. כמו מנוגה השמש וממטר השמים, אשר משניהם יחד באה הסיבה להצמיח דשא מן הארץ, וכן הדבר במושלים כאלה, כי אף אשר אור הבוקר היא סיבה ידועה לזריחת השמש, אין זו סיבה לשיתמיד בזריחתו, כי יבוא הענן ויכסנו, כן צדיק המושל, לא תמשול היראה כי אם בעוד ימשול הוא, ולא בסור ממנו הממשלה, אף לא אחרי מותו, וכמו שנוגה השמש ומטר השמים המה יחד סיבה להצמיח דשא, ולא זה בלא זה, כן צדיק אחד מושל, לא יוכל להמשיל היראה, אם המושל חבירו עומד נגדו ומוחה בידו: (מצודת דוד)

מצודת ציון עבות. עננים: **מנוגה**. ענין הארה וזריחה: **דשא**. חציר: (מצודת ציון)

רלב"ג וכאור בקר יזרח שמש. ר"ל שזריחת ממשלתי וצמיחת מלכותי הוא כמו זריחת אור בקר שיזרח שמש אחריה שיהיה אז האור נוסף וכן ירצה לומר שהצלחתו במלוכה תתחזק תמיד כמו הענין באור הבקר אשר אין התפשטותו מהעבים והעננים שיזרח אורם מנגה שיתחדש ממטר יורד על דשא מארץ והוא הקשת כי זה האור יהיה הולך הלך וחסור אך הוא כאור בקר שיזרח שמש אחריו ובה רמז דוד אל שתצמח מלוכה ממנו יחסה אל מלכותו יחס אור השמש אל אור השחר והוא מלכות משיח בן דוד שתגדל מלכותו ונשא וגבה מאד אז יהיה הרצון בזה כאור בקר שיזרח בו השמש אשר הוא מתמיד הקיום והוא האור השלם כן הענין במלכות בית דוד אור בקר שלא יסתר בו השמש בסבת העבים כי אז יהיה האור מגיע מהעבים אשר הם מהירי ההפסד ולא יהיה הבקר

ההוא מנגה שיצמח ממטר ויולד ממנו כמו הענין בברק שיצא אחריו החשך תכף ולא כמו דשא מארץ אשר בבקר יציץ וצמח ובערב ימולל ויבש (רלב"ג)

מלבי"ם וכאור, עוד יהיה הבדל בין מלכות המשיח לבין מלכות העולם הזה, וצייר זה בהמשיל את המלכות אל השמש כי כמוהו תאיר המלכות ארץ ותופיע בגבורתה, והנה המלכות בעוה"ז תקום כמו זריחת השמש, שבעלות השחר כהה אורו וכן תוסיף תאיר עד נכון היום. ובדוגמת זה עמדה גם מלכות דוד, שהתנוצצה מעט מעט בהדרגה לא כן מלכות העתיד שפתאום יזרח השמש ויהיה אור גדול, ועל זה אמר **וכאור בקר יזרח שמש** (אור אינו שם דבר רק פעל והכ"ף אינו לדמיון רק הוא כ"ף הזמן) בעת שיאיר הבקר אז כבר יזרח שמש. שלא יעלה השמש על האופק בהדרגה רק פתאום מצהרים יקום חלד, רצה לומר שתיכף בעמדו ימשול ממשל רב ומלכות עולם, ואמר עוד **בקר לא עבות**, כי זריחת שמש המלכות בעוה"ז, יצוייר שיקרה לו כמו אל השמש, שלפעמים יכסהו עבים ועננים ולא יראה אורו כלל ולפעמים הגם שיתראה מבין הענן, יהיה בצד אחד מן הרקיע גשם ומטר, שזה נצרך כדי להצמיח דשא מארץ, ובזה יתפלש אור השמש דרך המטר, ולא יראה רק נגה לא אור בהיר (שגדר שם נוגה הוא דבר המקבל האור כמ"ש בפירוש ישעיה) וכן מלכות עוה"ז לפעמים תכסהו עננה לגמרי כמו שהיה למלכות בית דוד בעת הגלות, ולפעמים הגם שיתראה יעמדו נגדו חשכת מים, הצריכה להצמיח מוצא דשא, רצה לומר יעמדו עמה ושוה ומקביל לה גם מלכיות אחרות, כפי הצורך להנהגת עמים ולאומים בדרך הטבע וכפי המערכת ויכהה שמשם, אבל במלכות העתיד יהיה **בקר לא עבות** שלא יכסהו עבים, וכן **(לא) מנגה ממטר** רצה לומר לא היה הבקר על ידי נגה הבא ממטר שצריך להוציא **דשא מארץ**, כי לא יעמדו מקביל לו עמים ומלכיהם להאפיל אורו: (מלבי"ם)

לַה כִּי-לֹא-כֵן בֵּיתִי עִם-אֵל כִּי בְרִית עוֹלָם שָׁם לִי עֲרוּכָה בְּכָל וְשִׁמְרָה
כִּי-כָל-יִשְׁעֵי וְכָל-חַפְצֵי כִּי-לֹא יִצְמִיחַ:

רס"י **כי לא כן ביתי עם אל**. שיהא בוקרי עבות: **כי ברית עולם**. התורה אשר שם לי, ערוכה בכל ביתי ושמורה: **כי כל יסעי וכל חפצי**. לרכי מוכנים לפניו, והרי זה מקרא קצר: **כי לא יצמיח**. עוד למלך אחר מלכותי. דבר אחר: **כי ברית עולם שם לביתי**, להיות מלכותי קיימת, והברית ערוכה בכל, **צפי כל הנביאים**: (רס"י)

מצודת דוד **כי לא כן ביתי**. אלא ממשלת בית מלכותי, לא כן היא עם הממשלת יראת האל : **כי ברית עולם שם לי**. ממשלת המלוכה שם לי

לבדו, וברית עולם היא : **ערוכה בכל**. רצה לומר : הכל תלוי בה, על היותה מלוכה ונתנה ביד אחד, ואינה כממשלת מושלים שאין הכח ביד האחד כאשר חבירו עומד נגדו, אשר ידמו לנוגה השמש ומטר השמים, שאין הכח ביד אחד זולת חבירו להצמיח הדשא : **ושמורה**. גם המלוכה הלא היא שמורה לי ולזרעי מדור לדור, ואינה כממשלת שאר מושל אשר עמו תמות, או בחייו תוסר ומעשיו בטלים, אשר ידמה לאור הבוקר, שהיא סיבה ידועה לזריחת השמש, ובבוא הענן יכסהו : **כי כל ישעי**. כי כל הישע הבאה, היא ישעי, כי על ידי או על ידי זרעי תבוא, וכמו כן על ידינו תבוא כל חפץ, כי לא יצמיח מי למלכות מבלעדינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערוכה. ענין סדור : **חפץ**. רצון : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי לא כן ביתי עם אל**. ר"ל שיסיר מלכותי תכף כמו הענין במלכות שאול : **ערוכה בכל ושמורה**. ר"ל ממשלתי ערוכה בכל הזמן ושמורה לזרעי אע"פ שתסור מהם בקצת העתים : **כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח**. ר"ל שהיא ערוכה בכל כי ימצא לישראל כל ישע וכל חפץ כי זה יהיה בעת לכתם בדרכי התורה ואולם כאשר לא יצמיח זרעם לתת פריו וזהו בסורם מאחרי השי"י אז היא שמורי כי לא יתכן שתהיה להם המלוכה (רלב"ג)

מלבי"ם **כי לא מפרש דבריו**, נגד מ"ש בקר לא עבות, אומר **כי לא כן ביתי עם אל** שביתי לא יכסהו הענן, רצה לומר שלא תבטל מלכותו בשום פעם **כי ברית עולם שם לי** שלא יופסק בשום פעם, רק יהיה **ערוכה בכל ושמורה**, שתיכף בעמדה תהיה ערוכה בכל עוז והדר כמ"ש וכאור בקר יזרח שמש, **ושמורה** בל תבטל בשום פעם, כמ"ש בקר לא עבות, ונגד מ"ש בקר לא מנגה ממטר דשא מארץ, אמר **כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח הדשא**, רצה לומר לא יצמחו אז הדשאים שבעבורם ירד המטר לכסות השמש והמליצה שלא יתקוממו אז שרי העכו"ם כפי הטבע והמערכת רק יהיה ה' למלך, וימלא כל ישע וכל חפץ בית דוד, אם ישע הנפש, אם חפציו העולמיים : (מלבי"ם)

וַיְבָלֵעַל **פְּקוּץ** **מִנְד** **כָּלֵהֶם** **כִּי-לֹא** **בְיַד** **יִקְחוּ**:

רש"י **קקוץ מונד**. קרדו"ן בלע"ז, שצקטנותו כך נע ונד, וסופו מתקשה, **על** **אשר** **לא** **ציד** **יקחורו**: (רש"י)

מצודת דוד **ובליעל**. אבל בית בליעל, כירבעם וחבריו, כולם יהיו קקוץ מונד, רצה לומר : כמו הקוץ המונד ברגלי אדם, אשר מנידים אותו ממקום למקום בדרך מהלכם : **כי לא ביז יקחו**. כי בעבור החדודים הבולטים בו, אי אפשר לקחתו ביד לסלקו מן הדרך אל מקום מיוחד,

ולזה בעל כרחו הוא מונח ברגלי אדם, ומנידים אותו ממקום למקום, ולא יונח זמן רב במקום אחד, וכמו כן לא תעמוד בית בליעל על זמן רב : (מצודת ציון מנד. מלשון נדידה : כלהם. מלשון כל : (מצודת ציון דוד)

מצודת ציון מנד. מלשון נדידה : **כלהם.** מלשון כל : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ובליעל כקוץ מונד כלהם.** ואולם הרשעים כשיקחו הממשלה הם כלם כקוץ מונד שיזיק אנה ואנה למתקרבים אליו וינקבם בקוציו כי לא יקחו האנשים ביד את הקוצים כי יזיקו בהם והמשילם עוד לקוץ שאינו עושה פרי וכאילו רמז בזה אל מלכות ירבעם וחבריו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ובליעל** אז יציץ ופרח כרם ה' צבאות ואת הקוצים יכלה מן הכרם, והם הבליעל אשר כולם דומים **כקוץ מונד** שעומדים רק להשחית את כל הנוגע בם והכל נדים מהם **כי לא ביד יקחו:** (מלבי"ם)

זז **ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית ובאש שרוף ישרפו בשבת:** (פ)

רס"י **ואיש יגע בהם ימלא.** כריך סילבס את צקרו ברזל, וימלא ידו בכלי זיין לקללו: **ובאש שרוף ישרפו בשבת.** ואין קם תקנה אלל שריפה, ולקצת ולהתחמם כנגדם, כך הרשעים אין להם תקנה, אלל שריפה בגיהנם: **בשבת.** הקצ"ה יוסב על כסא הדיון: (רס"י)

מצודת דוד **ואיש יגע בהם.** רצה לומר : אולם בית הבליעל לא תהיה דומה להקוץ הזה אשר לא תגע בו יד איש, כי בהם יגע איש לרעה, בחרב ובחנית, והגוף של כל אחד מהם יהיה מלא מברזל החניתות, וגם עץ הנצב תבוא בו אחר להב החנית : **ובאש שרוף וגו'.** בתבערת אש ישרפו, בעת יושבת מלכותם. או רצה לומר, בעבור יושבת זכר למו, וכן היה בבית ירבעם ואחאב והדומים להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשבת. ענין בטול, כמו (ישעיהו יד ד) : שבת נוגש : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית.** ר"ל כי כאשר יגע ברשעים ויקרב אליהם ימלא כל גופו ממכות הברזל : **ועץ החנית.** ר"ל שאחר הכנס בגופו ברזל החנית יכנס העץ : **ובאש שרוף ישרפו בשבת.** ר"ל כי בהשבת הממלכה מהם יכלו הם וזרעם בכליון חרוץ כמו שנתבאר מענין ירבעם והדומים לו כי בעת ששבתה הממלכה מהם לא השאירו להם נין ושאר. ביאור הדברים ; אמר שכבר דבר לה' את דברי השירה הזאת לתת לו שבח והודאה ביום אשר נתבאר לו כי הציל ה' אותו מכף כל אויביו

הרודפים אותו כמו גלית הפלשתי ואכיש מלך גת העמלקים אשר פשטו אל צקלג ואיש בשת והפלשתים שבאו להלחם עמו וחנון בן נחש והדרעזר ואבשלום ואחיתופל ושבע בן בכרי וישבי בנוב והציל אותו גם כן מכף שאול והוא שקול כנגד כלם כי שאול רדף את דוד והוא מלך ודוד היה עבדו ולזה היה תכלית הפלא לתוקף יד שאול על דוד איך נצל מידו, ויאמר הנה ה' לי סלעי ומצודתי ומציל לא יצטרך לי תוקף אחר ולא עזרני כח וחיל אחר באלו הצרות אשר נצלתי מהם הנה הוא מנהיג החוזק והתוקף שלי ומאתו הוא נאצל מפני השגחתו בי, הנה בו אחסה ואסתר בסתר אהלו מכל הרעות הנכוונות לבא עלי כי הוא לי למגן להגן עלי מכל דבר הרעות אשר יבואני להזיק והוא תוקף ישעי, כי מאתו יסודרו כלי להפחיד הקמים עלי שלא יזיקוני כמו שידחה הבעל חי בקרניו החיה הבאה לטרפו, הנה הוא בית החוזק שלי והמנוס שאנוס להמלט מכל הקמים עלי והוא מושיע אותי מאנשי חמס הרודפים אותי על לא חמס בכפי כי הענין כמו הענין בשאול ובאבשלום והדומים בזה והנה אלו התשועות אשר הושיעני הש"י מאויבי יביעו לי באמצעות תשועה שלמה שאתפלל לש"י אחר שספרתי מתהלותיו הנודאות המיישירות אל השגתו יתברך הנה בעת שפנו אלי רעות נפלאות מביאות אל מות וביעתוני אימות מות הנה בעתה היא אשר ראיתי כי צר לי והייתי בזה הפחד הנפלא אז השתדלתי לקרוא שם ה' המורה על מציאותו ביותר על מה שאפשר, ובדבקי בו בזה האופן התפללתי אליו והוא שומע תכף קול תפלתי מהיכל מעלתו אשר הוא בתכלית הרוחק ממדרגת האדם והנה שם עלתה שועתי באזניו להתפלל להשתדל בהצלתי, והנה מרוב חרון אף השם על אויבי הרעיש עולמו כאילו נולד מאף הש"י אשר בבטן הארץ יתחדש ממנו הרעש וירעשו חלקי הארץ וגם יסודות ההרים הגבוהים יתנועעו וירעשו, ואמר ממשל כי מרוב הכעס עלה עשן באף הש"י ותצא אש מפיו תאכל אויביו ותשחית' עד שלחוזק האש ההוא בערו ממנו גחלים, והנה היה זה המשל להעיד על הפלגת הרע שחדש הש"י כדי שיפלו אויבי דוד במהירות וזה שכבר סבב הש"י שינגפו ישראל במלחמה ומתו עמהם שאול ובניו וכן הענין במיתת אבשלום ובכלל הנה כשנחקור בספורי הקורות שקרו לדוד נמצא פלא עצום בסבות אשר בהם הש"י הביא הרע לאויבי דוד בא ההמלט לדוד, ואמר כי לרוב השגחת השם על דוד כאילו ירד מן השמים ודרך על הארץ ושלח מלאכו בקלות כאילו התעופף, ושת סביב דוד ענן וחשך להסך עליו ולהסתר שם מאויביו וכאילו היה זה משל אל מה שסבב הש"י כשרדף שאול אחרי דוד שלא יכול למצאו וכאשר מצא אותו והיה קרוב אל שיתפש דוד סבב הש"י שבא מלאך אל שאול כי פשטו פלשתים על הארץ והוכרח לעזוב דוד, ואמר כי מהענן בעצמו שחדש הש"י ע"י מלאכו להתיר דוד ולמלטו מאויביו ממנו יצא ברק בערו ממנו גחלי אש והם הלפידים היורדים מהענן אשר נעצר בו איד קיטורי וממנו נתחדשו רעמים שנתחדשו לאויביו מהדב' בעינו אשר חודש להציל דוד, והנה בזה האופן כאילו נבקעה הארץ מרוב הרעש שנתחדש בגערת ה' מנשמת רוח אפו, ונראו מעמקים ונגלו מוסדות תבל כמו שימצא הענין בעתות הרעש שתבקע הארץ ויראו המקומות השפלים מהארץ ויראו שם נהרות גדולים

נתחדשו ממה שהיה באיד שחדש הרעש מהטבע המימיי, והנה קרא המים ההם ים כי ענינם דומה במליחות למי הים מפני רבוי השריפה שנתחדשה שם כי הוא ג"כ הסבה במליחות מי הים כמו שנתבאר בטבעיות והנה אפשר שאמר זה להפגת הסרת ענין אויביו במהירות כמו הענין בארץ הנבקעת מפני הרעש כי יתהפך המקום הגבוה להיות למטה ולזה קרא ענין חטאת סדום הפכה אמר כמהפכת סדום ועמרה ואפשר עם זה שרמז בזה להגלות בקלות ובמהירות דבר הנעלם מהאנשים מהצלחת דוד וכאשר השלים זה המשל אמר זה הענין בדברים יותר מבוארים ואמר הנה הש"י ישלח מלאכו ויקחני וינהגני וימשוך אותם מימי הרעות אשר חשבו אויבי להטביע אותי בהם, ובזה האופן יצילני הש"י מאויבי שהיה חזק ועז ביחס אלי בתכלית נפלא והוא שאול כי הוא היה מלך ואני הייתי עבדו ובכלל הנה יצילני בזה האופן מכל שונאי כאשר חזקו ממני, הנה אויבי מקדמים אותי רע ביום אידי כי חשבו שאז היא עת רעה וישיגו מבוקשם, והנה אז היה הש"י למשען לי בדרך שלא נפלתי בידם ואחשב שזה היה משל על הזיפים שהודיעו לשאול כי דוד מסתתר עמהם במערה ועל מה שיעץ אחיתפל לרדוף אחר דוד בלילה להמיתו והנה הש"י הוציא אותי למרחב מהצרה שהייתי בה ומלט אותי מיד אויבי כי חפץ בי להיות מלך על ישראל ונתן לי גמול כצדקתי והשיב לי כבור ידי שבררו התכונות המשובחות והנה אמר זה להעיר כי בכל עוז היה רודף הדרכים המשובחים וזה מבואר מהספורים שבאו בענין דוד זולתי בחטא אשת אוריה, והנה היתה לי הטובה הזאת מאת הש"י לפי ששמרתי דרכי ה' והלכתי אחרי מצוותיו ולא הרשעתי לנטות מדרכי הש"י כי כל משפטי הש"י והם משפטי התורה שויתי תמיד לנגדי לזכור אותם כדי שאתנהג בהם וכן הענין בחוקותיו כדי שלא אסור מדרכי התורה כלל ואהיה שלם בלבי לש"י כי כל מגמתי היתה לפנות אליו וזה סבה פעמים רבות שנשמרתי מעוני אשר הביאתני להשתוקק אליו רתיחת טבעי, והנה השיב ה' לי כצדקתי וכנקיון לבבי לפי מה שידע הש"י ממנו וזה היה בעת שענשני על החטא שחטאתי כי לא הפליג מאד בענשי להגלות אליו טוב לבבי והפליג בעונש שאול להגלות אליו רוע לבבו ואף על פי שהיה חטאי יותר עצום לפי הנראה מחטא שאול והנה יורה על טוב לב דוד כי הוא לא הסכים בהריגת אחד משונאיו ואף על פי שנפלו בידיו כמו הענין בשאול ואבנר ואבשלום ושמעי בן גרא אבל היה חומל ומרחם כמו שנראה מספור קורותיו והנה ענייני שאול היו בהיפך זה והנה בכלל כשתחקור על כל ספורי קורות דוד וסיפורי כל קורות שאול יתבאר לך ההבדל העצום שהיה בין תכונת דוד ובין תכונת שאול הנה אתה הש"י מתחסד עם חסיד לעשות לו חסד גם אם יחטא לך בשתקל מענשו כמ"ש בדוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות, והנך הולך בתום ובכבדות הלב עם איש תמים וכבד לזאת הסבה ג"כ ואמנם עם איש עקש אתה מביא עליו העונש בדרכים עקלותונים להפליג בענשו על החטא מפני היות לבו מוכן להתנהג בזה המנהג הפחות, והנך מושיע השפלים אעפ"י שהם מהמון העם אשר אזלת יד מהם, ועיניך על רמים להשפילם כשיחטאו לך ואעפ"י שהם מלכים והנה אמר זה מפני שהשם הושיע דוד בעת הזאת מהעם

שהיה עבד לשאול והיה אז עיני הש״י להשפיל שאול שהיה מלך בעבור שהגיעה המלוכה לדוד הנה אתה היית נרי ה' להאיר לי בהיותי בליל חשך הצרות ואז הגהת חשכי וזה בעת שהיה דוד נרדף משאול ואבשלום, הנה בעזר שהיה לי ממך שברתי הגדוד הבא אלי ובעזר אלהי דלגתי וקפצתי החומה הנפלאה שהיתה ביני ובין הגדוד ההוא וזה היה רמז אל הגדוד שבא מעמלק לצקלג ושרפו את צקלג באש ונהגו לפניהם נשי דוד ואנשיו וטפיו וכל קניניהם כי היה מאת הש״י שסבב שהסרנים לא חפצו בהליכת דוד עמם פן יהיה להם לשטן עד שהוצרך שאכיש מהר דוד שישוב צקלג וזה היה סבה אל שיכול להשיג הגדוד ההוא כי לולא שלחו אכיש לא היה יכול ללכת שם והנה זאת החומה הגבוהה שדלג אז להשיג הגדוד ההוא, הנה דרך האל יתברך ומנהגו בפעולותיו היא בתכלית השלימות ואמרת הש״י בדברי התורה היא צרופה שאין בה סיגים אבל כל עניניה מגיעים לתועלת נפלא, הנה הש״י מגן הוא לכל החוסים בו להצילם מן הרעות הנכונות לבא עליהם והנה ענין החסות בו הוא התנהג בדרכי התורה ולזה הקדים לזה אמרו אמרת ה' צרופה כי באמצעותה יהיה הש״י מגן לאדם ותדבק בו השגחתו כמו שהתבאר מדברי התורה כי מי אל מבלעדי ה' שיוכל להיות למגן לכל החוסים בו הנה זה לא ישלם לזולתו מהאמצעים ששם האל יתברך בינו ובין הנמצאות השפלות כי מהם יסודר פעם רע ופעם טוב ולא יוכלו לשנות סדורם ואולם הש״י לבדו יוכל על זה, ומי הוא גם כן תקיף לעזור לכל הקוראים אליו באופן ראוי מבלעדי הש״י הנה הוא האל אשר הוא מעזי לתת לי חיל, והוא סבה שקפץ דרכי ודלג אל התכלית השלם הדרוש והנה אמר זה להפלות מהירות הגעתו לדרכו אל התכלית והנה הוא שמני קל המרוץ כאילות ובזה המהירות והמרוצה העמידני על רוממות הצלחתי מה שלא היה ראוי להיות כן לפי הנהוג כי המהירות בענינים יהיה טוב העצה ואולם היה כל זה מסודר ממך ולזה היה מגיע בו הטוב בתכלית מה שאפשר, הנה הש״י מפני השגחתו בי למד ידי למלחמה עד שכבר הוריד יתר קשת חזקה מאוד אל המקום שמשם תהיה יריית החצים כל אחד מזרעותי והנה אמר זה כי בעת שהלך להלחם עם גלית לא רצה לקחת כלי המלחמה כי לא נסה ואחר זה בזולת למוד אחר והרגל היה מצליח מאד במלחמות כמו שנזכר בספורי דברי שאול, והנה אז נתת לי מגן ישעך שהגינות עלי שלא נפלתי ביד גלית הפלשתי, וענותך אותי אז בעת הצרה ההיא תרביני ותגדל מעלתי כי זה היה סבה ששמהו שאול על אנשי המלחמה ושהיה חתן למלך כמו שנזכר בספור דברי שאול ומזה נתגלגלה הצלחתו בהתפרסם לישראל טוב הצלחת דוד במלחמותיו ומזה ג"כ היתה סבה לשמור דוד מנפול ביד שאול כי מיכל אשתו גלתה לו הסוד והצילה אותו, תרחיב צעדי תחתני בברחי מפני שאול כשחשב להכותי בחניתו ביום היותי מנגן לפניו, ולא מעדו קרסולי שאם הייתי נופל מהבהלה והפחד היה הורג אותי ובזה האופן ג"כ נתת לי כח לרדוף אויבי ולהשיגם באופן שאשמידם ולא אשוב עד כלותם וזה היה בימי שאול שהכה דוד מכה רבה בפלשתים ובעת רדפו אחר גדוד עמלק כשרפו צקלג והנה אכלה אותם אז ואכה אותם באופן שלא יקומון ויפלו תחת רגלי ואחר זה כשמלך איש בשת אזרתני חיל

למלחמה והכרעת אויבי תחתי כי תמיד היו אז במלחמת בית שאול הולכים ודלים ובית דוד הולך וחזק, ואז נתת לי אויבי עורף כי אבנר ואנשי איש בשת הפכו עורף במלחמה ואנשי דוד היו הולכים ורודפים אותם בדרך שאכרית משנאי והנה היו פונים אל השם יתברך שיושיעם ואין מושיע אותם והיו מתפללים אל ה' ולא ענם עד ששחקתי אותם כעפר ארץ וכטיט חוצות שירמסהו ברגל ויכתתו העפר שבו וישברוהו כן אשברם וארמסם, והנה הצלת אותי מהמריבים אתי מעמי כמו איש בשת ואבשלום ושבע בן בכרי תשמרני להשים אותי לראש גוים רבים והם הגוים שנצחתי אותם במלחמה שהיו לי לעבדים עד שעם לא ידעתי יעבדוני וזה שכבר היו מואב וארם ואדום לעבדים לדוד, בני נכר יכחשו לי מרוב יראתם ממני, לשמע און לבד היו נשמעים לי לעשות רצוני ואעפ"י שלא ידעו רוממות מעלתי וגודל הצלחתי, הנה בני נכר מרוב יראתם ממני היו נובלים כנבול עלה מגפן כי מת לבם בקרבם מרוב הפחד והנה גם בחדריהם שהיו נסגרים בהם נפלו עליהם אימות מות ממני הנה הש"י העוזר אותי הוא חי וקיים תמיד ותקפי שהוא הש"י הוא ברוך לא יחסר כחו בעת מהעתים כמו הענין כאשר הם תחת מערכות הככבים כי הם ישפיעו פעם טוב ופעם רע ומי שהוא מנהיג תוקף ישעי שהוא הש"י אשר ישעי מסודר ממנו על דרך ההשגחה הפרטית הוא תמיד רם ונשא על כל הנמצאות ולזה אין לי לירא שיסור עזרו ממני בעת מהעתים הנה זה האל הוא הנותן נקמות לי מאויבי ומוריד עמי תחת ממשלתי והוא המוציא אותי מאויבי שלא אפול בידם, והנה האל הזה מרומם אותי מקמי והם איש בשת ואבשלום ושבע בן בכרי והצלאתני מאיש חמסים והוא שאול ואמר זה כי בחמס היה רודפו ונראה גם כן מעניניו שכבר היה איש חמסים כשיעויין בתכונותיו כמו שזכרנו במה שקדם, על כן אודך ה' בגוים לתת לך תודה כמו שגמלתני מהטובות ולשמך אזמר ואשבח, הנה הש"י הוא תוקף ישועות מלכו שהוא דוד והוא עושה חסד למשיחו שנתן המלוכה לדוד ולזרעו כל זמן שיתקיים העולם כמו שיראה הבטחתו בזה על יד נתן הנביא, ואלה דברי דוד האחרונים ר"ל אחר סיימו דבר ספר תהלים בכללה ואחר זכרו דברי השירה בזה המקום חתם דבריו בזה המאמר, נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על כסא המלוכה אשר משחו אלהי יעקב בשמן המשחה על יד נביאו והוא נעים זמירות שחבר אלו הזמירות הערבות הנכללות בספר תהלים שהם זמירות ישראל כי כל הזמירות שישבחו ישראל ישבחו השם יתברך באלו הזמירות, הנה רוח ה' דבר בי בחברי הזמירות ההם ודברו היה על לשוני ומפיו חוברו אלו הזמירות ר"ל שכבר חוברו ברוח הקדש, הנה כבר אמר אלהי יעקב ותקפו שאהיה מושל באדם מפני היותי צדיק ומושל ביראת אלהים והנה זריחת אורי והצלחתי תהיה כאור בקר כעלות השחר שיזרח השמש אחר האור ההוא בדרך שיהיה האור הולך ונוסף כן ממשלתי תחזק תמיד או ירצה בזה שיהיה כאור בקר בזריחת השמש שהוא אור שלם ואחר זה מתמיד ונוסף והמשילו לשמש לפי שהוא קיים וכמו זה מלכותו קיים ולזה אמר וכסאו כשמש נגדי כן הענין במלכות בית דוד אור בקר שלא יסתר בו השמש בסבת העבים שיסתירוהו כמו שהיה

הענין במלכות ירבעם וחבריו שלא היה במלכות ההיא אור כלל על דרך האמת והיה האור הנראה מהעבים אשר אין להם קיום כלל ולא יהיה גם כן האור ההוא מנגה שתתחדש ההארה ההיא מנגה שיתחדש ממטר כשהיה בענן שיצא ממנו המטר איד קיטורי באופן שיברק הברק כי האור ההוא הוא סר תקף וכן היה הענין במלכות שאול שעמדה זמן מועט כמו דשא מארץ שמהרה יצמח ומהרה ייבש, הנה לא כן בית מלכותי עם אל כי ברית עולם שם לי להיות המלוכה לי ולזרעי, הנה הברית הזאת סדורה וערוכה בכל אשר תמשך לו הגדולה מזרעי לא תפקד מהם הממשלה כי יהיה לישראל כל ישע וכל חפץ וזה יהיה בעת שידבקו בש"י ויתנהגו בדרכי התורה כי לא תקצר יד הש"י מהגיע להם או כל ישע ואף על פי שמצד ההשגחה הכוללת לא היו ראויים לו כי מצד ההשגחה הפרטית יושיעם בכל עת ויגיע להם כל חפצם והיא שמורה לזרעי אם תפסוק מלוכה בישראל וזה יהיה כאשר לא יצמיח ישראל ר"ל בעת שיסורו מאחרי הש"י כי אז לא תתקיים להם מלוכה והש"י ישמרנה לזרעי כי מזרעי יצא מלך ימלוך בישראל הוא ובניו כל הימים כמו שהתבאר בזולת זה המקום מדברי הנביאים, ואולם אנשי הרשע כמו ירבעם וחבריו שימלכו ברשע לא ביראת אלהים כמו הענין במלכותי הנה הם כקוף מונד כלהם שלא יקחוהו האנשים ביד ליראתם פן תנקב ידם וגם לא יקרב אליו כי מצד תנודתו יבא אל היד ויזיקה כן האיש שיקרב בבני הבליעל ינקב וימלא גופו ברזל החנית והעץ אשר הוא תקוע בו כי מרוב השחתתו הקרבים אליו לא יספיק לו ההכנס הברזל בגוף אבל יכניס שם אחריו עץ החנית, ובסוף הענין כשתשבת מלכותם שרוף ישרפו ולא ישאר מהם שארית

מלבי"ם והנוגע בהם צריך להתלבש זין וברזל. ואז שיכתתו חרבותם לאתים יכלו הקוצים, כי באש שרוף ישרפו בשבת, בבוא זמן בטולם יהיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא, כמ"ש מלאכי: (מלבי"ם)

א אלה שמות הגברים אשר לְדוֹד יֵשֵׁב בְּשֶׁבֶת תַּחְכְּמָנִי | ראש השלשי הוא עֲדִינוּ (העצנו) הַעֲצָנִי עַל-שְׁמֹנֶה מֵאוֹת חֲלָל בְּפַעַם (אחד) אַחַת: (o)

רש"י אשר לדוד יוסב בשבת. יוסב בשבת סנהדרין, והוא תחכמוני, והוא ראש השלישי, אז בנוי בחכמה ובגבורה, בשלשה דברים הללו הוא ראש, כמו שנאמר (שמואל-א טז יח): ונבון דבר ואיש תואר וגבור חיל: עדינו העלמי. כשעוסק בתורה, כורך ומקשר עצמו כתולעת, כמו (איוב לח לא): מעדנות כימה, וכסיואל למלחמה, היה קשה כעץ, והורג שמונה מאות חלל במלחמה אחת (מועד קטן טז ב): (רש"י)

מצודת דוד אשר לדוד. כאשר הזקין ותש כחו, היו אלה שלשת הגבורים סביב לו, לבל יבוא מי ויכנו נפש : **יושב בשבת תחכמוני.** רוצה לומר : האחד היה יושב עם דוד בישיבת החכמה, והיה ראש הגבורים, ושמו עדינו העצני, (ובדברי הימים במקום 'יושב בשבת' נאמר 'ישבעס', והוא הוא, כי ישבעס הוא כאלו אמר יושב בעס, ובמקום 'תחכמוני' נאמר שם 'בן חכמוני', והוא הוא, וכן איש ירושלים, הלא נקרא 'ירושלמי' וגם נקרא 'בן ירושלים', ומובן אחד להם) : **על שמונה מאות.** מוסב למעלה, לומר שהיה יושב בישיבת החכמה, על אשר היה הורג בפעם אחת שמונה מאות חלל, ואף כי נתייגע בהורגו הרג רב, מכל מקום חזר לישוב בישיבת החכמה, על ההריגה וסמוך לה. (ובדברי הימים נאמר ; הוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל וגו', כי שם משבחו בהגבורה לבד, לומר על הריגת שלש מאות חלל, וסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמו כאלו עתה התחיל להלחם, וכאן משבחו באהבת החכמה עם הגבורה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון השלשי. ענין גבורים ונכבדים, כמו (שמות יד ז) : **ושלשים על כלו, ונפלה מ"ס הרבים, וכן (מלכים ב יא ד) : לכרי ולרצים ומשפטו : לכרים** : (מצודת ציון)

רלבי"ג יושב בשבת תחכמוני. ידמה שזה היה לשבח עדינו העצני וכן היה הענין בשאר התארים שזכר לו בזה המקום ואחשב שנקרא יושב בשבת תחכמוני כי מרוב אהבתו החכמה היה שובת מכל מלאכה אחרת ומתעסק תמיד בקנין החכמה : **ראש השלישי.** תארו בזה התאר לפי שהיה ראש באלו השלשה גבורים שזכר תחלה והם עדינו העצני אלעזר בן אחתי שמה בן אגא הררי : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: (עד סוף הסימן). בדברי הימים הזכיר שלשה פרשיות בספורי גבורי דוד, ופה לא הזכיר רק מקצתם, פה אמר ששם הראשון היו עדינו העצני ושם קראו ישבעס בן תחכמוני, פה אמר על שמונה מאות חלל, ושם על שלש מאות חלל, הגבורה שבחלקת השדה יחס פה לשמה, ושם לאלעזר בן דודו, פה אמר שהיו עדשים ושם אמר שהיו שעורים, ושם לא נזכר שמה כלל, מי היו השלשה שהביאו מים מבור בית לחם שלא גלה שמם, פה אמר באבישי מן השלשה הכי נכבד, ובד"ה אמר מן השלשה בשנים נכבד, ומז"ש מן השלשה נכבד ועד השלשה לא בא, מי היה גבור השלישי מהאחרונים, איך סיים כל אלה שלשים ושבעה ולא חשב רק שלשים, ויאמר רש"י שבניו של ישי היו רבים, וכן הרד"ק נדחק ולמהר"א היה יואב מן המנין, עם הששה הראשונים וכל זה דוחק :

אלה שמות הגבורים הנה בד"ה חשב גם כן גבורים אלה ואחרים נוסף על אלה שלא חשבם כאן, וכבר האריך בזה מהר"א והשיב ששם חשב אלה שהתחזקו עמו במלכותו כמבואר שם ופה לא חשב רק הגבורים

שהתמידו להיות עמו בכל מלחמותיו, ובד"ה אמר **ישבעם בן חכמוני ראש השלישים הוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל בפעם אחת**. לגבור הזה היה לו שני שמות שמו העצמי היה עדינו העצני, ועל שישב בישיבת חכמים ברב עם, קראוהו בשם ישבעם בן חכמוני, יושב עם, בן חכם, ובד"ה ספר להודיע גבורתו, שאחר שהרג שלש מאות חלל היה מעורר את חניתו ומניעה בקל הנה והנה ומצד זה היה ראש לשלשים הגבורים, לא להשלשה כי אבישי אחי יואב עשה כזאת ואמר עליו ועד השלשה לא בא, ופה ספר הפלגת חכמתו ועיונו שבפעם א' אחר שהרג שמונה מאות חלל ישב אחר כך בשבת תחכמוני בעיון התורה, ומצד זה היה ראש השלשה, כי גדול בחכמה מהם, ומי הם השלשה אלה יספר אחר כך: (מלבי"ם)

טו (ואחרו) **ואחריו אלעזר בן-דדי** (דדי) **בן-אחחי בשלשה** (גברים) **הגברים עם-דוד בחרפם בפלשתים נאספו-שם למלחמה ויעלו איש ישראל:**

רס"י **בן דודו. כך שמו: בשלשה הגבורים. המעולים סגגזורים: בחרפם בפלשתים. תקעו כף להלחם בהם ולנלחם:** (רס"י)

מצודת דוד ואחריו. במעלה: בשלשה הגבורים. רוצה לומר: הוא היה אחד בשלשה הגבורים אשר היו עם דוד בעת חרפם את הפלשתים אשר נאספו שם למלחמה, ולא הוזכר במקרא מן המלחמה ההיא ומתי היתה: **ויעלו. נסתלקו מלהלחם בהם:** (מצודת דוד)

מצודת ציון בחרפם. מלשון חרפה ובזיון: ויעלו. נסתלקו, כמו (איוב ה כו): **כעלות גדיש:** (מצודת ציון)

רלב"ג בחרפם בפלשתים. ידמה שהם היו מחדפים בפלשתים להתפאר עליהם שלא יוכלו להם במלחמה כמו שהיה מחרף גלית הפלשתי מערכות ישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם ואחריו הגבור השני היה אלעזר בן דודו האחוחי, והיה בשלשה גבורים שהיו עם דוד, שהם הגבור הראשון עדינו העצני והשלישי היה שמה שיזכיר אחר כך והיה עם דוד בחרפם בפלשתים והוא המעשה שיזכיר אח"כ בחלקה מלאה עדשים, שנסו איש ישראל, ושם הרג עדינו העצני שמונה מאות חלל, ואלעזר, (מלבי"ם)

טז **הוא קם ויהי בפלשתים עד | כ"י-יגעה ידו ותדבק ידו אל-החרב ויעש**

יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָעַם יָשׁוּבוּ אַחֲרָיו אַךְ-לְפֶשֶׁט׃ (ס)

רס"י אך לפשט. תרגם יונתן: לחלצא קטיליא, לא היה איש לעזרו להרוג, אללא כולם פושטים אחריו את החללים: (רס"י)

מצודת דוד עד כי יגעה ידו. מרוב התנועות וההכאות, יגעה ידו ונדבקה אל החרב, כי סר אז ממנו כח התפשטות היד, כדרך המרבה בתנועות והכאות : והעם ישובו. אחר שנסתלקו מלהלחם, שבו אחריו אך לפשט מלבושי החללים, ולא עזרוהו להכות בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגעה. מלשון יגיעה ועייפות : לפשט. ענין הסרת המלבוש : (מצודת ציון)

רלב"ג עד כי יגעה ותדבק בחרב. הנה יגעה ידו מרוב התנועה וההכאות שהכה בפלשתים בתוקף ודבקה בחרב כי סר מהאצבעות כח הפשיטה ונשארו כפופים או היה זה מרוב הדם הנאחז ביד והבאור הראשון הוא נראה יותר : אך לפשט. ר"ל לפשט החללים : ויאספו פלשתים לחיה. ר"ל שכבר נאספו לקחת המחיה מהשדה והיא התבואות ומיני קטנית ומה שידמה לזה ממה שהוא מזון : (רלב"ג)

מלבי"ם הוא קם אחריו ויך בפלשתים, ואז הצילו חלקת השעורים, ולכן בד"ה שקצר ולא הזכיר משמה בן אגא ייחס הצלה זו לאלעזר, כי הוא היה המתחיל להכות בפלשתים ומבואר בד"ה שזה היה בפס דמים, ועיין בפסוק שאחר זה: (מלבי"ם)

וְאַחֲרָיו שָׁמָּא בֶן-אֲגָא הָרָרִי וַיֵּאֲסְפוּ פְּלִשְׁתִּים לַחֲיָה וְתַהֲי-שָׁם חֲלֻקַּת הַשָּׂדֶה מְלָאָה עֲדָשִׁים וְהָעַם נָס מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים׃

רס"י הררי. מן ההר: לחיה. לגדוד כחיות הקדה: (רס"י)

מצודת דוד ואחריו. במעלה : לחיה. להיות עדה ומחנה שלימה : מלאה עדשים. ובדברי הימים נאמר שעורים, כי באמת זו מלחמה אחרת, וזו אחרת בפעם אחר, כי כאן נאמר ששמה הצילה, ושם נאמר שאלעזר הצילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחיה. רוצה לומר לעדה, וכן (תהלים סח יא) : חיתך ישבו בה חלקת. אחוזת שדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואחריו שמה היתה גבורתו גם כן במלחמה הזאת, ובד"ה אמר

שהיתה החלקה מלאה שעורים וייחס ההצלה לאלעזר ושניהם אמת, כי שם היתה חלקת שעורים, ושם עמד אלעזר וחלקת עדשים שם עמד שמה, ובאמת ההצלה נעשה מכולם ודוד עמהם, ולכן אמר בד"ה ויתיצבו ויצילוה בלשון רבים: (מלבי"ם)

ג וַיִּתְּיָצֵב בְּתוֹךְ-הַחֲלָקָה וַיִּצִילָהּ וַיֵּרֶ אֶת-פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה: (o)

מצודת דוד ויצילה. לבל ישרפו אותה : (מצודת דוד)

ג וַיִּרְדּוּ (שלשים) שְׁלֹשָׁה מֵהַשְּׁלֹשִׁים רֹאשׁ וַיָּבֹאוּ אֶל-קַצִּיר אֶל-דָּוִד אֶל-מַעְרַת עֲדָלָם וַחֲתִית פְּלִשְׁתִּים חָנָה בְּעַמְקֵי רְפָאִים:

רפ"י מהשלשים ראש. תרגם יונתן: מגזרי ריסי מסריתא: (רפ"י)

מצודת דוד מהשלשים ראש. כל אחד מהשלשה, היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים למטה : אל קציר. כמו בקציר, וכן (שמות כה כא) : ואל הארון, ומשפטו ובהארון, ורצה לומר : בעת הקציר : מערת עדולם. ובדברי הימים אמר על הצור, כי צור גבוה וחזק היה שם, והוא המצודה שאמר למטה : וחית פלשתים. עדת פלשתים : (מצודת דוד)

רלב"ג וירדו שלשה מהשלשים ראש. ר"ל שכבר ירדו שלשה שהיו ראש מהשלשים גבורים שנזכר אחר זה : וחית פלשתים. היא עדת פלשתים : (רלב"ג)

מלבי"ם וירדו אחר השלשה גבורים הנ"ל, היו עוד שלשה שיחשוב אחר כך שעשו גבורה עצומה בעת הקציר שנפלו פלשתים להשחית קציר ישראל, ירדו אל דוד לעזרו במערת עדולם ומחנה פלשתים (כחית השדה) בעמק רפאים, ונראה שזה היה במלחמה שלחם דוד עם פלשתים בתחלת מלכותו (הנזכר למעלה סי' ה) שהיה דוד במצודה ופלשתים בעמק רפאים: (מלבי"ם)

ד וַיִּדּוּ אַז בְּמִצְדָה וּמִצֵּב פְּלִשְׁתִּים אַז בֵּית לָחֶם:

רפ"י ומאז פלשתים אז בית לחם. החיל היה חונה בעמק רפאים, וסלחו מאז מלכ שלהם לבית לחם: (רפ"י)

מצודת דוד ומצב. ובדברי הימים נאמר ונציב, והוא הוא, ויקרא כן לפקיד וממונה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומצב פלשתים. הם האנשים ההולכים לפני החיל והם בעלי הבנות : (רלבי"ג)

{טו} וַיִּתְּאוּהָ דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יִשְׁקֵנִי מֵיִם מִבְּאֵר בֵּית-לָחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר:

רס"י מי ישקני מים. אמרו רבותינו (בבא קמא ס ז): הולכך לטאול טאלה מסנהדרין היושבים בשער בית לחם: (רס"י)

מצודת דוד מי ישקני מים. לא שצוה להביא המים, אלא כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם, על כי הזמן היה חם והמים היו קרים וערבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתאוה. מלשון תאוה וחשק : (מצודת ציון)

מלבי"ם ודוד התאוה למים מבור בית לחם. באשר גר זה מקרוב בבית לחם היה רגיל במים ההם: (מלבי"ם)

{טז} וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגְּבֻרִים בְּמַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאַבוּ-מֵיִם מִבְּאֵר בֵּית-לָחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וַיִּשְׂאוּ וַיִּבְאוּ אֶל-דָּוִד וְלֹא אָבָה לְשִׁתּוֹתָם וַיִּסַּף אֹתָם : לַיהוָה

רס"י ויסך אותם לה'. כך אמר: מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, כל המוסר עצמו למיתה על דברי תורה, אין אומרין שמועה מפיו, ומאי ויסך אותם לה', לאמרנהו משמיה דגמרא (סא סא א): (רס"י)

מצודת דוד ויבקעו. כאשר שמעו שהתאוה לה, הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד, ועברו דרך המחנה, וכאלו בקעה לעשות בה דרך לעצמם : ויסך. שפכם ארצה לשם ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויסך. מלשון נסך : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויסך אותם לה'. מזה המקום למדנו שכבר ינסכו מים לש"י שאם

לא היה נעשה זה במקדש לא היה דוד מנסכם לה' ולפי שלא מצאנו מקום יותר ראוי לזה הנסוך מחג הסוכות וזה לסבות האחת כי השיי בחר אז שיקחו מהצמחים הגדלים על המים כאמרו וענף עץ עבות וערבי נחל והשנית כי אז ראוי לבקש המים מהשיי וכמו שיקרבו העומר בפסח לבקש ברכת הקציר והבכורים בעצרת לבקש ברכת פירות האילן כן יקרבו המים בחג הסוכות לבקש מהשם יתברך ברכת הגשמים כי אז יבא עת הזריעה ויצטרכו לגשמים והשלישית כי שם לבד תמצא ההערה בתורה על רבוי הנסכים הנה ראוי שיהיו אלו הנסכים בחג הסוכות בזה האופן :

מלבי"ם ויבקעו ובוזה עשו גבורה עצומה בלכתם דרך המחנה בעזוז מלחמה ובשאיבת המים ביד חזקה ובחזרתם לוחמים והמים בידם, ולא אבה דוד לשתותם כתב מהרי"א כי התכליות ראוי שיהיו מתיחסים אל ההשתדלות שנעשה עבורם, כמ"ש המליץ. הנה פועל חכם שיכין כלים משקלם אלפי אלפים דנרי זהב לעשות מחט ברזל אחד, ולכן לא רצה שההשתדלות הנמרץ הזה שעשו אלה הגבורים יהיה בעבור דבר קטן, רק לתכלית מעולה נכבד להסיך אותם על מזבח ה', וזה שכתוב הדם האנשים (מלבי"ם):

זי ויאמר חלילה לי יהוה מעשתי זאת הדם האנשים ההלכים בנפשותם ולא אבה לשתותם אלה עשו שלשת הגברים: (o)

רס"י הדם האנשים. לשון תמיהה: (רס"י)

מצודת דוד ויאמר. נתן טעם על שלא שתה מהם, ואמר חלילה וגו', רצה לומר : חולין הוא לי לשתותם, מחמת יראת ה' : **הדם האנשים**. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם, רצה לומר : הלא לדם יחשב (מצודת דוד) :

מצודת ציון ה' כמו מה' : (מצודת ציון)

יח ואבישי אחי | יואב בן-צרויה הוא ראש (השלשי) השלשה והוא עורר את-חניתו על-שלש מאות חלל ולו-שם בשלשה:

מצודת דוד הוא ראש השלשה. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו להביא המים לדוד : והוא עורר וגו' על וגו'. רוצה לומר : על ההריגה וסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמו, כאלו עתה התחיל להלחם : ולו שם בשלשה. רוצה לומר : שהיה מפורסם לגבור בין שלשת גבורים

הראשונים, והם עדינו ואלעזר ושמה אשר גם עם כל גבורתם, החשיבו גם את אבישי לגבור : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורר. מלשון התעוררות ותנועה : (מצודת ציון)

רלב"ג ואבישי אחי יואב בן צרויה הוא ראש השלשה. ר"ל שהוא היה היותר נבחר מן השלשה שהיו ראש לשלשים הגבורים הנזכרים אחר זה : מן השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר ועד השלשה לא בא. אך לא בא למעלת השלשה הראשונים שהיה עדינו העצני ראש להם : (רלב"ג)

מלבי"ם ואבישי עתה מפרש מי הם השלשה הגבורים הנ"ל הראש מהם היה אבישי, ומ"ש ולו שם בשלשה רצה לומר גם בשלשה הראשונים היה לו שם מצד שעורר את חניתו על שלש מאות חלל כמו עדינו העצני: (מלבי"ם)

יטו מן-השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר ועד-השלשה לא-בא: (o)

רס"י ועד השלשה לא בא. (תרגום): ולתלת גברין לא מטא: (רס"י)

מצודת דוד מן השלשה. רוצה לומר : מבין שלשה שואבי המים, הם ראשי השלשים : הכי נכבד. האמת הוא היה המכובד שבהם, ולזה היה לשר על השנים אשר עמו : ועד השלשה. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכי. המלה ההיא עם הה"א התימה, מורה על אמתת הדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ומ"ש מן השלשה הכי נכבד היינו מן השלשה השניים, ובד"ה אומר מן השלשה בשנים נכבד, פ"י השלשה השניים לאפוקי הראשונים, ועל זה אמר ועד השלשה לא בא רצה לומר לא בא אל השלשה הראשונים: (מלבי"ם)

כז ובניהו בן-יהוידע בן-איש-חי) ח"ל רב-פעלים מקבצאל הוא הפה את שני אראל מואב והוא ירד והפה את-האריה) הארי בתוך הבאר ביום השלג

רס"י את שני אראל מואב. (תרגום): ית תרין רברבי מואב. ורבותינו אמרו (ברכות יח ב): שלא הניח כמותו, לא במקדש ראשון, ולא במקדש

שני: אריאל מואב. על שם שזנאו שלמה, שזא מרות המואביה: (רפ"ו)

מצודת דוד **רב פעלים**. פעל הרבה גבורות : **מקבצאל**. שם מקום : **שני** **אריאל מואב**. תרגם יונתן : תרין רברבי מואב, ועל שם גבורתם קראם 'אריאל', שהיא מלה מורכבת מן 'ארי', ומן 'אל', שהוא ענין חוזק, כמו (יחזקאל לא יא) : ביד אל גויים : **בתוך הבור**. עם כי המקום דחוק להתחזק בו : **ביום השלג**. עם היות כי טבע הארי להתחזק ביותר בזמן הקור, ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיונית בתגבורת הקור, עם כל זאת נתגבר עליו והכהו נפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **איש חי**. איש מזורז, וכאשר יאמרו הבריות : (מצודת ציון)

רלב"ג **ובניהו בן יהוידע בן איש חיל רב פעלים מקבצאל**. הנה תאר אותו שמעלת הגבורה באה לו מאבותיו ולז"א עליו שהוא בן איש חיל ר"ל שאביו היה גבור חיל והיה רב פעלים בענייני הגבורה כי עשה פעולות רבות מיוחסות לגבור והוא היה מעיר קבצאל שהיתה לגורל בני יהודה והנה הכתוב בזה בן איש חי הנה הרצון בו גבור כי הגבור יראה בו פעל החיות יותר מזולתו ומזה ג"כ אמרו כי חיות הנה ר"ל רבות הכח והגבורה : **הוא הכה את אריאל מואב**. הנה המגדל החזק יקרא אריאל ולזה נקרא בית המקדש אריאל והרצון בו שהוא הכה אנשי המגדלים החזקים ההם שהיו במואב והמלה מורכבת מארי ומאל וענינו ארי תקיף כי הארי הוא רב הגבורה ואפשר גם כן שהיה בהם צורת אריה להורות על התוקף והחוזק : **והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג**. אמר ביום השלג להורות על רוב גבורתו שעם היות כחו אז חלוש מצד תגבורת הקור והיה ג"כ בתוך הבור ששם ישלוט הקור יותר לקרירות המקום ההוא ולא היו לו ולאריה מנוס שלא ישחית האחד את האחר עם כל זה ירד בניהו בן יהוידע הכהן הגדול ולא ירא שיזיקהו הארי בירידתו שם והכה הארי לרוב גבורתו : (רלב"ג)

מלבי"ם **ובניהו הגבור השני היה בניהו, היה בן איש חיל ורב פעלים והיה מעיר קבצאל בחלקו של יהודה (יהושע טו לא) והוא הראה שלש גבורות עצומות, א. שהכה שני אריאל מואב רצה לומר גבורי מואב, ב. שהכה ארי עם היותו בבור שלו וביום השלג שאז האדם מצונן והארי יתגבר אז : (מלבי"ם)**

כא **והוא-הכה את-איש מצרי (אשר) איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגזל את-החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו:**

מצודת דוד **איש מראה**. רוצה לומר : בעל פרצוף גדול המטיל אימה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשבט. בשרביט : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. שהכה איש מצרי משונה במראהו ובידו חנית והוא הכהו בשבט: (מלבי"ם)

לכב אלה עשה בניהו בן-יהוידע ולו-שם בשלשה הגברים:

מצודת דוד אלה. הפעלים ההם : ולו שם. רצה לומר : שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים, ורוצה לומר : שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור, אבל שלשה הגבורים הראשונים, לא החשיבו אותו למאומה לגודל הגבורה אשר היה בהם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולו שם בשלשה הגבורים. ר"ל שכבר היה לו שם בשלשה הגבורים האלו שהיו ראש מהשלושים אך מדרגתו לא בא אל מדרגת השלשה גבורים האלה ולזה לא נמנה עמהם ולא נמנה גם כן עם השלשים כי היה יותר נכבד מהם : (רלבי"ג)

מלבי"ם ולו שם בשלשה הגבורים שזכר כאן: (מלבי"ם)

לכג מן-השלשים נכבד ואל-השלשה לא-בא וישמהו דוד אל-משמעתו: (o)

רש"י מן השלשים. כל שלשים שנפרקה זו תירגם יונתן: גבריה: (רש"י)

מצודת דוד מן השלשים. החשוב למטה בענין היה נכבד מאוד, ולזה לא חשבוהו עמהם, אבל לא בא למעלת שלשה שואבי מים ראשי השלשים, ולזה לא חשבוהו גם עמהם : אל משמעתו. להיות עמו, לשמוע ולעשות כל אשר יצוה : (מצודת דוד)

רלבי"ג וישמהו דוד אל משמעתו. ר"ל ששם אותו אחד ממשרתיו הסרים אל משמעתו והנה לא היה בניהו בן יהוידע מן השלשה שהיו מן השלשים ראש אך היות נכבד מהשלשים ולזה היה מנינם בכללם ל"ז הגי הראשונים שהיה עדינו העצני ראש להם והגי השניים שהיו מהשלשים ראש ובניהו בן יהוידע שהיה ענינו ממוצע בין השלשה ובין השלשים ושלשים הגבורים הם ל"ז אך לא זכר בזה המקום השלשה הגבורים השניים כי אם אבישי ולזה לא תמצאם בזה המספר כי אם ל"ה : (רלבי"ג)

מלבי"ם והיה נכבד מצד הכבוד מכל השלשים גבורים בכלל כי היה ראש לסנהדרין, הגם שאל השלשה הראשונים לא בא, ודוד שמהו פקיד על אנשי משמעתו: (מלבי"ם)

לכד עֶשֶׂה-אֵל אַחִי-יֹאָב בְּשִׁלְשִׁים אֶלְחָן בֶּן-דָּדוּ בֵּית לָחֶם:

מצודת דוד בשלשים. רוצה לומר: עם שהיה נכבד קצת מן השלשים, מכל מקום לא גדלה מאוד מעלתו עליהם, ולזה נחשב גם הוא עם השלשים שחושב והולך, ואם כן היו שלשים במספר, זולת עשהאל: (מצודת דוד)

מצודת ציון בית לחם. מבית לחם: (מצודת ציון)

מלבי"ם והגבור השלישי היה עשהאל, אבל לא היה עם החמשה הראשונים שהיו תמיד אצל המלך לשמרו, רק היה בשלשים. ומעתה חושב עוד כ"ד גבורים שהיו עם הששה הנזכרים ממספר השלשים, והם עד פערי הארבי (פסוק ל"ה) כי מ"ש אליפלט בן אחסבי בן המעכתי הם שנים, א' נקרא בן המעכתי, (כי לא ייחס לשום א' על אבי אביו) ומן יגאל חושב עוד שבעה שהיו גבורים למטה מהשלשים. ועל זה אמר כל שלשים ושבעה, וכן חשבם בד"ה בשינוי שמות קצת ל"ז עד אוריה, ואחר כך חשב שם עוד גבורים רצה לומר שהיו מתחזקים עם דוד במלכותם כפי הכוונה שחשב שם כמ"ש בפסוק ח': (מלבי"ם)

לכה שְׁמָה הַחֲרָדִי אֱלִיקָא הַחֲרָדִי: (o) **לכז** חֶלֶץ הַפְּלִטִי עִירָא בֶן-עֲקָשׁ הַתְּקוּעִי: (o) **לכח** אָבִיעֶזֶר הָעֵנָתִי מִבְּנֵי הַחֲשִׁתִּי: (o) **לכט** צְלָמוֹן הָאֲחִחִי מִהָרִי הַנְּטָפְתִּי: (o) **לל** חֶלֶב בֶּן בַּעֲנָה הַנְּטָפְתִּי (o) אֲתִי בֶן רִיבִי מִגְּבַעַת בְּנֵי בְנֵי־מָן: (o) **ללא** בְּנֵיהוּ פְּרַעֲתָנִי הַדִּי מִנְחָלִי גְעֵשׁ: (o) **לב** אָבִי-עֶלְבֹּן הָעֶרְבָתִי עֲזָמוֹת הַבְּרַחְמִי: (o) **לג** אֶלִי־חֶבָא הַשְּׁעֶלְבָנִי בְּנֵי יֶשֶׁן יְהוֹנָתָן: (o)

מצודת דוד בני ישן יהונתן. כמו בן ישן, ודוגמתו (בראשית מו כג) ובני דן חושים: (מצודת דוד)

לגג שְׁמָה הַהֲרָרִי אַחִיאָם בֶּן-שָׁרָר הָאֲרָרִי: (o) **לגד** אֱלִי־פֶלֶט בֶּן אַחְסָבִי בֶן הַמְּעַכְתִּי (o) אֱלִיעָם בֶּן אַחִיתָפֶל הַגְּלָנִי: (o) **לגה** (חצרו) חֲצָרִי הַכְּרָמְלִי פְּעָרִי הָאֲרָבִי: (o) **לגו** יְגָאֵל בֶּן נֶתָן מִצְבָּה (o) בְּנֵי הַגְּדִי: (o) **לגז** צֶלֶק הָעֵמָנִי (o) נַחְרֵי הַבְּאֲרָתִי (נשאי) נִשְׂא כְּלֵי יוֹאָב בֶּן צְרָהִי: (o)

מצודת דוד נושא כלי יואב. חוזר הוא על נחרי, שהיה נושא כלי מלחמתו
(מצודת דוד) :

לח עירא היתרי גרב היתרי: (פ) **לט** אוריה החתי כל שלשים
ושבעה:

רז"י שלשים ושבעה. ואינו מנוין כאן, ואני אומר: יואב לא הולך להזכיר,
שהוא שר הצבא, ושאר שחטרו, שמה בני (ישן) [ל"ל יסן] שלמה או ארבעה
היו: (רז"י)

מצודת דוד כל שלשים ושבעה. כל הגבורים היו במספר שלשים ושבעה,
כי שלשים מנויין כאן לבד מעשהאל, ועמו הרי שלשים ואחד, ועדינו
ואלעזר ושמה הרי שלשים וארבעה, ושלשה שואבי המים ראשי השלשים
המנויין, הרי שלשים ושבעה, ואבישי היה אחד משואבי המים כמו שכתוב
למעלה, ובניהו לא יוחשב עמהם, כי שמהו דוד על משמעתו, ומנע את
עצמו מלרדת במלחמה בתמידות, שלא יטמא את עצמו למת, כי כהן
היה, ואף יואב לא יוחשב עמהם, שאין זה מכבודו לחשבו עם שאר
הגבורים, על כי היה שר על כל הצבא, החשוב מאוד מאוד מכולם : (מצודת
דוד)

שמואל ב פרק-כד

א ויסף אף-יהוה לחרות בישראל ויסת את-דוד בהם לאמר לך מנה
את-ישראל

רז"י ויסף אף ה' לחרות בישראל. לא ידעתי על מה: ויסת. גירה: (רז"י)

מצודת דוד ויסף אף ה' לחרות בישראל. מלבד מה שחרה אפו בדבר
הגבעונים שהיה בעבור זה רעב שלש שנים, הוסיף עוד לחרות. (ויתכן
שהחרון היה על מה שמרדו בדוד, בדבר אבשלום ושבע בן בכרי. או היה
בידם עון נסתר, ונעלם מעיני דוד) : ויסת את דוד בהם. רוצה לומר : מי

שדרכו להסית, הסיתו, וכן נאמר בדברי הימים (א כא א) שהשטן הסיתו, והקב"ה מסרו בידו, והסתתו היה בדבר הרע להם לאמר : לך מנה וגוי, ובעבור זה באה התקלה עליהם, כמפורש בענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לחרות.** מלשון חרון אף : **ויסת.** מלשון הסתה : (מצודת ציון)

רלב"ג **וזכר** אחר זה שכבר הוסיף אף ה' לחרות בישראל מלבד מה שחרה אפו על דבר הגבעונים שהיה רעב שנה אחר שנה. ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל ואת יהודה. ראוי שתדע שראוי שיובן מזה שאין הש"י הוא המסית את דוד למנות אותם שאם היה זה כן לא היה אשם לדוד על זה ואיך ענשהו א"כ הש"י בזה העונש הנפלא האלהי אלא שני שזאת ההסתה מיוחסת לש"י באופן כולל לפי שהוא הסבה בכל מה שיתחדש על הצד שאמר ותהי אשה לבן אדניך כאשר דבר ה' לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים ואפשר שנאמר עוד כי היה גם כן הש"י סבה מה בזאת ההסתה וזה כי להשגחתו על דוד היה הש"י מסיר מדוד זאת התשוקה לולי כעסו על ישראל, והנראה בעיני שהיה אמרו ויסת את דוד חסר והרצון בו ויסת לבו את דוד כאמרו ותכל דוד שהוא חסר וענינו ותכל נפש דוד והנה החטא היה בזה המספר לפי מה שאחשוב כי זה יורה על שדוד היה שם בשר זרועו בבטחו על רוב העם ולא היה ראוי שיבטח כי אם בשם יתברך לבדו ועוד כי התורה צותה שבפקוד אותם יתנו איש כפר נפשו למנות מה שיתנו לו ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שבארנו בפרשת כי תשא : (רלב"ג)

בב **ויאמר המלך אל-יואב | שר-החיל אשר-אתו שוט-נא בכל-שבטי ישראל מדין ועד-באר שבע ופקדו את-העם וידעתי את מספר העם:**
(o)

מצודת דוד **ופקדו.** אתה ואנשיך אשר ילכו עמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שוט.** ענין ההליכה אנה ואנה, וכן (איוב א ז) : משוט בארץ : **ופקדו.** ענין מנין ומספר : (מצודת ציון)

בג **ויאמר יואב אל-המלך ויוסף יהוה אלהיך אל-העם כהם | וכהם מאה פעמים ועיני אדני-המלך ראות ואדני המלך למה חפץ בדבר הזה:**

רס"י **כהם וכהם.** כהם כפלים, וכהם שני כפלים, הרי ארבעה כפלים, וכן חוזר וכופל את הכפילה, עד מאה פעמים, נמלאת ברכתו של יואב

יתירה על של משה שאמר (דברים א יא): ככס אלף פעמים, ועוד, שצרכתו של משה לזמן מרובה, ושל יואב מיד, שנאמר בה: ועיני אלני המלך רואות: (כ"י)

מצודת דוד ויוסף ה'. על כי היה נראה משאלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה, ולכן התאוה לדעת מספרם, ולזה אמר לו יואב, מי יתן ועוד יוסף ה' עליהם כמו שהם עכשיו, ועוד יוסף כמספר אשר יהיו אחר ההוספה הראשונה, ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים : **ועיני וגו'.** בימיו יתרבו כהחשבון הזה, ובעיניו יראה : **למה חפץ.** רצה לומר : הואיל ואין צורך למנותם, מוטב הוא שלא למנותם, כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין : (מצודת דוד)

ג ויחזק דבר-המלך אל-יואב ועל שרי החיל ויצא יואב ושרי החיל לפני המלך לקד את-העם את-ישראל:

מצודת ציון לפני המלך. כמו מלפני המלך : (מצודת ציון)

ה ויעברו את-הירדן ויחנו בערוער ימין העיר אשר בתוך-הנחל הגד ואל-יעזר:

כ"י הגד ואל יעזר. התחיל צבני גד, לפי שהם גבורים וקשים, אמר: הלואי וילחמו בי, ויעכזו על ידי: (כ"י)

מצודת דוד ימין העיר. חנו בימין העיר ערוער, והימין היתה בתוך הנחל, ומאחוזת בני גד : **ואל יעזר.** משם הלכו אל יעזר : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנחל. העמק : (מצודת ציון)

ז ויבאו הגלעדה ואל-ארץ תחתים חדשי ויבאו דנה יען וסביב אל-צידון:

כ"י ואל ארץ תחתים חדשי. מקום יסוב חדש, שאוכלוסיהן מועטין, אולי בתוך כך יתחרט דוד, וישלח אליו שליח שיחזור בו: דנה. צבני דן: יען. **ס** המקום: (כ"י)

מצודת דוד **חדשי**. הנתיישב מחדש ומזמן קרוב : **דנה יען**. לדן יען, והוא שם מקום : **וסביב**. משם סובב עצמו והלך אל צידון : (מצודת דוד)

זב וַיָּבֹאוּ מִבְּצֵר-צֹר וְכָל-עָרֵי הַחֹי וְהַכְּנַעֲנִי וַיֵּצְאוּ אֶל-נֶגֶב יְהוּדָה בְּאֵר שָׁבַע:

מצודת דוד **מבצר צור**. מבצר חזק שעמד על הצור : **וכל ערי החוי והכנעני**. רוצה לומר : הערים אשר החוי והכנעני יושבים [בהר] בהם בתוך בני ישראל : **באר שבע**. אל באר שבע : (מצודת דוד)

זח וַיֵּשְׁטוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ מִקְצָה תְּשֻׁעָה חֲדָשִׁים וְעֶשְׂרִים יוֹם יְרוּשָׁלַם:

מצודת ציון **וישוטו**. הלכו **אנה ואנה** : (מצודת ציון)

זט וַיֵּתֶן יוֹאָב אֶת-מִסְפַּר מִפְּקַד-הָעָם אֶל-הַמֶּלֶךְ וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ-חֵיל שְׁלֹף חָרָב וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמִשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ:

רצ"י **מספר מפקד**. אם מספר למה מפקד, שני אנפיראות עשה, גדולה וקטנה, אמר ארצנו את הקטנה, ואם יקרוף ארצנו את הגדולה, לכך נאמר מפקד, לשון חסרון, כך נדרש בפסיקתא: ותהי ישראל. תשך כחן כנקבה: שמונה מאות אלף. ובדברי הימים (א כה ה) הוא אומר: אלף אלפים ומאה אלף, באגדת אמוראים (ילקוט שמעוני רמז קסה) מלינו: אמר רבי יהושע בן לוי, הכתובים מוסיפין כאן מה שחסרו כאן, אלו שני שבטים שלא נמנו, שכך כתיב בדברי הימים (סס פסוק ו): ולוי ובנימין לא פקד בתוכם כי נתעב דבר המלך את יואב. אמר יואב: באלו אני יכול להשמט ולומר, שבט לוי אינו נמנה במנין שאר שבטים כי אם מבן חודש ומעלה, ובנימין, דיו שנחסר וכלה בפלגש בגבעה. ובשלאים ושתים מדות דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שנינו: כתוב אחד אומר ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף, וכתוב אחד אומר ותהי ישראל שמונה מאות אלף ואיש יהודה חמש מאות אלף, נמלא ביניהם שלש

מאות אלף, אלו שלש מאות אלף מה טיבן, זא הכתוב השלישי והכריע (קס כז א): ובני ישראל למספרם ראשי האצות ושרי האלפים והמאות וקוטריהם המשרתים את המלך לכל דבר המחלוקת הזאה והיולאת חדש בחדש לכל חדשי השנה המחלקה האחת עשרים וארבעה אלף, מלמד שאלו שלש מאות אלף היו הכתובים בנימוסו של מלך, ולא היו לריכין לימנות, כילד, עשרים וארבעה אלף לשנים עשר, הרי כאן מאתים ושמונים אלף ושמונת אלפים, נשתיירו שנים עשר אלף, הן הן נשיאי ישראל: (קס"י)

מצודת דוד מספר מפקד. כפל המלה בשמות נרדפים לתוספת ביאור, וכן (דניאל יב ב) : אדמת עפר : שמונה מאות אלף. ובדברי הימים (א כא ה) נאמר : אלף אלפים ומאה אלף, על כי עזרא כלל עמהם גם בני בנימין ובני לוי, אבל יואב לא מנה אותם בתוך בני ישראל, וכמו שכתוב בדברי הימים (א כא ו) : שולף חרב. רוצה לומר : אנשי המלחמה : חמש מאות אלף. ובדברי הימים (א כא ה) נאמר ארבע מאות ושבעים אלף, על כי שם נאמר שולף חרב והם לא היו כי אם ארבע מאות ושבעים אלף, אבל כאן חושב את כולם אף אותם אשר לא היו שולפי חרב, ועמהם היו במספר חמש מאות אלף : (מצודת דוד)

יז וַיָּבֹא לִב דָּוִד אֶתְּוֹ אַחֲרַי כִּן סִפֵּר אֶת הָעָם (ס) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יְהוָה חָטָאתִי מְאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה יְהוָה הֶעֱבֵר נָא אֶת עֹון עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד:

מצודת דוד ויך לב דוד אותו. רוצה לומר : המה לבו וחרד על אשר צוה למנותם, על כי הדבר הזה הוא סיבה להביא עליהם הנגף, וכמו שכתוב (שמות ליב) : ונתנו איש כופר נפשו וגוי ולא יהיה בהם נגף אבל בלא כופר הנה הנגף מעותד לבוא : חטאתי מאד אשר עשיתי. רצה לומר : במה שעשיתי סיבה להביא הנגף על העם, הנה בזה חטאתי מאוד : העבר נא וגוי. רצה לומר : לא ימותו לשחת, ואם כן ממילא יעבור העון וילך לו, הואיל ולא יבא הנגף : כי נסכלתי. רצה לומר : הלא אני עשיתי סכלות גדולה מאד, למנותם בלא כופר נפש, ומה פשעו הם לשימותו במגפה, וכאשר לא ימותו, לא ימצא בי עון : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחרי כן. אחרי אשר, וכן (בראשית יט ח) : כי על כן באו, ורוצה לומר על אשר באו : נסכלתי. מלשון סכלות ושטות : (מצודת ציון)

יח וַיִּקָּם דָּוִד בַּבֶּקֶר (פ) וַדַּבֵּר יְהוָה הָיָה אֶל גֹּד הַנְּבִיא חֲזָה דָּוִד לֵאמֹר:

מצודת דוד ויקם דוד בבקר. רוצה לומר : מיד כאשר קם דוד בבקר, היה דבר ה' אל גד וגוי' : חוזה דוד. נקרא כן, על כי כל נבואותיו לא היו רק לדוד, ולא לזולת : (מצודת דוד)

יב הלוך ודברת אל-דוד פה אמר יהוה שלש אנכי נוטל עליך בחר-
לך אחת-מהם ואעשה-לך:

רפ"י שלש אנכי נוטל עליך. אחת משלש, וכן (שמואל-א יח כא): בשתיים תחתן בי היום, באחת משתיים. שלש אני נוטל עליך, כנגד שלש שהטלת על שאול, (קס כו י): כי אם ה' יגפנו, או יומו יבא ומת, או במלחמה ירד ונספה:

מצודת דוד שלש. רוצה לומר : אחת משלש, וכן (שמואל א יח כא) : בשתיים תחתן בי. ורוצה לומר : באחת משתיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נוטל עליך. משא עליך, וכן (משלי כז ג) : ונטל החול : (מצודת ציון)

יג ויבא-גד אל-דוד ויגד-לו ויאמר לו התבוא לך שבע שנים | רעב | בארץך אם-שלשה חדשים נסך לפני-צריך והוא רדףך ואם-היות שלשת ימים דבר בארץך עתה דע וראה מה-אשיב שליחי דבר: (o)

מצודת דוד התבוא. אם רוצה אתה אשר תבוא שבע שנים רעב, תמורת הנגף המעותד לבוא בעבור המנין מבלי כופר, ובדברי הימים (א כא יב) נאמר שלש שנים, כי באמת לא אמר רק שלש שנים, אבל על כי כבר עברו שלש שנים רעב בעבור דבר הגבעונים, אם כן הרי שש שנים, ותמשך עוד ממילא בשנה השביעית עד זמן הקציר : ואם שלשה וגוי'. רוצה לומר : או אם תרצה לקבל להיות שלשה חדשים וגוי' : שלשת ימים דבר. רוצה לומר : יקל בדבר, להיות זמן מוגבל בהשגחת המקום : וראה. בראיית הלב ובהבנתה : שלחי. לשולחי, והוא המקום ברוך הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון התבוא. בה"א השאלה : נסך. תהיה נס ובורח : (מצודת ציון)

יד ויאמר דוד אל-גד צר-לי מאד נפלה-נא ביד-יהוה פי-רבים (רחמו)
רחמיו וביד-אדם אל-אפלה:

רס"י כר לי מאד. הקטנה שבהם קשה מאד: נפלה נא ביד ה'. הדבר, ולא החרב והרעב, שגם הוא מסור לעשירים אולרי פירות. אמר רבי אלכסנדר: אמר דוד, אם אני זוכר לי החרב עכשיו, ישראל אומרים הוא זוטא בגזריו, שהוא לא ימות והאחרים ימותו, ואם אני זוכר הרעב, יאמרו זוטא הוא בעושרו, אזכר לי דבר שהכל שוין בו (ראה ילקוט שמעוני רמז קסה): (רס"י)

מצודת דוד צר לי מאד. כלומר הלא כולם קשות הם למאוד, ועם כל זאת נפלה ביד ה', זו הדבר, כי רחמיו מרובים, ורחם ירחם : **וביד אדם**. כי גם בעבור הרעב יצטרכו לבני אדם, והמה לא ירחמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון צר. מלשון צרה ודחק : (מצודת ציון)

טו ויתן יהוה דבר בישראל מהבקר ועד-עת מועד וימת מן-העם מין ועד-באר שבע שבועים אלף איש:

רס"י מהזקר ועל עת מועד. (תרגום:) מעידן למתנכים תמידא ועל למתסק: (רס"י)

מצודת דוד מהבקר. מעת הבוקר שבאה הנבואה אל גד כמו שכתוב למעלה, ומיד אמרה לדוד, ובחר בדבר ואז התחיל הדבר, והתמיד עד עת אותו מועד למחרתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מועד. זמן : (מצודת ציון)

טז וישלח ידו המלאך | ירושלם לשחתה וינחם יהוה אל-הרעה ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך ומלאך יהוה היה עם-גן (האורנה) הארונה היבסי: (o)

רס"י היבסי. שר מלודת ציון היה, ששמה יבסי: (רס"י)

מצודת דוד וישלח. המלאך המשחית בעם, שלח ידו להשחית גם אנשי ירושלים, ואז נחם ה' וגוי' : **רב עתה**. די עתה במה שמתו, והרף ידך מלהשחית עוד כזאת, כי אם מעט מעט : **היה עם גורן**. היה עומד סמוך

לגורן וגוי' : היבוסי. מבני יבוס, ואמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה כד ב) שהיה גר צדק : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינחם. ענין הפוך מחשבה : רב. ענינו כמו די, וכן (דברים ג כו) : רב לך : הרף. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

רלבי"ג למלאך המשחית בעם. ידמה לפי מה שאחשוב שזה המלאך היה נביא ולזה היה נראה בהקיץ לדוד והוא היה משחית בעם במצות הש"י על דרך מאמר הנביאים ללוט כי משחיתים אנתנו את העיר והיה נראה לדוד שתהיה חרבו בידו נטויה על ירושלם להעיר על שהוא היה מביא הדבר שם במלאכות ה' ואחשוב שזה המלאך היה פנחס בן אלעזר בן אהרן כי הוא היה חי בימי דוד כאמרו הוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נגיד על האוצרות לפניו וה, עמו וכבר ביארנו במה שקדם בספר שופטים במקומות רבים שנוכר שם ביאת מלאך ה' שהוא היה פנחס והוא אמר לגד שהיה לדוד אומר שיבנה מזבח בגרן ארונה כמו שנוכר בספר דברי הימים ומלאך ה' אמר אל גד לאמר וגו', : (רלבי"ג)

יז' ויאמר דוד אל-יהוה בראתו | את-המלאך | המכה בעם ויאמר הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי ובבית אבי' :

מצודת דוד אנכי חטאתי. רצה לומר : אני הסיבה בהמגפה הזאת : ואלה הצאן. רצה לומר : בני העם : ידך. מכת ידך, זו הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון העויתי. מלשון עון : (מצודת ציון)

יח' ויבא-גד אל-דוד ביזם ההוא ויאמר לו עלה הקם ליהוה מזבח בגרן (ארניה) ארונה היבסי' :

מצודת דוד ויאמר לו. בדבר ה' : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה גרן ארונה היה בהר המוריה כמו שזכר בספר דברי הימים וידמה שנבחר זה המקום להיות בו בית המקדש מקדם והוא המקום שבנה אברהם בו מזבח לעקד את יצחק בנו כי הוא היה גם כן בהר המוריה כמו שזכר בתורה, והנה בחר דוד לטוב תכונתו שימות הוא ובית אביו ולא ימותו ישראל מצד החטא שחטא דוד, וידמה שארונה היבוסי נתגייר ולזה נשאר בירושלים עם ישראל ואולם קראו מלך לפי שכבר היה מלך על היבוסי שהיה שם קודם שלקחו אותה ישראל מהם : (רלבי"ג)

יט ויעל דוד כדבר-גד כאשר צנה יהוה:

מצודת דוד ויעל דוד. אל הגורן אשר עמד בהר : (מצודת דוד)

כ וישקף ארונה וירא את-המלך ואת-עבדיו עברים עליו ויצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה:

כ"י וישקף ארונה. מתחבא היה מפני המלך, כך כתוב בדברי הימים (כ"י) כא כז:

מצודת ציון וישקף. ענין הבטה וראיה : עליו. סמוך לו : אפיו. על פניו : (מצודת ציון)

כא ויאמר ארונה מדוע בא אדני-המלך אל-עבדו ויאמר דוד לקנות מעמך את-הגרן לבנות מזבח ליהוה ותעצר המגפה מעל העם:

מצודת דוד מדוע בא. כאומר היה לך לשלוח אחרי לבוא אליך : לבנות מזבח לה'. ובאתי הנה לכבוד המקום ברוך הוא : ותעצר. כדי שתעצר המגפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעצר. ענין מניעה, וכן (שם יא יז) : ועצר את השמים : (מצודת ציון)

כב ויאמר ארונה אל-דוד יקח ויעל אדני המלך הטוב (בעינו) בעיניו ראה הבקר לעלה והמרגים וכלי הבקר לעצים:

כ"י והמרגים. כלי עץ מלא חריצין, וכבד הוא, ומעבירין אותו על הקש תמיד, ומחתכו להיות תזן למאכל בהמות: (כ"י)

מצודת דוד יקח ויעל. יקח הגורן למזבח, ויעלה עליו משלי את הטוב בעיניו, ראה הבקר מוכן לעולה וגוי : וכלי הבקר. וגם שאר כלי הבקר יהיו לעצים, להבעיר האש על המזבח : (מצודת דוד)

מצודת ציון והמרגים. הוא לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים, ובו

דשים התבואה, וכן (ישעיהו מא טו) : למורג חרוץ : (מצודת ציון)

רלבי"ג המורגיגים. הם כלים מעץ דשים בהם התבואה : **וכלי הבקר**. הם הכלים שיש בהם עצים המוכנים לחרישה ולהיישיר כמו דרבן ומה שידמה לו ובספר דברי הימים זכר שכבר נתן ג"כ ארונה החטים שכבר היה בגרן למנחה ושם זכר שכבר נתן דוד במקום שקלי זהב מספר שש מאות והנה אחשוב שהגרן עם הבקר קנה דוד בכסף שקלים חמשים לבנות שם מזבח ולהעלות הבקר לעולה ואולם המקום ההוא בכללו שנבנה בית המקדש שם קנה בשש מאות שקלי זהב וזהו אמרו לפי מה שנזכר בספר דברי הימים זהו בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל כי זה ממה שיורה שכבר קנה המקום שנבנה בו בית המקדש : (רלבי"ג)

כג הפל נתן ארונה המלך למלך (o) ויאמר ארונה אל המלך יהוה אלהיך

רש"י ארונה המלך. שר היבוס היה: (רש"י)

מצודת דוד הכל נתן. הכל נדב לתת למלך : **ארונה המלך**. הוא היה למלך על היבוס עד שלא כבשה דוד, ומשכבשה נתגייר, ונשאר עליו שם מלך : **ירצד**. יהיה מרוצה לך לקבל עולותיך ברצון, שתעצר המגפה : (מצודת דוד)

כד ויאמר המלך אל-ארונה לא פי-קנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה ליהוה אלהי עלות חנם ויקן דוד את-הגרן ואת-הבקר בכסף שקלים

רש"י שקלים חמשים. ונדברי הימים (שם פסוק כה) הוא אומר, שקלי זהב משקל שש מאות, הא כילד, גבה חמשים שקלים כסף מכל שצט וצבט, הרי שש מאות, ונתן לו כסף בדמי הזהב. וכן שנינו בסוף שחיטת קדשים (זבחים קטז ב): גבה כסף שש מאות כסף בשקלי זהב. וכן שנינו בספרי. חסלת ספר שמואל: (רש"י)

מצודת דוד לא. רוצה לומר : לא אקבלם במתנת חנם, אלא אקנה בכסף דמי שויים : **חנם**. מהדבר הניתן לי בחנם : **בכסף שקלים חמשים**. ובדברי הימים (א כא כה) נאמר : שקלי זהב משקל שש מאות, כי חמשים שקלים נתן לו בעבור הגורן מקום המזבח ובעבור הבקר, ומאשר ראה כי שם יהיה בית אלהים, קנה כל השדה סביב הגורן, ובעבורם נתן שש מאות

לפי מה שאפשר כי מה שיתחדש ממנו תמיד הוא הטוב והנה כמו שהעננים שיהיה מהם מטר הם המתחדשים לתכלית טוב שירוה את הארץ והולידה והצמיחה ויקרה מהם רע במקרה כמו הברד והרעמים והברקים והלפידים כן ייטיב הש"י לאוהביו בכמו זה הטוב שיסודר ממנו רע במקרה לאויביהם וזהו אמרו מספר מה שהשגיח הש"י להצילו ולהכניע לאויביו וישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו חשרת מים עבי שחקים מנגה נגדו בערו גחלי אש, ירעם מן שמים ה' וגו', הששי הוא במדות והוא להודיע שמי שירצה שישגי מבוקשו מנצוח אויבו ראוי שישתדל בזה בעת היותו קשה יום כי אז יתכן יותר להשיג המבוקש כאמרו אל תתחר במצליח דרכו שיורה כי מצד היותו מצליח ינצח ומזה יתבאר שהקשה יום ראוי שינוצח ולזה אמר דוד מספר בהשגחת הש"י יקדמוני ביום אידי ויהי ה' למשען לי כאילו יאמר שהם התחכמו להרע לו בעת היותו נכון לקבל הרע לולי ה' שהיה לו, השביעי הוא להודיע שההשגחה הפרטית מהש"י תדבק באדם מצד שמרו דרכי הש"י והתנהגו בתורתו והתבונן בה תמיד כי זה יביא אל קנין השלמות האנושי בתכלית מה שאפשר אשר הוא סבת דבקות ההשגחה בש"י ולז"א דוד בספדו חוזק דבקות ההשגחה האלהית בו גמלני ה' כצדקתי כבור ידי ישיב לי כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי כי כל משפטיו לנגדי וחקותיו לא אסור ממנה הורה בזה כי הוא מתהלך בדרכי הש"י ומתבונן בחקותיו ומשפטיו, השמיני הוא להסיר הספק למה נענש שאול יותר מדוד עם היות חטא דוד יותר עצום הרבה מחטא שאול וזה כי דוד היה הולך בכל דרכיו בדרכי הש"י והיו מדותיו ותכונותיו בתכלית השלימות והחסידות בכל עניניו רק בדבר אוריה החתי וזה ממה שיורה שדוד היה משתדל בכל עוז שתהינה פעולותיו תמיד לפי הראוי אלא שלא יכול לנצח יצרו בענין בת שבע וממנו סובב דבר הריגת אוריה לכסות קלונו ולמלט שלא תהיה פעולתו מבעולת בת שבע בעילת אשת איש עם שהיה קצת דיז בהריגתו מפני שלא קיים מצות המלך, ואולם חטא שאול היה נראה היותו כנגד השם מפני שאר התכונות שראינו לשאול שלא היו מתישרות אל היושר והחסידות ולזה גם כן תראה ששאול היה חושב להתנצל לשמואל בדברי שקר ואולם דוד הודה תכף ואמר חטאתי לה' ולזה אמר דוד להסיר את הספק הזה עם חסיד תתחסד ועם גבר תמים תתמם עם נבר תתברר ועם עקש תתפל כמו שבארנו, התשיעי הוא להודיע שדרכי הש"י ופעולותיו הם תמימות בתכלית מה שאפשר וכן הענין באמרתו והיא התורה עד שאין בה דבר ללא תועלת ומה שחסר מהטוב בקצת פעולותיו שיקרה מהם רע לבני אדם בקצת העתים הנה הערים הש"י להשלים מה שחסר מזה בשם האדם בעל בחירה ורצון לא ימשלו אל הבחירה ההיא מה שיסודר מהם זה הרע במקרה ולזה יתכן ושינצל האדם ממנה בזה האופן כשתהיה בחירתו אל הטוב המסודר מן התורה ובאמצעותו ידבק הש"י ויהיה לו למגן מהרעות ההם כי הוא לבדו אפשר שיהיה מגן לכל החוסים בו, העשירי הוא להודיע שכבר ימשך מחוזק דבקות השגחת הש"י שיביא האדם מהרע אל הטוב בקלות כאלו קפץ ודלג אליו מזולת שידרך בהגעתו אליו הנה כמו שיעשה הש"י מהמטה נחש על דרך מופת בזולת סבותיו כן

יביא הטוב בקלות לאוהביו בזולת סבותיו וזהו אמרו האל מעזי חיל ויתר תמים דרכי משה רגלי כאילות ועל במותי יעמידני, האחד עשר הוא להודיע כי הש"י נתן המלוכה לזרע דוד כל הימים שהעולם נמצא על צד החסד מצד הברית ששם לדוד על זה מצד הצדק והיושר שמצא בו וזה ימשך תמיד לזרעו כשיעשו ישראל הטוב בעיני הש"י בדרך שיוכל לעשות להם כל ישע וכל חפץ גם בעת שהיה נכון לבוא עליהם רע מצד ההשגחה הכוללת ואולם כשלא יהיה זה ותפסק המלכות מישראל הנה לא תסור מבית דוד אבל היא שמורה לו וזה ממה שיתבאר ממנו כבר יצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה וימלך ותתקיים על ישראל כי אי אפשר שתסור הממלכה מזרעו הסרה נצחית וכבר נתבאר זה יותר בדברי הנביאים וזהו אומר ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ואמר כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח, השנים עשר הוא מה שהודיע ששאר המלכים שיקומו על ישראל מפני שאינם מושלים ביראת אלהים אבל הם אנשי רשע לא תתקיים מלכותם ויזיקו ישראל בעבורם ובסבתם והם וזרעם יהיו לכליון חרוץ וזה ממה שנתקיים בענין מלכות ירבעם וחבריו כאמרו ובליעל כקוץ מונד כלהם כי לא ביד יקחו ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית ובאש שרוף ישרפו בשבת וגם על הטובים אמר שלא תתקיים מלכותם אך יהיו כמו דשא מארץ שתהיה להם צמיחה זמן לא ארוך מאד ואחר ייבשו וכן אמר הש"י לירבעם שאם ילך בדרכיו יבנה לו בית נאמן כאשר בנה לדוד אך לא יתקיים זה לו כל הימים ולזה תראה שמלכות החשמונאים לא נתקיים מאד בבית שני, השלשה עשר הוא להודיע שגבורי דוד היו כלם אנשים חכמים ג"כ בחכמת התורה ולכן היתה דבקה השגחת הש"י בהם ולזה תאר עדינו העצני שהוא יושב בשבת תחכמוני ולזה גם כן היה מהגבורים בניהו בן יהוידע הכהן שהיה מופלא שבב"ד והיו גם כן מהם הכרתי והפלתי והם הסנהדרין כמו שנתבאר במה שקדם ולזה תמצא שכאשר שבח אלו הגבורים אמר מן השלשה הכי נכבד ולא אמר מן השלשה היה חזק או תקיף אבל תארו בכבוד מצד גודל המעלה ולזה הגיע מגבורתם מה שזכר מפני הדבק בהם ההשגחה האלהית, הארבעה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיבקש דבר ויוציא בבקשת קנינו דברים יותר נכבדים ממנו והמשל כי מי שאבד דבר שוה פרוטה אין ראוי שיוציא בבקשה דבר שוה יותר וכ"ש שאין ראוי שיסכן עצמו או איש אחד מן האנשים בבקשתו ולזה תמצא כי כשנתאוה דוד ואמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער וסכנו עצמם שלשת הגבורים להביא מהם אליו לא רצה לשתותם להורות כי לא הסכים שיסכנו עצמם בעבור זה ואעפ"י שאמר זה במאמר על צד התאוה אל המים ההם כי כמה פעמים יאמר אדם כך במה שאין רצונו שישתדלו בהגעתו וגם בדברים הנמנעים כאמרו מי יתן לי אבר כיונה ולזה הסכים לנסך אותם לה' לרמוז כי על עבודתו יתברך לבד ראוי לסכן נפשו כאמרו ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, החמשה עשר הוא במצות והוא להודיע כי כבר היה במקדש נסוך המים ולזה נסך דוד המים ההם לה' כי הוא מן השקר שיעבוד דוד הש"י בדבר לא הוסכם שיעבוד בו במקדש הנה כמו שלא יעשה אחד מן האנשים

הטובים קרבן מן הצבי לה' כן לא היה ראוי לנסך המים אם לא היו מנסכים אותם במקדש ומזה המקום יש סמך גדול וחזק למ"ש רבותינו מנסוך המים בחג הסוכות, הששה עשר הוא להודיע כי ממוקשי עם יקרה שיעשה המלך דבר בלתי ראוי להיות כלי להדיח הרעה עליהם וזהו אמרו ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל ואת יהודה הנה כמו שימלך אדם חנף ממוקשי עם כן יקרה ממוקשי עם למנהיג הטוב שגגה מה שהיה נשמר ממנה מהש"י לולא חטא העם הלא תראה כי דוד לא עשה זה במרד ובמעל כי תכף שהרגיש שחטא השיגתהו החרטה ובקש מהש"י המחילה, השבעה עשר הוא להודיע כי מן הרעות ראוי לבחור במה שהוא רע מעט מאי זה צד שיהיה אם מפני היותו מעט רע בעצמותו אם מפני שיקל יותר לקחת העצה עליו והנה מפני זה בחר דוד היות הדבר בארצו שלשת ימים להשענו כי רבים רחמי הש"י ונתם על הרעה ואעפ"י שגם כן הרעב הוא נפילה ביד הש"י הנה בו מה שהוא ביד אדם והוא השחתת האויבים יבול הארץ והוא היותר קשה וידמה של זה המין מהרעב כיון בזה המקום והנה היו אלו הרעות משוערות כי הניסה לפני האויבים והם רודפים היא יותר קשה מהרעב כי זה הוא אימת מות והאחר הוא אימת חסרון המזון ואעפ"י שימשך מחסרון המזון מות לקצת האנשים הנה בתחבולות יצילו הרבה מהמזון כמו שמצאנו שעשו ישראל במשול מלך מדין עליהם והדבר הוא יותר קשה מהניסה מאויבים והם רודפים כי ממנו לא יתכן לנוס כי הוא באויר שהוא אצל האדם ולזה הושם בקירוב יתם זמן הדבר אל זמן הניסה כיחס זמן הניסה אל זמן הרעב, השמנה עשר הוא להודיע שאפי' מחטאת דוד נמשך טוב הלא תראה כי בעבור זה החטא נגלה לו מקום בית המקדש אשר בחרו הש"י אשר רמז אליו בתורה באמרו אל המקום אשר יבחר ה' ובאמרו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וכמו כן נמשך טוב מחטא בת שבע שיצא ממנו שלמה אשר נתנה לו הממלכה לנצח ועל החטא ההוא גם כן עשה דוד הרבה מהזמירות הנזכרים בספר תהלים שהם זמירות ישראל לשבח בהם הש"י ולשוב מחטאיהם וזה כלו מורה על יושר לבב דוד עם הש"י, התשעה עשר הוא להודיע שהדבר שיש בו קדושה נפלאה לש"י אין ראוי שיהיה לאדם השתמשות בדברים הנוגעים בו כי זה ממה שיביא להקל בקדושתו ולזה תמצא שכאשר נבחר זה המקום הקדוש להיות בו מזבח לה' לא רצו שיהיה הדברים שבו לשמוש אדם ולזה רצו ועשו מהבקר עולה ומהמוריגים וכלי הבקר עשו עצים להעלות העולה ומהחטים מנחות שאם ישתמשו בהם לצורך הדיוט יביא זה להקל בקדושת המקום הקדוש והוא ולזאת הסבה ג"כ תמצא שכאשר בא ארון ה' משדה פלשתים על ידי הפרות שאסרום בעגלה הנה בקעו עצי העגלה ואת הפרות העלו עולה לה', העשרים הוא להודיע שאין ראוי להעלות לש"י עולות יתכן שיחשב בהם שיהיה בהם קצת אונס כמו הענין בזה שהיה נותן ארונה לדוד שהוא אפשר שלא היה נותן זה כי אם על צד היראה ממנו להיותו מלך ולזה רצה דוד על כל פנים לקנות אותם ולקנות הגרן שעשה בו המזבח לזאת הסבה בעינה שלא יעבד הש"י בדבר גזל ובמה שהוא לא לו ומפני זה הוצרך לקנות כל המקום ההוא אשר

נבנה בית המקדש, העשרים ואחד הוא להודיע מה שהעיר בזה הספור שהקרבתם הם סבה להמשיך ההשגחה בישראל ולעצור המגפה והמשחית מהם כי זה ממה שיישיר לעמוד על המכוון בענין הקרבתם שהוא מביא באופן שלם אל הדבקות בש"י כמו שבארנו בבאורנו בספר ויקרא הנה כמו שהיה הענין על הכפרת מבין שני הכרובים בכל דבור ודבור שהיה מדבר הש"י עם משה להיישיר ישראל לעמוד על כוונת התורה ועל סודות הנבואה כן רצה הש"י לעצור המגפה על יד הקדבות האלה להעמידנו על המכוון בהם כי כבר התבאר מדברי השירה שסבות ההשגחה הם הדבקות בשם יתברך וההליכה בדרכיו וההתבוננות בדרכי התורה בכללם, ובכן נשלם באור ספר שמואל והיתה השלמתנו אותו בראש אדר ראשון של שנת תשעים ושמונה לפרט האלף הששי והתהלה לאל לבדו אשר עזרנו ברחמיו וברוב חסדיו יתברך ויתרומם על כל ברכה ותהלה

:

(רלב"ג)